

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

pers alm II
1 2

Caw

Lunds Stifts
Herdaminne,

efter mestadels otränkta fällor utarbetadt

af

S. Cawallin.

Första delen.

Lund,
tryckt på Bokhandlaren E. W. K. Gleerups förlag,
uti Verlingska Boktryckeriet,
1854.

Förord.

Det intresse, som föranledt detta arbete, är icke intresset för namn och årtal. Ware detta sagdt för att bereda öfverseende åt det hos dem, hvilka wäntat att här finna ännu flera sådana och ännu noggrannare. Arbetets ändamål är dels personal- och lokalhistoriskt, dels kyrkhistoriskt, eller om man så will allmänt kulturhistoriskt. Swartbera ändamålet har haft sina fordringar, hwaraf blifwit en följd att mycket biographiskt, som i allmännare historiskt hänseende är owiktigt, ej kunnat utelämnas, och att deremot mycket måst upptagas, som, utan att i biographiskt hänseende wara upplysande, är karakteristiskt för den tid hwartill det hörer och för det då råbande sättet att tänka och uttrycka sig. Arbetet gör i intetdera hänseendet anspråk på fullständighet, men torde i båda lämna talrika bidrag och således ej blifwa owiktigt för kännedomen om så wäl prestskapet i Lunds stift, som det religiösa och sedliga tillståndet samt den intellektuella bildningen under de tre sista seklerna. Att utg. i detta arbete icke upptagit förteckningar på de af här förekommande personer utgifna skrifter har skett dels derföre, att han ansett sig icke kunna använda tillräckligt noggrann omsorg på ett fullständigt upptagande af alla hithörande litterära produktioner, dels derföre att han ej wågat öka arbetets derförutan nog stora volym, dels ock derföre att den, för hvilken sådana förteckningar ega intresse, finner dem uti allmänt tillgängliga källor, såsom biographiskt lexikon, disputationsskataloger, stiftsmatriklar o. s. w.

De källor hvilka utg. begagnat, äro såsom titelbladet angifwer mestadels otryckta. De wigtigaste af dessa böra här nämnas, så mycket mera som de ej kunnat citeras på alla de

ställen, der ur dem hemtade uppgifter anföras. De inländska åro: 1. Handlingar i Lunds domkapitels archiv, neml. kungliga bref, konsistoriiprotokoller, synodal- och visitationsakter, brefsconceper samt från stiftet inkomna handlingar, de sistnämnde ordnade dels efter tidsföljd, dels alfabetaiskt efter pastoraterna; desutom Amiralitetetskonsistorii i Carlskrona handlingar, som 1826 förflyttades till Lund. För tiden före 1680 förekommer föga i domkapitlets archiv. 2. Prof. G. Sommelii handskrifna samlingar på Lunds universitets bibliotek, hvilka utgöras dels af inkomna uppgifter från stiftets pastorer och andra personer, dels af hans egna anteckningar. De förre åro till en del efter hörfaga upptecknade och innehålla åtskilliga felaktiga eller ofäkra uppgifter, hvilka kunnat rättas efter kyrkoböckerna och ännu till en del kunde rättas af dem, för hvilka pastorsarchiverna åro tillgängliga. Sommelii egna anteckningar ur böcker och disputationer åro, så widt utg. förmår dömma, med mycken slit och noggrannhet samlade. 3. Prosten G. Rönbeck's, åfwen på Lunds universitetsbibliotek förvarade, handskrifna samlingar. Ehuru de i allmänhet åro mindre rikhaltiga för detta arbete, innehålla dock några band åtskilliga upplysningar, som utg. icke annorstädes funnit. 4. Ett folioband skrifwet af prosten A. Magnusson och mestadels afskrifwet efter Sommelius, med några tillägg. 5. Prosten M. Elmgrens "förteckning på kyrkoherdarne i Lunds stift och Hertigdömet Scåne wid lediga stunder samlat och uppsatt, samt med fleras biographier upplyst. Likaledes öfwer kyrkoherdarne i Blekingen." Här förekomma åtskilliga träffande omdömen och lustiga anekdoter, jemte åtskilligt otillförlitligt och af mindre intresse. Elmgrens och Magnussons anteckningar egas af H:r Biskop Fare, som benåget tillåtit utg. att begagna dem. 6. "Förteckning på kyrkoherdar i Lunds stift författad enl. uppgifter från äldre tider till 1724 af Erkebiskopen d:r Jakob Benzelius och till 1796 af prosten och kyrkoh. M. Elmgren samt fortsatt från sistnämnde år till närvarande tid af M. L. Ståhl;" denna handskrift, som åfwen

genom H:r Biskop Fares wälwilja kommit utg. tillhanda, innehåller, utom hwad i Sommelii och Elmgrens anteckningar finnes, matrikeluppgifter öfwer pastorerna från 1796 till 1843 samt några anekdoter. 7. "Antiquitates Lundenses" på Gesele lärdomsskolas bibliothek; här förefommer en förteckning på dem, som blifwit prestwigda i Lund 1560—1577. 8. Biskop Winstrups bref från 1658 till 1664 i Malmö landskontors archiv m. m. Bland utländska källor må ock de wigtigaste nämnas: 1. Handlingar på fgl. Geheimearchivet i Köpenhamn, neml. Register over alle Landene 1513—1572, Skaanske Register 1572—1660, Tegnelser over alle Landene 1535—1572, Skaanske Tegnelser 1572—1660, hyllningsakter från åren 1584, 1610, 1648 och 1655 m. m. 2. P. M. Östrupii & Mathiæ Jani liber visitationis scanensis (den betecknas i detta arbete för forthetens skull med B. B.), Sigw. Grubbes dagbok m. m. på Stora kongl. bibliotheket i Köpenhamn. 3. "Statuta synodalia — sub episcopis Wormordio, Palladio, Tychico & Albino," m. m. på Köpenhamns universitetsbibliothek. De tryckta källor, hwilka utgifwaren begagnat, äro dels allmänt kända, dels nämnda på de ställen, der ur dem hemtade uppgifter förefomma, och torde derföre icke behöfwa här uppräknas.

Att nämna alla de personer, hwilka i större eller mindre mon understödt utg. wid samlandet af materialier till detta arbete, bleswe alltför widlyftigt. Bland landsmän må likwäl nämnas biskopen m. m. doktor Fare, utan hwaras uppmuntran det troligen icke blifwit fortsatt och tilländabragt, och bland brödererna på andra sidan sundet registratorn wid fgl. geheimearchivet i Köpenhamn M. N. Kall-Rasmussen, som med utmärkt wälwilja tillhandagid utg. wid begagnandet af de rika samlingarne i nämnde archiv, hwartill Kgl. Danska Regeringen nåd. lämnat utg. tillträde. Till det som i denna första del af arbetet förefommer om presterskapet i Bara härads hafwa några bidrag erhållits genom kontraktsprosten N. N. Grönberg, hwilket med all tacksamhet erkännes, äfwen som att

från flera af de öfriga häraderna många bidrag erhållits, hvilka i arbetets följande delar komma att intagas. Utg. begagnar också tillfället att här förklara, att han med tacksamhet emottager och begagnar de bidrag, som möjligen ännu kunna erhållas från de härader, hvarifrån hittills inga sådana inkommit.

Några rättelser böra slutligen nämnas. Sid. 57 rad. 12 ofwanifr. tillägges: Först efter utbrottet af 1670-talets krig blef egentligen fråga om strängare åtgärder för att försvenska de eröfrade provinserna. Vid riksdagen i Halmstad 1678 förekommo öfverläggningar här om (se bidr. t. Sw. kyrkans och riksdagarnas hist. af Berell p. 99 ff.); s. 121 r. 17 nedifr. står: 1712, läs: s. å.; s. 132 not. tillägges: jfr. E. Aspings i Balkåkra, E. Goléns i W. Sallerup, G. A. Fults i Hjortberga m. fl. biographier; s. 146 rad. 2 ofwanifr. st. det, läs: dit; r. 9 st. anderik en, läs: en anderik; s. 156 r. 8 nedifr. utstrykas orden: och pastor i Uppåkra; s. 212 r. 22 ofwfr. utstrykes ordet: fasta; p. 216 not. tillägges: En troligen rättigare förteckning på Lunds kyrkor, hvilken förekommer i Skånes konsthistoria af Brunius, p. 345, upptager 22 sockenkyrkor, 7 kloster och 2 kapeller; s. 248 r. 12 st. några, l. några år; s. 254 tillägges efter n:o 21. Anders Hellman: 22. Reinhold Christian Bagge, son af inspektoren på Ösvedskloster Per B. och född 1/9 1717, blef efter undervisning i Malmö skola student 1735, prest 1742, magister 1751, 2:dre stadskom. i Lund 1754 och dog 1756. Till följe af detta tillägg bör nummerföljden för de följande stadskommunistrarne ändras; p. 255 anmärkes att J. E. Barfoths färdledar woro v. pastorn Henrik Georg B., prestson från Örsaby, och Gesta Katrina Barfoth, prests dotter från Skurup; s. 300 r. 14 st. siftnämnde år, läs: 1737; s. 337 r. 20 utstrykes: 1666.

Innehåll.

Bisföpat . . . . . sid. 1.

Torna härad.

Prostar	215.
Kyrkoherdar i Lund	216.
Stadsfommministrar i Lund	243.
Kyrkoherdar i Silfåkra	256.
" i Hellestad	259.
" i Bonderup	265.
" i Efwerlöf	267.
" i Hardeberga	270.
" i Igelösa	281.
" i Hoby	286.
" i Ståfwie	296.
" i Stångby	302.
" i S. Peters kloster	318.
" i Dorgeby	325.
" i Fjelie	331.

Bara härad.

Prostar	335.
Kyrkoherdar i Lyngby	336.
" i Swedala	342.
" i Hyby	347.
" i Vara	358.
" i Skaberfjö	363.
" i Kyrkhebbinge	370.
" i Knåstorp	376.
" i Görölöfs kyrkoby	381.
" i Burlöf	388.
" i Uppåkra	397.
" i Bjereshög	409.
" i Brågarp	416.
" i Lomma	422.

Biskopar.

1. Före reformationen.

a. Före ärkebiskopsdömet's inrättning.

1. **Henrik**, som varit Knut den stores kapellan och biskop på Drknoarne, blef omkring 1050 af Sven Estridson fatt till biskop i Lund. Hans stift omfattade norra hälften af Skåne jemte Halland. Södra Skåne med Blekinge blef under Egino ett annat stift med biskopsäte i Dalby. Henrik hade förrän han blef biskop i Lund samlat betydliga rikedomar, hvilka han förstörde på dryckenskap och wällesnad, hwari han gick så långt att han derigenom ådrog sig döden. Enligt Rhyzelius blef han affatt från ämbetet. Om honom yttrar Adam af Bremen: "pestifera consuetudine delectatus inebriandi ventris tandem suffocatus crepuit," och Saro: "omnis ævi derisus pleno cavillationis ludibrio prosequitur plenam ejus ignominie sortem." Efter hans död sammanstogos omkring 1062 Lunds och Dalby stift under

2. **Egino**, som war den enda biskopen i det sednare. Han är känd som en ifrig befordrare af hedendomens utrotande och christendomens införande. Skåne skall redan i hans tid hafwa haft 300 kyrkor. Hans död har troligast inträffat 1072.

3. **Michval**. Under hans ämbetsstid arbetades ifrigt på uppbyggandet af S:t Laurentii kyrka, och hwad som war särskildt inwigdes 1085. Kyrkan begäfwades då af Knut den helige med betydliga fastigheter och andra förmoner, äfvensom ett kapitel med tio kanikdömen inrättades, hwarmed också en

undervisningsanstalt war förenad. R. hade hopp att blifwa ärkebiskop, "men döden bröt halsen af sådant hans hopp," enligt Rhyzelii uttryck. Död 1089.

b. Ärkebiskopar.

4. **Ascet**, som war af en förnäm jutländskt släkt och stod i wänskapsförbindelse med den bekante Anselm af Canterbury, blef 1089 biskop och 1103 den förste ärkebiskop i Lund. Eric Gjegod hade under ett tidigare besök i Rom erhållit påfwen Urban II:s löfte om tillsättandet af en dansk ärkebiskop. Samma år, som denne konung dog, sände påfwen Pascalis II en legat för att utse det ställe, der ärkebiskopen borde residera, samt den person, som skulle beklädas med den nya wärdigheten. Walet föll på den för lärdom och renlesnad aktade biskop Ascet, som alltså blef Lunds förste ärkebiskop. Sverige, Norrige och Danmark lydde under hans andliga styrelse. Detta förhållande fortfor, hwad Sverige angår, länge efter det Upsala ärkebiskopsdöme blifwit inrättadt och erkändes ännu i fjortonde århundradet. Ascet arbetade nitiskt på hierarchiens befastande, särskildt genom införande af presternas celibat. Wid särskilda tillfällen inwigde han flera delar af Lunds domkyrka, hwilka man hunnit få färdiga. Död $\frac{1}{2}$ 1137.

5. **Ekil**, son af företrädarens bror Christian, hade studerat i en berömd skola i Hildesheim i Saren och någon tid warit biskop i Roskild, då han efter Ascet blef ärkebiskop i Lund. Domkyrkan derstädes blef af honom $\frac{1}{2}$ 1145 inwigd med stor högtidlighet. Wid samma tillfälle utwidgades kapitlet, så att kanikernas antal blef fjorton, äfvensom den dermed i sammanhang stående skolorättningen förbättrades. Ekil förärade kyrkan dyrbara skänker, bestående dels af messeläder och kyrkofärl, dels af de raraste relikter, t. ex. af Johannes döparens hufwud, af aposteln Petri skägg, af den heliga Agnes' numme, af de 11000 jungfrur o. s. w. År 1164 inwigde han i Sens i Frankrike den förste ärkebiskopen i Upsala, Stephanus. Med mycken iswer deltog Ekil uti sin tids politiska strider och blef engång af Swen Grathe gripen och satt i fångsligt förwar under tafet i domkyrkan. Snart blef han likwäl

lösgifwen, och konungen måste försona wäldet mot ärkebiskopen med betydliga gåfwor till kyrkan. Flera kloster anlades under Eskils tid. Några gamla kyrkostadgar, hwilka i sednare tider blifwit tryckta flera gånger, anses wara af honom författade omkring 1162. Af samtidiga författare omtalas han som en "mächtig höfding och flug man." Ännu på ålderdomen kunde han uthärda frigetets strapaser. 1178 affade han sig ärkebiskopsämbetet och begaf sig till Bernhardiner-klostret i Clairvaux, med hvars stiftare, den bekante Bernhard af Clairvaux, han varit personligen bekant. Död detstädes 1182. — En hans dotter war gift med en länsman öfwer Halland, wid namn Carl, och war det sannolikt med henne och hennes swägerska, som Swerket I:s son Johan stod i ofoflig kärleksförbindelse ¹⁾).

6. **Abfalon**, af den gamla förnåma Hvide-slågten, hette egentligen Axel, hwilket namn utbyttes mot det bibliska Abfalon. I sin ungdom hade han besökt Paris, der han förmodas hafwa sammanträffat med Petrus Lombardus och andra den tidens ryktbare män. 1158 blef han biskop i Roskild och 1178 ärkebiskop i Lund, men bibehöll derjemte flera år biskopsdömet på förra stället. Han war en af sin tids störste män, utmärkt som lärde, statsman och krigare. Som biskop i Roskild utförde han ett omvändelsefråg mot Wenderna och deltog som ärkebiskop i ett dylikt. Genom hans åtgärd dämpades de oroligheter, som i Skåne uppstått med anledning af allmogens misnöje så wäl öfwer tionden och andra hårda pålagor, som öfwer den katholska lag, som förbjöd presterna att lefwa i äktenkap. Abfalon har deltagit i utarbetandet af Seelands kyrkorätt och i omarbetningen af Knut den stores så kallade Witherlagsrätt. På hans inrådan skrefwo Saxo Grammaticus och Swen Agesen Danmarks historia. — Död i Sorö ²¹/₃, 1201 wid 73 års ålder och begrafwen der sammastädes. En gammal sägen omtalar att han orättwärdigen fräntagit en bonde ett åkerstycke, gränsande intill Lunds kyrkas egor; med anledning deraf skall bonden på sin fotesång hafwa skänkt sin prest en häst jemte sadel och betsel, med wilkor att

¹⁾ Reuterbahl, Swenska kyrkans historia, I. s. 479.

presten skulle förkunna ärkebiskopen, att den döende instämt denne för Guds dom att svara för det orättvisa jordskiftet. Vid afhörandet af detta budskap skall ärkebiskopen hafva fallit baklänges och dött på stället, och munkarna i Sorö kloster skola samma dag på aftonen hört en klagande stämma säga: Sora, Sora, pro me supplex ora ²).

7. **Anders Sunesson**, af samma slägt som företrädaren, son af dennes kusin, riddaren Sune och bror till Ebbe och Lars Sunesöner, hvilka stupade i slaget wid Lena, hade i sin ungdom gjort widlyftiga resor och i Paris studerat borgerlig och kyrklig rätt. Hemkommen blef han omkring 1192 prost wid Luciifyrkan i Roskild och Knut VI:s kansler. 1201 blef han ärkebiskop i Lund och inwigdes i Rom till detta ämbete. Han åtföljde Waldemar II på frigståg mot Estherna, dock ej såsom frigare, utan för att införa kyrklig ordning i de eröfrade länderna. För sitt ärkebiskopsätes och domkyrkans riktbande war han ganska nitist. Han har på latin omarbetat Skåne-lagen samt författat ett Heraëmeron och ett poëm om romerska kyrkans sju sakramenter, hvilka poëmer dock ej blifwit tryckta. Angripen af spetalska affade han sig sitt ämbete 1222 och bodde sedan på Ifo, der han dog ²⁴/₆ 1228; han begrofs i Lunds domkyrka, der hans graf år 1833 upptäcktes och undersöfkes. Sagan tillägger honom flera underverk. Dominikaner-orden fick under hans tid ett kloster i Lund.

8. **Peder**, (kallas i några chrönikor Saresson) nämnes först 1224 som ärkebiskop och dog ¹⁰/₇ 1228. För öfrigt känner man om honom endast att han någon gång varit i Rom och att han till Lunds kapitel skänkt en fastighet.

9. **Uffo**, hvars fader hette Trugot och modren Arina, war sannolikt af skånsk slägt. 1230 blef han ärkebiskop. Dröjsmålet med hans, liksom företrädarens, tillsättning har förmodligen wållats af någon twist. Han deltog werksamt i sin tids angelägenheter och höll flera gånger möten med sitt lands biskopar och prester. En swår eldswåda öfvergick domkyrkan i hans tid, och han skänkte betydligt till hennes iståndsättande. Död ¹⁶/₁₂ 1252. — Under hans tid anlades ett Franciskaner-kloster i Lund.

²) Cronholm, Skånes pol. hist. I. sid. 59.

10. **Jakob Erlandsen**, systerson till Anders Sunesson, studerade utrikes, samt blef doktor och påfwen Innocentii IV:s sekreterare. Efter hemkomsten blef han proft i Lund, 1249 biskop i Roskild och efter Uffos död ärkebiskop i Lund. Han sträfswade med oförtröttad iswer för upprätthållandet eller utwidgandet af kyrkans rättigheter. Säsom tillhörande den aflidne konung Abels parti, hwilkens barn gått miste om thronföljden, då farbrodern Christopher blef konung, war Jakob Erlandsen dennes fiende. 1259 blef han i Gisleberga nära Landskrona af konungen fångslad, med anledning hwaraf interdikt förkunnades öfwer hela Danmark. Ärkebiskopen frigafs 1261 och begaf sig först till Sverige, sedan till Rom. En af påfwen Urban IV sänd legat wanns af den nu aflidne Christophers enka, drottning Margreta, och föranledde förmodligen att påfwen ålade ärkebiskopen att nedlägga sitt ämbete. Denne wann likwäl 1265 i Rom den nye påfwen Clemens IV:s bewägenhet, och en kardinal Guido sändes till Danmark, hwilken förfogade om ärkebiskopens återinsättande i sitt ämbete och återställande af kapitlets förlorade egendom. Werkställigheten häraf uteblef likwäl, och ärkebiskopen qwarstadbade i Rom till 1274, då hans sak förehades på kyrkomötet i Lyon och han erhöi löfte om 15000 mark silfwer såsom ersättning för sitt lidande samt om återställning af kyrkogodsken. På resan hemåt dog han på Rügen sistnämnde år och blef begrafwen i Franciskaner-klostrets kyrka i Lund. Han stänkte betydligt fast och löst gods till skolväsendets förbättring och stiftade ett stipendium till understöd för två duglige skolunglingar, hwilka wille studera i Paris.

11. **Erland**, archidiaconus i Lund, waldes efter Jakob Erlandsens tid till ärkebiskop, men hann aldrig att blifwa inwigd. Stadd på resa till Rom blef han, utan att omständigheterna derwid äro kända, fångslad och begaf sig, sedan han kommit lös, på hemwägen. Återkommen höi han ett concilium i Lund, hwarwid interdiktet upphäfdes. Död 1274.

12. **Trugot Torstenssen**, som under Jakob Erlandsens tid war proft i Lunds kapitel, blef efter Erland wald till ärkebiskop och 1277 af påfwen sjelf inwigd. Hans ämbetsförvaltning war lugn, men ej långwarig. Död 1280.

13. **Johannes Dros**, af förnäm slägt, war kanik innan han blef ärkebiskop. Han skall warit en lärd, foglig och gifmild man, samt bewakade nitiskt kyrkans fördelar, utan att råka i konflifter med werldsliga magten. 1288 krönte han i Lund den unge konungen Eric Menwed. — Död i Åhus $2\frac{3}{4}$ 1289.

14. **Jöns Grand**, på modernet härstammande från den gamla Hvide-släkten, hade blifwit doctor decretorum utomlands samt warit prost wid kapitlet i Roskild, innan han blef ärkebiskop i Lund. Som han ansågs tillhöra det parti, hwilket tillställt mordet på Eric Glipping, war det kungliga partiet misnöjdt med hans wal, hwilket ej af Eric Menwed bekräftades förrän han på hostian och evangelium swurit att ej bistå det förra partiet och att aldrig företaga något till konungens och rikets skada. 1290 blef han i Rom inwigd af påfwen Mikolaus IV. Återkommen derifrån wisade han snart att han icke öfswergifwit det parti, som han förut tillhört. Striden mellan konungamagten och hierarchien utbröt ånyo. 1294 måndagen före palmsöndag blef ärkebiskopen på swefullt sätt i sitt eget residens, belåget på den nu så kallade Lundagård, fångslad af konungens bror hertig Christopher och, efter att hafwa stått på torget bunden wid en stock, medan kyrkan och ärkebiskopsgården plundrades, under hård och skymflig medfart förd till Sjöborgs flott på Seland, der han hölls i strängt förwar tills mot slutet af följande året, då det lyckades honom att rymma. Sedan han i Rom klagat öfwer det wåld han lidit, sände påfwen 1296 en legat Isarnus för att taga kändedom om förhållanderna och instämma de stridande till Rom. Båda partierna hade många klagomål att anföra mot hwarandra, men ärkebiskopen frifändes, och konungen dömdes att till honom utbetala 49000 mark silfwer. Werkställigheten häraf war ej så lätt att åstadkomma och wäckte nya oroligheter. Summan nedsattes sedermera 1302 till 10000 mark, sedan konungen med mycken ödmjukhet anropat påfwen att han wille "sticka Petri swärd i skidona och hela sin tjenares sargade öra." Jöns Grand blef sistnämnde år flyttad från Lunds till Riga ärkebiskopsdöme och derifrån 1307 till Bremen. Han dog 1326 eller 1327 och begrofs i Avignon. 3

Lund hade han föga wilstats sedan han fångslad fördes derifrån.

15. **Zfarnus**, den förutnämnde påflige legaten, franskman eller italienare — man wet icke hwilket — blef efter Jöns Grand ärkebiskop i Lund. Konungen, som fått dyrt plikta för sin förra owänskap med den lundensiske prelaten, war nu angelägen om fredens bibehållande. Zfarnus stiftade flera mesor och fester samt lade flera sofnar under kapitlet. Han blef 1309 eller 1310 ärkebiskop i Salerno, men om han kommit dit är owisjt, ty han uppgifwes hafwa dött i Lund och blifwit begrafwen i domkyrkan derstädes.

16. **Esger Juel**, af gammal förnäm slägt, war Erik Menweds fullmäktig under twisterna med Jöns Grand; blef sedan biskop i Århus och slutligen 1310 ärkebiskop i Lund. Det wänstapligen förhållande, hwari han stått till konungen, upphörde nu snart, och denne fick flera danska biskopar och kapitlet i Lund med sig emot ärkebiskopen, som anklagades för hårdhet mot kyrkans personer, men också för att hafwa låtit muta sig till att öfwerse med grofwa oordningar inom kyrkan. Han förenade sig med hertig Christopher och andra fiender till Erik Menwed, hwilka 1318 förbundo sig med de af swenska konungen Birger afdagatagne hertigarnas parti. Ärkebiskopen anförde till och med frigareffaror, hwilka härjade och ödelade nästan hela Skåne. Efter Erik Menweds död 1319 återkom Esger Juel till sitt stift och förlikte sig med den nye konungen Christopher II, hwilken han 1322 krönte i Wordingborg. Wänskapen dem emellan war dock ej uppriktig, om det än icke kom till uppenbar strid. — Esger Juel påbjöd firandet af de 11000 jungfrurs högtid, stiftade en ny prelatur och ökade annerernas antal. Han dog $15/3$ 1325 och begrofs i Lunds domkyrka.

17. **Karl Erikfen**, af den gamla och rika Røde-släkten, prost i Lunds kapitel, blef efter Esger Juel ärkebiskop. Han war icke Christopher II:s man och deltog i de underhandlingar, som föregingo öfwerlämnandet af Skåne åt swenska konungen, samt i sjelfwa öfwerlämnandet. Han egde stor förmögenhet, anordnade under sin ämbetstid tre årliga fester och byggde ett kapell wid domkyrkan, åt hwilket han skänkte mycken egenom och hwari för honom och hans anhörige själa-

mesfor skulle hållas. I detta kapell blef han också begrafwen efter sin död, som inträffade 16/5, 1334. — Af hans testamente finner man att han egde några böcker.

18. **Peder Johansen**, son af riddaren Johan Nils-son på Näsbyholm (troligen det i Skåne), war defanus i kapitlet innan han blef ärkebiskop. Under sin ämbets-tid synes han icke hafwa mycket deltagit i de borgerliga angelägenheterna, men arbetade nitiskt för kyrkans skyddande under den tidens stäfningar. Ehuru Skåne war swenskt deltog han 1345 i ett möte i Helsingborg, hwarwid Danmarks werldsliga och kyrkliga angelägenheter förhades till öfwerläggning. Biskoparne öfwerenskommo på detta möte, huru mycket hwar och en af dem borde sammansjuta till den biskop, som nödsakades fly från sitt stift, "på det han icke måtte nödgas att tigga." Han utfärdade 1336 ett bref, hwari han med bannlysning hotade alla, som gjorde intrång i kyrkans rättigheter. Af honom stadgades att arfwingarna efter aflidna sockenprester skulle åtnjuta inkomsterna af lägenheten till nästkommande första söndag efter påsk. I hans tid inrättades i domkyrkan flera nya altaren och mesfor; den erhöll också många gåfwor, äfwen som kapitlets och presterkapets förmoner ökades. Död 15/4 1355.

19. **Jakob Nielsen**, son af Nils Kyrning, en riddare och fastighetssegare i Skåne, war kanik och defanus i Lunds kapitel, då han efter Peder Johansen waldes till ärkebiskop. Swenska konungen Erik, som lærer mistänkt honom för att gynna danska konungens anspråk på Skåne, lät 1359 fängsela ärkebiskopen på Åhus slott. Från fångenskapen skall han hafwa flytt till Bornholm och der dött af pesten 1361. Han är begrafwen i Lunds domkyrka.

20. **Niels Johansen** (Senssen), kanik i Roskild, lät endast genom trägna böner förmå sig till att mottaga ärkebiskopsämbetet, hwartill han blifwit wald, men förwaltade det sedan med kraft och kloshet, så wäl under Waldemar Utters dags egenmäktiga regering, som efter hans död. Med drottning Margreta och konung Olof bibehöll han ett wänkskapligt förhållande, och de stadfästade kyrkans rättigheter 1376. Han påbjöd 1365 firandet af festen för jungfru Marias obestäcke afsele. Äfwen skall han hafwa uppgjort en förteck-

ning öfwer Lunds kapitels gods, samt påbörjat en chrönika öfwer Lunds biskopar. Död 1379 ³⁾).

21. **Mogens Nielsen**, från Fyen eller Lolland, blef i Rom inwigd till ärkebiskop. Konungens fogde öfwer Skåne och en mängd skånska herrar tillförsäkrade 1380 skydd och säkerhet åt kyrkan, des mån och egendom. Konung Olof bekräftade 1385 kyrkans privilegier. Ärkebiskop Mogens förjde ifrigt för kloster och gudstjenst samt föranstaltade om strinläggning af ett helgon, en qwinna wid namn Magnild, som Anders Suneson ansett för helig; hennes qwarleswor flyttades till Lund från Fulltofta (Fågeltosta). Död i Åhus ^{2/3} 1390 af ett fall från en flottsbro.

22. **Peder Jensen**, af skånsk släkt, waldes kort efter företrädarens död till ärkebiskop. Under sin korta ämbets-tid förjde han för kapitlets bästa, genom att förurna kanikerna tionde af sill och andra förmoner. Han dog i Helsingborg ^{31/12} 1391 "Deo et hominibus dilectus" enligt liber daticus.

23. **Jakob Gjertsen** blef 1392 ärkebiskop. Påfwen Bonifacius IX utfärdade en bulla, hwarigenom syndaförlåtelse tillförsäkrades åt dem, som på Knut den heliges äminnelse-dag från den ena aftenen till den andra uppehölo sig wid S:t Laurentii kyrka i Lund och gåfwo något till densamma. Denne ärkebiskop testamenterade sin betydliga förmögenhet till kyrkan, sina efterträdare och enskilda personer, samt dog ^{17/4} 1410 och fad sin hvilostad i domkyrkan.

24. **Peder Kruse**. Utom det att han war af adlig släkt omtalas föga annat om honom än att han lät insteppa "moren all kirkens liggendefæ oc Sölffkar, der til ocfaa Erchebispens Rue, Staff oc andre Erchebispens smycke" för att föra

---

³⁾ Ärkebiskop Nils skall hafwa utfärdat stiftelsebref för en prestförening i Lund, kallad Jungfru Marias gille, kalendegille, sedan galte-gille, och bestående af 13 prester, bland hwilka en prost skulle utses. Gillet egde några gårdar på landet och hus i Lund samt disponerade ett altare i domkyrkan. Det eger ännu bestånd, men har endast tre medlemmar, nemligen båda komministrarna wid domkyrkan och pastor i S:t Peders kloster i Lund. Af sin egendom eger det ännu 6 hemman och uppbär några tomtören i staden.

dem till Schleswig, der han wille hålla messa; men fartyget blef uppbringadt till Kiel och domkyrkan förlorade alla de dyrbara sakerna ⁴⁾. Han dog 1418, enligt Rhyzelius dels af ålder och krämpor, dels af sorg öfwer den nämnda olyckliga händelsen.

25. **Peder Lycke**, af förnam slägt, war biskop i Ribe, innan han blef ärkebiskop. Han wakade med nit öfwer kyrkans rättigheter, men också öfwer kyrkodisciplinen. 1425 utfärdade han ett herdebref, hwaruti bland annat anbefalles att alla klerker skulle afhålla sig från swalg, dryckenskap och störlefnad, endast på resor bära wapen, ej hafwa manchetter upp till armbågarna, ej bruka uppläckta kläder och ej ingå i Runnekloster, efter tredje warningen, utan giltig orsak och tillåtelse ⁵⁾. — Under hans tid ålade Erik af Pommern kanikerna i Lund att dag och natt till ewig tid sjunga Davids psalmer i kyrkan; de samtyckte, men förklarade sedan att de ej underkastade sig det beswäret. — Peder Lycke dog 1436 och begrafns i det af honom inrättade S:t Görans kapell.

26. **Hans Larmand**, af god börd, wäl studerad och bereft, blef 1436 ärkebiskop i Lund, efter att förut hafwa varit dekanus i kapitlet derstädes. Då Kalmar union 1437 förnyades skref han i beslutet sitt namn framför ärkebiskoparnas i Upsala och Trondhjem samt framför rådsherrarnas i alla tre rikena. Han krönte Christopher af Bäjern och erhöi af honom lifstidsförlåning af Lindholms slott, Orie, Vara, Terrestads och Ingelstads härader jemte Trelleborgs stad med all konungelig rätt och utan någon afgift. Död på Fhyinge slott ⁶⁾ 1443 och begrafwen i Lunds domkyrka.

27. **Tuwe Nielsen**, en bland Lunds märkligaste ärkebiskopar, war född i Wiborg af fattiga förältrar och hade varit archidiaconus i Lund, då han 1443 blef ärkebiskop. I hans tid utfärdade påfwen nytt aflatsbref för alla, som besökte Lunds domkyrka på den helige Knuts dag. Vid ett möte i Kalmar lät han bära ärkebiskopskorset framför sig, hwilket förtröt de swenska biskoparna, hwilka ansågo honom dermed

⁴⁾ Switfelds Biskopskrönika.

⁵⁾ Brunius, beskrifning öfwer Lunds domkyrka, s. 162.

hafwa tillkännagifwit anspråk på primatsrätt öfwer Sverige. Då Karl Knutsson 1452 angrep Skåne gjorde ärkebiskopen honom tappert motstånd och afflog hans med löften och hotelser beledsagade uppmaningar att gifwa sig. Karl anföll staden, intog och uppbrände den, men biskopsgården och domkyrkan försvarades af ärkebiskopen, som sedermera befästade biskopsgården (Lundagård) med en stark tegelmur. — Död $\frac{3}{4}$ 1472 och begrafwen i Lunds domkyrka.

28. **Jöns Brostorp**, af gammal förnäm slägt, baccalaureus decretorum och Christian I:s sekreterare samt archidiaconus i Lund, blef 1472 ärkebiskop. Wid sitt tillträde bekräftade han kapitlets rättigheter och förmoner, föröfode dem med nya och lofwade att med owäld och noggrannhet förwalta sitt ämbete. Han war en älskare af byggnadsbestyr och fullbordade Lundagårds befästning samt satte äfwen andra biskopslott i försvarsstånd. Under hans tid bewilljade påfwen ånyo aflat åt alla, som på S:t Laurentii och S:t Knuts dagar besökte och med gäfwor ihogkommo Lunds domkyrka, hwilken på den tiden behöfde betydbliga reparationer. Särdeles Knutsdagen, den 11 Juli, besöktes den af otaliga menniskor. Högtidliga gudstjenster höllos, hwartill också hörde processioner, i hwilka de snart sagdt oräkneliga relikter, hwilka kyrkan egde, fringburos och wisades för den församlade mängden. — Denne ärkebiskop utfärdade 1479 de första statuterna för Köpenhamns universitet. Året förut hade han med en präktig flotta afhentat kronprinsens, sedermera konung Hans II:s, gemål prinsessan Christina af Sachsen. För nämnde konungs wäljande arbetade han ifrigt på mötet i Halmstad 1481 och öfwerlemnade till honom riksbanneret wid hyllningen på S:t Liborii hög (Sliparebacken) wid Lund. 1483 krönte han konung Hans och des gemål. — Död af pesten 1497 på Flingestrot och begrafwen i Lunds domkyrka.

29. **Birger Gunnarsson**, son af en klofware i Lindbergs socken i Halland, hade under stor fattigdom gått i skola i Warberg och Skara och studerat i Rostock och Greifswald, på hwilket sistnämnde ställe han förwärfwat sig magistergrad; blef derefter rektor wid skolan i Lund och kanik derstädes; vidare archidiaconus i Roskild och kansler hos Christian I:s och

Hans II:s drottningar; slutligen ärkebiskop i Lund. Han var liten till växten, men en man af stora egenskaper och försvarade kraftigt ärkebiskopsdömets besittningar och förmoner. Till domkyrkan donerade han, utom flera andra hemman i Skåne och Halland, den i Fjellie socken belägna egendomen Åkarp (Larmans-Åkarp), som han inköpt efter danske hofmästaren Påfvel Larmand. Med betydlig styrka understödde han konung Hans i kriget mot Sverige, men försvarade den Lunds ärkebiskopar tillkommande besittningen af ön Bornholm, som konungen wille tillägna sig. 1517 utfärdade Birger efter påwens uppdrag bannlysning mot riksföreståndaren Sten Sture för dennes försarande mot Gustaf Trolle. Numera aktades likwäl bannlysningen icke synnerligen. Sitt nit för kunskapers spridande ådagalade Birger derigenom att han genom kaniken Christen Pedersen drog försorg om utgifwande i Paris af Saxo Grammaticus, Statuta provincialia och Missale Lundense. — Död i hög ålder $10\frac{1}{12}$ 1519 och begrafwen i kryptan under Lunds domkyrka, der han åt sig låtit inrätta en präktig graf. Han skall hafwa haft en son, som hette Laurentius Frost. "Sådant om en Archibiskop på then tid förefommer, såsom en knut, then swår är att lösa, salva illius debita inculpabilitate" ^o).

---

^o) Nyhjelinus, II. sid. 28. — Ärkebiskop Birger brukade ett wapen föreställande en lind med treklufwen rot, fem grenar med lika många roser och tio blad; under linden war ett golf af sju olika färgade stenar och öfwer densamma en himmelsblå sky. Riddaren Henrik Krummedig anföll i rådets närvaro Birger med det påstånde, att han ej egde rätt att begagna detta wapen, emedan linden tillhörde det Krummedigiska. B. swarade, att han till erindran om sin födelseort Lindberg i sitt wapen upptagit en lind; des tre rötter betydde den heliga treenigheten, stammen den odelbara gudomen, de fem grenarna med rosorna Christi fem sår och derur strömmande rosenröda blod, de tio bladen tio Guds bud, de sju golfstenarna de sju dödsynderna, som böra förtrampas, och slutligen den himmelsblå sky delö himle härad, hwartill Lindbergs socken hörde, delö himlen, alla Christnas rätta fädernesland. Derpå uppmanade han riddaren att förklara sitt wapen, men denne blef swarslös, och konungen och rådet sunno stort nöje i ärkebiskopens "forstandig oc Gudfrøctig Paafund." Switfelds biskopskrönika.

Efter Birgers död valdes Åke Sparre till ärkebiskop, men, som Christian II motarbetade honom, kom han först efter fyra års förlopp till utöfning af ämbetet, hwilket under tiden innehades af de tre, som förekomma under n:o 30—32.

30. **Jörgen Hansen Skotborg**, magister och archidiaconus i Århus samt konungens sekreterare, blef 1520 genom konungens bedrifwande utsedd till ärkebiskop, men då han ej wille till konungen affå Bornholm, måste han förklädd i munkdrägt rymma ur landet. Han begaf sig till Rom och blef der inwigd till ärkebiskop; likwäl kom han ej mera till Lund, utan blef kanik i Köln, der han 1551 dog och blef begrafwen i S:t Gereons kyrka.

31. **Didrik Slagheck** ("kan hända rättare Slagheck", för hwilket namn han tyckes och hafwa gjort gagn," anmärker Rhyzelius), till börden holländare, till yrket fältskärsgefäll, slägtning till den holländska höferstan Sigbrit, hwars dotter Diwika war Christian II:s mätres, hade wunnit denne konungs synnerliga gunst och blef af honom efter Stockholmska blodbadet satt till biskop i Skara efter den afrättade biskop Vincentius. Härifrån flydde han snart, af fruktan för Gustaf Wasa, och blef af konung Christian upphöjd på ärkebiskopsstolen i Lund, men kort derefter lät samme konung afrätta sin fordne gunstling såsom upphofsman till Stockholmska blodbadet. Han blef ledd några trappsteg upp till galgen och derefter nedförd samt lefwande kastad på bålet. Detta skedde ^{24/1} 1522.

32. **Johan Wæß**, en utländsk adelsman, konungens sekreterare, blef med wåld påtvingad Lunds kapitel till ärkebiskop. 1523 följde han Christian II i landsflykt, medförande domkyrkans dyrbarheter. Efter att en tid hafwa wistats wid Karl V:s hof skall han hafwa blifwit biskop i Kostritz 1537 och der dött 1548.

33. **Åge Ibsen Sparre**, af gammal adelig slägt, magister och dekanus i Lunds kapitel, blef redan 1519 wald till ärkebiskop, men Christian II:s utskickade förhindrade i Rom hans konfirmation. Först sedan Fredrik I erkänt lagligheten af hans wal, kom Åke Sparre till utöfning af ämbetet. Under

hans tid begynte reformationen predikas i Skåne och vann särdeles i Malmö bifall, hvarföre denna stad, af en katholsk författare från den tiden, kallas en helgerånare och affällingars röfwarekula och alla fattares tillhåll. Årkebiskopen fann sig wid sin höga ålder ej ega nog kraft att hämma den nya lärans framsteg och affade sig dertföre ämbetet 1532, förbehållande sig dekanatet och inkomsterna af S:t Peders kloster i Lund och Bosjö kloster i Frosta härad, med vilkor att anständigt försörja klosterjungfrurna. Död 1533 wid 70 års ålder.

34. **Torbern Bilde**, af den gamla Bilde-slåkten, magister och dekanus i Lund, blef efter Åke Sparres affägelse wald till årkebiskop. Som konungen förbjöd honom att söka påswens konfirmation, uteblef denna och han kallades icke årkebiskop utan archielectus. Efter Fredrik I:s död fick katholicismen åter lust och mester Torbern gjorde hwad han förmådde för des upprätthållande genom att fördelwa de lutherste presterne o. s. w. Då Christian III blifwit konung och wille i Danmark införa reformationen, lät han 1536 fångsla honom jemte 6 andra biskopar. De frigåfwos samma år och swuro konungen trohet, hwarefter Torbern Bilde blef för andra gången Åke Sparres efterträdare wid dekanatet i Lund och des utom erhöill samma förmöner, som denne wid astrådet från årkebiskopsämbetet erhållt. Dertester lefde han i skilhet till sin död, som inträffade 27/12 1553 7). Han slutar raden af

---

7) På tgl. geh. arkivet i Köpenhamn finnes ett, som det will synas, efter Torbern Bildes fångslande 1536 uppgjort "register paa Lundi gorbt paa godz som sandts eftther Mester Torbønd;" deri nämnas isynnerhet vifualier och wapen, men inga böcker. "Uthi Dispens Slop-kammer. Item I skab i muren fult aff bressue oc register. Item I sengh med sperlagen, I ringkrassue, I svart kiortell af sitthds . . . paa skfeloffthet It. 27 tiugh fiber sless 67 Drekroppe 10 faar 12 barkehuder. Uthij Larmandz magh Item XVI tr gamelt Smør. Uthi skfelleren It. VI tr Lar I t:a Sjilbt I t:a aal XVII woorder (?) kabilau. Uthij wiinkelleren It. 3 store Dste oc nogre smaa. Paa skfeloffthet Item LXX spege Lare. Paa Capellet It. III lester baye Salt. Paa then store Saell It. XVI hielmeneth XII harnisk VIII blande sable II skideth I harnisk-Riste suldt aff smaa harnisk. Paa Ribdermaget VI lester rugh. . . . It. V Ridr 28 Swiin for uthin grisfer."

de katholska kyrkofurstarna i Lund, hvilka med en furfilig rikedom och glans förenat den politiska betydheten, att rikets råd i en skrifvelse till konungen af år 1525 härleder de sednaste tidernas många oredor från den omständigheten, att ingen duglig man varit förordnad till ärkebiskop i Lund, och kallar denne ämbetsman för rikets port och befärmare emellan Sverige och Danmark, liksom hertigen af Schleswig är det mellan Tyskland och Danmark *).

2. Efter reformationen.

35. **Frans Wormorsen** (Franciscus Wormordi) var född i Amsterdam 1491 och kom som barn till Danmark, der han ingick i ett karmeliterkloster i Helsingör. 1526 begynte han att predika lutherska läran i Köpenhamn, men blef derifrån fördrjwen. Tre år derefter kallades han till Malmö för att der verka för reformationens införande samt blef lektor i theologien wid det gymnasium, som der nyligen blifwit inrättadt. Wid ett besök, som han samma år 1529 gjorde hos den gamle ärkebiskopen i Lund Åke Sparre, blef han wäl emottagen och erhöll en gåfwa af några gyllen, hwilket sedan ångrade Sparren, då han förnam huru kraftigt reformationens sak genom Wormorsen befrämjades. Denne biewistade 1530 ett colloquium theologicum i Köpenhamn mellan katholiker och lutheraner. Sedan de katholske biskoparne i Danmark 1536 blifwit affatta, blef W. 1537 superintendent i Lunds stift och inwigdes 2/3 s. å. i Wårfrukyrkan i Köpenhamn till detta ämbete af den berömda Bugenhagen från Wittenberg, som då wistades i Köpenhamn för att ordna danska kyrkowäsendet. Åfwen sedan W. blifwit superintendent kallades han wankigen lektor Frans. En rastlös werksamhet uttömde tidigt hans krafter, och han dog wid ej fyllda 60 år i slutet af år 1551 och begrofs i Lunds domkyrka midt för predikstolen. Han hade varit gift, men man känner ej hustruns namn eller om de haft några barn.

En med W. samtidig katholsk författare kallar honom

*) Cronholm, Skånes pol. hist. I. nb. 385.

"hæreticæ pravitatis callidissimus concionator" och utmärker troligen med epithetet callidissimus så väl hans snille och ffdärlighet som det sätt, hvarpå han brukade gå till väga, nemligen att icke genom håftig polemik mot det gamla, utan fastmera genom lugn framställning af de nya åsigterna bana väg för desä. Äfwen andra samtida författare tillerkänna honom mycken styrka i dansk och latinsk wältalighet samt utmärkt lärdom. Han deltog lifligt i den författareverksamhet, som reformationen i Danmark framfallade; han utgaf nemligen en dansk öfversättning af Davids psalmer 1528, en liten dansk kateches 1537, en bok om fattigvården 1539, en bönbok, som ofta blifwit upplagd och några andra skrifter, hvilka nämnas i Myerups och Krafts dansk-norska litteraturlerikon. Bland dem är "en saare nyttelig oc alle thennom som gifte ere eller giftes wille huswalelig disputas emellom Her Adzer Prelatt oc Cantor ubi Lundt oc Franciscum Wormordum Predikere ubi Malmö."

Wid reformationens införande i Danmark affågs hufwudsakligast krossandet af de katholska biskoparnas magt. Sjelfwa biskopsnamnet skulle upphöra och stiftens styresmän kallas superintendenter, hwilken titel likwäl snart undanträngdes af den gamla, som folket aldrig bortlade. Superintendenterna skulle enligt kyrkoordinansen af år 1537 predika Guds ord, hafwa uppfigt öfwer presternas lära och lefnad samt öfwer skolorna; de borde ock upptaga och afgöra sådana saker, som angå samwetet och hwarom man i Guds ord söker upplysning; i werldsliga mål skulle de ej dömma; äfwen äktenstapsmål skulle hänwisas till konungen eller hans befallningsmän. Superintendenternas inkomster blefwo måttliga; dock borde en hwar af dem kunna hålla två tjenstepigor, en strifware, en karl att sända i sina ärender, en körswen, som kunde rykta fyra hästar, och en gosse att ständigt hafwa till hands. Sednare erhöilo de äfwen ämbetsgårdar.

Redan af det sätt, hvarpå reformationen infördes, låter förmoda sig att den icke kunde genast åstadkomma någon mycket allmän förändring i folkets tänkesätt eller lefwerne; sådant war ock förhållandet. Under hela reformationsårhundradet war ofunnigheten så stor, att många gamla personer ej kunde fa-

der wår, ån mindre tio Guds bud utantill. Bildbedyrkan och grof widstypelse fortfor liksom under katholska tiden; all slags otukt, åfwenksom dryckenskap och swårjande gick i swang. Presterskapet i allmänhet kunde ej kraftigt motarbeta förderfwet, ty på många ställen måste man bibehålla de gamla sockenpresterna, då de funno sig wid att öfwergå till den nya läran, hwilket ofta skedde utan någon werkelig tänkesfättets förändring. Tillräckligt antal af dugliga evangeliska predikanter war ej att tillgå, utan man måste ofta wid tillsättandet af nya prester låta sig nöja med dem som woro föga sfiakliga. Många kunde ej sjelfwe skrifwa predikningar, utan uppläste sådana ur de postillor, som för detta ändamål blifwit utgifne; somliga begagnade de gamle af helgonsagor och jårtecken uppfyllda predikosamlingarna. Otukt, dryckenskap och swårjande öfswades allmänt bland presterna, och ej sällan begingos mord af prester, så att i dekreterna wid nationalsynoden i Köpenhamn 1540 en fårskild paragraph förekommer om prester som begått dråp; sådana borde mista åmbetet och aldrig återfå det, om icke med alla superintendenternas enhålliga samtycke på allmän synod. Under sådana förhållanden kunde W:s stållning såsom superintendent icke wara angenåm eller lätt. Genom förakt för presterskapet wille mången wisa sig ej mera wara katholic. För att skydda biskopen och presterskapet mot öfwerwåld måste konungen 1538 utfårda ett beffårmslefbref; i anseende till den rådbande benågenheten att undandraga presterskapet des inkomster höll konungen under ett besök i Skåne på Herrewadskloster ett möte, hwartill alla prostar, sockneprester, socknedjekar och kyrkowårdar samt 4 män från hwarje socken kallades, men de här gjorda stadganden angående spannemåls- och qwicktionde, offer och jura stolæ iakttogs ofta icke, så att konungen måste derom ofta göra hotande påminnelser.

Såfærligen måste W. under sina visitationsresor ofta upptråda som misstånår, enår mångensstädes det rena evangelii predikan icke förut blifwit hörd. Men såkert kunna wi också antaga att genom honom och andra sfiakliga och rättfænniga predikanter, som wisærligen ej saknades, om de ån woro mindre talrika, evangelii frön utsåddes och slogo rot i mångas hjertan. Man kan sluta dertill af en del enstaka exempel, som

blifwit åt minnet förwarade, t. ex. det i nästföljande biographi omnämnda om den gamle borgaren Esbern Tensön i Ribe och ett, som dennes son, Seländska biskopen Petrus Palladius i sin visitationsbok omtalar, huruledes några fattiga fiskare, som råkat i sjönöd på isen mellan Saltholmen och Köpenhamn, i dödsfarans ögonblick sjöngo de Lutheriska psalmerna: Nu bedje wi den helge And, och: Med fröjd och frid far jag nu hän. Att hos folket fanns mottaglighet för det rena evangelium kan man sluta af det lifliga intresse, som de evangeliske predikanterna wid sitt första uppträdande wäckte på flera ställen, t. ex. i Malmö.

Wid synoder i W:s stift under hans tid gjordes, i enlighet med besluten wid nationalsynoderna, många stadganden för att affstafa de katholska religionsbruket och för att befordra så wäl presterkapets som menighetens upplysning och sedliga förbättring. Presterna förbjödos att gifta sig med wanryktade personer, de warnades för dryckenstap, otukt och oanständig klädebrägt, äfvensom för ett lättjefullt och wällustigt lefwerne, de förmanades allwarligt att staffa sig böcker, att vara flitige i katechisation, så wäl offentlig som enskild, att tillse att kyrkofången förfiggic ordentligt och att förja för de fattiga samt förbjödos att tillstansa sig klockarnes inkomster. Klockarne anbefalldes att underwisa ungdomen, och förälbrar ålades allwarligt att vara måna om sina barns underwisning; de tredskande skulle ställas till ansvar. W. utfärdade ock en instruktion för prostarne, hwilka borde hafwa inseende öfwer efterlefwandet af dessa stadgar och wid prostemötena eller synoderna afgifwa berättelser om presternas lefwerne och ämbetsförwaltning samt tillståndet i församlingarna.

Angående kyrkowäsendet torde böra i fortbet nämnas något om kyrkoämbetens tillsättning och kyrkans representation. Då superintendent skulle wäljas, samlades pastorerna från stiftets städer i stiftsstaden; de utsägo fyra pastorer, hwilka skulle wälja en lärd och scticklig man, hwilken af närmaste superintendent borde pröfwas och derefter af konungen stadsjästas i superintendentsämbetet. Prostar waldes af häradets pastorer. Hwarje församling egde att i samråd med prosten wälja sin pastor; efter 1542 tillgic detta så, att sju så kallade kallsmän

utfågos, hwilka jemte prosten skulle utse en from och lärd man, hwilken efter pröfning af biskopen erhöll kollation af läns-
mannen. En del pastorater woro likwäl under konungens,
abelsmåns eller kapitelherrars patronrätt. Från gamla tider
bestod i Danmark den inrättning att presterna i hwarje härads
ärligen höllo ett möte för att "celebrere calendt," då prosten
eller dekanen borde meddela underrättelser om de dagar, på
hwilka de ärliga festerna inföllo, om synodalbesluten o. s. w.
I de större städerna höllos sådana möten hwarje månad, som
ock namnet Calende (nymånad) antyder, då underrättelse gafs
åt menige man om månskiften, helgdagar m. m. Dessa möten
synas ej nånsin hafwa utgjort något andligt föreningsband
mellan presterna och blefwo det ej heller efter reformationen,
om än försök dertill gjordes; de urartade slutligen till drycks-
lag ⁹⁾. Äfwen bestod före reformationen inrättningen af sy-
noder eller landemöten, hwilka af biskoparne i hwarje stift
ärligen sammankallades; de bekantgjorde här fungliga förordnin-
gar, som angingo presterskapet, och meddelade sina egna på-
minnelser. Slutligen war kyrkan för hela landet representerad
på nationalsynoden, der alla biskoparna dels på konungens
kallelse dels efter gemensam öfwerenskommelse samlades, och
hwilkens beslut, åtminstone i första tiden efter reformationen,
omedelbarligen hade giltighet som lagar för kyrkan ¹⁰⁾.

I sin närmaste omgifning, i Lund, hade W. en institution,
som i begynnelsen af hans episkopat enwist förblef wid kathol-
ska läran. Denna institution war Lunds Kapitel. Det hade,
utom andra betydliga inkomster, reventen af öfwer tjugo sock-
nar, hwarmed också följde patronrätt till dessa. Wid kapitlet
woro fyra prelater, nemligen prosten, som representerade
hela institutionen, dekanen, som afsömdde förekommande twister
inom kapitlet, ärkebiskopen, som besörjde ekonomien, och kan-
torn, som förestod kyrkosången i domkyrkan. Af de öfrige le-
damöterna, som kallades kaniker, war en lektor i theologien

⁹⁾ I Malmö stads gamla räkenskaper omnämnas ofta att presterna för
deras calendegillen erhöilo betydliga winförräder från stadens winfällare.

¹⁰⁾ Rudelbach, den evangeliska kyrkoförfattningens uppkomst och princi-
per, öfvers. Sthlm. 1852 p. 105.

och en rektor wid skolan; flera af de öfrige woro och residerande, d. w. s. bodde i Lund, och bestridde då sjelfwe de presterliga göromål wid domkyrkan, som dem ålåg, eller de församlingars wård, hwilka dem tillhörde; de som ej bodde i Lund höllo vikarier wid de syflor som tillhörde deras kanikdömen. Sednare bortgäfwos de flesta prelaturer och kanikdömen åt höga ämbetsmän. Lunds kaniker blefwo, äfwen som de i Köpenhamn och Roskild, 1543 instånde till Köpenhamn för att offentligen disputera med theologiae professorerna wid universitetet om mesfan eller nattwardens consecration utan menighetens närwaro, om brödet och winets förwandling i nattwarden och om prestwigningen såsom sakrament. Lunds kaniker förde ännu ett högt språk och skydde ej att öppet förklara sig emot reformationens läror och des praktiska konsekvenser, men måste till slut gifwa med sig och understrifwa tre af professorerna uppsatta artiklar angående de omtwistade frågorna ¹¹⁾. Af den nämnda protestationen af kanikerna mot reformationen finner man att den enskilda biten strax efter reformationens införande blifwit bortlagd, men sedermera åter införd, på det att presten skulle få tillfälle att dels förhöra sina kristbarn i christendomen dels underrätta sig om deras själstillstånd. I Danmark fortfar den, som bekant är ännu i dag.

Det bör ej förgätas att en bland Lunds kaniker war den om dansk historia och litteratur högt förtjente Christen Pedersen, som tidigt blef en bland reformationens befordrare. Han utgaf Saxos historia och en Tertegnspostilla m. m. i Paris, öfversatte Psaltaren och nya testamentet på danska samt utgaf desutom flera skrifter. Han war född 1480 och dog 1554 som prest på Seland. Om han ända till sin död innehade sitt kanonikat i Lund känner utg. icke.

36. **Niels Esbernsen Plade** (Nicolaus Palladius) war född i Ribe; fadren Esbern Jensen war en fattig borgare derstädes, som på sin ålderdom blef lutheran ¹²⁾. Efter

¹¹⁾ Se Helweg, den danske Kirkes Historie efter reformationen, I. p. 46 ff.

¹²⁾ Petrus Palladius berättar följande i företalet till sin evangeliske Rimstof. Kbhvn 1554. "Min S. fader ved navn Esbern Jensen, en Bor-

undervisning i Odense skola, der brodern Petrus var rektor, studerade Nils Esbernsen i Wittenberg och blef der magister. Namnet Palladius antog han efter sin nyfnämnde bror, som blef den förste lutherste biskop på Seland; åt denne skall Melanchthon hafwa gifwit det i stället för namnet Pladius, med antydning att han kunde för sitt snille och lärdom bära namn efter wiskhetsgudinnan Pallas. Hemkommen blef Nils P. först läsemästare och evangeliskt predikant för Brigittinernunnorna i Maribo kloster och sedermera pastor och prost wid Wårstufyrkan i Köpenhamn 1547. Han war der för sina utmärkta predikogåfwor och behagliga umgängesfätt allmänt aktad och afhållen. 1551 $\frac{9}{12}$ blef han wald till superintendent i Lund och dertill inwigd af sin förutnämnde bror söndagen Quasimodogeniti 1552 i Lunds domkyrka, sedan han förut blifwit af akademiska konsistorium i Köpenhamn examinerad. Död $\frac{17}{9}$ 1560 och begrafwen bredwid företrädaren.

P. klagade att han wid sitt tillträde fann kyrkorna fulla af helgonbilder och att katholska religionsbruk woro allmänt gängse jemte katholsk widskrepelse. Wid sina visitationer och synoder arbetade han med iswer för att åstadkomma rättelse härpå, åfwenksom för befordrandet af upplysning och sedlig förbättring hos prestes och lekmån. Presterna ålades strängeligen att ej läsa sina predikningar ur postillor, utan lära dem utan till; de yngre, som af lättja ej wille göra detta, borde affåtast, och de äldre, som för swaghets skull ej bortlade det gamla bruket, borde hålla sacellaner; presterna ålades ock att skaffa sig böcker och hotades med affättning om de befunnos wårdslöse i denna omständighet och efter erhållen admonition ej båttrade sig; de ålades också wid ämbetets förlust att från predikstolen uppläsa katechesen och hwarje söndag förklara ett

---

gere i Ribe, en leg mand, der aldrig havde leert en bogstav, straffed mig haardeligen med ordt, i hans alderdom oc i min ungdom, ude imellem Ribe oc Bierige, fordi att ieg var en Pøbling oc gif til Skole, oc kunde dog ikke opregne for hannem alle Søndags Evangelier paa mine fingre, som hand kunde strax opregne for mig; hand oc hans lige, som ikke finge saadant at høre, som man nu faar at høre af Guds naade, forend i deres alderdom, oc da lade omwende sig ved det salige Guds ord til Jesum Christum, skulle opstaa paa Dommedag oc dømme."

stycke af den, med affeende hwarpå det heter i synodalstatu-
terna: "si potest vocem sæpe auditam tandem referre Stur-
nus, qui non discat populus suum sanctissimum Catechis-
mum, si eum populo perpetuo inculces;" presterna förbjödos
att hafwa och plöja, att processa och procenta, att wara köfe-
mästare wid gästabud och att göra oljud på allmänna platser,
äfwensom att bära vanständig klädebrägt, som ej minst råtte
nedom knån, och att låta sina hustrur bära "flöjelskraver el-
ler damastetröjer" m. m. Klokarne tillhöllos att på helg-
dagarne efter andra ringningen för de närwarande uppläsa
katechesen och förklara ett stycke af Luthers lilla kateches; detta
borde ske wid dopfunten, medan bift och absolution förstiggid
i choret. Desutom borde klokarne wid de tre stora festerna
på eftermiddagarna besöka byarne, en eller två om dagen, och
i någon god och from mans hus sammankalla byens ungdom
till förhör och undervisning, efter hvars slut en psalm borde
sjungas, och barnen derefter "anständigt och med tacksägelse ut-
släppas på gatan till att leka." B. visiterade flitigt i sitt
stift. 1552 anhöll han hos konungen att för sina vissions-
resor få en wagn och två hästar, hwilket bifölls. Två år
derefter woro hästarna förderfwade, och läns-mannen i Lunde-
gårds län Sti Bors erhöill uppdrag att inköpa ett par nya
"Wogneklippere" åt honom.

B. utgaf åtskilliga skrifter och utarbetade några som ej
blifwit tryckta. Rhyzelius säger att de wisa "att han warit
en from och enfallig man," hwilket ejheller kan förnekas. Bland
de tryckta skrifterna, hwilka uppräknas i Nyerups och Krafts
litteraturlexikon, är en, som redogör för skillnaden mellan den
rena evangeliska läran och påswens ogudliga lärdom, en som
innehåller reglor för predikanter, en om Guds rätta åkallan,
utgifwen i Wittenberg med företal af Melanchthon, och "et
Himmelbrev, under Christi Navn, datum hos Gud Faderns
höire Haand;" på detta år tryckningsorten ej utsatt, men wäl
årtalet 1555. Bland de otryckta skrifterna må nämnas en
traktat, i hwilken korteligen wisas huru en superintendent bör
umgås med personer af olika stånd och åldrar; der förekomma
bland andra följande anwisingar: Superintendenten bör al-
drig gå till höger om någon adelsman, så wida ej alla när-

varande dertill nödga honom, utan säga: min gode Herre, Eders Strengheid, Eders Fromhed, Eders Godhed 1. gaaer, jeg vil gaa efter Eder; 2. nej, jeg vil ingenlunde; 3. saa sant hielp mig Gud, jeg gör det ingenlunde; om tiggare stå wid kyrkodörarne och begära almosor, böra de wid folkets utgång ur kyrkan förhöras, på det de både måtte blygas och lära något; superintendenten bör alltid hafwa någonting i fickan eller i en påse, t. ex. socker eller nötter, för att gifwa de små barnen, på det de må lockas att läsa katechesen och ej blifwa rädda.

I Palladii tid begynte man hålla noga hand öfwer att inga bekännare af en annan än den lutheriska läran måtte inkomma i landet. Konungen war i detta hänseende ännu strängare, än kyrkans män önskade, men berömmes annars såsom en för kyrkans bästa nitist och allwarligt from man.

37. **Tyge Asmundsen** (Tychicus Asmundi), hvars härkomst är okänd, war magister och blef 1555 prins Fredriks hofpredikant samt kort derefter pastor och prost wid Wårfrue kyrkan i Köpenhamn. 1560 $\frac{7}{10}$ waldes han och inwigdes $\frac{7}{11}$ s. å. till superintendent i Lund. Detta ämbete nedlade han med konungens bifall år 1577 och höll juldagen s. å. affskedspredikan i Lunds domkyrka. Han åtnjöt sedan inkomsterna af ett kanikdöme wid Lunds kapitel och deltog som kanik i walet af efterträdaren. Död i Lund $\frac{20}{4}$ 1586 och begrafwen i domkyrkan. Hans hustru hette Marina Sörensdotter, och deras son Asmund war pastor i Löwestad.

Att Mester Tyge icke warit någon obetydlig person tyckes man kunna sluta deraf att den lärde theologen, professor Niels Hemmingsen, till honom dedicerat sin pastoralthologi och säger att deras samtal i kyrkliga ämnen, den tid de båda woro i Köpenhamn, gifwit anledning till bokens författande och utgifwande; likwäl kan han ej i kyrkligt sinne och kyrklig verksamhet jemföras med sina två närmaste företrädare. Man finner att han hos konungen beswärat sig öfwer att presten wid Nicolai kyrka i Köpenhamn farit öfwer till Skåne och predikat. "De höjlærde" (det akademiska konsistorium i Köpenhamn) wille låta saken ostraffadt passera, men konungen befallte att den änyo skulle upptagas och utfärdade 1566 ett förbud för

prester att tjenstgöra utom sina egna socknar. I synodalstatu-
ter från hans tid förekomma strånga förbud för prester att
löpa från sina egna socknar till främmande (de som så gjorde
kallades sognestrygere) och åläggande för dem att tillse att
kyrkofången skedde ordentligt "sine histrionica intonatione,"
att förja för de fattige, att taga sig till vara för swärjande,
dryckenskap och otukt och att ej hålla win och rusdrycker till
salu, för hwilka förseelser, liksom för slagsmål och dråp, af-
sättning beständes såsom straff. Men dessa allwarfamma stad-
gar blefwo förmodligen sällan tillämpade. Till och med pre-
ster woro beröftrade för figueri och trolldom, som mycket öfwades
af allmogen; många trollpackor blefwo brända. Konungen be-
fallte 1562 att de klockare, som woro "så ofunnige, att de ej
kunde läsa eller skrifa, än mindre sjunga eller förstå latin,
som en sockendjefue bör förstå," skulle affättas och inga nya
antagas, som ej kunde uppfylla sagde fordringar. En af Mester
Tyges efterträdare Mogens Madsen yttrar, i sin förteckning
på Lunds biskopar, att mester Tyge med nit förestått försam-
lingen, men genom lyckans werling slutligen blifwit trött och
ledsen wid biskopsämbetet; Rhyzelius, som förmodligen anfåg
sig ex officio skyldig att berömma alla lutheriska biskopar (de
katholiska skonar han icke), säger orsaken till hans affsedstagan-
de hafwa varit den, att han genom sitt nit i ämbetsförwaltning-
en, hwarwid han ej hade anseende till personen, "tillskyndade
sig mongas owenskap och misnöge, som af sig födde förtal,
förtret och onda slämplingar." Pontoppidan omtalar i sin
daniska kyrkohistoria hwarken mester Tyges nit eller deraf för-
anledda owänskaper; deremot omtalar han något som ej tycks
antydha att den tidens biskopar gjort sig kända för synnerligt
ämbetsnit, nemligen att konungen funnit sig föranlåten att i
ett skarpt bref uppmana samtliga rikets biskopar att icke för
wänskap eller egen fördels skull se genom finger med det otill-
börliga lefwerne, som prostar och prester i städer och på landet
förde med dryckenskap, otukt och andra grofwa laster, utan
hafwa noggrann uppfigt öfwer presterkapets förhållande samt
affätta de brottliga; om biskoparne ej i detta hänseende gjorde
sin skyldighet, skulle stiftsläns-männen, dem oåtsporda, skaffa

rättelse deruti ¹³⁾. I ett scomma om den tibens biskopar i Danmark, hwilket ansågs författadt af den förutnämnde professorn Nils Hemmingen, får endast en bland de sju en mention, som kan kallas honorable. Det lyder så:

Paulus amat Musas, Venerem Tycho, munera Nicol.;
Lauriger indoctus, Petrus laudatur in aula;
Bartholides vulpes, servat Georg undique bilem.

Endast en slägtinge till en af biskoparne besvarade detta scomma med ett poem, hwari den förmodade författaren öfwerhopas med skällsord, isynnerhet anspelande på hans mindre fördelaktiga skapnad och utseende.

Anledningen till det, som i ofwananförda bittra epigram nämnes om mester Tyge, gafs af en besyffning, från hwilken han wäl friade sig genom wärjemålsed, men som likwäl satte en fläck på hans goda namn och rykte och tillstyndade honom mycken smälek. En lättfärdig presthustru från Landskrona, som af sin man anklagades för äktenstapsbrott, angaf att biskopen med henne plågat olofligt umgänge. Detta skedde år 1572; följande året hade biskopen den ledsamheten att på konungens befallning blifwa instämb inför akademiska senaten i Köpenhamn med anledning af en prests anklagelse mot honom för orättfärdig dom i en twist mellan honom och hans ähörare; kom så 1574 det ledsamma kungliga brefwet, som ofwan omnämndes. Antingen nu alla dessa wedervärdigheter woro oförtjenta eller ej, så kan man ej undra att de föranledde honom att draga sig undan från werlden.

Under mester Tyges episkopat hölls endast ett biskopsmöte, hwilket ej war af synnerlig betydighet och om hwars årtal man är lika osäker som om det nämnda kungliga brefwets till biskoparna. Dessas inkomster blefwo wid denna tiden förökade genom förlåningar af kronotionde, men deremot synes deras inslytande hafwa blifwit instränkt t. ex. genom förbudet af år 1564 att tillsätta prostrar utan läns-männens samtycke. På

¹³⁾ Enligt Pontoppidan utfärdades detta bref 1574, men detta kan wara felaktigt, enär enligt Helweg handskriften på Kongl. bibl. är häusförd till år 1579.

åttskilliga ställen blefwo fodnepresternas inkomster minskade derigenom, att kapitelherrar, som hade patronrätt till pastorater, slogo under sig deras inkomster. Den sed eller rättare osed att giftermål med prestenkor inverkade på prestlägenhetens tillsättning war redan wanlig. För kuriositetens skull må nämnas att konungen $\frac{5}{11}$ 1569 befallte presterna wid ämbetsets förlust att tillse att uti kyrkorna biblen, psalmboken af Hans Thomesen, ordinansen, manualen, samt gradualen af Niels Jespersen ¹⁴⁾ med jernkedjor fästades wid djefnestolen, att de ej måtte förkomma, och att konungen 1575 $\frac{10}{10}$ efter gjord ansöfning bewiljade åt menige kapitlet i Lund fri införsel af win, som för dess eget och kyrkans behof war nödigt, samt 12 låster Rostocker-öl.

Enge Asmundsen har icke utgifwit några skrifter, men i handskrift efterlämnat ett prestmötstal *de causis synodorum deque ministerio verbi collecta partim e Bulengero de episcoporum functione, partim ex aliis auctoribus*; det finnes i den uti förordet nämnda codex på Gesle skolas bibliothek.

38. **Niels Hvid** (Nicolaus Albinus), född i Köpenhamn omkring 1535, blef, efter att länge hafwa studerat der och wid utländska universiteter, 1559 rektor wid skolan i nämnde stad och 1564 pastor wid Helliggeistskyrkan derstädes. Strax efter trettondedag jul 1578 blef han af sin företrädare jemte de öfrige kapitelherrarne och stadspresterna i Lunds stift wald till superintendent, hwartill han inwigdes 2 Sönd. efter påff s. å. Han dog $\frac{12}{7}$ 1589 och begrofs i Lunds domkyrka. Han efterlemnade enka, wid namn Doritte, och en dotter, gift 1580 med en som hette Willom Henrichsen, samt desutom många skulder till Köpenhamns universitet, Lunds domkyrka, domkyrkans wintappare m. fl., enligt fgl. br. $\frac{15}{6}$ 1591.

Enligt Rhyzelius förwaltade han sitt ämbete med mycket allwar och klofhet, "så att han lämnade både Kyrkior och Scholar i godt skick efter sig." Kyrkohistoriska författare rosa

¹⁴⁾ Gradualen utkom först 1573 (om författaren se wid Malmö); pastorin wid Wårfrukyrkan i Köpenhamn Hans Thomesen utgaf sin psalmbok 1569; den inköptes till alla kyrkor. Med manualen menas förmodligen P. Palladii Alterbog, som utkom 1556.

likväl icke synnerligen det kyrkliga tillståndet wid denna tid. Af synodalstatuter från Nils Hvids tid finner man att han påyrkat att pastorer och klokkare skulle träget underwisa folket i katechesen. 1580 utfärdade konungen ett strängt bref mot adelsmäns och andras grofwa och oförsynta lösaktighet, som presterna ålades att motarbete genom enskilda och offentliga warningar samt, om dessa intet uträttade, genom bannlysning. 1581 förbjödos frogar och ölförsäljning wid ting och skjutande utanför kyrkorna under gudstjensten. Det uppdrogs åt länsmännen 1583 att hwar i sitt län hafwa inseendet öfwer det andliga godssets förvaltning. 1584 yttrade konungen, i ett bref $1\frac{1}{2}$ angående pastorstillsättning i Høja, att han ej kunde tillåta "att sliq kald schall were hoer qvinderne, ansehendis att theraf skulle foraarsagis, att the som uduelig er, skulle bliffue kalldet och andre, som schickelig kunde were och then, hwilken om qvinderne att tage icke wille undergaan, skulle forstydes och i saa maade meer menneffens wild en theris salighed och Gudz ere, som for ald bör udi sliq handel att achtis, skulle fremsettis." Detta oaktadt fortgåf misbruket med konserverationer. 1587 $\frac{2}{3}$ befallte konungen i en sträng skrifwelse, att de i Helsingborgs län befintliga många frogarna, der till och med under gudstjensterna ett officiellt lesverne fördes, skulle affkaffas, nedbrutas eller med eld förstöras och icke mera uppföras. Med afseende på de förut nämnde Calendegillena stadgades 1579 wid prostmöte för Lunds stift, att kosten skulle wara tarflig, att gillet ej finge wara längre än en dag och att endast prester finge deri deltaga; efter bordsbönen borde den yngste af de närwarande pastorerna uppläsa 8:de kapitlet af Pauli bref till de Romare "tydligt och utan brådska." Man ser här af att man försökte att gifwa dessa möten en religiös karakter.

Biskop Nils Hvid har endast utgifwit några mindre skrifter, bland hwilka en om "Dommedags Wisshed, Nærværelse, Proceß, Rettergang og Beredning." Pontoppidan nämner, att N. Hvid liksom företrädaren fått erfara kyrkans obeständighet, och antyder dermed de ledsamheter, som han måste utstå med anledning deraf att han påstods hafwa borttagit en grafsten, som war lagd öfwer ett par medlemmar af den förnåma släg-

ten Ulfstånd i Lunds domkyrka ¹⁵⁾). Han råkade derigenom i owänskap med flera mågtiga adelsmän i Skåne, som woro anförwandter till denna slägt, och owänskapen upphörde ej dermed att stenen, hwilken biskopen påstod sig hafwa köpt af kyrkewårdarna, åter lades på sin plats. Konungen befallte $\frac{3}{4}$, 1585 borgmästare och råd i Lund att gifwa Hæc Ulfstånd besked om saken, samt måste slutligen medla deruti, på biskopens begäran, och stref $\frac{2}{3}$, 1585 så wäl till Axel Gyldestjerne, storffits Wiffert och Jörgen Wilde, kungliga läns-män i Skåne, anmodande dem att tala med Hæc Ulfstånds slägtningar om denna sak, som ock sårskildt till Henrik Brade, som war gift med dennes systerdotter, med begäran att han sjelf wille för sin person wara tillfreds och söka att förmå sina anförwandter att låta allt missförstånd, twist och ogunst i samma sak falla samt wara aftalad och nedlagd. Detta kunde emedlertid icke hindra att en småbewisa rörande denna affär utspribbes kring hela stiftet och sjöngs på gator och krogar ¹⁶⁾). Den troddes wara författad af en affatt prest, mester Jakob från Skurup, som

¹⁵⁾ Handlingarne angående denna sak, hwilka äro meddelade af M. N. Kall-Nasmuesen i Danste Magazin, 3 Række 3 B. 2 h., angifwa ej att stenen haft sådan märkwardighet som antydes i Swenska Folkets Sagohäfder, II. pag. 22, der följande förekommer: "Konung Erik Segerfäll, som såg huru hedendomen mer och mer undanträngdes af Christendomen, offrade till Oden för att få weta huru många Christna konungar skulle sitta på Sveriges thron. Han fick derpå i en dröm det swar att han borde spränga Kung Swerfers håll, der skulle han finna en tasfa, som skulle gifwa honom den upplysning han önskade. Detta gjorde han och fann en stentasfa med guldbeswor och ädla stenar omkring, på hwars ena sida war afbildadt ett aflängt fyrkantigt bord med 3 gånger 9 kronor betecknade med konungarnas namn; på den andra sidan war ett trekantigt bord med 3 gånger 7 kronor. Kronorna woro af olika färger, utmärkande furstarnas härkomst; de swenskas woro blå, de norrskas gröna, de danskas röda och de tyffas gula. Denna tasfa förwarades bland rikets klenodier till des ärkebiskopen Gustaf Trolle medförde den till Danmark och lämnade den i förwar hos en prest i Roskild. Denne tog den med till Söbde och införde den bland kyrkans inventarier. Derifrån skall biskop Nils Hvid hafwa bortfört den, med anledning hwaraf den affatte presten Mester Jakob anklagade honom för stöld."

¹⁶⁾ Wi anföra en del af denna wisa, som i två uppteckningar förwaras i konfistorii archiv i Köpenhamn, efter förent citerade Danste Magazin.

åtminstone med variationer föredragit den i Lund och desutom på andra sätt förolämpat biskopen, såsom då han engång ställde sig med betäckt hufvud i vägen för biskopen och knäppte med fingrarna åt honom, då han skulle gå upp på predikstolen i

1. Debt er sprunget vide om land
Att huid er fortere end en brand.
2. Det är sprunget vide i ord
Att huid er fortere end en jord.
3. Bisy Nels han ved sig tæncte saa
Huorunde hand skulle en ligsten faa. — — —
8. Bisy Nels bud sende ad alde vegue
Alth effter lunde skole degue.
9. Der hand them saa, sic hand y find
Att gå met them i kirkien ind.
10. Alth paa thend graff gie hand att staa,
Ther som hac holgerjens söster laa.
11. Her inted kunde giörriis för,
end til bleff lyct huer kirkie döer.
12. Dend kloctere drengh met mögen fart
Tillhete kirkiens döre hart.
13. Ther thed vor skiet togs stenen aff
Thend fromme frues seng och graff.
14. Dend ene droggh hid, thend anden did,
formand for them vor Mester Nels huid.
15. De hoppe, sprunge och droge i trin,
for them vor bispvend capetin. — — —
30. It halff aar stod thend sten på lur
ey til thend brede kirkiemur.
31. hand aarloff togh thend vinters tid,
hand kom igien thend sommer blid. — — —
36. Bisy Nels, thu holth thed vel y løn
Att thed ey spør hac holgerjøn.
37. Om hac hand faar thend sag at vide,
Thed hofmod vil hand icke libe.
38. Fru Thale Ulstand, then velbyrdis quinde
Inted godh thu foruente aff hinde.
39. jaar thed att vide thend sorte hac,
Hand lærer thend huide att ride blac.
40. for thed at vide Fru Tale Ulstand
Tha bliffuer vor bisy en ophöied mand.
41. ndoffner landen dette ndffred,
Att hac thend sag til grunde ved.

Lunds domkyrka, och då han en annan gång med några adelsmän wille intränga på biskopens gård med wäld och derwid fällde allehanda småbliga utlåtelse mot biskopen. Prästen nåste wäl med sitt lif umgälla sin fittslighet, men hela denna sak lærer hafwa så hårdt grämt biskopen, att hans döb deraf påskyndades ¹⁷⁾.

39. **Mogens Mattsön** (Magnus Matthiæ) föddes ¹⁸⁾ 1527 i Helsingborg, der fadren Mads Pedersen war borgmästare, till professionen tunnbindare ¹⁹⁾. Efter undervisning i Helsingborgs, Köpenhamns och Landskrona skolor blef han 1543 student i Köpenhamn, der han flitigt studerade och disputerade. År 1546 sattes han af superintendenten Frans

42. Ved kald, stefninger och andre breff
Vor bisp for sagen kalded bleff.
- 42 b. Hæc ham tilltalede saare stempt
I Lunde kirkie uden ald skiempt. — — —
68. Hendric then velbyrdige Brade
Sin mund mod bispenn moune oplade. — —
70. Hui drog y, sagde thend herre strengh,
Thend Æen udaff then frues fengh?
71. vore forjebde y jorodom tid
The gaffue noch til kirkienn hid.
72. I for thend sagh daglige maa
med ethers høfstruer prydebe gaa.
- 72 b. Mand for then sagh for ether sætter
Vin, thstøll och the gode retter.
73. I sætter op thend naæc høi
I forede kleder och silkie tõi. — — —
80. Thend bisp bleff leed foruden blus
Aff kirkienn til lunde raadhus.
81. hand leddis ud, hand leddis ind,
Ham bleff io verre oc verre y find. — — —
90. Om en ligsten vy hæffue hørt,
som fram er och tilbage förth.
fra gierningh Æligh os allesammen
vor gud beware æwindelig. Amen.

¹⁷⁾ Se Jakob Nilssons i Skurup biographi, der mera om denna sak förekommer.

¹⁹⁾ Rhyzelins anmärker att borgmästarettjensten i mindre städer war ambulatorisk bland rådmännen, hwilka togos bland handtwerkarna.

Wormorsen till rektor wid Landskrona skola och hospitalspredikant i samma stad. Derifrån kallades han 1550 af riksrådet Nils Urne till pastor i Ottarp, men förblef wid denna lägenhet endast två år, hwarefter han åtföljde en ung ädling, wid namn Otto Pors, på utländska resor, under hwilka de båda flitigt studerade filosofi och språk. Nest uppehöll de sig wid universiteterna i Köln och Wittenberg, på hwilket sednare ställe de hade tillfälle att höra Melanchthon. Efter hemkomsten 1556 wistades Mogens Madsen i Lund och biträdde profsten Hans Spandemager derstädes, blef 1557 pastor i Borgeby och Löddeköpinge och kallades icke långt derefter till att blifwa hospredikant hos kronprinsen, sedermera konung Fredrik II, som då residerade i Malmö. Sedan prinsen blifwit konung, återwände Mogens Madsen till Lund 1559, blef 1561 rektor wid derwarande skola, 1562 magister i Köpenhamn med främsta rummet bland 36 som promoverades, och följande året lektor i theologien i Lund ¹⁹⁾. Borgeby pastorat hade han alltsedan 1557 innehafst och behöll det framgent, sedan 1563 jemte ett kanonikat wid Lunds domkyrka, till des han 1589 $\frac{2}{7}$ blef superintendent i Lund. Ghuru ålderstigen wid tillträdet till detta kall förwaltade han det likwäl öfwer 20 år. Död $\frac{2}{3}$ 1611; nyss före afsidandet stod han upp af sin säng, föll på knä wid densamma och afled under bönen. Han är begrafwen i Lunds domkyrka jemte sina två hustrur, Hella, som war dotter af kaniken magister Henning Albertsön, blef gift 1564 och dog 1579, och Katrina Klemensdotter, som dog juldagen 1598 wid 35 års ålder. Wid hennes begrafning hade den ryktbare poeten Niels Bort, pastor i Womb, skrifwit latinska werser hwilka efter den tidens sed fästades på kyrkodörrarna. Med förra hustrun hade biskop Mogens nio och med den sednare tretton barn, neml. 7 söner och 6 döttrar. Af alla barnen öfwerlefde honom endast sex. En son, wid namn Mads, war kanik och skolrektor i Lund samt dog 1601.

Mogens Madsen war en gudfruktig och kunskapsälskande man samt en nitist biskop. Han höll wid de ärliga synoderna

¹⁹⁾ Uti biskopsresidenserna skulle finnas en lektor, som föreläste öfwer den heliga skrift, enligt kyrkoordnanen af år 1537.

tal, hvilka berörde den tidens kyrkliga förhållanden, t. ex. jesuiternas sträfswanden att vinna insteg i Danmark (hywarom mera nedanföre), och visiterade flitigt i skolorna och församlingarna. Han intresserade sig mycket för fäderneslandets historia och utarbetade en dansk konungalängd och en lundensist biskopslängd, hvilka han efterlemnade i handskrift; den sednare blef sedermera utgifwen. Historikern, kanslern Arild Switsfeld säger sig hafwa haft mycken nytta af hans samlingar. Utom förutnämnda litterära arbeten utgaf Mogens Wadsen ett par lifpredikningar. Bruket af lifpredikningar hade uppkommit omkring 1570 och synes i början hafwa werkligen affett uppbyggelse och sanningens framställande, icke såsom ofta sedan ett osmakligt smicker öfwer de aflidna ²⁰⁾).

Man kan ej neka att Mogens Wadsen och flera af kyrkans män på hans tid, äfvensom Christian IV sjelf, allwarligt behjertade kyrkans tillstånd och woro betänkte på medel för dess förbättring dels genom nit om ren lära, dels genom stränga förordningar mot rådande misßbruk. Formula concordia blef, som bekant är, icke antagen i Danmark såsom symboliskt bok ²¹⁾, och man hyste en tid fördragsamhet mot dem som hyste calviniserande åsigtter. Efter Christian IV:s thronbestigning blef förhållandet ett annat; ett orthodoxt parti med professorn sedermera biskopen på Seland Hans Resen i spetsen arbetade ifrigt för calvinismens utrotande ur landet, och processer mot dess anhängare förekommo både i Mogens Wadsens och hans

²⁰⁾ Den berömda Anders Sörensen Bedel wågade i sitt liktal öfwer Fredrik II yttra: "Man mener vel, at dersom Hans Raabe kunde haft Marsag for fremmede Fyrsters og udlændiske Legaters og andre fine gode Mænds dagelige Omgjængelse, at holde sig fra den almindelige, skadelige Drif, som nu over al Werden iblandt Fyrster, Adel og den menige Mand alt formeget gjængs er, da syntes det for mennefflige Dieu og Lanker, at hans Raabe kunde levet mangan god Dag længer. Men dette er nu for-gjæves att disputere om. Döden wil have en Marsag." Helweg, l. c. p. 198. Jfr. hwad som nedanf. nämnes i biskop P. Winstrup's biographi om en hans lifpredikan öfwer riksrådet T. Thott.

²¹⁾ Fredrik II förbjöd bokhandlare wid lifwets förlust att införa, och prester wid affättningsstraff att ega denna bok, hwilken han sjelf berättas hafwa bränt, under yttraende "att han fångat en djefwul, som han wille bränna." Helweg, l. c. p. 182.

efterträdarens tid. Genom Refsens motstånd förhindrades också 1606 affkaffandet af exorcismen wid dopet, ehuru konungen och de fleste biskoparne ej woro obenägna för bortläggande af denna sed, som förklarades wara tillfällig och ej nödwändig; den blef nu endast för kungafamiljen affkaffad. 1594 förbjödos strängeligen köp af prestlågenheter eller gåfwor för sådanas erhållande; de prester som på sådant sätt sökte skaffa sig ämbeten, borde aldrig få sådant, och de, som mottogo sådana gåfwor, skulle ej lämnas onäpste. Wid en synod i Köpenhamn 1599 förbjödos prester, att "holde Drankerhuus" och att "for længe omgaaes med Drukkenbolde," hwaraf man kan se huru dant presternas sedliga tillstånd den tiden war. Det myckna missbruket wid pastoraters tillsättning sökte man också afstyra; konungen hotade 1606 biskoparne med straff såsom lagbrytare om de gjorde giftermål till wilkor för kallelse till någon prestlågenhet, eller tillåte att sådant skedde. Liksom i sednare tider hände det mindre ofta att pastorer gingo i arf från far till son, än att de genom giftermål bortgåfwo. Orsaken dertill torde warit att det förra strängast förbjöds, hwartill åter orsaken torde böra sökas deri att det härwid wanligen sålunda tillgick, att en pastor i sin lifstid antog sin son till medhjelpare, då denne sedan hade anspråk på att få blifwa wid kallet efter fadrens död. Detta ansågs såsom ett kringgående af författningarna om presters tillsättning. Wid enfors eller döttrars konsevation war deremot oftast giftermålet ett tyft wilkor för kallelsen, wid hwilken lagliga former iakttogos. Samma förhållande war, då adelsmän gjorde giftermål med sina fruars kammarpigor till wilkor för befordran till prestsysslor, hwilket stundom hände. Mot figneri och trolldom widtogos stränga åtgärder, och en mängd heror afrättades. I Malmö stads räkenskaper från början af 1600-talet nämnes att staden bestridt betydliga omkostnader för heror och trollpackor, som der warit fångslade och blifwit afrättade, då presten, som följt dem, fått betalning och skarprättaren blifwit trakterad med win. Likväl synas alla dessa författningar, påbud och åtgärder föga hafwa förmått att uträtta. Wid ett möte 1608 äfwen som 1610 klagade rikets biskopar högeligen öfwer sedernas och kyrkotuktens förfall samt anropade den werldsliga magtens bistånd såsom

enda utvägen för att afhjelpa det. Zynnerhet påyrkades stränga polisförfattningar mot lösaktighet, mot förälbrars försumlighet att låta underwisa sina barn och mot den skändliga handel, som drefs med presterliga ämbeten, samt skolornas upphjelpande genom lönsförbättring för lärarne och understöd åt fattige ynglingar. Bland skolorna i Lunds stift nämnes den i Wä såsom särdeles i behof af att upphjelpas.

Åfwen Mogens Madsen hade sina afundsmän och företalare, hwilka likwäl ej förmådde släcka hans hederliga namn. Med anledning deraf att Jesuiterna i rektorn wid Malmö skola ²²⁾ wunniit ett willigt redskap, som öfvertalat flera af stadens inwånare att sända sina barn till jesuiterksolan i Braunsberg, hade biskopen wid ett landemöte i Lund hållit ett tal mot jesuiterna, hwilket åfwen blef tryckt. En wid namn Jakob Schröter, förut prost och pastor i Gödestad i Halland, sedan jesuit, utgaf en wedertläggning af detta tal och angrep hårdeligen sin förre biskops goda namn och rykte. Denne författade en utförlig försvarsskrift, som war ämnad att tryckas, men konungen bad honom i bref 5/10 1606 att ej utgifwa den, "paa det J eder med bemelte Scoptico och bespottere udi undödig disputation icke schulle inlade," alldenstund det wore öfwerflödig att en så gammal och åttad man "slig en letsärdig Bagwascher och Calumniatori till hys hand eder löigenachteligen paadichtet och adfingerit haffuer, schulle respondere."

40. **Pofvel Mortensen Dstrup** (Paulus Martini Grumius) war son af en borgare i Ribe, wid namn Morten Aastrup, och född der 1576. Efter widlyftiga utländska resor, hwilka sträckt sig ända till Romæ improba colluvis, enligt inskriften på hans epitaphium, blef han 1604 magister i Köpenhamn; derefter war han 6 år rektor wid skolan i Ribe och ett år professor pædagogicus i Köpenhamn, hwarefter han 1611 blef biskop i Lund, der han i sin bästa ålder dog 2/11 1619, efterlemnande enka och sex barn. Hon hette Elisa Andersdotter och war dotter af den berömde rikshistorio-

²²⁾ Hagæus (Jens Aagesen Råbh) war rektor i Malmö från 1599 till 1605, då han affattes. Han blef sedan lärare wid en romersk-katholsk skola i Brunowich. *Nieb., Sk. Skolväf. hiit. p. 360.*

graphen Anders Wedel och Medea Hansdotter, hvars far war biskop i Ribe. Sonen Morten war pastor wid Nikolai kyrka i Köpenhamn och utmärkte sig genom mycken lärdom, särdeles i österländska språken; dottren Anna war gift med Frans Rosenbergs, professor och förste stadskommisiter i Lund, sedan biskop i Wiborg. Af ett bref från den lärde prosten i Löderup Bertil Knutsen finner man att biskopen på hösten 1619 förlorat två hoppgiftwande söner.

Under denne biskops tid fortgingo Christian IV:s bemödanden att utrota alla differenser i kyrkoläran, upphjelpa de lärda skolorna samt genom statskyrkliga författningar affkaffa råbande missbruk och stadga ordningen inom kyrkan. Den förut nämnde professor Resen fortsatte med allt större framgång sin strid mot calvinismen, hvars anhängare slutligen aflägsnades eller bragtes till tyftnad²³). Poul Mortensen synes wid processerna mot dem hafwa welat iakttaga ett medlande försfarande; mähända war han sjelf ej fri från calviniserande meningar; det göres troligt derigenom att han förde en wettenskaplig breswering med den ofwannående Bertil Knudsen, som åter stod i intim förbindelse med prof. Lubinus i Rostock, en erkänd calvinist. Ett yttrande af Bertil Knudsen i ett bref till biskopen tyckes också antyda det denne ansatt mycket af den tidens theologiska strider för onyttiga disputationer. Samma år som han dog grundades ett gymnasium i Lund, hwilket skulle hafwa fem professorer; det kom likwäl ej i hans lifstid till werksamhet. Han wifiterade ofta i skolorna, der tillståndet ofta befanns föga tillfridsställande, stundom bedröfligt. Flera lärare blefwo affatta för wårdslöshet i tjensten eller sedeslöft lefwerne. Biskopen synes hafwa gjort hwad på honom ankom för att upphjelpa tillståndet²⁴). Om folkunderwisningen låt

²³) Se De Rök bland pastorer i Lund och Nils Mikkelson Alsborg bland pastorer i Helsingborg, hwilka båda affattes 1614. Biskopen Hans Knutsen i Odense affattes 1616 för calvinism. Professor Kort Arelsson (Conradus Aslacus) dolde sin lifnande ofwerthgelse och bistod i hemlighet Rök mot Resen, men bidrog att fälla Nils Mikkelson. I Skåne har man flera exempel på präster med calvinistiska åfgifter, t. er. Niels Baasse i N. Bram, troligen också Bertil Knudsen i Löderup.

²⁴) Erkännande att "Bispen alltid hafuer stor Beswæring och Umage

han sig också nitiskt värda. Af hans anteckningar om sina visitationer ser man, att han wid dessa höll allvarsam råfäst med klokarne och affatte flera sådana för lastbarhet eller oduglighet och försumlighet i barnaundervisningen. Föräldrar manades också allvarligt att vara angelagne om sina barns undervisning. Fråga var likväl endast om att lära lilla katekesen och några böner utantill; innanläsning kom ej i fråga. På ett och annat ställe lade pastor sjelf hand wid undervisningen, och på icke så få var biskopen nöjd med ungdomens kunskap. Få woro icke heller de ställen, der okunnigheten war stor, således i de närmast städerna belägna socknarne, der man icke hade "sædedegne" eller på stället boende klofare, utan blott "löbedegne" eller stolgossar från städerna, till att bestrida undervisningen. Med den ringa tid dessa gossar kunde egna åt undervisningen finner man lätt att ej mycket kunde uträstas. På flera ställen fann biskopen anledning att strängt bestraffa grof ogudaktighet hos alla folkklasser. Åldersmän gjorde ofta presterna bryderi dels genom osedlighet, dels genom egenmäktighet och wrånghet²⁵⁾. Under de åtta år han war biskop woro mer än 20 prester beryktade för grof lastbarhet och för att hålla frogar wid kyrkorna; flera affattes för äktenfapsbrott, fylleri i ämbetets utöfning samt ännu affskyvärdare laster²⁶⁾. Åt många kunde dock gifwas ett godt witsord om renlesnad och ämbetsnit²⁷⁾. I de ofwan nämnda visitationsanteckningarna är nästan om hwarje pastor ett omböme uttaladt, innehållande ett erkännande af hans förtjenster, om sådana woro förhanden, eller ett skoningslöft sklander om dertill anledning förefanns. Man kan ej fränkfänna denne biskop allvarligt nit i ämbetets utöfning, och synes dermed åtminstone hafwa

---

med Reigfer och Beföring her til Byen bode for presterne och Skolleses skyllb, saa och formedelst andre tillfaldende Sager, som under tiden well forejaldet," sände Malmö stad till Poul Mortensen, wid hans biskopsöwigning $\frac{1}{2}$ 1611 "en Annme" (äm) "Mhinst viin" och ofta annars "6 poter viin, 3 poter Maluasei" o. s. w.

²⁵⁾ Se t. er. wid Halmstad, Åusås, Östraby, Balkåkra m. fl. fl.

²⁶⁾ Se wid Uppåkra, Helsingborg, Brandstad m. fl. fl.

²⁷⁾ Se t. er. Gudmundtorp, St. Herrestad, St. Köpinge, Dypmanna m. fl. fl.

wunnits att uppenbara skandaler bland prester blefwo något sällsyntare under den nästföljande tiden.

Redan före hans tid hade konungen börjat att inwerka på tillsättningen af prester, wanligen genom att uppdraga åt läns-männen att hos städernas magistrater till kallelse rekommendera, eller "tillhålla" landsfogarna att kalla de personer, som konungen önskade se befordrade. Adelsmännen sökte också at utwidga sitt inflytande wid prestwalen, äfwen i de fognar der de ej hade patronrätt, och bönderna wågade ej göra motstånd ²⁸⁾. Stiftsläns-männens inflytande gjorde sig också gällande till minskning af biskoparnes. De förra skulle nemligen föra ordet wid prostemötena, hwilka skulle hållas två gånger årligen och utgöra en kyrklig domstol med prostarne såsom assessorer. Den kunde ådömma kyrkliga straff, nemligen utestutning från nattwarden och bannlysning, samt för prester affättning eller penningeböter. Biskopsmötena hade förlorat sin karakter af nationalsynoder och sammankallades blott af konungen, då han önskade höra biskoparnas betänkande i någon fråga. Calendegillena, hwilka urartat till dryckeslag, der ett offkieligt lefwerne fördes, blefwo förbudne 1618, då det tillika befalltes att, när prestmötena woro nödige, skulle presterna samlas i en kyrka midt i häradet "nyktert och i gudsfruktan;" en prest borde hålla predikan, hwarefter öfwerläggningarna skulle företagas, och efter deras slut borde hwar och en resa hem till sitt. Detta fortsfor ännu på slutet af 1600-talet, då göinge-presterna samlades i Ignaberga, de från Dnsjö härad i Strö, de från Bara i Mölleberga o. s. w. Dock lefde kalaserna upp igen, så att presterna antingen turwis medförde kost till kamraternas undfagnande wid den gemensamma mötesplatsen, eller också hemma i prestgårdarna årligen anrättade ett gästebud, hwartill skyldigheten också gick i tur.

Boul Mortensen utgaf icke andra skrifter än tre lifpredikningar. Denna litteratur war för de lärbare presterna, liksom disputationerna för de ex professo lärde, ett medel att wisa sin lärdom. Derjemte war seden att med predikningar illustrera begrafsningar en god inkomstkälla för presterna i allmänhet. De

²⁸⁾ Se t. er. wid Löberup.

blefwo mycket wanliga åfwen på landet, och hwarje om ån så liten liffermon måste särskildt betalas. Lifpredikningar öfwer förnåma personer betaltes med en lifswerkanna på 100 lod med 100 specier uti, förutan sportler af mat- och dryckeswaror²⁹⁾.

41. **Mads Jensen Medelfart** (Mathias Jani), son af en borgare i Middelfart och född der $2\frac{3}{4}$ 1579, blef 1602 magister i Köpenhamn, 1603 rektor wid skolan i Svendborg och 1604 prest dersammastädes. Efter att hafwa besökt flera utländska universiteter blef han 1611 pastor och 1612 prost i Weile, hwarifrån han 1613 befordrades till pastorsbeställningen wid Albani kyrka i Odense och 1614 till den wid Nikolai kyrka i Köpenhamn. 1616 blef han konungens hofprest och 1620 biskop i Lund samt theologie doktor. Någon förbindelse, hwari han stått med Christina Munks familj, lærer hafwa föranledt hans många befordringar; han hade också 1615 den hedren att få sammanwiga denna dame med Christian IV, hwilket skedde i Lunds biskopsresidens. Död $1\frac{4}{6}$ 1637. Hans hustru Mette Bibe war borgmästaredotter från Köpenhamn och dog omkring 1627. De hade sju söner och fem döttrar, hwilka alla jemte föräldrarna äro afbildade på det prydliga epitaphium öfwer denne biskop, hwilket finnes i Lunds domkyrka. En af sönerna, wid namn Jakob, dog 1627 wid 19 års ålder, "litterarum et musices natura et arte peritissimus," enligt grafstensinskriften; en annan benämnd Michael antog morfadrens namn, beträdde för en tid den diplomatiska banan och blef sedan geheimeråd samt justitiarius och amtman i Schwabsted.

Doktor Mads war hofman och i allmänhet wäl liben bland de förnåma, hwilka också ofta anmodade honom att med sermoner hedra deras aflidna anförwandters lifbegångelser. Han egde mycket anseende som talare, och länsmannen i Malmö län Sigvard Grubbe omtalar i sin dagbok att kanslern, förmodligen Christian Friis, då han afhört en predikan af doktor Mads, yttrat: "denne predikant kan med all rätt kallas för Danmarks talare." Han utgaf flera lifpredikningar och en predikan wid Christianstads kyrkas inwigning, som skedde 1628

²⁹⁾ Helweg, I. c. p. 369.

med stor högtidlighet. Såsom exempel på hans syndighet i uppställningen af themata för sina tal må anföras att han wid visitation i Munkaljungby 1622 talade, med anledning af Höga Bifans 5: 2, om "huru brudgummen klappar på brudens dörr med lagens, evangelii, korsets (legis, lucis, crucis), dödens och domens hammare." Enligt sina egenhändiga visitations-anteckningar besökte han under sin ämbets tid ofta stadsfkolorna och minst två gånger hvarje pastorat, då han tillsåg om allt rätt tillgick "så wäl i Guds som i pastors hus," såsom det ofta heter i anteckningarna. Ofta är antecknad att prestfruarne woro hyggliga och artiga samt wäl undfägnade biskopen. Hans omdömen synas wara något mindre bestämde än företrädarens, och uttrycket "mediocriter" förekommer särdeles ofta. Likwäl förekomma många exempel att han ej lagt fingrarna emellan, der han påträffade grof ofedlighet och ogudaktighet eller fann widspelpelse wara råbande. Så t. ex. heter det om pastor i Oberljunga att hans hus war "en styggelses werkstad, full af dryckenskap, lösaktighet, swordom och alla möjliga laster," och att folket i Rifeberga war mycket wrängt, samt att der funnos de, som begått mord, blodskam, hor och woro sölade i alla upptänkliga lasters orenlighet; i S. Olof och Hallaröd bestraffades dyrkan af belåten med stor ifwer. Särskildt höll han hand öfwer ungdomens underwisning till första nattwardsgången. Någon gång synas särskilda skolmästare warit anställda i socknarna.

Den reformatoriska ifwern fortsfor, till och med stegrades genom de olyckor, som öfwiweringo landet, i denne biskops tid. Bönedagar anordnades 1631 för hvarje månad; i städerna skulle till och med hvarje wecka en särskild botpredikan hållas ³⁰⁾. Läns-männen och deras fogdar samt magistraterna skulle tillse att konungens befallning här om åtlhyddes. Man hade ögonen öppna för det inom alla folkklaser råbande fedliga förderfswet och försökte genom nya och sträppta kyrkliga polisförfattningar fätta en dam emot den framstörtande ström-

³⁰⁾ Att hålla predikan en söcknedag i hvarje månad synes hafwa blifwit ständig praxis, till des, efter det Skåne blifwit swenskt, weckopredikningar påbjödos för hvarje wecka.

men. Många mente wißserligen ärligt med kyrkan och förjde bittert deröfwer att de wälmenta försöken hade så ringa framgång; bland sådana män må nämnas den förutnämnde Hans Resen, som blef biskop på Seland 1615³¹⁾, och hans efterträdare sedan 1639 Jesper Brochmand³²⁾. Rikets biskopar samlades 1629 i Köpenhamn efter konungens kallelse och utarbetade en förordning om kyrkans ämbete och myndighet emot de obotfärdiga och om åtskilliga kyrkliga förhållanden. Denna förordning utkom såsom en af konungen och riksrådet gifwen lag och widfogades ordinansen. Klagan öfwer den rådande ogudaktigheten upprepades här, och påbuden om presternas uppsigt öfwer församlingarna förnyades och skärptes. En mycket nyttig inrättning förefrefs, men den lär ej hafwa werkat hwad den åsyftade. Den skulle bestå deri, att i hwarje församling några gudstruktige och wäl ansedde män såsom medhjelpare ställdes wid pastors sida för att biträda honom uti att warna och förmana dem som försummade gudstjenst och nattvardsgång, ohelgade sabbaten, öfwade dryckenskap och swordom o. s. w. Deras ämbete skulle wara af rent andlig karakter och de skulle handla endast efter sitt samwete. Då enskild warning af en bland dessa medhjelpare intet werkade, instämades den felaktige för deras kollegium, som sammanträdde fyra gånger om året, och presten uteslöts honom från nattwarden, tills bättring följde. Skedde ej detta, bannlystes han och kunde endast genom offentlig skrift åter winna tillträde till församlingens förmoner. Begärdes ej detta inom ett år, skulle den bannlyste instämmas för landemötet för att genom dom öfwerlämnas åt werldsliga öfwerheten och landsförwisas. Öfwer denna dom kunde beswär anföras hos konungen och riksrådet, och en prest, som wille uppfylla sin ämbetspligt, kunde alltså råka i proceß derigenom, hwilket naturligtwis lade ett stort hinder i wägen för tillämp-

³¹⁾ 1628 måste han hota öfwer 20 prester inom sitt stift med affättning om de icke bättrade sitt lefwerne.

³²⁾ Denne man bör ej förgätas i Skåne, der hans postilla, ännu länge efter det prowinsen blifwit swenskt, begagnades som ledning för presterna, då de ej sjelfwe kunde författa predikningar. (Se bisk. Sahnés biographi). B. war född 1585 och dog 1652.

ningen af dessa förefrifter ³³⁾). Jemte presterna och deras medhjelpare skulle polisen waka öfwer sedligheten. På torgen i städerna skulle gapstolar uppställas, hwari de skulle fastfattas, som beträddes med swordom och bannor ³⁴⁾). Mot personer af adligt stånd, som lefde lastbart, förefref lagen ej samma förfarande som emot andra, och naturligtwis blef praxis ännu lindrigare; lagens bestämmelser om dem tillämpades troligen aldrig, om än biskop Wads Jensen wid visitationer besinnes hafwa påyrkat lagligt förfarande mot adelsmän, som begått äktensträffsbrott. Presterna kallade ännu i slutet af 17:de århundradet adelsmännen för "sin sockne-öfwerhet," äfwen dem som ej woro patroner, och det war ej lätt att sätta sig upp emot öfwerheten.

Bland författningar med affeende på religionens helgd, som utkommo under denne biskops tid, må nämnas den af 1625, enligt hwilken ingen fick blifwa professor utan att förplakta sig att troget blifwa wid augsburgiska confessionen af år 1530, och den af 1630, som befallte biskoparne "att akta uppå det de hedniska afgudarnas namn, som här i skolorna hittills mycket brukats, blifwa affskaffade," hwilket påbud utrepades 1643: "att ungdomen lär att affsty de hedniska afgudarnas namn, som finnas i många böcker, som annars ännu äro i bruk, isynnerhet i poesi och annat sådant, hwaruti de hedniska afgudarnas namn ofta införas i stället för att Gud allena och hans heliga namn borde brukas." ³⁵⁾). Att biskoparne numera utan föregående wal tillsattes af konungen må också annmärkas.

Jesuiterna sökte änyo på 1620-talet att innåftla sig i Danmark och wunno äfwen denna gång några anhängare i Malmö, bland hwilka dock war endast en infödd dansk man. Följden af deras försök war ett strängt förbud af år 1624 mot pa-

³³⁾ Skurn i allmänhet klagas att de intet utträttade, yttrar likwäl Pontoppidan i sitt Collegium pastorale att, den prest, som ej försökt hwad medhjelpare kunna utträtta, bör ej klaga öfwer brist på kyrkotukt.

³⁴⁾ Helweg, I. c. p. 310 ff.

³⁵⁾ Rieß, Skånska Skolväsendets historia, p. 99. Att ett dylikt förbud kunde wara af behofwet påkalladt, synes äfwen af våra skånska poeters skrifter från den tiden, af hwilka många tyckas wara skrifna af blinda hedningar.

piftiska presters och munkars inkommande i landet och ett dylikt af 1630 mot besökandet af ej blott den Braunsbergska, utan hwilken preussiskt skola som helst. Doktor Mads deltog 1635 i ransafningen angående en weigelianskt swärmarer från Schleswig, men så widt man wet oroades ej hans eget stift af något sådant swärmeri.

Såsom ett bewis på den råhet och det öfvermod, som stundom fanns hos denna tidens adel, må till slut Mads Jensens procesß med Holger Rosenkrans på Glemminge omnämnas. Den sistnämnde hade kallat en student till prest och ämnade en af sin frus kammarpigor till hustru åt honom. Då presten ej wille uppfylla det löfte, som den adlige herren påstod honom i detta hänseende hafwa gifwit, inständes han för landemötet, som förklarade honom oskyldig. Rosenkrans, högligen förtörnad häröfwer, kom wid ett marknadstillfälle i Lund jemte några kamrater in i biskopens boning, der de wille wid en medförd spelmans musik dansa med biskopens fru och dotter, mot hwilken sednare de också betedde sig högst ohöfligt. Då biskopen bestraffade detta, slog Rosenkrans honom i ansigtet så att blodet strömmade af näsa och mun. Biskopen, hwilken genast, blodig som han war, begaf sig till Köpenhamn, fick wäl saken beifrad, men Rosenkrans dömdes ej till hårdare straff än 1000 riksdalers böter, hwilken summa han förklarade sig gerna wilja betala fördubblad, om han än en gång finge "piffa upp den gamle skälmen." Konungen yttrade att, om han haft så många anförwandter i rätten, som Holger, så hade doktor Mads fått en annan dom. Biskopens son skall sedan hafwa fått tillfälle att taga en eklatant hämd på en son till Rosenkrans.

42. **Peder Winstrup**, son af Seländska biskopen med samma namn och Anna Eisenberg, föddes i Köpenhamn ³⁰/₁ 1605. Efter underwisning i Köpenhamns, Roskilbs och Sorö skolor blef han student i Köpenhamn 1623 och företog 1625 en utländsk resa, hwarifrån han först 1633 återkom till fäderneslandet. Under tiden hade han wistats wid flera tyska universiteter och hört den tidens berömdaste lärde samt gjort personlig bekantskap med många af dem, såsom Johan Gerhard, Georg Calixtus, Johan Benedicti Carpzov m. fl. Straxt efter hemkomsten utnämndes W. till professor i fysik wid Köpen-

hamns universitet, men ingick snart på en annan bana, i det han nemligen 1635 blef konungens hofpredikant. 1636 erhöill han theologiskt doktorswärdighet och blef 1638 biskop i Lund, alltså wid 33 års ålder. 1658 blef han af Carl X Gustaf upphöjd i adligt stånd och hans familj erhöill namnet Himmelsstjerna. 1671 blef han profansler wid Lunds universitet. Död $28_{/12}$ 1679. — Gift 1. omkring 1635 med Maria Baden, hvars far Ernst B. war borgmästare i Horsens. Hon dog efter 24 års ättenskap, mor åt 5 barn, af hwilka endast de tre nämnas som lefwande efter fadren, nemligen sonen Per, som på 1690-talet bodde på Södertou i Lyby socken, och döttrarne Anna Katrina och Anna Maria, af hwilka den förra war gift med seländska biskopen Hans Wandal och den sebnare med majoren Caspar von Böhnen. 2. 1659 med Dorothea von Anderson; deras bröllop firades i Bosarp af Onsjö härad. Hon må hafwa varit ett resolveradt fruntimmer. Då prof. Nils Wichmand 1668 aflidit, wille hon, såsom anförwandt till honom, tillegna sig den "professorsfjortel," hwilken han i kraft af sitt ämbete bekommit och i lifstiden burit. Rectors och profanslerns påminnelser aftades in, och biskopinnan wille icke utlämna den äfwen sedan saken förewarit i kongliga senaten, der öfwer 30 råds herrar afgifwit sin sentens och enhälligt förklarad, att det icke kunde henne tillåtas att Kongl. Maj:t och Akademien till skymf bemälda fjortel behålla, utan att den skulle med godo eller ondo till akademien återställas.

Rhyzelius yttrar om B. i sin *episcoposcopia Svio-gothica*: "han war icke allenast en dråpeliga lärde man uti alla stycken, serdeles uti Theologien och Poësten, hwarom hans monga wäl utarbetade och af Trycket utkomna Skrifter gifwa thet säkra witnessbörd, utan och, såsom til wårten ansenlig, ägare af ett stort förstånd, klofhet, försigtighet och myndighet. Enfannerligen war han af en bepriselig trohet emot sin Öfhet; ty när hela hans Sticht war kommet i kraft af Roskildiska freden undan Danmark, under Swenska Crono och Regemente, höll han in i döden Swearikes Konung, K. CARL then Ellofte, så oryggeligen then honom sworna trohets-Eden, som han honom tillförne Danmarks Konung obrotslig hållit hade, thertil

och dermed förbunden, att **P. CARL GUSTAV** hade d. 24 April 1658 benådad honom med Adelskap." Uti detta omdöme tilldras **W.** i allmänhet ganska träffande. Lärdom i theologi och poesi tillerkändes honom allmänt af hans samtid. Om den förra mätes efter måsjan, kan den också anses vara tillräckligen ådagalagd genom de två digra folianter, som han skrifwit öfwer de tio första kapitlen af Matthei evangelium, och för hwilkas tryckning han sjelf 1666 anlade både pappersbruk och boktryckeri i Lund. För att gifwa ett begrepp om innehållet af detta voluminösa werk, hwilket enligt Lagerbrings anmärkning troligen endast författaren och sätaren genomläst, må nämnas att då t. ex. orden *ἀνομοῦς* de förekomma, så anföres öfversättningen af dem på latin, tyska, franska, engelska, spanska m. fl. språk och i alla möjliga nyanfer, huru en tolkare återgifwit dem med cum autem audisset, en annan åter med cum audisset autem o. s. w. Att **W.** war ej blott "lärdd i poesien" utan också, såsom Rhyzelius någongång uttrycker sig, "en snabb poet," derom wittna onekligen hans tre böcker epigrammer, om hwilket arbete sjelfwa Joh. Gerhard yttrar i en gratulationskrift till författaren: *Ista παρρηγὰ vocas; quæ, precor, ἐργὰ dabis?* Poemerna äro wäl i allmänhet lika fria från poesi, som de enligt titelbladet äro ab omni obscenitate immunia, men ådagalägga mycken syndighet i tanke- och ordspel. Derom wittnar också hans predikan wid Lunds universitets inauguration, i hwilken han jemför universitetet med paradiset, de fyra fakulteterna med paradiset fyra floder o. s. w. Af **W:s** poemer, hwilkas första bok i 20 kapitel utgör en dogmatik i epigrammer och som för öfrigt äro af blandadt innehåll, må några prof anföras. Om bibelläsning yttras:

Biblia lecta placent equidem, sed quomodo lecta?

Non male lecta placent, sed bene lecta placent.

Biblia lecta beant hominem, sed quomodo lecta?

Non male lecta beant, sed bene lecta beant.

Biblia lecta nocent homini, sed quomodo lecta?

Non bene lecta nocent, sed male lecta nocent.

Om religionsfrihet:

Fit Regio, si Relligio miscella, misella,

Si miscella fides, regna misella quoque;

Non unum non una fides solet addere damnum,
Sunt varia ex varia Religione mala.

Till Calixtus:

O Calixte, Calix te non deterret acerbus:
Helluo, ni fallor, strenuus ejus eris.

Till studenter, en uppmaning att ej gifva sig förrän de få nå-
got fall:

Affectanda paroecia primum, deinde puella:
Carne prius panem, tu Studiose pete:
Pani quæsito prius, addetur caro: carni
Quæsita prius haut ilicet *ἀρετός* erit.

Under de oroliga tider, som inföllo under B:s episkopat, använde han utan twifwel förstånd, klofhet och försigtighet för att sätta sig den magtegende till behag, antingen denne war dansk eller swensk, och lyckades här i någorlunda. Redan före swenska eröfringen utwertade han åt sig betydliga lönesförmoner. Jemte den kronotionde och altarhafre, som 1559 blifwit anslagen åt biskopen i Lund, innehade han Komma och Flådie socknar med en afwelsgård, en prestgård, två kanikdömen m. m. samt erhööll årligen 100 lask wed från kronans skogar i Frosta häråd ³⁶). Utom detta erhööll han af Carl X Gustaf rättighet att uppbåra den så kallade studiifkatten, som förut utgått till Köpenhamns universitet. Konung Fredrik III gjorde jemte sin gemål ett besök hos honom 1652 och skänkte honom sitt porträtt. En lika sådan gåfwa i dyrbar infattning erhööll han af Carl X Gustaf och dertill adelskap, som ofwan nämnt å. Men hwad den bepriseliga troheten mot öfwerheten angår, så rosades den icke synnerligen af swenska konungen, och än mindre af den danske. Wål föreslog B. efter swenska eröfringen inrättandet af ett gymnasium illustre eller academia i Lund och wisade sig wid fredsunderhandlingarna 1660 mycket mon om att med kapitelandlingar bewisa att Hwen af ålder tillhört Skåne, men 1666 war likwål fråga om att affätta honom från biskopsåmbetet ³⁷). Generalguvernören Gustaf Banér klagade

³⁶) Brunius, bestr. öfwer Lunds domkyrka; p. 237.

³⁷) Wallqwist, Handbok öfwer eccles. befordringsmål, p. 175.

högligen öfwer **W:s** opiniastreté och obenägenhet att rätta sig efter lag, receß och andra affked⁸⁹⁾. **W.** rönste oss den motgången att, wid tillsättningen af profansler wid det nya universitetet, se sig förbigången af tyrkoherden i Åsum, doktor **B. Delreich**, äfwenfom hans mer än en gång upprepade anhållan, att få Halland åter lagdt under Lunds stift, icke wann gehör. Deremot fick han såsom en nobilis hospes wid riksdagen 1664 intaga sin plats näst efter Lincopensis, ehuru Lunds stift ej erhööll denna plats i ordningen. Christian V lät wid invasionen 1676 föra den gamle biskopen, som ej kunde gå, i en bärsstol inför sig och tilldelade honom förebräelser för otacksamhet.

Att **W.** varit till wårten ansenlig och en ganska myndig man, lärers icke kunna bestridas. Hans porträtt utwisar ett mera ridderligt än presterligt utseende. Han bar en stor guldkedja om halsen, i likhet med den tidens riddare, hwilket enligt Pontoppidans anmärkning "nach einigem fastu schmecket." Han skref sig för Herre till Lundagård och Werpinge, samt begagnade i sina skrifwelser en ganska myndig ton och wille gerna göra sin myndighet gällande. Men derwid öfwergefs han ofta af klofheten och försigtigheten, så att han råfade i owänskap med dem, hwilka han kom i beröring med, hwilket ofta beredde honom ledsamheter och förödmjukelser. 1658 skref han till prosten i **N. Åsbo** härads att en student, wid namn **Taagelycke**, misbrukat biskopens approbats-fedel och med olydnad och trots sig anställt mot honom och hans af Gud och Kongl. Maj:t förlånta myndighet, samt derföre på det strängaste förbjöds att predika, "thi bemelte **Taagelycke** schall være excluderet fra all forfræmmelse udi mitt Stift;" men 1661 måste **W.** anmäla samme **Taagelycke** till erhållande af fullmagt å Hjernerps pastorat. Wid fråga om tillsättning af en skollärare i Christianstad förtörnades **W.** högeligen deröfwer att magistraten kallat honom "mester **Peder W.**, da jeg dog en höiere grad oc Titul inemod Tredivte aar med ære har baaret, som alle i Sverrig, Danmark oc i dette land, ja i den meste del af Europa er vel befant," hwarjemte han "emot magistraten med smådeord och injurier grufweligen fulminerade;" men han lyckades

⁸⁹⁾ Cronholm, Skånes polit. hist. II p. 133.

ej att få ensam utnämna skollärare, utan erhöåll febermera en allwarlig tillfägelse från regeringen att ej obrudera staden någon skollärare mot magistratens wilja, utan introducera den förestagne, om han i examen befanns skicklig till tjenstens bestridande. Då han engång protesterat mot generalguvernörens åtgärd, måste han sedan ödmjukt ursäfta sig, erkännande sig wara alltför ringa att corrigera hans excellens actioner, som war hans "öfwermand," hwilket ett barn kunde begripa o. s. w. Mellan W. och Canutus Hahn, som sedan blef hans efterträdare, uppstod 1663 något missförstånd wid en examen i Lunds gymnastium, der H. då tjenstgjorde som profesfor. Ett rykte att denne befunnits "uti sin information att hafwa irrat och derföre blifwit af biskopen temligen tilltalt och corrigerad," föranlåt generalguvernören Gustaf Otto Stenbock att begära upplysning om saken. Biskopen swarade att han wid ifrågaswarande examen "for ungdomens skyldh, at den desj mere kunde informeres oc Hahns egen skyldh, at give hannem anledningh til at ublade sin Erudition oc beviise for alle sigh capabel at være til den bestilling, som hannem er betroet, af en goodh intention, exercerede hannem med objectionibus oc instantiis, hvortil hand wiste wel at sware oc sin læsningh imod andre philosophorum deris meening berömmeligen at forsware," så att alla genom denna examen fattat högre tankar, än de förut haft, om Hahns duglighet, och biskopen sjelf haft all anledning till belåtenhet med hans tjenstgöring; deremot hade biskopen funnit sig personligen förolämpad deraf att Hahn, "der hand maa ske af mine stercke objectionibus oc mange instantiis war blefwen utaalmodigh, da besegnede mig med saadant et swar, som aldrigh tilforn af nogen mig er vederfaret, nemligen handh vernaculâ linguâ, der vi talede latine, noget haanligen swarede mig Ja, Ja, Ja, Ja, saasom mand pleyer det sware naar mand nogens paamindelse eller tale lidet eller intet ægter." Fråga war om ny examens anställande i generalguvernörens närwaro, men det blef ej af, sedan biskopen dels föreställt denne, huru föga det wore enligt med hans höga stånd att öfwerwara examen, dels förklarar sig ej wilja consentera att ny examen höålls, honom sjelf "till störste despect och hans möndigheds forkleiningh." År 1669 fann den myndige prelaten sig föran-

låten, med anledning af inlupne flagomål, att af den akademiska senaten begära ett sannfärdigt attestatum uppå någre punkter, nemligen om han turberat akademien eller deruti gjort factiones, om han gjort academicis förtret och ondt tanquam hostis academiæ et tyrannus, om han varit så fiendtlig mot akademien, att ingen af professorerna kunde ett ögonblick vara säker för hans gewalt, om han wore en så ogudelig och öfvergifwen menniska, att hwarcken Guds eller Konungens respekt hos honom funne plats, om han wore en lättare och hade uppfyllt landet med kätterier m. m. Flere af professorerna gäfwö undwifande swar, men, ehuru man sade sig ej weta af några factiones, ejheller någon biskopens irrlärlighet eller ogudaktighet, enår han gick i kyrkan, gjorde morgon- och aftonbön samt war i sitt utwärtas lesverne anständig, så syntes dem likwål akademien wara turberad af biskopen, alldenstund han ej wille "efterlåta studenterna presentera sig facultatibus" samt hade utkastat prof. Schwarz från det åt honom anslagna residens och sålunda hindrat honom att fullfölja sin professjon och sitt predikande; en af professorerna kunde för sitt samwetes skull ej fördölja, att biskopen rekommenderat en student från Lüneburg, hwilken i ett samtal angående menniskosjälarnas uppkomst yttrat sig hylla den creatianska åsigten och icke den traducianska o. s. w.⁴⁰⁾ Samma år erhöill biskopen ättilliga kungliga strapor, nemligen för sitt förhållande mot prof. Schwarz⁴¹⁾, derföre att han förrättat prestwigningar i sitt eget hus och icke i kyrkan o. s. w. Twå år sednare uppväcktes mot W. en storm af anlagelser af profkanslern Delreich. Att denne blifwit profkansler war för W. en förödmjukelse, som han ej kunde glömma. Delreich blef ett föremål för hans ständiga afund och ränker. Än utspribdes förklenliga rykten om Delreichs wetenskapliga underbyggnad, hwilka denne wederbode genom att hålla offentliga föreläsningar, hwartill han såsom professor honorarius war berättigad; än wille man släcka hans moraliska heder, hwilken likwål upprättades genom alla professorernas enhälliga intyg om en oförwiltig wandel.

⁴⁰⁾ Se prof. J. Wandalins biographi i biogr. lexikon.

⁴¹⁾ Jfr. prof. Schwarz's biographi bland pastorers i Lund.

Wid ett prestmöte 1667 gjorde W. i ett tal de calumniis et calumniatoribus åttskilliga insinuationer mot Delreich, hwilka 1670 på så sätt upprepades, att talet blef ånyo tryckt. Biskopinan ställ i egen person hafwa burit exemplar deraf till "bokföraren," som den tiden hade sin boklåda och dref sin köpenstap i sjelfwa domkyrkan. Delreich tröttnade slutligen och drog sig undan från akademien samt blef superintendent och pastor i Bremen, men war desförinnan nära att störta sin fiende genom den anlagelse, hwilken han som ofwan sades 1671 mot honom anförde. Bland de många punkterna i denna anlagelse, hwilka Delreich erbjöd sig att lagligen bewisa, förekomma följande: att biskopen hållit offentlig frog i Lund med allehanda spel på sjelfwa söndagarna under högmessan, att han ej wille betala accis af det öl han bryggde, att han söndersturit kapitlets protokoller, hwari hans egne actioner och förhållande warit upptecknade, att han wid examina i skolorna "bestämde præceptores som hundedrängar" i disciplarnes åhöro, att han låtit falla sig landsens fader, att han försummat att hålla visitationer i stiftet, att han ej lämnat församlingarna deras fria wal af prest, utan hotat invånarne i ett pastorat att "sätta dem en swenskt prest på halsen," om de icke kallade den, som han rekommenderade, att han "icke af nöd utan af högfärdighet" hållit prestwigningar hemma i sitt hus och med föregifwande af tandwärl welat "beweka öfwerheten till compassion," ehuru han med högre röst än någon prest på orten kunde predika och sjelf yttrat, att han ej wille stå för altaret som en narr m. m. ⁴²). Biskopen lär hafwa haft i sinnet att lämna sin biskopsstol och sätta sig i ro, men afstod från denna plan, då han slapp ifrån anlagelsen endast med några förmaningar att i allmänhet rätta sig efter R. W:s befallningar, ordres och dispositioner samt särskildt ej försumma visitationer, ej låta falla sig landsens fader, ej göra intrång i församlingarnas kallelserätt m. m. 1671 blef han också profansler enligt konsistorii önskan, som hoppades att se ett slut på trätorna mellan profanslern och biskopen, om båda ämbetena blefwe förenade hos en person, "emedan ingen är så extraordinärt

42) Jfr. Delreichs i Åsum och Jörgen Grams i Burlöf biographier.

oförnuftig att han träter med sig sjelf." S. å. blef också genom Kgl. br. $\frac{1}{12}$ allt, hwad som angick ovänskapen mellan W. och Delreich, samt den förre och Schwarz, dödadt och upphäfdt; men friden warade ej länge. Kort efter det W. motagit profanslersämbetet war han i fullt gräl med dåwarande rektor magnificus, prof. Hyltenius, och åfwen sebermera war icke alltid det bästa förhållande mellan W. och den akademiska senaten. Ofta klagades deröfwer att hans boktryckare gjorde intrång i akademiboktryckarens rättigheter och undandrog sig censuren; efter gjord anmärkning härom lofwades rättelse, men verkställdes aldrig. 1675 wille biskopen neka Herr Mårtens i Brågarp son att deponera, derföre att han ej gått i någon skola, utan njutit sin faders undervisning. Ehuru konsistorium acad. medgaf ynglingen rätt att undergå examen för filosofiska fakultetens defanus, wille biskopen likwäl göra swårigheter, men konsistorium widblef sitt beslut och ynglingen blef godkänd i examen. Wi hafwa måhända för länge uppehållit oss wid W:s mer och mindre lyckade försök att wisa och upprätthålla sin myndighet. Ett exempel må anföras som visar, huru osmakligt han kunde smickra den rika och mäktiga adeln. I hans likpredikan öfwer riksrådet Tage Thott heter det om den aflidne: "Med Sandhed kunde han kaldis en af Guderne, fordi hand lignede Gud i Wisdom, i forstand, i Retferdighed, i liberalité oc Rundhed, i ydmyghed, Sanddruehed, opriktighed oc andre herlige Dyder." Smickret i liktalen skulle wäl wara lika "rundt" som betalningen för dem, hwilken war ganska ansenlig. Biskop Mads Jensen erhöll 1632 för en likpredikan öfwer en förnäm man 100 riksdaler jemte många ursäkter för summans ringhet och försäkringar att hans "umage" icke skulle wara förgåten utan framdeles ytterligare wedergållas ⁴³).

W. hade redan som hofpredikant wisat sig med afseende på renlärighet icke wara bland de aldrasträngaste. Då den fromme och lärde Holger Rosenfrands till Rosenholm i Jutland war anlagad för irlärighet, såsom den der ansågs lägga för stor wigt wid goda gerningar, förklarade W. att man torde

⁴³) Se ofwan p. 38.

icke kunna befulla honom för någon egentlig willfarelse. Åfwen hade W. skrifwit ett lofordande epigram till Galirtus, hwaraf prof. Schwarz tog sig anledning att befulla honom för synkretism ⁴⁴). För denna anklagelse måste Schwarz göra afbön 1669. Sedan W. blifwit profansler synes hans renlärighet icke hafwa lämnat något öfrigt att önska. Han fann sig nemligen föranlåten att för akademikanslern anmäla att prof. Pufendorf försvarat sätser, hwilka woro att finna hos Hobbes, "som er en Engelsk kjettere, ja en Atheist," samt att samme Pufendorf wid en disputationsakt yttrat den betänkliga satsen: "etiam rex errare potest." Han anförde äfwen febermera klagomål hos konungen öfwer Pufendorfs irrlärighet.

I ett yttrande, som biskop W. 1654 afgaf till kanslern Christian Thomesen angående skolornas upphjelpande, visar han sig icke allenast som en stark logicus och uppvisar ätskilliga amphibolier i kanslerns frågor, utan ådagalägger också förnuftiga och reformatoriska åsigtter. Han afstyrker t. ex. bestämmandet af en wis ålder och skoltid för afgång till akademien, "forbi naar ungdommen fornemmer sig snart at kunde komme aff Scholen, der som den er flittig oc snart adseqverer præscriptam studiorum metam, da bekommer den deraff alacritet oc anvender des större flid paa bogen; mens dersom discipulis præscriberes certa periodus et meta ætatis, inden hvilden de icke maa eluctere e pulvere scholastico, da forgaar deris Alacritas, de deroffuer bliffue securi oc conjicere omnem diligentiam in extrema tempora, formenendis tillig nos at være instante periodi et ætatis termino at præparere sig til academiam." Han tillstyrker afstafandets af det bruket, att skolgosarne om söndagarna gingo ut på landet för att sjunga i kyrkorna, hvar till substituter borde antagas. Vidare yttras: "Det vaar at önske, at Rectores et collegæ Scholarum majorum, huorfra discipuler skulle sendes till Akademiet, kunde med Stipendiis saaledis være forflunede, at de perpetuo kunde

⁴⁴) Det må nämnas att theologiska fakulteten i Wittenberg sände 1662 till biskopen och prästerkapet i Lunds stift ett widlystigt latiniskt plakat med warning mot den farliga synkretism, som föranledd theologerna i Minteln att "såsom bröder i Christo annamma lärare, hwilka woro smittade af den förderfliga Calvinianska willfarelsen."

bliffue udi Scholerne, oc icke skulle haffue behoff at forfremmes derfra till andre bestillinger; saasom det er in Germania oc udi andre steder extra patriam, ungdommen til stor gaffn oc forfremmelse. Ellers de som med attestag kommer til Scholasticis, sidder altid paa Spring, aspirerer oc snaager efter prestekald; huergang et ledigt bliffuer, reiser de ud oc affecterer det, huilket kand skee tit om aaret." Slutligen rekommenderar han, till hämmande af lyx i kl debr gten, den h lsosamma reformation, som han sj lf personligen i sina stolor infört med den lyckliga påföljd, att der ingen "phantasia paa kl der" mera f rn ms, att nämligen, "naar discipuli enten aff deris formue eller ex beneficio Scholæ kl der sig anderledis end dennem sømmer, enten med L ret och kammerbug ud aff armene oc for henderne, omkring liffuet, oc om beenene i st fflene, eller med allomodiste form paa buxer oc trøje, da Rector tager bemelte Lindkl der fra dennem oc deraff lader gi re kraffuer, til de fattige Sinder, som ere kraffuel se, oc lader klæderne omgi re til fattige, nøgne Sinder at skiule. Dersom bemelte Reformation f rste gang icke kand hielpa, mens disciplerne igien ifører sig ny allomodiste oc forargelig dragt, da kand igien baade låret oc kl der tages fra dennem in usum ut supra, oc da bør de derforuden for ulydighed udstaa paa deris krop Scholestraff: paa den maneer kand tarffuelig dragt udi Scholerne nocksom vedligeholdes. Det vaar oc vel gott at ligesom ceremonier udi alle kircker her i Riget skulle reguleres effter Borfrue kircke i Kiøbenhaffn, der i lige maade blef befalet, at Scholasticorum habitus et vestimentum udi Riget skulle conformeres effter Borfrue Scholes dragt udi Kiøbenhaffn."

Under biskop B:s första  mbets r, som sammanf llo med Christian IV:s sista regeringsår, utfärdades en mängd kungliga bref och förordningar angående kyrkliga  render. Fråga var om att anställa s rf rda skolmästare i so narne, men det gick s kert på de fleste ställen icke i verkställighet. Katechesf rklaringar skulle hvarje söndag anställas i kyrkorna. De fattige skulle hindras från kringstrykande och hållas hemma hvar i sin so ken och der njuta understöd; om de beg rwo sig till fr mande so nar, borde pastor eller kloakaren derstädes förhöra dem i deras barnal rdom. Presterna ålades att under fastan

hwarje onsdag hålla gudstjenst, då presten skulle stående på kyrkogolfswet gifwa folket med få ord en kort förmaning; biskop Brochmand utgaf till ledning för presterna wid dessa gudstjenster en underwisning om Christi lidande och död. Prostarna anbefalldes att flitigt hålla visitationer och noga tillse att presterna lefde anständig, ej förföllo till dryckenkap, ej brände brånwin i sina hus, ej i samqwäm lågo på knä och drucko skålar, eller dansade med glas i hand o. s. w. Åswen angående tillsynen öfwer enskilda personers lefwerne utfärdade konungen bref, t. ex. till Larmand Gyldestern $\frac{1}{6}$ 1640: "Efter som Wij forfare Zomfru Lisebet Friis til Boønisdgaard, huius tilforordnede Werge du er, att skulle före itt selsomt leffnitt, da bede Wij dig och wille at du strax lader hinde paa en aff dine gaarde udi itt kammer indsætte och forwære, forstæffendis hinder hindes nödtörstige underholding aff indkomsten aff hindis gods och aff det öfrige hindis richtig giæld afflegger eller dett setter paa Rente." Man synes hafwa widtagit alla möjliga medel för folkets wäckelse till religiöst och kyrkligt lif, då man icke engång försmädde det som genom fgl. br. $\frac{19}{6}$ 1646 till biskop Winstруп anbefalldes, der det heter: "Efter som overalt med Söfn udi kirkerne stor desordre begaaes, da wille Wij naadigt att I udi huer Sogn i Ebers Stift nogle skall tilforordne, som kan gaae omkring i kirkerne med lange kjepp och slaa dennem paa hofvedet, som sofver, och saaledis holde folken aarvagen til at höre dis flitigere prædiken." Med råtta anmärkes det tragikomiska deri att den gamle konungen, som dock warit en stor man, under sina sista år utfärdade sådana befallningar, hwilka naturligtwis intet båtade. 1646 påbjöds också att i alla sodnar noggranna anteckningar skulle göras af presterna öfwer födde, wigde och döde, och skulle den prest, som härutinnan befanns wara försumlig, hafwa förbrutit sitt kall. Under sista årtiondet före swenska eröfringen kommo många pastorater under patronrätt, och denna rätts innehafware tillagnade sig derjemte ofta en del af presternas inkomster. Presterna klagade så ofta och mycket öfwer sina inkomsters ringhet, att konungen hade i sinnet att utfärda den stadga, att hwar och en wid ansökning om prestlägenhet skulle på förhand förklara sig nöjd med inkomsterna wid densamma.

Hurudan stämningen i Skåne war med affeende på Swe-
rige några år före eröfringen, kan man finna af en relation,
som några prester på Christianstadstrakten % 1645 afgåfwo,
"huorledis de grumme och umilde Suenste, Rigens fiender,
haffuer tyranniskelig oc fast törckesteviis forholdet sig." Det
heter i denna relation: "Först om Paaste 1644 er dend hele
armade ankommen, borttagit voris Quæg, sænnit, heste, boestab
oc indhaffuende godz, kleder, ten, kobber, sæd, proviant, so-
der etc. saa vi beholt icke det allerringeste aff det som fantis
oc forhaanden var, stammet dem icke att bryde Gudz hus, kirke-
dörene isönderslagene, udröffuede dez ornamentes och utensilia,
kalk och dis, Bibeler, alterböger, Messes- oc alterkleder, Lius-
stager, becken oc kæler(?) i funten, tinslaster oc andet mere,
Ablat eller Brödet trædt med södder, ja icke skonet di döde,
men deris graffuer obnet, kisterne i tu slagen, deris corpora
pa kirkegulffuet uduelt oc beröffuet, Bönderne som de ertap-
pebe, bagbunden ihjelskudt. Derneft om Martini dereffter er
vi med itt sterckt parti usformodeligen offuerfalden, borttaget
voris vinterkaast, huormed vi os i den kolde vinter skulle er-
nære, sampt huad sæd som der fantis och andet mere, da mere
end tilforn tyranniserit mod os, affört os præstekledeerne, di
beste borttaget, di andre sönderreffuen, stödt och slaget os, satt
spende pistoler paa vore bare bröst, stiöb voris tienistebrenge i
vor aafsyn ihjel, staaet effter os med dragne degner, randsaget
baade voris och en deell voris hustruers legemer end paa de
steder, som mand skammer sig vid ad referere, ubjaget en deell
aff vore hustruer i aaen, saa de nær hafde drucknet, en deel
blot til sercken affört, med södderne stödt oc slaget, saa naar itt
parti var förnöjet, kom der itt som var værre, huoroffuer vi
nöddes till med slucten os ad salvere. Och en deell af os som
ere aldrende med voris fattige gamle hustruer om' midnattstide
motte gaa fra voris huse och hiem, fast blott oc nögen, och
det gandske forlade for dend store oc grumme tyrannie och
offuerlast, som de öffuede imod os, huoroffuer Gud sig for-
barme. Anno 1645 den 3 Februarij om nattetide er atter itt
stercke parti hastelig oc usformodelig os offuerkommen, handlet
fast verre end tilforn er ommældt. Och nu fierde gang dend
23 Aprilis der den gandske hele armada er offuerkommit i

Willands herred handler langt flemmere end Tørcker och Hedeninger och end nogen tid tilforn, brender och skender, en deell prefter fengsligen anholder, ilde tracterer, en deell maa løbe mellem hester nogle mile, och siden udloffue till Rantzoning 100 Rigsdaler, huilcke i brugeligt sølff, loddet 2 dal. slette, oc icke i penge maa leveris, Gaardene oc husene haffue di fast ruinerit, bortført huad der fantis till de bare vegge, lister, bendær, peniller" (panelning?), "dørrer, vinduer, jernone sønderflagen oc ituhugne, laasene, hengsler oc anden jernvare afslagen, endog vi mesten haffve Salva-guardi breff oc salva-guard ligger i Byen, tillmed aff voris yderste formuffue tilforn haffue vi contribueret till dem i Penge oc fordris nu mere, aff somme 50 Rigsd:r, aff somme nogle snes daler, huilket os umueligt er ad udlegge; Nock huerforuden haardeligen truis oc undsigis vi enten ad ville affbrende voris gaarde, som di ved nogle forsettligviis haffver giort, eller dem ad nedbryde oc giøre broer offuer Aær deraff, foruden mange haarde undsigelsis breffue, som truer med mord och Brand oc ad stone huercken hustru eller Bonde" etc. De prefter, hwilka afgåfwo denna relation, hade begifwit sig till Christianstads fästning, och, då danfska regeringen befallte dem att qwarblifwa wid sina soctnar, inlämnade de till Slotsherren Walte Juel en skrift, hwari de försåkrade 1. att de endast för att undgå fiendens öfwerwåld och plundring lämnat sina hem, der de icke sågo någon utwäg för sig att skaffa sig sitt uppehälle; 2. att menigheten tagit sin tillflykt dels till fästningen, dels till skogstorp, mossar och kårer och ej wågade samlas i kyrkorna, der de swenske presterna predikade för frigsfolket; 3. att de ej öfvergifwit de ställen, hwartill de woro kallade, i affigt att förneka Christus eller försumma sina åhörarses själwård, "thi dett er icke saadant, som fienden söger effter, men alleniste dette timplige gods, ære oc welferd;" 4. att fienden wille bruka dem till "sine plagesogder" och till att udkråfwa skatt af konungens och adelns bönder, hwilket framdeles kunde blifwa illa uttydt; "herforuden despererer vi icke eens de salute Regis nostri, mens vi forhaaber, med Guds hielp, Hans succurs till Hans Regementis bekræftning, huortill Gud naadelig forlæne sin krafftige bistånd;" de begårde med anledning häraf slottsher-

herrens goda råd: "1. Huorledis vi uden vold oc offuerlast ved naagen forsiæking kunde bliffue ved voris kircker oc huse oc betiene de faa aff vor menighed, som kand findis tilstæde; 2. Ved huad medbell vi kunde faa vor underholdning enten att före naagitt udaff Fæstningen med os, eller huorledis vi anderledis kunde forförgis, effterdi huercken vi selff eller vor sognesoldt haffuer dett allerringeste; 3. Om os paaleggis skatt oc anden besuæring, huor vi skall faa dett, som aff os kand begieris." Om desssa dokumenter wisa att stämningen mot Sverige ej kunde annat än wara fiendtlig hos Skånes folk, så torde de osså å andra sidan wisa, att belåtenheten med danfska regeringens anstalter för Skånes försvar ej kunde wara särdeles stor.

Med afseende på fyrfowåsendet supplicerade skånfska och blekingfska presterstapet 1660 "att dem måtte konfirmeras de privilegier och friheter, som de under konungarna i Danmark och det danfske regementet åtnjutit, och att de måtte förblifwa wid den Danfska ordinantien, recessen och andra dokumenter, som de i förra tider warit wana till att hålla sig efter, såsom oss njuta af deras kall all den inkomst i wißt och owißt, som de af Arils tid uppburit och njutit," hwarpå swenfska regeringen $\frac{30}{11}$ s. å. resolverade att, "såsom K. M. icke är intentionsnerad att göra någon förändring i deras ordinantier och förra stadgar, utan will att det dem tillsagdt är wid fista fredsslutet skall hållet blifwa, så hafwa de oss icke annat förmoda än att de wid pacterna skola maintinerade blifwa och framdeles, då K. M. genom Guds nådige disposition träder uti majorenniteten, hafwa icke mindre än andra Sweriges underfåter att wånta konfirmation på deras rätt- och friheter, när så kan påfordras." Till en början synes allsidske warit fråga om att skånst härkomst skulle ligga i wågen för befordran till skånfska prestlågheter; twertom synes meningen hafwa warit att stånningar skulle njuta sin befordringsrätt innom provinsen sig oförminskad till godo, hwilket synes åfwen deraf att, då fyra infödda danfskar 1664 erhöillo befordringsrätt i Lunds stift, det heter att detta bewiljades dem på den grund att de, ehuru icke födde i Skåne, dock länge der uppehållet sig. Något sebnare förekommo likwål antydningar af hwad som komma kunde, t. ex.

i R. M:s resolution på skåniska prästerkapets besvär wid riksdagen 1668, der den förmodan yttras, att prästerkapet sjelf skulle desiderera införandet af likhet i kyrkostick med de öfrige provinserna, emedan "de begärat hafwa, det de privilegier, som Prästerkapet i Sverige äro beneficerade med, måtte upå dem i Skåne också extenderas, hwilket sig ej göra låter, der som det ena emot det andra icke conformeradt och jemfadt blifwer;" äfwen som i den Kongl. kommissionens förslag 1669 att skåningarna borde ej befordras i Skåne, utan i öfra Sverige, och deremot uppswenkar sändas till Skåne. Ållsingen fråga om förbud mot danska språkets offentliga begagnande war å bane på 1660-talet, så widt utg. kånner.

Inför en kongl. kommission i Malmö klagade stiftets prästerkap 1662 öfwer kyrkodisciplinens förfall och anhöll, "på det att uniformitet måtte wara i landet," att kronans betjente måtte åläggas att i kyrkligt hänseende råta sig efter den här gällande ordningen; hwartill kommissionen samtyckte. Äfwen beswårade sig prästerkapet deröfwer att det ofta af kronans besallningsmän ålades att från predikstolarna fungöra det som hörde till forum politicum, hwarigenom Guds hus och predikstolen profanerades, samt att kronans ämbetsmän fordrade att genom presterna få utråttadt, hwad de genom sina egne tjenare kunde ombeförja, och det undertiden med sådan importunitet, som war presterna till despekt och deras myndighets förklening. Kommissionen kunde alldeles icke se att fungörelse-läsningen profanerade kyrkorna, och kunde alltså prästerkapet icke derifrån befrias, men wederbörande skulle tillhållas att icke onödigtwis beswåra prästerkapet samt att med all höfslighet begära des tjenst.

Äfwen 1600-talet hade sitt konventikelplakat, hwilket synes warit närmast riftadt mot adelns benågenhet att låta gudstjenst förrättas på sina gårdar. På swenska prästerkapets besvär wid riksdagen 1668 resolverade R. M. att, som R. M. ogera förnam, att allmänna gudstjensten i kyrkorna kom i förakt och den som i husen hölls till den förras men och förtryck tillwårte, så wille R. M. ej undfälla att råta prästerkapet handen, om det föreslog tjenlige medel emot denna olågenhet, som likwål genom goda förmaningar samt ett sparsamt ordinerande

af prester borde kunna förefinnas; att oinwigde studenter skulle egenwilligt och utan sina förmåns lof och bewillning löpa till att predika, wore orimligt och borde ej tillåtas, icke heller någon prestwigas utan till wis lägenhet; wille någon eljest hafwa bön och predikan i sitt hus, kunde oinwigde dertill förordnas, att de kunde öfwa sig, men deremot "sakramenternas meddelande ordinariis pastoribus fri och oaffortad lämnas."

Efter 1670-talets krig gestaltade sig förhållanden i Lunds stift mycket annorlunda mot förut, och W:s långwariga episkopat slutades i behaglig tid kort efter fredsslutet 1679. Redan 1672 hade han fått en slags biskoplig wikarie ställd wid sin sida, nemligen prosten i Helsingborg, prof. Hans Hjort, hwilken enligt kongl. befallning skulle hafwa titel af stiftets förnämste prost och bestrida de göromål, hwilka biskopen i anseende till sin ålder och swaghet ej förmådde uträtta. Hjort synes likwäl ej mycket hafwa ingripit i stiftsstyrelsen. 1679 hade W., äfwen om han ej varit alldeles decrepitus, swårliken längre kunnat wara biskop i Lund; också war, då han lade sina ögon tillsammans, en ny wikarie redan utsedd, hwilken snart efterträdde honom såsom ordinarie biskop och till hvars historia wi nu öfwergå.

Biskop Winstrups skrifter nämnas i Nyerups och Krafts dansk-norska litteraturlerikon.

43. **Canutus Hahn**, född $13/11$, 1633 i Uråsa socken af Konga härad i Småland, af föräldrarna Abraham Knutsson och Gunilla Persdotter, som woro bönder, blef efter skolgång i Kalmar och Wexjö 1652 student i Greifswald, der han studerade ett år, wistades sedan någon tid i Wittenberg och Rostock samt återkom till fäderneslandet 1654. Han begaf sig derefter till Upsala och blef der magister 1661. S. å. rekommenderades han till befordran i Skåne och ämnades af biskop Winstrup till pastor i Glimåkra, men utnämndes i stället till professor i philosophien wid Lunds gymnasium och erhöll 1663 ett kanonikat wid kapitlet. Wid Lunds universitets stiftelse blef han desj förste professor i förutnämnde wetenskap och förrättade 1670 den första promotion i filosofiska fakulteten i Lund. Ridsnöjd med åtfälliga förhållanden i Lund och måhända

mindre hågad för wetenſkaplig werksamhet föfte Hahn befordran till pastorat och utnämndes i början af år 1671 af Kongl. Maj:t till pastor och prost i Runneby samt prestwigdes $10\frac{1}{2}$ s. å., sedan han i de mest underdåniga ordbalag dertill utbedt sig akademi-kanslerns tillåtelse. Ej långt derefter blef han prost i Medelstads härad. 1679 erhöil han, såsom det berättas utan att på förhånd weta deraf och mot sin önskan, kunglig fullmagt att wara pastor i Landskrona och derjemte under Winstrups swaghet "sustinera vices episcopi" samt efter hans död efterträda honom i biskopsämbetet. I fullmagten, dat. Ljungby $29/11$, 1679, heter det att, "såsom K. M. nödigt och nyttigt erachtat til att förse staden Landskrona med en capabel och wäl qualificerad Man, som icke allenast kyrkoherdes-Embetet dersamastådes med all trogen nit och åhåga kan beklåda och förätta, utan och om Stiftets wårdande till wåre undersåtares wålfärd och förkofring så i andelig som lekamlig måtto wid Doctor Winstrupes höga ålder och oförmögenhet disponera; alltså har K. M. dragit ett särdeles nådigt afseende uppå de goda qualiteter och exemplare lesverne, samt långlige och trogne wid Prest-embetet anwiste tjenester, genom hwilka Kyrkoherden i Runneby stad mag. Knut Hahn gjort sig hos K. M. wäl recommenderad." Förmodligen hade H. wisat sig såsom en ärlig swenskt under Blekinges återeröfning från danskarna 1677 och då blifwit känd af konungen sjelf eller af Hans och Axel Wachtmeister, hwilka anförde swenska krigsfolket i Blekinge. En månad efter H:s utnämning till vice biskop dog Winstrup, och H. erhöil $3/2$ 1680 fullmagt på biskopsämbetet i Lund. Landskrona pastorat tillträdde han ej, men behöil inkomsterna af Runneby och bodde der till 1681. Under året 1680 genomreste han hela stiftet och höil i hwarje härad, med kunglig tillåtelse, konsistorium på så sätt, att några pastorer kallades till asfessorer, med hwilkas biträde förefallande ärender afgjordes. Först 1682, wid Lunds akademis restauration, återställdes också det ecclesiastiska konsistorium, som 1671 blifwit inrättadt, men under kriget upplöst. 1683 och 1686 höil H. prestmöten i Lund och bewistade riksdagarna 1682 och 1686. Sjuklig och swag önsfode han sig en lugnare werkningskretsk, och, då Werjö biskopsstol 1687 blef ledig, drog honom kärleken

till fosterbygden dit; han utnämndes $\frac{2}{3}$ s. å. till biskop i Werjö, men anbefalldes $\frac{2}{3}$ att låta sig wårda om Lunds stift tills den nye biskopen i Lund hann att dit ankomma och nådåret i Werjö slutades. Konungen uttrycker i fullmagten sin belåtenhet med H:s werksamhet i Lund och berömmar honom dertfore att han comporterat sig såsom en solid och exempel man. Han kom ej att tilltråda episkopatet i Werjö, utan dog i Carlskrona $\frac{29}{12}$ 1687, der han ock blef jordfästad af biskopen i Kalmar H. Schütte, hwilken äfwen höll lifpredikan; sedan begrofs H. i Runneby kyrka, der äfwen hans hustru Anna Lundebergia, död 1705, är begrafwen. Hon war dotter af prosten i Wäckelsång af Werjö stift Daniel L. och förut gift med lektorn Magnus Cavallius i Werjö. H:s med henne 1664 ingångna äktenskap war barnlöst. Hans porträtt antyder ett stråft och knarrigt lynne, måhända förbystradt af sjuklighet; hans helsa hade warit wacklande ända sedan sistnämnde år, då han i ett swårt yrwäder måste tillbringa en hel natt på öppna fältet i Hjelkinge-trakten och derwid ådrog sig en swår förkylning, då han mera tänkte på att skydda sin hustru än sig sjelf mot kölden. Makarna synas hafwa warit ofsiljaktiga; om biskopinnan sjuknade i Runneby, så kunde biskopen ej återwända till Lund, förrän hon tillfrisknade och kunde medfölja. Hennes sjuklighet beklagas ofta i biskopens ämbetsstrifwelser till generalguvernören och andra höga gynnare. I domkapitlets archiv finnes en till biskopinnan ställd supplik om understöd för studiernas fortsättande, ingifwen af en student Botwid Bergius, som tjenat wid arméén, men ej kunnat "sig mondera till häft eller till fots."

H:s episkopat, såsom omfattande en i Lunds stifts historia mycket wigtig period, torde förtjena en så utförlig skildring, som här möjligen kan deråt egnas. Det begynte under ganska brydsamma förhållanden. Ett fyraårigt krig war nyss slutadt, under hwilket stiftets inwånare blifwit misnöjda med den swenska eröfringen, hwilken ådragit dem frigets olyckor. Kriget hade också medfört oreda i alla förhållanden, särdeles de kyrkliga. Grof okunnighet och förwildade seder woro allmänt råbande. Det blef nu framför allt fråga om att omskapa de eröfrade provinserna från danska till swenska, och sedan att i

dem återställa frid och ordning. En vigtig del af denna ingalunda lätta uppgift ålåg biskopen i Lund. H. sparade intet bemödande för att lösa den och ådagalade derwid både kraft, ihärdighet och slughet. Hans bemödanden för Skånes och Blekinges införlifwande med Sverige åtföljdes också af en framgång, som synes hafwa varit owäntad och ej kunde annat än göra konungen ett synnerligt nöje och wälbehag.

Wi erindra oss att efter dessa provinser's första eröfring 1658 regeringen icke yttrat någon affigt att förminska stiftets barns befodringsrätt till prestlågoheter innom detsamma; presterkapet hade flera gånger erhållit försäkran om den förut gällande kyrkoordnansens fortsarande giltighet, och ännu 1668 och 1669 yttrades endast, att ett eller annat stycke möjligen med ständernas bifall kunde ändras eller att, om en ny kyrkoordning skulle blifwa i hela riket införd, den swenska och skånska då skulle revideras och jemkas till likhet med hwarandra; om förbud mot danska språkets begagnande wid folkundervisningen eller gudstjensten hade icke ens varit tal å bane; wid fredsslutet 1679 hade också amnesti blifwit utlofwad åt de underfåter, som under kriget begifwit sig öfwer till Danmark. 1680 iakttogs med afseende på dessa omständigheter ett annat försarande. Huruwida ett af Hahn kort efter biskopsutnämningen till K. M. insinueradt memorial hårtill föranledt, kan förf. ej afgöra, enär han ej sett detsamma. Med anledning af detta memorial erhöll H. af K. M. ¹⁵/₇ 1680 en resolution och en bi-resolution. I den förre heter det bland annat, att det alltid varit K. M:s intention att, på det framdeles genom en wäl inrättad likhet och harmoni i kyrkiowäsendet och ceremonierna gemötherne med hwarannan så mycket fastare förenas måtte, låta hädanefter öfwerallt introducera de i Sverige wänlige kyrkoceremonier samt ungdomen undervisnas i swenska språket och till den åndan wid alla skolar och gymnasier brukas swenska abc-böcker, Catechismi-, böne, och andra böcker. Bi-resolutionen innehåller twänne punkter, nemligen dels att, ehuru K. M., såsom biskopen nogsamf kände, wille "indraga" swenska infödde män till lediga pastorater i Lunds stift, sårdels till stadspastoraterna, så finge likwäl, enär ej alltid tjenlige personer wore att tillgå, äfwen sådana skåningar befodras,

hwilka tjenat wid armeen och sig wäl förhållit, på det de måtte animeras till skyldig trohet mot K. M. och till att genom kredit eller egna tillgångar upphjelpa de förfallna prestgårdarna, börande dock biskopen härwid bruka den moderation, som öfwerenskomme med K. M:s nådigste intention, och taga skriftlig revers af hwar och en på des goda förhållande wid ett och annat tillfälle; dels att, ehuru K. M. ej war sinnad att pardonnera de prester som warit otrogne och förledt sina åhörare till otrohet, wille K. M. likwäl, enär det torde medföra swårigheter att genast "angripa" dem, wara tillfreds att biskopen härmed så länge med lämpa omginge och medlertid genom sin wanlige gode conduite de öfrige af presterkapet, som sig ärligen förhållit, derhån sökte att disponera, att de af sig sjelfwe hämd och straff öfwer de affälliga begära måtte. En kongl. resolution ¹⁸/₁₂ 1680 påbjuder att förefallande casus skulle afgöras efter swenska ordnansen. Biskopen förstod wäl de gifna winkarna och war icke sen att begynna negotiera för att tillwägabringa en petition af stiftets presterkap om deras bestraffning, hwilka under kriget lämnat sina pastorater och öfwergått till danskarna, samt om införandet af swenska kyrkoordningen i Lunds stift. Dock undwet han att öppet framtråda och werka för denna sak, för att icke stöta sitt presterkap och derigenom minska sitt inflytande. Den omnämndes derföre alldeles icke wid de möten, som höllos under hans visitationsresa på sommaren 1680, men sedan han på hösten återkommit till sitt Runneby, lät han sin lika willige, som skicklige och ihärdige handlangare, prosten Swen Knutsson i Dellestad, biträdd af den lika willige, men mindre skicklige herr Anders Schartov i Andrarum (sedan i Helsingborg) m. fl., i ofwansagde ärende bearbeta skänsta presterkapet. Det blekingsta synes biskopen sjelf, kanske genom sin notarie J. Winslow (sedan professor och pastor i Ståswie), hafwa disponerat att deltaga i den ofwannämnda petitionen. Prosten Nissenius i W. Ljungby, som war riksdagsman 1680, hade enligt egen berättelse i bref till biskop H., sedan han ⁹/₁₀ ankommit till Stockholm, på konungens uppmaning besökt ärkebiskop Bazius, då de länge samtalat om förhållanden i Skåne, särdeles om införandet af uniformitet i kyrkoceremonier och presterkapets

löningsfätt, såsom biskopen i Gøtheborg föreslagit för Halland; ärkebiskopen hade yttrat, att han för konungen sagt sin mening wara den, att "det intet wore rådligt sådant strax och allestädes att effectuera: der fantes mycket i Skänksa kyrkoordningen, så hwad Ceremonier angår som och annat, det wi i Swerige kunne imitera, och reciproce i Swenska kyrkoordningen det man hos oss kunde introducera, allenast dermed så småningom fortfares."

Då detta skrefs (i Oktober 1680), hade Swen Knutsen redan widtalat många Skänksa prester om den ofwannämnda petitionen och skref $\frac{9}{10}$ till de prostar, som han ej personligen råkat, att han för de fleste skänksa prostarne upptäckt sitt "helt nödwändige och salutare förslag," hwarigenom presterkapet i Skåne och Blekinge kunde libereras från den misstänka, hwari det torde hafwa råkat genom någras otrohet under kriget, samt insinueras i K. M:s clemence och nåd; förslaget hade af flera häraders pastorer blifwit antaget och biskopen hade wid under rättelsen derom förklarad det godt och nyttigt samt lofwat att, om det genom en presterkapets fullmäktig blefwe för konungen föredraget, understödja det genom rekommendationsbrefwelser till ärkebiskopen och till K. M. sjelf; önskligt wore nu att man med det första finge alla häradernas bifall till förslaget, och saken borde emedlertid hållas tyft. Såsom motiver för förslaget anfördes 1. hwad angick de brottsliges bestraffning, att de ofskyldige ej borde blott protegeras clypeo ἀμνηστίας, utan ock förklaras för redlige patrioter, och att de felaktige troligen ändå finge nåd, och 2. med afseende på provinsernas incorporering med Swerige 1) att man meriterade ingen tack, om man wäntade till des konungen påbjöd uniformiteten; då måste man lyda och säga: wi äro onyttige tjenare, som gjort det wi pligtige woro; 2) det war ej fråga om någon subitan mutation, utan allt skulle pedetentim utföras; 3) Swenska kyrkoordningen maintinerade presterkapet wid större dignitet och auctoritet än den danska, som "luchter af den danske adels invidia emot den geistlige stand;" 4) om ej devotion och kärlek till konungen wore ett nog kraftigt motiv till att ingå på förslaget, borde den egna fördelen dertill beweka, enär stiftets presterkap derigenom finge plats i riksens ständers assemblee, des barn

kunde vinna promotion i landet, en säkrare tillgång öppnades till konungen och hans ministrar i alla angelägenheter och helgongfyllden blefve bibehållen; 5) det wore det bästa medel och medicin, att låta det sår, som kriget communi Scanorum famæ infligerat; 6) den som ej wille bifalla förslaget kunde låta bli, enär de bästa ändå gjorde det, och "de rednis alle for de beste, som i dette tilfelle søge at giøre deris allernaadigste Herriis och Kongis villie et behageligt och underdanigst nøje." Swen Knutszon skref $\frac{14}{10}$ till biskopen att han erhållit några prostriers, bland hwilka endast Albo och Terrestads nämnes, skriftliga bifall till sitt förslag och wäntade fleras; han hoppades att allt skulle gå bra och försäkrade att hos honom skulle vigilance och godt mod ej fattas. Litwål mötte saken, då den förefom till öfwerläggning i häraderna, allvarsamt motstånd på flera ställen. Prosten Fare i Skaberfjö skref å egna och en del af Bara härads pastorers wagnar $\frac{2}{11}$ till biskopen, att Herr Märten i Brågarp aflemnat ett dokument i form af supplic till K. M. om inquisition angående en del presters förhållande under kriget och om conformitet med swenska kyrkowäsendet; härå önskades underskrift, men då prosten med flera af häradets prester ej wiste af någon förutgången öfwerläggning i ifrågawarande ämne mellan prosten i Torna härad och ministerium i Bara härad, och då saken syntes wara af stor wigt, wägade de så mycket mindre underskrifwa suppliken, som biskopen wid sin ej långt förut anställda visitation i häradet ej omnämnt saken. I Ingelstads härad beslöt man att begära biskopens råd och betänkande, innan afseende fästades å en skrift incerti auctoris, hwilken herr Anders i Andrarum företett med ifrigt påyrkande af underskrift. Från Luggude och S. Åsbo häraders prosteri erhöll Swen Knutszon det swar på sitt förslag, att man dels ej wiste om det öfwerensstämmde med K. M:s nådiga wilja, dels ansåg biskopens råd i en så wigtig sak icke böra förbigås, dels och intet stäl funnit wara förhanden att twisla om K. M:s nåd och clemence mot presterskapet. Swen Knutszon lät sig ej här af affräcka ifrån att fullfölja sin plan, men det blef nödigt att gå något annorlunda till wäga. Biskopen måste något mera oförtäckt tillstå att han war intresserad i saken. En i domkapitlets archiw be-

fintlig uppsats af H:s hand, med tillägg införda af Swen Knutsöson, synes utgöra conceptet till en af denne sedermera återopad skrifwelse från biskopen af den 28 Oktober 1680. Det yttras här att biskopen ej kunde annat än berömma det wälgrundade uppsåt, som en stor del af skänka prästerkapet på prosten Swen Knutsösons förslag fattat, att hos K. M. begära en fullkomlig incorporation med Sveriges Rikes ledamöter och de brottsliges separation från de oskyldige, samt att han derföre bewiljade Swen Knutsöson rättighet att på tider och ställen, som syntes honom lämplige, sammankalla prostarne jemte deputerade, en af hvarje prosteri, för widare öfwerläggning om saken; wid dessa möten kunde ock prästerkapet wälja en deputerad att resa till Stockholm för att under den påstående riksdagen insinuera petitionen hos K. M., hwartill biskopen föreslog Swen Knutsöson, såsom den lämpligaste, ehuru han sjelf undanbad sig detta förtroende. Man märker huru angelägen biskopen war att ej synas inverka på prästerkapets beslut; denna skrifwelse fick wäl uppwisas för prästerna, men ej widare utspidas. Anmärkningsvärdt är ock, att Swen Knutsöson med egen hand tillaggt uppmaningen att wälja honom till deputerad och anslå hederliga respenningar i anseende till resans beswårighet och försummelsen af egna angelägenheters wård för att tjena det allmänna bästa. Med återopande af denna biskopens skrifwelse utlyste Swen Knutsöson möten att under November månad hållas i Wanstad, Staberfjö, Konga och Esphult samt hoppades att den 1 December wara i Runneby och kunna, efter att der hafwa rådgjort med biskopen, fortsätta resan till Stockholm samt wara der före julen. Wid mötena, hwilkas antal sedan inskränktes till tre, i Wanstad, Staberfjö och Konga, infunno sig prostarne och de deputerade samt skrefwo, somlige först efter widlyftig conference och dubitation, sina namn under petitionen och lofwade att skaffa sina häradsbröders underskrift å densamma. Härwid mötte åter swårigheter; Swen Knutsöson förlorade emedertid ej modet, utan menade att alla, "pondererande sagens necessitet," skulle låta säga sig, innan han lyktade, enligt hwad han skref till biskopen ^{10/11}, då han likwäl fann sig icke kunna bli färdig att antråda Stockholmsresan förrän efter de tre första jul-

dagarna; med restloshadens bewiljande hade det goda utfligter och han hade blifwit isfritt persuaderad att åtaga sig resan, huru mycket han än excuserat sig. Dastadt alla prostarne lofwat stäffa sina häradsbröders underskrifter, hade dock desamma den 11 December ej erhållits från Skyttis, Wemmenhøgs, Onsjö, Luggude, S. Åsbo, Korra Åsbo, Bjära och Göinge härader; från Skyttis härad hade likwäl det swar ingått, att man lämnade separationen åt K. M:s godtfinnande, men man unbrade seoptice der så wäl som i Wemmenhøgs härad hwarföre Swen Knutsson sådana tankar och förslag upptäckt för biskopen utan presterkapets anmodan eller uppdrag; dock respekterade man biskopens wilja. Emedlertid inslup till biskopen från flera håll quereler deröfwer att Swen Knutsson med vehemens "dref wärket" (biskopens bref nämna aldrig oförstådt hwarom fråga war) och försökte tvinga till underskrift, pretenderande att det wore biskopens befallning; med anledning häraf fann han sig föranlåten att i bref ⁴/₁₂ wälment råda Swen Knutsson att efter sin bekante dexteritet werket med störste moderation drifwa och ej åberopa biskopens namn, wäl wetande att han ej wille widare inmänga sig i saken, än att han skriftligen yttrat sina tankar, hwilka ej borde med många communiceras, enär affigten dermed endast warit att Swen Knutsson skulle kunna med biskopens bifall till mötena excusera sig inför werldsliga öfwerheten, om så behöfdes; angående respenningar och sjelfwa resan wore bäst att tillswidare intet bestämdt afgöra; biskopen upprepar sin önskan "att man på det lindrigaste ste kunne, werchet så uti det ena som det andra sökte att beskrämja, på det man hwarcken skulle giöra det för dem alt för swähart, aller honom någon désaffection förforsaka, som aldrig söker utan prästerkapets bästa," och slutar med löfte att "intet underlåta imidlertid Hans Wörd. å tilbörkelige orther för des rebelighet med sin ringa recommendation ihogkomma," och beder helsa kärestan, dottren och alla gode wänner. Swen Knutsson söker i en följande skrifwelse till biskopen att rättfärdiga sig mot de om honom spargerade calumnier, försäkrande sig hwarcken med vehemens hafwa sökt tilltvinga sig underskrifter eller i widsträcktare mon, än biskopen tillåtit, begagnat sig af hans skrifwelse; huru de widrige

honom närvarande "beegnat" och frånvarande calumnierat wiste han bäst sjelf, men frågade ej efter de illwilligas dister; om Herr Anders Schartov, som negotierat i Ingelstads häråd, något vehementius eller rigorosius handlat, wiste han ej; nu wore emedlertid i det häradet allt i ordning och allas underskrift erhållen; sjelf wille han "alltid finnas wara den, som biskopen præsumerat honom wara, och så dextre, vigilanter et cauto werket drifwa, som han wille swara uti åndan." Stopp-holmåsresan synes hafwa blifwit inståld, men påföljande wår hölls under generalguvernören v. Aschebergs auspiciet ett möte i Walmö, hwartill insunno sig deputerade från alla prosterier, försedde med samtilige presterkapets fullmagter att besluta uti den ifrågawarande saken. Afwen de, som sedan blefwo affatte för sitt förhållande under friget, hade underskrifwit dessa fullmagter och sålunda begärt sin egen bestraffning. Bland de deputerade nämnes likwål ingen från Rönnebergs och Harjagers härader, förmodligen derföre att knappast någon ordinarie pastor fanns i detta prosteri, likaledes ingen från Blekinge, hwarifrån likwål Ewen Knutsson redan $\frac{2}{11}$ 1680 genom biskopen fått presterkapets declaration. Den 3 Maj 1681 aflämnade presterkapets deputerade skrifwelser till generalguvernören och biskopen med anhållan att de wille hos K. M. andraga des önskan 1. att uniformiteten i kyrkowäsendet och des ceremonier samt ungdomens informerande i swenska språket måtte ju för des heldre inrättas; 2. att der någon af presterkapet skulle i förslutne frigstid sig sålunda hafwa comporterat, att han sin ed och trohetspligt förgåtit, K. M. då täcktes efter föregången inquisition honom på wederbörligt sätt anse, behållande de öfwerblefne rättrådige och oskyldige uti des kongl. nåd, hägn och beskydd; 3. att K. M. behaga wille det att hämma och styra, som mistrogenhet ibland rikets och denne provinsens inbyggare stifsta kunde, och i det stället förtrolighet uti nåder upphjelpa och aldranädigast insätta of ibland andre rikens ledamöter och rikens Cleroci⁴⁵⁾. Den 28 i samma

⁴⁵⁾ Skrifwelsen är undertecknad af 13 kjenstgörande prostar, nemligen M. Hambræus i Örie häråd, Seb. Odder i Skyttis, Ewen Knutsson i Lorna, M. Arenschil i Wemmenhögge, M. Bacander i Ljunits och Herrestads, S.

månad skref biskopen till prästerkapet med underrättelse att K. M. med nådigt välbehag upptagit des i Malmö wisade devotion och willighet, samt confirmerat des besiderier och sålunda förordnat en kommission för undersökning om de mistänktes förhållande under frigtiden; tillika såndes en bön, "som ordinarie skulle läsas både efter predikan alla tider, utan någon excuse eller försummelse, så och hemma i husen dagligen morgon och afton, wehl observerandes at den oförändradt uppå det språket, som den här tryckt medskickas, uppläsas måtte, och skulle skolarne tillhållas densamma strax at lära barnen." I Halland war man ej ännu kommen så långt, såsom man ser af Götheborgska biskopen Wallerii och prosten i Halmstad G. Rönnows brefwerling med biskop Hahn år 1685 om metoden för uniformitetens införande.

Man skulle trott att prästerkapet, sedan det wisat sådan devotion och willighet, skulle befriats från widare intrång af personer från andra stift och att stiftets prestlägenheter skulle blifwit des infödingar förbehållne. Männe ej prästerkapet i tredje punkten af sin petition welat på fint sätt insnuera en sådan önskan? De styrande förstodo den troligen på motsatt wis, och utbördingar befordrades rätt ofta i Lunds stift under Hahns episkopat, ofta på särskild kunglig befallning. 1685 tjenstgjorde här, mestadels som pastor, tolf från Werjö stift, sex från Kalmar, fyra från Götheborgs, tre från Skara, en från Westerås, en från Strengnäs, två från Linköpings, åtminstone tre norrlänningar samt desutom några, om hwilka ej är uppgifwet hwilket stift de tillhörde. Hahn beklagar sig

---

Bewerlin i Färs, D. Patersson i Dussjö, G. Gemzæus i Luggude och S. Åsbo, Pål Christensson i Ingelstads, Per Rasmusson i Albo och Terrestads, David Arendtsson i Göinge, L. Rhode i Norra Åsbo och Bjära samt Christen Elm i Gårs härad. Af de öfrige 15, som understrifwit, woro fem från Frosta, Vara och Willands härader, hwilkas prostar ej woro tillrädes, nemligen Jöns Henriksson och Joh. Knopff från Frosta, Jörgen Gram och Hans Pedersson från Vara samt L. Stobæus från Willands härad; de öfrige tio. woro Andreas Pauli från Drie, J. Wagger från Skyttå, Gudm. Dlofsou och L. Gebantorph från Lorna, J. Frizelius från Herrestads, Glow från Färs, A. Scharov från Albo, G. Wettring från Ingelstads, S. Buntgenius från N. Åsbo och P. Wankif från Gårs härad.

deröfwer att han beständigt blef öfwerlupen af promotions-
 söfande från främmande stift, äfvensom deröfwer att desse
 protesterade, om stäningar befordrades, och stäningarne deremot
 querulerade, om swenskar wunno befordran. Han androg 1685
²⁶/₁₀ för konungen sin önskan att i detta hänseende någonting
 blefwe stadgadt. Wäl skulle stäningar njuta befordringsrätt i
 andra stift och H. skref i detta afseende nyssnämnde år till bi-
 skoparne i Werjö, Kalmar, Götheborg, Linköping, Skara och
 Strengnäs, men det lär sällan händt att stäningar wunnit be-
 fordran upp i landet. En student, benämnd Balthasar Hof-
 man, rekommenderades 1684 till befordran i Götheborgs stift,
 men hade ingen wunnit ännu i slutet af 1687. Till ett re-
 commendationsbref för honom är i konceptboken, med en till,
 som ej är notariens eller någons af Capitulares, tillagdt följande
 appendix: "Såsom E. Högwyr. hafwer med rätta stort be-
 röm för at han accurate effterleswer K. M:s Resolution och
 willie: alltså försäkrar E. Högw. jag härmed at där E. Högw.
 accommoderar denna Hofmann med nogen god lägenhet, lärar
 K. M. det med all nådh uptaga, effter H. K. M:s allernådigste
 intention är att blanna folket. Sat Sapienti." Äfwen till
 klofware antogos helst infödde swenskar enligt Rgl. Ref. ³/₈
 1681, äfvensom till skolmästare, der sådana funnos och ej kloc-
 karne ensamme förjde för barnundervisningen. På flera stäl-
 len sysselsatte sig affigkomna studenter eller andra personer,
 som saknade andra utvägar till bergning, med barnundervis-
 ning mot wedergällning af barnens föräldrar.

Den ofwannämnda undersökningskommissionen samman-
 trädde i Malmö i November 1681 och slutade sina göromål
 i Februari 1682. Till ledamöter i densamma föreslog biskopen
 kyrkoherdarne Per Rasmusson i Mellby af Ulbo härad, Nils
 Jönsson i Wanstad och Anders Schartov i Andrarum samt
 stadskomministern Wilh. Laurenberg i Malmö, infödda stänin-
 gar, med undantag af Laurenberg, som war dansk. Detta för-
 slag underställdes generalguvernörens pröfning och ändrades så
 att de två sistnämnde jemte prosten Swen Knutsson blefwo
 ledamöter i kommissionen, som desutom hade två lefmän till
 medlemmar, nemligen borgmästaren S. Aschenborn och råd-
 mannen Hans Mechelburgh i Malmö. I bref till generalgu-

vernören, som sjelf war kommissionens ordförande, föreflog biskopen ¹³/₂ 1682, att den endast skulle inquirera och sedan lämna afgörandet åt Konungen, "så kunne ingen antingen med fog klaga pachten vore violerad eller sådant i framtiden komma Eders Excell. eller mig till något ansvar." För kommissionen instämde tio pastorer, sex studenter och fem kloklare. Enligt ett bref från biskopen till generalguvernören hade några af de instämde presterna yttrat sig ej ämna efter biskopens notation inställa sig och att, om de efter laglig citation infunno sig, ämnade de endast framlägga den punkten af fredstraktaten, som handlade om amnestien. Modet sjönk wäl sedermera. Undersökningarne ådagalägga huru swår presternas ställning varit och att de wanligen endast af omsorgen om sina lifs räddning lämnat sina pastorater; somliga hade derjemte låst en bön för danska konungen. Fyra pastorer affattes, nemligen Abraham Larsson i Torlösa, Jakob Sörensson i Reslöf, Christen Johansson i W. Sallerup och Michel Larsson i Dvistösta; de fem benådades, nemligen Albrecht Larsson i Høj, Jakob Nilsson i Barsbäck, Siwert Juul i Norrhviddinge, Erik Sörensson i Swaluf och Rasmus Hofgard i Frillestad; Mats Schovgård i Hoby af Torna härad öfwerlämnades åt konsistorii disposition och blef sedan pastor der sammastädes. Af studenterna blefwo två, Lars Mårtensson och Christian Thomæson, sedermera pastorer, den förre i Sölwessborg och den sednare i Bosarp; Erasmus Bladh, som varit rektor i Ystad och hos danska kungen gjort ansökning om befordran, tog sin tillflykt till Danmark; Hans Hansson, som war swåger till Sven Knutsson, blef kloklare i Söfde. Om de öfriges öden saknas underrättelser, liksom huruwida någon af de affatte presterna wann befordran i Danmark. Jakob Sörensson blef 1686 pastor i N. Rörum; men Abraham Larsson war ännu 1700 i Sverige utan att hafwa blifwit förhulpen till någon lägenhet. Utom de ofwannämnde blef en pastor, Michel Bengtsson i Hwellinge, affatt, och en dömdes till affättning, men benådades, nemligen prosten Bastian Ouder i Håslöf; Pål Ennertsson i Olimåtra war äfwen länge utestängd från sitt kall, men restituerades 1681. Efter några år blef äfwen Michel Bengtsson benådad och erhöll Espö pastorat.

I slutet af år 1681 blefwo de prestslågenheter, som blifwit lediga under krigsåren dels genom dödsfall, dels derigenom att innehafvarne flyttat till Danmark (hwwilket sednare med omkring femton pastorater inträffat), återförsedde med prester. Härwid kommo enligt kunglig befallning isynnerhet de studenter i åtanke, hwilka under kriget förrättat gudstjensten i de lediga pastoraterna, isynnerhet om de desutom genom giftermål förbundit sig med prestfamiljerna. Bland dem som prestwigdes woro några så okunnige, att man ansåg nödigt att låta dem genom edeligen bekräftade reverser förbinda sig till förbättring i studier samt att ensaldigt predika Guds ord efter den anledning, som gafs af salig doktor Brochmans postilla. Emedlertid war "det geistlige wäsendet" någorlunda ordnad och den anbefallda uniformitetens införande kunde nu med mera allwar företagas. Nya prostar woro också tillsatta i flere härader. Biskopen ansåg sig behöfwa konungens och generalguvernörens kraftiga understöd och uppwattade med tråguna strifwelser så wäl desse höge herrar sjelfwe, som ock andra personer af deras närmare omgifning, såsom kansliråderne Hoghhusen och Lindschöld, hofkanslern Örnstedt, öfwerhofspredikanten Wizerenius, generalmajor Wlffsparre, sekreterarne Treutiger och Schanz m. fl., rekommenderande så wäl det geistlige wäsendet som sin egen och sina anhörigas wälfärd åt deras nådige och gunstige patrocini och hägn samt utlofwande dersöre lön hos Gud i himmelen samt ett odödeligt renommée och ewigt beröm på jorden; uniformitetens införande skulle, enligt ett bref till generalguvernören v. Wscheberg, "wisa sig för hela Europa såsom it florerrande segertecken; så warder ock G. G. som icke allenast till den Rundske victorien, sit tappra hiältamodh wärckelig wist hafwer, uthan contribuerar ännu yttermera til detta trophæi uprettande all mächtig hjelp, understöd, försördran och it bepriseligt patrocini, reporteras med rekta it odödeligt renommée och äwigt beröhm." Uniformitetens införande mötte åtskilligt motstånd först och främst af presterna. Biskopen säger sig ej kunna förstå, "att presterkapet, som ser all sin och sine barns fortun och wälstånd versera härunder, dock litwäl så obetänksamt opiniastrerar." Snart nog kom man derhån att kruskragarna icke mera sågos på lefwande

personer, om än reblige patrioter stundom måste möta en så förarglig anblick från porträtter, som woro upphängde i kyrkorna ⁴⁶). Herr Lars Boropius i Ystad vågade 1681 ej bära kruskragen wid generalguvernörens ankomst till staden, och ett år sednare förnimmes den sista klagan öfwer denna prydnad, då prosten Scharlov för biskopen anmälde att den begagnades af herr Hans Eilerfon i Oderljunga. Det dröjde ej heller synnerligen länge förrän presterna i allmänhet beqvåmat sig till att, på så god swenska som de förmådde, uppläsa den anbefallda bönen efter predikan, episteln, evangelium och wälsignelsen; wid denna iaktogs också bruket af pluralen och tilläggandet af slutorden: i Guds Faders och Sons och den helandes namn. Det dröjde något innan presterna want sig wid att predika på sjerde dag Jul, Påsk och Pingst i stället för de förut firade tredje dagarna; herr Jörgen Gram i Burlöv peccerade ännu 1685 i detta hänseende. I anseende till bristen på swenska altarböcker måste de danska begagnas till 1683, hwarefter hela liturgien skulle ske på swenska. Prosten Scharlov berättar s. å. att han ur kyrkorna i Luggude härads bortplockat alla de danska psalm- och handböcker, som han kunnat åtkomma. Ännu swårare war att förmå presterna till att predika på swenska. Konungen hade wäl ^{19/10} 1682 bemyndigat biskopen "att säga presterna rent ut att, om de understå sig emot den gjorde förordningen om uniformiteten att predika danska, så skola de kännas owärdige till ämbetet, såsom de der uppfätligen opponera sig Wåre befallningar." Försummelse i uniformitetens befordrande gällde också för det största gravamen mot en prest, och deremot nit i detta afseende för den högsta förtjenst, hwilken skylde all öfwerträdelse ⁴⁷). Prosten Arendhil gaf biskopen det rådet att "fråsta de tredskande at dhe skohla åt Lundh och dher låta sig höra så uthi predikande som andra kyrkioceremonier," hwilket råd wäl någongång torde blifwit följd ⁴⁸). De som "för sin ålderdoms skull funne sig

⁴⁶) Se prosten A. Scharlovs i Helsingborg biographi.

⁴⁷) Se prosten Arendhils i Kjellstorp och kyrkoh. A. Lindbergs i Desjö biographier.

⁴⁸) Se Christopher Hjerdsås' i Igelösa biographi.

incapabla detta wärket lyckeligen att förrätta, skulle antingen skaffa höga öfwerhetens indulgentis att få blifwa wid det wahn- lige eller skulle de taga sig Capellaner," enligt biskopens bref till prosten Scharov $\frac{9}{5}$ 1684. Detta allt oaktadt predikades 1684 och 1685 på flera ställen på danska, och det just i de härader, der de aldrafriigaste uniformitetsbefordrare woro pro- star, nemligen Wemmenhögs, Luggude och Ingelstads. Som- liga ålades af sina patroner att predika på danska, flera äldre prestes funno det swårt att lära sig tala ett nytt språk, och somlige höllo för betänkligt att predika på ett språk, som fol- ket icke förstod ⁴⁹⁾. Arendhil klagade 1684 att tre af pastorerna i häradet predikade på danska; ehuru nämnde år ett nytt strängt påbud om predikande på swenska af konungen utfärdades, jem- rade Scharov sig 1685 öfwer "de Kullenste prester" såsom wa- rande alldeles inexcusable; i Ingelstads härad hölls 1684 af pastor i Glemminge H. Barfod dansk likpredikan öfwer prosten Olof Bertilsson i Löderup. I de andre häraderna wanns måhända lika mycket eller mera med mindre bråk och fjest, el- ler ock passerade der åtskilligt oanmärkt, som af de strängaste uniformitetsiffrarne anmärktes och anmälades i de rapporter, som biskopen hwar sjette wecka önskade erhålla från prostarne. David Arendtsson och M. Erman berömmas såsom de der med nit och god framgång werkat för uniformitetens införande i Göinge häraderne. 1684 war biskopen i allmänhet belåten med pre- sterna och yttrar, i bref till Lindschöld $\frac{13}{11}$ s. å., sin önskan "att de för sitt nit måtte få njuta den ädle fructus och ehr- geglighet derutaf att få tionden i kärswen på gamla sättet och njuta tionde äfwen af adeln, på det att den förbannelse, hwar- med profeten Malachias hotar i 3 kap. måtte afböjas och icke trycka landet." 1687 war biskopen än mera nöjd med prester- nas bedrifwande af uniformiteten och kunde $\frac{16}{7}$ s. å. förklara dem konungens höga wälbehag dermed, förmanandes dem der- jemte till fortsarande i samma lofwärda nit, "i anseende det icke allenast ländert till Guds ähra och församlingarnas upp- byggelse, utan och lärar på bästa sätt recommendera samptlige presterkapet i Hans Majestäts kongliga nåd och bewågenhet

⁴⁹⁾ Se Nils Tulins i Allerum och D. Fricke i Kropp biographier m. fl.

till Eder och hela posteritetens hugnad och wältrefnad." Att likwäl ännu långt efter Hahn's tid en del prester talade och skref danska, war helt naturligt.

Allmogens wänjande wid swenska språket och uniformiteten war icke heller någon lätt sak. Klokarne anbefalles 1681 att lära barnen en swensk bön, och sedan swenska abc-böcker och katecheser genom biskopens försorg s. å. blifwit tryckta i Malmö, ålades klokarne äfwen "wid sina falls förtappelse" att hålla läsemöten med barnen och lära dem att läsa innantill och skrifu samt swenska katechesen utantill. De skulle också hwarje helgdag i kyrkan sjunga versen: Gud gifwe Konung Carl! och några psalmer, såsom Allenaste Gud i himmelrik och Nu bedje wi den helga And', hwilket borde repeteras till des församlingen lärt dem. Detta påbjöds redan innan swenska psalmböcker woro att tillgå. 1682 trycktes, äfwen i Malmö, en liten psalmbok, innehållande de mest bråkliga psalmer, som kunde sjungas efter de gamla kända melodierna. Man fann dock skäl till klagan deröfwer att de nämnda böckerna med tröghet afhentades från Malmö och utdelades i församlingarna. Folket ålades att låta barnen bixwista läsemötena och slitigt medföra dem till kyrkorna, der de borde stå i choret för att se hur gudstjensten tillgick och lära sig att sjunga. Det gamla bruket att presterna hwarje helgdag uppläste ett stycke af katechesen fortfor ännu eller upplifwades. I kyrkor, skolor och enskilda hus skulle enligt kunglig befallning endast swenska psalmböcker, bönböcker och katecheser få finnas, men begagnandet och införandet af danska biblar tillåts, ehuru 1683 hemställan hos konungen blifwit gjord om förbud deremot⁵⁰⁾. Desså woro swenska biblar ej ännu att tillgå; konungen lofwade wäl 1681 att i Stockholm låta trycka två bibelupplagor, en i större och en i mindre format, samt ålade hwarje kyrka att inköpa en bibel af hwardera upplagan, men dessa biblar hade man ännu 1688 ej erhållit. 1689 förärade konungen till stiftets kyrkor 413 biblar i oktavformat, wid hwilkas utdelning de i kyrkorna befintliga danska biblarna

⁵⁰⁾ Cronholm, Skånes polit. hist. II. p. 358. Måne biskop Hahn gjort denna hemställan?

borde till konsistorium aflämnas, "ne forte postea iis abutan-
tur." Biskop Bapke föreslog att de för kyrkornas räkning kunde
försäljas. 1683 inderättades af presterna att många lärt ett
eller två, somliga alla fem hufvudstyckena i katechesen jemte
versen: Gud gifwe Konung Carl!, men hvarfen biskopen eller
generalguvernören war nöjd med framstegen; ofta förekom för-
sumlighet i gudstjenstens och läsämötenas biwistande, och på-
budet, att ungdomen wid gudstjensten skulle stå i choret, åt-
lyddes med swårighet, enär många föräldrar förklarade att
deras barn ej finge stå der till ett spektakel. Ett rykte utspri-
des 1683 att en del prester på Helsingborgstrakten begärt och
erhållet generalguvernörens tillstånd att predika på danska, att
denne wore benägen för unifornitetens affstafande och att bi-
skopen i Stockholm fått réprimande för des införande. Häraf
torde synas att den nya ordningen ej war populär. Prostarna
bemyndigades och ålades 1683 att "utan widare process" af-
sätta de klockare, som befunnos incapable att befrämja uni-
formiteten. 1684 $1\frac{1}{4}$ uppdrogs åt prostarne att, hwar i sitt
prosteri, sammankalla klockarne och undersöka om de kunde
swenska katechesen, för hvars inlärande de nu tyktes hafwa
haft tillräcklig tid; de i kunskap bristande borde suspenderas
och remitteras till konsistorium, som ock infordrade "en noga
och pertinent uppsats öfwer klockarnes profekt och deras sitt
med barnens informerande." S. å. blefwo tre klockare suspen-
derade dersöre att de wid en prests begrafning i Esverlöf tagit
sig före att sjunga en latinssk psalm. Samma förseelse begids
s. å. wid en prests begrafning i Brönnestad, med anledning
hwaraf biskopen genast suspenderade två klockare i hwardera
af Ööingehäraderna, som warit antesignani, och lofwade att
ej förglömma de andra, då saken blefwe fullkomligen upplyst.
Rektor wid Malmö skola erhöil s. å. befallning att affstafva
latinssk sång wid begrafningar. För att tillhålla folket att bi-
wista gudstjensten och lära swenska widtogs ett medel, som,
enligt prosten Arenchils yttrande, uträttade mera än presterna
med fyra års predikningar förmått åstadkomma. Detta medel
bestod i generalguvernörens order. 1684 bestämde konungen
desutom plikt för försummande af läsämötena, nemligen 6 öre
första gången, 12 öre andra, 24 öre tredje gången förseelsen

begick. Klockare och sermån skulle tillse hwilka som wisade försumlighet i kyrkobesök eller kommo för sent i kyrkan och an- teckna dem så wäl som dem hwilka tredstades att biwista läse- möten. Konungen anbefalldes att äfwen "soldatescan" skulle tillhållas att flitigt gå i kyrkan och lära katechesen; särskildt skulle enligt en tgl. skrifwelse "ryttarne anföras till en sann gudsfuktan." De till Blekinge förlagda finsta båtsmännen skulle fyra gånger om året besökas af en prest och af honom underwisas. Biskopen yttrar i bref till G. Lindschöld ^{13/11} s. å. att han wid sina visitationer funnit inom stiftet "flera tusen barn, som kunde swenska catechesin, at man må sig deröfwer förundra, och deraf en stor del läsa och skrifwa, hwilket är så mycket undersammare och behageligare här för den gemehna hopen, som det hafwer tilförne wahrit här nästan obrukeligt att en bonde hafwer kunnat läsa i bok eller skrifwa;" han hop- pades att detta skulle wara "ett medel, som tämjer och disci- plinerar folket, att härefter warder aldrig mehr sig yppandes sådan ohörlig Barbaries, Tyrannie och Egenwillighet, som för detta, Gud bättre, hörd är;" i början woro många mis- nöjda med den nya ordningen, emedan de fingo impressioner från andra sidan och af illwiljande här i landet, såsom fråga wore om en ny religion och främmande språk, men nu, me- nade biskopen, wore belåtenheten allmän. Prosten Arenhil berättade för biskopen 1685 att han hotat de wurna drängarna och pigorna att de ej skulle få gista sig, om de ej lärde sig swenska katechesen, hwilken hotelse befunnits hafwa "med Guds hjälp" en helfosam werkan. En så kallad uniformitetsinspektör, Peter Lingberg, förordnades att resa omkring i alla försam- lingar för att infordra uppgifter öfwer ungdomens framsteg i läsning och skrifning samt uttaga böterna af de försumliga. Han ålades att ej med pock, trug, hotelser eller annan otidig- het utkräfsa böterna, utan om de ej godwilligt lämnades ålita sermännens eller, om det ej hjälpte, kronofogdarnas biträde. Likwäl förspordes klagan öfwer hans högmöd och orättrådiga framfart. Han klagade ^{12/7} 1687 att prostarne och pastorerna ej alltid gjorde honom wederbörlig assistence, att klockarne wisade stor försumlighet, tepiditet, obstinatsitet och studzighet samt lesde i större säkerhet än förut, slätt icke noterade dem

som försummade gudstjensten, utan låto folket opåtaladt komma i kyrkan och gå derifrån efter behag, ejheller uppgjorde läse-
långder, att på flera ställen få eller inga barn funnits i choret
wid gudstjensten, att Tron litet eller intet söngs med tillhörige
psalmer m. m., och anhöll att de wärste, nachläsfigste och negli-
gentste flockare måtte affättas, på det de ej måtte styrka de
andre i säkerheten, att de af adeln eller deß fullmäktige och
gemene man, hwilka motsatt sig execution, måtte annoteras och
widare andragas, enär de "uprest stor förargelse i landet, tou-
cherat och stött K. M:s och öfwerhetens gubelige intention
och uniformitetens förkofran," att execution måtte ske i städerna,
på det man ej å landsbygden måtte beropa sig på städernas
frihet m. m. 1686 intygade likwål presterskapet temligen all-
mänt att folket wisade lydriad för konungens bud att biwista
gudstjensten och lässemötena, en och annan med tillägg att
kungliga ådor någongång föranledt uteblifwande. Biskopens
memorialer till konungen af 1685 och 1687 uttrycka belåtenhet
med uniformitetens framgång; många tusen barn hade
lärt swenska katechefen, innanläsning och skrifning, samt söngo
swenska psalmer, och "det som underligast är, af den idkelige
barnaöfningen lära mångestads nu de gamle både läsa och
sjunga swenska."

Beträffande presternas intellektuella och sedliga bildning,
så förefanns under denna tid, som under alla andra, stor
skilljaktighet mellan olika personer. I förra hänseendet synes
ståndpunkten i allmänhet ej warit jemförelsewis lägre än i
närwarande tid. Wäl woro somliga prester mycket okunnige,
såsom man finner af de ofwan pag. 71 nämnda reverserna på
förbättring i kunskap, hwilka förmodligen sällan infriades, men
att många ej bortlade litterära sysselsättningar äfwen i äldre
åren finner man deraf, att gamla prester ofta författade spe-
cimina för den då högt aktade magistergraden; äfwen flera, som
ej affekterade denna wärdighet, studerade likwål flitigt ⁵¹⁾. Många
landtprester skrefwo med lätthet latin både i obunden och bun-
den stil; swenskan rådbräkades af dem som woro födde danstkar,

⁵¹⁾ Se t. ex. N. Engelholms i Lullstorp och M. Keelöws i Billinge
biographier.

äfwenfom af infödde swenskar, efter den tidens sed att bruka utländska ord. Det will nästan synas som presterskapet i sedligt hänseende stått på en lägre ståndpunkt. Wi wilja ej tala om exemplen på en så hög grad af cynism och lastbarhet som J. Wandalins i Uppåkra, Olof Perssons i Etångby, Christian Randers i Kerrstorp af Färs härad och Börje Rocks i Billeberga. Äfwen personer, som ansågos för sitt ständs prydnader, gjorde sig skyldiga till ett opassande och scurrilt beteende i sällskapslifwet ⁵²⁾, samt ädagalade i sitt ämbetes utöfning och annars ett förhållande som ej vittnar om ärlighet och upphöjda tänkesätt. Efter prestmötet 1683 skrefs till prostarne bland annat att, "som man med största misshag förnummit dels att en del prester haft för manér att på sönd- och helgdagar låta sälja och uttappa öl och brännwin, hwaröfwer orsakas att folket kommer drucket i kyrkan och annan osticklighet, dels att en del prester brukat långt hår, som dem allsintet anstår, och någre unge lagt sig calottien till, den de icke så mycket af någon förnödenhet som fast mera af en otidig sängularitet bruka, dragandes än icke försyn att hafwa den på, när de Herrans heliga nattward, som är ett tremendum mysterium, utbela, hwilket är mycket förargeligt;" så borde prostarne söka att i dessa hänseenden åstadkomma rättelse. Det war wanligt att den, som gjort presten någon förtret, t. ex. gifwit för litet offer eller lämnat för små ostar, utpekades och bestraffades offentligen från predikstolen såsom en religionens och presterskapets föraktare ⁵³⁾. Och hwad som är ännu mera upprörande, prester begagnade striftens ord för att under formen af böner offentligen i kyrkan sjelfwe utösa, till och med i nio kyrkor låta utösa de gräsligaste förbannelser öfwer dem, som på något sätt mot dem sjelfwe enskildt förgått sig ⁵⁴⁾. Biskopen förbjöd 1685 sådana "hiskeliga böner med förmaledidelses och bandfättelses expressioner." Många förde wäl ofta Guds namn och ord på tungan, men misßbrukade dem också ofta. I sina

⁵²⁾ Se t. ex. N. Lindbergs i Söjöö biographi.

⁵³⁾ Se Otto Fricks i Kropp och C. Findorps i Runneby biographier.

⁵⁴⁾ Se M. Arenhils i Kjellstorp, N. Hofgards i Frillestad och Christian Noviomagi i Broby biographier.

bref begagnade biskopen stundom bedyranden wid sin salighet, och presterna swuro ofta i sina ämbetsstrifwelser wid Gud och wid sin själf. I sin ämbetsförvaltning tyckas de fleste bland de mera framstående personerna hafwa haft för ögnamärke att göra K. M. ett allernådigt eller underdånigt nöje, man wiste ej rätt hwilketdera man borde säga. Nitet för christendom och gudsfruktan hade en ännu starkare politisk bisärg än ett halft århundrade förut. Bestyllningar för förseelser i det egentliga prestämberet upptogos som bagateller, men en anklagelse att t. ex. hafwa försummat att uppläsa tungörelser afwifades med den oroligaste iswer. Presterskapet synes i detta hänseende hafwa efterföljt sin biskops exempel och föresyn, och den affatte presten Here Michels i Dwisofta yttrande, att man ej hade mera någon ecclesiastisk utan en politisk biskop, torde ej warit så alldeles utan sanning. Sådana biskopar och prester anstodo bäst den suveräna konungamaktan, hwilken wille utsträcka äfwen till kyrkan hwad den yttrat om staten, då den förklarar att "emellan konungen och riket intet separat och särskildt intresse, utan den föreningen är, som uti sig själf är alldeles inseparabel och kan på intet sätt söndras eller åtskiljas" ⁵⁵). Huruwida biskop Hahn egt presterliga gäfwor eller utöfwat någon andligt episkopal werksamhet, derom saknas wittnessbörd. Man tycker sig finna att, då han stundom i sina bref gör några fromma utgjutelser, är hans stil mycket twungen, t. ex. då han i sin officiella sorgebetygelse till ärkebiskopiinnan Bazius efter hennes mans död, önskar, "att hoppet om återseende i himlen måtte wara hennes sargade och särade hjertas plåster, hwilket i ordet bewaras, i tron beredes, i tolamod dagligen werkar och i döden ändtligen läkiar." Deremot är han genast i sitt element då frågan blir om att beprisa "den berömmelige zèle för Guds hus och dess tjenares wälmåga, hwarigenom hans Excellens Generalguvernören sitt namn sjelfwa odödeligheten och æterniteten consecrerat samt beredt Gudi storr ähra, K. M. märkelig tjenst, religionen osäjelig stötkio och fäderneslandet outsäjelig fördehl." Sannt fromma och christliga prester saknades wisserligen icke i denna tid. Flera leswa såsom sådana

⁵⁵) Kgl. br. 11/3 1682 om upphärfwande af riksråds-titelu.

i traditionen, bland hwilka äro några hwilka för sitt ringa nit för uniformiteten föga aktades af prostarne Arenchil och Schar-
 toy⁶⁶). Bland prostarne utmärker sig Fredrik Sture i Har-
 lösa uti sina ämbetskrifwelser för en gammaldags enkel from-
 het; Jörgen Färe i Ekabersjö och N. Hellman i Christianstad
 synas och warit män af religiöst allwar. Till att höja pre-
 sterkapets sedlighetskänsla bidrogo ej sådana uppdrag, som det
 hwilket 1684 gafs herr Lars i Hjernarp, att så oförmärkt
 inquirera om en del personer i församlingen, som skolat in-
 tresserat i Snapphanewäsendet, och underrätta derom Herr
 Generalfiskalen; detta skulle ej lända herr Lars till skada, utan
 fast mera han derigenom såsom en rebelig och trogen under-
 sätare wisa sin skyldighetspligt; men skulle han sig undandraga
 och något af andra förnimmas om saken, drogo han öfwer sig
 ett flått omböme; förmanades alltså att med prudence saken
 mesnagera o. s. w.

Efter kriget war bland folket ett stort sedligt förderf rå-
 dande. Snapphanarnas wäldsamhet och ogudaktighet är all-
 månt känd, äfwen som deras rhyliga bestraffning. Dryckenskap-
 lasten utöfwades temligen allmänt och i äktenkapliga förhål-
 landen rådde mycken oreda. Osta hände att äkta makar öfwer-
 gåfwo hwarandra och inlåto sig i brottsliga förbindelser med
 andra personer; än wanligare woro brott mot fjette budet af
 mindre grof art. Till följe af fedeslösheten woro ohyggliga
 sjukdomar (morbus gallicus) ej sällsynta. Widskepelse och sig-
 neri öfwerklagades ej sällan⁶⁷). Tjufweri tilltog mycket sedan
 det blifwit förbjudet att bannlysa de tjufwar, hwilka icke
 kunnat upptäckas. Ohyggligt swärjande på salt och bröd, med
 ena handen på altarboken och den andra på en sten, med mera
 sådant "skändeligt lapperi", förekom ofta. Allhandla förarge-
 liga uppträden och excesser föreföllo i kyrkorna, ej blott af så
 menlös bestaffenhet, som den qwinna, hwilken i Hörs kyrka
 "af missförstånd och förwetenhet, men ej af widskepelse, iklädt
 sig mässefärken", utan det hände att druckna personer vomerade

⁶⁶) Se N. Fabricii i Lemmeströ och N. Julins i Allerum biographier.

⁶⁷) Se Peder Gemzes i Lyngby af Bara härad, F. Stures i Harlösa,
 Chr. Noviomagi i Broby och Erik Ahmans i Höja biographier.

i kyrkan "och det så skammelige såsom man en hel pott bränwin utöft hade", och att trätor om stolställen uppstodo till och med i städerna mellan aftade borgarfruar, t. ex. i Christianstad mellan borgaren Hans Brodmüllers och rådmän Christian Fris' hustrur, hvilka båda gjorde anspråk på företräde, den ena på grund af sin ålder, den sednare på grund af sin mans rang. Det hände till och med i Swensköps kyrka dominica Lætare år 1683, att en full bonde "red på en fringsfodd hoppa" in i kyrkan midt under predikan. Stundom begagnades dylika ofynnets upptåg för att äfwen göra demonstrationer mot uniformiteten, t. ex. då möllaren Ewen Zeppsson från Rödemölla juldagen 1682 i Munkaljungby kyrka, då klofaren under det presten stod på predikstolen skulle upptaga psalmen: En jungfru födde ett barn i dag, "föll kläckaren i fången och begynte den danfka fången: Et libet barn så lystelig, och dhetsamma med så stor ifwer, at han sjelf icke allenast med hög intonerande certerade med kläckaren om öfwerhanden, utan och med förargelige miner och wink sökte att instigera de omstående till adsistence," samt sedan, då klofaren på pastors wink afstannat med fången, "lade sig neder med stort löye, nickandes till de andre af församlingen lifasom gratulerandes sig sin advantage." Biskopen hade 1684 förnummit rykten att lättfinniga personer med oqwådsord wanhedrat uniformiteten; om detta wore sant (det Gud förbjude!) önskade biskopen få weta verba formalia. Mot ofwannämnda och andra oordningar användes en sträng kyrkotukt, hwarwid man gerna brukade "stöden och horepallen", hvilka enligt biskop Hahns yttrande "komma icke allenast öfwerens med uniformiteten, utan och märkelige tjena till att tämja och disciplinera solket"⁵⁸). En dräng i Brunnby, som vomerat i kyrkan, skulle få uppenbar kyrkoplikt och gifwa ad pios usus "det mesta han

⁵⁸) Med anledning af biskop Hahns klagan beröfwer att somlige personer öfwergåfwo sina hustrur och rymde till Danmark, swarade biskopen på Seeland Hans Bagger, att sådant wisserligen der ej impune tillåts eller tacite consenterades, utan att de ännu hade "ris oc swöbe at udrydde saadan förargelse med;" men "da disse instrumenta ware i Christi oc apostilenes händes, blef dog noget tilbage, som ej kunde forjages aldeles;" alltså kunde man ej wänta annat än att detsamma nu egde rum m. m.

nänfin kunde förmå." För äktenfapsbrott och äkta makars illwilliga öfwergifwande af hwarandra ålades en hård penitens, men det tillåts ofta äktenfapsbrytare att äkta den person, med hwilken brottsligt umgänge föröfwats. En person i Harlösa, som lefwat i otukt med en gift qwinna, fick, då hon blifwit skild wid sin förre man, äkta henne, sedan de båda sex söndagar å rad wid olika kyrkor stått på knå i wapenhuset medan folket gick in i kyrkan, under hela gudstjensten samt under det att folket gick ut, samt på den sjunde söndagen stått sammaledes i sin egen sockenkyrka och der blifwit abfolverade; i alla kyrkorna skulle deras brott från predikstolen "eraggereras och depreceras." En gift man, som lagt en dräng att åtaga sig hans skuld till lågersmål med en piga, skulle jemte drängen och pigan stå på knå i fem olika kyrkor⁵⁹⁾. Konkubinaten bestraffades med offentlig kyrkoplukt för alla utom adlige personer och öfwerofficerare, hwilka striftades i sakristian, hwarföre och borgmästaren Törnshjär i Malmö wille i en dylik kasus räknas bland öfwerofficerare. En 24-årig dräng, som intet lärt och ej gått till Guds bord, "dock ickebestomindre åtskilliga skålmstycken föröfwat och ibland annat lärt sig att slå ihjäl folk", anmålades för domaren i orten, på det "att en sådan atheist och samwetöföraktare måtte blifwa landsförwist eller på annat sätt straffad." Excommunication fick ej användas utan mot wis person, hvars brott war känt, och ej utan communication med biskopen; mot okända tjuwar fick bön göras i hela häradet eller i några närgränsande församlingar. Mot figneri och widskepelse skulle, om förmaningar intet uträttade, brachii secularis assistens begäras. Mot tråtor och slagsmål i kyrkorna utfärdade konungen^{30/12} 1686 ett särskildt plakat.

⁵⁹⁾ Stundom förekommo äktenfapsmål af annan beskaffenhet, såsom synes af biskopens skrifwelse till H:r Hans i Förelöf^{21/6} 1687: = = "Gudman Olsson, som af sin hustru Inger Jönssdotter beskyllas för att wara impotens, kunde nu intet widare göras wid, allbenstund han inständigt nekade sig sålunda wara fatter. Fördenstull hafwer Consistorium remitterat honom hem igen att Gd. Wyrd. kan lagligen bewisa det han skrifwit hafwer, skolandes parterne till nästkommande Michaelis, will Gud, igen hitkomma; imedlertid önskas dem Guds nådes medwerkan till fullbordan af deras äktenfapsplikt."

För att förekomma att mödrar förqväfde sina barn i sömnen, hwilket ofta skedde, fanns nödigt att tillhålla bönderna att skaffa sig waggor, och de som förqwäst barn måste stå på knä wid två kyrkor, der förselsen skulle af predikstolen erageras och depreceras, samt derpå absolveras i den församling dit de hörde. Stundom wågade biskopen först efter generalguvernörens nådiga tillåtelse bewilja syndare absolution. Någon gång äro konsistorii strifwelser i dylika mål affattade i en mera försönande anda, t. ex. då prosten Bagger i Trelleborg, på sin förfrågan om ej en hustru, som en tid varit borta från sin man, borde då hon ångerfull återkommit undergå kyrkoplikt, erhöll till swar $\frac{7}{6}$ 1683, att han borde med saktmodigom anda upprätta de swaga och glädjas att det förlorade faret återkommit, heldre än att genom hård aga bortsträmma den blödigas menniskan. Att man i allmänhet stod nära den katholska åsigtten om penitens och om sakramenterna såsom opera operata torde antydas af en del uttryck, som presterna och konsistorium allmänt brukade; man kallade t. ex. nattwardens meddelande åt en person för ett "betjenande i dess salighet" och brukade säga att uteblifwen döpselse eller kommunion kunde "touchera menniskor på deras salighet."

Hahns episkopat utmärktes genom en särdeles omsorg för presthusens konserverande. Att ej wilja gista sig med "enkan i kallet" kallades för "samwetswård" och bedömdes lika med att wilja taga brödet ur munnen på den fattige. I ett memorial till K. M. $\frac{26}{10}$ 1685 uppgifwer biskop Hahn såsom hufwudgrund för prestfamiljernas konserverande, att prestgårdarnas konserverande derför utan icke blefwe möjligt, enär de tillträdande pastorerna sällan woro i stånd att ersätta de af företrädarne på prestgårdarnas uppbyggande neblagde kostnader. Sällan inträffade att son efterträdde fader, och stundom hände att den, som haft denna lycka, derföre blef ett mål för en styfmoders afund och hätskhet. Flera gånger hände det att pastor, som icke på något sätt kunde förmås till att äkta sin företrädarens enka eller dotter, bortsticades till annan lägenhet "till förekommande af widare förargelse", då wanligen någon annan lätt war att finna, som tog sig det onus uppå, som det stund-

dom heter, att konservera huset ⁶⁰⁾. Stundom höllo wäldsamma uppträden på att uppstå då icke detta skebde ⁶¹⁾. Det hände att prester suspenderades, då de ej wille fullgöra ett gifwet löfte att konservera ⁶²⁾. Ofta tog biskopen af dem, som blefwo pastorer, en giftermålsrevers, stundom lydande å wis person, som likwäl kunde wara ett tioårigt barn eller en för reveregifwaren alldeles ofänd menniska, stundom åter på obestämd person, moder eller dotter; tiden för giftermålet fullbordande war också stundom obestämd, stundom bestämd, t. ex. slutet af enfans sorgeår eller någon annan passande termin. Det hände att en student måste bryta en flerårig förlofning för att genom en ny med förra fästmons moder winna befordran till pastorat ⁶³⁾. Hurudan sammanlesnaden ofta blef i sådana äktenkap utwisa konsistorii protokoller och tingsprotokollerna. Om en pastor, som ej kunde "draga en otwungen kärlighet" till någon af företrädarens familj, fick blifwa qwar wid sitt kall, måste han ingå ett drygt accord, som wanligen tillade densamma boning i prestgården, foder till 4 å 6 kor, 12 å 14 tunnor spannemål, 6 lam, 6 gås m. m. eller ock hela prestgårdens afkastning. Om dessa accorder uppkommo ofta tråtor som warade hela tiotal af år ⁶⁴⁾. 1687 förfrågade sig konsistorium hos konungen, "huruwida den prestman, som för Consistorio, församlingen och andre wederbörande frivilligen, onödgad och otwungen hafwer lofwat och tillsagt att konservera ett prestesterbhus genom äktenkap, och det sedan intet will hålla, kan förmedelst sitt föröfswande hållas wärdig att betiena det heliga prediköambetet, helst på den orten, hwarest samme hans ofanning och lättfinnighet notorie och allom kunnig är", hwarpå konungen ^{29/6} s. å. swarade, att han icke kunde annat "tro och förmoda än lären I wäl weta hwad straff den bör undergå, som bryter en rätt och laglig trolofning, jemmål om det är en prest", och aftade derföre ej nödigt att förklara hwad lag, laga stadgar

⁶⁰⁾ Se t. ex. N. Hartmans i Brönnestad biographi.

⁶¹⁾ Se Jöran Warbergs i Förelöf biographi.

⁶²⁾ Se Knut Fredrikssons i Tranås biographi.

⁶³⁾ Se Jöns Jönssons i Husie, M. Holstbros i Farhult biographier.

⁶⁴⁾ Se P. Pontoppidans i Öfraby, Nils Behrsöns i Ullstorp, S. Bunthéns i D. Ljungby m. fl. biographier.

och kyrkoordningen wid handen gifwa; "men att en församling äfwen skall wara skyldig att taga den presten till sin själasörjare, som gifter sig i den aflidne pastoris hus, det finne Wi både ogrundadt och orimligt, ja, och mera en werldsliq anandelig kallelse, fördenksfull Wi och härmed uti sådana mål och händelser wilje förordnat och fastställt hafwa, att först och för allting personens duglighet och meriter anses måtte, hållandes Wi för det störste samwetswerk och förseende mot Gud, att för en så köttslig ting, som gistermål, låta besättja de kall och ämbeten, som bestå af en andelig kallelse till Guds heliga Ords fortplantande och dess församlings uppbyggelse." Dock befordrade äfwen konungen konservationer; se t. ex i Daniel Swenssons i D. Torp biographi ett fgl. bref dat. $11/8$ 1688. Wäl stadfästade konungen 1685 ett rimligare förslag till prestenfors underhåll, men det blef genast åter upphäfwet med asseende på Skåne. 1681 skref konungen $19/3$ att ingen enka skulle göra sig hopp om mera än ett nådår. — För våra öron låter det underligt då biskop Gahn $16/1$ 1686 skrifwer "att han gerna såge det W. Laurenberg vocerades till Orie, allenast ej Wigmans enka i Landskrona derigenom affkures den förfordran, som R. W. $3/12$ 1684 allernådigtst henne ihågkommit med; det wore att befara det hon med sin 70-åriga moder måste gå med bettelstafwen, alldenstund hon hwarfen kunnat nå någon promotion i Landskrona eller njuta detta förslaget, man hade tänkt att hugna henne med." — Då prester blifwit ordinerade till komministrar, men ej kunde wid ledighet få succedera till pastoratet, måste de stundom underhållas af hela häradet; stundom hulpos de med klokkaretjenster, då de någongång sjelfwe bestribde kyrkofången.

Till tiggeriets hämmande förbjödos presterna att åt löst folk gifwa så kallade tiggeseblar eller pass, hwarmed de "kunde fara utrikes eller annorstädes, nådige öfwerheten till prejudice och skada"; endast de som i rättan tid uppsade sina gårdar eller tjenster borde erhålla flyttningsbewis. Prosten Sture i Harslösa klagade 1685 öfwer tiggeriets tilltagande och önskade upplifwandet af en gammal stadga att alla tiggare skulle blifwa i de soönar, som de tillhörde, och att, då någon kom till en främmande soöden, skulle han af presten eller klokkaren förhöras

i kristendomen; om man wille efterlefwa detta, menade Sture att bland hundrade endast en skulle befinnas kunna sin barnalårdom. 1686 gjorde biskopen både muntligen och skriftligen hos generalguvernören hemställan om den gamla tiggareordningens återupptagande eller införandet af en ny, och $\frac{2}{3}$ 1685 skrefs till presterkapet att lösa personer, som till en socken ankommit, skulle anmålans hos landshöfdingen eller besallningsmannen, samt att förhörandet af tiggare, såsom mycket nyttigt, ej borde underlåtas, "på det de, som åtnjuta medlidande Guds barns allmosa, den icke så illa skulle misbruka och uti en Atheismo deras tid framdraga och derigenom få tillfälle till alla elaka och onda gerningar, landet och nådige öfwerheten till skada och förtret, som förledne tiders exempla nogsam utwisa."

Det hände stundom under uniformitetens första år att man, under förebärande af likheten i kyrkofeder med öfra Sverige, wille undandraga presterna wisfa inkomster, såsom helgonstulden och offren, men presterkapet erhöi flera gånger generalguvernörens, kongliga kommissariers och konungens bekräftelse på alla sina gamla rättigheter, men måste också hålla tillgodo med förmaningar att med synnerlig prudencie umgå med sina åhörare i afseende på inkomsterna. Då "dukpenningars" erläggande wid kommunioner affkaffades, upplyste biskopen att de wäl icke här i stiftet warit bruklige; men att man likwäl gernä önskade få upptaga bönedagskollektur i stället, hwilket afflogs. Många prester klagade högeligen öfwer sina ringa inkomster, men underligt är att biskopen måste allvarsamt påminna prostarne om inlämnandet af begärda uppgifter på de fattigaste prester och de minsta pastorater, hwilka skulle med skattelindring subleveras; han förmodade att prostarne ej misunnade de fattige denna förmån. Måhända klagades icke alltid mest af de mest behöfwande. Biskop Hahn klagade sjelf 1682 att han i tre år suttit i stor angustia och ingen märkkelig understöd fått; dock uppbar han inkomsterna af Runneby pastorat, såsom man ser af ett bref till en prest der, och hade desutom gården Påtorp i nämnde pastorat $1\frac{3}{4}$ mantal i förlåning. Han skref $\frac{12}{11}$ 1684 till H. Wachmeister, guvernören i Blekinge, att, om han ej kunde nå bättre privilegium, han

dock hoppades till det minsta få besitta Påtorp "med den frihet som en prest bebor sin prestgård." — Kyrkorna woro mycket förfallna och fråga war att man skulle låta några ligga neder, hwilket biskopen afstyrkte såsom betänkligt "helst på frontiären." Han hoppades att de fleste 1686 skulle bli någorlunda lagade och fredade för regn och owäder.

Biskopens magt och inflytande war minskadt i någon mån derigenom att många pastoraters tillsättning blifwit ett regale, dels så att konungen omedelbarligen utfärdade fullmagt, dels så att han bewiljade så kallade promotorialer eller erpektansbref, lydande antingen på en wis prestlägenhet, eller på befordran i allmänhet. Wid hwarje ledighet infunno sig hos biskopen wanligen flere personer försedde med dylika kongliga skrifwelser. Hahn, som till sin politiska bekännelse tillhörde enwälsdpartiet, fann sig wid sin magts förminskning, endast önsfande att få weta, hwilka pastorer wore regala, på det han ej måtte förtörna K. M. genom att ometande ingripa i hans höga rätt wid deras tillsättning⁶⁵). Deremot önsfande han inskränkning i adelns magt och föreslog för konungen indragning af patronrättigheterna, särdeles då possessores bodde på andra sidan, emedan desse "alltid wid förefallande tider och förändringar hade sina kreatur, som dem uti alla occassoner ginge till handa;" alla byten, gåfwor och "mageffiten", hwilka wore prejudicerlige för regementet eller kyrkorna, wille biskopen hafwa "med it uphäfne." Generalguvernören v. Ascheberg, som pretenderade direktorium både öfwer andliga och werldsliga saker, förtörnades högeligen deröfwer att biskopen, utan att tillfråga honom, för konungen i Carlshamn andragit några desiderier och derå erhållit resolution. Biskopen beklagade med anledning deraf att onda munnar beljugit honom, såsom hade han welat utwerka sig någon resolution till generalguvernörens prejudice, hwarpå han aldrig tänkt, och försätrade att han alltid skulle låta G. C:s nådiga wilja wara sig en oundwilig lag; enår all hans fortune och conservation stod i G. C:s händer, kunde han ej spjerna emot sin egen wälgång o. s. w.

⁶⁵) Först 1693 fick man weta hwilka pastorer Konungen förbehållit åt sig att tillsätta.

Af presterskapet mottog biskopen sjelf underdåniga wördsnadsbetygelser och benämndes stundom Ebers Claritet, Inclite in Christo Heros o. s. w.⁶⁹⁾ Han utdelade åt presterna stundom strånga skrapor. Wemmenhöggs härads prester erhöilo en sådan 1685, då de ej wille gemensamt löna Lars Wärtensons såsom häradsprest; biskopen mente att det wittnade om föga förtroende dem emellan, att de ej kunde blifwa ense om ett gemensamt biträde; man funne wäl någon expedient för Lars Wärtensons subsistence och begärde intet några tiggarebetar af dem; de hade wifwat samma liberalitet nu, som förut med affeende på communitetet, och kunde i framtiden deras ungdom med lifa hjelp warda ihogkommen o. s. w. Magistraten i Östaf erhöil 1681 en amper tillrättawisning, derföre att den ej aggreerat biskopens förslag om skole- och kapellanstjernernas befättande; han förmodade att magistraten ej wille göra intrång i hans af R. W. förlänta directorium öfwer skolorna och præsentatio docentium; i Stockholm, Upsala och andra städer sutto lärde män i magistraten, hwilka dock ej mängde sig i det, som dem ej angick m. m. Stundom blifwa uti de i domkapitlets konceptbok intagne skrifwelser herrar pastorer och andra personer "tjenstligen betachade för öfwersända goda citroner, kalkoner, slachtenöt" och andra gäswor.

Det bör ej lemnas oanmärkt att Hahn ifrigt arbetade för Lunds universitets restauration. Utan hans bemödanen hade det måhända ej blifwit restaureradt eller åtminstone ej i Lund, utan i Christianstad. I bref till Lindschöld 1681 $\frac{9}{6}$ anhåller han att L. wille "conferera sine gode consilia till ett gymnasti inträttande, om academien för särdeles considerationer ej kunde blifwa beståndande," men $\frac{20}{11}$ s. å. skref han till generalguvernören att "intet war önsfligare än om restaurationsfollenniteten, den H. Grc:s desutan weltbekannte namn så med en mercheligh splendeur i närwarande, som med en säker ödo-

---

⁶⁹⁾ Bref till biskopen hade följande eller lifwande utanstrift: Reverendissimo et Amplissimo D: no, D: no Magistro Canuto Hahn, inclitæ Dioceseos Lundensis Episcopo eminentissimo, Consistorii Eccles. Præsuli gravissimo, Academiæ Carolinæ Pro-Cancellario meritissimo, in Christo Patri et Mæccnati omni reverentiæ cultu prosequendo hæ Londinum humillime.

delighet i de efterkommande tider illustrera och coronera skulle, ju förr ju heldre maturerades." Redan förut neml. $\frac{2}{3}$ f. å. woro studenterna tillsagde genom prostarne att infinna sig i Lund, emedan professorerna woro "beneficerade med något på deras lön och skulle anfanga deras exercitier igen." 1683 $\frac{15}{10}$ anbefalldes studenterna allwarligen, så wäl de som absolwerat sitt biennium och attesterat, som de öfrige, att sig genast i Lund infinna att wisa det prof i studier, som kunde af dem fordras; i widrigt fall kunde de "ädraga sig ett sållsamt omböme och göra sig owärdige de beneficier och förmåner som K. M. allernådigt för dem yppat." Hos konungen anhöll biskopen 1685 att, som tweedrägt rådde mellan stäningar och uppswenftar, hwilka gåfwo hwarandra åtskilliga öfnamn, K. M. wille "medelst ett allernådigt förbud under stort straff förtaga och affsära denna stadliga roten, som eljest tråtor, bannor, upplopp, gewalt, gråfeligt swärjande, ja ändteligen blödsutgjutelse och många sjä-lars fördömmelse förorsakade." I bref till Lindschöld föreslog biskopen 1682 att ingen profesfor borde få lägga sig till något stort landtgodts, ejheller drifwa någon mercaturam, derigenom något turpe lucrum att affectera, och att för försummelse af tio lästimmor å rad måtte stadgas ett wite af 20 tunnor spannemål, för 20 timmars försummelse 30 tunnor, samt remotion för ett sådant persevererande i negligence att försummelsen uppgick till 30 timmar; om rektor för wänskaps skull conniverade med den försumlige borde han undergå samma straff. — För de lärda skolornas upphjelpande nitålskade biskop Hahn också.

Såsom någonting af historiskt intresse torde böra anföras att konungen år 1683 med anledning af "wår arffiende, den grymma och barbariska Turkens infall i Ungern, der han med mord och brand tyranniserar, förändes alla dem i det eländige Esclaveriet, som han ej strar på timen nedersablar och omenstligen mördar," anbefallde en bön till uppläsning wid alla gudstjenster äfwen som hemma i husen, hwarjemte borde sjungas psalmen: Bewara oss, Gud, i din ord (N:o 295 i G:la Psalmboken); klokarne befalldes att lära barnen bönen och psalmen utantill. På hösten s. å. påbjöds allmän tackfägelse för seger öfwer turken. Enahanda påbud utfärdades äfwen någongång

under de följande åren. Personer som varit fångna i Turkiet kommo stundom hit till Sverige att söka understödd ⁶⁷⁾.

För kuriositetens skull må ännu ett par konfistoriella ärenden från biskop Hahns tid omnämnas. 1683 ²⁵/₁₀ skrefs till magistraten i Lund att, emedan somliga låto sina swin wråkas omkring på gatorna och bryta sig in i godt folks hagar, der de förderfwade fål, kummin och annat mera, åfvensom gå in i gårdarna och göra stor skada, och emedan störste part af dem, som sådane kreatur egde, war en hop gemehnt folk, så nödgades man anhålla att magistraten wille tillhålla dessa personer, att hålla kreaturen instängda, och stadga att de swin, som beträddes med att hafwa gjort skada, skulle wara hospitalet eller kommunitetet förfallna, på det att sålunda sådan egenwillig intrång, som en part bruka till att skada och förtreta deras nästa, måtte förhindras. 1685 ⁵/₆ ålades boktryckaren Witus Habereggers enka i Malmö strängeligen att sig förklara hwarföre i årets almanachor Christi Himmelsfärdsdag war införd på fredagen den 29 Maj och evangeliet om brölloppet i Cana på den 1 November, då evangeliet om konungens sons bröllop infallit, om ej det varit Allhelgonadag; genom sådana fel hade den åreborna och wälaktade madamen, enligt konfistorii förmenande, "ej allenast ibland de ensaldige stor confusjon förorsakat, utan och hos alla förståndiga werket icke litet profittuerat." Till stiftets prostar skrefs att, ehuru hwarje rättfinnog af sig kunde märka felen i almanachan, borde likwål prostarne derom underwisa pastores och desse alla ensaldiga samt "söka betaga dem alla wrånge tankar, som en eller annan tillåfwenhets beraf kunde hafwa fattat, efter ingen har skullen utan boktryckaren allena."

Biskop Hahn utgaf endast några disputationer, hwilka uppräknas i Lidéns disp. katalog.

---

⁶⁷⁾ L. er. den polnische äbblingen Martinus Sokolowsky, som jemte en bror och en syster blifwit af turkarne wid ett infall i Podolien tillfångatagen, hwarefter de "blifwit brukade på turkiska galejor;" i venetianska victorien wid Neapolis hade han kommit lös efter att hafwa mistat ett ben och erhöll 1682 kunglig tillåtelse att insamla kollekt till broderns och systerns befrielse, hwilka ännu sutto qwar i Turkiet "i floort schlafwerij."

44. **Enevaldus Svenonius** föddes $2\frac{1}{2}$ 1617 i Annerstads socken i Småland af föräldrarna Sven Enevalds-son, som idkade jernhandel, och Ingjerd Nilsson, som var prestdotter från Östergötland. Efter skolgång i Kalmar och Werjö begaf han sig till Åbo och blef der student 1640 och magister 1647. Någon tid derefter blef han philosophie adjunkt i Upsala. 1651 anträdde han en utländsk resa, besökte många tyska univerfiteter och studerade $2\frac{1}{2}$ år i Wittenberg. Hemkommen blef han prestwigd i Werjö $1\frac{1}{7}$ 1654 och tjenstgjorde derefter som hofprest hos riks-amiralen Gyllenhjelmns enkefru tills på hösten s. å., då han blef eloquentie professor i Åbo. 1660 flyttades han till en theologisk professjon derstädes, erhööll prebendepastorat 1661 och theologisk doktorswärdighet s. å. 1664 war han i fråga till biskop i Wiborg, men qwarhölls i Åbo genom löfte om att blifwa pastor wid swenska och finska församlingen derstädes, hwilket han blef 1666. 1687 $\frac{26}{9}$ utnämndes han till biskop i Lund och ställ $\frac{29}{12}$ s. å. hafwa blifwit utnämnd till biskop i Werjö, men kom ej att tillträda någotdera stiftet, utan dog i Åbo $\frac{18}{4}$ 1688, samt begrafns i derwarande domkyrka, der hans porträtt finnes med följande påskrift: "Enevaldus Svenonius S. Theol. Prof. Prim. et Pastor; Natus A. D. 1617 24 Dec. Factus Professor 1654, Pactus 1664, Pictus Anno 1687." — Gift 1655 med Susanna Gyllenstolpe, dotter af professor Michael Werionius-Gyllenstolpe i Åbo. I detta äktenkap föddes fem söner och tio döttrar; tre söner och lika många döttrar dogo tidigt; efter fadren lefde: Nils, död i Lund som filosof. magister. — Michael, pastor i Löderup. — Susanna Juliana, g. m. prof. Anders Wanochius i Åbo. — Katrina, g. m. pastorn i Åbo af Werjö stift J. Swanberg. — Magdalena Christina, g. m. flottsastorn och konrektorn i Jönköping M. Alm. — Sara, g. m. 1) M. Chorin, lektor i Werjö, sedan pastor i Agynnaröd af Werjö stift. 2) Jonas Gielberg, pastor i Skånör. — Margreta och Sigrid lefde ogifta i Lissland ännu 1739.

Biskop Svenonius war en efter sin tids begrepp ogement lärd man, hade förswarat öfwer 300 disputationer och hållit 2500 predikningar samt kunde göra vers på hebreiska, hælbeiska,

fyrista, arabiska och grekiska, för att ej tala om mera wanliga språk, såsom latin, tyska och finska. Swenska stref han förmodligen aldrig, om ej någon gång som öfversättning. En grafstrift öfwer riksamiralen Gyllenhjelm om "de åtta saligheter" är författad på de åtta förutnämnde språken, och en swensk öfversättning är bifogad. Hans resa i Tyskland, då han på ett halft år till fots genomwandrade de flesta tyska länder, besökte öfwer 20 akademier och gick öfwer 500 mil, war, såsom hans biograph i biogr. lexikon yttrar, ett wikingatåg, hwarunder han "wid en mängd högstolor gjorde strandhugg på hwarje mindre Lutherskt uttryck." Han war nemligen en ifrig kämpe för orthodorien. Såsom sådan kom han i strid med sin biskop Jöns Terserus⁶²⁾, för hvars affättning han använde det ifrigaste bemödande i skrifter och från kathedern samt derjemte såsom ålagare och protokollsförare wid processen mot honom wid 1664 års riksdag. Terseri biograph bedömmar Svenonii handlingsfätt i saken hårdt, påstående att han gjort allt för att swärta och fälla sin fiende, till och med till hans nachdel förfalskat protokollet. Mag. Dlaus Skult från Hedemora anmärkte, att det wore "emot all ordinarie process att D. Terseri wederpart skulle i thenna saken sitta wid protocollat," men dertill swarade ordföranden, biskop Enander i Linköping: "Christi rike är icke af denna werlden," och S:i förhållande beprisades af hans samtid som ett factum heroicum, hwarförutan detta malum serperat latius. I ett akademiskt program drog S. i härnad mot wida byror, bedjande för den lefwande Gudens skull att man ej genom en omåttlig och oerhörd byrornas utwidgning måtte reta Honom till att sända öfwer oss nya och än förfärligare frig. Efter döden beprisades han såsom "en stjerna bland de helige, Finlands färlek, Europas ära, Guds kontubernal, änglarnas älskling,

---

⁶²⁾ Jöns Terserus affattes för synkretism af Clerus Comitalis år 1664. Rätta orsaken war wäl att han war hatad som en reduktionens pådrifware. Han blef 1665 pastor wid Ribbarholmsförsaml., 1668 wid Clara förs. i Stockholm och 1671 biskop i Linköping. Han förmodas hafwa varit ämnad till biskop i Lund, då biskop Winstrup 1666 troddes skola lämna sin biskopsstol.

propheternas och apostlarnas broder, martyrens och bekännares stallbroder, de lärdes stjerna, de frommes perla" o. s. w.

45. **Christianus Pappe** föddes i Greifswald ^{22/12} 1634; föräldrarna woro swärdsejaren Herman P. och Maria Koten. Tidigt utmärkte han sig genom förstånd och lätthet att uttrycka sig, kom wid femton års ålder till ett lærwerk i Anklam och studerade sedan wid Stettins gymnasium och Rosstocks universitet. Hans plan att vidare studera i Wittenberg uppgafs, och han begaf sig till sin födelsestad, der han blef magister 1662. Genom att meddela enskild undervisning åt studerande och genom flitigt disputerande wann han snart anseende för grundlig lärdom. 1669 kom han till Lund. Wid det nya universitetet derstädes wäckte han också uppmärksamhet, och då han engång opponerade wid en theologisk disputation, fattade profkanslern Bernhard Delreich så fördelaktiga tankar om honom, att han ej allenast lemnade honom dagligt tillträde till sitt bibliotek och sin "bist," utan ock beslöt att fåsta honom wid universitetet. P. blef i början af det nästföljande året adjunkt i theologiska fakulteten och 1672 professor i logik och metaphysik, hwarmed 1674 förenades en extraordinarie theologisk professjon. Ingen af Lunds professorer hade så stor frekvens kring sin lärostol som han, enligt samtida vittnesbörd. Då kriget utbröt begåfwo flera professorer sig snart från Lund, men P. war ännu qwar der i Maj 1676 och försvarade i samma månad en disputation derstädes. Kort derefter begaf han sig till Malmö, der innan kort flera ynglingar samlades kring honom för att njuta hans undervisning. 1680 war han åter i Lund och erhöill ad interim Stäfwie pastorat. Wid universitetets restauration 1682 blef han theologie professor primarius och derjemte tyff pastor wid domkyrkan med titel af domprost. Som representant för Lunds stift biwistade han riksmötet 1688 och blef, efter kallelse af stiftets presteskap med 205 röster, ^{18/12} s. å. utnämnd till biskop och universitetsprofkansler i Lund. Under ledigheten efter biskop Svenonii död hade han redan stått i spetsen för stiftsstyrelsen och titulerades wanligen, till och med af generalguvernören, för vice biskop. Wid jubelfesten 1693 blef P. theologie doktor. På en visitationsresa sjuknade han i Åhus prestgård och dog der efter

få dagars sjukdom $\frac{2}{3}$ 1694. Den glada förnöjsamhet, som följt honom i alla lifwets stiftan, öfvergaf honom ej heller i döden; under de få dagar sjukdomen warade beredde han sig med böner, fänger och gudeliga samtal till sin hådanfärd, hwilken han gick till mötes i en så nöjd sinnesstämning, att hans närmaste, som stodo wid dödsbädden, måste förgåta sorgen öfwer den förestående förlusten och glädjas med honom. Biskop Wiranius från Werjö höll lifpredikan öfwer honom, och prof. A. Riddermark latinisk parentation, hwartill prof. A. Stobæus utfärdat program. P. lefde sedan 1675 i ett lyckligt äktenkap med en förträfflig hustru, Cecilia Torstow, dotter af förste statskomministern i Lund Hans T. Hon dog 1716 $\frac{11}{11}$. Deras barn woro Johanna Maria, f. $\frac{23}{7}$ 1676, g. 1691 med direktören wid Torsebro fruktbruk Georg Danckwardt och död 1721. — Johan Herman, d. som student 1698. — Knut, f. 1682; d. som barn. — Elfa Christina, f. 1685; d. 1700. — Carl, biskop i Lund; se nedan.

Önckligen war Christian Wapke en ganska utmärkt man både såsom menniska och såsom wetenskapsman och ämbetsman. I philosophiska fakulteten hade han wäl knappast någon sin öfwerman med undantag af rättsphilosophen Busendorf, och som theolog war han sina kolleger wid Lunds universitet ojemförligt öfwerlägsen. Hans lärdom och arbetsamhet ådagaläggas genom de 42 dels philosophiska, dels theologiska disputationer, hwilka han utgifwit och hwilka, enligt hans biograph i Biogr. lexikon, wittna "om författarens lika widsträckt beläsenhet som sina och skarpsinniga omdöme" samt utmärka sig genom "ett lefwande, själfullt föredrag, helt olika den tidens torra och andelöst orthodora demonstrationer." Af sjelfwa titlarna på hans disputationer kan man sluta, att de ej äsyftat ett tomt lärdomsfrö, utan rebandet af de wetenskapens lifsfrågor, hwilka just för den tiden woro af högsta wigt. De afhandla ämnen sådana som t. ex. den fria wiljan, den helige andes personlighet, Christi sanna mencklighet o. s. w. En magister Petrus Castanæus försökte att göra hans renlärighet mistänkt, måhända dertill utrustad af P:s kolleger Schwarz och Hjort, hwilka spårade förderfliga nyheter i dessa afhandlingar, der Cartesianska philosophiens grundsatser förfäktades,

men förföket aflopp utan påföljd ⁶⁹⁾. Att B. som underwisfare haft ett mycket stort förtroende synes bland annat deraf, att det om en mängd stånsta pastorer är antednadt, att de under sin studenttid haft honom "för privatum præceptorem." Sedan han blifwit domprost afstannade ej hans wetenskapliga werksamhet, ehuru han med mycket allwar egnade sig åt prest-åmbetet. Hans aftonsångspredikningar i Lunds domkyrka ähördes flitigt af stadens invånare. De ministeriella göromålen woro till större delen ansförtrodda åt en vice pastor. Den allmänna kallelse som B. erhöll wid det första biskopswal, hwari hela Lunds stifts prästerkap deltagit, war utan twiswel ett uttryck af allmän aftning och allmänt förtroende, hwilka han också oförändrade bibehöll såsom biskop.

Ehuru B. såsom en son af sin tid och till följe af förhandenwarande förhållanden måste i förvaltningen af sitt biskopsåmbete följa wäsendtligen samma grundsatser som företrädaren, så kan man likwäl ej undgå att finna en icke obetydlig olifhet. Man märker att en man med en ädlare personlighet, med djupare religiositet och med större energi och sjelfständighet trädt i spetsen för stiftsstyrelsen. I många åtgärder uppenbarar sig en mera evangeliskt och fridstiftande anda. Uniformitetens befordrande war ännu en sak af betydlig wigt, och underlåtenhet i detta hänseende kunde, såsom det heter i en af B:s skrifwelser till stiftets prester, ådraga dem R. M:s högsta onåd. Han försummade icke att uppmana dem, att i detta fall fullgöra hwad dem blifwit ålagdt och de lofwat, men ställer wanligen främst förmaningen "att så sig i sitt kall och i sitt lefwerne anställa, som det heliga åmbete, hwilket de föra, kan anständigigt wara." Prosten Arenchil i Kjellstorp tyckes i en skrifwelse till biskop Steuchius wilja antyda, att B. icke warit nog angelägen om uniformiteten. Då pastor i R. Rörum förfrågade sig huru han borde förhålla sig med äldre personer, som läste daniska katekesen, swarades att det öfwerlämnades åt hans egen prudence; han borde taga sig till wara, att icke de ensaldige turberades, och befordra allas underwisning i salighetens kunskap; de unge borde allwarligt tillhållas att

⁶⁹⁾ Se Christian Pappes biographi i Biogr. Ler.

lära swenska katechesen o. s. w. De stränga kyrkostraffen, som starkt påminte om katolsk botgöring, förekommo mera sällan; någongång ädömdes kyrkoplikt i tvåanne eller trenne kyrkor. Präster, som woro i oenighet med sina ähörare, förmanades ofta allwarligt att afstå från trätor och wara fridsamma. Så fick t. ex. prosten Nissenius i W. Ljungby, som twistade med lagman Coyet, "det wälmente råd att wara benägen till kristelig enighet och sämja samt såsom en gammal, sjukelig man heldre lefwa i frid och enighet än i strid och oenighet, som oroar sinnet och intet gagnar;" och en prest i Oderljunga förmanades att "heldre med ett godt och en prestman wäl anstående lefwerne söka att winna sina ähörarens affection än genom widlyftiga processer och trätor, hwarigenom han torde förspilla sin wälfärd, så att han aldrig mera kunde eluctera." Någongång bewiljades ansöfningar, att få begå nattwarden hos en annan prest än ordinarie kyrkoherden, då det war att befara det denne ej engång i skrifstolen skulle kunna styra sin fittslighet; i annat fall tillåts det icke, utan den offäligt klagande warnades för otillbörlig owänstap mot sin själasörjare. Om någongång ett förhållande af mera enskild art widröres i B:s skrifwelser sker det med hjertlighet, t. ex. då han 1690 ¹⁶/₆ förklarar sitt deltagande i generalguvernören v. Aschebergss sorg öfwer förlusten af sin hustru och önskar "att den gode Guden, som sina kära barn med sitt faderliga kors hemföfer och efter nådigt behag igen tröstar och hugnar, wille med sin heliga Andas kraftiga tröst Eders Ere. i denna stora sorg styrka och uppehålla" m. m.

Daktadt i B:s skrifsfätt och åtgärder mildheten ofta framlyser, sker detta ingalunda på sjelfständighetens och allwaretss befostrnad. Äfwen inför konungen förde han intet krypande språk. Då han blifwit utnämnd till biskop, skref han ²⁴/₁₂ 1688: "Ed. K. M. hembär jag en allerunderdånigste tackfägelgelse för den stora nåd, som E. K. M. mig har ertett med Dess allernådigste vocation till det vacante biskopsämbetet här uti stiftet, och såsom jag härutinnan billigt anser Guds mäktiga hand och wisa råd samt E. K. M:s allernådigste behag, som mot all min tankä och förmodan sådant mig anförtrott, så förpliktat sådan kongl. nåd än widare för alla mina lifs-

dagat mig till G. K. M:s underdånigste tjenst, Skolandes intet wara mig högre angeläget än att wid alla tillfällen kunna wisa G. K. M. min allerunderdånigste trohetspålit, med innerlig önskan att Gud nådeligen wille förlåna mig sin heliga Andas och kraft sammas ämbete att förrätta" m. m. Huru manligt P. wågade yttra sig till generalguvernören kan man finna af följande exempel. Då han afstyrt befordran för en af generalguvernören till Gylle pastorat föreslagen student af frammande stift och i meriter ej jemförlig med andra, hwilka hade konungens promotorial till befordran, och generalguvernören yttrat misnöje deröfwer att hans rekommendation icke konfidererats, swarade biskopen, att han sökt genom Guds nåd i sitt ämbetes förvaltning efterfölja lag och författningar, och upprepade hwad han förut yttrat om den ifrågawarande personen, nemligen att han intet prof af sina studier wid akademien wisat och erhållit tillåtelse att en och annan gång predika endast med wilkor att snart inställa sig till examen, hwilket likwäl ej stett, hwadan biskopen ej kände hans capacitet och sädflighet till prestämhetens förrättande; hans excell. borde alltså ej onådigt upptaga biskopens å ämbetets wagnar afgifna yttrande i en sak, der icke jordiska häfswor och egodelar utan menniskors själaras ewiga wälfärd wore i fråga, och såge biskopen rätt gerna att hans bref blefwe uppsändt till konungen, som säkert ej skulle det med onåd anse o. s. w. Man finner i P:s tid icke mera så många artighetsbref till förnåmde personer, och i ämbetsfriswelfer beröras aldrig hans enskilda förhållanden. Det lika smaklösa som löjlige smidret, hwilket utmärkte företrädarens breffstil, är nästan alldeles förswunnet; om en och annan gång "ett odöbeligit renommée och äwigt beröhm" framkommer, kan det mindre synas underligt, då notarien war densamme som i Hahns tid och P. desutom ej gerna stref swenska. Då han i konceptboken infört några ändringar eller tillägg äro de skrifna på tyska eller latin.

Biskop P. wakade nitiskt öfwer sedlig tuft bland folket och öfwer presterkapets förhållande i ämbetsförvaltningen och i allmänna lifwet. Man finner ofta bestämda afflag å begäran att få ingå äktenkap af personer, som i ett föregående äktenkap kränkt denna förbindelses helgd. Stundom wille man,

då tvåanne beslägtade personer fingo tillåtelse att gifva sig, enår släktkapen icke lade hinder i vägen dertför, att de likväl skulle gifwa något ad pios usus, "på det att ensaldigt folk icke skall deraf taga sig likasom tillfälle att framgent söka sådana åktenkap, hvarigenom på sifstone de förbudna lederna torde intet wara utan tentation." Prästerna uppmanades att beifra förefallande ordningar och att ej låta sådant, som högst straffvärdigt war, blifwa nedtyttadt och onåpft. Prostarna fingo, med anledning af rykten att somliga präster lesde i dryckenkap, tråtor m. m., uppdrag att inkomma med uppgifter om pastorernas wandel och att troget förmana dem att icke genom sitt lesfwerne nedrifwa hwad de genom sin lära kunde uppbygga. Präster, som icke genom förmaningar till fridsamhet låto sig rätta, erhöillo eftertryckliga tillrättawisningar och blefwo, "på det man dock engång för sådana beswär, quereler och öfwerlopp kunde wara fri och omolesterad, åtwarnade och förmanade att lesfwa i sänja och enighet, wetande att tis och tråtor wanhedra ämbetet och gifwa församlingarna förargelse, hwilket will falla swårt att ansvara" o. s. w. Efter prestemötet 1692 strefes till prästerkapet bland annat att, såsom man förnummit "ett otidigt manér sig hafwa en och annorstådes inritat, att somlige af prästerkapet understå sig af hwarjehanda ringa och liderlig orsak, af en förmåten och obetänksam dumdriftighet; utan någon communication med deras förmån, Præposito eller Consistorio, att hålla deras åhörare ifrån Herrens Rattward, — thy wille enhwar härutinnan wäl taga sig till wara, betänkande de äro satte till att hjelpa och icke att stjelpa deras åhörares wälfärd och salighet." En annan gång gaf biskopen, med anledning af inkomna klagomål, prästerkapet en allwarsam warning att ej af en lastelig girughet tillåta det offiä att personer, som flyttat ur deras pastorat, likväl fortforo att der begå nattwarden, icke heller fordra för dryg betalning för flyttningsseblar, utan "se sig wäl före och ej förorsaka ministerio en elac Blasme." Flera gånger förbjöds strängeligen det gamla offiä, att präster för sin privata nytta slogo under sig klokkarelönerna för sina söners råkning eller för sina adjuntters aflöning, och yrkades att de pastorer, som behöfde medhjelpare, skulle dem sjelfwe aflöna och låta

klofakrelönerna användas för det ändamål, hwartill de blifwit anslagna. Afwen mindre förseelser i lefwernet, hwilka förut lätt öfwerfylldes af en smula nit för uniformiteten, ädrogo prester allwarlig warning och böter ⁷⁰⁾.

Öfwertro och widspelpelse i mångahanda former war den tiden wanlig ej blott bland allmogen, utan ock bland prester-
skapet. År 1682, då en komet wisade sig, erhöll biskop Hahn från dåwarande lefatorn, sedan biskopen, i Werjö D. Cavallius och flera personer bref med underrättelser om en sällsam komet, på hwilken med stora bokstäfwer stod att läsa: rätt nu är ån-
den. Biskop Bapke erhöll anmälan ån huru wälborne herr Per Winstrup på Södertou i Lyby socken sett "i månen några tecken således: en pich, pistoll oc it wårja; imot wårjan skola pistolen och pichen wändt sig och pistolen och pichen skola wiggat för wårjan och wårjan blef ju större och större;" ån om ett spökeri i Fårlöfs prestgård, hwilket sedan befanns wara till-
ställt af en piga, hwilken under sin spökrol bortsnattade ån-
skiligt; ån huru klokan i Zemshögs kyrktorn rört sig af sig sjelf; det sistnämnda fann biskopen wara en rätt estertänkelig casus, så wida man nemligen säkert wiste att ingen person warit i tornet, då det stedde. Wid sina wistationer fann bi-
skopen huru widspelpelse bedrefs i Torekow med ett beläte, i Hjernarp och Quidinge med ihåliga tråd, som man kröp ige-
nom, o. s. w. Stadskomministern i Helsingborg Hans Jakobs-
son anmålde att en femtonårig piga, som falskeligen swurit sig fri för mistänka om snatteri, blifwit besatt af den onde anden och sjelf omtalat huruledes, sedan hon aflagt den nämnda eden, en liten kullot gosse kommit till henne i bryggghuset och sagt att hon ej mera finge tänka på Gud, hans Son eller hans ord. Då komministern, "på hennes sällsamma löje och berättning om en liten wacker uppwaktare med en röd peruk, som alltid stod när henne wid sängen," förmanade henne att tänka på den rätte själens brudgumme, hade hon blifwit "af en skälwa ansatt och ställt sig an som en den der hafwer fal-
lande sot att dragas med," hwilket alltid hände då Guds namn nämndes; stundom utwidgade hon ögonen till en owanlig stor-

⁷⁰⁾ Se Kyrkoherden i Knästorp Böns Rhydi biographi.

het, hånade sitt lif öfver en aln i wädret, fastade inelssworna fram och tillbaka med ett försträckeligt sqwalpande o. s. w. Biskopen anordnade först förböner för henne i alla härads kyrkor, och sedan tackfägelse, då hon blifwit återställd till helse; folket borde då göras uppmärksam på, huru Herren icke låter sitt namns misßbruk blifwa ostraffadt, och förmanas att taga sig till wara för swordom och bannor. I Wisfeltosta war en hundraårig bonde, kallad Sticke Erik, som uppgaf sig hafwa englauppenbarelsen, hwarigenom han sattes i stånd att tillrättastaffa förkommet gods; enligt pastors intyg hade han alltid lefwat fromt och begått den hel. nattwarden med andakt. I Broby war en annan, Per Björnsson benämnd, hwilken brukat öfver sig sjelf och andra låsa "en ofedwanlig böneform" eller, som han sjelf kallade det, "en helig formaning," i hwilken han wid himmel och jord, sol och måne, de fyra elementer, alla propheter, apostlar och martyrer, jungfru Mariæ kyfthet och "sanct Bents ædruhed" m. m. beswor djefswulen och allt trollfolk, såsom elfvor, bäckahåstar, skogsnuftwor, haslemoder, hyllemoder, wättar och annat "ukyfte" att wika bort och ej göra honom eller andra skada "mer än mus gör jordfast sten." Hos denne, likasom hos den förre, synes öfwertron warit förenad med mycken wålmening, och han bedyrade heligt att han icke trott det wara synd att bruka denna bön, i hwilken han ej anropat onda magters bistånd, utan i stället manat dem bort; wore det synd, anhöll han att få wara med då den uppbrändes, så att han kunde wara wif på att icke andra gjorde sig den till nytta till hans förtret. Afwen denna hans önskan uppfylldes ej; han blef sjelf affstraffad med 14 dygns watten och bröd, och "den helige formaning" finnes ännu i konsistorii archiv jemte några nära upplitna tryckta böner, som Per Björnsson brukat och som synas warit alldeles oklanderliga, och en lång försvarsfrist, strifwen med bondens egen hand; han kunde nemligen strifwa, hwilket war högst owanligt bland bönder på den tiden. Oftast gif wål widskepelsen hand i hand med ofedligheten och wifade sig då i en wida ohyggligare skynad; den bedömdes då också af biskop Bayke med en förfärlig strånghet. En piga i Hörby hade af en hustru i Fulltosta lärt en bön bestående af några

meningslösa ord, som beseglades med den heliga treenighetens namn och 3 gånger upprepades för att bota benbrott, äfvensom andra beswärfelseformler mot andra skador; pigan besöktes af många personer torsdagar, lördagar och söndagsaftnar. Hon blef jemte sin lärarinna öfwerlämnad åt werldsliga rätten. En hustru, Elisabet Zochimsdotter benämnd, i Ramdala hade tagit af oblatet, då hon begick nattwarden, och gifwit sin man att äta i en mjölvälling, på det att han skulle upphöra att hårdt behandla henne. Domaren i orten förfrågade sig hos konfistorium, huru denna gerning borde anses; uti ett widlyftigt af biskopen på tyfska uppsatt och af notarien öfwerfatt utlåtande swarades, att den med skäl kunde anses lik ett groft sacrilegio och trolldomssynd, enär qwinnan otwifwelsaktigt hyft den oriktiga föreställningen, att det war Christi leskamen, som hon ingaf mannen att äta, och således försträdliggen wanhelgat "den wälsignade hostian;" då Nchan Charmi son, som undantagit något af det förbannade och det som Heranom helgadt war, blef med söner och döttrar och allt det han hade stenad och uppbränd, så borde denna qwinna billigt mista lifwet, dock kunde konungen mildra straffet; emedlertid borde domaren ej förhastna sig wid domens fällande, utan deförinnan taga alla omständigheter i noggrannaste öfwerwägande, hwartill honom önskades Guds nåd och upplysning. Det nämnda medlet att beweka mannens sinne hade Elisabet lärt af en båtsmanshustru i Winberga, som uppgaf sig hafwa brukat det mot sin man på inrådan af en hustru i Zemjö socken. Båtsmanshustrun war en högst wanryktad menniska, och då hennes man inför rätten tillspordes, hwarföre han welat ätta en sådan, swarade han att, då hans förra hustru låg mållös halftannat år och dog i största elände, hade han lofwat för att blidka Gud att taga till hustru den mest wanryktade qwinsperson i hela Blekinge, och någon wårre än sin närwarande hustru hade han ej funnat uppsöka. 1694 utdelades till presterkapet en af bergskollegium på konungens befallning uppsatt skrift med uppmaningar att wid sammanträffande med åhörarne söka att encouragera dem att angifwa och framwisa hwad en och annan kunde wara kunnogt och wetterligt, betagande dem wantro och widskfepliga tankar eller in-

billad räddhoga för bergstrå och andra inblåste fabler och be-
 stebbligen underrättande dem att sådana dårliga inbillningar
 stråfwa emot Guds ord och för en stor synd böra hållas.

Under P:s episkopat fanns inom stiftet en och annan
 anhängare af Jakob Böhme. Såsom sådan nämnes en kloc-
 kare i Söderhwiiddinge, hwilken "insupit så mycket af den lärde
 stomakarens skrifter, att han wägade swara profsten" (Hofwer-
 berg i Landskrona) och påstå att de innehöllo intet emot Guds
 ord stridande; widare Enhard Pateråson, som 1692 erkände
 sig hafwa varit smittad af swärmiska inbillningar och fången
 i ett egenrättfärdigt stråfwande att genom spåkningar och werl-
 dens öfswergifwande winna Guds wälbehag, men nu sade sig
 genom bibelstudium och läsningen af Luthers skrifter hafwa
 blifwit tillrättaförd; han ansågs wäl åfwen sedan ej fri för
 willolårer, men blef dock slutligen pastor i Öwistofta; ändt-
 ligen förekommer såsom Böhman Jakob Melchior Hyphoff.
 Han war son af en läkare, hwilken inslyttat till Sverige från
 Österrike, och blef 1683 ¹⁰/₇ inskrifwen som student wid Lunds
 uniwersitet samt förordnades i samma månad till rektor wid
 Landskrona skola. Denna befattning lämnade han 1687 sjelf-
 mant, som det uppgifwes för sjuklighets skull, hwilket han se-
 dermera ångrade. 1688 uppehöll han sig i Torups socken af
 Ödöinge härad och blef af kyrkoherden i Råde Christian Munk
 anmäld i konsistorium såsom den der gjorde förargelse i för-
 samlingen genom sitt försummande af kyrkobesök och nattwards-
 gång; han skulle också hafwa yttrat att det i nattwarden icke
 så mycket kom an på det kroppsliga och sakramenterliga åtan-
 det, som fast mer på det andliga, och anhöll kyrkoherden att,
 såsom bemålde H:s lefwerne stridde emot kongl. kyrkolagen,
 han måtte blifwa af konsistorium corrigerad eller ur försam-
 lingen utrotad. Med anledning häraf anmodades så wäl pastor
 som häradsprofsten att med wänliga föreställningar söka att
 återföra H. från sin förwillelse; då det icke lyckades, inkalla-
 des han för konsistorium, der han ¹⁴/₈ 1688 erhöll nya före-
 ställningar, samt hänwistes derefter till en prest, som bättre
 än pastorn i Råde kunde behandla wilsefarande, nemligen pro-
 ften Hellman i Christianstad, hwilken också ²³/₇ 1689 kunde
 underrätta biskopen, att H. blifwit öfswertygad om sin för-

willelse, återgått till kyrkan och med uppriktig andakt begått nattwarden samt wille infinna sig i konsistorium för att offentligent återkalla sin willfarelse och afbedja sin förseelse. Han blef sedermera rektor i Carlshamn.

P. påyrkade kraftigt skåningarnas befordringsrätt mot allt för stort intrång af andra stifts barn. Då prosten Hambræus i Malmö önskade få en Skara-bo prestwidg till sitt biträde, blef det afstyrkt; då prosten Nisfenius wille hafwa en Göteborgsbo till medhjelpare, påmintes han, att här woro många af landets infödde barn, som woro till sådan befattning tjenlige och gerna mottoge den; då superintendenten Chorælii enka begärde en smålänning till nådårsprest wid Carlskrona pastorat, bifölls det endast med det willkor att han, så snart nådåret wore slutadt, åter begåfwe sig till sitt eget stift och ej gjorde anspråk på befordran i Lunds stift. Biskopen anhöll äfwen hos konungen att skåningar, till ersättning för de många lägenheter innom Lunds stift, till hwilka upplänningar blifwit dem föredragne, måtte winna befordran i andra stift, och konungen lofwade att derom draga försorg. Konsewationer synas icke under P:s tid hafwa blifwit så omsorgsfullt befordrade som under hans företrädares och efterträdares. Åtminstone finnas under de år P. war biskop inga giftermålsreverser hafwa blifwit fordrade af dem, som utnämndes till pastorer. Wid prestmöte 1692 wäcetes fråga om en öfwerenskommelse, enligt hwilken prestenforna af hwarje pastorat skulle årligen erhålla ett bestämdt understöd, och sålunda de ofta uppkommande twistigheterna mellan dem och pastorerna undwiskas.

Biskop P. arbetade ifrigt för inrättandet af fattighus i socknarna, "att ej landet måtte löpa fullt af tiggare," och pastorerna tillsades allwarligen att i detta hänseende göra sin skyldighet, så kårt dem war att undwika ansvar. Enligt ingifna "tiggarelängder" från den tiden underhöllos de aldrafleste fattige innom de socknar, som de tillhörde. P. synes också hafwa sökt att göra den grundsats gällande, att rättigheten till understöd kunde genom ett ogudaktigt lefwerne förwertas. Det hemställdes nemligen till generalguvernören, huruvida icke en qwinsperson i Östas, som fört en lösaktig lefnad, och en karl i Lund, som uppförde sig sjelfswäldigt, swor och

bannades, borde anses owärdiga att widare njuta underhåll i hospitalerna. Utom klokarne funnos på icke få ställen sårskilda skolmästare, af hwilka somliga varit studenter, somliga ryttare, ladufogdar o. s. w.

Allmogen klagade ofta "öfwer presternas misbruk mot sina ähörare med ofkälilig uppbörd," med anledning hwaraf konungen 1689 anbefallde generalguvernören och biskopen att anställa undersökning förnämligast i Göinge, Willands, Gårds och Albo härader, men äfwen annorstädes, samt inberätta resultatet af undersökningen till konungen; den prest, som befunnest hafwa gjort olagliga anspråk, skulle mista ett års inkomster, och den, som andra gången gjorde sig skyldig till sådant brott, skulle affättas.

Äfwen för universitetets bästa war P. werksam såsom profansler och lyctades att utwerka flera anslag till dermed i sammanhang stående inrättningar. Han hade ett wakande öga på studenterna äfwen då de icke woro wid universitetet närwarande. Med anledning deraf att prestkandidaternas kunskaper ofta befunnits alltför litet tillfredsställande gaf han 1692 äfwenfom följande året de prester, hwilka hade söner som studerade, en uppmaning att tillhålla dem "att med slit tractera sina studier och icke så superficialiter som förut skett;" de borde nemligen hålla dem till läsning först hos "döchtige præceptores" hemma och sedan i skolorna, på det de ej måtte komma alldeles omogne till akademien, "hwarifrån de wanligen, när de på en kort tid sin penalismum aflagt, begifwa sig hem, eller annorstädes ut på landet, der de meste slå sig helt och hållet till lättja och alldeles glömma det lilla de lärt, hållandes det för nog, att de ett främmande concept, som en part sjelf ej förstår, kunna lära utantill och på predikstolen med stor driftighet henstawa, men ickebestomindre wid ledigheter understå sig derom med största iswer söka, förebärande sig wara gamle studenter, fastän de ingen publicam lectionem hört eller något specimen wid academien wist hafwa." 1692 blefwo genom en annan skrifwelse studenter, som wistades på landet, förmanade att icke, såsom ofta förnummits hafwa skett, wid gästebud eller andra samqwäm begynna allehanda onyttiga disputeringar till att ostentera sin förmente lärdom, utan i

stället, om de hade lust att disputeras och sådant förstode, för-
foga sig till akademien, der deras capacitet och lärdom bättre
publice in cathedra än privatim inter pocula kunde wisas." Man ser
håraf att Erasmi Montani gelikar icke saknats i Skåne. 1693 års skolorn-
ing innehåller att studenter, som ej höllo sig wid akademien, och
driftedjefnar, som i förtid öfwer-
gåfwro skolor och gymnastier, icke skulle lidas å landet eller i
städerna, utan mista sina privilegier och anses som lösdriwre.
Bisfop B. hyste föga förtroende till de förut omtalade rever-
serna på förkofran i studier. Någongång lät han dem, som
woro swaga i kunskaper wid sin ordination, förbinda sig att
undergå ny examen, när bisfopen sådant påforbrade, samt att
dessa förinnan icke söka någon annan befattning än den, hwar-
till de prestwigdes. Då denna war en adjunktbeställning, så
låg i reversen åtminstone en sporre till slit i studier för den,
som önskade widare fortkomst. Med anledning deraf att många
prester, sedan de blifwit ordinerade, "lade boken affides, slogo
sig till goda dagar eller werldsliga bekymmer, ja det som ännu
oanständigare war," i förlitande derpå, att de ej mera behöfde
förkofra sig i lärdom och ämbetsifwer, men ickebestomindre skulle
njuta besordran, "om ej genom förwärfwad lärdom eller ådaga-
lagdt sedigt lefwerne, dock genom hwarjehanda grep och otill-
börliga biwägar," påbjöd K. M. 1693 att hwar och en wid
ansökning om pastorat skulle examineras, oansedt han förut wid
ordinationen examen undergått.

Wår ännu gällande kyrkolag utdelades i början af år 1688
till alla pastorater, och presterna ålades att årligen från pre-
dikaftolarna upplåsa den, tills den blifwit wäl bekant för fol-
ket. Ännu omkring 1690 hade presterna icke riktigt want sig
wid kungörelseläsandet på predikaftolen, utan gjorde stundom i
detta hänseende swårigheter.

B:s utgifna arbeten uppräknas i Lidéns disputationskata-
log. Hans biographi förefommer i biogr. lexikon och i tid-
skriften Christenbote för år 1847.

46. **Matthias Steuchius** föddes $26/10$ 1644 i Stoc-
holm; fadren Petrus Erici S. war drottning Christinas hof-
predikant och pastor i Fogdö af Strengnäs stift, sedan super-
intendent i Norrland; modren Birgitta Isobodina war prestdotter

från Jäder i Strenguäs stift. — Matthias S. blef efter att hafwa genomgått Hernösands skola och gymnasium 1658 student i Upsala och 1668 magister med andra hederskrummet. S. å. disputerade han pro candidatura theologiae och företog året derpå en utländsk resa, hvarifrån han 1672 återkom, efter att hafwa besökt de flesta tyska universitetet och längre tid studerat i Helmstädt, Wittenberg, Leipzig och Jena. Äfwen hade han besökt några holländska och engelska högskolor. Under wistandet i Oxford blef han 1672 utnämnd till theologie lektor wid Hernösands gymnasium, mottog strax efter hemkomsten denna befattning samt prestwigdes af sin fader. Wid riksdagen s. å. war han fullmäktig för Hernösands stift; lifså 1675. Följande året blef han professor i logik och metaphysik wid Upsala universitet, der han i denna egenskap ifrigt bekämpade Cartesii filosofi. 1682 blef han sin faders vikarie wid superintendentsämbetet, hvars ordinarie innehafware han blef $\frac{16}{12}$ 1683. Wid jubelfesten 1693 blef han theologie doktor och 1694 $\frac{29}{1}$ prof. primarius i Upsala med förordnande "att wara Archibiskopen behjelpelig så inom som utom Consistorium" och med samma rang, hwilken han såsom superintendent innehafte. Innan han ännu aflyttat från Hernösand, blef han $\frac{14}{8}$ 1694 utnämnd till biskop och universitetsprofandter i Lund, hwartill han följande året högtidligen inwigdes af ärkebiskop Svebilus. Under sin 20-åriga ämbetsid i Lund wistade han 8 riksmöten och höll prestmöte nästan hwarje år. 1714 $\frac{4}{12}$ utnämndes han till den efter Spegel lediga ärkebiskopsstolen, war derefter wid två riksdagar presteständets talman och förrättade theologisk doktorspromotion 1719. Död efter 2 års fängliggande $\frac{2}{8}$ 1730. Han begrofs i Upsala domkyrka; doktor Jöran Nordberg höll lifpredikan och prof. D. Gelsius latinisk parentation öfwer honom. Biskop S. hade ett wacker och ärewördigt utseende. Han blef gift 1675 med Anna Tersera, d. 1723, dotter af biskopen i Linköping Jöns T. och Elisabeth Troilia. Barnen adlades 1719 med namnet Steuch; de woro följande: Jöns, f. 1676, extraord. prof. och bibliothekarie i Lund 1702; phil. theor. prof. och derjemte extraord. theol. prof. i Lund 1707; philof. prof. i Upsala 1710; superintendent i Carlstad 1723; biskop i Linköping 1730;

ärkebiskop efter fadren s. å. död 1742. — Mathias, f. 1681; protokollsekreterare; adlad 1714, d. s. å. — Elof, f. 1687, extraord. phil. prof. i Lund 1710; prof. i grekiska 1713; prof. i matematik i Upsala 1719; tog affed och erhöå kommersrädstitel 1728; död på Oby i Småland 1772. — Elisabeth, g. m. Petrus Asp, superintendent i Norrland. — Brita, g. m. professorn i Lund, sedan domprosten i Linköping, Thomas Ihre. — Anna, g. 1. m. prof., sedan domprosten, i Lund B. Humerus; 2. med landshöft. J. Wulfwenstjerna. — Maria, g. 1707 med Nils Barchius, biskop i Westeraås. — Margreta, g. 1715 m. prof. Johan Hermanson i Upsala.

Om en förändring i styrelsefåttet förmärkes wid Baptes tillträde till biskopsåmbetet i Lund, så förmärkes ej mindre en sådan wid hans frånträde från detsamma. J. Steuchius fick stiftet en styresman, som synes hafwa fullkomligt liknat Hahn. Hans åtgårder utmärka sig genom en småaktig råddhåga för allt, som möjligtwis kunde anses lånda till präjudice för den absolute monarken eller hans ombud i provinsen. De gamla smickrande phraserna i skrifwelser till K. M. eller guvernören hafwa återwåndt; de åro blott nästan ånnu såmre till höpsåttningen, hwilket naturligtwis mestadels får skrifwas på notariens, kandidaten Johan Eriksson Klinthes, räkning, ehuru skrifwelserna befinnas genomsebde och ofta åndrade af biskopen. Åfwen sekreterare i K. M:s kansli uppwaktades wid fråga om pastoratstillsåttningar och åtskilliga andra årender med skrifwelser, hwari anhåålls om sakernas befordran till ett snart och behagligt slut och wedergåållning af wederbårande utlofwades. Steuchii tid war ett gyllene tidehwarf för utbårdingar och konservationer. För åfrigt wisade han mycket nit för uniformiteten och mot pietismen samt månhet om att "håålla folket wid godt humeur" och "bringa samwetena till ro"⁷¹⁾ såsom det heter wid frågor om åhårarens misånje med sina sjåålasfåjare eller om personer, som plågabes af "såållsamma tankar." Om biskop S. utåfwat någon presterligt biskoplig werksamhet, kånner man ej. Hwad hans personliga karakter angår, så finner

⁷¹⁾ Notarien har någon gång skrifwit "till säkerhet," men det har biskopen åndrat.

man inga anmärkingar deremot, utom att en bonde i Willands härad yttrat att biskopen hade stor magt, men också tog stora mutor. Bonden återtog sitt yttrande, måste göra afbön samt gifwa något ad pios usus. Tiderna synas hafwa varit något mindre menlösa än några år förut, då biskop Hahn mottog skrifwelser med anbud af hederlig betalning för önsfade befordringar, utan att man finner honom hafwa ansett nödigt att i officiella skrifwelser afwisa anbuden. Detta gjorde biskop Steuchius; bland konsistorii handlingar finnes ett och annat bref, hwari han med förtrytelse afwisar dylika anbud. En rådman Sundell i Christianstad lofwade i bref $\frac{3}{12}$ 1700 "en så anseelig föråring, att den kunde gå upp emot en annans," om hans son kunde få Åsums pastorat; med anledning af biskopens svar härpå urfsuldade rådmannen sig $\frac{12}{12}$ f. å., för sätrande att hans mening icke varit att den utlofwade discretionen skulle inverka på biskopens sätt att handla i denna befordringsfråga och att han icke trott att brefwet skulle blifwa bekant för domkapitlets ledamöter. I ett bref till konsistorii-notarien yttrar biskopen om en supplikant: "det behagar mig ganfka litet att han lofwar wedergällning; är han så riker, kan han löfwa ännu en stund." Officiella skrifwelser från Steuchii tid innehålla ej heller tackfägelser för de presenter, som enligt bref från präster ofta finnas hafwa blifwit sända till det biskopliga köfet.

Huru fullkomligt man tillegnat sig åsigtan om regentens och rikets identitet wisar sig betecknande uti det språkbruk, som benämnde till och med prestgårdarna för Kongl. Maj:ts prestgårdar och som endast tillät konungen att säga vårt land, vår armée o. s. w. Andra skulle nödwändigt säga K. M:s land, K. M:s armée o. s. w. I böner till Gud war man ytterst sorgfällig om att undwika allt som kunde wara för konungens majeståt præjudicerligt. Att i kyrkoböner nämna patronerna uti patronella församlingar tillåts först, sedan konungen på biskopens hemställan bifallit det; men wid flera prestmöten anbefalles prästerskapet strängt att noga taga sig till wara för att i kyrkoböner nämna någon i Danmark bosatt församlingspatron. Då prosten Liebman i Christianstad förfrågade sig, huruwida man ej borde bedja för konung Stanislaus under

hans wistande i riket, swarade biskopen att man ej borde mo-
vera en sådan quæstion; om någon af följet sådant begärde,
borde man swara att "det dependerar af högste handen, efter
oß intet competerar utesluta eller innesluta någon i en offent-
lig förbön, som icke är dertill berättigad genom kongl. förord-
ning." Prästerna blewo också åtwarnade, att i sina skrifwel-
ser till biskopen eller konsistorium icke begagna orden nådig
eller underdånig, hwilka endast till K. M. och höga perso-
ner singe brukas. Då S. blef biskop, war danskheten mesta-
dels utrotad uti de eröfrade provinserna, hwilka utgöra Lunds
stift, och presterkapet synes endast haft en mistänkt person
bland sina medlemmar, nemligen komministern Hans Jacobæus
i Helsingborg, hwilken 1710 gick öfwer till Danmark. De
qwarleswor af danskhet som kunde återstå bortrensades af S.
med oförtröttad iswer. För uniformitetens skull befordrades af-
staffandet af den enskilda bikten, som 1695 ännu synes hafwa
warit bruklig; likaledes för uniformitetens skull förbjödos kom-
munioner på söndagar och före predikan i högmässan; "det
gemena folket och tjenstefolket" kunde "berättas" i ottesfängen,
men det wore "anständigast för de förmögnare af församlin-
gens ledamöter att efter högpredikan det heliga sacramentet
begå," då alltid pastor sjelf i messeskrud borde vara för alta-
ret. Konsistorium beslöt ²⁹/₄ 1696 att skrifwa till prostarna
att de borde tillhålla prästerna att "wänja sig ifrån åstfällige
idiotismis, såsom dennem, selysamme, ifkun, ihukommelse, St.
Hans, præke" m. m. Lifwål hände 1700 att en, som wille
blifwa prest, i sitt språk stötte mycket på danskan och derige-
nom i sin profpredikan wisade stor konfusion; ja ännu wid
prestmötet 1702 predikade herr Pål i Glimåkra purt danice,
hwarföre han, äfwen följande året, kallades till Lund för att
predika. De äldre prästerna brukade ännu efter 1710 många
danfka ord och talesätt i sina skrifwelser. Wid prostutnämnin-
gar ansågs ännu nödwändig att taga kandidaternas kunskap
i swenska språket uti konsideration, och B. Thesmar i Åsarum
kunde såsom infödd skåning aldrig uppnå målet för sina lif-
liga önskingar, att blifwa häradsprost. Då fråga war om
pastoraters tillsättning war man mån om att genom skånfka
prestenfors giftermål med präster från öfre provinserna sam-

mansmålda nationerna. P. M. hade 1693 förklarad det wara sin nådiga wilja att ärligen några skänningar befordrades i öfra Sverige och några upplänningar i Skåne, anseende detta så mycket nyttigare, "som derigenom Skåne fastare blifwer incorporerad med Sverige och ett större förtroende warder inplanteradt inbyggarna emellan öfwerallt i Wårt Rike, ståendes till förmoda att de Swenske presterna med större nit och iswer lära söka att intrycka hos sine åhörare den underdånige devotion och gode hjertelag de äro skyldige att bewisa Öf, deras rätta öfwerhet, än de af den Skåniska nationen, som till en del torde kitslas af oloflig lust och begärelse till förändring och det danska regementet, hwilket Wi i sjelfwa werket måst erfara nästförlidne frigstid." Under den tid S. war biskop tilltog inflyttningen från nordn till Lunds stift, så att, när i början af denna tid omkring 30 pastorer i stiftet woro födde utom betfamma, utgjorde sådana antal på slutet öfwer 50 eller nära en fjerdedel af alla stiftets pastorer. Af de under Sahns tid här befordrade utbödingarna utgjorde smålänningar flertalet, men under S. täflade norrlänningarna med dem. Med skänningars befordran i andra stift gick det mycket trögt, ehuru den ofta af S. kraftigt påyrkades; det wore, mente han, ett arcanum att hålla landsens inbyggare i godt humeur, om man wille unna dem befordran i deras födelseprovinc; skedde icke detta, så borde de genom befordran i andra stift hållas skadeslöse. I bref 24/10 1696 underrättar biskop Wirænius, att två Skänningar blifwit rekommenderade till befordran i Werjö stift, och tackar för två bref från Steuchius, "hwilka warit honom så mycket mehr angenähme, som uti them lyst större tecken til wenskap, än uthi alle the förre, hwilka warit med hoot och undsägeller upfylte." S. ä. skref Werjö konfistorium till biskop Steuchius: "Conf. kan icke see, hwarför Tit. så egentl. kan påståå rådfrågas om någor persons föreslående till någor promotion häruppe i Stiftet, emedan Tit. uthi sin högtehrade skrifwelse aff d. 13 Feb. innewarande år sig sjelf witsord gifwer att 8 Smolandi på itt halft år äro der i Stiftet accommoderade, derom aldrig detta Conf. någor then ringaste wettenskap från Tit. bekommit." Biskop Rubbeckius i Skara erbjöd en och annan gång befordran åt skå-

ningar i det stiftet. 1702 beflagade sig Lunds domkapitel inför konungen deröfwer att deß yrkanden, med anledning af K. M:s förordnande om skänkingars promotion uppe i landet, sål- lan af de andre konsistorierna påaktades; om någongång skän- ningar befordrats i andra stift, hade de wanligen fått nöja sig med de ringaste lägenheter, så att de, som förtjenat att blifwa lektorer eller rektorer, fått anbud af komministerlägenheter o. s. w., hwarföre nu konsistorium anhöll "att widare hos wederbörande kunna niuta ett iteratum härutinnan och att kyrko- herden i Rimstad Herr Schulz måtte i Linköpings stift ac- commoderas till något pastorat, som erkläckeligare wore." H:r Schulz erhöll transport, dock först 1718. Med anledning af biskop Steuchii hemställan biföll konungen, att de andre bis- koparne skulle påminnas att sända "allwarfamma män" hit neder, på det att konsistorium, som gerna enligt K. M:s nå- dige befallning befordrade infödde swenskar, icke måtte nödsakas anförtro församlingarnas wård åt unga och oerfarna personer. Sådana hade ofta kommit hit ned med stora befordringsanspråk.

Ett mycket utmärkande drag i Steuchii styrelse är mån- heten om presthusens konsevation. Med afseende härpå be- slöts wid prestmöte 1696 att "jemwål Präste Enchlingar uthi sitt andra gifte icke gå ifrå sitt stånd, utan prästehusen för- förja, der dhe tråda i äktenkap, och med Consistorio först com- municera förrän lyses för någon, mindre någon wigning ster; dock tvingas ingen till något wist hus eller warder någons frihet och inclination hindrat och förmenat härigenom." I början af följande året anmälde en nyss utnämnd pastor i Gladfar S. Swanholm, hvars fästmo (om man så får säga), hwilken warit gift med två hans företrädare, nyligen aflidit, "att han angagerat sig med en Jungfru och borgaredotter i Östlad, begiärandes Consistorii tillstånd att wijdare saken befrämja." Sedan han på konsistorii tillfrågan, "om han redan sluttit med henne," swarat att han wisserligen det gjort, dock "med den condition att Consistorium skulle sitt bifall dertill lämna," resolverades att "såsom H:r Swanholm redan sluttit köpet med sin fästemo, der han dock först bort inhämta Consistorii tankar härom, då will ejheller Conf. fuller tvinga hans consciens att sådant nu neka eller hindra, utan kan han det widare full-

borda; dock emedan slikt Contract sträfwat emot Consi: förslag att conservera prästehuset, hwilkas tutel Consistorio åligger, så kan han ej heller prætendera det efter hans död och der hon skulle blifwa enfia, af successore i fallet att bibehållas, såsom han i sådan betänkelig gärning Consistorii rådih annorledes uttydt och gått förbi prästehuset. Dock lämnas honom ännu vidare sig betänkia." I conceptbrefwet till Swanholm heter det uttryckligen att han "ide genom sina meriter, utan fast mera i annat anseende af Consistorio blifwit till befordran rekommenderad." På förnyad hemställan angående giftermålet erhöles följande swar: "Consistorium önskar honom lycka till sitt giftermål, dock såsom han wet sig till husets conservation i Gladfar synnerligen wara rekommenderad och des merita fast ringa till så förmöget pastorat, ty måste han ej förtyckia der Consistorium framdeles skulle transportera honom till något sämbre." 1699 beslöts wid prestmöte att hwarje pastor skulle gifwa företrädarens enka 10 procent af pastoratets inkomst samt, om hon dog och efterlämnade omyndige barn, "draga försorg om dessas upptuktelse och föda, till des de komme till någon ålder och fasta, att de sjelfwe kunde förtjena sitt bröd;" K. M. bestämde den nämnda afgiften till 5 procent, beräknade efter pastoraltaran. Pastorerna måste inför konsistorium redogöra för åtagna förmynderskap för företrädarnes barn.

Wid prestmötena meddelade biskop S. noggranna och allwarfamma stadganden och förmaningar angående presterfkapets förhållande i ämbetsförvaltningen och lefwerne. 1701 förmanades till nykterhet, isynnerhet bränwins undwikande, och stadgades att studenter, som sig med lågersmål förfett, skulle ide till officium sacrum admitteras, om de ej aflagt prof på en synnerlig förbättring. 1702 heter det: "ehuru man har att berömma somlige af presterfkapet för deras sticlige lefwerne, likwål såsom man förnimmer det någre genom bränwin föderfwa sin egen helsa, så förhåller man dem att de sig bättra;" äfwen förbjödos presterna att, som ofta för girighets skull stett, wågra att begrafwa lik utan likpredikan, äfvensom att neka wigsel, då ej högtidlig trolofning förutgått. 1713 warnades för swordom och slemt snack, dryckenskap m. m.; presthustrurna skulle afhållas från öfwerflöd i mat, dryck och kläder; presterna

skulle skaffa sig böcker, åtminstone en bibel, och ej begagna kyrkans; mot studenters predikande utan wederbörlig tillåtelse wardenes också med förmaning till presterna att hålla sina predikstolar i heder. Wid venighet mellan lärare och åhörare borde proffarna "hwar försende kunde wara å ömse sidor slätta och till enighet bringa." Stundom hysfelsattes konsistorium med allehanda frågor, som numera synas obetydliga, men hwarwid då lades stor wigt, t. er. huru "en christelig ordning" skulle observeras wid lifringning, så att man dels kunde göra den discretion, som mellan högre och nedrigare ståndes personer bör aftas, dels inga af owillighet måtte låta med all ringning bero; härom skrefs 1706 till konsistorium i Stockholm med förfrågan huru der plågade tillgå. Widare delibererades om modellen för pliktपालlen och dess rätta plats i kyrkan; den borde ej, såsom i Christianstad warit brukligt, utgöra ett slags bänk med två affatser, då de gröfre brottlingarne sutto på den nedre, utan den borde wara en wanlig pall, dock så hög att delinquenten, då han knäföll, kunde lägga armarna på den; grofwa syndare, såsom mandräpare, menedare och tjuftwar ansågos böra "stå på pliktपालlen, alldenstund deras stående är inrättadt till församlingens försoning och syndarens ewiga salighet," men de som af wäda förwåft sina barn eller gjort kyrkobuller, borde befrias från att stå på pliktपालlen, "emedan deras samweten deraf torde graveras"⁷²⁾; bemålde pall borde nödwändigt stå på en plats i kyrkan, der församlingen kunde se den derpå placerade personen, icke, såsom i Christianstad brukats, långt ned i kyrkan under orgeln. Noggrann inquisition anbefalles 1708 om orsaken dertill, att major Grejensfelt's lif stått i 29 år i Forkärla kyrka utan att wara jordfästadt, då det lifwål wore högst otillbörligt att ett lif öfwer ett halft år bleswe obegräfwet. Wid prestmötet 1701 påminnes, med anledning af en rangstrid mellan presterna i Vara härads, att de prester, som woro magistrar, borde taga preferens framför jernårige, hwilka ej innehade denna lärdomsgrad, men deremot cedera de äldre, så wida icke "de gamle genom såll-

⁷²⁾ 1737 ansåg konsistorium pliktपालlen wara bestämd äfwen för dem som gjort oljud i kyrkan.

samt lefwerne sig förse, då de sjelfwe förnedra sig och skola påminnas och warnas." Swad som kallades ett sållsamnt lefwerne war icke just sållsynt; wi hänwisa till Erik Wrängs i St. Harrie, D. Plantins i Wemmenhög, W. Holstbros i Farhult m. fl. biographier.

För att gifwa ett begrepp om presternas intellektuella bildning under Steuchii episkopat må något nämnas. I prestexamen $2\frac{1}{2}$ 1715 examinerade Steuchius, numera utn. ärkebiskop, i exegetik med anledning af evangeliet om rifa mannen och Lazarus samt Apostlagern. 18; derefter i logik, dogmatik, symbolik och kyrkhistoria. Prestkandidaterna redogjorde nöjaktigt efter König för dogmatikens begrepp, förhållandet mellan theologia falsa et vera, archetypus et ectypus, viatorum et beatorum, för dogmatikens indelning efter finis objectivus et subjectivus, principia, media o. s. w. I symboliken redogjordes för stillnaden mellan symbolum Constantinopolitanum och Nicænum, för concilia oecumenica, för innehållet af augsburgiska bekännelsen, catholicismens lära om concupiscentia, Glacii willfarelse i läran om synden m. m. I kyrkhistorien redowistes för des indelning i perioder. Wid samma tillfälle examinerade prof. Stridsberg i artifeln de Scriptura Sacra, hwilken temligen fullständigt genomgicks. Att icke fråga war endast om utamläsning synes af ett intyg af biskop Linnerius, hwari det heter att den examinerade, som befunnits hafwa "wadra naturalia," kunde Kœnigii definitiones utantill och "förstod endels." Wid en examen 1716 framställde Linnerius åtskilliga praktiskt-theologiska frågor, hwilka till examinatorns nöje beswarades, t. er. om döpelsens förrättande af lefman, hwilket med Ziporas exempel bewisades wara tillåtligt, om missfosters döpelse, hwarwid skildes mellan dem, som hafwa någorlunda menfsligt utseende, och dem, som äro alldeles wanfkaplige, o. s. w., men då examinator sporde, huruwida twillingar borde särskildt döpas om de nedra kroppsdelarna hängde tillsammans, men de öfre woro åtskilde, hade kandidaten intet swar att afgifwa, och examinator fann förmodligen icke för godt att upplysa om, huru man wid en så kinkig casus hade att förhålla sig, ty protokollet nämner intet derom. Åfwen äldre prostrar och pastorer, som transporterades till andra lägenheter,

blefwo, dock först sedan de blifwit utnämnda, infallade till eramen, på det de, som det heter, "så mycket bättre ⁷³⁾ sedan kunde efter K. M:s nådigste behag insättjas till sina lägenheter." 1698 anbefallde K. M. att de på klagodagen efter Carl XI:s död hållna predikningar, "hvilka woro af något wärde," skulle genom domkapitlets försorg insändas till K. M. för att sedan befordras till trycket. Några sådana predikningar förwaras i domkapitlets archiv, och som prof på den tidens predikofätt må anföras utkastet till en af dem. Den har till titel: "Wärd eller Hederstucken utaf 2 Chr. 31: 20, 21 Hans Höghsal. K. M. — — konung Carl XI — — — allerunderdånigst ensaldeligen i Finja upprest af Thoma Eurodio." Ämnet utföres på följande sätt: "För thet första skall der stå en fader med sina barn i famnen, i skötet och omkring, och det med denna öfwerkrift utaf texten: Alltså gjorde K. Carl XI i hela Sverige. — — Det andra Emblemata eller Sinnbeläte skall wara Rättfärdigheten, som afmålas uti en Jungfrus gestalt, med skarpt och alswarsamt uppsicht; det ena örat öppet, det andra tilltyckt, hafswandes i ena handen en wåg, i den andra ett swärd — — med denna öfwerkrift: han gjorde det godt, rätt och sannt war för Herran om sinom Gud. — — Hans Maj:t förde ett måtteligt och nyktert lesverne och drack sig aldrig drucken, såsom den romerska kejsaren Claudius Tiberius Nero, hwilken för sitt fylleri blef kallad Galdius Biberius Nero. K. M. förde ett kyskt och tuktigt lesverne; — — de som umgå med sköfor, de warde wille och få pochor och fransoser till lön och torfas bort, androm till ett märkeligt exempel. — — Det tredje Emblemata skall wara en Cherub (efterfom Gud sjelf titulerar konungen i Tyro: du äst lifasom en Cherub, den sig wida uträcker) och derhos utaf texten denna öfwerkrift: Och i all handel, som han tog sig före med Guds tjenst efter lagen och buden till att söka

⁷³⁾ Detta är ett af de stående favorituttrycken i Steuchii skrifsweiser. I alla fullmagter heter det, efter uppräknningen af den utnämndes skyldigheter, att, på det han så mycket bättre måtte kunna uppfylla dessa, egde han åtnjuta de tjensten åtföljande förmonet.

sin Gud, det gjorde han af allt hjerta. — — — Hårom wittnar icke allenast den af *H. K. M.* allrachristeligast publicerade kyrkolag, de till alla kyrkor i riket utgifna biblar och andra kyrkoböcker, utan ock den allmänna och solenne Jubelfest, som 1693 blef hållen, såsom ock andra solenne bönedagar, som årligen påbudits; ja äfvenså har ju *H. K. M.* med stor kostnad låtit uppbygga kyrkor, academier, gymnastier och skolor. Och att wi intet gå långt omkring, så ha wi ju äfwen i detta stift exempel för ögon. Der har *K. M.* i Lund inrättat en berömmelig academia, låtit i Malmö uppbygga en ny kyrka, såsom ock i Carlskrona och Carlskhamn. — — Det sjerde Emblema skall wara en signetsring uti en hand, som rädes ned af himmelen med denna öfwerstriften: Dersöre gick han det ock wäl igenom." — Predikan slutar med denna bön: "Åt Herre, gläd ock oss igen efter Du oss så swårliga plågat hafwer; afwänd ifrån oss och vårt föra fädernesland all widare olycka och syndastraff. Wi hafwe syndat med våra fäder, wi hafwe illa gjort och warit ogudaktige, men Herre, handla icke med oss efter våra synder och wedergäll oss icke efter våra misgjerningar. Särdeles wille Du, Herre Jehaoth, wara med *H. K. M.* vår nu regerande allernådigste konung och Herre, *K. Carl XII*, att hans dagar på jorden wara måge så länge som himlens dagar wara. Gif Konungen ett långt lif, att hans år wara ifrå slågte till slågte, att han må ewigliga för Gudi besittjandes blifwa; bewisa honom godhet och trohet att de bewara honom; sätt honom såsom en Signetsring på din högra hand; gif honom wisdom och ett förståndigt hjerta till att dömma ditt folk, att han må höra den fattiga gerna och swara honom ljustliga och saktmodeliga; gif honom din dom och rättfärdighet, att han må dömma ditt folk med rättfärdighet och hjälpa de elända, att han uthjelper den fattiga som ropar och den faderlösa som ingen hjälpare hafwer. — — Sänd honom hjelp af helgedomen och styrk honom af Zion; lägg lof och prydelse på honom; gif honom ett bättre namn än hans faders namn och gör hans stol och thron ännu större än hans faders war; Hans stol ware för dig såsom Solen. Ja Herre, ware ock frid öfwer Israel, att wi måge under honom ett roligt och stilla lefwerne föra i all gudaktig-

het och ärlighet." Ännu i den tiden förekom det en församling "sällsamt," om presten "icke dristade lägga papperet bort, utan måste hafwa det sig till hielp."

Biskop S. anmälde 1695 för K. M. att uniformiteten hindrades derigenom, att stundom en prest skulle i tre kyrkor förrätta gudstjenst, då katechesförhöret och ottesfängen tillbakafattes, samt hemstälde huruwida icke hjelpeprester kunde lönas med klockareinkomsterna och genom substituter bestrida klockaretjensterna; K. M. wille efter guvernörens och biskopens widare hörande här om resolwera. Förmodligen bifölls förslaget, ty den föreflagna utwägen att bereda presterna ämbetsbiträde begagnades rätt ofta; substituterna klagade ofta att de ledo brist på nödorstigt underhåll. Besynnerligt nog wille man ogerna betunga pastorerna med att lona sina egna medhjelpare, men de måste sammanffjuta medel till att aflöna nådårsprester, om ej de närboende pastorerna sjelfwe jemte sina egna socknar skötte de vakante. Besynnerhet presterkapet i Göinge härads önskade, att wid riksdag boställen och ordinarie lön åt kapellaner måtte anslås, enligt memorial af år 1697. Stundom förordnades häradsprester, till hwilkas aflöning dels församlingarna och dels de pastorer, som begagnade deras tjenst, bidrogo. Presterna på slättbygden klagade ofta swärligen öfwer bristen på wed; konungen bewiljade dem 1697 något windfålle af kronans skogar till wedbrand, hwilket jägeristaten borde utwisa. Sednare erhöles tillstånd att från landsorter bättre upp i riket tillbyta sig wed mot spannmål, hwilket bestriddes af de skänsta städerna, färdeles Gimbrishamn; dock borde båtarna aflasta wid städerna. 1714 resolwerade K. M. på Lunds stifts presterkaps wid riksdagen insinuerade beswär, att presterna skulle åtnjuta tertialtionde och andra rättigheter af adeliga säterier och herregårdar, men detta ändrades åter och en öfwerenskommelse skulle uppgöras med afseende härpå, hwilken K. M. wille pröfwa och stadfästa.

Folkunderwisningen bedrefs under Steuchii episkopat efter det af Hahn införda sättet. Ungdomen handleddes af klockarne uti innanläsning samt i utanläsning af Luthers lilla kateches och hustastan. Det skedde hufwudsfalligen wid läsemötena i kyrkorna efter slutad sifst gudstjenst. De äldre synes

man icke hafwa beswärat med innan- eller utanläsning, men presterna borde öfwa dem uti att beswara begrepps-frågor angående christendomens hufvudsanningar. Att en bonde egde en bibel och läste deruti ansågs för någonting särdeles anmärkningsvärdt och berömligt. Rätt många woro icke de som egde en psalmbok. Prostén Erman berättade 1702 att två prestes från Småland, som varit närvarande wid hans visitationer i Ööinge härad, yttrat att de ingenstädes i Småland, der de följt med biskopen på visitationer, funnit så god kunskap, som folket i Ööingehärads egde. Det sedliga tillståndet förblef lift den nästföregående tidens. Det synes i allmänhet icke varit glädjande. På osedlighet innom högre kretsar gifwer isynnerhet Balkendorffska släkten ett bedröfligt exempel⁷⁴). Att exempel af motsatt art äfwen finnas, behöfwer knappt anmärkas. Wi nämna blott bland Carl XII:s män Måns Stenbock, H. H. v. Kiewen och Sten Coyet. Öfwer dryckenkap, som särdeles på söndagarna wid kyrkorna öfwebes, klagades temligen ofta, isynnerhet i Blekinge. Det war stundom presterna och oftare klockarna, som genom frögeri sökte förskaffa sig winning. Att lösaktigheten war allmän, derom wittna de otaliga i konsistorium förekommande äktenkapsmålen. Ofta medgafs äktenkaps ingående mellan personer, som under föregående äktenkap med hwarandra haft olofligt umgänge. Man ansåg det wäl omöjligt att i detta hänseende strängt handhafwa lagens bud. 1712 begärde konsistorium hos regeringen att enkor skulle få tillstånd att innom ett år efter mannens död ingå nytt gifte. Säsom skäl anföres att det wore nödigt för enkorna att hafwa någon hjelp wid gårdsbrukets stötande, "på det att landet måtte i desse beswärlige tider så mycket bättre cultiveras." Egentliga orsaken till den underdåniga hemställan war säkert att, som man finner af domkapitlets handlingar, enkorna wanligen långt före forgeårets slut woro alltför intimt bekanta med sina gårdsdrängar, och man wille wäl göra deras sammanlesnad legal, då den ej kunde hindras. Stundom wigde presterna utan vidare omständigheter enkor långt innan forgeårets utgång; sådana exem-

⁷⁴) Se prostén Goléns i W. Sallerup biographi.

pel förekomma åfwen innom presteståndet. Widspjelpelse och figneri förekom ofta. Särdeles bedrefs widspjelpelse wid källor midsummarsafton, och särstilda warningar deremot utfärdades. Den förekom i flera andra skepnader. En bonde i Hörby slog omkring sig med en brinnande qwast för att bota sin sjuklighet; andra brukade, isynnerhet under kommunion och på långfredagen, att stiga upp på kyrkobänkarna och taga spindelwäf på wäggarna för att hänga på små barn eller gifwa dem in i warmt öl, att dermed fördrifwa frosfan o. s. w. 1696 %, förekom i konsistorium "handeln om Bengta Ryssa från Glafsar, hwilken föregifwes haft beställa med Elfwor." Biskopen framställde en widlyftig och med en mängd lärda citater späckad excurs öfwer sakens beskaffenhet; han kände wäl exempel, som i hans sal. faders tid förekommit i Norrland, derpå att twänne äkta makar genom trolleri blifwit försatta in statum impotentiae, men sedermera, då de blifwit skilde och hwar för sig ingått nytt gifte, båda fått barn; deremot wore det omöjligt, "att satan kunde förwandla naturens ordning, som Gud skiftat, och efter behag utan naturliga orsaker skaffa att en qwinna war der hafwande, warande han såsom en ande både ofskidlig och oförmögen att uppfylla hwad i naturens gång felar;" det syntes alltså biskopen "probabelt att, som här ingen realis effectus följt, icke heller någon realis actio föregått, utan att här wore en status obsessionis och satan hennes phantasi turberat." Kyrkotrukten war nästan alldeles lämnad i werldsliga ämbetsmäns händer, och till och med då dessa någongång förmente det tillkomma konsistorium att med afseende derpå något bestämma, såsom härads höfding Zigershöld gjorde, skref konsistorium till guvernören med anhållan att han wille bestämma huru kyrkolagens bud borde tillämpas. Det hände stundom att en civil ämbetsman skref som en prest, då presterna skrefwo som länsmän. Då pastor i Åkarp Hans Feuk hos härads höfding Anckarstråhle gjorde anmärkning deröfwer att en qwinsperson, som fyra gånger brutit emot 6:te budet, icke in foro politico poeniterat den sjerde gången, swarade härads höfdingen, att hon icke blifwit anlagad, och tillade: "såsom Ketten icke kan penetrera att Rijs kunne hjelpa emot henne, som icke full-

wettig är, så synes bäst låta henne gå och mehra will förmoda, at det andeliga ståndets warningar i detta fall mehra skola wärka, än de slag hon för Tinghusdörren skulle slita; hemsställer derföre Pastoris egen försigtighet med henne at förfara som bäst synes." 1715 infärptes allwarfamt hos presterna att de borde akta sig för att enligt handbokens föreskrift warna folket för att tillwita dem, som absolwerats, deras wanära, enär denna föreskrift blifwit upphäfd. Detta upphäfwande hade wäl stett för att göra absolutionen till ett werldsligt straff, då folket ej aktade på des kyrkliga betydelse. Ifrågaswarande stadgande står dock ännu qwar i vår kyrkolag kap. 9 §. 5.

De sednare åren af Steuchii episkopat i Lund woro mycket bekymmersamma dels genom kriget, dels genom pestens härjning, hwilka wällade universitetets upplösning och föranledde biskopen att två gånger öfswergifwa sin residensstad och uppehålla sig på Dusbyholms gård längre tider, i saknad af beqwämligheter och litterära sysselsättningar. Under sednare hälften af året 1709 rådde mycken oro öfwerallt i stiftet. Från Blekinge och norra Ståne klagades att "arge sällar" begynte sammanrota sig i skogarna, så att man ej kunde wara säker för rof och plundring. På kusterna fruktade man fiendliga truppers öfswerfall. Sedan Stenbock drifwit fienden ut provinsen, fortgick kriget utom landets gränser och gjorde nya utskrifningar, wärfningar och kontributioner nödwändiga, äfwenfom nödwändigheten af truppers närwaro för provinsens trygghet medförde en betungande inqvartering. Presterna måste på få år tre gånger uppsätta nytt manskap för ett dragonregemente, och 1712 begärdes en särskild frivillig kontribution; många prester förklarade då att de omöjligen kunde åstadkomma några penningar. Den tidens militärer synas hafwa uppfört sig mindre hyggligt. Biskop Steuchius skrifwer ¹⁵/₁₂ 1712: "Nu äro wägarne fulle med ryttare, så att en skall se sig wäl före om han kan komma fram för deras insolentier." Om deras sedliga conduite kan ses uti profsten Troilli i Helsingborg biographi. Flera prester klagade öfwer det ohöfliga och stundom brutala sätt, hwarpå de bemöttes af de inqvarterade officerarna, hwilka "fordrade mat två gånger om dagen samt brännwin, öl och

tobak så mycket de wille för sig och sina drängar," samt des-
 utem brukade att bjuda sina kamrater till måltid, så ofta de
 behagade. Allmogen beklagade sig högeligen öfwer wårfnin-
 garna och sade att man ej wågade låta 15-åriga ynglingar gå
 till skolan af fruktan, att de på wågar och stigar skulle ertap-
 pas af wårfware, hwilka plågade locka dem in på frogar och
 traktera dem, så att de blefwo rusiga, samt derefter påtruga
 dem wårfningspenningar. För att undgå utskrifningen afgå-
 wos ofta osanna uppgifter om de ifrågawarande personernas
 ålder. Om kronobetjeningen skulle hålla sedlig tuft wid magt,
 så wille man deremot att presterkapet skulle upprätthålla den
 werldsliga ordningen och förmå allmogen att willigt under-
 kasta sig regeringens påbud om utskrifningen, hwilken för Skåne
 och Blekinge skulle blifwa lindrigare än uppe i riket. Året
 1710 wålsignades med en ymnig årswårt, så att prosten Sor-
 bonius i Jemsbög skrifwer att han på 38 år ej sett sådan
 ymnighet. Men nya olyckor stundade. På hösten s. å. utbröt
 pesten i Blekinge och i Willands härad i Skåne samt härjade
 med förfärlig häftighet. Sannolikt utdog en tredjedel af Ble-
 kinges befolkning. Farsoten war i början af år 1711 utbredd
 öfwer hela provinsen och rasade ännu på sommaren med oför-
 minskad häftighet. På wåren 1712 yppades den på Helsing-
 borgstrakten, först i Allerums och Broby socknar, samt spribde
 sig på sommaren till Helsingborg, Landskrona, Östad samt i
 Luggude, S. Åsbo, Bjära, Frostå och Ingelstads härader.
 Med anledning af trigsolyckorna och pesten påbjödos i slutet
 af år 1710 dagliga bönestunder morgon och afton så wäl i
 städerna som på landet; i Lund skulle de i anseende till stån-
 dig dimma och mörker hållas kl. 8 i stället för kl. 7, som förut
 brukats. Till förekommande af smittans spribande anbefalldes
 regeringen, att allmogen skulle i allmänhet inställa alla större
 folksamlingar, isynnerhet wid begrafningar, samt att de aflidne
 skulle utan presterlig jordfästning nedgräfwas i backar affides
 från byarna. Genom generalguvernören Stenbocks försorg ut-
 delades medikamenter till skänsta presterkapet, som borde till-
 handahålla dem åt allmogen i de socknar, der sjukdomen ut-
 bröt. Regeringens påbud, som först wid jultiden 1710 kunn-
 gjordes, åtlöddes föga hwad folksamlingars inställning angick

och ännu mindre med afseende på begrafningarna. De döende, förtviflade öfwer att deras kroppar ej skulle få hwila i wigd jord, woro ur stånd att mottaga någon tröst af Guds ord och förklarade stundom att de hwarken frågade efter prest eller sakrament, om de som hedningar eller osjäligen kreatur skulle nedgräfwas i jorden. De efterlefwande wille icke tillåta att de aflidne skulle gå miste om en hederlig begrafning. Biskopen förmanade presterkapet att söka betaga "den gemena hopen" alla strupler, föreställande huru efter fältslag många tusen menniskors kroppar blifwit hwarfomhelst nedgräfwde eller utkastade i hafwet, att de saligen aflidne icke bestomindre hwilade i ro o. s. w. Ett bref, författadt af biskop Swedberg, skulle ock uppläsas i kyrkorna. Men inga föreställningar hjälpte. Bönderna sade blott: wi betala tionde till kronan, kyrkan och presten, och således må wi få ligga i kyrkogården och blifwa jordfästade af presten. I Råsbum wille man med wåldsamhet twinga presten att begrafwa de döde; på flera ställen uppbröt man kyrkogårdsportarna och tog kyrkonycklarna från klockarne, hwarefter de aflidne under flockringning infördes på kyrkogårdarna och begrofwos af bönderna enligt wanligt formulär; sådant passerade i Österslöv och Hörby, samt anmäldes till det strängaste answar. På andra ställen blefwo de döda qwarliggande i husen, då de ej fingo begrafwas på kyrkogårdarna; på andra åter blefwo de, som nedgräfts i backarna, omi natten upptagna och införda på kyrkogårdarna. Prosten Troilius i Helsingborg antyder i ett bref att kronobetjeningen icke lämnade presterna handräkning till ordningens upprätthållande i detta hänseende. Många prester ansågo det icke rådbligt att försöka sätta sig mot allmogen, utan begrofwos de döde på kyrkogårdarna, men höllo gudstjenst på öppna fältet, emedan kyrkorna fylldes af stadliga dunster. Prosten Orstadius i Carlshamn, en man som ej plågade gifwa efter, der han hade lag och författningar på sin sida, lät ändå Alfarumboarna få sina döda jordfästade på kyrkogården; prosten Blaurius i Österslöv hade för en tid fått magt med sina åhörare, så att regeringens påbud åttlyddes, men då det spordes att andra prester jordfästade de döda och att desse begrofwos på kyrkogårdarna, så war det omöjligt att längre stå emot. På

ett och annat ställe fleg oron och misnöjet till verkligt raseri, så att en del menniskor "ej unnade hwarandra lifwet," utan med affigt gjorde allt för smittans spridande, t. ex. uppgräbde de redan nedmyllade lifen, aftogo deras kläder och inpraktiserade dem i husen. I Västad användes widsklepliga medel mot pesten, i hwißkas bruk man wille tvinga presten att deltaga. Presterna anhöllo att åtminstone de mest aktade församlingsledamöterna, som dogo af pesten, måtte få begrafwas på kyrkogården norr om kyrkan, der annars sållan någon begrofs, och att de wanliga begrafningsbönerna derwid skulle få läsas; prosten Blanrius försäkrade att, om detta medgifwande erhöles, skulle hela hans församling blifwa så glad som om den lystats till himlen. Då detta ej kunde medgifwas anhöll man att särstilda begrafningsplatser skulle få inhägnas och med bön inwigas. Konfistorium förordade detta, på det "att kropparna, som warit den helige Andes tempel, måtte anständigigt jordas," och det bifölls genast af Stenbock, men först sednare af landshöfdingen i Blekinge Jöran Adlersten ⁷⁵⁾. Konfistorium föreslog ^{80/8} 1711 i bref till vice guvernören Skytte att presterne kunde få, sedan lifen blifwit nedmyllade i jorden, "fasta mull på grafwen utan widare process och ceremonier," hwarwid också "stillnad kunde observeras mellan dem som christligen lefwat och dem, som fört ett något lösaktigare lefwerne." Förmodligen bifölls förslaget, ty presterne erhöilo tillåtelse att "med sparsamhet" fasta mull på grafvarna, då de borde stå wända "ifrå wädret;" det tillåts äfwen att efter predikan om söndagarne i en kort sermon ihogkomma dem som under weckan aflidit; dock borde noga tillses att detta icke gaf anledning till folksamlingar. Genom spärningar och wakter uppkommo äfwen många swårigheter. Militären, som wanligen höll wakt,

⁷⁵⁾ Han ålade prostinnan Sorbonius i Jemshög wid 1000 daler smt. böter att en afton utan någon processjon låta begrafwa sin man, som dog i Januari 1711, men icke af pest. A. synes hafwa warit en hård man och war mycket hatad af Blekingeska presterkapet, som påstod att han wille "fikta" dess inkomster. Han anlagade presterkapet för wårdslös ämbetsförvaltning. Råhända war han, ehuru sträf, rättsälskande och nitist. Se wid Carlshamn och Löfen P. Höllinghs och D. Strandells biographier.

synes hafwa tillåtit sig allehanda godtyckliga tilltag. Wid de så kallade "rötkärk," som utanför städerna blifwit inrättade, qwarhöllos resande flera dagar och tvingades stundom att resa tillbaka till den ort, hwarifrån de kommit. En öfwerste W. Bennet lät cernera Musås prestgård, der några personer dött af pesten, så att pastor hwarfen fick predika, besöka de sjuka eller inhösta grödan på sina åkrar; en wakthafswande officer förklarade att han skulle nedskjuta hwar och en, som vågade komma ut ur prestgården. Midt under det allmänna eländet, hvars life sjuttioåra män förklarade sig aldrig hafwa skadat, påbjöd regeringen en tackfågelsedag för pestens upphörande i Stockholm och flera provinser förskoning. Under wintren 1711—12 synes farfoten hafwa afstannat i Blekinge och mycket betydligt aftagit i Skåne, men på wåren och sommaren 1712 utbröt den ånyo i Harjagers, Onsjö, Rönnebergs, Wemmenhøgs och Ingelstads härader, äfwen som i Ystad, Lund och Malmö. Man finner att biskopen redan i medlet af Septem-ber war på Dusbyholm, der han qwarstannade ända till början af Februari följande året. Domprosten Linnerius och prof. Stridsberg woro också borta och således endast en af domkapitlets ledamöter, prof. Ihre, qwar i Lund. Antingen har biskopens afresa till Dusbyholm från Lund skett i stor brådsk, eller också har han, stadd på återresa till Lund, stannat på Dusbyholm med anledning af farfotens utbrott i staden, ty han medhade ingen enda bok, icke ens en almanach, utan ber i ett bref notarien sända en sådan, om han hade någon, och i ett annat bref begår han att få en annan bok, hwilken som helst. Biskopens frånwaro från stiftsstadens synes hafwa blifwit klandrad, men förmodligen tänkte han, i likhet med en hederlig prestman, att "så stort Guds instruments conservation war för det allmänna bästa högst angelägen," och förmente, såsom han yttrar i ett bref till konsistoriinotarien, "att han der gjorde mer till församlingens bästa, än om han wore inom lyfta dörrar och tillsluten port velut in custodia." Desså finner man af hans talrika bref till notarien, att han hwarfen förglömde stiftets eller sina egna angelägenheter, äfwen som att många supplikanter insunno sig på Dusbyholm för att "puls-feru på Hans faderliga Höghwärdighets fromma och kristmilda

hjerteras dörr." Ankomna skrifwelser blefwo i köket brutna och rökade, hwilket utan fara kunde se, enär domestikerna, såsom warande litterarum rudes, icke kunde se hwad breswen innehöllo; notarien erhöill nästan dagligen bref dels rörande konsistoriella ärender, dels med uppdrag till biskopens komminister, D. Carney, att tillse "tröskningen i bägge gårdarna" o. s. w., och till präster på flera orter att ombesörja indrifning af biskopens inkomster. Ännu i medlet af December fortfor farfoten i Lund, men upphörde som det will synas wid årets slut; biskopen skrifwer ¹⁵/₁₂: "Det berättas att Lund ännu är nog anfåktadt. Det wore sannerligen bättre att ingen wakt hölls, än slika wakt som släpper alla ut och in efter behag;" ²¹/₁₂ skrifwes: "Är på sjukdomen någon säker förändring och tiden blifwer eder långsam, så tager den resolution och kommer hit öfwer högsta helgedagarna. Här skolen I få liberaliter frysa och ibland roa eder wid en brasa; ²/₁ 1713 skrifwer han: "Här är på gården stort förråd på frysa, som förforsakar långtan till vårt elaka Lund. Kunde waken engång lämna Lundsboerne odödelige, torde de dödelige få samblas til de odödelige och göra en församling secundum theologiam Pietistarum." I Februari återwände biskopen, som nämndt är, till Lund. Farfoten hade troligen då upphört öfwerallt i stiftet, men utbröt följande sommar återigen, ehuru med mindre häftighet, i Färs, Ingelstads och Terrestads härader. I Skytts, Bara, N. Åsbo och Gårs härader synes sjukdomen icke hafwa grasserat och i Göinge endast obetydligt och blott i Glimåkra foten. Angående sjukdomssymptomerna erhålles föga upplysning ur de handlingar, som finnas i domkapitlets archiv. Prostén Lacander i Östad nämner att somliga ledo af köld och frosfa samt dogo efter 9 dygn, andra klagade öfwer hufwudvärk och ryggvärk samt dogo på tredje dygnet, andra åter hade släktefeber och dogo ännu hastigare. Någon gång omnämnas att de sjuke hade pestbölder.

Biskop Steuchius synes ej hafwa synnerligen älskat Lund, och de ledsamheter han der hade att utstå ökade ej tillgifwenheten. De nyss anförda utdragen ur hans familiera skrifwelser till konsistoriinotarien kunde ökas med flera, der "de högwise Lundenses" stundom med förakt omtalas och beskylas

för ett phylliströft tänkesätt. Så yttras t. ex. 20°/₁₂ 1712: "Jag kan intet weta hwaraf Lundenses förminnsa de goda tidender wi haft om Stenbockens victoire; fortasse ita Lundensium plurimis et præcipuis placet elephantum in muscam mutare et contra."

Det återstår att nämna något om hwad S. uträttade för renlärighetens upprätthållande och pietismens utrotande innom sitt stift. En mons:r Obergius begärde 1697 biskopens tillåtelse att utgifwa en disputation de usu Matheseos in Sacris, hwilken uppgafs wara godkänd af dekanus så wäl i philosophiska som i theologiska fakulteten, samt af prof. Poppelman endast klandrad på ett ställe, hwilket blifwit ändradt; deremot hade prodekanus ansett afhandlingen irrlärlig. Biskopen instämde häri och wille framdeles utan præjudicio wisa skäl för sin mening; "det allena will jag denna gången säga. Hwar Mathematici så så interpretari articulos puræ fidei per mathe- sin, så blir fuller inevidentia etiam beatis satis evidentia." De två förut nämnda Böhmanerna, Hypphoff och Batersson, blefwo under Steuchii episkopat båda befordrade till skolrektor, den förre i Carlshamn, der han dog 1711, den sednare i Landskrona; P. blef sedermera kyrkoherde i Öwistofsta. De gäfw ej mera anledning till misstänka om irrlärlighet och wifade genom sitt beteende i sina ämbetens förvaltning, att deras mystiska spekulationer icke gjort dem mindre skidliga att taga sig fram i den werkliga werlden; de synas nemligen warit nitiska ämbetsmän och noggranna i handhafwandet af sina rättigheter. Med det nya århundradet begynte pietismen att afhöras i Lunds stift. 1701 ankommo twänne tyskar, som studerat i Halle, nemligen magister Johan Werner Pause och Johan Schade, till Carlskrona och sysselsatte sig der en längre tid med information och tillåtos äfwen att predika. Genom derwarande tyska pastors, J. C. Hauswolffs "vigilance och drift" upptäcktes likwäl deras pietism, då de till fleras stora misnöje förbjödos att predika och anmälades för konsistorium. De reste derefter sjelfwe till Lund, dit de ankommo under det biskopen war stadd på en visitationsresa. Medförande ett, som det will synas i hast och försträckelse hopsatt, bref från domprosten Linnerius begäfw de sig ut på landet att söka biskopen,

som råfades i Wemmenhögss härab. De wille i Lund upp-
 wisa sina betyg och låta sig examinera, men Linnerius wille
 ej dermed befatta sig i biskopens fränwaro; huruwida biskopen
 examinerade dem är ej kändt, men de blefwo på konsistorii be-
 gåran genom generalguvernören H. Wachtmeisters adsistence
 bortwista och "på tyfka sidan öfwerfätte," som det heter i en
 af konsistorii skrifwelser. Om deras läror och beteende finner
 man inga närmare underrättelser; i konsistorii bref till general-
 guvernören, superintendenten och tyfka pastorn i Carlskrona
 omtalas endast något "owäfen ⁷⁰⁾" förmedelst hemlig pietismo"
 och att de medhast Weigels och några andra mistänktas skrifter.
 Hauswolff prisar högligen Wachtmeisters nit om renlårigheten.
 En tyf skudent wid namn Christian Ernst Schultetus kom
 1703 till Carlskrona, der han först på Hauswolffs anmälan
 erhöill tillstånd att predika, men sedan blef han suspekt för
 pietisteri. Superintendenten Folcher med hwilken han stundom
 samtalat i theologiska ämnen hade likwäl aldrig funnit någon
 anledning till att mistänka honom. Då han sedan reste till
 Upsala, warfobde man ärkebiskopen om denne farlige persons
 ditkomst. 1707 återkom han till Carlskrona och sadess med-
 föra en bok, som han utgifwit i Hamburg för att befria sig
 från mistanken om pietism. Presterna i Carlskrona manades
 till ökad iswer i att uppspana "om pietistiskt wäfen eller in-
 clination till oro å orten" förefanns, och Schultetus afwisades
 med tillönskan af lycka på annan ort. En ännu farligare
 person, magister Johan Hübener, kom 1705 till Carlskrona,
 der han snart ertappades af den werksamme Hauswolff, som
 kallat honom ein grober pietist, ein erzpietist, den der efter
 pietisters wanliga sed for med lögn, war groft ofunnig o. s. w.
 Han sadess hafwa uppgifwit sig wara ordinerad af ärkebiskopen
 i Upsala, hwilket befunnits wara osannt. Han erhöill respass
 till Amsterdam, men reste i stället i Carlshamn, der han under
 påfken uppehöll sig och predifade för en del Sariffa fångar,
 hwilka der wistades. De hade hos biskopen begärt att tyf
 predifan för dem måtte blifwa hållen. Annandag Påsk höll

⁷⁰⁾ Då notarien skrifwit pietistiskt wäfen har Linnerius ändrat det till
 owäfen.

§. "konvent" under stort tillöpp, så att intet folk biwistade aftonsången i stadskyrkan. Prostén Hammerus äfwenksom landshöfdingen bortwistade honom från staden, men han återkom wid pingsttiden. Sednare wistades han wid Andrarums alunbrut. Wid prestmötet 1705 "blef upläst K. M:s nådige bref till herr Archi Biskopen och herr Archi Biskopens bref till Konsistorium dat. Upsala den 30 Maj förleden angående de nya Svermerier i Tyskland och förmantes att hafwa noga inseende på de fremmande personer, som ifrå andra orter inkomma och præceptorera; synnerligen förfrågades om studioso Hübener, som någon tid warit wid Ahlunwärket hos H:r Weinanz, men swarade H:r Pastor Nholin, at han nu wore bortta och til Tyskland förrest; så påmintes ock at man noga wille tillse i Christianstad, hwilka der præceptorera af de fremmande tyskar." I sistnämnde stad wistades en del Sariska fångar, och en student från Jena wid namn Walter Nelle hade en tid tillåtelse att predika för dem, hwilket 1705 upphörde, sedan de flesta fångarna woro borta och de qwarwarande förstodo swenska och då de tyska gudstjensterna förorsakade att aftonsångarna föga besöktes. En köpman derstädes wid namn Anton Cortmeyer wille hafwa till informator en swensk, wid namn Hallberg, som studerat i Tyskland och war mistänkt för pietism. Konsistorium önskade att regeringens ordres till kronobetjeningen angående åtgärder till pietisteriets hämmande ej måtte publiceras, för att ej derigenom mana willoandarna till att desto hemligare drifwa sitt owäsen. Professorerna anmodades att wara uppmärksamma på de studerande, att ej pietism måtte bland dem insmyga sig. Twänne studenter blefwo insatte i fängsligt förwar i Halmstad och Warberg, der de af fringboende prester borde underwisas. Kyrkoherden P. Collin i Gefweröd anmälde ock en förment itrlärare, nemligen fogden Christen Wärtenson på Maltesholm; dock synes anledningen dertill endast warit att fogden yttrat, "att presterna kunde göra en likpredikan öfwer en pölsespind," och sagt sig hafwa en bok, hvars författare skulle heta Samotenus, hwarwid kyrkoherden utbrister: "gifwe Gud det ej må wara Samofatenus!" 1706 synes man warit temligen lugnad, och konsistorium beprifade regeringens omsorg "om rikets förswar mot des timliga och

andliga fiender," men 1715 blef ny och än större oro, då tvåanne pietister kommit till Carlskrona, nemligen en finf theologie licentiat wid namn Isak Laurenbeck och A. Hilleström. Den förre dog fort derefter; om den sednare kommer i nästföljande biographi något mera att anföras. Afwen mellan nämnde år förnummos någongång röster, som antyda åsigter i kyrkliga frågor liknande pietisternas, t. ex. garnisonspastorn Stephan Hallanders († 1708) i Malmö, hwilken 1708 så wäl hos biskopen som hos generalguvernören beklagade sig öfwer det offid, som wid garnisonsförsamlingen bedrefes, i det soldaternas kompaniwis på wis föreskrifwen tid tvingades och drefwos fram till nattwarden såsom till en werldslig, timlig, jordis och säfänglig handtering och tillställning, hwarwid de grofwaste syndare, såsom swärjare, drinkare, Guds ords föraktare m. fl., framträngde sig, ehuru Guds ord lærer att Gud will tjenas och äras af frivilligt hjerta (religionis est non cogere ad religionem) och att heliga håfwor ej böra gifwas åt hundarna. Om än K. Carl XI ytttrat att frigsfolket borde kompaniwis gå till nattwarden, kunde meningen icke hafwa warit, att kåppen, hugg eller slag skulle wara driffjådrar till nattwardens begående, eller att presterna skulle mista rättigheten att afhålla uppenbart owärdige personer derifrån. H. anhöll derföre, att ingen måtte bindas wid bestånd tid för nattwardens begående, och att hwar och en, som wille begå den, måtte åläggas att hos presten anmäla sitt förehafwande så tidigt, att han kunde pröfwa des kunskap och själsstillstånd.

För archimandriten och abboten i S:t Athanasti kloster i Thessalien Dionysii och hans medbröders lösköpande ur fångenskap insamlades 1706 en kollekt, utgörande för Lunds stift 350 daler smt. Detta må nämnas såsom ett bewis att swenska kyrkan ansett det för en pligt att öfwa barmhertighet afwen mot andra än lutheriska trosförwandter.

Utom några lifpredikningar utgaf biskop E. endast disputationer, hwilka finnas uppräknade i Lidens disputationsskatalog.

47. **Jonas Linnerius**, son af kyrkoherden i Skellefteå Petrus L. och Margreta Plantin, föddes derstädes $\frac{2}{3}$ 1653. Efter att hafwa genomgått Piteå skola och Hernösands gym-

naftum blef han student i Upsala 1670. År 1681 reste han utrikes och blef året derpå i Giesßen promoverad till magister med första hedersrummet. Efter hemkomsten blef han på kongl. rådet Ehrenstens rekommendation $17\frac{1}{3}$ 1684 utnämnd till theologie professor wid universitetet och derjemte swenskt pastor wid domkyrkan i Lund, och prestwigdes s. å. i Säbrå kyrka i Ångermanland. 1690 blef han prof. primarius och domprost i Lund, war riksdagsfullmäktig 1693, 1697 och 1713 samt nådde ändtligen $16\frac{1}{12}$ 1714 Lunds biskopsstol efter att hafwa bertill blifwit kallad med 196 röster. De närmaste i röstantal woro prof. Ihre med 30, biskop Gezelius i Åbo med 26 och prof. Stridsberg med 21 röster. Edermera njöt L. den hedren att blifwa adlad, men antog ej sjelf det adliga namnet Linnerhjelm, som hans barn buro. Han erhöll också 1719 theologisk doktorswärdighet. Död $10\frac{1}{2}$ 1734. Hans två närmaste efterträdare hedrade hans minne, Rydelius med lifpredikan och Pappe med parentation, och snart sagdt otaliga griftpoeter sjöngo wid hans graf. Såsom prof på tidens poesi anföra wi ur "Barnasfi unga borgerstaps klagan:"

Swem har så stenhårdt mod, att hiertat icke blöder?
 När Mercur ropar ut: Guds högsta Präst är död.
 Linnerius, som war Församlingen en stöd,
 Är den som för vår syn på båren ligger dödder.
 Ett fall, som Ballas klådt i flor och forgeklåder
 Som gör Gudinnorna så bleka som ett lif,
 Som gör hwar Booklåd Nymph, snart sagt, blyhwittet lif.

En dotterson söng:

Wij tacke tig för hwar en dag så länge
 Högsalige, wij niutit titt umgänge;
 Wij stadigt tig sku wörda i tin graf,
 Och thet i någor måtto ej förändra
 Tills wij en gång så wäl som alla andra
 Sku tackla af.

Gift $11\frac{1}{10}$ 1692 med Elisabeth Adlerberg, död $30\frac{1}{3}$ 1751; dotter af ärkebiskopen Olof Svebilius och Elisabeth Gyllenadler⁷⁷⁾.

⁷⁷⁾ Eläktstapan med ärkebiskopen skall hafwa mycket smidrat L. Det berättas att han tillsporde en flokarekandidat, hwem som skrifwit förfärlas:

Barn: Olof, f. 1694; hofrättsråd i Götha hofrätt; d. 1782. — Elisabeth Margreta, f. 1697; d. 1712. — Helena Maria, f. 1702; d. 1790; g. m. juris prof. i Lund David Nehrman. — Anna Katrina, f. 1705; d. 1706. — Pehr, f. 1706; d. 1794; kansliråd. — Anna Christina, f. 1709; d. 1785; gift m. hofjägmästaren S. Hammarberg. — Eva Katrina, f. 1711; g. m. landshöfdingen i Åbo C. F. Rappe och död samma dag som hennes nästförut nämnda syster. — Beata Elisabeth, f. 1714, d. 1785 ogift.

L. har icke, som de flesta wetenskapsidkare på hans tid, genom disputationer ådagalagt sin lärdom. Endast en disputation på två ark har han i Lund utgifwit. Hans biograph i biograph. lexikon tillerkänner honom icke destomindre "ewärdelig förtjenst ej mindre af Lunds domkyrka än des Academi," hvilken ewärdliga förtjenst skall bestå deri att han till akademien's bibliotek skänkt den så kallade liber daticus, hvilken utgör en förteckning på de personer, som från 1086 till mot slutet af 1300-talet skänkt gäfwor till Lunds domkyrka och hospital, äfwen upptagande personernas dödsdag och beloppet af deras gäfwor. Boken, som ursprungligen förwarats i domkyrkan, hade derifrån på ofärdt sätt bortkommit; L. skall hafwa fått den af prosten Arenchil i Kjellstorp. Som domkapitel's ledamot nitälskade L. för uniformitetens införande, för Lunds stifts införlifwande med Sverige medelst giftermål mellan uppswenska prester och skånska prestenkor samt för konservationer af prestfamiljerna i allmänhet. Honom tillhör det minnesvärda yttrandet om en prest, Thomas Joungh, som sökte Hwellinge pastorat, att han, såsom för ung och föga meriterad till så important lägenhet, icke kunde bertill föreslås, "med mindre han, som är född uppe i Riket, försörjer Probstens ef-

---

gen öfwer katekesen; då Svebilus riktigt uppgifwits med titlarna doktor och ärkebiskop, frågade L. ytterligare, om ej S. varit något mera. Då examinandus här responderade tacendo, som det stundom heter i gamla examensprotokoller, inföll biskopen: Wet ni ej att ärkebiskop Svebilus war min swärfar? samt afswjade examinanden. Historien tillägger litwäl att denne nu omtalat någon presnt, som blifwit afskämnad i det bisköpliga köket, och att biskopen derefter ånyo påbörjade examen, som fortsattes och slutades till ömsesidig belåtenhet.

terlätne enka, som här i Skåne född är, och hans Kongl. Maj:ts allernådigste intention således med sammanblandning af Nationerna kunde des mera befrämjas." I sina yngre år war L. utan twifwel "en frist man," som man brukade säga, och en werksam konsistoriiledamot. Notarien professor Winslows concepter har han genomgått och rättat både i anseende till språket, hwaruti W. stundom "wisade confusion" genom att stöta på danska eller tyska, och i anseende till innehållet. Sedan L. blifwit biskop, war han wisserligen werksam så widt han förmådde, men hade redan hunnit öfwer 60:de året, och hans kraftfullaste tid war alltså förbi. Att hans styrelse war lindrigast sagdt swag och att allehanda oordningar fritt tillwårte under densamma torde bewisas redan af en del om honom icke längesedan gängse anekdoter, och än mer af några yttranden, som hans efterträdare låtit inslyta i konsistorii protokoll, t. er. att att en owärdig person inträngt sig i presteståndet under biskop L: "sjukdom och stora ålderdomswaghet." Lars Lesgren, sedan pastor i S. Herrestad, anmålde 1733 att han wille blifwa missionär i Lappmarken, anförande dertill bland andra skäl äfwen det, att man swåriligen med godt samwete kunde winna någon befordran. I Lunds wedoblad på 1780-talet finnes införd en gratulationsfrist till A. Rydelius efter hans biskopsutnämning, i hwilken det, efter beprisande af Guds nåd, som gifwit stiftet en sådan biskop, heter: "nu slipper intet Simon fram med sin gyllende pung." Antydningarna äro tyhliga nog, och hwad som här antydes uppgifwes af traditionen, äfwensom att L. drack nog mycket ⁷⁸⁾. Enligt förutnämnde biographi höll L. "sjelf eller genom häradsprostarna ärliga wistationer i prosterierna, ifrade mycket för rena seder bland sitt presterskap och wedopredikningars och predikoförhörns hållande;" wi wilja icke jäfwa detta omdöme, blott genom en del facta upplysa det, och tillägga att han wisade mycket nit för utrotandet af så wäl figneri som "pletisteri." Under de sista tio åren af L: episkopat wistiterade han säkert endast "genom häradsprostarna" eller konsistoriiledamöter; professorerna M. Hegardt och J. Benzelius hade ofta

⁷⁸⁾ Jfr. biogr. ler. 9:de bandet p. 187.

fådant uppdrag. Ifrandet för rena seder bland prästerkapet, så väl som bland allmogen, var onekligen af behöfvet påkalladt; men Li ifrande synes hafwa haft ringa eftertryck. Under hela år kunde en kyrkoherde beswära sig öfwer sin komministers lastbara lefnad och ohöfliga uppförande, utan att någon allwarligare åtgärd widtoges än att pastor förmanades till öfwerseende och komministern till "att rödja det af wägen, som någon olust och missförstånd kunde förorsaka." Mellan en pastor och hans komminister kunde under hela år ett oupphörligt gräl fortgå under bådas förargelsewäckande lefnad, utan att de stildes åt eller någon annan kraftig anstalt gjordes för att hämma sådant offid. Den gamla ofreden att präster höllo öl- och brännwinsförsäljning wid kyrkorna hade ej ännu hunnit utrotas; wid 1720 års prestmöte warnades deremot. Det hände ock icke sällan att präster endast mot dryg betalning antogo brottslingar till absolution och nekade flyttningsbewis åt fattige, som ej kunde betala. 1716 anmälde hofrätten att delinquenter från Skåne och Blekinge wanligen woro platt ofunnige i kristendomen; konsistorium försäkrade om sitt eget och prästerkapets nit, samt påstod orsaken till ofunnigheten wara att söka i personernas egen nachläsfighet, skjutningar, som hindrat förhörens biwistande, o. s. w. Under riksdagen 1727 skref biskop Rudéen i Linköping å Cleri comitialis wagnar, att prästerkapet war i widrigt omböme för wårdslösöhet i ämbetsförvaltningen och att äfwen skugga kastades på konsistorierna, såsom icke nog waksamma och nitälskande för god ordning inom församlingen. Lunds konsistorium försäkrade i swaret härpå att det hade gjort allt för sedlig tuft bland prästerkapet och fliteligen förmanat det till ämbetsnit, men beklagade blott att prästerkapet ej erhöill tillräcklig handräkning af kronobetjeningen. Med anledning af det allmänna ryktet att befordran sällan kunde winnas utan genom penningar, föreflogs wid prestmöte s. å. att hwar och en, som sökte befordran, borde inför konsistorium med ed förbinda sig att ej använda olofliga medel för att winna hwad som söktes; motionen wann symphatier wid synoden, men biskopen "höll denna begäran mycket betänkelig för Kongl. Canqliets skull" och ansåg den hafwa "åttfällige swäre consequenser om dem, som sådant skola såsom

actores bewisa; torde och wara nödigt med andra Conffistorier om en så wigtig sak att conferera i dessa underliga tider." L. warnade omsorgsfullt mot öfwerdrifwet ämbetsnit. Såsom exempel härpå må anföras att, då pastor wid S:t Petri kyrka i Östaf, Richard Åkerman, begynt att wid de dagliga morgonbönerna förklara det kapitel af bibeln, hwilket upplästes, tillfades han att upphöra med en sådan betänkelig "ändring uti det som till ministerii lättnad war stadgadt." Ej längre tillbaka än 1695 ålades likwäl presterna att i morgonbönen, sedan ett kapitel ur bibeln blifwit uppläst, deröfwer gifwa "en kort paraphrasin och en eller två doctrinalier." Öfwer tilltagandet af dryckenskap, swordom och sabbatsbrott klagades understundom af pastorerna, och konsistorium anmodade landshöfdingarna att skaffa bot mot det onda. Mot signeri utfärdades särskild warning 1722, då allmogen begagnade widskepliga kurer mot en gräsferande boskapsdjuka. Uti äktenkapliga förhållanden rådde mycken oreda, och hundratals äktenkapsmål förekommo på ett år i konsistorium. Till en betydlig del föranleddes oredan af frigen. De i städer och på landsbygden inquarterade militärer förde oftast en lösaktig lefnad. Konsistorium beswärades ån af hustrur, som wille ingå nytt gifte, sedan deras män på flera år ej afhörts, ån af män som återkommit från utländsk fångenskap och wille återtaga sina hustrur, hwilka länge varit gifta med andra män. En soldat, som återkom från Siberien, fann sin hustru gift med en bonde i Wäsby, återtog henne och blef boende på samma gård, då pastor erhööll uppdrag att tillse, att mellan hustrun och den sednare mannen "intet för familjert umgänge" komme att ega rum. Stundom twungos underåriga flickor till förlofning, till och med till giftermål; en soldat blef 1723 skild från sin hustru, med hwilken han blifwit gift i hennes 13:de år; wid mognare ålder önskade hon skilsmässa. Presterna uppmanades med anledning af dessa och dylika händelser att så bedrifwa underwisningen i christendomen, att den ej blott komme att bestå i kunskap, utan folket också "fördes till en christelig christendomsöfning;" de förmanades också att ej "lägga sig så mycket på oratoriske och stilige predikningar" som fast mera affe de ensaldiges uppbyggelse. Mot ingenting användes större nit än mot

pietistieriet. Detta hade en beskyddare i Carlskrona uti generaldirektören wid amiralitetet grefve Hans Henrik von Plewen, i hvars hus Andreas Hilleström, som 1718 blef komminister och 1730 domprost i Götheborg, uppehöll sig som hofprest 1715 och 1716. Hilleström predikade dels i sin patrons hof, dels i kyrkorna i Carlskrona och stadens omgifning, alltid med mycket tillopp af folket. Konfistorium wille förbjuda honom att predika, men synes hafwa fått till swar att han såsom lagligen wigd till prestämvet icke utan ransakning och dom kunde förbjudas att predika. Han wistades 1716 på Ericsholm (nu Trolleholm) i Skåne, hwilken egendom v. Plewen förmodligen egde. En student, wid namn Carl Wikblad från Stockholm, som varit i Halle och war suspect för pietism, wistades ock i Carlskrona wid den tiden och blef förbjuden att predika och informera; han antogs sedan till skrifware wid flottan. Hilleström kallades 1716 till Lund, predikade en söndag i domkyrkan och comparerade två gånger inför konfistorium samt undergick en allvarsam examen. Wi anföra en del af protokollet ^{11/6} 1716. "Närvarande H. H. Biskopen och deras Högtr. Högst. Hrr Professorer, mag. Th. Ihre och Hr Haquin Stridsberg. 1. infallades Hr Hofpred. A. Hilleström och såsom han infommit med sin förklaring, sedan sista sessionen, uppå Cons: Eccl. Holm. protocoll och Hr Seelmans skrift, han och i går predikade här i domkyrkan: altså upplästes först Cons: Holm. prot. och wid första puncten förhöllts honom, det man ej allenast bör sentire cum ecclesia, utan ock observera *ἰποταπῶσιν ὑγιαίνοντων λόγων*, och hwar sådant wore påserat, att han hårefter sådant wille observera och rätta, för den nödwändighet, som är wid desse tiders bestaffenhet och de nyss introducerade läresatser och schismaticis, quod ex exemplo in specie Speneri patet. Detta lofwade Hr Hilleström, att hålla sig wid de gamle lärarens skrifter, och har ej heller sig så bekant om de nya controverster, har ej heller låst af Speneri skrifter mera än dess reglor, som finnas uti Sackendorfs furstestat, för en präst, wistste ej heller af Peterssons eller Thomassii, har ock ej sett Arnolbi skrifter. — Frågades om han förbannat dem som förbjuda Sammankomster, att der tala om gubelliga saker. R. han nekade att det någonsin war skebt, och förden-

skull har han ock samma in protoc. Cons:i Holm. förklarar.
 Qu. Hvad han tänkte om sådane conventiculis privatis? R. det kunde hafwa sin nytta, enär det sker under ordinarii direction, eller en hushåder det gör med sitt hushåll, men att det sker promiscue och på det sätt, som han hört skett wara i Tyskland, approberar han ingalädes, och ber Gud bewara sig ifrå sådane tankar, som ske in contemptum publici ministerii et cultus. Qu. Om de woro convicti pietismi, som han omgås med? R. denne sak warit under Commission, hwarest H:r Erkebiskopen præsiderade och Pastores Holm.; dock hafwer ingen af dem warit convicti, eljest hade de blifwit exequerade. Qu. Angående des predikan 26 Trinitat.? R. dermed war så beskaffadt, att Cons. Holm. fordrat hans predikan, och nekade att han någonsin sådant uti conceptet skrifwit, utan fast mera sig utlåtit, att quæstio war huru uti Evangelio allenast uppräknas opera, och icke fides, der likwål secundum fidem et infidelitatem menniskorna skola dömas; dock såsom opera indicant fidem och opera non faciunt christianum, melanchrianus facit bona opera. Hvad concepterne widkommer, har han hos Cons. Holm. inlagt 2 complete concepter, men de öfrige woro allenast såsom memorialer för sig. Qu. Om Cons. Holm. förestat honom någre speciale formulas loquendi och om han wistte de som skulle observera på honom? R. aldrig något honom blifwit specialt förenämndt, utan hwar gång de kommo tillsammans, bannade de på honom, och wistte han ej heller hwem det skulle wara, som på honom skulle observera. Han predikade en wedopredikan för Capellanen i Storkyrkan, och har samma dag Pastor Törling, som då war åfwen i kyrkan, talt med Capellanen och sagt wid den tiden, att den som skyller Hilleström för ej wara orthodox, måste wäl sjelf ej wara orthodox, och war det ej en wacker predikan H:r Hilleström hållit, hwaruppå Capellanen Gådda welat gifwa sin attest, men sådant ej begärat, utan som han reste straxt samma dag till fru grefwinnan på landet, så har ej heller Cons. derom frågat förr än halft år derefter. Sedan upplästes H:r Hilleströms förklaring — — — — Frågades in quo sensu han brukat detta formular försäntia sig i Guds kärlek? R. han dermed ej annat tänkt, utan att man bör ju mer och

mer accommodera sig till Guds kärlek. Object. Phrasis hæc, quia ambigua et *ἀγυργος*, an de amore Dei in nos, vel de amore hominum in Deum? R. han fan ej påminna sig hvar han den tagit, utan i enfaldighet brukat, och såwida den kunde göra någon mörkhet och ambiguitet och non ex scriptura, gärna wilja afhålla sig derifrån; fast många här i rifet samma brukat. Qu. de Christi throno quid intelligis? R. Lutherus har brukat den uttryckelse. Monebatur att man måste göra en åtskilnad uti Lutheri skrifter, emedan han tempore posteriore mycket retracterat, så att man intet får bruka alla Lutheri uttryckelser. Deinde Lutherus aliquando rhetorice et populariter loquitur, alibi et cautius et formaliter magis, itaque satius est abstinere talibus, quum alias fuerit suspectus. Derföre är det bättre bruka sådana ordafätt, som enfaldigt hålla sig wid våra symboliska böcker, än bruka dem, som göra någon anstöt, det och H:r H. begaf sig till. Qu. Hvad han tycker om Theologia Mystica? R. om sådana saker har han ej gjort sig bekant och ber gud bewara sig för sådane tankar, så wål som för Theologia Allegorica et Mystica, den gud låte aldrig komma för dess ögon, emedan de sådane skadelige consequencer med sig hafwa. — — — Qu. An lex proponenda est renatis? R. ita, quia lex est regula et norma actionum. Qu. Quid de extraordinariis et immediatis revelationibus sentis? R. totum damno, carent auctoritate et fundamento, quia scriptura sacra unica adhærere debemus. Qu. Annon a latere adhiberi possunt? R. minime, quia fallaces sunt. Qu. An irrogenitus possit esse subjectum Theologiæ veræ? R. Danhaverus dicit impium non posse dici Theologum, interim tamen, quatenus qui impie vivit, lucem habet ex S:a S:a, utique vera est. Qu. An si vera, carnalis tamen est? R. illas quæstiones numquam audivi. — — — Qu. An in libris symbolicis aliqui errores inveniuntur? R. Non, et quod firmiter dico, quum ad confessionem Librorum symb. juramento me adstrinxi. — — — Qu. Regeneratio an talis ut inter Christum et nos faciat unam substantiam? R. regenerationis definitio rite data. Regenerationem præcedit justificatio, alias ipsa et justificationem comprehendit." — — — Resultatet af förhöret blef

att *H.* befunnits sentire cum ecclesia, men ej alltid cum ea loqui, och han förmantes att "uti sin zelo han icke så mycket wille attendera till sin intention, utan så laga, att samma sater *κατ'ἐπιγνωσιν* och så mycket mera caut härutinnan handtera och urgera icke allenast en doctrinæ christianæ partem utan ock med flit tillika den andra, som är Evangelium." Tyfka pastorn i Carlskrona, J. C. Hauswolff, betackades "för des berömmelige Zele emot det pietistiske wäsendet," och till v. Liwen aflåts en skrifwelse, hwari "representerades att det wore emot *R. M.*s gudeligste förordningar att beskydda suspecte personer" och att "Consistorium gerna såge, det med hofpredikningarna intet misbruk måtte ske, att derigenom allmänna gudstjensten uti kyrkan ej alldeles efterfättjes och ställes å sido." Med anledning af en skrifwelse från justitiekanslern anmodades alla pastorer 1722 att med all tilbörlig och nödig nit och vigilance efterfråga allehanda omwäsende i religionen, t. er. konventiklar, och söka förekomma de enfaldiges förwirring derigenom. Efter inhemtade underrättelser från stiftet skrefs till justitiekanslern att, sedan några studiosi från Halle, hwilka i Carlskrona "hos någre enfaldiga någre willfarande läresatser försökt att inympa," blifwit lyckligen afslägsnade från riket, hade man, "Gudi ware lof och åhra, hwarken af de hemliga sammankomsterna uti Religionswäsendet eller andra bewislige förgripelser emot den rena evangeliska läran något å en god tid förnummit, mera än att en affledad ryttmästare Stodman, som två år wistats i Dstad, försummat gudstjenst och nattwardsgång samt uti samquäm talat föraktligt om Guds ord och sakramenterna, samt att s. d. rektorn i Landskrona J. Willborn blamerat Consistorium och skolorna i hela Sweriges rike." Att hålla konventiklar och att blamera konsistorium skulle alltså betraktas lika med smädelse mot Guds ord och sakramenterna, om man annars får antaga något strångare sammanhang uti en troligen af biskop Linnerius diktad skrifwelse. 1728 wäxtes stor oro i domkapitlet genom Dippels ankomst till Christianstad, der han bodde hos en handlande, wid namn Hoffmeister, och hans skrifter lästes till och med af ett par prester. Desse wisade dock ej någon benägenhet för hans läror. Till *R. M.* skrefs s. å. med anhållan att *R. M.* wille allernådigt

låta bortskaffa Dippel och "medelst öppet plakat tillkännagifwa sin kongl. wrede och hämb mot dem, som i offentlig predikan eller enskilda sammankomster samtyckte till Dippels läror eller andra gudlösa och förföriska satser, som wore præjudicerlige för den heliga bibeln eller de symboliska böckerna." Dippel, som försport något om denna strifwelse, reste från Christianstad, dock till en början ej längre än till Ängelstad (anneren till S. Herrestad), der han lär haft en bekant i sekreteraren Lindenstedt. Sin fromma iswer uttalar den gamle biskopen äfwen i sitt votum till ärkebiskopswoalet 1730, hwilket är af följande lydelse: "i underdånigt följe af K. M:s nådigste Besfallning at Lundiska Consistorium Ecclesiasticum skulle inkomma med sit utlåtande om tiänlig successore wijd det nu vacante Arkebiskopsätet i Upsala, så är min oförgripeliga derom mening effter bästa Wett och Samwete om den wigtiga saken, at genom någon berömmelig, gudelig, nijtist och wälförfaren man, som rättfimmeligen alt nödigt och angelägit uti Guds dyrkiöpta församling behiertar: Härwijd kan man intet förbigå at nämna twenne mycket berömmelige Theologos och Biskopar, nembl. Biskopen uti Strengnäs Doctor Daniel Lundius samt nyligare förordnade Biskopen uti Linköping Doct. Joan. Steuchius, som af des ungdom af alt Christläfligit wäl bekant warit; hwilka mycket gudelige, lärde, förfarne, wählmeriterade och Rättfinnige män äro. Om enthera af them kunde til det wigtiga och ansvarliga Embetet mildast blifwa benädat, hwarigenom Guds heliga namns ähra, K. M:s gudelige wälbehag och Rikets heder förmodeligast blefwe befrämjat och willsfarande Swärmeandar någorlunda dämpas och deras Själöförgift på giörligast sätt, med deras sfenheliga och högt skadeliga Indifferentierie åtminstone genom Guds kraft betagas och utrotas och den rena Evangeliska religionen wijdare conferveras och förswaras. Swartill den altrådande Gudens nåderika Uplysning och mäktiga wälsignelse af himmelen anropas till många Själars andeliga och timmeliga wälgång nu och i all ewighet."

Wid hwarje nyår och wid andra högtidliga tillfällen upp-waktade L., med strifwelser i biskop Hahns manér, landshöfdingarna i stiftets tre län. 1717 t. ex. önsfades baron Skytte

att "den allsmåttige Gud täcktes des högtberömmelige lifstid, som allaredo en ansenlig och behagelig ålder wunnit, och till hjertans hugnad och glädje, till många och flere åhr under Guds nådiga behag wijdare förlängia." Årkebiskop Steuchius erhöi och årligen ett nyårsbref, hwari önskades, att "Gud wille honom såsom ett berömmeligt ljus och pelare uti sin församling och såsom en besynnerlig detta stiftets patron länge wid helsa och krafter behålla samt låta des förnähme hus florerat" o. s. w. Domkapitelsledamöterna synas hafwa funnit dessa skrifwelser löjliga. Då Å. 1717 wille affända till nyhånämnde baron Skytte en skrifwelse, uttryckande en öfwerfwinnelig fröjd öfwer hans utnämning till general öfwer allt K. M:s infanteri, anmärkte domprosten Stridsberg att skrifwelsen torde komma illa till pass, enär H. Excell. i de dagarna skulle låta för fallbrand amputera ett ben och söga hopp wore att denna wådliga operation kunde lyckas. Hans excellens dog också kort derefter. Professorerna B. Humerus, J. Benzelius, A. Rydelius och C. Papke hafwa ofta funnit nödigt att ändra de skrifwelser, som under biskopens ledning blifwit uppsatta eller af honom approberade, och att opponera sig mot hans beslut. Som profansler war Å. icke afhållen och hade åttilliga ledsamheter af studenterna. 1721 blef han af en student, wid namn Olof Knutson, Knut skråddares son, anlagad, derföre att han bestyillat denne att hafwa inslagit fönster i biskopshuset. Biskopen wille med intyg af en snickare, som bar det underliga namnet Asmus Deus, bewisa att Olof Knutson blifwit en natt klokan 11 "träffad in ipso facinore med en långwagn i handen, hwarmed han sig otillbörligen brukade på biskopens fönster, hwilka blefwo inslagne, såsom dagen derefter flere bland professorer och andra stadens inwånare med förundran åskådade." Fönstren hade tre nätter å rad blifwit inslagne. Huru saken aflöpp är ej kändt.

Wid riksdagen 1723 föreslogs tillsättandet af en ecclesiastik deputation för att öfwerse och förbättra kyrkolagen. Ghuru förslaget mötte häftigt motstånd innom presteståndet, gick det likwäl igenom. Då K. M. följande året af konsistorierna infortrade förslag på 8 ledamöter af presteståndet för att deltaga i denna deputation, wäckte saken mycken oro hos capitu-

lares i Lund. En skrifwelse afgick till K. M., hwaruti man begärde uppstof till nästa riksdag, hwilket man så mycket snarare hoppades winna, som kyrkolagen redan genom flera nyare förordningar blifwit förbättrad; man androg widare, hurusom enligt Guds ord och augsburgiska bekännelsen det tillkomme biskopar och predikanter att upprätta stadgar och ordningar i församlingen, hwarföre man anhöll att konsistorierna måtte få med hwarannan conferera om nödige förändringar och sådana föreslå till rikets ständers approbation; liksom werldsliga lagen blifwit författad af personis politicis, så borde kyrkolagen af presterkapet allena revideras; om uppstof icke kunde bewiljas, anhöll man att hela presterkapet finge utse deputerade, och sådana icke af konsistorierna föreslås; om ejheller denna önskan bifölls, supplicerade man att ej blott pastorer i Stockholm, utan prester från alla stift, enkannerligen från Lunds, måtte förordnas till deputerade, och föreslog biskoparne Rudéen i Linköping, Nordlind i Strengnäs och Lund i Werjö, öfwerhofpred. Barchius, pastor prim. Caméen, proff. Lundius och E. Bengelius i Upsala samt prosten P. Blanrius i Köpinge. Det synes hufwudsakligen hafwa warit fråga om förändrade stadganden med affeende på tillsättningen af prestlägenheter, hwarwid en utwidgning af församlingarnas waltätt torde åsystats. Den omständigheten, att Tollstadius skall hafwa i en predikan uppmanat Ständerna att tillsätta den ifrågavarande deputationen, synes antyda att man befarade pietistiskt inflytande; deputationens sammansättning wäckte säkert också misnöje och farhågor; den skulle nemligen bestå af både prester och lekmän, de sednare till wida öfwerwägende antal. Bland de prester, som bleswo deputerade, war wäl åtminstone en, som mistänktes hysa sympathi för pietismen, nemligen postor i Clara förs. Jöran Nordberg, hwilken wisat sig mycket fördragsam mot de swenska fångarna i Siberien, hwilka i enskilda sammankomster uppbyggde sig med läsning af Franckes, Arndts m. fl. skrifter ⁷⁹⁾. Deputationens arbete föranledde inga wäsendtliga förändringar ⁸⁰⁾.

⁷⁹⁾ Jfr. Nordbergs biographi i biograph. lexikon.

⁸⁰⁾ Jfr. Wallqwists handbok öfwer eccles. befordringsmål p. 246 ff.

Med afseende på folkundervisningen biföll *P. M.* 1719 att klofåre i Skåne och Blekinge, der inga sockenkapellaner funnos, finge i större och folkrifare socknar hafwa en, från wårkning och utskrifning befriad, skidelig person till hjelp wid ungdomens undervisning, då klofårne och de, hwilkas barn underristes, lönte honom. *S. å.* stadgades böter, lifasom för försummelse af katechesförhör, för dem som egenwilligt sig undandrog, då pastor på beqwämlig tid gjorde besök hos åhörarne hemma i husen, för att underrätta sig om kristendoms-kunskapen och sedligheten. 1728 förbjödos publice och private betjenter att hindra allmogen från bawistandet af de sammankomster, som presterna borde hålla med sina åhörare för att förhöra och underrisa dem; "dock att wid sådane möten allt misbruk och egennyttighet förbjudes, så att åhörarne ingen olågenhet deraf må se." Dessa sammankomster kunna anses som begynnelsen till husförhören. Ett försök gjordes 1719 att få kungörelsernas uppläsande förwifadt från kyrkorna, i det man nemligen anhöll, att *P. M.* wille anbefalla uppförandet af "socknestufwor, der pastor och församlingen före gudstjensten kunde samlas och ankommande publicationer uppläsas och det som angår kyrkans byggnad, god ordning och disciplin af församlingen med de äldste och kyrkorådet afhandlas." *P. M.* fann ej för godt att i detta hänseende gifwa någon föreskrift, utan öfwerlämnade saken åt församlingarnas eget afgörande.

48. **Andreas Rydelius**, son af kapellanen wid Linköpings domkyrka, sedan kyrkoherden i Fornåsa Johan R. och Katrina Horneer, föddes i Linköping ^{24/8} 1671. Namnet Rydelius skall wara härledt af Östra Ryd, namnet på en socken, der farfadren Magnus Theser war pastor. Denne uppträdde som opponent wid ett prestmöte, då tre hans söner woro respondenter. Andreas R. war som barn särdeles listig och berättas hafwa i sitt sjette år till sin moders stora försträckelse engång upplåtrat till öfwersta spetsen af Fornåsa kyrktorn. Han underristes dels af sin fader, dels i Linköpings skola tills han 1689 blef student i Upsala, der han blef en flitig lärjunge hos den mångkunnige Wilberg, professor uti matematik och sedan i theologi samt derefter pastor i Örebro och

fist biskop i Strengnäs. R. begagnade hans undervisning ej blott i Upsala, utan också i Örebro, sedan B. blifwit pastor der och en liten akademi der bildat sig omkring honom. Ett tal, som R. höll på gymnasium i Linköping, förtjuste så biskop Spegel, att han genast wille haft den unge talaren till konfistoriinarie, men denne wille icke öfvergifwa sin lärare Wilberg. 1696 höll R. på riddarhuset ett latinskt tal till firande af kronprinsens, sedermera K. Carl XII:s, födelsedag. Detta tal skall hafwa gifwit anledning till hans anställning wid Lunds universitet, på så lätt att tre Lundsiska professorer, neml. Thomas Ihre, Andreas Stobæus och Erland Lagerlöf, hwilka afhört talet, gjorde hans bekantskap och i förening med kanslern, kongl. rådet R. Gyldestolpe, förmädde honom att begifwa sig till Lund. Ankommen dit blef han snart den studerande ungdomens mest omtyckte lärare, ej blott i filosofi och theologi, utan oå i philologi, matematik och naturkunnet. 1700 föreslogs han till adjunkt i filosofiska fakulteten, men emedan inga sådana ämbetsmän woro på stat uppförda, erhöll han endast tillåtelse att meddela undervisning. 1702 sökte han preposituren wid kommunitetet, men förbigicks af en yngre medsökande Jöns Steuch, son af biskop Steuchius. Efter Steuchs befordran till professor erhöll R. den söga indrägtiga befattningen wid kommunitetet och blef således en handledare i lärda öfningar för de 48 studenter, som wid denna inrättning åtnjöto sitt uppehälle. Sedan han förgäfwes sökt att blifwa akademisekreterare i Lund och konfistoriinarie i Linköping, samt nedslagen af dessa motgångar tänkt på att öfvergifwa den lärda banan och söka sin utkomst som bokhandlare, blef han ändtligen 1710 professor i theoretiska filosofien. Magister war R. aldrig. 1725 erhöll han Hardeberga prebendepastorat och prestwigdes s. å. 1730 $11\frac{1}{2}$ förflyttades han till tredje theologiska professionen, erhöll 1731 den andra i samma fakultet med Uppåkra prebendepastorat och blef 1732 theol. doktor samt primarius theol. prof. och domprost. Efter biskop Linnerii död föreslogos till hans efterträdare Rydelius med 182, C. Papke med 108 och J. Bengelius med 102 röster. Rydelius blef $18\frac{1}{2}$ 1734 utnämnd till biskop. Stadd på resan till Stockholm till riksdagen 1738 an-

fom han $10\frac{1}{4}$ till Dusby, der prosten Tranæus sammankallat församlingen till kyrkan för att mottaga biskopen. Sedan prosten gjort en "långsam bön och tacksågelse," såsom det heter i personalierna, och biskopen hållit ett förmaningstal, fom denne matt och frusen ur kyrkan, sjuknade samma dag i Dusby prestgård och dog der efter 12 dagars sjukdom $\frac{1}{5}$ 1738. — R. war aldrig gift, men flera år förloswad med förutnämnde Bilbergs dotter Hedwig Eleonora, som dog 1714 och skall af R. tagit löfte att aldrig mera knyta någon sådan förbindelse.

R. war otwifelaktigt på sin tid den utmärktaste wetenskapsman wid Lunds universitet och är en af de få stjernor af första storleken, hwilka lysa på des himmel. Som stilist och poet war han äfwen utmärkt. Hans arbetsamhet war utomordentlig. Ehuru mera än någon annan akademisk lärare sysselsatt med enskild undervisning, war han likwål en mycket produktiv författare. Många frukter af hans lärda mödor gingo förlorade wid en eldswåda 1711, men om de återstående yttrar ickebestomindre en af hans minnesteknare, prof. Erland Bring, "labor est numerare labores." Hans nitiska bemödande för ungdomens bästa wedergälldes med des innerliga kärlek och högaktning, och han war, enligt en annan minnesteknare, prof. R. Stobæus, "mer än diktator genom magten af den kärlek och wördnad, som ingen kunde neka honom." Ofta besökte han studenterna på deras kamrar och underrättade sig om deras studier och öfriga förhållanden samt utöfwade en frifostig wälgörenhet mot många obemedlade, flitiga ynglingar. Men ingen bestraffade strängare än han den råa osedlighet och det wäldsamma uppsörande, hwartill den tidens studenter ej sällan gjorde sig skyldiga och som föranledde en befallning af konungen år 1716 att "de af studerande ungdomen, som förde ett lättjesamt lefwerne och förförde andra till goda slöjder böjda, skulle derutur rensas och tagas samt till den förordnade officeren lefwereras att blifwa enrollerade till K. M:s krigstjänst under Des lifgarde till häst." Wid samma tid anbefalldes alla studenter att infinna sig till examen, och ett rykte spreddes att detta wore en tillställning för att få dem samlade och derefter taga dem allesamman till "gardiesbuskar." Studenterna bestöto att ej infinna sig och samlades på Lunda-

gård med dragna wårjor och under hotande åtbörder. Bland profesoererna wågade endast bröderna Andreas och Magnus Rydelius att gå ut bland hopen, men de lyckades att afstyra alla excesser och förmå hopen att svingra sig. Under de be-
dröfliga tiderna omkring 1710, då universitetet wara nära nog alldeles upplöst, följdes R. på landsbygden af några wettgiri-
ga ynglingar, hwilka önskade njuta hans undervisning. Som akademisk rektor förmanade han med mycket allwar sina kolleger att i enighet och sämja stöta sina åligganden och ej försumma dem genom andra företag eller genom frånwaro från universitetet.

Sedan R. blifwit prest älskade han företrädeswis detta ämbete och predikade flitigt både som pastor i prebendeförsamlingar på landet och såsom domprost. Förtroendet att wara deputerad wid riksdagen 1734 affade han sig för att icke dragas ifrån wården om sin församling. Såsom rift utrustad med presterliga gåfwor och brinnande af nit för Christi kyrkas bästa war han en förträfflig styresman för sitt stift, hwad de egentligt kyrkliga angelägenheterna angick, och såsom egande äfwen i timliga mål klart förstånd och praktiskt duglighet war han också werksam för fattigwårdens ordnande, wården om kyrkornas ekonomi o. s. w. Med undantag af Christian Bapke kan ingen af de biskopar i Lund, hwilkas werksamhet är närmare känd, jemföras med R., och han öfwerträffas säkert af ingen.

Att biskop R. sunnit det kyrkliga tillståndet innom stiftet föga glädjande, derom wittna så wäl flera hans yttranden, som andra dokumenter från den tiden. Knappast egde något kon-
fistoriisammantråde rum, då ej flera äkta makar woro förekallade för otrohet, elak sammanlesnad o. s. w. Öfwer drycken-
skapslastens öfwerhandtagande klagade biskopen ofta. I hans egna prebendeförsamlingar woro flera frogar och ett förfärligt supande; klagan öfwer enahanda förhållande förspordes från flera orter i stiftet, och anmälan derom gjordes hos landshöfdingens ämbetet. Bland presterskapet förekommo några exempel på grof ogudaktighet och lastbarhet t. ex. pastorerna Curtilius i Frenninge och Floræus i Elågarp, och flera på oordentlighet i wandeln. Om ett rådande sedligt förderf bland presterna wittnar också det, att R. ansåg nödigt att med mycken allwarsamhet förmana dem att icke wid ansökningar om besordran söka höge

herraras rekommendationer eller resa upp till Stockholm, hwilket, "emedan de sadet ej komma det inermes, lände ståndet till wan-
heder." Af Rydelii "andeliga memorial," ämnadt att fram-
läggas wid 1738 års riksdag, som han ej upplefde, finner man
att enligt hans omdöme theologerne i allmänhet woro ofyrkligt
finnade och endast satte wärde på den rena läran, men förbi-
sågo des utöfning. Utan twiswel gåfwo's undantag, och såsom
sådana kunna anses Rydelii wån prosten Tranæus i Dusby,
kyrkoherden Bring i Ausås, hwilken R. kallar anderit en man,
m. fl. Men i allmänhet synas särdeles de lärare presterna
mindre hafwa äfytat åhörarnes undervisning och uppbyggelse
af Guds ord, än deras förnöjelse genom söta qwicheter, be-
synnerliga jemförelser och underhållande berättelser. Åtfylliga
exempel härpå komma att anföras längre fram i detta arbete,
bland hwilka särdeles utmärker sig en lifpredikan af kyrkoherden
Kenorin i Wemmerlöf öfwer kyrkoherden Swen Runbohm i
St. Köpinge. Å andra sidan saknades icke heller lifsteden innom
kyrkan. Ett sådant war redan erkännandet och beklagandet af
hennes förfall och den allwarliga angelägenheten om hennes
upphjelpande derur. Den klagan, som några årtionden förut
i Tyfkland gifwit sig lust i Henrik Müllers, Christian Scri-
vers, Philipp Jakob Speners m. fl. skrifter, deröfwer att det
religiösa lifwet förlamats och bruket af Guds ord, bönen och
sakramenterna urartat till en andelös ceremonitjenst, fann gen-
klang hos många i vår provins. Särdeles högt och kraftigt
uttalades den af B. Muhrbeck, C. von Bergen och M. D.
Ubechel ⁸¹⁾. På flera ställen innom stiftet och bland alla folk-
klasser wisade sig tecken till ett waknande religiöst allwar. I
Malmö, der Ubechel och Muhrbeck tjenstgjorde, finna wi på
1730-talet en skara af fromma menniskor, som förenade sig i
Guds ords läsning, bön och sång, begagnande, utom bibeln och
psalmboken, hufwudsakligen Johan Arndts skrifter samt "Mose
och Lamsens wisor." På Helsingborgstrakten verkade von Ber-
gen och en tid äfwen Muhrbeck med nit och framgång; på

⁸¹⁾ Om de två förre se wid Fridlestad och Frillestad i detta arbete
samt deras biographier i biographiskt lexikon. Om Ubechel, som blef dom-
prost i Götheborg, se hans biographi i sistnämnde verk.

samma trakt hade wid denna tid den förträfflige Johan Sundius (i Allerum), som sedermera blef en af herrnhutismens ädlaste och sjelfständigaste representanter i Skåne, begynt sin wälsignelserika werksamhet. En af Carl XII:s gamle krigare, öfwerstlöjtnanten Eten Coyet på Ljungby, som efter slaget wid Pultawa flera år varit i ryss fångenskap, war en from man och lämnade ett wälwilligt skydd åt dem, som för sin religiösa öfwerlygghets skull förföljdes. En lagman Henrik Hammarberg ansågs wara författare till religiösa skrifter, i hwilka åsigten om alltings återställning förswarades. En inspektor Samuel Gribe på Skarhult önskade att få begagna Muhrbecks andliga wård, och en wedfogde wid Andrarums alunbruk studerade "tyfska theologien" o. s. w. Zinzendorff gjorde 1735 ett kort besök i Skåne, hwilket litwål war tillrådligt för denne i andanom brinnande man för att winna anhängare. Någon herrnhutisk skola synes litwål ej hafwa uppkommit förrän två eller tre årtionden sednare. Huru de allwarligare predikanterna och de, som slöto sig tillsammans omkring dem, i allmänhet bedömdes, kan man se af biskop Nydelii förut nämnda memorial, der det beklagas, att man höll ingen annan gudsfruktan för ren än den, som bestod i utwärtens kyrkoceremonier och för ögonen ärbart lefwerne, samt ansåg allt, som gick derutöfwer, för en pietistisk stenhelighet, att man utropade för lättare, fantast och swärmare hwar och en, som med särdeles iswer klagade öfwer en säker och förderfwad christenhet, och äfwen den, som med synnerlig samwetsömhet och aftsamhet i sitt lefwerne afwek ifrån den stora werldshopen, "om han ej finner rådeligt att aflägga några nya och rätt märkelige prof af sin orthodoxi, dermed att han i alla nyppigheter och försmädelser emot de gudsfruktiga ställer sig den stora werlden lik. Då kan han åter sätta sin person i säkerhet, och blifwer deraf fuller en liten glädje i himmelen Luc. 15: 10, men så myckert större på jorden öfwer en själ som varit förlorad, men nu är kommen till rätta igen." I samma memorial klagas också deröfwer att somliga i wälmening, men med oförsigtig iswer, klandrade kyrkans antagna ordning och ceremonier såsom alldeles förfäflige, klagade öfwer de christnas lefwerne "såsom funnes ingen rätt christendom utom hos de klagande," äfwen som "brukade orda-

former i artikeln om rättfärdiggörelsen och andra trons stycken, som läto illa i en sträng dogmatikers öron; men att den fromme biskopen, likasom hans närmaste man i domkapitlet, G. Pappe, icke misstänkte det glädjande i de ofwan omtalte religiösa lifstedenen wisar sig tydligen uti deras ombömen och åtgärder. P. Muhrbeck omnämnes i en af Rydelii ämbetskrifwelser såsom en "wål begäfwad och i sitt ämbete mycket slitig man." Då stadskomministern Ledebur i Malmö förfrågade sig 1736, huru han borde förhålla sig, om någon af hans ämbetsbröder i staden skulle befinnas hålla konventiklar, och antydde att Ubechel höll sådana, anbefallde biskopen ingen inquisition derom, men förmanade alla presterna i staden att taga sig till wara för osämja och stridigheter samt att, hwar och en innom gränserna för sitt fall, besluta sig om att i kärlek och enighet arbeta för det dyra ändamål, som de stadsförfattarna hafwa för ögonen. Då Pappe 1737 höll visitation i von Bergens pastorat, fann han der inga oredor eller willfarelser hafwa uppkommit genom von Bergens inflytande. Att intet ondt war att befara af dennes, Muhrbecks eller andra lika tänkandes werksamhet, kan man häraf sluta, då man derjemte tager i betraktande att biskop R. så strängt påyrkade full öfwerensstämmelse med kyrkoläran, att han ansåg betänkligt att till nattwarden admittera en person, som yrkade kraftlösheten af oomvända presters werksamhet. Detta yrkande, jemte påståendet att en kristen kunde hålla lagen, ansågs för pietisternas huswudsfalligaste willfarelse.

Men werkliga anledningur till farhågor och bekymmer gäfwo ej sällan af den religiösa rörelsens urartande till separatism och andra misfruktningar. Biskop Rydelius sjelf och flera prester, t. ex. prostarne Lacander i Östad och Lyckå i Stoby, utgäfwor skrifter för att wedertillägga rådande afwikelser från kyrkans lära, särdeles åstigten om alltings återställning, hwilken synes warit temligen wanlig. En affsedad skolmästare från Danmark, benämnd Brock, som i Fredriksstad warit i beröring med Quäkare och Mennoniter, uppträdde i Malmö och förkunnade barndopets och kyrkoceremoniernas förkastlighet o. s. w. samt wille wid de religiösa sammankomsterna införa bruket af helsningskyssan äfwen mellan personer af olika kön, beropande sig på 1 Cor. 16: 20 och förmenande att detta bruk wore tillätligt och godt,

"så länge uppfåtet wore riftigt och ingen föttöslig begärelse derwid." Af de ransafningar, som höllos angående denne Brock inför Malmö rådhusrätt, synes det som hade äfwen Muhrbeck och Ubechel förhållit sig mindre försigtligt med affeende på honom, och han förmente sig hafwa wunnit deras innersta förtroende och fått mycket medhåll i sina åfgifter om de kyrkliga inrättningarnas och ceremoniernas felaktighet. Hos somliga, som varit i beröring med Dippel, wisade sig dels en separatistisk riktning, dels åfgifter af så wäl rationalistisk som mystisk art. En blind jungfru i Christianstad wid namn Anna Katrina Cortmejer, troligen dotter af den pag. 128 omnämnde köpmannen Cortmeyer och boende i samma hus, der Dippel under sitt wilstande i Christianstad hade bott, afhöll sig flera år från nattwardens begående; den ofwannämnde wedfogden wid Andrarum, som war tyff och hette Olle Norman, äfwen som Sten Coyets dräng Bengt Swanberg, wisade likgiltighet för den allmänna gudstjensten och nattwarden; samwaledes en greswe Frölich, som bodde i Frenninge pastorat. Denne studerade Dippels Christianus Democritus och kallade dem, som hyllade kyrkans lära, för bibeldyrkare. Han yrkade med anledning af Christi ord: "Fadren är större än jag," att Christus, ehuru af samma ewiga och gudomliga wäsen som Fadren, dock dependerade af sitt ursprung; widare påstod han att, när satan icke kunde wara mäktigare än Gud, måste allt engång återställas till sin ursprungliga renhet och sjelfwa de onda andarna af helweteselden renas; han yrkade ock att Christus tagit äfwen arffsynden på sig och i sin död dödat densamma. Han klandrade skarpt att presterna utgjorde ett werldsligt stånd och hade bestämde löner, påstod att religionsutöfningen borde wara fri, att ingen owärdig medlem borde tålas i församlingen, att kyrkorna borde wara skolor, der ingen wore utesluten från rättigheten att tala och presten icke stod som en infallibel påfwe, förnekade werldsliga öfwerhetens rätt att befatta sig med något till gudstjensten hörande o. s. w. Man finner ock att han sysselfatte sig med allehanda spekulationer angående Lucifers fall och att han en tid ansett månggiste wara tillåtligt, hwilken åfgift han likwäl sedan frångått. I hans skrifwelser röjer sig både christlig insigt och wälmening. Flera af dessa separatister woro ej

oätkomliga för undervisning och rättelse. Den blinda jungfrun i Christianstad blef genom prosten Fares, liksom Bengt Swanberg genom biskopen i Calmar Herman Schröders bemödananden återförd i kyrkans sköte. Deremot woro Olle Norman och grefwe Frölich alldeles omedgörliga. Biskop Rydelius samtalade mycket med den förre och brefwexlade med den sednare, förmanande dem att läsa Guds ord med ödmjukt sinne och bedja honom om upplysning samt icke hålla sina egna inbillningar för Guds andas ingifwelser. Då härmed intet uträttades, blefwo de anmälde hos Konungen, med anledning af ett kungligt påbud af den 20 Mars 1735. Konungen förwiste Frölichs sak till hofrätten och Normans åter till konsistorium. Efter nya, säfänga förmaningar blef N. tilltalad inför werldslig rätt och dömd att stå i stocken tre söndagar samt undergå uppenbar kyrkoplikt i Andrarums kyrka. Enligt anmälan af prosten Rubenius, som skulle förrätta absolutionen, wisade N. sig "mycket grym och bitter" samt behöll på hufwudet i kyrkan en stor fodrad mössa, som han nekade att aftaga, och då han tillsades att falla på knä, swarade han att han icke wille knäfalla för antichrist; prosten måste då gå sin väg och ingen absolution kunde ske. Norman wille icke låta döpa sitt barn, sägande dels att det redan wore "döpt i andanom," dels att det först wid mognare år borde döpas. Saken anmälde för hofrätten och N. blef sedermera landsförwist. Handlingarna i Frölichska saken öfwerlemnades åt hofrättsrådet Johan Magnus Hall, som ansåg fullständigare upplysningar i saken böra inhemtas, med anledning hwaraf F. inkallades till Lund, der biskop Rydelius och professorerna Papke, M. Rydelius, H. Benzelius, N. Lagerlöf och von Bildstein besökte honom. Han widhöll sina förut yttrade meningar lika enwist. Hans sednare skrifwelser wisa att en sinnessförwiring hos honom inträdt, och han lär också blifwit under H. Benzeli episkopat, efter en långwarig proces, förwist ur landet. En bokhandlare i Ystad, wid namn Gottfrid Kiefewetter,, mistänktes för att införa "fanatiska och förarglige böcker," och prosten Lacander i Ystad erhöi uppdrag att jemte prosten N. Östman i Löderup öfwerse de böcker, som från utrikes orter inkommo; särskilt skulle tillses att ej Dippels skrifter insmygdes. Att biskop Rydelius icke af den

werldsliga magtens mellankomst wäntade bot för oreborna innom kyrkan, utan trodde att det onda förnämligast borde bekämpas med andliga wapen synes tydligen af hans wid flera tillfällen åt presterskapet gifna allwarliga förmaningar till ett nitiskt och samwetsgrannt utöfwande af ämbetets åligganden och särdeles af ett bref, som han några månader före sin död skref till sitt presterkap. Det innehåller, jemte uppmaningar till åtgifswande på alla företeelser innom kyrkan, följande åfwen i vår tid be- hjertanswärda ord: "Herren förlåne oss, som hafwa det dyra Andans ämbete att swara för, förstånd, håg och drift till att kunna märka, hindra och afwärja allt det, som Christi församling i någon måtto skada kan, hwilket ej kan verkställas med orden allenast, utan ock med werk och gerning, som sker då wi med endrätig trohet, nit och slit söka att befordra hos våra åhörare den saliggörande kunskapens ljus och sanning och allt mer och mer fördrifwa det bedröfliga mörkret, som förorsakar all willfarelse både i lära och lefwerne. Göre wi det af allt vårt hjerta och med alla våra själskrafter, så wälsignar oss Gud wisserligen så deruti, att den förförifka mörkrens anda med all sin illfund ej skall förmå göra Christi dyrtköpta församling någon märkelig afbräck, antingen på ett eller annat sätt. Låt oss först hålla den oryggeliga grunden, som Gud sjelf hafwer lagt 1 Cor. 3: 10, 11, men låt oss ock derpå med allwar bygga icke trä, hö och strå, utan andeligt guld, silfwer och ädla stenar, det är att wi utföra vår lära till sitt saliga ändamål, som är att våra åhörare må efter den anledning, som de af oss få, allt mer och mer förtrosra sig i en sann och uppriktig Christendom! Låt oss i sjelfwa werket wisa, att det är vårt fulla allwar att bygga på Herrans tempel och på murarna omkring Jerusalem; låt oss med werk och gerning wisa det, att de Religionswärmare, som bestylla oss som wi skulle tjena allenast oss sjelfwa och se allenast på den timliga lönen, vår föda, lust och beqwämlighet här i werlden, och intet på det som Gudi tillhör, att de och alla läroståndets hatare och försmädare måga se vårt nit och vår ofsyldiga wandel och skämmas! Låt oss lifa som i kamp med hwarandra winnlägga oss om att vårt ämbete ej må wara utan frukt, utan att hwar och en af oss må på den yttersta

dagen kunna framwisa något intresse, som våra ombetrodda pund på Guds rikes Bank hafwa af sig kastat! Ho ser icke att säkerheten är ibland of alltför stor, och alla slags synder i ett bedröfweligt flör? O att wi då alle, med lika hjertans nit, måga så wäl i predikningarna, som i de catechetiska förhören drifwa det högnödiga bättringswerket och wid alla tillfällen lära våra åhörare att ransaka sina hjertan efter Guds ord, på det wår Frälsare, den wälsignade Jesus Christus, ej må hos of vara de obotfärdigas syndatjenare Gal. 2: 17, utan werldens ofwerwinnare genom en hjertans tro 1 Joh. 5: 4, och att ejheller tron hos of må vara ett samwetsöfswande be-
drägeri, utan i de ångerfulla syndares hjertan en gudomlig och tröstefull försäkran om nåd och frid i Christo Jesu! O att wi Herrans tjenare måga alle vara härutinnan enige, alla trogna och omsorgsfulla arbetare uti Herrans werkstad, alla wakande först ofwer of sjelfwa och sedan ofwer de själar, som Christus har satt i våra händer! Jag tror sannerligen att detta genom Guds nåd skall vara det kraftigaste medel, hwarmed wi kunna stoppa munnen till på dem, som sätta all sin inbillade gudsfruktan och nit i läroståndets förakt, försmädelse och för-
följelse."

Från de wid 1734 års riksdag församlade presterkapets representanter erhöil biskop Rydélius 1735 uppdrag att meddela sitt stifts prester följande punkter: 1. att på apostladagar borde messa icke hållas, utan endast episteln och tron samt wälsig-
nelsen läsas för altaret; 2. att adspersio wid dopet borde vara ymnigare, än tillförene på många ställen stett; 3. att kateches-
förhör ej borde hållas, förrän hela gudstjensten enligt hand-
boken blifwit avslutad.

För att förekomma flera olägenheter wid det ecclesiastiska befordringswäsendet ämnade biskop R. wid 1738 års riksdag framlägga ett förslag angående presters tillsättning. I detta förslag tillstyrktes att, sedan tre af konsistorium föreslagne prof-
predikanter blifwit föreställde en ledig församling, skulle lott-
ning afgöra, hwilkendera af dem borde erhålla konungens full-
magt. Afwen wille han föreslå att presteramen skulle hållas wid prestmöte och att några af presterkapet skulle ega rätt att
derwid framställa frågor. Prosten G. Trägård i Carlshamn

ingaf wid samma riksdag till Ständerna ett förslag, byggdt på enahanda principer.

Uti G. Brings förut nämnda minnesteckning skildras R. såsom warande af medelmåttig wårt och något undersåttig samt understundom fallen för melancholi, dock icke såsom temperamentsfel, utan tillkommen af bekymmer i ett ansvarigt ämbete; ur hans ögon lyfte den snillets och tankekräftens eld, som han ej kunde dölja bakom de outplånliga dragen af fromhet och godhet. Samme minnestecknare yttrar att R. lesde ytterst tårfligt, tog sällan emot uppafning, drog merändels kläder af inhemsk tillverkning, rökte blott en pipa tobak om dagen, brukade mycket sällan bränwin och, när han någongång drack win, war han alltid upprymd, wänlig och behaglig; han förde en trägen och widlyftig breswerling, ej blott med prester och lärde, utan ock med borgare och adelsmän, samt war mycket wålgörande mot fattiga anförwandter och andra behöfwande. I likpredikan framhållles särskildt att den aflidne kunde säga med Samuel: Swarer mig inför Herranom och hans Smorda, om jag någon mans ora eller äsna tagit hafwer? Om jag hafwer gjort någrom öfwerwåld och orätt? Om jag någon undertryckt hafwer? Om jag af någon mans hand hafwer tagit gåfwor och hållit det hemliga?

R. utgaf 93 akademiska och 2 synodal-disputationer, de förre mest af filosofiskt innehåll; de uppräknas i Lidens disputations-katalog. Desutom utgaf han ätskilliga filosofiska och theologiska skrifter, några likpredikningar, poëmer, m. m., som nämnas i biogr. lexikon. Bland de theologiska arbetena är ett riftadt mot åsigtan om *ἀποκαταστασις των πνευτων*. R:i efterträdare G. Pape höll likpredikan öfwer honom och hade till ingångspråk Ef. 57: 1, 2 och till text Uppenb. 3: 8. Prof. N. Stobæus höll akademisk parentation, efter der till utfärdadt program af prof. N. Lagerlöf. Desutom har R. blifwit skildrad af proff. Kilian Stobæus och Erland Bring i Lund, af prof. Daniel Boëthius i Upsala, af Franzén, då swenska akademien 1822 lät prägla en minnespenning öfwer R., samt af P. G. A. i biogr. lexikon, dit wi hänwisa dem som önska inhemta något mera om denne utmärkte man.

49. **Carl Pape** var son af biskop Christian P. och föddes i Lund $\frac{1}{10}$ 1687 enligt kyrkoboken, icke såsom vanligen uppgifves 1681. Efter åtnjuten ensfild undervisning blef han student 1703 och magister 1706, hwarefter han egnade sig åt theologiska studier, hvilka jemte filosofiska flitigt bedrefvos under wistandet utrikes 1708—1710. Siftnämnde år föreflogs han till extraord. theol. prof., något derefter till professor wid kommunitetet och återigen till förstnämnda befattning, men förbigicks wid utnämningarne, så att han under mycken werksamhet som författare och lärare, äfwen förordnad att förestå professjonen i praktiska filosofien efter prof. Lunderstens död, måste wara utan löneanslag ända till 1716. Han sökte 1713 att få rektoratet wid Malmö skola, i fall ej nyss nämnda professjon kunde tillfalla honom. Kort efter Carl XII:s ankomst till Lund blef P. utan ansökning utnämnd till professor i romersk wältalighet och skall i denna egenkap ofta haft konungen till åhörare wid sina föreläsningar. 1729 utnämndes han till prebendepastor i Ståfwie och prestwigdes $\frac{1}{5}$ f. å. 1730 blef han professor i theor. filosofi, 1731 tredje theol. prof. med Stångby samt 1733 andre th. prof. med Uppåkra pastorat. Siftnämnde år blef han ock theol. doktor, war 1734 riksdagsfullmäktig och blef $\frac{2}{3}$ 1735 prof. primarius och domprost. Under wistandet wid riksdagen skall han blifwit kallad till pastor wid storkyrkan i Stockholm, men undanbad sig denna befordran, lifasom den honom erbjudna fullmagten på Lunds biskopsämbete, hwilket han önskade måtte tillfalla Rydelius. Efter dennes död kallades P. med 201 röster till hans efterträdare; H. Bengelius och M. Rydelius innehade de två sednare förslagsstrummen hwardera med 93 röster. Pape utnämndes $\frac{8}{11}$ 1738. Han war den förste ståning bland Lunds biskopar efter swenska eröfringen och den andre efter reformationen. Mellan 1536 och 1738 hade nemligen blott en ståning, Magnus Mathiæ, blifwit biskop i Lund. Detta ämbete fick P. endast förwalta ett år och några månader. Död i Lund $\frac{1}{2}$ 1740. — Gift med Christina Repplerus, dotter af lektorn i Kalmar och kyrkoh. i Ljungby Olof R. Barn, utom fyra i späda åren aflidne: Cecilia Helena, f. 1715; g. 1743 m. prof. i Greifswald, sedan domprosten i Linköping Levin Möller. — Elisa-

beth, g. m. prosten Joh. Engstedt i Borreby. — Christian, f. 1718, d. 1761; juris doktor och assessor i Götha hofrätt. — Charlotta Christina, g. m. prosten C. Kröger i Winklöf. — Olof, f. 1720, d. 1770; öfverflöjtnant wid Björneborgs regemente. — Johanna Katrina, f. 1721, g. m. theol. prof. i Åbo Carl Westerton. — Carl, f. 1723, d. 1767; theol. dokt., prost i Wingåker af Strengnäs stift. — Jonas, f. 1725, d. 1785; härads höfding i Møre härader af Kalmar län.

Carl Pappe war en af Rydelli utmärkaste lärjungar och på sin tid en af Lunds skickligaste och werksamaste professorer. Enligt hans biograph i biogr. lexikon vittna hans disputationer, som äro af rhetoriskt, filosofiskt och theologiskt innehåll, om grundlig beläsenhet och utmärka sig genom framställningsfättets ledighet och behag. Som skald försökte han sig någongång, men synes ej hafwa synnerligen lyckats; en grafång, som han skrifwit öfwer öfwerdirektören G. Danckwardt, börjar: "Wi gåm, I gåm, the gå." Hans offentliga och enskilda undervisning begagnades af de studerande så mycket, att knappast någon af hans kolleger torde åtnjtit ett större förtroende såsom lärare. Såsom domkapitelsledamot hade han stundom uppdrag att hålla vifitationer i stiftet. Man finner att han som domprost särdeles werksamt befordrat den katechetiska undervisningen i skolor och wid offentliga förhör. Under den korta tid han förwaltade biskopsämbetet wisade han sig såsom en wärdig efterföljare af sin utmärkte företrädare. Till bewis härpå må nämnas hans beteende i den beryktade von Bergenska saken ⁸²⁾; erkännande von Bergens presterliga duglighet och redliga nit förmanade han honom med saktmodig anda och uppmuntrade honom till att fortfara med sin nyttiga werksamhet. Om P. lefwat längre, hade han säkert behandlat denna sak på ett sätt, som ej blott varit fördelaktigare för den anlagade, utan också mera hedrande för Lunds domkapitel. Såsom enskild man war P. utmärkt genom mycken älskwardhet, oegennyttia och wälgörenhet. Wid utöfswandet af den sistnämnda säg han söga på sina tillgångar. Sin talrika familj efterlämnade han i så fattiga omständigheter, att hans wänner

⁸²⁾ Se wid Frillestad.

bland presterfkapet föranstaltade om sammanfott af medel till begrafningen; de akademiska parentationer, som höllas öfver honom af prof. N. Lagerlöf och dåvarande docenten Levin Möller, blefvo i anseende till bristande tillgångar icke tryckta. Ehuru nästan utan något penningearf kommo likväl alla barnen till wälstånd.

Utom disputationer, hwilka uppräknas i Lidéns disputationskatalog, utgaf P. endast ett par parentationer och några litpredikningar.

50. **Henricus Benzelius**, född i Strengnäs $7\frac{1}{8}$ 1689 och son af biskopen derstädes, sedermera ärkebiskop Erik B. och Margreta Odhelia, studerade i Upsala, innan han 1712 anträdde en utrikes resa, under hwilken de flesta europeiska länder samt Palästina och Egypten besöktes. 1718 återkom han till fäderneslandet med stadgad rykte som lärde, särdeles i österländska litteraturen. 1719 blef han prepositus wid kommunitetet och extraord. filosof. professor i Lund. 1724 synes fråga warit om hans förflyttande till Åbo universitet. Hans bror biskop Erik B. skref då från Upsala: "Om Bror Henrik befördrande till Åbo wet jag ej wäl, hwad jag skall säga. Der äro underliga hufwuden, och en osäker ort, samt intet tillfälle till att sig evertuera, i mangel af omgånge, och äfwen af sådane studiosis, som wilja lära något. Gud gifwe han hade ett godt pastorat här i nejden. Vita academica är en ledfamting. Törhända får han Bibliotheket här." Emedlertid quarsblef den lärde mannen ännu fyra år som extraordinarie professor i Lund. 1728 blef han professor i österländska och grekiska språken. Sedan följde befordringarna hastigare på hwarandra. Han blef nemligen 1732 tredje theol. prof. med Stångby prebendepastorat, 1733 theologie doktor, 1735 andre theol. prof. och pastor i Uppåkra, 1738 prof. primarius och domprost samt 1740 biskop i Lund, hwartill han 1738 warit föreslagen med 93 röster och nu kallats med 197. M. Rydelius hade andra förslagsrummet med 108 och biskopen i Göteborg J. Benzelius det tredje med 44. Efter sju år avancerade Henrik B. till ärkebiskopsstolen efter sin bror Jakob B., som 1744 i samma ämbete efterträdt äldste brodern Erik Benzelius. Som ärkebiskop war Henrik B. presteståndets talman wid två riksdagar.

Han dog i Upsala $20\frac{1}{5}$ 1758 och begrofs i Bålinge kyrka i Upland. Domprosten i Upsala M. Asp höll likpredikan öfver honom, samt prof. C. Auriwillius parentation i Upsala och S. Lagerbring i Lund. — Gift 1725 med Emerentia Rudenschöld, dotter af biskopen i Linköping Torsten Rudéen och Margreta Wallwif. Ättenskapet war barnlöst.

Det anseende som lärde, hwilket B. under sina utländska resor wunnit, war så stort att då han på hemresan kommit till Paris och der infann sig wid en föreläsning i Stryktan, uppsteg föreläsaren och komplimenterade på det artigaste den lärde främlingen. Detta anseende bibehöll han som professor genom sin akademiska tjenstgöring och genom en mängd disputationer, hwilkas värde kan bedömas deraf att de utomlands blifwit samlade och utgifne. Beskrifningen öfver sin resa medhann han icke att utarbete och utgifwa. Så wäl Lunds som Upsala universitet erhöå af honom dyrbara gåfwor, bestående af sällsynta handskrifter, dem han under sin resa samlat.

B. war mycket ömtålig om sin biskopliga myndighet och förde en sträng uppstigt öfver sitt presterskap. Om en pastor på eget bewåg widtog någon åtgärd för att nåpsa en lastbar, genstörtig eller ofskicklig klookare, så togs denne i förswar och pastors åtgärd ogillades. En pastorsadjunkt, som, utan att bestyllas för minsta försummelse af ämbetsåligganden, sades wara begifwen på sällskapsnöjen och dertfore ofta borta från hemmet, erhöå tillfägelse att hååla sig hemma och uti stillhet skåta sina studier. En nådårsprest, som låtit en annan stiftet tillhörande prest predika i sitt ställe, ålades att förklara sig öfwer anledningen dertill. En annan nådårsprest, som önskade begagna brunnskur och föreslagit en student att i sitt ställe predika, med intygande af hans skicklighet, förståndigades af konsistorium genom prosten, att han icke egde att immediate, utan genom prosten, hos konsistorium andraga sina angelägenheter samt att det ej tillkomme honom att någon person föreslå, mindre om dess skicklighet sig att utlåta. Ssynnerhet utmärkte sig likwål B. som en försårligt sträng symbolicist. Åfwen de minsta anledningar förorsakade konsistoriella åtgärder, t. ex. ett rykte att hofjunkaren von Conows drång från Köpenhamn medfört Louvignis bok "om det fördolda lifwet" och någon af Francés

frister. Med anledning af detta rykte anmodades prosten Trågårdh i Helsingborg, som der hade uppdrag att öfwerse från utrikes orter inkommande böcker, att skaffa underrättelse om priset på nämnda tvänne böcker, då drängen skulle få betalning för dem. I stället för att man under Benzellii två närmaste företrädares tid bemödat sig om att förekomma de stridigheter och söndringar, som måste blifwa en följd af von Bergens och Muhrbecks werksamhet, om den orättwist bedömdes och fiendtligt bemöttes, synes man under Benzellii episkopat hafwa med begärlighet omfattat hwarje tillfälle att komma åt de nämnde personerna och deras enfaldige, men wälmenande anhängare. Nit för orthodoxi kan förtjena aktning, äfwen då det gränсар till orthodoromani, men man kan omöjligen ursäktia Lunds domkapitels försarande mot von Bergen, då det under processen mot honom begagnade alla möjliga fördelar, som rättgångslagarna kunde medgifwa, men deremot förnekade honom alla dylika fördelar, till och med öfwerträdde lagliga former, då han ej på annat sätt kunde blifwa fälld. Endast så blef det möjligt att affätta honom, men affättningsdomen blef också af hofrätten upphäfd såsom alldeles olagligt tillkommen. Muhrbeck blef under Benzellii episkopat suspenderad, och då han deröfwer beswärade sig hos konungen och begärde att åter få utöfwa preståmbetet, yttrade konsistorium i sin deröfwer afgifna förklaring, att M. war "så swag i läroåmbetet" och "såkunnog i de stycken, som till en rätt lärare höra," att han icke utan ny examen kunde i embetet återinsättas. Dock hade biskop Rydelius några år förut wäl witsordat hans skicklighet. Konungen tillät också att han utan ny examen fick återtaga åmbetets utöfning, och konsistorium måste förklara sig öfwer en af riksfens ständers protokollsdeputation gjord anmärkning i anledning af Muhrbecks suspension. Vid visitationer i de församlingar, dit någon pietists werksamhet kunnat sträcka sig, drefwos af Benzellius och hans substitut Johan Engeström (sedermere biskop) isynnerhet frågorna om möjligheten för en christen att hålla lagen och om oomwända presters duglighet. Pietisterna bestridde den sednare, men bejakade den förra frågan, dock med den inskränkning, att ingen kunde af egna krafter eller fullkomligen fullgöta Guds lag. Om det än oftast lyckades visita-

torn att bringa de enfalldige i trångmål, så synas dessa litwål stundom hafwa beswärat honom, när dessa frågor wero å bane, äfwenfom då fråga war om eder, hwarom somliga hyste samma åsigt som Dwäkarne, då deremot konsistoriales påyrkade eders loflighet, beropande sig på "Christi och Apostlarnas exempel." Wid visitationerna ransakades äfwen noga om konventioner, hwilka strängeligen förbjödos; i hwarje socken skulle uppsyningsmän finnas, hwilka borde tillse om sådana sammankomster höllos och derom göra anmälan på wederbörlig ort. Emot herrnhutismen stridde Bengelius ifrigt både som biskop i Lund och som ärkebiskop. Prosten Trägårdh i Helsingborg erhöll $\frac{8}{10}$ 1748 uppdrag att inhemta och till konsistorium meddela underrättelse angående en prest från Stockholm wid namn Magnus Hagström, som wistats på Helsingborgstrakten och på ett eller annat ställe predikat. Han ansågs wara herrnhutare. Bemålde prost erhöil wid visitation i Allerum den upplysning att H. war adjunkt wid Danvikens församling, att han af pastor Bredmark fått "frihet att bese detta landet," för hwilket ändamål han warit i alla städer i Skåne och jemwål besökt Köpenhamn, att han haft öfwerståthållareämbetets pass för resan samt att han fyra gånger predikat i Allerum, men numera rest tillbaka till Stockholm. Konsistorium inberättade detta $\frac{3}{8}$ s. å. till Stockholms stadskonsistorium, "ifall det för sin del skulle hafwa något wid denna des resa och det mera at århindra." S. å. $\frac{12}{10}$ anmälde B., som då war utnämnd till ärkebiskop, men ännu qwar i Lund, hos K. M., hurusom "den evangeliska församlingen på många ställen i Tyska riket och annorstådes blifwit brydd och oroad af en skadelig sect, hvars upphofsman war den bekante greswen af Zinzendorff, som genom irriga meningar i läran samt genom många orimliga utwärtas stadgar upprättat egna samhällen så i Herrnhut som annorstådes och jemwål här i riket fått inrymme;" med anledning hwaraf K. M. uppdrog åt biskopen att förmana presterkapet att uti predikningar och förhör flitigt underwisa folket i den rena med Guds ord och symboliska böckerna öfwerensstämmande läran och särdeles hafwa noga tillsyn att inga Zinzendorffiska lärosatser måtte få insteg. Biskopen fullgjorde detta uppdrag $\frac{8}{2}$ 1749, då äfwen en traktat mot Zinzendorffianismen utbjöds och förordades.

1749 $\frac{1}{3}$ aflät Lunds konsistorium en tackfågelsekrift till stads-
konsistorium i Stockholm, som underrättat att en herrnhutiff
prest wid namn Arwid Gradin ankommit till Stockholm. Denne
blef under bewakning förb ut ur riket.

Bland K. M:s och rikets ständers beslut, som B. hade att
meddela presterkapet, må nämnas ett från 1747 års riksdag,
af innehåll att ottesfångs- och högmässfogudstjenserna i städerna
borde börjas en timma sednare än förut skett, på det att dels ingen
i anseende till gudstjensens tidiga begynnelse måtte försumma
att "göra sin skälige gudstjens," dels "ljusbefparing kunde
winnas." Wid visitationer i Benzeli tid efterfrågades noga
om samlingen af de förordningar, som borde årligen uppläsas,
fanns wid moderkyrkan och om de blifwit rätteligen kungjorda.
Skänsta presterkapet synes hafwa blifwit 1745 anlagadt att
hafwa uteglömt kronprinsens namn i kyrkobönen; ett concept-
bref, som likwål ej gifwer fullständig upplysning om saken,
uttrycker den önskan att presterkapet genom laglig undersökning
måtte blifwa befriadt från misstanka för ett "så straffbart brott
och grof olydnad mot öfwerheten." En i visitationsprotokoller
från Benzeli tid ständigt återkommande punkt är den om efter-
lesnaden af en kunglig förordning, som förbjöd karlars begag-
nande till wallhjon. Wid visitationen i Hjelkinge förklarade
pastor, "att han wål förehållit församlingarna åtskillige gånger
bemålte förordning behörigen efterleswa, men har likwål ej
kunnat något hos sina åhörare i thetta mål uträtta, emedan
the föregifwa sig ej kunna betiena sig af qwinnfolk till then stora
Boskapens waktande, utan måste thertill bruka gamla gubbar,
så framt wångarna skola blifwa fredade; men then mindre Bo-
skapen, såsom får, waktas af små flickor eller gofsar, hwilka
Bisfopen befallte affstafas och flickor allena thertill brukas."
Detta aflöjar en mörk sida af allmogens sedliga tillstånd
den tiden.

Som riksdagsman deltog B. föga i de politiska partistri-
berna. Wid den första riksdag, som han biwistade, nemligen
år 1741, anmodades han att jemte bisfop Schröder å prester-
skapets wägnar göra k. Fredrik och fröken Taube föreställnin-
gar med affeende på deras förhållande till hwarandra. B. wille
att fröken skulle öfwerlemnas åt hennes egen biftfaders själawård,

men ståndets pluralitet wille att denna "virgo puerpera" skulle å hela ståndets wagnar förmanas, hwilket och med tillbörligt eftertryck skedde. Wid den sista riksdagen, som B. bewistade, nemligen år 1756, erhöil han jemte biskop Troilius presteståndets uppdrag att till drottning Lovisa Ulrika framföra en allwarlig föreställning med anledning af den från hofwet utgångna revolutionsplanen, som då blifwit upptäckt. Drottningen måste både emottaga föreställningen och tacka för densamma. För öfrigt må angående Benzelijs riksdagswerksamhet omnämnas att han föreslog affkaffandet af bruket att afbryta gudstjensten för kungörelsernas uppläsande, hwilket han ansåg böra uppfjutas tills gudstjensten med wälsignelsens affunnande blifwit afflutad. Presteståndet gillade förslaget 1752, men ett århundrade behöfdes innan den föreslagna förändringen kom till werkställighet.

I Benzelijs tid beledsagades stundom önsknigar om biskopens ämbetsåtgärder med gåfwor. En fattig student, wid namn Abraham Hahn, som aldrig wann fördelaktigare befordran än till Norrhwidde klosterlägenhet, skref 1743 då han skulle prestwigas: "Jag fördrifwar mig i diupsta ödmjukhet denna lilla Pocalen hoos Högwördige Fadren, såsom en lijten tacksamheets bewisning at instnuera, bönfallandes allraödmjukast det tåcktes Eder Faderliga Högwördighet hålla densamma benågnast till godo, ide för des wärde skull, som ganska ringa är, uthan för des förste ägares skull, som warit den salige Herren, Högwörd. Herr Biskopen Canut Hahn, hwilken i lifstiden honom brukat till sit egit dryckekar." Om gåfwan emotogs är ej kändt.

I Biogr. Lex. yttras: "Benzelius hade ett ansenligt och utwaldt bokförråd, och der tillbragte han nästan alla från ämbetsgörömmål lediga stunder. Hans lärgirighet stadnade endast med andedragten. Hans umgänge war lätt, men hans seder lifnade den gamla werldens ärbarhet. Fåfångt krus eller förskäld höflighet kunde han ej fördraga, ty han hatade all flård."

Skrifter: Se Lidens disputationskatalog och biograph. lexikon II. p. 104 f.

51. **Johan Engeström**, son af kronobefallningsmannen i Drie, Skyttis och Wemmenhögs härader Jonas Åkeson

och Maria Saur, föddes i L. Slågarp $21\frac{1}{11}$ 1699. Efter fadrens död intogs han 1709 i Malmö skola, hvarifrån han 1715 dimitterades till Lunds akademi. Under de nästföljande åren uppehöll han sig dels hos prosten Schönbeck i Wålinge, hwilfens betydliga boksamling han flitigt begagnade, dels hos prosten E. Patersson i Öwistofta. 1720 återwände han till Lund, der han särdeles studerade österländska språken, och företog sedermera en utrikes resa. Under wistandet utrikes ökade han ytterligare sina insigter i nämnde språk. 1723 blef han magister i Lund, 1729 ensam adjunkt i filosofiska fakulteten, 1732 professor i österländska och grekiska språken, 1742 andre theol. professor med Uppåkra prebendepastorat samt 1743 förste theol. prof. och domprost. 1744 hade han biskopsförslag i Gøtheborgs stift, blef 1746 theol. doktor och $11\frac{1}{3}$ 1748 biskop i Lund, hwartill han kallats med 199 röster. J. Wåhlin hade andra förslagsrummet med 105 och A. Westring det tredje med 72. Som biskop biwistade E. tre riksmöten, förordnades 1748 till ledamot i direktionen för Landskrona fästningsbyggnad och kallades 1773 till ledamot i bibel-kommissionen. Wid fröningen 1751 ablades hans barn med namnet von Engeström. 1768 förrättade han wid Lunds universitets sekularfest en stor doktorpromotion i theologiska fakulteten. Död efter två dagars sjukdom $16\frac{1}{5}$ 1777. Wid hans begrafning höll doktor Munthe från Malmö predikan, hwilken är tryckt jemte personalier och latinsk parentation; den sednare är af prof. Neulander ⁸³⁾. — Gift $7\frac{1}{1}$ 1735 med Margreta Benzeltjerna, dotter af ärkebiskop Jakob Benzelius. Hon war född 1710 och dog 1792. Biskop E. hade 13 barn, af hwilka de sex dogo i späda åren; de öfrige woro: Jakob, f. 1735; d. 1802; kansli-råd. — Jonas, f. 1737, d. 1807; juris doktor, lagman i Wermland. — Gustaf, f. 1738, d. 1813; bergsråd. — Johan, f. 1743, d. 1807; protokollssekreterare i frigsberedningen; han war inwedlad i Ankarströmska sammanswårningen mot Gustaf III. — Maria Beata, g. m. biskop N. Heflén.

⁸³⁾ I personalierna benämnes den aflidne 60 gånger "salig biskopen," och det heter bland annat: "Salig biskopen nödgades intaga fången, beswärad af en swår kolik" — — "Matten war orolig för salig biskopen" o. s. w.

— Lars, f. 1751, d. 1826, grefwe, excellens, utrikesminister och Lunds universitets kansler. — Adolf, f. 1753, d. 1825; bergsråd.

Genom en mängd disputationer, af hwilka sju utgöra en hebreisk biblisk grammatik, hwilken länge allmänt begagnades, wann E. anseende som en utmärkt kännare af hebreiska och chaldeiska språken. I syriska, arabiska, samaritanska, koptiska, ethiopiska, persiska och turkiska war han också mer och mindre bewandrad. Theologisk lärdom efter sin tids begrepp ådagalade han ock genom många disputationer, bland hwilka flera behandla de mest kuriösa materier, t. er. de loquela serpentis paradisiaci, de metamorphosi Nebuchadnezaris, de Mose per errorem cornuto, de altercatione Archangeli Michaelis et Diaboli de corpore Mosis, de Divina punctorum, vocalium et accentuum cum consonis Linguæ Sanctæ Veteris Testamenti origine et auctoritate o. s. w. Som domkapitelsoledamot war han ganska werksam och höll i Benzellii ställe ofta visitationer i stiftet, wisande sig derwid såsom en ifrig kämpe för renlärighetens försvar mot pietister och herrnhutare. Som biskop war han mycket flitig i visiterande och ådagalade derwid, såwål som genom andra biskopliga åtgärder, samma renlärighetsnit. Förhållanderna gåfwo ej anledning till några synnerliga kraftåtgärder i detta hänseende, men de små som widtogos wittna att god wilja icke saknades. Af pietismens hufwudmän war Muhrbeck för en tid och Ubeckel för alltid aflågsnad från Lunds stift; Muhrbecks werksamhet efter återkomsten hit måste man låta passera utan anmärkning; von Bergen hade, då han 1752 återinsattes i sitt ämbete, under flera års pröfningar lärt att gå till wåga med mera besinning och wisdom. Deraf att Tollstadius 1747 erhöil en röst wid biskopswoalet i N. Åsbo härads, ser man att pietismen hade en anhängare bland detta härads prester, måhända Hoffberg i S. Ljungby. I allmänhet torde pietisterna hafwa upphört att med så mycken polemisk iswer drifwa sina åstgter om ministerium irrogenitorum och lagens hållande, och deremot hade de orthodoxe presterna tillegnat sig åtskilligt af pietismen, t. er. det starkare framhållandet af läran om nådens ordning. Något polemiserades wål mot pietismen af de orthodoxe, hwarpå ett

exempel kan ses i biographien öfver prosten Åke Engeström i Landskrona. Måhända war det också polemik af biskopen mot pietisternas kända strånghet i afseende på sabbatens helgd, som föranledde några för sådesinförfel om söndagen anlagade personer i Sölvesborg att beropa sig på biskopens utläggning af tredje budet wid en visitation derstädes; pastor Selander, som i bref till konsistorium omnämmt detta, fick en erinran att för sina åhörare "bättre förklara biskopens grundeliga utredning angående nödfallsverk, hwilken wore nogsamnt känd i hela stiftet." Biskop G:s egna predikningar äro i den stil, som war wanlig wid 1700-talets början. De i texten förekommande ordens betydelse i grundspråket utredes omsorgsfullt och grundligt, och mycken archæologisk kunskap ådagalägges. Som exempel kan anföras likpredikan öfver prosten Gane i Herslöf, i hwilken betraktas "ålderdomens hederskrona på jorden såsom ett ofelbart tecken till dess hederskrona i himmelen." Herrnhutismen blef under Engeströms tid mer och mer känd och med intresse omfattad, men röjde sig icke i förfäktandet af wissa enskilda lärosatser, utan i ett warmare och innerligare vittnesbörd om den stora hufwudsaken, Christi offerdöd för syndare. Ännu synes ingen söndring mellan pietister och herrnhutare egt rum i vårt stift. Under G:s sednare år började de orthodoxe att polemisera mot herrnhutismen. Wi nämna som exempel att kyrkoh. i N. Rörum C. Kemner utgaf en skrift emot den 1772. En och annan lärhare prest predikade mot fritänkeriet; såsom exempel kan nämnas en likpredikan af theol. prof. S. Munthe, hållen 1771 öfver prosten Östman i Löderup. Helt och hållet saknade icke biskop G. tillfällen att wisa sitt nit mot anhängare af mistänkta religiösa riktningar. Med anledning af ett rykte att v. Bergen wid ett barndop utelämnat exorcismen och ej frågat: tror du på Gud Fader? o. s. w., utan sagt: Wi wilja läsa tron o. s. w., anbefalldes noggrann undersökning, huruwida han lärde enligt med Guds ord och symboliska böckerna. Då hans enka begärde nådår och bland skäl dertill anförde, att mannen genom en långwarig process warit beröfwad inkomsterna af sitt kall i åtta år, afsårdade konsistorium mycket knapphändigst hennes ansökan, anmärkande att hennes man endast haft sig sjelf att skylla för

proceßsen. 1753 förspordes en "willfarande skomakare" från Köpenhamn, wid namn Johan Kundel, hafwa kommit till Skartofsta, och 1755 att inspektoren på KullaGunnarstorp hade en farlig bok; underrättelser här om inforbrades från resp. häradsprostar i Färs och Luggude härader. Eistnämnde år aflät Lunds domkapitel ett tackfågelsebref till biskopen i Gøtheborg för underrättelsen om twänne dit ankomne föregifne Judæi conversi, hwilka befunnits wara emissarii Herrenhuthiani. 1767 uppdrogs åt prosten i Helftingborg Sw. Trågårdh att qwarthålla möjligen dit ankommande exemplar af en i Amsterdamb tryckt bok med titel: Apocalypsis revelata, in qua deteguntur arcana, quæ ibi prædicta sunt et hactenus recondita latuerunt. Följande året togs Lunds domkapitels uppmärksamhet i anspråk genom den andliga werksamhet, som i de till Calmar stift gränsande trakterna af Blekinge utöfwades af en nämnde stift tillhörande prest wid namn Anders Elfwing ⁸⁴⁾. Denne med owanliga presterliga gåfwor utrustade unge man war en af Muhrbeck's lärjungar samt hade årt hans anda och hans förtroende. Lunds domkapitel begärde 1768 landshöfdinge-åmbetets i Carlskrona handräkning, för att hindra Rödeby sockens inwånare att besöka Elfwing i Wissefjerda, och anmodade derjemte konsistorium i Calmar att före hålla honom det han ej egde att befatta sig med personer från främmande socknar och ett annat län. I slutet af nästföljande året anmålde prosten Henschen i Runneby, att Elfwing kommit till honom och förfrågat sig om han borde besöka en till döden dömd barnamördersta, hwarom han blifwit anmodad genom ett bref från en dräng, Anders Olsson benämnd, i Larum af Fridlefstads socken; då Henschen afrådt det, hade E. skrifwit ett bref till Anders Olsson, hwilket denne meddelat åt den nämnda qwinæpersonen, som derefter wid komministern Quindings besök endast talat om Elfwing och sagt sig icke wilja dö, förrän E. finge följa henne till döden. Med anledning här af

⁸⁴⁾ Elfwing blef prest 1767, tjenstgjorde i Wissefjerda, i Fagerhult och i Ljungby af Calmar stift, blef sedan husprest hos riksrådet G. G. von Liewen (son till den pag. 135 omnämnde med samma namn) och dog 1772 wid blott 27 års ålder.

anmodades H. att möta och afftyra de förföf, hwilka möjligen hos landshöfdingeämbetet kunde göras för att få E. att följa henne till afrättsplatsen, hwarjemte konsistorium i Calmar $^{31}/_1$ 1770 anmodades att förefalla E. , som icke af förut erhållna warningar låtit sig rätta, "utan nu åter genom sitt uppförande wid detta tillfället förorsakat stor oro och förargelse," och ålägga honom "att hålla stic och ordning och förbliswa inom sine gränfor, utan att blanda sig i några ämbetsmåls utöfwande i detta stifts församlingar, som honom på intet sätt angå eller tillkomma." Kort derefter erhöil konsistorium ett bref från Anders Olsson angående ifrågawarande sak, hwarpå Henschen $^{7}/_2$ erhöil uppdrag att inquirera angående concepisten till nämnde bref. Drängen uppgaf lektorn wid kadettskolan, theol. doktorn Bergeström (sedan pastor i Helsingborg), hwilken på konsistorii begäran infallades för amiralitetskonsistorium i Carlskrona för att tillfrågas om han erkände sig wara concepist till brefwet. Han war för slug för att inlåta sig i egentligt swaromål i detta ärende ⁸⁵⁾, och drängen uppgaf sedan att en korporal wid namn Griff strifwit brefwet, hwarefter Lunds domkapitel förklarade sig "till förefommande af widlyftighet" intet vidare hafwa att påminna. Förmöbligen war det med anledning af den "stora oro och förargelse," hwilken Elfving förorsakat, som biskopen sistnämnde år företog en visitationsresa till Östra och Medelstads härader i Blekinge. Följande året blef oron och förargelsen i Lunds och Carlskrona konsistorier ännu större, då Elfving 10:de sönd. e. Trin. predikade för det i Carlskrona förlagda arbetsmanskap, wid hwilket tillfälle han berättas hafwa haft 10,000 åhörare, som samlats äfwen från aflägsna orter i Småland; predikan hölls på en öppen plats och skall hafwa gjort ett förunderligt intryck på åhörarne. Amiralitetskonsistorium, som ej gaf Lunds konsistorium efter i antipietistisk iswer, anmålde för detta att E. "inträngt sig" och predikat för arbetsmanskapet, hwarwid flera oordentligheter skulle hafwa förefallit, äfwenfom att han på resor genom Fridlestads och Rådeby sochnar "haft åtskilliga besynnerligheter för sig" och på flera ställen "lämnat underwisningar och råd i andeliga

⁸⁵⁾ Se biographien öfwer Bergeström.

och lekamliga ämnen." Detta befunnade pastor i Fridleffstad W. M. Gyllenskepp, tilläggande att han ämnat att anklaga dem bland sina åhörare, som besökt E., men afstått derifrån, då han trott sig vara lydligen af med denne; dock hade E. nyligen (i början af år 1772) återkommit, men hastigt genomrest Fridleffstads pastorat "med wanligt följe," tagit vägen uppåt Småland samt ej mera afhörts⁸⁶). Kort derefter dog Elfving, och Gyllenskepp lyckades att "lugna alla sinnen" i det pastorat, der Muhrbeck ansågs hafwa wäckt söndring i tänkesätten öfwer religionens wigtigaste läror⁸⁷). Af förhandlingarna angående Elfving i amiralitetskonfistorium finner man att han yrkade kraftlösheten af ministerium irregnitorum, men intet spår synes dertill att han haft flera "irriga meningar i den rena himlaläran," hwilket notarien i nämnde konfistorium E. Bechstadius (sedan prost i Arby af Calmar stift) likwäl antydde. Åfwen några medlemmar af anglikanska kyrkan gjorde biskop Engeström och Lunds konfistorium bryderi. Landshöfdingen Adlerfelts enka Betty Jennings hade emottagit nattwarden af kyrkoherden Sundius i Quiinge. Då det kom till konfistorii kunskap, blef han ålagd att deröfwer förklara sig; han anförde till sitt urskuldande att hon varit sjuk och bekymrad, men ickebestomindre blef han förbjuden att framdeles meddela henne sakramentet, om hon ej skriftligen affade sig anglikanska kyrkans bekännelse. Hon begärde också att få falla till huspredikant studeranden P. L. Kall (sedan pastor i Hjerås), men konfistorium, den gången förstärkt med prof. Trozelius, förste stadskom. Roth och kyrkoh. Barohn, kunde ej dertill bifalla. Deröfwer anfördes hos kongl. Maj:t beswär, med asseende på hwilka konfistorium yttrade att, ehuru den wälborna frun egde rätt till fri religionsöfning, berättigade detta henne icke att hafwa en husprest af luthersk bekännelse, samt att, ehuru det ej wore pastor i den församling der hon bodde betaget att trösta henne med Guds nådelöften, aldräminst om hon skulle råka i dödsnöd, så borde likwäl ingen

⁸⁶) Om Elfving's inställelse inför amiralitetskonfistorium 11/11 1771 och der undergångna förhör se Superintendenten L. Petersens biographi.

⁸⁷) Minnestal öfwer W. M. Gyllenskepp af M. Sundius. Carlstr. 1820.

lutherisk prest tillåtas att meddela henne nattwarden, enär "den heliga Skrift och Symboliska Böckerna tydeligen lära, att de owardige nattwardsgåfter blifwa sakre på Christi lekamen och blod, så mycket mer då de undfå hela sakramentet, först brödet, som är Christi lekamens delaktighet, och sedan winet, som är Christi blods delaktighet." 1779 beslöto Riksens Ständer att reformerta lärans bekännare finge begå nattwarden i Swenska församlingar, då de sådant önskade.

Några exempel må anföras på den naiwetet och frihet från smitta af nymodigare åsigter, hwilken under Engeströms episkopat war rådande innom Lunds domkapitel. Då Fridlefsstads församling hos K. M. beswårade sig deröfwer, att dess begäran att få den ofwannämnde doktor Bergeström till fjerde profpredikant blifwit afslagen, och yrkade att han på grund af sina lärdomsförtjenster borde hafwa företräde framsför de föreslagne, affärdade domkapitlet detta yrkande med anmärkningen att "de beswårande litet eller intet lära förstå sig på att döma om slike saker." Kyrkoherden Krook i Hoby uteslöts från förslag till Norrhwiddinge på den grund, att han ej kunde föredragas framsför sin häradsprost, som likwäl hade mindre meriter. Engång uteslöts en till förslag berättigad sökande derföre att han nyss warit till pastorat föreslagen, en annan gång åter derföre att han möjligen snart kunde få förslag till annan lägenhet, en tredje gång derföre att han året förut utan framgång beswårat sig öfwer konsistorii resolution, hwarigenom han blifwit utesluten för andra medsökande o. s. w. Riksens Ständers protokollsdeputation gjorde ofta anmärkningar öfwer dylika besynnerligheter, hwilka af konsistorium på det naivaste sätt förswarades. Mera härom förekommer på åtskilliga ställen längre fram i detta arbete. Här må till läsarens förlustelse meddelas följande ur kons. prot. för år 1768. "Kyrkoherden i Barsebäck magister N. Hofwerberg öfwersänder trenne stycken här i Lund tryckta wisor, nemligen den första Mofarinsgards wisa, den andra Gubben Noach och den tredje Herr Otto han tjente m. m., hwilka till sitt innehåll och isynnerhet den om gubben Noach äro af sådan bestaffenhet att de bedröfwa alla rättssnade, och som exemplar deraf äfwen äro komne i dess åhörars händer, så anhåller han att Consistorium wille

skaffa bot håremot, samt tillika anhåller at Consistorium wille till sig kalla Herr HofCamereraren och Boktryckaren Berling och föreställa honom at han hwarken sjelf eller genom sina gesäller hädanefter misbrukar tryckfriheten och utsprider sådana skrifter eller wisor, som på något sätt fränka Religionen, bidraga till förstärkande i syndasåkerheten och försmåda vår Frälsares Jesu trogna lemmar och at här om i Stiftet må circuleras med mera." Consistorium fann den förstnämnda lifasom den tredje wisan icke kunna "tjena till någon uppbyggelse" och den om gubben Noach, i hwilken "denna heliga Gudsmanen föreställes som en extrem drinkare, som dageligen sofwit ut det ena rusket efter det andra," mycket anstötlig, hwarföre boktryckaren Berling uppkallades och erhöll lämpliga föreställningar; han uppgaf att wisan om gubben Noach blifwit tryckt på begäran af stadscommministern D. Barohn, men de öfrige utan Berlings egen wettkap, och lofwade han att samla och uppbränna de exemplar af dessa wisor, som ännu kunde wara qwar i officinen. Wid nästa session "intom uppå kallelse andre StadsCommministern och HospitalsPredikanten Magister Ola Barohn, då Consistorium underrättade honom hurusom HofCamereraren och Boktryckaren här i staden Carl Gustaf Berling, som sistlidne Consistoriidag den 10 Februari war uppkallad angående några wisor, som han eftertryckt, ibland hwilka en war om gubben Noach, berättat at han denna wisa bekommit till aftryckande af bemelte StadsCommminister och HospitalsPredikant, samt fördenksfull tillfrågade samma StadsCommnister och HospitalsPredikant, huru härmed hänger tillsammans, hwarpå han yttrade, det han alldrig öfwerlemnadt till HofCamereraren och Boktryckaren Berling hwarken denna eller någon annan wisa till aftryckande, utan wid efterfrågan har des Swärmoder, som bekommit denna wisa om Gubben Noach ifrån sin doterson i Landscrona, en liten gosse wid namn Schenmark, med begäran at hon wille låta den till honom aftrycka, anmodat HofCamereraren och Boktryckaren Berling wid tillfälle han varit uti des hus och gjort besök, at sådant efterkomma samt då tillika öfwerlemnadt honom denna wisa, den han och emottagit och sedermera någon tid derefter aftryckt. Consistorium förestälte merbemelte StadsCommnister och Ho-

spitalspredikant det han förehåller sin Swärmöder, det hon ej befattar sig med slika wisor, som tjena till ingen uppbyggelse, utan förorsaka stor förargelse hos alla rättfintna, hwilket han lofwade efterkomma; därjemte beslöt Consistorium at låta till prästerskapet i Stiftet circulera, med anmodan och århindran, at det genom tjenliga föreställningar söker till at förmå sina åhörare at frivilligt lemna ifrån sig dessa wisor med flera förargeliga skrifter, om några skulle finnas, och samma sedan genom Probsten i häradet Consistorio tillsända, samt därjemte flitigt åtvarna dem at taga sig noga till wara för sådant, som till ingen uppbyggelse länder, men wäl till mycken förwarring."

Det tjenstgörande prästerskapets antal började redan i Benzjelli tid att starkt ökas. År 1741 wigdes 22 präster, 1742 31, 1743 20 o. s. w. Under Engeströms tid tillwarte det än ytterligare, så att ej blott de fleste kyrkoherdar utan äfwen stadskommunistrar och vice pastorer hade adjunkter. Detta för-anledde dels mycket wingleri wid ansöfningar dels en beklaglig ekonomisk ställning för adjunkterna. Wid ansöfningar om ordination, om klockaretjenster o. s. w. beswärades biskopen med anbud af penningar eller andra gåfwor. En adjunkt benämnd Ambrosius Westring erbjöd 1776 biskopen en revers å 100 daler smt för klockarelägenheten i W. Karup; biskopen uppdrog åt prosten i häradet att i tre andra prästers närvaro återställa reversen till Westring med föreställning "att hädanefter taga sig till wara för ett sligt oanständigt och djerft förhållande emot sin biskop"⁸⁹). Konungen förbjöd 1762 präster att utan konsistorii tillstånd resa utom stiftet, emedan många plågade, då de sökte befordran, resa till Stockholm "i werldsliga och en prestman ej wäl anständiga affigter." Många adjunkter tjenstgjorde för ytterst ringa lön, 40 eller 50 daler smt om året, somliga endast för födan; flera förföllo till en ytterlig grad af cynism och uselhet. Daktadt det stränga subordinationsförhållande, hwari särdeles det lägre prästerskapet stod till det högre och till biskopen, wisade sig ofta spår till en betänkelig uppstufsighet och sjelfrådhhet. Det hände ofta att

⁸⁹) Semf. prosten F. Bottfoccs i Hjernerps biographi.

adjunkterna icke allenast icke hörsammade kyrkoherdarnas och prostarnas anvisningar, utan ock beswarade dem "med oansständiga och otidiga utlåtelse," med anledning hwaraf prostarne 1753 erhöilo uppdrag att "allwarfsamt tillhålla kommissionistrarne att wisa prostarne och kyrkoherdarne tillbörlig heder samt deras ålägganden åtlyda." Åswen konsistorii missiver åtlyddes icke alltid. Kyrkoherdarna bewisade biskop G. i allmänhet mycken underdånighet; han skall af dem hafwa mottagit handkyssning, men adjunkterna bewärdigades icke att gifwa honom en sådan hyllning. Prostetiteln började att temligen ofta utdelas, och Cleri Comitialis cirkulår 1766 uttrycker den önskan att större urskilning användes än någorstådes torde hafwa skett wid utdelningen af denna hederstitel, så att den bleswe en belöning för lärdom och exemplariskt förhållande. Lunds stifts presterskap war i allmänhet under frihetstiden lika rojalistiskt som under absolutismens dagar. Då biskopen 1751 med kungligt tillstånd begärde bidrag af kyrkornas medel till anskaffande af en ny biskopskrud att bruka wid kröningen, yttrade kyrkoherden Eurodius i Förslöf att det war "en alltför stor nåd att presterskapet tillfrågades om det, som owägeligen borde underdånigst åtlydas," och nästan alla lofwade bidrag, ehuru de högligen beklagade sina kyrkors fattigdom; blott några få, såsom Fundahn i Reslöf, önskade att erhålla K. M:s eller andra wederbörandes tillåtelse att i kyrkornas räkningar affskrifwa de begärda bidragen, på det att icke presterskapet sjelf måtte till slut få betala biskopskruden. I hela stiftet sammanfjötos 972 daler smt, af hwilken summa söga mer än hälften behöfdes, hwarföre 452 daler återställdes till kyrkorna.

Bland klockarne förefommo stundom oroande exempel på en sjelfrådighet, som med kraftiga åtgärder af biskop G. hämmades. Wi anföra ett exempel. Prosten Klintberg i Herlöf anmälde 1769 att klockaren Åkerman i Örja skrifwit ett cirkulärbref till sina ämbetsbröder i häradet, med uppmaning till dem att hos honom sammanträda för öfwerläggning om wigtiga ärender; detta bref hade klockarehustrun i Herlöf lämnat prosten, innan det kommit i hennes mans händer. Klintberg erhöil genast uppdrag att förefalla klockaren i Örja och inquireta, om han erkände sig hafwa skrifwit cirkulåret, samt, om

få skedde, förhålla honom hans ofog och förbjuda honom att hålla samlingar. Klofaren erkände icke allenast att han skrifwit brefwet, utan ock att med anledning deraf klofkarne Skoug i Billeberga, Hartelius i Smaluf, Falkengren i Dwisstofa, samt Dahlman i Barsbäck hos honom varit tillsammans. Alla fem instämdes derpå för konsistorium. Åkerman uppgaf sin affigt med inbjudningen endast hafwa varit att så göra bekantskap med sina ämbetsbröder och sägna dem samt att han endast för att så mycket säkrare få dem samlade i brefwet yttrat att wigtiga öfwerläggningar woro i fråga; men de öfrige låto förstå att fråga varit om en enfekasas inrättande samt om en skrifwelse till bondeståndet angående ersättning för klofkarne öfwide beswär med barnundervisningen. Konsistorium förhöll dem deras "otillbörliga och ensidiga företagande" och erindrade dem att de hade bort genom pastorerna och prosten andraga sina angelägenheter för konsistorium och des utlåtande afbida. Saken anmälades ock hos landshöfdingeämbetet med anhållan att domaren i orten måtte förordnas att hålla laglig undersökning om sammankomsten samt aktor utses för att instämma deltagarna inför domstolen.

Före biskop E:s tid funnos helt få fasta skolor för folkundervisningen; utom den af prosten Nyman i Tommarp stiftade, för hwilken han på egen bekostnad byggde ett grundmuradt hus, känner man wäl knappast med säkerhet någon på landet. Icke synnerligen många fasta skolor synas hafwa tillkommit i E:s tid. Uti många pastorater war på 1750-talet icke ens någon ordentligt antagen och aflönad skolmästare; om någon sådan fanns, antogs och löntes han af dem, hwilkas barn han undervisade. För öfrigt bedrefs folkundervisningen af klofaren, som ett par gånger om året gjorde en rund omkring pastoratet och om söndagarna i kyrkan före eller efter gudstjensten förhörde ungdomen, samt af pastor wid katechesförhör i kyrkan, särdeles under fastan, samt wid de genom kyrkolagen och sedermera 1726 påbjudna husbesöken. Dessa tillgingo på somliga ställen så att pastor reste, wanligen mellan michaelistiden och jul, stundom två gånger om året, "från by till by, från gård till gård och från torp till torp;" på somliga ställen hade dessa husbesök utbildat sig till den form som

våra husförhör nuförtiden hafwa, hwilket mot slutet af den tid, hwarom wi här tala, synes hafwa varit det wanliga. Att dermed icke alltid tillgick så ordentligt kan man sluta redan af de obestämda uppgifter, som derom förekomma i visitationsprotokollerna, t. ex. att de höllos "isynnerhet der de behöfdes bäst." Det anmärkes stundom att wid dessa förhör underwisning meddelades om de förbudna lederna; förmaningar gäfvos af biskopen att wid förhören underwisa om "wårt regeringsfätt." Predikoförhör höllos icke rätt allmänt, men på några ställen war folket så wäl tillfreds med dem, att det icke "behöfde instängas medelst kyrkodörrarnas tillslutande;" konunionförhör synas hafwa varit öfwerallt i bruk. Att ungdomen meddelades underwisning före första nattwardsgången efter regeln af pastor, men han lämnade stundom detta göromål åt klofaren. Att med dessa inrättningar icke så ringa kunskap i kristendomen kunde bibringas och mycken wälsignelse åstadkommas, då de handhafdes af personer med förmåga och god wilja att något uträtta, låter icke betwifla sig, och kristendomskunskapen torde i sjelfwa werket icke varit ringare än i vår tid; men ofta drefs werket af personer, hos hwilka båda delarna felades, och resultatet af deras arbete måste då blifwa obetydligt. Därför finner man att på 1750-talet innanläsning icke war rätt allmän bland allmogen; i visitationsprotokollerna nämnes wanligen att de, som kunde läsa i bok, medhade sina psalmböcker, om de egde sådana, till kyrkan och deltog i sången; stundom heter det att de meste kunde läsa innantill. Wid prestmöte 1754 ingäfwo presterna från Färs och Gårs härader memorialer angående det rådande föraktet för religionen och gudstjensten. Med anledning deraf att brottölingar oftast befunnits mycket okunniga uppmanade konungen 1756 prästerskapet att med flit låta sig wårda om folkunderwisningen. Wid prestmöte 1766 uppträdde prosten Schlüter i Borgeby med en högljudd klagan öfwer folkunderwisningens och den kyrkliga ordningens tillstånd samt förslag till skolhusbyggnader, konfirmationens allmänna införande m. m. Detta synes hafwa wäckt uppmärksamhet på högre ort. Följande året erhöll konfistorium en kunglig skrifwelse angående "åtskilliga omständigheter, som utmärka det ringa begrepp en del personer, isynner-

het ungdomen, skola hafwa om sina skyldigheter emot Gud och nästan, samt att barnundervisningen skall wara misfwardad, hwarom m. m. uti ett med presterskapet i Lunds stift den 21/10 1766 hållet möte skall blifwit anmaldt." Konfistorium swarade att det aldrig hade försport någon klagan öfwer försummad barnundervisning eller råbande okunnighet, förrän prosten Schlüter wid prestmötet 1766 klagat deröfwer att ungdomen utan prestfedlar flyttade omkring tills den hunnit öfwer 20 års ålder, utan att hafwa lärt läsa i bok eller förstå något af sina christendomsstycken; och förmodade konfistorium att dylika exempel wore högst sällsynta, enär prosten Schlüter icke gittat uppgifwa ett enda. Sednare anhöll konfistorium i en skrifwelse, uppsatt af domprosten J. Wählin, som det heter på hela presterskapets begäran, att K. M. wille uppgifwa hwem sådant anmält eller tillhålla angifwaren att bewisa sina uppgifter; men denna begäran afwistes såsom opassande i fgl. br. 19/2 1768. S. å. anbefallde K. M. konfistorium att yttre sig angående de medel och utvägar, hwilka borde användas för folkundervisningens upphjelpande. Ett sådant yttrande afgafs följande året och uppfattes af J. Wählin. Deri yttras 1. angående skol- och undervisningswerkets ordnande, att föräldrarna merändels sjelfwe eller med klofwaren tillhjelp lärde barnen innanläsning och christendomens hufwudstycken utantill samt att förstå det wigtigaste; dock önskade konfistorium gerna att "barnen kunde hållas så länge till undervisning, tills de hunnit blifwa wäl grundade i christendomskunskapen, öfwer tygade om de deraf flytande sanningar och pligter samt efter begrepp och ålder småningom ledde och uppmuntrade till utöfwannde deraf," hwartill skolhus och skolmästare behöfdes; 2. angående utvägarne för att bygga särstilda skolhus: på slättbygghden behöfde wäl endast ett skolhus i endera socknen byggas, då klofwaren kunde bestrida undervisningen i den andra, men bristen på byggnadstimmer gjorde kostnaden alltför dryg; i fogsbygghden blefwe wäl, i anseende till bättre tillgång på timmer, kostnaden dragligare, men för socknarnas widsträckt het skulle icke ett skolhus för hwarje socken förflå, så wida ej barnen kunde längre tider qwarstanna i skolhusen, då det likwäl blefwe swårt för skolmästaren att wårda och herbergera dem

samt för föräldrarna att förse dem med föda; för att bygga flera skolhus saknades nödige medel, hvarföre allmogen i allmänhet wille blifwa wid den ambulatoriska methoden, som likwäl war bristfull; konsistorium wille genom presterskapet påyrka att skolhus byggdes, "der det med nytta kunde låta sig beqwämligen göra;" 3. angående de sammanskott, som församlingarna kunde wilja lämna till skolmästarnes aflöning: församlingarne woro willige att något kontribuera, och arswodet kunde beståmmas genom öfwerenskommelse mellan socknemännen och skolmästarna, sedan desse blifwit antagna; 4. angående de fördelar, hwarmed sticlīga ämnen kunde uppmuntras att åtaga sig skolskolor: konsistorium trodde att hoppet om befordran till klokareskolor wore en kraftig uppmuntring, men detta hopp berodde på huruwida församlingarna wille förbinda sig att endast wälja till klokares dem, som warit skolmästare; 5. angående instruktion för skolmästare anhöll konsistorium att framdeles få afgifwa ett fullständigare yttrande än för närwarande kunde åstadkommas; 6. angående förhör före konfirmationen: sådant war på många ställen brukligt, och man önskade att det måtte med K. M:s myndighet auctoriseras och formulär förefriswas; och skulle det "gifwa ett rörande efterdöme, om de förnämre äfwen derwid behagade sig infinna;" förhöret borde utlysas två eller tre weckor förrän det hölls, och i prestesedlarna uppgifwas huruwida personen undergått det eller ej. Det hufwudsakligaste som är att anmärka angående allmogens sedliga tillstånd wid medlet af 1700-talet är det öfwerhandtagande brännwinssuperiet. Det hade ådragit sig den uppmärksamhet, att kraftiga åtgärder besunnits för des hånmande wara af nöden. Sundhetskollegium tillsände år 1754 konsistorium behörige exemplar af en traktat, kallad Stephan Hales förmaning till brännwinsupare, med begäran att konsistorium "ej allenast wille besörja det bemälte traktat å predikstolarne och uti de allmänna sockenstämmor i stiftet må flitigt warda uppläst, utan ock söka att förmå Presterskapet att wid samma tillfällen i anledning deraf göra till sina åhörare tjenliga och beweckliga föreställningar till en så swår och skadelig wanas förekommande hådanefter." 1757 tillkännagaf konungen sig med fågnad hafwa inhämtat brottmålets minskning efter brännwins-

förbudet och befallte konsistorium uppmana prästerna att icke-
 ligen och på det beweckligaste sätt föreställa allmogen nödwän-
 digheten att afstå med tillwerkningen och nyttjandet af bränn-
 win, hwilket wisat sig wara i sedligt och ekonomiskt hänseende
 af oberäknelig skada. Med anledning häraf förståndigade kon-
 sistorium prästerkapet genom cirkulär att efterkomma K. M:s
 wilja, "emedan i annor händelse och derest någon skulle un-
 derlåta att nyttja alla de skäl, som Guds ord och en sund
 estertanka gifwa wid handen till ett så nyttigt ändamåls win-
 nande, sådant på des eget samwete bindes." Efter 1765 ålades
 icke prästerna directe att motarbeta brännwin, men manades att
 inrätta föreningar emot öfwerflöd i mat, dryck och kläder, m. m.
 1772 indrogs all swenskt brännwins bränning och försäljning
 i städer och på landet; till en rätt åtkyndad af Gustaf III:s
 wadra förmaningsbref till prästerkapet ²⁴/₈ 1772, hwilket ne-
 danf. skall nämnas, hörde wäl också att arbeta för nykterhet.
 1775 fick prästerkapet uppdrag att dels uppmana sina åhörare att
 lämna spannumål till kronobrännerierna, dels upplysa dem om
 beskaffenheten af denna inrättning. Under de nästföljande åren
 uppmanades prästerna att tillwägabringa öfwerenskommelser
 inom församlingarna att icke köpa annat brännwin än det
 för Kongl. Maj:t och kronans räkning tillwerkade samt att
 upptäcka och angifwa förbrytelser mot brännwinsförordningen.
 I sammanhang med det som här blifwit sagdt om sedligheten
 torde kunna nämnas att prosten Trägårdh i Helsingborg 1762
 anmälde att före begrafsningar hemma i husen icke allenast
 gästerna tackades med löfte om återtjenst, helst wid hugneligare
 tillfälle, och en bön om hugswalelse för de förjande och om
 nåd till en salig hådanfärd lästes, "hwilket icke kunde anses
 för lastbart," utan äfwen långa parentationer höllos, hwil-
 ket wore mycket offiäligt; konsistorium anmälde saken hos lands-
 höfdingeämbetet till wederbörligt beifrande.

Konsistorium afgaf 1754 till regeringen en berättelse om
 fattigwården, af hwilken man finner att, utom de i de flesta
 städerna befintlige hospitalerna och Gyllenbielkiska hospitalet i
 Quidinge, fattigtugor funnos i 50 à 60 af stiftets sočnar; i
 somliga af desfa stugor war endast plats för 4 personer. Fat-
 tigkasfor funnos på högst få ställen; hwad som årligen inflöt

utbelades genast af pastor. 1772 uppmanades presterkapet till werksamhet för tiggeriets hämmande. I en skrifwelse 27/10 1752 yttrade K. M. sig hafwa förnummit "att Allmogen mest öfwer hela riket dels för sina ringa willkor, dels af okunghet om botemedel ganska litet wårdar sina barn, utan fast mera anser dem för en last och tunga än för redbar egendom," hwarföre presterkapet borde förmana sina åhörare att wara måna om barnens konserverande, såsom ock Sundhetskolegium blifwit anbefalldt att wara betänkt på medel dertill och att författa förteckningar på medel mot barnsjukdomar. Äfwen uppmanades presterna att inhemta kunskaper om huskurer och botemedel mot de wanligaste sjukdomar för att kunna tillhandaga allmogen. Det war förmodligen också med afseende på helsewården som biskop E. wid sina visitationer så omsorgsfullt warnade för "de olyckliga följderna af barnfångsqwinnors för tidiga kyrkogång." I sammanhang dermed warnades qwinnorna för att wid sagde tillfälle medföra barnen, hwilket kunde "föda af sig oriktiga tänkesätt."

Ännu några uppdrag, som under biskop E:s tid gäfwos af regeringen till presterkapet, torde böra omnämnas. Dessa uppdrag påminna om de politiska förhållanden, under hwilka de utfärdades. 1748 anmodades presterkapet att uppmuntra allmogen till potatesodling, "emedan af förfarenheten wore kändt, hwad kraftigt intryck och werkan presterkapets goda exempel och föreställningar ega hos allmogen;" ifrågawarande wert ansågs kunna beredas till bröd och annan slags spisning och gifwa fullkomlig näring samt lämna så ymnog afkastning, att $\frac{1}{2}$ spannländ jord kunde underhålla ett medelmåttigt hus-håll. 1759 skulle presterkapet uppmana till deltagande i kungliga lotterierna, i anseende till deras fördelaktiga inrättning och "så mycket mer, som K. M. dermed sfer ett nådigt nöje och riket en behagelig tjenst." Under möspartiets regering skulle presterna stifva föreningar mot öfwerflöd, befordra wattenafledningars och stengårdsgrärdars anläggning m. m. Med anledning af upptäckten utaf hofpartiets sammanswårjning till regeringsfättets förändring påbjöd K. M. 1756 att en tack-sägelsefest detta år och sedan hwarje midfommarsdag framgent skulle firas. 1759 hade K. M. med misshag förnummit att

denna fest på flera ställen endast blifwit firad med uppläsning af den föreskrifna bönen och att hvarken i predikan eller eljest något vidare blifwit nämndt om den lyckliga upptäckten af den försträdliga "stämplingen till uppror och ändring i det fastställda fria och fälla regeringsfättet, då det likväl varit K. M:s affigt att hans trogne undersåter skulle påminnas icke allenast om den fara, hwari K. M. och hela riket genom en så grof och wederstygkelig stämpling varit stadde, utan ock om den allsmågtiga Gudens dyra nåd, som den i tid afwände," med anledning hwaraf presterkapet borde på midsommarsdagen "så inträtta och lämpa antingen predikan eller det tal, som näst före det föreskrifna böneformulärets uppläsning bör göras, som med ämnets wiget och med K. M:s ofwannämnde ändamål på ofta omrörde tackfägelsedag enligt är." 1765 upphäfdes alla utkomna stadganden angående denna fest. I stället påbjöds att grundlagen årligen skulle i kyrkorna uppläsas, hwilket åter naturligtwis affkaffades 1772. K. M. skref $2\frac{1}{8}$ d. å. till konsistorium att, sedan K. M. med Guds hjälp återupprättat den regeringsform, som förut gjort konungens och rikets lycka, war det K. M:s första omsorg att hembära Gud en hjertlig tackfägelse; men som bland annat ondt, som intradt sjelfswäld åstadkommit, wore särdeles gudsfruktans afstagande samt säkerhetens och gudlöshetens tilltagande, så kunde K. M. icke inom sig ega en rätt sinnesro eller försäkra sig om någon wälsignelse till det förnyade regeringsfättet, innan Sveriges inbyggare, K. M:s trogne undersåter, med en allwarlig bot och bättring wändt sig till den förtörnade Guden, hwarföre K. M. wille genom Guds nåd isynnerhet nyttja den af Gud förlänta konungamagten till befordrande af en rättstfaffens gudsfruktan;" hârom borde konsistorium underrätta alla prester och församlingar i stiftet samt wid alla tillfällen förmanade prester "att med nit och trohet samt ostrafflig wandel föra Herrans ämbete, försäkrande dem, som så utmärkte sig, om K. M:s besynnerliga kongliga nåd, ynnest och wälwilja."

Något torde böra nämnas om biskop E. såsom ephorus öfwer sitt stifts lärowerk, och wi anföra dertföre utdrag ur ett par skrifwelser, den förre ehuru utfärdad under Bengelii tid dock påtagligen ej skrifwen af honom, utan sannolikt af hans

närmaste man i domkapitlet, som Engeström den tiden war, den sednare uppsatt med G:s egen hand. Med anledning af ett memorial från justitielkanslern angående ekonomiens och landtbrukets upphjelpande yttrade konffistorium 1747 att "grund den dertill borde läggas genom Historiæ naturalis flitiga idkande i scholarne, då minnet är qwidast och hogen mest fallen för varieteter;" emedan de många latinskolorna med otillräckligt antal docentes wore litet beforderlige till ungdomens uppdrifwande i nödige studier, borde deras antal minskas och flere pedagogiet inrättas samt de lärda skolorna förses med en ny lärare i naturvetenskaperna; hwarjemte önskades "att Archiater Linnæus, som ostridigt eger bästa insigt uti regno triplici, minerali, animali et vegetabili, wille låta på swenska af trycket utgå något kort utdrag på det, som deraf redan är i vårt sårbernesland genom denna kunskapen bidraget och upptäckt till Publici förmon samt hwad som ännu beskideras, så att ungdomen kunde få en wis method och nödig wägledning," m. m. En kunglig Educationssommisssion meddelade 1753 sina "osörgripliga tankar om underwisingsswärket wid gymnasierna och scholarne i riket," hwaröfwer biskopen afgaf utlåtande. Kommisssionen gjorde åtfylliga anmärkningar angående de döda språkens studium, såsom i framtiden föga gagneligt för många skolunglingar, angående lärarnes pedanteri m. m. och föreslog såsom nödige underwisingssämnen 1. läsa, skrifa, räkna "efter det gemena wiset" samt christendom och bibel; 2. naturalhistoria; 3. arithmetik och geometri samt mekanikens första grunder; 4. att fatta sin mening tydeligen i ord och på papper; 5. historia hominis naturalis i ensaldighet; 6. de förnämste tidewarf uti historien; 7. principerna af en sund moral, såsom den ur förnuftet härledes; 8. rikets tillstånd och regeringssätt samt "afmålning af de förnämste och allmänligast förekommande ting, göromål, konst, handawärk, näringsmedel, sysslor och tidflisten i werlden." I sitt utlåtande gendrifwer biskopen först anmärkningarne beträffande de döda språken och pedanteriet med den erfarenhetsfats att de föras studium warit höga ämbetsmän till stort gagn uti utförandet af deras wärk och med den önskan "att Sverige aldrig måtte få flera pedanter än tills dato warit hafwa;" derefter göras några för-

behåll med affeende på de föreslagne läroämnena, nemligen att "hwad som talas om naturaliernas demonstration icke måtte sträcka sig längre än till det, som den förbättrade orbis pictus kan gifwa anledning till," att geometri och mekanik ej behöfde läras i skolorna, att tio Guds bud wore moral nog, att handwärfswetenenskapen icke finge läras methodo scientifica o. s. w.; Slutligen yttras: "för min del äskundade jag intet måtte förändras utan ögonstenlig nytta, medan samhällets beskaffenhet burit sig wid det gamla intill denna tid. — — Med mitt wett hafwa till denna tid icke felat sticklige ämnen till Publici tjenst, hwilka wid scholorna och academierna blifwit uppfostrade. Så snart något ämbete blifwer ledigt, äro ju genast många i förråd, som det antaga kunna. Skulle icke detta vara effecten af en god education? Hwarföre klage wi då och sjelfwe gifwa anledning att andra få slåta tankar om oss? — — — Scholarne böra behålla sitt, Academierna sitt, köpmansContoiren sitt, manufacturwärfet sitt och handwärfswerkstäderna sitt. Sker icke detta, så tör framtiden nogsamnt kunna wisa att blandningen gör den skadan, för hwilken efterwerlden blifwer oss föga tack skyldig."

Æ:s 148 disputationer uppräknas i Videns disputationskatalog; utom dem utgaf han endast några lifpredikningar och en riksdagspredikan.

52. **Olof Celsius**, son af den lärde orientalisten och botanikern, domprosten i Upsala Olof C. och Margreta Insulander, föddes i Upsala $\frac{5}{12}$ 1716, blef derstädes magister 1740, docens i litteraturhistoria 1742, vice bibliothekarie 1744 och professor i historien 1747, prestwigdes 1751 och blef theol. doktor 1752 samt pastor wid Kungsholms förs. i Stockholm 1753, hwartill lades Solna som annex 1755. Året derpå upphöjdes han i adligt stånd och blef 1760 pastor wid Jakobs och Johannis församlingar samt 1774 wid Storkyrkoförsamlingen i Stockholm. Efter biskop Engeströms död uppfördes på biskopsförslag i Lunds stift C. J. Benzelius (se wid Uppåkra) med 208 röster, P. Mundt med 185 och N. Heflén med 173 röster. Celsius kom med 71 röster i röstantal närmast desse. Benzelius ansågs säker om utnämning, men då han, som war utnämnd till biskop i Strengnäs, på Gustaf III:s

yttrande, att han önskade behålla honom i sitt närmare grannskap, svarat med en underdånig tacksamhetsbetygelse för konungens nåd, uttyddes det som en affägelse af förslagsrummet, hwarefter E. uppfördes å förslaget och utnämndes till biskop i Lund 1777. Vid swenska akademien stiftelse 1786 blef han en af dess ledamöter och f. å. kommandör af nordstjerneorden. Under sitt 16-åriga episkopat höll han ett prestmöte 1780. Död efter flerårig sjuklighet ¹⁵/₂ 1794. Doktor Ebbe Bring i Malmö höll litpredikan öfwer honom; texten utgjordes af Aposteln Pauli ord i 1 Tim. 1: 15, med hwilka den aflidne tröstat sig i sina sista stunder. M. Norberg höll parentation i Lund, J. A. Lingstadius i Swenska och S. Ödmann i Wetenskapsakademien. — Gift 1. midfommarsdagen 1744 med Katrina Charlotta Kyronius, dotter af källarmästaren i Upsala, rådmannen och titulerade borgmästaren Nils K. ⁸⁹). Hon nämnes i personalierna öfwer E. med tillnamnet Holmberg och säges hafwa varit "ett fruentimmer af ej mindre fågring, än snille och munterhet;" död 1765. 2. 1766 ¹³/₅ med Andrietta Katrina von Stjernman, dotter af kanslirådet Anders Anton von S. och död 1818. Barnen, som kallade sig von Gelse, woro (utom 3 som dogo i späda åren) i första giftet: Olof, f. 1757; öfwerstelöjtnant. — Katrina Charlotta, f. 1747; g. m. prosten Breding i Söderköping. — Elisabeth Ulrika, g. m. prosten L. A. Borg i W. Karup. — Margreta Fredrika, f. 1753, g. 1. m. prosten E. Westman, 2. m. prosten N. Insulin, båda i Roslags Bro af Upsala stift. — Ingrid Lovisa, g. m. biskop Thure Weidman i Skara; — i andra giftet: Magnus Anton, f. 1767, härads-höfding.

E. är känd som en grundlig historiker, särdeles genom Gustaf I:s och Erik XIV:s historia samt sin swenska kyrk-historia, af hwilken han likwäl endast hann att utgifwa den del, som omfattar tiden till 1022, men för hvars fortsättning han gjort betydliga samlingar. Han war också en af sin tids wittaste män, likwäl mindre poet än prosator, och en af de

⁸⁹) Om honom kan ses i Linnés anteckningar om Nemesis divina uti E. Fries' program till magisterpromotion i Upsala 1848.

förste, som begagnade swenska språket i akademiska tal. De wältalighetsblomster, med hwilka Canutus Hahn ett århundrade förut "tesmoignerade sin underdånigste zèle och devotion" för sin monark, förblefna wid en jemförelse med dem, hwilka Celsus strödde på Gustaf III:s wäg från waggan till griften. Några prof af dessa må anföras såsom bidrag till en skildring af Celsi karakter. I Gustaf III:s späda ålder skref C. uti dedikationen af Gustaf I:s historia: "Ehuru wi weta, att Han" (prinsen) "är född ett barn, så förekommer oss dock, lifasom wore Han uti födelsen redan förfedd med alla de förmoner, til hwilka andre igenom tid och öfning måste förkofras, och at Hans förkofringar, i följe deraf, måste wara sådane, hwilka andra aldrig ernå. Detta härstyter af den Himmelska tanka wi fattat om vårt Guda-Par, de höga Förälbrarne, då wi tro att det möte, som här sker af Adolfs och Ulrikas fullkomligheter, icke kan utgöra något annat än det, som öfwergår Naturen, och uti sig allena finner sit mönster." Då konungen med anledning af spannmålsbrist 1785 inställt kronobränneriernas brännwindstillwerkning, skref biskop C. till presterskapet $\frac{1}{2}$ 1786: "De tider woro icke länge sedan förhanden, då en swår brist på lifsmedel tryckte Landets inwånare, men bördan lättades igenom de wisaste anstalter, flutne från en Konungs hjerta, som fjerran ifrån sit Rike och mitt under glantsen af främmande Hofis ärebewisningar, ömade för sit Folk och sökte nöjet uti nödstälte Undersätters råddning. Dessa omsorger understöddes wäl igenom följande årets önnogare wårt, men 1783 års trångmål blef ännu kånbart, och senaste årets gröda är befunnen mindre i frugt och upphämtning, än i hopp och utseende. — — — Så swåra utfigter hade ej förr wisat sig än de woro kände för wår milde Konungs wälsamma öga, och de woro ej bekanta förrän medel utsågos och widtogos till förekommande af den nöd, hwarmed Landet hotades. — — — Sådane wälgerningar böra ej kännas utan att wördas och årkännas. — — På det ej de obetänksamme, efterlätne och egennyttige måtte i oförstånd och blindhet misbruka sin Konungs nåd, i orklöshet och af wanan göra en fordran på ständig hjälp. — — uppmanas presterskapet att så wäl offentligen i sina predikningar som enskildt wid lämpliga tillfällen

hos sina åhörare instärpa de föreställningar, hwilka med öf-
 wertygelsen om våra pligter emot en så Guld och Nådig Ko-
 nung werka böjelse för deras upfyllande i tacksamme och lyd-
 altige hjertan. — — Samma förmaningar ärnå ett wigtigare
 eftertryck, ju mera de understödjas af Religion och Christendom,
 som icke utom lydnad, flit och hushållning gifwa hopp om
 wälsignelse, och då de tillika beledsagas med föreställning af
 faran att genom ohörsamhet och efterlåtenhet göra sig owär-
 dig den ömaste Konungs Gulda och Nådiga omsorg." Då
 konungen 1786 utfärdat författningen om ecclesiastiska befor-
 dringsmål, stref biskop G. ^{22/11} till K. M.: "Igenom Nådigt
 rescript har G. K. M. behagat i nåder widtaga de wisaste
 anstalter för Gudalårans helgd, wetenskapernas flor och dyg-
 dens förkofran samt med owärderligaste nåd omfatta den del
 af G. K. M:s trogne undersåtare, åt hwilken wården af dessa
 dyra statter isynnerhet blifwit ombetrodd. Då Consistorium
 känner de underdånigst nitfulla rörelser, hwilka alltid wäckas
 af G. K. M:s wisa och wälgörande författningar, i den mätto
 upeldade, at Consf. icke kan dölja den underdånigste wördnad,
 som åtföljer glädjen öfwer G. K. M:s nåd och wår sällhet,
 så wårdes G. K. M. med allernådigtste wälbehag anse, at Consf.
 fördristar sig inför G. K. M:s trohn nedläggga dessa de endaste
 offer, som trogne undersåtare kunna frambara. — — Med
 gladaste hjertan mottager Consf. i underdånighet det dyrbara
 och nådigste förtroende af förnyade rättigheter att med en mera
 werkande waksamhet befrämja Presterskapets anseende grundadt
 på kunskaper, på Gudsfrugtan och goda efterdömen, och med
 wördnadsfullaste undergifwenhet prisar Consf. G. K. M:s wisa
 omtanka uti de förefkrifter, hwarmed G. K. M. för den mak-
 liga ofunngheten motat tillgångarna åt de belöningar, hwilka
 af G. K. M. förwarade åt förtjensten blifwa en owärderlig
 muntran at i täflan winläggga sig om dygd och kunskaper, hwaraf
 Consf. i den här studerande uugdomens förubblade flit reban
 haft de märkligaste wedermålen. G. K. M:s ärorika regering
 blir således utmärkt af embetsmän innom lärowerket, hwilka
 wårde tidhwarfswet förtjena äfwen den äran at genom dyg-
 dens inplantande så bidraga til det stora ändamålet af G. K.
 M:s rikswårdande omsorger, gemensam sällhet och wältrefnad.

Och efterwerldens lycksalighet blifwer den minnesstod, som för-
 ewigar E. K. M:s wälgörande Namn i Swenska folkets tack-
 samma hjertan." Då Lunds stifts presterkap låtit slå en ståde-
 penning med anledning af freden och konungens återkomst till
 fäderneslandet 1790, anträdde biskop Celsius midt i wintren
 och i sjukligt tillstånd en resa till Stockholm för att till konun-
 gen öfwerlämna denna stådepenning. Hemkommen redogjorde
 han för sitt uppdrag och berättade att företråde gafs ²⁰/₁₂, "då
 jag under mycken swaghet och wedermöda lät bära mig upp-
 för slottstrapporna, men egde likwäl af höjden den nåd, att
 jag förmådde stå inför Konungen, under det jag i E. M:s
 händer öfwerlämnade guldmedalsen." Till de öfrige kongl. per-
 sonerna öfwerlämnades den genom biskop Wallqwist. Efter
 Gustaf III:s död föreslog biskop C. att twänne deputerade skulle
 sändas till Stockholm att för den nye konungen nedlägga pre-
 sterkapets "underdånigst nitfulla wördnadsbetygghelser," och då
 det wal af deputerade, hwarom skrifwelse utgått till prester-
 skapet, icke nog hastigt kunde medhinnas, utsåg biskopen sjelf
 theol. adjunkten, prosten Eberstein och doktor Kullberg samt
 anhöll att de skulle få åtfölja landshöfdingen, som dertill sam-
 tyckte och "i öma ordalag" tackade för det honom lämnade för-
 troendet att anföra presterkapets deputerade; men deras resa
 blef ej af, emedan biskop Wallqwist underrättade, att "H. K.
 H. Hertigen helst såg ämbetsmän förblifwa på sina ställen och
 icke afbryta utöfningen af sig der åliggande pligter genom re-
 sor eller deputationer till Stockholm."

Det sått hwarpå C. blifwit biskop, jemte hans egenkap
 af utbörding, stämde icke stiftets presterkap, ickeheller dom-
 kapitlets ledamöter, till bewågenhet mot honom. Gratulations-
 brefwet, uppsatt af Munck, är helt knapphändigt och andas
 ingen synnerlig förtjusning. Efter en mycket kort tillöfnan af
 wälsignelse heter det: "Det gläder Cons. att under en för stor
 lärdom och utmärkt ömhet om den sanna religionens bibehål-
 lande känd man få efter den förmåga Gud förlånande warder
 fullgöra sina dyra pligter och önskar ingenting högre än att
 Ed. Högw. må med helsa och krafter länge förestå det wigtiga
 ämbete, som E. M. efter den Högsta Förmyndens wisa styrelse
 Ed. Högw. tilldelat." C. mistänktes också, säkert orättwist,

för belåttighet i skulden till det obestånd, som presteståndets enkelsäsa i Stockholm iråkat. Ett godt intryck gjorde ej heller hans första strifwelse till presterskapet, som uppfattade många deri gifna förmaningar såsom förebräelser. Till en del afwäpnades misnöjet genom biskopens förhållande wid prestemötet 1780, då han uppträdde ej blott med wärdighet utan ock med en förekommande godhet, enligt biographien i biogr. lexikon. Fullkomligen afwäpnades det icke, och hans närmaste man i domkapitlet, hwilken hade widsträckt relationer och stort inflytande i stiftet, synes icke hafwa bidragit till att slåda det eller till att förljuswa de stunder, hwilka de gemensamt tillbragte wid konsistoriibordet ⁹⁰⁾. Misnöjet fick också stundom näring derigenom att G. ej blott, som det heter i nyss citerade biographi, "bar mindre omsorg att dölja den myndighet, han utöfwade," utan också ådagalade en temligen stor egenmyndighet och godtycklighet. För att wisa dels detta, dels huru det för öfrigt tillgick i domkapitlet, må några exempel anföras. Landshöfding Thott anmälde i en skarp strifwelse till konsistorium ³¹/₁ 1793 att biskopen, som föregående söndag ³⁰/₁₂ 1792 med ett owäntadt besök hedrat Lomma kyrka och låtit församlingen mera ömkas än glädjas öfwer hans närvaro, försökt att tillfatta klockare derstädes på ett sätt, lika owäntadt som sjelfwa besöket, i det han nemligen utan omröstning och utan afseende på landshöfdingens votum för Alnarps gård, hwars hemmantal war större än hela den öfriga socknens, utnämnt förre klockarens son Nils Kommander till klockare; något protokoll hade icke blifwit uppläst, då biskopen "förnyade det bedröfweliga uppträdet att låta sig bäras;" landshöfdingen yrkade att den af honom kallade inspektoren Arfwidsen måtte befullmäktigas till klockare. Biskopen inlämnade derefter till konsistorium ett protokoll wid sockenstämma i Lomma ⁶/₁ 1793, enligt hwilket församlingen då antagit och godkänt ett protokoll för ³⁰/₁₂ 1792 af innehåll att biskopen, sedan han uppläst författningarna om klockarewal, tillkännagifwit sig tillåta att församlingen, i enlighet med sin i protokoll ²/₁₂ 1792 yttrade önskan, bekomme Kommander till klockare, att församlingen utan af-

⁹⁰⁾ Jfr B. Munds biographi här nebanf.

seende på landshöfdingens kallelse förklarar sig widblifwa sitt beslut samt att biskopen förklarar Arfwidsson oduglig till tjensten, lämnande derhån huruwida han enligt ryktets utsago äfwen wore begifwen på dryckenkap. Detta protokoll är under-tecknad 6/1 1793 af Carl S. Rönbeck m. fl. och så beskaffadt att man ej kan se hwad som hör till $\frac{30}{12}$ eller till $\frac{9}{1}$. Landshöfdingen protesterade $\frac{10}{1}$ i en ännu skarpare skrifwelse mot Kommanders utnämning och påminte biskopen med anledning af instnuationen om Arfwidssons moralitet att 60 kap. Missgerningsbalken stod i lagen "till rättelse äfwen för den högste och till skydd äfwen för den minste." Biskopen yttrade $\frac{14}{1}$ i konsistorium att några hemman, hwilka i jordeboken woro upptagne såsom tillhörande Fjellie socken, egentligen tillhörde Lomma, hwarigenom landshöfdingens 10 röster för Alnarps gård ej längre skulle utgöra pluralitet; men konsistorium beslöt icke desto mindre att nytt wal skulle anställas enligt wallängd och med upprop af de röstegande ledamöterna. Häröfwer anförde biskopen beswär; K. M. godfände konsistorii beslut om nytt wal, men förestref att de två sökande skulle desförinnan examineras inför konsistorium. Arfwidsson hade nu wunnit befordran till flottswaktmästare och afstod från anspråk på flockare-tjensten. Då prof. Lundblad 1792 sökte S. Peters klosters pastorat yttrade biskop C. före voteringen till förslaget, att han såsom profansler önskade Lundblads befordran till detta pastorat, då denne derjemte kunde gagna universitetet; proff. Hellman och Heflén yttrade sig sedan i öfwerensstämmelse med biskopens önskan, och domprosten Mundt förklarade att han conformerade sig dermed, sedan biskopen "på det ömmaste föreställt Consistorio billigheten af prof. Lundblads uppförande på förslaget" och de öfrige domkapitelsledamöterna deri instämt. Lundblad uppfördes alltså, ehuru ej till sifftet hörande, på förslag till ifrågawarande konsistoriella pastorat, men då prof. Hylander kort derefter sökte Carlshamns pastorat, uteslöts han såsom utbörding från förslag på den grund, att han icke wore "ordinarie utan blott characteriserad professor," alltså i sjelfwa werket adjunkt, och ingen anledning sunnes vertill, att akademiska adjunkter finge söka förslag till pastorat i främmande stift; den omständigheten att bibliothekarien Corylander 1765 af K. M.

blifwit insatt på förslag till Jemshögs regala pastorat, ehuru ej inföding i stiftet, ansågs tala till Lundblads förmon, men att K. M. 1768 utestutit prof. Trozelius från förslag till samma konfistoriella pastorat, som Lundblad nu sökte, derpå ansågs ej afseende behöfwa fästas. År 1790 upprättades förslag till B. Karleby pastorat, som söktes af prosten i S. Peters kloster D. Barohn, rektorn wid Lunds skola P. Lundborg, adjunkten i matematiken J. G. Cronholm, regementspastorn B. Nibelius m. fl. Utom theol. professorerna woro infallade som domkapitelsledamöter prosten Palm från Enåstorp samt theol. adjunkterna Lemchen och Eberstein. Alla tillerkände de två förstnämnde sökande förslagsrum, men med afseende på de två sednare woro meningarna delade. Eberstein yttrade att, ehuru det war ganska fågnesamt att Nibelius wid 72 års ålder egde nog kroppss- och sinnesstyrka för att tilltro sig att mottaga ett pastorat och bestrida de många och beswärliga göromålen wid två socknar, så måste det likwäl, enär man ej kunde wänta att han länge finge behålla sina krafter oförswagade och pastoratet först efter två år komme att tillträdas, anses med den gamle mannens eget och med församlingarnas gagn enligare att han finge fortisarande wid den plats han redan innehade åtnjuta det lugn, som hans höga ålder förtjente; Eberstein utestöt honom alltså från förslaget och uppförde i stället Cronholm. Häruti instämde de öfrige ledamöterna, utom Palm och Munch, hvilka ansågo Nibelius i anseende till sin långa tjenstgöring och ännu bibehållna vigör icke kunna utestutas. Biskopen förenade sig med Eberstein, och pluraliteten uppförde på förslaget Barohn, Cronholm och Lundborg, anseende den sistnämnde, ehuru mera meriterad och uppförd å förslag med flera röster än Cronholm, likwäl böra stå efter denne, hwilken tjente wid högre lärwerk; Lundborg hade likwäl förut warit akademisk lärare. Då Nibelius wille beswära sig öfwer detta förslag samt dertfore begärde del af handlingarne, jemwäl af omröstningsprotokollet, wägrades honom detta sednare; men då han sedan begärde protokollutdrag öfwer denna wägran, så bewilljades honom icke detta, men deremot erhöles omröstningsprotokollet. Följande året upprättades förslag till Södra Körums pastorat, hwilket söktes af pastorsadjunkterna Wadstein,

Billings, Fernström m. fl. Domkapitelens ledamöterna woro de samme som wid frågan om W. Karaby, utom det att prof. Lundblad war adjungerad i stället för prosten Palm. Eberstein uppförde de tre nämnde adjunkterna, och håri instämde så wäl biskopen som de öfrige ledamöterna, utom Muncé, hwilken denna gång blef alldeles ensam om sin mening. Han ytttrade sig icke drista uppföra Wadstein på förslag, enär denne wore öfwer 70 år gammal och nära nog ur stånd till tjänstgöring, och man alltså ej kunde hoppas att han efter två år, då pastoratet komme att tillträdas, skulle ega nog krafter för att bestrida de många och beswärliga göromålen wid två församlingar, samt K. M. gillat konsistorii åtgärd att på enahanda stäl som de anförda från förslag till W. Karleby utsluta regementspastorn Ribelius, hwartill ytterligare komme att Wadstein, som för nära ett år sedan blifwit instämd för konsistorium berföre att han hindrat en annan prest att åttlyda konsistorii befallning, ännu icke inställt sig. 1785 ¹⁰/₃ anmålde Muncé i konsistorium, att pedellen enligt biskopens befallning i bref från Stockholm lämnade kungliga bref, som ankommit, i biskopshuset, och hemställde till konsistorii afgörande, huruvida de kunde ligga der obrutne. I nästa session anmålde M. att de ankomna brefwen blifwit honom tillstållde. 1792 hemställde biskop C. till K. M. huruvida icke Muncé kunde under biskopens sjuklighet förrätta prestwigning; men K. M. fann det ej förenligt med den högtidlighet, som bör åtfölja en sådan akt, att den förrättades af någon annan än en biskop. Högtidligheten minskades förmodligen icke deraf att biskopen icke kunde "presentera sig alldeles klädd," enligt hans egen anmälan i konsistorium ²⁸/₁₁ 1792.

Bland den klass af prester, hwilken kan betraktas såsom aristokratien innom presteståndet, funnos på biskop Celsi tid många personer, hwilka höjde sig öfwer mängden icke blott genom den wärdighet de innehade eller den plats de intogo, utan ock genom utmärkta egenheter. Såsom sådana kunna nämnas doktorerna Munthe och Bring i Malmö, Bergeström i Helsingborg, Bergklint i Gladfar och Kullberg i Strö, professor Fare i Wisstofta, prostarne Quensel i Ausås, Lorch i Hjärsås, Stricker i Carlshamn, Schlüter i Borgeby, Lanærus i Iswetofta, San-

teson i Mörrum, Ståhl i N. Bram, Borg i W. Karup, Lind i Dusby, Swanander i Hyby, Horster i Esphult m. fl. Dessa woro alla äldre män före Gelfii hitkomst; under hans tid ökadess denna klas med åtskilliga aktade män, t. ex. skolrektorn Gadd, prostarne Sundius i Harlösa, Appelberg i Bosjö kloster m. fl. Det war verklig en aristokrati af aftningswärdaste slag. Alla de ofwannämnde personerna utmärkte sig genom owanligare själsgåfwor, lärdom och talanger. Hårtill kommer att de under neologiens och rationalismens tidehwarf, obesmitade af den råbande slården och lösligheten i religiös öfwerlygelse, i skrift eller tal, eller i båda delarna, uppträdde som förkunnare och försvarare af den oförfalskade bibelläran. Några t. ex. Bergeström, Santesson och Kullberg ansågos till och med, för sin gudsfrukta och ämbetsnit, för "fekteriska," men woro icke derföre mindre renläriga eller kyrkliga. Den talrika medelklassen af mindre framstående personer innom presteståndet egde också många förträffliga medlemmar, till en del i kunskaper och presterlig duglighet ej underlägsna den föras. Några namn ihågkommas ännu med wälsignelse innom de kretsar, der de verkade; flera torde längesedan wara förgättna på jorden, så mycket mer som det hörde till arten af deras stilla fromhet och anspråkslösa verksamhet att icke wilja wäcka uppsende. Bland denna klas räknade herrnhutismen många anhängare och synes under denna tid hafwa warit den form, hwilken den lefwande kristendomen oftaft war ifklädd. Den pietistiska skolan synes till och med hafwa för en tid sammansmält med den herrnhutiska, så att, då fråga är om sårskilda personer, det är swårt att afgöra hwilkendera de tillhört; först sedan G. Kullberg, H. Schartau och S. Holm Carlsson (omkring 1785) frånträdt den herrnhutiska skolan, uppkom i Skåne den söndring mellan pietister och herrnhutare, som långt förut egt rum i Stockholm. Prosten Lybeck i Stoby t. ex. war på en gång intim wän med prof. Hylander, hwilken, som bekant är, war brödräfsamlingen tillgifwen, och med kyrkoherden Radier i Sörby, hwilken såsom styfson till von Bergen sannolikt stod närmare pietistmen. Flera exempel kunde nämnas. Såsom de der mottagit stark inflytelse af herrnhutismen, kunna anföras prosten Arsenius i Riseberga, kyrkoherdarne Falck i Barkåkra, Winding i

Höja, Regelsöfn i Konga, Thulin i Allerum och Corvin i Finja, regementspastorerna Öttrberg (sedan prost i Åsum) och L. E. Reizius, (postilleförfattare, befordrad till pastor i Skara stift)⁹¹⁾, m. fl. Wi måste ock omnämna den plebejiska klassen innom presteståndet, klosterpresternas och pastoradjunkternas. Biskop E. började att innom densamma bilda en elite-corps genom utdelande af de icke före hans tid brukliga vice-pastorsfullmogterna. De som rönte denna utmärkelse woro naturligtvis bestämda att snart uppslyttas ur denna klass, dit "den makliga okunnigheten" för alltid skulle wara hänwisad. Kunskaper och duglighet saknades wisserligen icke alltid hos dem, hwilka länge, eller hela sin tid stannade qwar innom denna klass. Några sådana t. ex. Johan Jakob Sundius och Jonas Hörling, hwilka båda dogo obefordrade, egde förtroende och utöfwade ett icke ringa inflytande på allmogen i de orter, der de tjänstgjorde. Den förre war herrnhutismen tillgifwen; om den sednare kan ej afgöras huruvida han war af samma riktning eller af den pietistiska⁹²⁾. Dastadt undantagen war likwäl okunnighet såkert wanlig innom denna klass, om än den maklighet war ringa, som åtnjötis af de stadars pastoradjunkterna, hwilka ofta wid 60 à 70 års ålder jemte familj kringflyttade från en ort till en annan för att tjänstgöra för södan och 6 r:dr 32 ff. eller kanst 13 r:dr 16 ff. årlig lön⁹³⁾. Okunnigheten war ofta förknad med moralisk dålighet, och flera adjunkter förföllo genom dryckenskap till det ytterligaste elände. Utställiga, mot hwilkas sedliga förhållande intet anmärkts, woro på sina gamla dagar i lika usel belägenhet. Somliga intogos på hospitaler; de som ej kunde winna denna förmon, begärde understöd af presterkapet eller ströfo landet omkring och tiggde. Klagomål inkommo till konsistorium deröfwer att sådana gamla prester beswärade med oangenäma besök och af gemene man begabbades. En dylik person war 1786 instämd för konsistorium, då

⁹¹⁾ Hans biographi förefommer i biographiskt lexikon.

⁹²⁾ Om Hörling se wid Åkarp.

⁹³⁾ Past. adj. G. A. Wåth i Sölvesborg hade 1791 endast 6: 32 i lön; pastor påstod likwäl att han i sjelfwa werket gaf 10 r:dr och att 3: 16 åtgick till skatt för adjunkten. Han samtyckte till att öka lönen till dubbla beloppet, då Wåth förklarade sig nöjd.

han ålades, att ej beswåra landets inwånare med tiggeri och att taga sig till wara för fylleri, samt erhöå en gåfwa af en riksdaler specie. Då biskop Celsius 1785 war i Stockholm skref konsistorium ²¹/_o till honom: "Det har för detta wådt icke mindre Tit: i ån Consistorii uppmärksamhet, att en del gamle och till tjenst officklige prästmån, tryckte af nöd och fattigdom, genom kringstrykande och bettlande söka sitt uppehälle och uti ett så föraktligt lefnadsfått nyttja wanlig prästedrågt, hwari-genom den enfaldige förargas och ledes ofta till ett förakt för åmbetet, som ej såållan werkar på religionen och hos de trång-tånkte minskar wårdet af de lärdomar, hwilka åro åmbetet om-betrodde. Och då Tit. behagat för Consistorium förklara des benågenhet att söka utwågar till förekommande af desse swår-righeter, hwilka i anseende till saknad af Sacellanier tillåfwen-tyrs widlåda detta Stift mer ån andra, så har Cons. skolat hemståålla till Tit: i godtfinnande, huruwida det skulle täckas Tit. att under wistandet i Stockholm sjelf söka att utwerka K. M:s förbud emot bruket af prästedrågt för sådane präster, som jemte det de åro tjenstlöse, finnas wanwettiga eller af an-nan anledning till åmbetet oduglige, eller och Tit. skulle för godt finna att Cons. gemensamt med Tit. denna angelågenhet hos K. M. andrager" o. s. w. Biskopen swarade att han talat med Schröderheim om saken, men att det icke wore wårdt att wåcka fråga derom genom skrifwelse till konungen. Följande året anhöll konsistorium hos biskopen, som åter wistades i Stoc-holm, att han wille understödja förslaget om klockarelågenhe-ternas förwandling till kapellanier. Detta skall hafwa warit Celsii eget förslag ²⁴), men underligt år att hela frågan om förbåttring af pastorsadjunkternas wilkor synes endast i hans frånwaro förewarit i konsistorium. I sistnåmnda konsistorii skrif-welse till biskopen heter det: "Åf brist på tillgångar för den ganska betydande och af flere hundrade riksdaler bestående ut-gift, som tillträdet af ett skånst pastorat medförer, kunna många komministrar det icke efterstråfwa eller mottaga, hwaraf följer att en mångd lönlöse adjuncter måste in på sednaste ålderdo-men sakna all befordran och fortkomst; då åndtligen sådane

²⁴) Wallqwists handbok i eccles. befordringsmål; p. 53. 234 not.

adjuncter antingen af ålder eller sjukdom blifwa oförmögne att genom arbete och ämbetets förrättande hos kyrkoherdarne sitt uppehälle förtjena, förfalla de i den utsalste belägenhet, som ofta nödgår dem att, Ståndet till wanära, bettla sig till födan." 3 November s. å., androgs saken hos R. M., men det hade ingen påföljd. Enligt Wallqwist (handb. i eccles. befördringsmål) "hindrades det af obekanta orsaker." Han yttrar ock att Celsius "wisserligen trugat sig fram till så nyttigt ändamål, om icke, utom andra omständigheter, hans ålderdom satt honom ur werksamhet."

Det kan icke nekas att herrnhutismen hos många, isynnerhet der anlagen woro inifrånka och kunskaper saknades, utbildades till sekticism och till en ensidighet, hwilken alldeles icke förefanns hos de ädlaste medlemmarne af denna skola, t. ex. den p. 147 nämnde Sundius i Allerum, Lybeck m. fl. Somliga lade en alltför stor wigt wid det herrnhutiska uttrycksfättet, hwilket stundom urartade till osmaklighet, begagnade wid enskild andakt uteflutande Sions Sånger i stället för våra gamla psalmer och tillbakafatte den offentliga gudstjensten för enskilda andaktstunder. Icke utan skäl har man förebrått dem att de gjorde religionen uteflutande till en känslans sak. Med anledning af denna ensidighet måste den reaktion anses för helsofsam, hwilken bildades af Kullberg, Schartau och Holm, sedan de, som nämnt är, uttrådt ur gemenskapen med herrnhutarna och begynt befämpa denna riftning. Anmärkningswärd är den köld, hwarmed desse uttalade förkastelsebomen öfwer en riftning, hwilken de sjelfwe tillhört. Det torde icke kunna nekas att deras, kanske ännu mera deras beundrars och efterföljares, polemik mången gång war ensidig och mer än skäligen hård. Att "A. i R." (Arsenius i Riseberga) "med rena ord just directe rådde en wäckt menniska att lägga bort bibeln," är wäl en uppgift, som grundar sig på en oriktig berättelse. Sådana utfall, som t. ex. att herrnhutaren, "när han någongång i sömnen gäspar, kastar en blick på Frälsaren, och så är det gjordt och så har han åter sin förra sofwefrid," kunde endast bekymra och såra ⁹⁵⁾. Äfwen den nya riftningen erhöll en en-

⁹⁵⁾ De citerade orden förekomma i en efter all sannolikhet trovärdig

fidig utbildning, så att man i motsats mot herrnhutarna, som nästan endast föredrogo den andra trosartikeln, uteflutande höll sig wid den tredje och för att undwika känslans öfwerwigt uteflutande arbetade på förståndets utveckling, till och med lade wigt wid att ordet känsla icke nämndes i andliga tal.

De allwarligare presternas werksamhet wäckte stundom den uppmärksamhet, att konsistoriella åtgärder deraf föranleddes. Så widt protokoller och andra handlingar gifwa wid handen, synas sådana "öma mål" i allmänhet hafwa behandlats med temligen mycken humanitet. En och annan yngre prest ansågs behöfwa en särskild inspektion för att blifwa "rättad och entledigad från iråkade fördomar och willosatser," om hwilkas beskaffenhet man wäl icke får någon närmare upplysning, men som synas hafwa bestått i mycket höga tankar om förträffligheten af Brödrasförsamlingens lära och författning. Det berättas att den ofwannämnde M. Falck wid ett enskildt företräde blifwit af biskop Celsius tillfrågad, hwarföre han så mycket talade om "lammet," hwarpå F. skall hafwa frågat, om ej biskopen kände "Guds Lam, som bar werldens synder." Så wäl Falck som den äfwen förut nämnde Thulin fick för någon tid station sig anwisd hos prosten Rubenius i Andrarum, hwilken ansågs vara en särdeles lämplig handledare för unga oerfarna prester. Då Falck 1778, således före Celsii ankomst till Skåne, misstverades till Andrarum, förståndigades han att för sin pastor uppwiså sina predikofoncepter, innan de föredrogos, att intet företaga i ämbetet utan pastors wetskap, råd och samtycke, att icke på längre eller kortare tid resa bort utan pastors tillstånd samt att, om personer från främmande sofnar begärde hans underwisning, utan widlyftiga samtal förmana dem att hålla sig till sina ordentliga lärare. Thulin måste 1780 inlämna till konsistorium en del i Andrarum hållna predikofoncepter, hwilka en af professorerna skulle i hans närvaro genomgå samt deri befintliga fel på det beweckligaste honom för ögonen lägga. Han synes alltså icke hafwa haft en så strång instruktion, som Falck hade. Detta antyder kanske att Celsius hyste mera toleranta åsigter än förut warit råbande i domkapitlet.

affkrift af ett bref från C. Kullberg, hwilken affkrift framdeles torde kunna sökas på Lunds universitetsbibliothek.

I likpredikan öfwer biskop E. heter det: "Wi sågo wår salige biskop nyss ankommen till wårt stift resa till flera församlingar, der en willöanda börjat utsprida sitt gift, och genom grundelig undervisning och ömma förmaningar söka bota Zions refwor och hämma det ondas widare tillwärt." Det war till norra Skåne denna resa företogs. Särdeles Åkarys och Wittsjö församlingar, men äfwen flera kringliggande, såsom Werum och Hörja, ansågos "oroade af skadelig fanatism och åtskilliga willömeningar." En andelig rörelse hade på denna ort uppkommit genom Falcks och Hörlings werksamhet, men till de wälmenande och ensaldbige hade fällt sig farliga swärmare. En sådan war suickare-gefällen Christian Subel, för hwilkens undanskaffande landshöfdingeämbetets handräkning begärdes. Han war $\frac{1}{5}$, 1780 infallad för konsistorium. Han uppgaf sig wara född i Behrstory och hafwa fått god undervisning i kristendomen, hwarom ock intyg företeddes, utgifwet 1773 af kyrkoh. Sundius i Allerum; sedan hade han wistats i Danmark och Norge till 1779. Han tillfrågades 1. om han i Norge hört talas om den fröjdande tron? Swar: Ja, af flottspresten Ören i Christiania och af sognepresten Hörbye i Bragstad. 2. Om det wore något besynnerligt med dem som sade sig hafwa fått den fröjdande tron? Sw. Han hade i Åkarp sett många, som sagt sig ega den och burit sig besynnerligt åt, med starka rörelser, ryckningar och åthäfwor. 3. Hwad han trodde derom? Sw. Han hade sagt att de woro bedragne och att det war besynnerligt och underligt. 4. Om han sjelf känt sådant? Sw. För ett år sedan kommo två qwinnor från Åkarp och Hörja till honom och sade, att hans kärlek till Gud icke war stark och brinnande, som den borde wara, utan hans hjerta kallt för Frälsaren, "eftersom han alltid syntes dufwen och nedslagen;" han hade då innerligen bedt Gud gifwa sig en rätt kärlek samt tecken dertill, hwarefter han tyckt "den helige ande komma och för honom öppna Frälsarens sår och lämpa dem till hans hjerta på ett sätt, som han ej kunde beskriwa, då han ock kände ryckningar i arlarna och uppsylldes med fröjd, och hjertat hoppade innom honom;" enahanda rörelser hade öfwerkommit honom i Stoby, då han arbetade hos kyrkoherden, som sagt till honom: Du må intet komma wid mitt folk, ty det är ingen god man,

som är med dig. 5. Om Årarpöfoltets ryckningar lifnade hans, och om de höllo sig tillsammans och för sig sjelfwa? Sw. "Händelsewis." 6. Om qvinnorna woro sådana ännu? Sw. Han wisse det icke. Konfistorium underrättade honom att sådana ryckningar och dåraktiga åthäfwor wore ett werk af en förskämb inbillning och ej af Guds Anda, ty Gud werkar ej i omwändelsen omedelbart på menniskans hjerta, utan medelbart, genom ordet och sakramenterna; han borde dershöre afstå från sina inbillningar. Derefter frågades 7. Om han hållit sammankomster? Sw. Icke sedan biskopens visitation. 8. Om han ihogkom biskopens förmaningar? Sw. Ja. 9. Om han ock ihogkom den förmaningen att ej småda bibeln och falla den en död bokstaf samt säga att man mera bör tro sitt eget inwärtets ljus? Sw. Hans ord hafwa warit otydliga och ej blifwit rätt förstådda. Konfistorium anmärkte med anledning häraf, att han borde inse sin oförmåga att lära andra, och bad honom icke lita på sitt inwärtets ljus; Gud talar icke mera till menniskorna så som i gamla testamentet; wi hafwa Mosen och propheterna o. s. w. 10. Af huru många stycken består Skriften? Sw. Twå, lag och evangelium. 11. Hwad han tänkte om lagen? Sw. Den är gifwen af Gud, är gudomelig och god. 12. Hwartill den tjenar, sedan Frålsaren uppfyllt den? Sw. Den lærer oss känna synden och drifwer oss till Frålsaren. 13. Om han på menniskor, då han lägger två finger på deras hufwud, kan se och säga om de skola blifwa saliga eller fördömda? Sw. Det kan Gud allena. Konfistorium sade att sådant war om honom berättadt och bad honom låta rätta sig, annars skulle han "af sina orediga tankar föras till många galenskaper och blifwa alldeles förwirrad." Han tackade för förmaningarna och tillsades att på estermiddagen infinna sig hos biskopen. Hwad der föregick är icke känt. En del prester bedömde då som annars hela hopen af de fromme såsom skrymtare och swärmare samt utfor med hårdhet mot sådana, som woro ifrigare i sin christendom än mängden, eller besöfte främmande kyrkor och brukade andra uppbyggelseböcker än bibeln, katechesen och psalmboken⁹⁶). Stundom skrefwo prester an-

⁹⁶) Se profsten Willmans i Öneåb biographi.

gående sådana ämnen i en hänfull och bitter ton, som gör ett högst widrigt intryck, om än förhållanderna woro af oroande beskaffenhet. Sådana woro de utan twifwel både i de ofwannämnda socknarna af W. Göinge härads och i Mjellby i Blekinge. På sistnämnda ställe uppgifwes, utom Thomas af Kempis, Sions sånger och Muhrbecks skrifter, äfwen Louvignis bok "om det fördolda lifwet" hafwa varit i omlopp. Prosten Santesson i Mörrum, som wist icke drefs af någon blind antipietistisk eller antiherrnhutisk iswer, ansåg äfwen Thomas af Kempis och Sions sånger icke med trygghet kunna lämnas i mindre upplystas händer; den Louvigniska boken kunde så mycket mer för sådana läsare blifwa farlig. Nämnde prost yttrade och i en ämbetskrifwelse att "falst pietisms surdeg indruckits" af många derigenom, att ett par personer, som uppehållit sig hos en prest och innehafware af klokkaretjensten i Mjellby, wid namn Olof Andersson, på dennes auktorisation tillställt läsesammankomster, hwarwid äfwen förargliga uppträden påstodos hafwa förefallit ⁹⁷). Ett angenämt intryck gör det att se huru de förwillade stundom både med klofhet och kärlek behandlades samt woro mottaglige för underwisning och förmaning. I detta hänseende må nämnas en torpare i Örkelljunga, hwilken af konsistorium hänwistes till prosten Quensel i Åusås. Torparen trodde sig med full säkerhet kunna dömma om andras själs-tillstånd och blifwande lott i ewigheten samt påstod sig wara berättigad till presterlig werksamhet i hwad utsträckning som helst. Prosten förmådde honom att lofwa afstå från sina inbillningar om förmåga att dömma andra och i stället flitigt bedja Gud om att i lifwet och döden få ega Hans andas wittnesbörd om barnskap hos Gud, äfwen som att instränka sin presterliga werksamhet inom det enskilda lifwets område.

Med affeende på folkunderwisningen blefwo i Gelfii tid inga genomgripande åtgärder widtagna. Några fasta skolor kommo till stånd, men i allmänhet förblef det wid omgångsskolorna. Af kons. prot. ¹⁰/₄ 1782 finner man att det ej ansågs tillkomma skolmästarna att förklara Ewebilii kateches, "hwilket fordrar mognare insigt, än att det bör någon annan

⁹⁷) Se prosten Engeströms i Mjellby biographi.

utan prästerskapet sjelfwe uppdragas." Af klokarne fordrades icke stort kunskapsmått; en person, som 1770 blef klofåre i Stiby, kunde enligt prof. Munthes intyg redigt läsa Luthers lilla kateches utantill och ansågs, ehuru han icke lika färdigt kunde beswara de honom föreställda frågor i katechesens förklaring, kunna under sin pastors ledning "snarligen repa sig" så att han kunde bestrida ungdomens underwisning. Prosten Schlüter i Borgeby föreslog 1793 hos konungen, att ett seminarium måtte inrättas till bildande af skickliga skolmästare. Konfirmationen war ej ännu allmänt införd på 1790-talet, och med den underwisning, som föregick första nattvardsgången, tillgick ofta temligen knapphändig. De allwarligare presterna klagade högligen öfwer tilltagande förakt för sabbaten, dryckenskap och otukt. Säkert swed det i deras hjertan, då de skulle på kunglig befallning uppmana folket till att åtaga sig brännwinsarrendet och således medelbarligen till att bränna och supa. De trodde också att de mildrade straffbestämmelserna för förbrytelser mot 6:te budet befordrade sedeslösheten. En klagan i detta hänseende uttalades i ordalag, hwilka biskop C. skall hafwa funnit alltför skarpa, af doktor Bergeström och prosten Santeson, hwilka wid 1780 års prestmöte predikade öfwer terter, som hade affeende på ättenskapet. Då deputerade från alla stiftets härader 1792 woro i Lund wid riksdagsmannawal, yttrade nämnde Santeson att dryckenskap och otukt i förening med sabbatens ohelgande mer och mer såsom strömmar bröto alla lagens fördämningar, och att knappt hundradedelen af dessa brott straffades, genom hwilket förhållande Guds majestät wärdades och christendomen förtrampades samt nationens totala förderf bereddes; prästerskapet wärdade konungens förordningar i affigt att förekomma barnamord, men den hade icke wunnits, och sjelfmord samt mord på foster i moderlifwet blifwit flere; man önsfåde att åtgärder widtoges för att förekomma dryckenskap och brott mot 6:te budet, i hwilket hänseende föreslogs att högt wite bestämdes för dem, som höllo frogar wid kyrforna eller tillställde lekstugor på frogarne lördags- och söndagsaftnar; talaren önsfåde att "Prästerskapet wille lägga dessa dem så ömt om hjertat warande ärender på sina herrar fullmägtiges samweten, så att de begagna sig af detta tillfälle, att då poli-

tiffa byggnadens refwor skola under den Högstes wälsignelse botas, äfwen desse anfall på Zions murar måtte motstås och förekommas, helst gudsfrukta och bygd uppbygga riken, men synd är folks förderf." Konsistorium och presterkapet förklarade Santesson sin tacksamhet och beslöt att genom protokollens utdrag gifwa riksdagsmännen del häraf, "på det en så wigtig och angelägen sak måtte af dem på det ömaste bewakas," för presteståndet anmålås och sedan för K. M. föredragas. Men wid Gesle-riksdag war ej tid att tänka på sådant.

Nedan biskop C. wäckte den sedermera återupptagna frågan om inrättandet af ett gymnasium i Lunds stift. Wi anföra detta till slut jemte ett yttrande af honom, hwilket wisar honom äfwen i detta hänseende som en man, hwilken följde med sin tid. Han yttrade i konsistorium $\frac{2}{4}$ 1791" att ett ärende isynnerhet hade hos honom wäckt uppmärksamhet, hwilket han ansåg sig och Consistorio så mycket wärdigare, som det rörert en den mest öma och för hela wårt fäderne-lands tillwärande ungdom ganska angelägen sak. Med mycken glädje och tillfredsställelse hade man sett huru i sednare tider wetenskaperna i ganska märklig mon tilltagit, men också på olika sätt mot förra tider blifwit afhandlade. De utkomne och dagligen utkommande böcker wittna här om. Detta lättare och med wetenskapernas natur närmare öfwerensstämmande afhandlingsfätt har jemte större upplysning wärkat ett nästan aldeles förändradt stic uti wetenskaperna sjelfwa, så att man nu träffar en den största olikhet wid jemförelsen af närwarande och förbigångne tidehwarfs lärdomsyrten. Tiden wore nu at detta ärende hos K. M. i underdånighet föredraga jemte underdånigste hemställan om intet K. M. i anseende till så wäl de i schole-ordningen påbudne böckers mindre afpassade nytta för närwarande tider, som de wid gymnastier och scholor widtagne läromethoders ringa öfwerensstämmelse med wetenskapernas nu wunna tillwärt och förändrade stic, skulle i näder täckas infordra samtliga Biskopars och Consistoriers yttrande i detta mål, med befallning att uppgifwa förslag till sådana förbättringar och förändringar härutinnan, som swara mot de äfystade ändamål, nemligen en för gymnastier och scholungdomen lättare wäg till inhemtande af kunskaper och som är lämpad efter wetenskapernas och deras afhandlingsfätts nuwarande bestaffenhet och ställning."

Biskop Gelfus beskrifwes såsom af naturen wäl utrustad med de egenfkapet, som höfwas en chef, nemligen ståtligt utseende, stark röst, lätthet att uttrycka sig o. s. w. Han berömmes för mycken wälgörenhet och oegennyttia; såsom ett bewis på den sednare kan anföras, att han icke wille uppbära högre riksdagsarbode än de öfrige stiftets deputerade, hwilket presterskapet "med wördsammaste tacksamhet" erkände. Om hans arbetsamhet wittnar, utom hans många utgifna skrifter, den mängd af konfistoriella skrifwelser, som han med egen hand uppsatt, men hans handstil gör det till en tortyr att läsa dem.

Skrifter: se Lidens disputationskatalog och Gelfii biographi i biogr. lexikon.

53. **Petrus Muncz**, son af pastorn i W. Ljungby Zacharias M. och Katrina Sophia Winding, föddes 1732 och wisade tidigt hog för studier och för preståmbetet. 1745 blef han student och studerade under prof. Munthe grekiska och österländska språken med mycket allwar. Sedan han 1751 blifwit magister och 1753 utnämmts till docens i nyförmunde språk wid Lunds universitet, wistades han med en elev från Stockholm wid Upsala universitet 1753—1756 och gjorde der, liksom förut och sedermera i Lund, uppteende som en wäldig kathederkarl. Uti en disputation, som utgafs i Upsala, yrkade han den satsen, att regenten egde rätt att afgöra theologiska stridigheter och bestämma den rådande religionen wid tillfällen, då församlingen icke utan fara för statens lugn kunde utöfwa denna rättighet. Swarken philosophiska eller theologiska fakulteten wille censurera denna afhandling, förrän författaren genom anförda beswär utwertat kansli-kollegii befallning derom. Profesör Skytteanus, kanslirådet Ihre, skall hafwa welat fästa M. wid Upsala universitet såsom docens i politik, men denne skyndade tillbaka till Lund, der fördelaktigare befordran wäntade honom. Året 1756—57 föreläste han zoologi i prof. E. G. Liedbeds ställe samt prestwigdes och blef theologie adjunkt 1757. 1764 erhöll han Hellestads prebendepastorat och prostetitel. Förbigången wid theologiska doktorsutnämningen 1768 begärde han hos fakulteten att erhålla denna wärdighet, men fick till swar, att han ej war mera förtjent dertill än flera andra probstar och kyrkoherdar, som warit theologie ad-

junfter. S. å. utnämndes han till theol. doktor i Greifswald, men blef ej der promoverad, utan begärde hos Lunds universitetets kansler, riksrådet G. A. Hjärne, att blifwa promoverad i Lund. Då denna ansöfning blifwit remitterad till theologiska fakulteten, fick den der hwila till des påminnelse i skarpa ordalag ankom från kanslern, då fakulteten fann sig föranlåten att samtycka till M:s doktorspromotion; derjemte anhöll fakulteten om samma utmärkelse för theol. adj. Heflén, hwarefter de båda efter afslagda specimina promoverades. 1769 blef M. professor i grekiska och österländska språken, öfvergif 1775 till tredje theologiska professjonen med Stångby prebendepastorat⁹⁸⁾, 1776 till den andra med Uppåkra pastorat, föreflogs 1777 till biskop i Lund och blef 1778 $1\frac{1}{2}$ professor primarius och domprost. 1791 war han bankorevisor och 1792 riksdagsman, wifande sig derwid, enligt doktor Lanæri i Ingelstorp antedning, som "stark royalist et sic porro;" 1793 war han deputerad wid jubelfesten i Upsala. Följande året uppfördes han med 219 röster på biskopsförslag i Lund jemte Heflén, som hade 211, och Sellman, som hade 122 röster. Prästerkapet anhöll särskildt om Munds utnämning, som ock skedde $\frac{1}{6}$ 1794. Hans familj adlades 1799 med namnet Muncck af Rosenschöld. S. å. war han revisor i riksgäldskontoret, biwistade 1800 riksdagen i Norrköping, blef s. å. L. N. D. och war 1801 revisor i banken och riksgäldskontoret. Död $\frac{18}{7}$ 1803 wid Ramlösa. Prof. Hylander höll lifpredikan, doktor

⁹⁸⁾ Philos. prof. Lars Laurel och ekon. prof. Trozelius (se wid Harbergerna) wille 1775 efter förut öfelig sed transporterats till theologisk professjon och woro dertill jemte Muncck föreslagna. Under wakausen infördes i Stockholms och Götteborgs tidningar flera uppsatser, i hwilka Laurels och Trozelii skrifter förlöjligades. Man wet att de dertill gåfwo rik anledning. Sedan Muncck och Heflén blifwit theol. professorer, frågade en insändare i Lunds Weckoblad, hwarföre allmänheten ej mera finge se några "kritiker eller försmädelser om Herr prof. Laurel." — Efter 1779 hafwa inga öfvergångar från filosofiska till theologiska professioner egt rum, ehuru så wäl Trozelius som M. Norberg och J. Lundblad sebnare haft domprostförslag. — Det förtjenar ock anmärkas att bland 24 theologie professorer, hwilka utnämndes under Lunds universitets första sekel, endast 5 woro skänningar, då deremot bland 17, hwilka derafter tillkommit, endast 4 warit icke-skänningar.

Sundius i Harlösa skref personalier och prof. Norberg höll parentation öfwer honom. — Gift 1. $1\frac{1}{2}$, 1765 med Anna Katrina Bring, dotter af prosten Jöns B. i Ausås. Hon dog 1767 efterlämnande en son Zacharias Justus, som dog i barndomen, och en dotter Elisabeth Sophia, som dog ogift 1795. 2. $1\frac{3}{10}$, 1769 med Ulrika Eleonora Rosenblad, död 1793, dotter af med. prof. Eberhard R. och Ulrika von Hermansson. Deras barn (utom tre som dogo tidigt) woro: Christina Eleonora, g. m. amiralitetssuperintendenten Fahnehjelm i Carlskrona. — Eberhard Zacharias, f. 1775; d. 1840; den bekante snillrike läkaren och fosterlandsvännen; med. prof. i Lund. — Behr, f. 1777; d. 1815; hofjunkare och protokollsekreterare wid kammarexpeditionen. — Margreta Ulrika, f. 1778; g. m. med. prof. C. F. Liljewalch i Lund. — Mathias, f. 1780; d. 1814; löjtnant wid konungens eget wärfwade regmte. — Johan, f. 1781; d. 1849; lagman och häradshöfd. i Ängermanland; g. 1803 med Maria Rebecca Lemchen och far åt phys. adj. P. S. Munk af Rosenschöld. — Gabriel, f. 1783; swenskt konsul i Glensburg; g. m. Hedvig S. Lovén. — Maria Fredrika, f. 1784; d. 1828; g. m. kanslerssekreteraren wid Upsala universitet, kanslirådet J. J. Fredenstam. — David, se wid Dwisstofa. — Brita Katrina, f. 1788; g. m. prof. A. Lidbeck och lezdam. af kgl. musikaliska akademien. — Nils Elof, f. 1789; d. 1823; landtbrukare.

Biskop M. hade den lyckan att i personalierna och parentationen icke, såsom i dylika skildringar wanligen är fallet, blifwa öfwerdrifwet berömd. En insändare i Lunds Beckblad anmärkte twärtom, att så wäl personaliernas som parentationens författare syntes hafwa med förkärlet framhållit hans fel. Den som skildrat honom i biogr. lexikon har icke underlåtit att anmärka hans bristande sjelfständighet och skarpsinnighet i wetenskapligt hänseende, hans häftiga lynne, brist på aktning för närmaste förman o. s. w. För att bewisa sistnämnda brist anföres intet annat, än att M. icke wille med biskop Celsius förena sig om en olaglighet och till skolrektor utnämna en underårig (se pag. 203). Det som här kommer att anföras torde i någon mon bidra till att upplysa M:s

karakter. Utan twifwel war han på sin tid en af Lunds utmärktaste professorer, såsom utrustad så wäl med godt hufwud och energiff karakter, som med lärdom och talaregåfwor. Hans föreläsningar skola warit talrikt besökta. Hans arbetsamhet bewittnas af hans många utgifna disputationer; om än somliga af dessa behandla mindre wigtiga än speciösa ämnen, t. ex. de morbo Jobi, de palo Pauli o. s. w., så bewisa flera att han innehade sin tids wetenskapliga ståndpunkt. Som theolog war han mycket strång orthodor och höll ett wakande öga äfwen på prof. Lundblads bokläda, att icke irrlåriga skrifter genom den måtte spridas. En theologiff strid, hwari M. råfode med domprosten A. Knös i Skara, fördes med mycken iswer. Knös hade yttrat den åsigt, att menniskan i omwändelsen förhåller sig alldeles passivt, och klandrat den mening att menniskan i conversio intransitiva medwerkar med den gudomliga nåden på underordnadtt sätt och med de af Gud förlånta krafterna. Muncé ansåg detta som en stridshandske, den han borde upptaga, enär han yttrat den sednare mening. Förmodligen fann han sjelf denna i någon mon synergiffiff och förklarade den slutligen så, att dermed endast skulle utfågas, att menniskan wore det subjekt, hos hwilket omwändelsen uteflutande genom Guds werksamhet åstadkommes. Anklagelsen för synergiffism beswarade M. genom att förebrå Knös quietiffism, synkretiffism, kryptozingendorffianiffism o. s. w.⁹⁹⁾ Huru lätt det den tiden war att bli anfedd för irrlårig, kan man se häraf; Muncé ansågs i allmänhet för "terribel orthodor," enligt Thorilds uttryck. I politiken war han som yngling och förblef alltid konungff, men man finner ej i hans officiella skriffwelser det öfwerdrifna smicker, som utmärker Gelfii. Som predikant egde han anseende, men predikade som domprost icke ofta, blott högtids- och bönedagar, siffsta söndagen i kyrkoåret och annars wid särffkildt högtidliga tillfällen, t. ex. ¹⁵/₁₀ 1783, då han "efter slutad hårlig predikan höll ett förträffeligitt Tal till Församlingens upmuntrande att lofwa Gud, som så nådeligen wålsignat S. K. S. CronPrinsens koppympling med all önfkelig fortgång, hwarestef under Pufor och Trompeter

⁹⁹⁾ Se Muncés biographi i biogr. lexikon.

söngs Psalmen: "Nu tader Gud allt folk" (Eidningen Nytt och Gammalt. Lund 1783). Som domkapitelsledamot var M. under Celsii tid ofta ensam om sin mening, hvilken stundom icke utan bitter sälta framställdes. Måhända ledde han härwid ofta af rättskänslan, men säkert stundom också af lusten att gifwa sin närmaste förman och hans ödmjukaste tjenare i kapitlet allehanda hwasfa pikar. Ett exempel är anfördt pag. 188; här må ett nämnas. Då Lunds rektorat 1792 skulle "för-gifwas," som man då ännu sade, önskade biskopen att G. R. Ahlman (sedan rektor i Malmö), som ej fyllt 25 år, skulle ut-nämnas, men domkapitlets ledamöter Hellman, Heflén och Muncé ansågo alla den wida äldre Sinius (sedan prost i Rastunda) ej kunna förbigås. Muncé yttrade att, ehuru gerna han önskat att kunna fullgöra Högw. H:r Biskopens, Profkans-lerns och Kommendörens åstundan uti att gifwa sitt votum till magister Ahlman, som flera år i des hus varit informator, så kunde han likwäl ej göra detta, enär denne war underårig och genom sin akademiska afhandling om turkiska språket, hwilket ej lästes i skolorna, icke kunde anses hafwa för-wärswat rättighet till företräde framför äldre och mera meriterade sökande; deremot kunde Sinius icke förbigås, hwilken flera år varit docens och biblioteksamanuens och hvars filosofiska afhandling, de influxu trium systematum philosophorum in moralitatem hominum, ej blott wäl witsordats af filosofiska fakultetens dekanus, den grundlige filosofhen G. J. Sommelius, utan ock godkänts af theologiska fakulteten; det war ock allmänt bekant, att dåwarande professorn, numera biskopen i Eskara, doktor Thure Weidman med mycken fågnad sett denna afhandling utkomma, såsom fullkomligt öfwerens-stämmande med den sunnda moral, som prof. Melander i lifstiden och febermera nybnämnde biskop, då han war docens i moralen, med så mycken styrka docerat; äfwen wiste man att domkapitlets ordförande, biskop Celsius, då Sinius uppfördes på förslag till Köpinge pastorat, omnämnt ifrågawarande af-handling såsom ett hedrande lärdomsprof ¹⁾. Sæke långt efter

¹⁾ Det kan ej nekas att Celsii kandidat wid denna rektorutnämning, Ahlman, war skickligare än Sinius, som blef utnämnd; men då det an-

det M. afgifwit detta yttrande anhöll biskop Celsus att domkapitlets ledamöter icke wille upptaga tiden med långa dictamina till protokollet; de swarade att anledningen till denna anhållan war swår att inse, enär de wanligen endast striftligen afgifwit längre yttranden, men deremot biskopen sjelf ofta haft långa dictamina.

Åfwen sedan M. blifwit biskop hände honom ej sällan, att han blef ensam om sin mening i domkapitlet. Såwål Hestén som Hellman hade troligen gerna sjelf intagit ordförandeplatsen, ehuru de, då den tillfallit M., betygade sin synnerliga fågnad deröfwer att K. M. tåcits fästa nådigt afseende på hans förtjenster. Hellman trädde stundom med mycken animositet i opposition mot biskopen. Desutom uppvärte yngre och kraftigare förmågor omkring M., som war ålderstigen och sjuklig. Hans ålder och wacklande helsa förorsakade att han, såsom biographen i biogr. lerikon anmärker, högst sällan höll visitationer i församlingarna och skolorna. Deremot höll han under sitt nioåriga episkopat två prestmöten och hade, då han dog, utlyst det tredje.

Wid prestmötet 1795 framställde M. nödwändigheten af åtgärder för att förbättra pastorsadjunkternas wilkor, och presterkapet förenade sig med honom att hos K. M. göra en underdånig anhållan, att de klofarelägenheter, som ej woro anslagne till stads skolorna eller tillhörde patronella församlingar, måtte upplätas åt prester, hwilka, jemte det de biträdde pastorerna mot en af konfistorium bestämd lön, borde sörja för barnunderwisningen och genom substituter bestrida klofaregöromålen. 1798 funnos i stiftet 12 obefordrade prester, som blifwit ordinerade för 40 år eller ännu längre tillbaka, och desutom 15 med öfwer 30 enkla tjenstår. De förre woro utan tjenstgöring och wunno aldrig befordran; några af dem lefde i ett tillstånd

---

märkes i Wallqwists handbok i eccles. befordingemål p. 50 ff. och i biogr. ler. 9 b. p. 160, att denne intet särskildt specimen afgifwit för befordran till rektorat, så torde det också böra anmärkas, att man lika litet finner uppgift på något dylikt af Ahlman afslagt prof. Ahlmans underårighet nämnes icke heller på nyss citerade ställen, ehuru åfwen den bör tagas i betraktande, om man will beödmna Celsii och Muncs försarande uti denna sak.

af den ytterligaste nöd. Genom något sparsammare ordination på sednare åren hade antalet af adjunkter i någon mon minskats, så att swårighet stundom uppstod att med biträde förse alla de kyrkoherdar, som sådant önskade och begärde. Med anledning deraf beslöt konsistorium 1801 att hos K. M. göra hemställan om åldersdiispens för några studenter, som anmält sig till presteramen. I nästföljande session yttrade biskopen, att det icke war omöjligt att med den redan förhandenwarande tillgången på präster bereda biträde åt de kyrkoherdar, som sådant behöfde, samt att han ansåg åldersdiispens icke böra begäras för personer, som ej ännu genom examen ådagalagt sin behörighet att till prestämvetet inwigas. Häruti instämde proff. Heflén och Lemchen, men Hellman förklarade, med uttryck af förundran öfwer biskopens förändrade mening i saken, att, dereft biskopen wille hindra den redan beslutade expeditionens afgang, skulle sådant blifwa anmälbt hos justitiekanslersämvetet. Ett par månader derefter, då de ifrågawarande personerna undergått examen, förefom saken åter i konsistorium, då biskopen yttrade, att den underdåniga hemställan kunde sändas till honom på Stochholm, dit han som bankorevisor ämnade begifwa sig. Sedermera afhöres saken icke.

Neologien synes hafwa fått mindre insteg i Lunds stift än i flera andra innom vårt fäderne-land, om än dess döds-wind äfwen hit sträckte sin förklamande inflytelse. Att den icke fick mera insteg torde wäl kunna i någon mon tillskrifwas Munds renlärighetsnit; säkert är att han icke gynnade neologien, utan twärtom stod i bästa förhållande till de frommaste och mest nitiska presterna, då nemligen mot deras orthodori intet war att anmärka. Det skall hafwa händt att en predikant i Lunds domkyrka, i stället att begynna sitt tal med ett bibelspråk, inledde det med Lidners: På Nova Zemblas fjäll, i Seylons brända dalar, hwarhelst en usling fins är han min wän, min bror; och några präster funnos wäl, hwilkas tal mera handlade om ofskuld, dygd, det glada medwetandet af uppfyllda pligter o. s. w., än om synd, omwändelse, Christi rättfärdighet m. m. Dessa woro naturligtwis såsom ropande röster i öknen på de orter, der folket war wandt wid att höra sådana predikanter som Kullberg och Schartau eller Hylander

och Lybeck; men sådana funnos icke öfverallt. Många prester synas hafwa skött sitt kall mycket lamt, särdeles hwad den factetiska undervisningen beträffade. På en del ställen hade man slagit husförhören tillsammans med kommunionförhören och lämnat konfirmandundervisningens bestridande åt klockarne. Att detta sednare ej så sällan war fallet, torde kunna slutas deraf att i biskop M:s instruktion för prostvisitationer, utfärdad 1795, förefom den frågan, om pastor sjelf undervisade ungdomen till första nattwardsgången. I stället att nattwardsgång i äldre tider hölls äfwen i mindre församlingar minst en gång hwarje månad, hade man numera temligen allmänt infört bruket att endast 3 eller 4 gånger om året utlysa kommunion, då folket vertill rotwis kallades. På många ställen hade skolhus blifwit byggda eller åtminstone någorlunda duglige skolmästare blifwit antagne. Särdeles hade en del adelsmän på sina gods inrättat skolor; allmogen war i allmänhet föga benägen att bygga och underhålla skolhus samt ordentligt aflöna skolmästare. De fringgående skolmästarne woro ofta hwarken genom kunskaper eller moraliska egenskaper passande för sitt yrke. Biskopen påyrkade wid 1795 års prestmöte att inga andra än "af pastor förhörde, kunnige och dygdige personer" måtte till skolmästare antagas. Uti förhandlingarna wid nämnde prestmöte uppgifwes, att i de flesta församlingar woro "goda fattiginrättningar widtagne," särdeles af åtskilliga adelsmän på deras gods. Biskopen uppmanade presterna att ytterligare arbeta för de fattiges försörjning, så att tiggeri kunde förekommas. Likwäl kan man wäl från detta århundrades början datera uppkomsten af det fringstrykande, som fortwarat tills för få år sedan. Slagomålen öfwer dryckenskap och otuft förnyades i biskop Munds tid. Hwad brännwinet angår, hade troligen många kommit till den öfwerthygelse, som uttalas i en artikel uti Lunds Westoblad 7/10 1801, der det heter: "Sedan brännwin blifwit ett nationelt behof och det är förgäfwes att predika om dess skadlighet eller hoppas dess utrotande, återstår för den patriotiske medborgarens omtanke endast bemödan det att göra tillverkningen deraf i möjligaste mätto fördelaktig" m. m. Wid förutnämnde prestmöte uttalades önskingar om de många nära kyrkorna befintliga frogarnas affkaffande och om förändring

af 1778 års förordning till förekommande af barnamord. Man hoppades att någon åtgärd af regeringen i detta hänseende skulle widtagas, sedan saken med anledning af det wid jubelfesten 1793 församlade presterskapets hemställan blifwit öfverlämnad åt en särskild komité. Biskopen yttrade i sitt tal wid prestmötets slut: "Det är alltid bedröfligt, om genom swärigheten att vinna rättelse och få de skyldige till straff befordrade, en del Lärare med sådan måste se ondskan tilltaga. Men genom Guds hjälp, slitiga underwisingar och förmaningar hoppas jag ofta mera kunna uträttas, än genom Domares och Kronobetjenters åtgärd."

Det anseende M. egde som predikant tyckes hafwa varit rättwist. I hans predikningar igenkänner man lätt den stränge orthodoxen, men innehållet framställes ej torrt och fastlåst, utan med en öfwerthgellens värma, som oaktadt fränwaron af allt effektsökeri måste i förening med ett kraftfullt yttre föredrag hafwa gjort intryck på åhörarna och fångslat deras uppmärksamhet. Wi nämna som exempel en lifpredikan öfwer Math. 5: 8. Salige äro de renhertade, ty de skola se Gud. "De skola se Gud. Ett sådant Guds åfsådande sker i trone här i lifwet — — Men här syftas förnämligast på Guds åfsådande i det tillkommande lifwet, som kallas att se Gud ansigte mot ansigte. — — Wi kunna intet med kroppens ögon, ånsfont de äro förklarade, se Guds wäsende. — — Wi skola således se Gud med förståndets upplysta ögon till sitt wäsende, personer, egenheter och verkningar. Dock blir aldrig denna kunskapen fullkomligen begripande, ty det är omöjligt att ett inifrån kreatur kan begripa och omfatta ett oändligt wäsende, en oinifrån skapare. Wi kunna icke bli fullkomligare än ånglarna, som ej begripa och weta allt. Wär kunskap om Gud tillwärer således i ewighet. Wi få alltid se något nytt i hans oändliga wäsende. Här blir alltid nya prof af hans oändliga egenheter och verkningar och af hans dolde försyn i alla hans riken. Här bli alltid nya ämnen till Guds lof, hans ära, hans fullkomligheters upphöjande. — — — Hvad saligt tillstånd blir det icke för de renhertade Guds barn att se Gud och sin Frälsare, hafwa sällskap med Gud, med Frälsaren, med den otaliga ånglastkaran, med alla utwalda, med så många trogna män-

ner, som de här i lifwet saknat hafwa? Här äro inga palmer, som förwisna, inga kronor, som äro förwanflighet underkastade. Här är ingen sol, som nebergår, och ingen måne, som tappar sitt sten. Här sannas fullkomligen Frälsarens ord: Edert hjerta skall glädjas, och ingen skall taga eder glädje ifrån eder."

M:s 128 disputationer uppräknas i Lidéns och Marklins disputationskatalog; för öfrigt utgaf han Wöldikes compendium theologiæ theticæ cum notis — ett arbete, som länge begagnades som lärobok både inom och utom Sverige, — compendium theologiæ biblicæ Novi Testamenti m. m. Se biogr. lexikon.

54. **Nils Hesselén**, son af häradsdomaren Måns Sunesson i Hästhyde af Wisfeltosta socken och des hustru Sara Månsdotter, föddes $\frac{2}{3}$ 1728 och blef, efter skolgång i Christianstad, 1745 student och 1751 magister, hwarefter han i 15 år wistades i biskop Engeströms hus som informator. Under tiden blef han theol. docens 1755, men föreläste naturalhistoria 1755—56, kollega wid Lunds skola 1757, adjunkt i philos. fakulteten 1760, i den theologiska 1763 samt följande året prestwigd och pastor i Husie prebendepastorat. Derefter följde han Muncé, som ehuru yngre till lefnadsår alltid war ett steg före honom, ända till biskopsstolen. H. blef theol. doktor 1769, prost i Örie härad 1770, sjerde theol. prof. 1775, tredje theol. prof. med Stångby pastorat 1776, andre th. pr. med Uppåkra pastorat 1778 och prof. primarius samt domprost 1794. Han hade 1777 tredje rummet på biskopsförslag och 1794 det andra. Då biskop Muncé afled, synes H. hafwa långtat att få öfvertaga de biskopliga funktionerna. Tre dagar efter biskopens död aflät konsistorium en skrifwelse till K. M. med anhållan att domprosten Hesselén måtte få till ämbetet inwiga några prestkandidater, helst dessas fattigdom ej tillät dem att resa till någon annan stiftsstad att der erhålla sacros ordines och det äfwen wore osäkert om biskoparne träffades hemma under den för visitationsresor beqwäma sommartiden. Daktadt dessa skäl fann K. M. dock ej för godt att samtycka till den underdåniga anhållan, utan förordnade biskop Mörner i Werjö att förrätta ordinationen. Under ledigheten

woro lifliga bearbetningar i gång innom fiftet dels för att bereda biskop Weidman i Skara rum å förslaget, dels för att derifrån utestånga honom. Det sednare lyckades, och förslagsrummen intogos af Heflén med 199, Hellman med 175 och Eberstein med 143 röster. Weidman erhöll 133. Eberstein, som hade excellensen Toll till förespråkare, ansågs skola wid utnämningen blifwa föredragen framför sina medtäflare, som redan uppnått en hög ålder, men excellensen Lars von Engeström utverkade sin swågers, Hefléns, utnämning, som skedde $\frac{1}{3}$ 1805. H. blef 1807 ledamot och 1809 kommandör af nordstjerneorden och war den förste biskop i Lund, som dekorerades med biskopskorset. Död $\frac{13}{4}$ 1811; litpredikan öfwer honom hölls af W. Fare, som blef hans efterträdare, och latinisk parentation af M. Norberg. — Gift 1779 med Maria Beata von Engeström, dotter af biskop Engeström. Hon war född 1744 och dog barnlös 1822.

Af H:s werksamhet som professor och domprost fortleswa numera inga minnen. Muncks biograph i biogr. lexikon försäkrar, att Heflén "såsom gagnande lärare war fullt jemförlig med Muncck och med afseende på själsogäfwor wida bättre lotstad," men detta omböme torde tåla någon afprutning. Man hör aldrig omtalas någon frekwens kring Hefléns lärostol, och han har ej genom wetenskapliga werk ådagalagt sin lärdom eller arbetsamhet; så widt domkapitlets handlingar utwisa, synes han icke heller warit någon synnerligen werksam ledamot i detta kollegium. Måhända är orsaken härtill att söka uti hans blygsamhet och anspråkslöshet, hwilken allmänt berömmes, men som likwäl icke hindrade honom att mottaga den högsta och ansvarsfullaste plats, som han möjligen kunde ernå. Då han ändtligen hann den, war han 77 år gammal, och någon synnerlig werksamhet kunde ej mera af honom påräknas. Känd är han isynnerhet för sitt skämt, som enligt Tegners uttryck hade lifsom biet "icke honung blott, men gadd också." Måhända war hans skämt finare än Munccks, men dennes tyckes hafwa warit både qwickare och skarpare²⁾. Hefléns an-

²⁾ Till en, som med gammalmodigt uttrycksfätt berättade: jag sökte fuller biskopen, men råkte honom icke, inföll H.: det war rätt wäl, ty han

genåma umgångsfätt, som icke lät förmanskapet's tyngd förnimmas, berömmes också allmänt. Man hör ingenting om honom som antyder annat än en god, om än swag karakter. I lifpredikan yttras: "Huru skarpsynt och genomträngande war icke den blif, hwarmed han granfskade alla förekommande mål! Han innehade den wisshet, som förmår allt, ser allt, som genomtränger alla andar, huru förståndige, rene och skarpe de äro. Huru wäl öfwerlagde, stadgade och mogna blefwo alltid hans omdömen! Öfwerilning och förhastande woro för honom alldeles ofända."

H. utgaf endast några disputationer och programmer.

55. **Wilhelm Fare** föddes i Öwistofa 1°/₅ 1767; fadren war den lärde och aktningsswärde prof. Jakob F., hwars undervisning han fick åtnjuta ända tills han blef student 1782. Han blef 1787 magister, 1788 docens i latin och åtföljde 1789 sin fader, som war riksdagsman, till Stockholm. Den unge magistern från Lund skall der wäckt sjelfwa konungens uppmärksamhet, då han efter minnet ord från ord upptecknat ett temligen långt tal, som konungen hållit till Ständerna $\frac{3}{2}$ f. å. Biskop Celsius, som förstod att bedömma menniskor, kallade 1790 magister Fare till vice notarie wid domkapitlet; denne erhöll 1791 samma befattning såsom ordinarie, blef derjemte f. å. förordnad till theologie docens, prestwigdes $\frac{1}{1}$ 1793, förordnades att förestå theologisk professjon wårterminen f. å., föreslogs till theol. adj. 1795, till prof. i historien 1799, till W. Karups pastorat 1801, blef adjunkt i grekiska och österländska språken 1800, derjemte kyrkoherde i Söderhwiwdinge 1804, förestod akademi-sekreteraretjensten 5 månader f. å. och blef vice prost i Harjagers härad 1805. Då K. M. 1806 wille att en samling skulle göras af alla efter 1686 utkomna

---

tycker ej om att man fuller besöker honom. Då en mindre gynnad examinand, som war ekl. hofpredikant, i pastoralexamen yttrat, att profeten Esaias wistades wid konungahofwet, frågade H. om Esaias måhända war rit ekl. hofpredikant. — Ett qwidt swar berättas Munc hafwa gifwit en ung adelsman, med hwilken han wid ett middagsbord råkat i någon querelle. Adelsmannen frågade M., som då war magister, hwad som föll mellan en magister och en hundsvott; M. swarade: endast bordet. De sutto på hwar sin sida om bordet.

författningar rörande kyrko- och skolväsendet, föreflog riksdrotset Wachtmeister att lämna uppgörandet af denna samling åt profsen Fare, "som dertill egde både kunskap och erfarenhet, förenad med drift och arbetsamhet." Uppdraget gafs i slutet af Juli och arbetet fullbordades på hösten s. å. 1807 kallades profsen F. till profs afläggande för superintendentsämberet i Carlskrona samt erhöll wid walet många röster, blef 1808 extraord. theol. professor och följande året $2\frac{1}{3}$ ordin. theol. prof. och direktor wid det då inrättade seminarium för prestsbildningen; theol. doktor s. å. Efter biskop Heflens död uppfördes domprosten Hellman med 189, professor Eberstein med 182 och prof. Fare med 180 röster på biskopsförslaget, hvar efter den sistnämnde $\frac{1}{8}$ 1811 af kronprinsen med Statsrådets enhälliga tillstyrkan förordnades till biskop och profkansler i Lund; wid protokollsjusteringen $\frac{2}{8}$ s. å. gaf konungen dertill sitt bifall. Biskop F. blef L. N. D. s. å., G. N. D. 1815, Ridb. af Carl XIII:s orden 1838, Jubelmagister s. å., biståndade riksdagarna från 1809 till 1834, war sabber wid prins Oskars dop 1829, war ordförande i den 1842 förordnade kommittén för granskning af Lunds universitets konstitutioner, har flera gånger varit tillf. kansler wid Lunds universitet samt med full magt och myndighet utöfwat detta ämbete från Mars 1844 till början af år 1846, då det toogs af H. K. H. kronprinsen, som i en nådig skrifwelse $\frac{1}{8}$ s. å. tackade biskopen för "den samwetsgranna omsorg, hwarmed han förestått universitetets angelägenheter och befordrat dess bästa." Biskop F. är stiftare af Lunds Bibelsällskap och ordförande i detsamma, äfwen som i direktionen för räddningsinstitutet i Näby och i Lunds Missionsällskap.

Gift 1. $\frac{7}{7}$ 1795 med Anna Sophia Lindman, död $\frac{2}{8}$ 1805, dotter af landskamreraren Peter Zacharias L. och Lovisa Wolmstedt. Barn: Jakob, f. 1796; d. 1827; extraord. vicebibliothekarie i Lund; allmänt aktad för kunskaper och en ädel karakter. — Lovisa Petronella, f. 1797; g. 1825 med kapten Carl Sigismund Framholt von Greiff; de afreste s. å. till Westindien, der de bosatte sig. Deras barn äro: Carl Ludvig Wilhelm, f. 1826. — Jakob Georg Engelbrekt, f. 1828. — Oskar Hjalmar Odin, f. 1830. — Viktor Eugene

Napoleon, f. 1833. — Margreta Sophia, g. m. J. N. Engeström, prof. och pastor i Hardeberga. — Peter Georg, f. 1800; fiskal i stånsta hofrätten. — Wilhelmina Ulrika, f. 1802; d. ogift 1828. — Adolf, f. 1805; d. s. å. 2. ²⁹/₁₀ 1806 med Helena Johanna Billberg, f. 1773; d. 1845, dotter af prosten Elias B. i Bunkeslod och förut gift med sekreteraren Hollström. Hon hade genom sin älskwardhet och wälgörenhet förwärfwat många wänner och hennes död wäcke mycken saknad; H. M. Drottningen lät genom dåw. statsrådet Fare helsa biskopen med försäkran om sitt nära deltagande i förlusten.

En skilbring af den närwarande tiden skall af oss hwar-ken begäras eller wäntas; några ord torde likwäl böra näm- nas för att antyda det wigtigaste af hwad som tilldragit sig under den tid biskop Fare varit Lunds stifts styresman.

För folkundervisningen börjades en ny period genom kgl. skolestadgan af år 1842, och biskop F. har haft den tillfreds- ställelsen att se de genom densamma påbudna skolorättnin- garna öfwerallt i stiftet nästan utan allt motstånd införas. Ett så lyckligt resultat hade icke kunnat winnas så hastigt, om icke dessförinnan mycket varit gjordt för folkskolewäsendet. Redan 1814 war antalet af fasta skolor i stiftet större än sock- narnas antal, och i flera skolor war werelundervisningsme- thoden införd. Närmare tiden för den nya skolestadgans utfär- dande fanns wäl knappt någon socken, som icke hade åtminstone ett skolhus med ordentligt aflönad skolmästare. Ett seminarium för bildande af skolmästare war äfwen sedan år 1838 i werk- samhet. Folkets intellektuella bildning torde kunna anses wara i tilltagande. Huruwida detsamma kan sägas om sedligheten är en annan fråga. Den härjande brännwinsfloden hotar att förstöra förhoppningarna i detta hänseende. Det intresse, som bibel- och missions- samt nykterhetsfällskaperna tillwunnit sig, äfwen som den starka åtgången af Luthers, Mohrborgs, Schar- taus m. fl. skrifter, synes likwäl bewittna åtminstone mottag- lighet för wäxelser till ett friskare och kraftigare religiöst och sedligt lif bland allmogen och låta hoppas att den närwarande tidens oro kan lugnas, utan att förorsaka fullkomlig förwir- ring och upplösning.

Swad lärdomsskolorna beträffar, så hafwa de under biskop Fares ephorat och genom hans verksamhet wunnit en betydlig förbättring. Biskop Celsii förslag om ett gymnasium för stiftet har blifwit upptaget, och ett sådant lärowerk har varit ämnadt att inrättas i Sölvesborg, men detta nyttiga förslag har icke wunnit sympathier innom stiftet och derföre icke blifwit verkställt. I stället har en katedralskola blifwit inrättad i Lund. I de flesta öfriga skolorna har också med en ökad lärarepersonal större fullständighet kunnat beredas åt undervisningen. För alla skolorna hafwa i biskop Fares tid nya, rymligare och bättre lokaler blifwit byggda eller inköpta. Som en wäsendtlig förbättring bör äfwen anmärkas att skol- lärarnas löneförmoner blifwit betydligt förökade.

För prestbildningen hafwa äfwen wigtiga åtgärder blifwit widtagna. Att ett theologiskt seminarium 1809 inrättades omnämna wi så mycket heldre först här, som biskop Fare sjelf en kort tid war denna inrättnings förste direktor. För att ankynda biskopens förtjenster om densamma behöfwer utom detta endast nämnas, att han wid inrättningen fästade M. G. Ahlman, H. Reuterdahl och J. H. Thomander. Genom den sedan 1831 gällande författningen angående de theologiska fakultets- examina, hwilka af blifwande prester böra afläggas, har så wäl den theoretiska underbyggnad, som den praktiska öfning, hwilken är nödig för dem, hwilka inträda i presteståndet, ytterligare wunnit i fullständighet. Den nya författningen minskade i början tillgången på prester och föranledde wid 1834 års riksdag klagan öfwer prestbrist och långa debatter i presteståndet angående lämpligheten eller olämpligheten af akademisk bildning för prester; äfwen klagades öfwer det sätt, hwarpå föreskrifterna i 1831 års författning blifwit tillämpade i Lund. Biskop Fare upplyste att ingen prestbrist war förhanden i Lunds stift och att tillämpningen af nämnde författning ej gaf anledning att frukta sådan. Riktigheten häraf har tiden wisat. Följden af omförmälde riksdagsförhandlingar blef likwäl en anhållan hos K. M., att wid en blifwande förändring af 1831 års författning domkapitlen singe "behålla sin rätt att pröfwa blifwande prestmän utan hinder af theologiska fakulteters eller annan auktoritets witsord."

Med afseende på presterskapets ekonomi torde böra nämnas att två nya hufesynsförordningar utkommit. Den förra, utfärdad 1824, wäkte presterskapets missnöje och blef genom des bearbetningar upphäfd 1839. Enligt sakkunniges omdöme skulle likwäl denna författning, som äfystade att genom afdrag af en årlig byggnadsstyldighet åstadkomma en billig jemkning af öfwerbyggnadssummorna, ledt till fördelaktigare resultat än den nu gällande af år 1839, hwilken wisat sig hafwa till följd deras öfwerdrifna stegring och sålunda i betydlig mon förswårar tillträdet till pastorat. En i ekonomiskt — ehuru icke ensamt i ekonomiskt — hänseende wiktig fråga har blifwit wäckt i sednaste åren, nemligen den om delning af pastorater. Det är i sjelfwa werket ingen egentlig nyhet, som härmed äfystas, utan snarare en återgång till hwad som i äldre tider egt rum. På 1600-talet war antalet af kyrkor och pastorater i Lunds stift större än det nu är. Mot slutet af nämnde års hundraade hade krig och andra landsplågor minskat folkmängden och gjort inkomsterna wid flera lägenheter otillräckliga för pastorernas underhåll. Dels detta, dels åtskilliga presters lycksöferi föranledde att flera stadspastorer erhööw annerer på landet och att åtskilliga landpastorer fingo flera annerer. Under nuwarande förhållanden, då en betydligt ökad folkmängd fordrar ett större antal prester, och en framstriden odling af jorden be-reder ökade inkomster och således möjlighet till fleras bergning, synas skäl wara förhanden till delning af flera pastorater. Derigenom borde kunna winnas dels att själawården blefwe noggrannare, då pastoraternas folkmängd blefwe mindre, dels att pastorsadjunkternas befordran icke, såsom nu ofta är fallet, fördröjdes till den ålder, då föga af arbetskrafter återstår. Ett förslag till pensionsinrättning för ecclesiastikstaten i Lunds stift uppgjordes 1847 och öfwerlämnades till K. M:s pröfning, men har ännu icke blifwit stadfäst.

Skrifter: se Lunds Universitets matrikel år 1846.

Torna härad.

Prostar.

- Hans Spandemager**, past. i Lund, d. 1571.
Mogens Madsen, past. i Borgeby, 1584.
Niels Michelsen, d:o i Lund, d. 1602.
Oluff Kock, d:o d:o, 1602—1607.
Niels Madsen, d:o d:o, 1607—1621.
Torbern Hasebart, d:o d:o, 1621—1636.
Niels Bentzen, d:o d:o, 1636—1649.
Olof Bagger, prof., past. i Stångby, 1649—1677.
Swen Knutsson, past. i Hellestad, 1677—1699.
Johan Poppelman, prof., past. i Stångby, 1700—1711.
Bonde Humerus, d:o d:o i Ståfwie, 1711—1717.
Martin Hegardt, d:o d:o i Stångby, 1717—1720.
Jacob Benzelius, d:o d:o d:o, 1720—1728.
Carl Schultén, d:o d:o d:o, 1728—1730.
Carl Papke, d:o d:o d:o, 1730—1733.
Henrik Benzelius, d:o d:o d:o, 1733—1739.
Nils Lagerlöf, d:o d:o d:o, 1739—1741.
Christopher Adam Junghans, past. i Borgeby, 1742—1743.
Ambrosius Westring, prof., past. i Stångby, 1743—1744.
Petrus Sultéen, past. i Igelösa, 1744—1747.
Martin Lindewall, past. i Eswerlöf, 1747—1763.
Nils Angelin, 1:ste stadskom. i Lund, 1763—1764.
Severin Schlüter, past. i Borgeby, 1764—1797.
Per Tegman, prof., past. i Ståfwie, 1797—1811.
Carl Johan Eberstein, dom-prost, 1812—1813.
Henrik Schartau, 1:ste stadskom. i Lund, 1813—1825.
Jonas Albin Engeström, prof., past. i Hardeberga, 1825—1846.
Johan Åkerman, past. i Silfåkra, 1846—1849.
Hans Fredrik Cedergren, past. i S. Peders Kloster, 1849.

Kyrkoherdar i Lund.

1. Hans Spandemager, om hvars börd man ej har någon kännedom, uppgifwes hafwa varit munk innan han genom Luthers egen undervisning i Wittenberg blef bekant med den rena evangeliska läran. 1527 började han jemte Claus Töndebinder att i Malmö predika denna lära. Genom ärkebiskopen Åke Sparres bedrifwande förwift från Malmö s. å. begaf han sig till Haderslev, hvarifrån han 1528 återkom till Malmö och begynte ånyo predika. Samma år instämde han och Claus Töndebinder för ärkebiskopen, men insunno sig icke. Denne reste då sjelf till Malmö och förbjöd stadens inwånare att begagna sig af de lutheriske lärarne. Förbudet hörsammades likwäl icke. Omkring 1536 blef Spandemager pastor i Lund. 1556 nämnes han såsom multo senio gravis och biträddes af Mogens Madsen, som sedan blef biskop i Lund. Sp. hade ock ett kanonikat wid domkyrkan och war prost i Torna härad. Han uppgifwes hafwa författat några psalmer i den psalmbok, som utgafs af Claus Töndebinder. Död $\frac{2}{3}$ 1571.

Samtidigt med honom nämnes som pastor i Lund Peder Lauridsen, som war theologie lektor wid kapitlet derstädes; troligen war han likwäl icke pastor wid Lunds domkyrka, utan wid en annan kyrka i Lund ³⁾, eller wid någon af de närbelägna landtsförsamlingarna. Han är känd som en ifrig befor-

---

³⁾ Enligt en i Langebeks samlingar på kongl. bibl. i Köpenhamn befinnlig förteckning skall Lund haft 28 kyrkor, nemligen 1. S. Laurentii. 2. Krafts. 3. Gråbrödra. 4. Swartebrödra. 5. Munnekloster (den nu såkaldade klosterkyrkan). 6. Allhelgona (belägen på helgonabacken). 7. S. Nicolai. 8. S. Peders. 9. S. Olofs. 10. S. Thomæ. 11. S. Michaels. 12. S. Påwels. 13. Wårfrues. 14. — — — 15. Helligfors. 16. S. Stephan. 17. S. Wårtens. 18. Wårfrue lille. 19. S. Woels. 20. S:t Anders. 21. S. Drottens (skall wara desamma som Trefaldighetkyrkan). 22. S. Clemens. 23. S. Peders i Örnnegade. 24. S. Mogens. 25. S. Jbs. 26. Helliggeist. 27. S. Jörgens. 28. Spittelöf. Wid no 14 har namnet antingen saknats eller varit oläsligt. Måhända menas Frälfsarenskyrka, som på andra ställen omnämnes. S. Clemens kyrka och församling nämnes såsom ännu bestående 1541.

drare af reformationen och utgaf flera skrifter för att bereda framgång åt den. Född i Næstved, var han först dominikanermunk och sedan evangeliskt predikant i Åsøens samt lektor wid gymnastiet i Malmö, innan han kom till Lund, der han dog 1552⁴⁾. Han var swåger med Claus Töndebinder. En Nicolaus Erici, som dog af pest 1553, nämnes såsom Peder Lauridsens efterträdare. Som prest i Lund förekommer också Tyge Pedersen, hwilken 1566 erhöll ett vikariat wid domkyrkan och 1569 wid synoden höll ett tal om skolornas ställning. Troligen var han förut rektor wid Malmö skola och dog 1592. Efter 1563 var, som ofwan nämnt är, Mogens Madsen theologie lektor i Lund. Bland andra lärde män, som denna tid bodde i Lund, må nämnas kaniken Bent Arwidsen från Halland, hwilken en tid var rektor wid Lunds skola och dog i Lund 1583. Af honom hade den utmärkte theologie professorn Niels Hemmingsen i Köpenhamn lärt grekiska. Han egde också en god boksamling, som han förärade till kapitlets bibliotek. Under Spandemagers tid var äfwen den lärde kaniken Jonas Turesen rektor i Lund. Han hade studerat utrikes och utgaf flera religiösa och theologiska skrifter. Död 1577.

2. **Oluff Björnsen.** Wanligen uppgifwes Mogens Madsen hafwa efterträtt Spandemager som domprost 1571, men deri ligger ett dubbelt misstag, enär hwarken Mogens Madsen nånsin varit pastor wid Lunds domkyrka, ej heller domprostetitel den tiden åtföljde denna pastorsbeställning, hwilket först blef förhållandet efter 1682. Då Hwitfeld bland de prester, som deltog i biskopswalet i Lund 1578, främst nämner "Mester Oluff Björnsen, prest i Lund," så torde denne säkert kunna antagas hafwa varit pastor wid domkyrkan. Äfwen på en hyllningsfullmakt af år 1584 nämnes han såsom prest i Lund; han kallar sig der på latin Olaus Ursinus. Utan twifwel är han samme person, som 1568 var pastor i Malmö, och torde han blifwit flyttad derifrån i anledning af det missnöje med honom, hwilket der uppkommit. Sannolikt har han varit pastor i Lund 1571—1593.

⁴⁾ Se wid Bjereshög.

3. **Niels Michelsen**, son af en pastor i Dvibinge af S. Åsbo härad, prestwigdes till sin faders medhjelpare $\frac{5}{12}$ 1565 och blef sedermera pastor detsamma stades. Omkring 1577 transporterades han derifrån till Helsingborgs pastorat och deltog 1578 i biskopswalet i Lund. I anseende till swag helsa begärde han $\frac{30}{1}$ 1582 att få återwända till Dvibinge, hwilket likwäl icke skedde. 1584 war han deputerad wid hyllningen i Köpenhamn; på fullmagten kallas han mester. Ännu 1587 war han qwar i Helsingborg, men 1599 omnämnes han som prost i Torna härad och boende i Lund. Sannolikt har han efterträtt Oluff Björnsen som pastor detsades. För sin sjuklighets skull sötte han 1602 transport från pastorsbeställningen till lektoratet wid Lunds kapitel, hwilken transport också erhöles. Han har från trycket utgifwit twänne likpredikningar. Död i slutet af år 1607. Twå hans barn Jöran och Katrina äro begrafna i Helsingborgs kyrka.

4. **Oluff Kock** (Olaus Coccius) war född i Bergen i Norge, der fadren Jens K. war köpman. Omkring 1595 blef han student och nämnes 1598 såsom baccalaureus philosophiæ. 1600 blef han pastor wid domkyrkan i Bergen, 1602 kanik och pastor i Lund samt utnämndes 1606 till pastor wid Mikolai kyrka i Köpenhamn; han höll $\frac{27}{2}$ 1607 afftedspredikan i Lund. I Köpenhamn blandade han sig i en theologisk controvers, som slutligen ädrog honom affättning. Derwarande professorn Hans Resen, det orthodoxa partiets hufwudman, förswarade ifrigt läran om Christi wäsendtliga närwaro i nattwarden och dermed i sammanhang stående åsigter om förhållandet mellan Christi gudomliga och menckliga natur samt den sednares ubiquitet. Han hade äfwen i en disputation yttrat att Kristus af ewighet haft mencklig natur. Denna lära begynte Kock 1613 att på det ifrigaste bestrida i sina predikningar, troligen såsom ett redskap för flera både lärhare och högre uppsatte män, hwilka tillhörde det moderatäre, åt calvinismen lutande partiet, t. ex. biskopen på Fyen Hans Knutson, som sedan affattes för calvinism, och prof. Kort Arelson, hwilken under rättgången understödde Kock. Såsom prof på dennes polemik mot Resen må anföras följande hans yttrande i en predikan: "Du som siger att Kristus har været Mennecke af

Evighed, og dermed staar og forfører ungdommen, hvad heller Du est Keiser eller Konge, Herre eller Fyrste, Mester eller Doctor, da faar Du Skam paa din Nakke. Jeg vil bevise Dig med den gode, gamle, graa Bibel, at det er Løgn og Skarn og Phantasterie, Du farer med, ja Du som saa siger, Du være Mester eller Doctor, saa er du dog en Bebling eller Sinke derudi." Han angrep äfwen seländska biskopen Winstrup, talande om "en stum Hund, som sidder over sine 10 eller 15 Retter, roder i sine Rosenobler og Dalere, den stund hand saadant skulle straffe." Efter såfånga förmaningar blef R. suspenderad ²¹/₁₂ 1613 och sedermera på anklagelse af Resen ställd inför en kommission bestående af sex prostrar. Han förklarades vara med rätta suspenderad. Flera studenter intygade att R. utfarit i ställsord mot Resen, föredragit mycket som kunde förwilla de enfaldige samt yttrat calvinistiska åsigtter om nattwarden. Rofs åhörare, hwilka mestadels woro borgare, afgåfwo deremot ett förbelaktigt wittnessbörd om hans lära och lefwerne, med anledning hwaras konungen, som war närwarande wid ett sedermera anställdt colloquium mellan Resen och Rof, yttrade: ja, Söfren Tolder haver bedre Forstand at smage en Pot Lydst Öl, end at judicere i saadanne Sager." R. dömdes af en kommission, bestående af 3 riksråder, 5 biskopar och universitetets rektor, ²³/₂ 1614 såsom lögnare, bakdantare och kyrkoordinansens öfwerträdare skyldig till döden, men genom kunglig nåd mildrades straffet till landsförwising. Som flera biskopar protesterade mot Resens åsigtter, måste han i en bok de sancta fide afgifwa en förklaring öfwer dem, mot hwilken R. riftade en skrift med titel: den christlige Troes Wisshed og Triumph. Denna är dedicerad till Gustaf II Adolph och tryckt i Stockholm, dit R. begifwit sig efter sin landsförwising och der han äfwen skall haft någon presterlig befattning; han dog 1619. Han war gift med en dotter af Peder Skielderup, prost wid Wårfrukyrkan i Köpenhamn, sedan biskop i Trondhjem. En son, wid namn Georg, f. 1604, d. 1605, är begrafwen i Lunds domkyrka.

5. **Niels Madfen**, med tillnamnet Ingolstadius, war troligen född på ett ställe, som hette Ingelstad. Först omnämes han 1601 såsom rektor wid domskolan i Lund och erhö

f. å. ett vikariat wid domkyrkan. 1606 innehade han ännu dessa befattningar, men blef följande året pastor wid domkyrkan och prost. 1602 hade han blifwit magister i Köpenhamn. Om honom yttrar kongl. läns-mannen Sigward Grubbe i sin dagbok, att han varit: "optimus concionator, vir doctissimus." Död $\frac{9}{1}$ 1621. — Gift $\frac{11}{3}$ 1604 med Lucia Håkansdotter, som synes hafwa varit prestdotter från Dwidinge i S. Åsbo härad; hon blef sedan gift med lektorn wid Lunds gymnasium Michael Stavangrius.

6. **Torbern Hasebart** var född i Köpenhamn 1593 och son af Christian IV:s lifmedikus Jakob H. och Kirsten Nielsdatter Paasse. H. studerade 1615 i Wittenberg och blef måhända också derstädes magister. 1621 blef han pastor i Lund och, troligen f. å., prost i Torna härad. Han innehade ock ett kanonikat derstädes. Af Sigward Grubbes dagbok finner man att H. 1626 haft en twist med biskopen och att Grubbe för att bilägga denna twist varit närvarande wid kapitlets sammanträde $\frac{18}{4}$ f. å. Han ansågs för en lärd man och god latinsk poet samt hedrades med latinska verser af den lärde kaniken i Lund Willichius Westhovius, som bar den ståtliga titeln comes palatinus. H. dog i Lund $\frac{6}{9}$ 1636. — Gift i Lund $\frac{27}{7}$ 1622 med Mette Markusdatter, som dog $\frac{24}{6}$ 1635; hon och sonen Rils, död 1633, äro begrafna i Lunds domkyrka, der H. sjelf ock hwilar. Sonen Jakob blef prest i Balslev på Fyen.

7. **Jens Pedersen Skielderup** föddes $\frac{14}{2}$ 1604 i Mandal i Norge; fadren (se pag. 219) var då pastor der, men blef sist biskop i Trondhjem; dennes fader var biskop i Bergen. Efter skolgång i Köpenhamn blef han student derstädes 1622. 1626 reste han utrikes och uppehöll sig i Wittenberg nära 5 år. Wid hemkomsten blef han 1631 rektor wid Lunds skola, 1633 magister i Köpenhamn och 1636 pastor i Lund. Några veckor derefter blef han stottsprest i Köpenhamn och 1639 pastor wid Nikolaikyrkan derstädes. 1649 blef han biskop i Bergen, der han dog $\frac{3}{10}$ 1665. — Gift 1639 med Inger Worm, dotter af prof., doktor Ole W. De hade fem söner och fyra döttrar.

8. **Niels Bentzen**. efterträdde Skielderup, sedan han fannolikt förut varit kanik i Lund. Han var magister och häradsprost. 1638 uppgjordes mellan honom och stadskommi-

niftrarna Frans Rosenberg och Nils Wabbedt (sedan pastor i Gårdstånga) en förlikning och en öfwerenskommelse angående fördelningen af wisfa inkomster. De lofwade att för godt exempel skul umgåås med hwarandra såsom wänner och att iakttaga följande öfwerenskommelse. Då "der kunde tillfalde klåde" för lifpredikningar, skulle pastor behålla det, men gifwa mester Frants en rosenoble; detta skulle gälla blott för dennes tjenstetid; H:r Nils Wabbedt skulle supplera pastors partes, då denne war hindrad, och sammaledes vice versa; om förnäma lif be- grofwoes fredagar eller lördagar, skulle pastor förrätta predikan, men H:r Nils hafwa en del af betalningen, nemligen af en daler sjerdebelen och då klåde wankade $\frac{1}{2}$ rosenoble; på sina egna dagar, de tre förste i weckan, skulle H:r Nils hålla lif- predikan, antingen litet eller mycket wore att förtjena; af hwad som inflöt wid förrättningar i ottesången erhööll H:r Nils en tredjedel, men för kyrktagningar fick han alltsammans, om det ej öfwersteg en daler, då pastor skulle hafwa sin andel deraf. Mester Niels Bengsen dog $20\frac{1}{4}$ 1649. — Gift med Katrina Nilsdotter, som synes hafwa warit från Esweröd. Hon lefde efter honom och begärde estergift af skatten för åren 1648 och 1649. Sedan blef hon gift med sin förre mans ef- terträdare. Af mester Niels Bengsens sju barn blef en dotter gift med pastorn i Esweröd Sten Pedersen Sommar.

9. **Hans Jensen Wiborg** war född i Wiborg 1613 och reste som student utrikes. Hemkommen blef han "provst paa klostret," sedan konrektor wid Köpenhamns skola 1646 och prestwigdes $11\frac{1}{5}$ 1649 till pastor i Lund. Han innehade äfwen ett kanikdöme der. I början stod han i wänstapligt förhållande till biskop Winstrup och prisades af denne i ett epigram för snille, lärdom och fromhet; men snart blef förhållandet förändradt. Dwänstapen tyckes hafwa härledt sig derifrån att W. wägrat att till biskopen utlämna de originalhandlingar i Fru Synphoffs sak, hwilka han mottagit för att uppsätta en resolution; han förmenade sig icke ega rätt att lämna handlingarna från sig. För detta sitt beteende gjorde han deprecation i kapitlet $27\frac{1}{7}$ 1652. Att han äfwen på annat sätt förtörnat biskopen synes af en obligation, som han s. å. wid landemödet afgifwit. Det heter der: "Huis ord, som jeg haffuer talett,

streffuet i Misfiver eller er indført i Protocoller, andlangendis Bispen eller hands hustru, ere ingenlunde saa ilde meent, som de udi sig er haarde och haardeligen optagne, och betiendes aff mig ilde att være gjort och hjertelig fortryder mig Bispen och hands huus saaledis att haffue fortørnett, och beder derffor om forladelse och loffuer mig icke i saa maade Bispen herefter at vilde fortørne, om Bispen nu ville være och forbliffue min gode ven, och jeg hannom som min Superintendent skall beviise tilbørlig respect och lydighed, som andre hands præster; och skall dermed emellem begge parterne all ting være gott, dødt och mactisløst." Förmodligen uppkommo sedan nya misshälligheter, eller wille doktor Peder hafwa strängare hämd på sin calumniator. I kongl. br. ²⁴/₇ 1655 befales att förutnämnde obligation skall intagas i kapitlets protokoll, "att den i saa maade kand renoveris och staae for fulde, Doctor Peder Winstrup sampt hands huus dermed at befrie, som udi gerninger och rycte bör at være ustraffelig." Redan förut, nemligen ¹²/₇ s. å., hade Mester Hans blifwit affatt från sitt pastorat genom herredagsdom, hwari det heter att "den forseelse, som M. Hans Jensen haffuer gjort med dend original ædell, som Bispen begierede och M. Hans Jensen icke villde leffuere, icke kand actis att haffue været saa stoer eller saaledis bestaffen, at M. Hans derfor burde som menædere at andsees eller effter Capittels statuta derfraa excluderis," hwarföre han finge behålla sin plats i kapitlet, men "effter hand i mange maader sig icke imod sin Biskop saaledis förholdett som hand burde, mens hannem i mange maader utilbörligen andgreben," borde han deprecera, och "effterdi den Menighed i Lund formedelst den Uenighed imellem Bispen och M. Hans Jensen haffuer været i mange maader forarget, daa skall M. Hans, naar hand med et andet sted kand bliffue forstunett, sig derefter rette, och baade Bispen och M. Hans hermed paalagt imidlertid sig saaledis imod hyeranden andstille, at all forargelse forekommes, med mindre hvo dertill Marsag giffuer derfor skall tilbørligen worde satt till rette." Redan s. å. ²⁵/₇ anbefalldes mester Hans att begifwa sig till Jutland och mottaga pastorsbeställningen wid Thems socken. Han uppgifwes hafwa dödt som pastor på Møen 1682. Han har utgifwit två disputationer och några andra skrifter. Som

ofwan nämndt år war han gift med sin företrädares i Lund enka Katrina Nilsdotter.

10. **Hans Ernstson Baden** var född 1618 i Horsens, der fadren Ernst Baden war borgmästare. Sedan han studerat både hemma och utrikes blef han konrektor wid Lunds skola och kallades 1647 till professor i metaphysik wid derwarande gymnasium. S. å. blef han magister i Köpenhamn och icke långt derefter eloquentie professor i Lund, der han också hade ett kanonikat. Han war swäger med biskop Winstrup, hwilken förmodligen befrämjade så wäl hans som hans twänne bröders fortkomst på befordringarnas bana i Skåne. Ernst Baden omnämnes som pastor i Helsingborg och Jakob Baden i Herölof. Mester Hans Baden erhöll $\frac{7}{9}$ 1655 anbud af kapitlet att blifwa pastor i Lund och lofwade att följande söndag låta höra sina gåfwor. Redan tre dagar derefter "gjorde han sin Ed paa pastoratu Lundensi, hwilken bestilling han da annammede, eftersom han af menige capitularibus da endrechteligen blef dertill vocerit," och skulle kaldsbref genast åt honom utfärdas. Om hans werksamhet som pastor i Lund har man inga underrättelser; biskop Winstrup prisar honom såsom den aldralyftligaste, trognaste och gudfruktigaste man. 1670 omnämnes han såsom swag och sjuklig. Död 1680 och begrafwen i Lunds domkyrka. Han war gift med Maria Wind, dotter af konungens hofprest och confessionarius Ole W. Äktenskapet war barnløst.

Samtidigt med Baden war efter 1669 Josua Schwarz tyff pastor wid domkyrkan, lifasom sedermera Chr. Pape och J. Linnerius samtidigt woro pastorer wid densamma, den förre tyff med domprostetitel, den sednare swenskt pastor. Deremot war Olof Bagger, som wid Lunds universitets stiftelse blef professor primarius med domprostetitel, aldrig pastor i Lund, utan behöll sitt prebendepastorat Stångby till sin död 1677.

11. **Josua Schwarz** war född $\frac{2}{2}$ 1632 i Walbau i Pommern, der fadren Jakob S. war pastor; modren hette Elisabeth Zelak. Från skolan i Stolpe kom han 1651 till Wittenbergs universitet, der han utmärkte sig genom sådan skicklighet, att han fick lämna underwisning åt de studerande. Hemkommen erhöll han anbud att blifwa kyrkoherde, men han

försakade det för att besöka utländska högskolor. Efter att hafwa $4\frac{1}{2}$ år wistats i Leyden, Utrecht, London, Orford, Paris och Strassburg återwände han hem. Säsom mycket ifrig lutheran harmades han högeligen öfwer de reformertes bemödanden för att erhålla fri religionsöfning der i landet och höll i Stolpe 1661 en predikan, af hwilken superintendenten Grossius, som war estergifwen för de reformerte, fann sig förnärmad. Han utwerkade, sedan nämnde predikan blifwit tryckt, att den blef förbjuden och att kurfursten af magistraten i Danzig, dit S. flytt undan det misnöje han wäckt mot sig, begärde hans utleswerering. Detta afflogs, men han wågade likwäl ej längre qwarstanna der, utan begaf sig till Stockholm i affigt att blifwa pastor wid derwarande tyfka församling, hwartill han ock föreslogs och erhöll wid walet pluralitetens kallelse. Likwäl ställ han friwilligt hafwa afstått från denna befordran, då han märkte att den war emot flera församlingsmedlemmars önskan. År 1667 blef han på enkedrottningens förord utnämnd till extraord. theologie professor i Lund och erhöll följande året en ordinarie theologisk profession samt blef tyf pastor wid domkyrkan. I listnämnde egenkap skulle han alternera med swenska pastorn, och således skulle för en mestadels med tyfka språket obekant församling tyf predikan hållas hwarannan söndag. Detta blef sedan ändradt, och då G. Papke war pastor teutonicus hölls söndagligen både swensk och tyf predikan. Att Schwarz blifwit pastor wid domkyrkan misshagade på det högsta biskop Winstrup, som förmodligen ansåg det lända swägern Hans Ernstson till prejudice. Han wille derföre, säsom Schwarz klagande androg för R. M., "förhindra honom den honom i Råder meddelte fullmakt efter wanlig plägsed att låta afkunna och, med föregifwande som wore han ingen Pastor, icke tillstådja honom hwar hög Fäst samt Söndag hwar om annan med den Danska Pastoren att predika eller det Tyfka folket dersammastädes att copulera sampt des barn att döpa." S. klagade också att biskopen med gewalt utkastat honom ur hans residens. Biskopen blef genom en kongl. skrifwelse $2\frac{3}{6}$ s. å. ålagd att låta prof. S. njuta sin kongl. fullmakt sig till godo och ej strida mot R. M:s gjorde disposition. Detta biskopens försarande mot

S. skärpte måhända dennes blick för upptäckten att biskopen icke war rätt renlärig (se ofwan p. 51). S. war flitig så uti att kämpa mot irrläror som uti att underwisa den studerande ungdomen. Han war den förste som wid Lunds universitet erhöill theologisk doktorsgrad, och förrättades hans promotion af biskopen $\frac{3}{9}$ 1672. Genom sitt oroliga lynne och öfwerdrifna renlärighetsnit inwecklades S. i många stridigheter; ett samtida wittnesbörd säger, att han kunde de suo jure något remittera, men der Guds sak war i fråga gif han heldre i elden än gaf efter. Efter en lång strid med Pufendorf fick han 1673 mottaga akademiska rektoratet. I förening med sin forndne fiende biskop Winstrup samt professorerna Beckman och Fos^o) angrep han 1672 Pufendorfs berömda arbete de jure naturæ et gentium såsom innehållande farliga kätterier. På konungens befallning neblades saken, men Beckman utgaf sedermera i Giesßen en af S. författad index novitatum Pufendorffianarum, hwari P. beskylldes för de farligaste willoläror. Denna skrift blef 1675 bränd af bödeln på torget i Lund. Året der efter råfode S. ut för en affär af wådligare beskaffenhet. Uti en predikan, som hölls i Malmö 23 söndagen efter Trinitatis, påyrkade han inwånarnes i Skåne pligt att lyda danska konungens, under hwars wälde de nu återkommit, men rådde dem likwäl att icke gripa till wapen mot den swenske, och sökte han att bestyrka dessa utfagor med skriftens ord. Då swenskarne s. å. återtagit Lund, blef S. för denna predikan ansedd som förrädare och vererades först medelst inqvartering på flera månader af 33 sjuka och blesserade soldater samt anflagades sedermera inför en kommission, hwars ordförande war generalguvernören friherre Jakob Sperling. Denne stränge herre yttrade, "er wollte etliches Blut sehen, es sey vom Schwarzen oder Weissen." Då detta yttrande kom till S:s kunskap, tog han för afgjort att man ej ämnade honom ett bättre öde än det som drabbat hans medbroder prof. Weiser (se wid Hjelie), hwilken blifwit dömd till döden. Han flydde därför

^o) Fos war professor i medicin och Beckman i juridik. Denne sedermera gjorde sig känd som lindrigast sagdt en sfojare, miste äran och landsförwiftes samt blef seban katolik.

med hustru och barn öfwer till Köpenhamn. Ett par år der-
 efter erhöll han af danska konungen en pension och blef 1680
 hofpredikant, men blef föga omtyckt såsom warande dels en
 slåt predikstolstalarare, dels allför bitter fiende till reformerta
 läran, hwilken Danmarks dåwarande drottning tillhörde. Därför
 blef han snart förflyttad till en annan befattning, då han 1684
 blef generalsuperintendent i Schleswig-Holstein, hwilket äm-
 bete han under oupphörliga strider med chiliaster, pietister och
 andra irlrlärare innehade till sin död. Han utgaf flera pole-
 misska skrifter, bland hwilka en, som han dikterade på fotsän-
 gen, war riktad mot "pietisternas farliga lära att mellan de
 trognas saliga nådelif här i tiden och det ewiga lifwets salig-
 het ingen verklig och wäsendtlig åtskilnad finnes." Åfwen
 war han werksam för införandet af en synodalförfattning i sitt
 stift. Död i Rendsburg 1709. — Gift med Katrina Seve-
 rus, dotter af prosten i Malmö Nils Söffrenson och enka
 efter borgmästaren detsammastådes Jakob Wildschütz. De hade
 flera barn, af hwilka man känner endast två, nemligen Nils
 f. 1670 och Josua Jakob f. 1673; den förre, hwilken be-
 rømmes som en lärd och from man, dog 1753 på sin gård
 Bustrud i Norge som justitie- och kansliråd samt höiestrets-
 assessor.

S. utgaf sex theologiska disputationer i Lund, tre predi-
 ningar och några polemiska skrifter.

12. **Christianus Papke** war 1682—1688 tyf pastor och domprost; se ofwan pag. 93.

13. **Jonas Linnerius** blef 1684 swenskt pastor och
 1690 ensam pastor i Lund samt domprost; 1715 blef han bi-
 skop; se pag. 129. 1698 klagade konsistorium öfwer det sed-
 liga tillståndet i Lund, der hereri och widspelse, barnamord,
 sabbatsbrott och ohörligt koppleri oförsynt föröfswades. Ma-
 gistraten anmodades att befordra de ogudaktige till lagligt straff,
 men swarade blott, att sådant stett i alla de fall, som kom-
 mit till magistratens kunskap. 1706 klagade pastorsämbetet
 i konsistorium och begärde des kraftiga understöd för att få
 den mycket gångbara otuktlasten allwarligen straffad. De brotts-
 liga plågade, utan att hafwa undergått kyrkoplikt, "inställa sig
 ibland andre i wanlige ställen i kyrkian under publique guds-

tjensten med dheras förra wanliga och offta högfärdiga hufvudbonadt och kläder." Åttilliga personer wisade ock ett uppenbart förakt för presterkapets förmaningar och undervisning, och stor försummelse egde rum i hiwistandet af katechesförhören. Man önskfade ock en wis ordnings införande med afseende på lifringningen, hwilken somliga undandrogo sig för kostnadens skull och somliga låto sse blott med Knutsklockan, hwilken borde brukas endast morgon och afton att "ringa i wähl med" samt wid eldswådor, "och således det som är en ecclesiastique act transfereras till ett sådant Knutslag, hwars foundation man ej kan erfara, och ofta stor conflur af folk sfer wid domkyrkan, som brackt i stor alteration fringlöper och noga efterfrågar, hwarest wädelben må wara yppad, efter det sådan betydning hafwer af ålber haft."

14. **Haquin Stridsberg** föddes 1660 i Spånga af Upsala stift, der sadren Haquinus Bartholdi war pastor. Som student i Upsala utgaf han 1683 en disputation om den i 3 Mos. 16 omtalade syndabocken, hwarigenom hans rykte spriddes till Lund. Dit begaf han sig följande året på uppmaning af prof. Anders Stobæus, hwilken blifwit uppmärksam på hans lärdom och förmåga i latinisk wältalighet och skaldekunst. I Lund förswarade Stridsberg en gradualdisputation, men blef ej promoverad magister, warande alltså i detta hänseende lif några bland Lunds utmärktaste professorer, t. er. A. Rydelius, Lagerbring och Thomander. 1684 $13\frac{1}{3}$ blef han, endast 24 år gammal, prepositus wid kommunitetet och extraordinarie professor i grekiska och orientalspråk; s. å. $\frac{6}{8}$ blef han ordinarie prof. i samma språk. I denna egenkap war han en flitig disputator och föreläsare. Han egde ett utomordentligt minne och en owanligt widsträckt beläsenhet; hans striffätt war skönt, och han egde utmärkta gåfwor som talare. Hans disputationer, till antalet 29 och mestadels af philologiskt och arckæologiskt innehåll, förwärfwade honom äfwen utländskt ryktbarhet. Daktadt de ofta behandla ämnen, hwilka walts af mycket tillfälliga anledningar, ådagalägga de likwäl alla grundlig sakkännedom. Ämnena äro stundom lämpade efter respondenternas namn; så responderade t. er. H. Warfoth för en historisk afhandling "de nudipedibus," A. Rubenius för en

om Rubens finthet med anledning af 1 Mos. 37, D. Flo-
 ræus för en med titel "Flores tectæ veritatis." En sådan
 ordlek var den tiden wanlig; en Wiesel disputerade om wes-
 lan (*mustela domestica*), en Sundius om sund, fårdeles om
 Herkules-sundet, o. s. w. 1712 blef Stridsberg tredje theologie
 professor med Stångby prebendepastorat och 1716 professor
 primarius och domprost. Som theolog var han måhända
 mindre utmärkt; också torde hans alltid klena fysik varit för-
 swagad, innan han öfvergick till theologiska fakulteten. Dom-
 kapitlets konceptbok utwisar icke att han varit synnerligen
 werksam som konsistorial; wi hafwa ofwan p. 140 anmärkt att
 han stundom gjorde ironiska anmärkningar om sin biskops ar-
 tighetskrifwelser. Död $24/1$ 1718. A. Rydélius höll latin-
 parentation öfver honom. — Gift 1. $26/1$ 1686 med Ebba
 Hambræus, f. i Helsingborg $24/6$ 1666; d. 1704, dotter af
 prosten Nils H. i Malmö. 2. 1708 med Sara Liljengra-
 nat, förut gift med prosten A. Hellman i Christianstad och
 efter S:s död med prof. C. Schultén (se wid Stångby). Med
 förra hustrun var S. i slägt in 3:o gradu lineæ inæqualis,
 med anledning hvaraf Hambræus förfrågade sig i konsistorium,
 om äktenkap dem emellan kunde tillåtas; sedan saken tagits i
 moget öfverwäganande, swarade konsistorium, att det tilltänka
 äktenkapet icke kunde hindras, såsom man ejheller twiflade att
 prosten H. "som en förnemlig, hederlig Guds ords tjänare
 och conscientieus mann sådant sielf hos sig wehl betänkt haf-
 wer, som både till Guds ähra och contrahenternas wälfärd
 och bästa i framtiden kan lända." Med Ebba Hambræus hade
 S. sju barn, hwilka synas hafwa dött i barndomen, med un-
 dantag af sonen Nils, som född 1686 dog 1743 som philos.
 adjunkt i Lund, och en dotter, som 1716 blef gift med borg-
 mästaren Jakob Montell i Malmö. Med sednare hustrun hade
 S. en son Johan, hwilken dog som student wid 22 års ålder
 1731, och en dotter, som dog i barndomen.

15. **Bonde Humerus** föddes $25/2$ 1659 i Lekaryd af
 Albo härad i Småland, der fadren Johan H. war pastor, gift
 med Gunilda Bondesdotter. Sedan han njutit undervisning
 i Werjö skola samt Werjö och Kalmar gymnasier blef han
 1680 student i Upsala. 1690 företog han en utrikes resa, blef

f. å. magister med andra hederskrummet i Jena och återkom 1693 till fäderneslandet; f. å. reste han likväl ut igen, uppehöll sig i Wittenberg ett år och återkom till Sverige 1695. Under sitt wistande utrikes hade han gjort bekantskap med Spener. I Wien disputerade han med judarna i deras synagogga. Han wunn i Tyssland sådant anseende för lärdom, att theologen Mayer i Hamburg sände sin son till Lund för att studera under hans ledning. H. blef 1696 prepositus wid kommunitetet och universitetsbibliothekarie i Lund. 1702 erhöill han mathematiska professjonen, prestwigdes 1711 till pastor i Ståfwie prebendepastorat och blef $1\frac{3}{4}$ f. å. prost i Torna härad. 1712 mottog han professjonen i österländska språken, 1716 andra theologiska professjonen med Uppåkra pastorat och 1717 prostbefattningen i Bara härad. 1718 blef han prof. prim. och domprost samt följande året theologie doktor; f. å. war han ock riksdagsman. Hans biograph i biogr. lex. skildrar honom såsom en christligt from och mycket wälgörande man, god predikant och en hatare af smider och intriger. Som domkapitelsledamot war han ganska werksam och befinnes ofta hafwa uppsatt domkapitlets utlåtanden öfwer wigtigare frågor. Hans rättskänsla föranledde ofta opposition mot biskopen ⁶⁾, och han synes icke varit någon synnerlig befordrare af konsevationer. Död $\frac{7}{8}$ 1727. Prof. J. Bengelius höll lifspredikan och prof. A. Moller latinisk parentation öfwer honom. Just då han skulle begrafwas, kom en smålandsyngling wandrande till Lund. Då han på sin fråga om anledningen till flockringningen fick till swar, att domprosten Humerus skulle begrafwas, höll han på att mistrosta om möjligheten att fortsätta studierna. Denne yngling war Linné, som hoppats att af sin slägtinge Humerus erhålla understöd för att kunna uppehålla sig wid univertitetet. Sedan detta hopp förswunnit, erhöill han likwål snart en faderlig wån och gynnare uti professorn i historien, archiatern Pilian Stobæus. Linné skall efter denna händelse aldrig utan en plågsam känsla kunnat höra flockringning. — H. blef 1699 gift med biskop Mathias Steu-

⁶⁾ Se t. er. hwad som nedanf. anföres ang. tillsättningen af Helsingborgs pastorat 1725.

hii dotter Anna Steuch; deras äktenkap war barnlöst. Hon stiftade 1734 ett ansenligt stipendium, kalladt Humero-Steuchianum, och dog 1737, gift sedan 1728 med landshöfdingen, E. N. D. Johan Wulfswenstjerna.

H. utgaf 15 akademiska disputationer af filosofihist, mathematiskt och theologiskt innehåll och en synodaldisputation. Efter hans död utgafs en af honom författad skrift om äktenkap mellan systonbarn.

16. **Martin Hegardt** föddes i Malmö $\frac{2}{2}$ 1685; fadren Peter H. war rådmän och handlande der, gift med Margreta Fare, prestdotter från Skabersjö. Efter åtnjuten enkild undervisning hemma och hos kyrkoherden Jakob Fare i Skabersjö blef han student 1702. 1705 reste han till Rostock och blef der magister s. å. 1708 omnämnes han som baccalaureus theologiæ i Greifswald. Genom erhållen underrättelse om fadrens sjuklighet afhölls han från utförandet af sin plan att besöka de Sachsiske universiteterna och reste i stället hem. 1709 föreflogs han till extraordinarie profesör i kyrkohistoria, men reste s. å. till London, der han studerade östländska språken. Följande året kallades han af i London boende swenskar, som ej mera wille hafwa gemensam gudstjenst med danskarna, till att wara deras prest och inwigdes dertill af den lärde presten Edzardus i London. Ehuru utnämnd till förutnämnde profesjon qwarstannade han med kunglig tillåtelse i London. Konsistorium i Skara anmälde 1711 att swenska församlingen i London, som forterade under detta konsistorium, önskade att Hegardt mottog sin plats i Lund, emedan han intet war allom till behag och för hans skull någon orolighet och tvebrägt wille uppwära. Lunds konsistorium wille hafwa noggrannare underrättelser häröf. Hegardt hemkallades 1712, då hans werksamhet wid akademien påkallades, sedan theologie profesorn Boppelman blifwit biskop i Gøtheborg. Före hemkomsten besökte H. flera engelska, holländska och tyska universiteter och speciminerade i Greifswald för theologiska doktorsgraden, hwilken ock genom promotion erhöles 1714. 1716 blef han ordinarie theologie profesör med Stångby prebendepastorat, 1717 $\frac{10}{7}$ prost i Torna häråd, 1718 $\frac{23}{7}$ andre theologie prof. och pastor i Uppåkra, 1720 prost i Bara häråd och

1728 ²³/₅ prof. prim. och domprost. 1725 förrättade han theologisk doktorspromotion. Han har endast utgivit en disputation i Lund och synes i allmänhet varit mindre hågad för vetenskaplig än för praktisk verksamhet. Som domkapitelsledamot hade han ofta uppdrag att hålla visitationer och prestval. Carl XII bodde, under sitt nära tvååriga vistande i Lund, uti H:s gård, hvilken numera tillhör Lunds katedralskola. Konungen tilldelade 1717 adelsvärdighet åt sin värds äldste son och stod fadder till en annan af hans söner. H. dog ⁴/₄ 1732. C. Papke höll likpredikan och juris prof. David Nehrman latinisk parentation öfver honom. — Gift ¹¹/₁₀ 1714 i Greifswald med Liboria von Corowanten, dotter af öfverdirektören och borgmästaren berstådes Christopher von C., samt enka efter professor Philip Balthenius. Hon dog 1754. H. hade med henne 4 söner och en dotter; de tre sönerna dogo i späda åren; den äldste Peter Fredrik, f. 1716, d. 1780, blef som ofwan nämndt är adlad, bar namnet von Hegardt och var statssekreterare; dottren Margreta Liboria, f. 1719, blef 1737 gift med med. prof. Gustaf Harmens i Lund och dog 1791.

17. **Andreas Nydelius** 1732—1734; se pag. 142.

18. **Carl Papke** 1735—1738; se pag. 154.

19. **Henricus Benzelius** 1738—1740; se pag. 156.

20. **Magnus Nydelius**, bror till biskop Andreas N., föddes i Fornäsa prestgård ²⁴/₆ 1676. Vid sex års ålder sattes han i Linköpings skola och kom, efter att hafva genomgått detta läroverk och gymnasium berfammastådes, 1693 till Örebro, der han jemte sin äldre bror begagnade prof. Bilbergs förträffliga undervisning i filosofi och humaniora. Följande året blef han student i Upsala, der han isynnerhet vinnlade sig om grekiskans studium. Vid prestmöte i Linköping 1695 höll han en oration på grekiska, "quam sine chartis recitavit." 1698 utgaf han sin första disputation och blef 1703 magister i Upsala. Han qvarstannade der flera år och föreläste med mycket bifall öfver Cartesianska filosofien. 1706 föreslogs han till filosofie professor i Bernau, men förbigicks wid utnämningen. 1711 kom han till Lund, blef rektor wid berwarande skola och erhöll derjemte venia docendi vid univer-

fitetet. Rectorsbeställningen lämnade han följande året, då han blef akademi-räntmästare. 1714 förordnades han att förestå eloquentie professjonen och blef 1715 $2\frac{1}{4}$ historiarum & poëseos professor. 1731 utbytte han det förra läroämnet mot eloquentia romana. S. å. $22\frac{1}{2}$ prestwigdes han till pastor i Ståswie prebendepastorat, promoverades 1733 af sin broder till theologie doktor, blef 1735 $28\frac{1}{7}$ tredje, 1739 andre, samt 1740 förste theologie professor, men inträdde först efter biskop Rydelii död såsom ledamot i domkapitlet. 1735—1741 war han som pastor i Uppåkra prost i Bara härab. Död $1\frac{1}{12}$ 1742. — Gift $\frac{1}{4}$ 1716 med Elisabeth Stobæus, dotter af den berömde latinaren, prof. Anders S. och Geska Hörling. Hon dog 1739; deras barn woro: Andreas Johannes, f. 1717; magister i Lund 1741; sedan akad. docent; d. i Smyrna hos sin kusin, generalkonsuln Andreas Rydelius. — Magnus, f. 1719; studiosus perpetuus; död på Thorsjö i slutet af 1700-talet. — Johannes, f. 1721; war först militär, men blef wid 40 års ålder prest och war huspredikant hos den stolta fältmarschalkinnan Stael von Holstein, född Ribberschank på Araslöf, sedan bruksprest på Gusum. — Katrina Geska, f. 1724; d. ogift hos en släkting, prosten Ring i Slätthög i Småland. — Lars Israel, död som barn.

Magnus Rydelius war en ganska werksam professor. Hans undervisning begagnades mycket af de studerande, och han utgaf i Lund 89 disputationer af historiskt, filosofiskt eller theologiskt innehåll. De hafwa enligt hans biograph i biogr. lex. "sitt onekliga värde både i affeende på innehåll och form, om de än icke uthärda jemförelsen med brodrens alltid originella och storartade produkter." Redan i sina studentår väckte R. uppmärksamhet genom owanliga predikogåfwor. I enskilda lifwet war han älskwärd och skref åfwen på ålberdomen gerna vers. Han war ock mycket wälgörande. Utmärkt war han ock genom sin ståtliga figur och starka stämma, hwilka föranledde Carl XII att yttra det R. wore "en karl att sätta i spetsen för ett regemente." Det imponerande i hans yttre bidrog i sin mon att gifwa honom respekt bland de under hans första professorsår ganska bullersamma studenterna. Såsom prebendepastor försummade han ej wården om sina församling-

gar. Innom stiftet hade han det förtroende, att han två gånger uppfördes på biskopsförslag.

21. **Johan Engeström** 1743—1748; se pag. 161.

22. **Ambrosius Westring** föddes $29/11$ 1692 i Öregrund, der fadren Sten W. war tullinspektör och postmästare; modren hette Elisabeth Appelberg. Efter att hafwa genomgått Strengnäs skola och gymnasium blef han student i Upsala 1713. Med två disciplar kom han 1722 till Lund och blef två år derefter informator hos guvernören i Skåne grefve G. G. Hård. Såsom docens började han 1725 sin akademiska bana, blef 1729 prepositus wid kommunitetet, prestwigdes i Strengnäs $14/8$ 1730 och promoverades i Lund 1734 utan afslagda specimina till magister med första hedersrummet. Året derefter blef han kyrkoherde i Wirestad af Werjö stift, erhöll profetitel 1739, presiderade wid prestmöte i Werjö 1740 och waldes s. å. till riksdagsman. 1741 $20/10$ blef han 3:dje theol. prof. i Lund och pastor i Stångby, 1743 prost i Torna härad, uppflyttades 1745 till andra theol. professjonen med Uppåkra prebendepastorat, erhöll theologiskt doktorswärdighet 1746 och utnämndes $19/12$ 1748 till prof. prim. och domprost. Som professor ådagalade han sin flit genom öfwer 40 disputationer af theologiskt innehåll, men synes icke egt utmärktare lärdom eller talanger. Under den tid W. war domkapitelsledamot woro kraftfulla män biskopar, hwilka styrde sjelfwa, hwarföre hans werksamhet icke torde mycket påkallats. Sedan 1757 war han ur stånd att stöta sina tjensteåligganden. Död efter mångårig sjuklighet $13/12$ 1762; likpredikan öfwer honom hölls af v. pastorn, sedan prosten i Tygelsjö, Johan Lundæus och parentation af prof. Johan Melander. — Gift $18/12$ 1735 med Ebba Maria Berghman, dotter af assessor och härads höfdingen Gustaf B. Hon hade förut varit gift 1. med ryttmästaren Jöran Rosenbjelke, 2. m. prosten Flintensten i Wirestad och hade med W. tio barn; bland dessa war Elisabeth Margreta, f. 1736; d. 1799, gift med juris prof. L. J. Colling i Lund; Maria Christina, f. 1737; d. 1797, g. m. prosten H. Ekeberg i Hofmantorp af Werjö stift; Ebba Fredrika, f. 1744; d. 1830, g. m. tullförvaltaren Ewen Botin; Beata Charlotta, f. 1746; d. 1819; g. m. prosten,

dr. Johan Segrelius i Thorslunda på Öland; Ambrosius, f. 1752, d. 1797; häradsbörfding i Östra och Medelstads häraders domsaga i Blekinge.

23. **Jonas Wählén** föddes $\frac{9}{10}$, 1699 i W. Eneby af Linköpings stift; fadren Anders W. war då komminister der, sedan pastor i Ö. Stenby; modren hette Ingeborg Bellnerus. — Efter att hafwa genomgått Linköpings skola och gymnasium blef han 1718 student i Upsala; 1722 kom han till Lund och blef der magister 1730. S. å. erbjöds honom vikariat wid en lektorsbefattning och följande året konsistorii-notariatet i Linköping, men han wille heldre ingå wid akademien, blef 1731 docens och 1732 adjunkt i filosofiska fakulteten samt 1733 theologie adjunkt. 1731 hade han blifwit prestwigd till husprest hos presidenten baron Conrad Ribbing, hwars söner han informerade. Som löneförmonerna wid adjunkturen woro ringa, sötte W. befordran till akademisekreteraretjensten, som erhöles 1735. Han kallades 1738 att predika prof för pastorsbeställningen i Malmö; då konsistorium icke wille godkänna kallelsen för honom, såsom ej tillhörande stiftet och ej nog meriterad till denna fördelaktiga befordran, beswärade han sig hos K. M., som tillåt honom att aflägga prof; men W. erhöil ingen röst wid walet. 1739 föreflogs han till professjonen i theoretiska filosofien. Följande året blef han universitetsbibliothekarie, uti hwilken egenkap han under fyra års tjenstgöring använde mycken omsorg för bibliothekets ordnande och katalogers uppriktande. 1744 blef han 3:dje theol. prof. med Stångby presbendepastorat, 1746 theologie doktor, 1749 andre theol. prof. och pastor i Uppåkra och $\frac{9}{10}$, 1763 primarius theol. prof. och domprost. Wid riksdagarna 1765, 1769 och 1771 war han stiftets fullmäktig; han föreflogs till pastor primarius i Stockholm samt till biskop i Linköping, i Lund och i Calmar. Från trycket har han utgifwit 21 akademiska disputationer, dels af filosofiskt, dels af theologiskt innehåll, en synodaldisputation 1748, en parentation och några akademiska programmer. Han ätnjöt aktning som en from, lärd och arbetsam man. Under biskop Engeströms frånvaro war han ofta ordförande i domkapitlet; särdeles ofta har han uppsatt domkapitlets strifwelser uti wigtigare mål. Ännu några månader före sin död predikade

han i Lunds domkyrka juldagen 1776 och derpåföljande nyårsdag. Kort efter det han fyllt sitt 78:de år, dog han $2\frac{3}{4}$ 1777. — Gift 1738 med Maria Wasmann, f. 1723; d. 1785, dotter af handlanden och rådmannen Erik W. i Landskrona. Deras barn, utom 2 som dogo i späda åren, woro Ingeborg Anna, f. 1739; d. 1814, g. m. med. prof., lifmedikus Christian Wollin i Lund. — Anna, f. 1742; d. 1791, g. m. akademisekreteraren i Lund, lagman G. A. Löwenhjelm. — Anders, f. 1745; d. 1809; justitieråd; g. m. Anna Charlotta Klingspor. — Ulrika, f. 1747; g. m. öfwersten Olivier Sal. von Hauswolff. — Brita Christina, f. 1750; d. 1812, g. m. medicinalrådet d:r J. D. Odhelius. — Erik Gustaf, f. 1755; d. ogift 1796; revisionssekreterare.

24. **Petrus Muncz** 1778—1794; se pag. 199.

25. **Nils Gesslén** 1794—1805; se pag. 208.

26. **Samuel Lemchen** föddes $1\frac{3}{4}$ 1720 och war son af direktören wid Skeens pappersbruk i Annerstads socken i Kronobergs län Johan L. och Rebecka Heurlin. Efter att hafwa njutit underwisning dels hemma, dels i Werid skola och gymnasium blef han student 1739 och magister 1745. Nio år derefter började han sin bana som akademisk lärare; den företer ett exempel på den trögaste lycka, hwilket synes så mycket underligare som L. dels ansågs wara ganska wäl bewandrad i den scholastiska theologien, föreläste och disputerade oförtrutet, dels hade förtroende såsom lärare och i egenkap af informator för många ädlingar stod i relation till förnåma och inslytelserika män. Måhända hade han "ide in conversatione civili de gäfwor, att han kunde anstå hwar man" (som det heter om en af Lunds förste profesorer); hwarken unga eller gamla hade rätt mycken aftning för den gamle hedersmannen, som sjelf sålde ut det papper, hwilket tillwertades på Skeens bruk, hwari han war delegare. En hufwudorsak till L:s sena befordran war säkert hans egenkap af utbörding; skåningarna började nu få fast fot i domkapitlet och sågo ej gerna att andra stifts barn der inkommo. Som sagdt är började L. 1754 sin bana som akademisk lärare; han blef nemligen då docens i filosofiska fakulteten. Derefter föreslogs han två gånger till adjunkt i theologiska och en gång i filosofiska fakulteten,

innan han ändtligen 1762, alltså wid 42 års ålder, blef philosophie adjunkt. 1772 föreslogs han till akademisekreterare och 1775 till räntmästare samt blef siftnämnde år, således 55 år gammal, extraordinarie professor. Efter att ånyo två gånger hafwa varit föreslagen till theologisk adjunktur, utnämndes han ändtligen 1776 till sådan beställning, prestwigdes $\frac{30}{11}$ 1777 och tillträdde 1778 Hellestads prebendepastorat. De då warande theologie professorerna woro båda wida yngre än L., nemligen Muncé 12 år och Hestén 8 år; förste theologie adjunkten Hellman war 16 år yngre än Lemchen. 1779 förbigicks denne af en 24 år yngre, nemligen Weidman, som blef 3:dje theologie professor; L. erhöll s. å. i stället profestetitel. 1782 blef han theologie doktor, föreslogs 1784 till superintendent i Carlskrona, 1785 till domprost och 1787 till biskop i Werjö. Wid 70 års ålder blef L. förste theol. adj. och pastor i Husie samt prost i Drie härad. 1794 föreslogs han till domprostieriet i Lund; följande året, alltså 75 år gammal, blef han 3:dje theol. professor och pastor i Stångby, presiderade wid prestmöte s. å. och förrättade theologisk doktorspromotion 1796. Slutligen lyckades det för L. att komma förbi sin medtäflare, då han $\frac{21}{12}$ 1805 wid fyllda 85 års ålder wunn sin sista befordran, nemligen till första theologiska professoren och domprostieriet, hwartill han i 3:dje rummet blifwit föreslagen. De två förra förslagsrummen innehades af M. Norberg och Hellman. L. dog $\frac{23}{8}$ 1807. — Gift 1767 med Brita Christina von Rayalin, dotter af vice amiralen Thomas v. R. Hon dog 1794 efterlämnande en dotter Maria Rebecka, f. 1778, g. m. häradsbådingen i Norra Ångermanlands domsaga, lagman Johan Muncé af Rosenschöld.

27. **Johan Jakob Hellman** föddes i S. Rörum $\frac{4}{12}$ 1736; fadren Anders H. war pastor der, gift med Sara Ingelström. — Efter åtnjuten enskild undervisning blef han student 1747 och magister 1757. Wid sina första ansökningar rönste han föga uppmuntran. Han anmälde 1758 för konsistorium "att han en särdeles åhåga hos sig förnummit att åtaga sig det fast mycket äfwenlyrliga ärendet att blifwa missionärprest i Lappmarken," men konsistorium fann hans tjänst der icke wara af nöden. Dock blef han sedan jemte sin broder

Per Hellman anmald hos konsistorium i Hernösand, som anmodades att anmäla dem hos direktionen för ecclesiastikverket i Lappmarken. Följande året sökte J. J. Hellman att blifwa vice kollega wid Christianstads skola, men biskop Engeström och adjungerade domkapitelensledamöter föredrogo en prest, benämnd Thuro Sätthe. Hellman hade emedlertid fått på sin sida rekultorn wid nämnde skola, ekonomi-direktören, professorn och jurisdoktorn Christian Lunell, som ej plågade så lätt uppgifwa sina planer. Han begärde med anledning af sin swaga helsa att få H. till biträde, men afwen detta afflogs. Kort derefter antog lifwål L., med skolans inspektors, professor Råsmans, samtycke, H. till vikarie för kollegan Wrangl, som blifwit sjuk. Konsistorium lät det passera, såsom warande sbedt in casu necessitatis, men gaf Råsman wid handen, att man förväntat af honom, det han genast anmält saken för konsistorium; han ursåktade sig dermed att han ej wetat af H:s adjunktion, förrän den reban war gjord. På Wrangls ansöfning fick H. behålla vikariatet. Sedan han ingått wid akademien, hade han bättre framgång, ehuru han aldrig egde anseende som wetenskapsmän. Endast i juridik skall han warit hwad man kallar "slängd." 1760 blef han docens i österländska språken, 1767 adjunkt i filosofiska fakulteten, 1770 theologie adjunkt och prest samt 1772 pastor i Hellestads prebendepastorat, prost och theologie doktor; 1778 utbyttes nämnde pastorat mot Husie. Konsistorium anmålde $21/10$ s. å. för biskop Gelsius, som ännu icke kommit ned till Skåne, att theol. adj. doktor Hellman "utan Konsistorii wetenskap och tillstånd rest från staden samt några dagar derefter uti hitsänd skrift berättat, att han såsom riksdagsman årnade begifwa sig till Stockholm, hwilket hans förhållande förekommitt Konsistorio så mycket mera besynnerligt och owäntadt, som han icke allenast icke protesterat mot den härstädes af stiftets presterskap understrefne fullmagt för deputerade wid riksdagen, utan twärtom uti ingifwet memorial förklarar att han sjelfwilligt cederar det rum, som han förment sig såsom riksdagsfullmäktig tillkomma;" Konsf. underställde biskopens "godtfinnande, huru detta Dr Hellmans steg borde anses." Wid prestmötet 1780 war H. präses; före detsamma hemställde han till konsistorii bepröfwande två wiktiga frågor, nemligen

1. "om icke Stads-Comministern Mag. Th. Liebman borde tillerkännas partes oppositorias första dagen i stället för fjärde eller fjärde rummet andra dagen, hvilket honom såsom dåvarande Collega Scholæ uti sista synodalprotocoll tillagdt blifwit, och

2. om icke regementspastorn Mag. Flensburg borde ega rummet framför Rector Sch. Mag. Wettersten, som enligt nyss återopade synodalprotocoll egde partes oppositorias 1:o loco andra dagen." Konsistorium tog saken i öfvervägande, och "hwad först angår Stads-Com. h:r Mag. Liebman, fann Conf. att, såsom denna H:r Dr. Hellmans föreställning på skäl war grundad, borde så ske, och beträffande Regementsp. Mag. Flensburg, så emedan alltid wanligt varit att Pastorerna egt företräde för Scholæbetjente, will Conf. icke rubba den wanliga ordningen." 1783 $\frac{30}{4}$ blef Hellman fjärde theol. professor; $\frac{30}{7}$ f. å. förfrågade han sig i konsistorium af hwad anledning han icke blifwit kallad till konsistorii sammanträden, då han nu såsom ordinarie ledamot der egde säte och stämma. Biskop G. fann för godt att $\frac{20}{8}$ låta H. intaga sin plats som ordinarie domkapitelledamot. 1790 blef han 3:dje theol. prof. och pastor i Stångby, 1795 andre th. pr. med Uppåkra prebendepastorat, 1803 prof. öfwer Görslöfs pastorat och 1807 prof. primar. och domprost. 1794 uppfördes han på biskopsförslag i Lund, 1800 i Wexjö, 1803 och 1811 i Lund. Nordstjerneorden erhöll han 1800 och war riksdagsman 1800, 1809 och 1812. Ehuru, då han 1811 förbigicks wid biskopsutnämningen i Lund, 75 år gammal kunde han ej utan grämselse se biskopsstafwen lämnad åt en yngre och kraftigare hand. Dödd under påstående riksdag i Örebro $\frac{27}{6}$, 1812. — Gift $\frac{22}{1}$, 1775 i Landskrona med Dorothea Elisabeth Bager, dotter af handlanden detslides Henrik Gastensson B. Hon dog $\frac{2}{4}$, 1808. Endast en son öfwerlefde föräldrarna nemligen Henrik, f. 1777; förste expeditionssekreterare och protokollsekreterare i justitiefördelningen af konungens kansli; en son wid namn Hans Georg dog som student 1808.

H. utgaf endast några disputationer och några programmer.

28. Carl Johan Eberstein föddes på egendomen Hanstad i W. Wingåfers socken i Södermanland $\frac{29}{6}$, 1758; fadren, som varit theol. adjunkt i Lund, hade bosatt sig på

denna egendom, men blef sedan pastor i Gladfax. — E. blef student i Lund 1772, magister i Greifswald 1777, theologie kandidat i Lund 1778, theol. docens 1779. Efter afslagt specimen blef han theologie adjunkt och prest 1784, men fick först 1791 mottaga prebendepastoratet Hellestad, emedan Hellman såsom 4:de theol. prof. därtills behållit sitt adjunktsprebende. Redan förut hade E. börjat att såsom adjungerad deltaga i domkapitlets förhandlingar (se pag. 187). Siftnämnde år blef han honorarie prost, utbytte 1796 Hellestads pastorat mot Hufte, blef prost i Drie härab 1799, och theol. doktor 1800, då han också var riksdagsman. 1803 blef han prost äfwen i Bara härab. E. å. uppfördes han i tredje rummet med 143 röster på förslag till Lunds biskopsstol och, såsom förordad af generalguvernören Toll, ansågs han skola föredragas framför Heflén och Hellman; denna gång togs ancienniteten i betraktande wid biskopsutnämningen. 1808 blef E. theol. professor med Stångby prebendepastorat. 1811 uppfördes han änyo på biskopsförslag i Lund i andra rummet med 182 röster och ansågs då, med samma mäktige företrädare som förra gången, ännu mera säker om utnämningen, men förbigicks (enligt E:s biography i biogr. lex.) därför att skänka bondupproret 1811 wisat nödwändigheten af att biskopsstolen intogs af en man med owanlig drift och verksamhet. E. fick 1812 en annan befordran, nemligen till domprostieriet i Lund, hvarjemte han blef prost i Torna härab, och enligt nyss citerade källa drogo höga wederbörande försorg om att soulagera honom för förlusten af Lunds biskopsstol genom att skaffa honom en annan. Han blef 1813 kallad och utnämnd till biskop på Gottland, 1814 L. och 1837 E. N. D. Död 1838 $\frac{20}{11}$. — Gift $\frac{29}{8}$ 1790 med sin kusin Maria Jakobina Eberstein, hvars fader war prost i Östad. Barn: Anna Ulrika, f. 1791, g. m. krigsfixtalen, lagman L. J. Rhodin. — Carolina Maria, f. 1792; ogift. — Carl Christian, se bland pastorer i W. Karup. — Johanna Christina, f. 1795; ogift. — Ewa Charlotta, f. 1797; g. med provincialläkaren i Norrland d:r M. A. Blagman.

Utom några disputationer och smärre skrifter utgaf E. läroböcker i moraltheologi och i dogmatik. Mera praktisk prest än vetenskapsman war han som domprost i Lund flitig i predi-

kande. Såsom biskop och derjemte domprost i Wisby war han en werksam pastor och stiftsstyresman. Han predikade ännu på älderdomen med lätthet och alltid utan koncept. Öfver sitt presterskaps moraliska ostrafflighet wakade han med det allwar, att under hans episkopat ser prester affattes för oordentlig lefnad. Ett gymnasium inrättades under hans tid i Wisby och inwigdes 1821. Wid riksdagarne utmärkte han sig icke som politisk person. Som enskild människa war han utmärkt genom älsfwärdhet och fromhet. Hans sista år woro bekymmersamma genom ekonomiskt obestånd, men ingen blef för hans skull lidande. Sin sista aften tillbragte han med läsning i sin familjekrets. Efter att hafwa gjort sin aftenbön med hög röst gick han till hwila och insomnade, men waknade wid midnattstid, då han tyckte att lampan wid hans säng slofnade. Det war dödens natt som höljde ögonen, och efter några minuter war han affomnad ¹⁾.

29. **Christian Wählin** föddes ^{19/10} 1761 i Skarbergsjö, der fadren Petrus W. war prost; han war bror till domprosten Jonas W. Modren hette Katrina Wollin. — Wid 8 års ålder instrefs han som student i Lund, der han 1775, efter att förut hafwa njutit enskild underwisning, begynte fortätta sina studier. 1781 blef han magister, 1785 docens i historien och 1790 adjunkt i samma wetenskap. 1787 utgaf han första gången sin fäderneslandets historia, som sedan fick tio upplagor. Sedermera utgaf han utkast till Sveriges statskunskap, några öfversättningar, t. ex. af Bastholms filosofi för olärde, lärobok för Sveriges ungdom, lärobok för allmog och lärobok för barn. Man finner häraf att han intresserat sig för folkupplysning och medborgerlig bildning. 1792 ^{28/1} blef han prest och föreflogs s. å. till Carlshamnns pastorat, der han icke allenast erhöi församlingens enhälliga kallelse, utan också genom särskild supplik begärdes till pastor, men likwäl förbigicks wid utnämningen. Med lika liten framgång söfte han 1793 Östads pastorat, men blef 1795 theologie adjunkt, pastor och prost i Hellestad, hwilket pastorat 1808 utbyttes mot Husie, hwartill kom prostämvetet i Drie härad.

¹⁾ Sfr. biographien i biogr. lexikon.

1809 blef han extraordinarie theologie professor med rum så wål i theologiska fakulteten som i domkapitlet och s. å. theologie doktor, hwartill han redan 1799 warit föreslagen. Wid biskopsvallet 1811 affekterade han icke förslagsrum. Då domprostet efter Ebersteins biskopsutnämning war ledigt, uppfördes på förslag dertill professorerna Lundblad, Hylander och Hagberg; men häröfwer anförde W. besvär, hwarpå Hagberg uteflöts och W. sjelf uppfördes på förslaget samt utnämndes 1814 till domprost; följande året erhöll han nordstjerneorden. Wid riksdagarna 1809, 1812, 1815 och 1817 war han sitt stifts ombud. Död ogift $28/3$ 1829. — W. war en man med praktisk duglighet, godt förstånd och kraftig wilja. Sällan misflyktades han i genomdrifwandet af sina planer. I afseende på domkyrkans ekonomi war han en ypperlig domprost och styrde enwåldigt i domkyrkorådet. Enligt hans minnestecknare woro hans predikningar renläriga; för att döma af hans utgifna predikningar och af berättelser af dem, som hört honom predika, afhandlade de isynnerhet läran om Guds allmänna försyn. Med lösningen af wetenskapens frågor beymrade han sig icke, enligt nyssnämnda minnestecknare dertföre, att han fann sanningen nog befastad dertförutan. Öppet uttalade han sin marim att wid betygs afgifwande helt och hållet följa sitt godtycke. Så ytttrade han t. ex. om en prest: han skall hafwa admittitur i pastoralexamen, ty han satt wid mitt eget bord och wille ej äta ärter med slåst i, och bättre ärter fås icke i Lund. Rikskunnig är han för sin utomordentliga appetit, som tillåt honom att på samma dag mottaga två middagsbjudningar på olika timmar.

30. **Anders Jakob Hellstenius** föddes $30/11$ 1777 i Eskara, der fadren Jakob H. war handlande och rådman; modren hette Maria Beata Myra. — Han genomgick Eskara skola och gymnasium samt blef 1799 student i Upsala och 1801 i Lund, der han följande året blef magister; prestwigdes $21/6$ 1803, blef theologie kandidat 1804, theol. docens s. å., theol. licentiat 1805, adjunkt wid prestseminarium 1812, ordinarie theol. adjunkt sam pastor och prost i Husie 1814, theol. doktor 1818. Efter Wählin's död anmälde sig elfofwa sökande till domprostet, nemligen d:r Hylander, d:r Wählin i Norrhwiddinge, theol. adjunkterne Hellstenius och Bergqwist, prof. David Munk

af Rosenschöld i Dvistästa, kyrkoherden Seldener i Burlöf, prosten Kahl, extraord. adj. Thestrup (se wid Landskrona) samt docenterna J. Pettersson (se wid Håslöf), Thomander och J. R. Falck (se wid Gladfar). Den 80-årige Hylander hade utan twifwel blifwit domprost, om han lefwat till des utnämning kunde ske, men han afled innan förslag hann att upprättas. Wid förslagsupprättandet kommo Rosenschöld, Seldener och Falck icke i fråga, emedan de ej fullgjort den dem ålagda specimenskyldigheten. Således återstodo endast sju sökande, bland hwilka Hellstenius och Bergqwist af konsistorium förklarats förslagsberättigade utan särskildt specimen och Wählin af K. M. fått samma rättighet sig tillerkänd; de öfrige fyra hade specimenrat. Dr Ahlman, som ensam utgjorde theologiska fakulteten, tillerkände Thomanders specimen "ett bestämdt och betydligt företräde" framför de tre öfrige specimen, i hwilket yttrande theologiska fakulteten i Köpenhamn fullkomligt instämde, men akademiska konsistorium i Lund förklarade dem alla jemngoda. Häremot protesterade Ahlman, men konsistorium uppförde på förslaget Bergqwist, Hellstenius och Kahl. Häröfwer anfördes besvär af Wählin, Hellstenius och Thomander; den förstnämnde yrkade att erhålla förslagstrum, den andre, som endast derigenom att prof. Holmbergsson utestutit honom från förslag, gått miste om första rummet, begärde att erhålla detta rum, och Thomander yrkade att hela konsistorii åtgärd måtte upphäwas. Beswären wunno intet affeende, men efter en lång skriftwexling mellan de klagande, konsistorii medlemmar och de föreslagne utnämndes Hellstenius 1832 till professor primarius och domprost. L. N. O. 1837. Död $\frac{7}{4}$ 1844. — Gift $\frac{6}{10}$ 1815 med Petronella Helena Kahl, dotter af prosten Maurits K. i Norrhwiddinge. Barn: Maria Ulrika f. 1816; g. 1842 med boktryckaren, mag. Fredrik Berling i Lund. — Helena Jakobina, g. med professor H. M. Melin. — Sophia Josephina, f. 1824; g. 1847 med prebendekomministern, mag. M. W. Pihl i Husie.

31. **Henrik Reuter Dahl** föddes $\frac{10}{9}$, 1795 i Malmö; fadren war härfriför. Han blef student 1811, magister 1817, docens wid prestseminarium s. å., disputerade för theologisk kandidatatur 1820, föreflog till adjunktur i österländska språken 1821,

blef extraord. theol. adjunkt 1824, prestwigdes 1825 och blef 1826 seminarii prefekt och pastor i Kerrstorp samt prost 1827. Följande året började han jemte Thomander utgifwa theologiskvartalskrift. Detta förtjenstfulla företag äfystade dels att diskutera theologiska och kyrkliga frågor, dels att befordra bekantskapen med den rikhaltiga, men i Sverige då föga kända, utländska theologiska litteraturen. Genom sin frisinnade anda wäckte kvartalskriften förfrädelse och opposition på flera håll. Ötwiswelaktigt war den den bästa theologiska tidskrift, som utkommit i Sverige. Den utgafs af R. och Thomander 1829—32 samt 1836—40. R. blef 1830 theologie doktor, 1833 förste theologie adjunkt och pastor i Uppåkra, 1838 universitetsbibliothekarie, 1844 professor i dogmatik och moral med Husie prebendepastorat, 1845 prof. primar. och domprost, riksdagsman 1844, 1847 och 1850, L. N. D. 1849, statsråd och chef för ecclesiastikdepartementet 1852, en af de 18 i Swenska akademien s. å.

Bland R:s utgifna arbeten må nämnas "inledning till theologien" och "Swenska kyrkans historia;" af det sednare grundliga arbetet hafwa hittills tre delar utkommit, och fortsättningen motses med längtan af alla, som intressera sig för swensk historia. Se för öfrigt Lunds universitets matrikel 1846.

Stadskommisstrar i Lund.

Första Stadskommistraturen,

hvarmed Bjellerups och St. Råby församlingars pastorat är förenadt.

Genom kgl. br. dat. Helsingborg $\frac{4}{8}$ 1563 stadgas, att "Bjellerup Sogen udenfor vor köbsted Lund liggendis maa herefter vere annere til St Laurentii kirke udi Lund, och Cappellanen dersammesteds, den som nu er och herefter komendis vorder, skall den besøge och giøre Sognefoldet thenn tilbørlig thieniste inden kircken och udenn, som en sogneprest bör at giøre i alle maade." Då utgjorde Bjellerups socken ensamt ett pastorat, och Råby war förenad med Kyrkheddinge samt innehades af en kanik i Lund. Då Kyrkheddinge sedan förenades med Lunds hospital, synes Råby för en tid (1601—1631)

innehafte af samme kanik, som hade Hoby och Håstad. 1636 omnämnas Bjellerups och Råby socknar som förenade.

1. **Peder.** På en i akademiska konsistorii archiv i Köpenhamn befintlig förteckning öfwer skånska präster, som dött 1590 och 1591, nämnes främst "H:r Peder i Bjelderup." Trosligen hette han Peder Lauritsen; en med detta namn har 1584 undertecknat en hyllningsfullmagt för Torna härad.

2. **Peder Lauritsen**, född i Helsingborg omfr. 1550, blef hörare wid Malmö skola omkring 1570 och sedan rektor wid samma skola. 1588 erhöll han kungligt promotorial till befordran till något pastorat. 1592 fick han ett kanikdöme och 1593 ett vikariat wid Lunds kapitel. Enligt gravstenen hade han Råby socken nära tio år. Död $15\frac{1}{7}$ 1611. — Gift med Margreta Jakobsdotter, som jemte honom är begrafven i Lunds domkyrka.

3. **Daniel** omnämnes som magister och pastor i Bjellerup, som war ledigt efter honom 1628. Då uppfom "irringe och thrette" mellan Lunds kapitel och Bjellerups socknemån. Kapitlet kallade mester Frans Rosenberg, men Bjellerupsboarne mester Sören Brading. Anders Wilde och Thage Thott, kungliga befallningsmän i Skåne, afgjorde saken så, att "M. Frans skal beholde Bjellerup Sogn och M. Söffren sitt kaldsbreff fra sig lefwerere; dog herimod skal M. Frans aarligen giffue M. Söffren sin visse afgift af det vicarie, som thill forenemde Capellani ligger, som er 5 pund byg 19 m:rk och 8 tönder haffre och endnu derforuden 1 pund korn det som gaatt er." Detta skulle gälla så länge de två nämnda personerna tillsammans tjenstgjorde wid kapellaniet och Bjellerups socken. S. Brading blef alltså medhjelpare hos F. Rosenberg och skulle enligt konungens afgörande "vere M. Frans behjelpelig saaledes at professionen der udoffuer icke ubi ringeste maade eller nogen time skulle bliffue forsömmitt, thi thill samme professions eller Gudz thienistis ringeste forsömmelse ere Wij icke meentt samme Contract att Samtycke."

4. **Franss Rosenberg** föddes 1593 i Ålborg, der fadren Niels Jensen R. war borgare. Han studerade i Köpenhamn och wid flera utländska högstolor, särdeles i Wittenberg, der han uppehöll sig 1616—1618. 1623 blef han ma-

gister i Köpenhamn och sedermera professor i fysik och matematik wid Lunds gymnasium. 1628 blef han tillika stadskomminister i Lund och pastor i Bjellerup, då konungen tillät, att han fick behålla så wäl professionen som kapellaniet, "om han hellers dertill er duktig och begge beställingerne forestaade kand." 1639 nämnes han som professor i etnik. 1642 blef han biskop i Wiborg. 1648 blef han af rikshofmästaren Corfits Ulfeld anlagad, derföre att han i en likpredikan underlät att titulera hans swärmoder Christina Munk för grefwinna af Schleswig, hwilket ej funnat ske tillfälligtwis, då hennes namn nämndes tre gånger. Hans död, som inträffade $10/11$ 1658, skall hafwa till en stor del förorsakats af grämelse öfwer de olyckor som då drabbat Danmark. — Gift 1. med Anna Hansdotter, som war dotter af en kanik i Lund och födde åt R. 12 barn, bland hwilka äldsta sonen Hans war magister och rektor, sedermera lektor, i Ribe. 2. m. Anna Pålsson, dotter af P. Mortensen Östrup, biskop i Lund.

R. utgaf några disputationer och några likpredikningar.

5. **Olof Swanne**, född 1611, blef 1642 efter Rosenbergs "öfwerste medtjänare" i Lund och pastor i Bjellerup och Råby, hwilka befattningar han innehade något öfwer 24 år. Död $12/4$ 1667. Grafstenen i Lunds domkyrka har en inskrift, der han kallas "vir eximie integritatis, probitatis et fidei." — Gift 1646 med Johanna Andersdotter, som varit gift två gånger förut. Sonen Anders dog 1654 och är jemte fadren begrafven i Lunds domkyrka; en annan son Olof dog 1705 som regementsprest. Enkan synes hafwa wid sin "dikt" bespifat studenter, ty i konfist. akad. protokoll 1673 förekommer en ransakning om ett i hennes hus förefallet uppträde, då studenten Johan Björn, som på öppen gata slagit Hans murmästares barn, blef derföre af samme murmästares hustru "angripen med en så otidig mun, som någon full och drucken person hafwa kan," utan att man wiste om hon erhållit ruset "af öl och brändewin, tobak, eller andra starka drycker."

6. **Hans Mortenssen Torblow**, född på Seland 1613, blef prest 1642 och andre stadskomminister i Lund 1647, erhöi 1667 första komministaturen och dog $9/8$ 1680. — Hans enka Johanna Hansdotter dog 1681. Fem hans barn äro

kända, nemligen Severin, som fick samma beställning, som fadren innehafte, Hans, pastor i Kyrkhebdinge, Märten, stads-komminister i Malmö, Cecilia, g. m. biskop Christian Wapfe, och Metta, g. m. 1. Knut Swensson, 2. J. Farenholtz, 3. A. Delphin, pastorer i Borgeby.

7. **Olof Larsson Hjerås** (Hjersovius), son af Lars Bodelson, pastor i Hjerås, var född omkring 1638, blef student 1657 och prestvigdes 1667 till andre stadskomminister och hospitalsprest i Lund. 1670 uppfom en oenighet mellan honom och pastorn wid domkyrkan Hans Ernstsen, som påstod att Hjersovius var hans adjunkt; denne åter menade sig icke vara "sogneprestens capellan," icke heller "sognepresten hans magistrat," utan påstod sig vara akademimens prest. Då det med bewis styrktes att "nederste kapellanen" förut betraktats som pastors adjunkt och förrättat alla de syflor, som pastor funnit för godt att åt honom uppdraga, så förklarades H. vara skyldig till lika tjenstgöring. Han wille då lämna sin tjenst, förklarande sig ej kunna "udstaa saa store labores." Lifwål qwar blef han på samma plats till 1680, då han uppflyttades till första komministraturen. 1684 klagade han jemte andre komministern S. Torslow deröfwer att mycket få af församlingens medlemmar birstade fastepredikningarna. Död 1688. — Han war troligen gift mer än en gång, och ena hustrun torde warit D. Swannes enka Johanna Andersdotter, ty Lars Hjersovius kallar Olof Swanne d. y. för sin broder. Hjersovii enka, hvars namn icke uppgifwes, lefde ännu 1712. Barn: Maria, g. m. Gorwiz Tulin, past. i Örkellunga. — Lars, pastor på Hven. — Olof, f. 1676. — Hans, pastor i Frillestad. — Daniel, pastor i Finja.

8. **Severin Torslow**, son af den ofwännämnde Hans T. och född i Lund $20\frac{1}{2}$ 1652, intogs 1661 i Lunds skola, blef student 1669 och erhöll 1670 tillåtelse att öfwa sig i predikande. S. å. dömdes han att plikta med 6 dagars fängelse derföre att han affskrifwit och såmedelst bidragit till att divulgera en smådeskrift mot Gerhard Fulede, som sedan blef rektor i Landskrona. Dock blef han för sin ungdom och efter gifwet löfte om bättring förskonad för straffet. 1674 blef T. informator och huspredikant hos riksrådet, baron Sparre, som erbjöd

honom survivans på ett pastorat i Strengnäs stift. Han prestwigdes i Strengnäs $12\frac{1}{2}$, 1676, "men likwist tillförån måtte qvittera att jagh intet ville taga emot något pastorat i dett stiftet, emedan dhetta var dhen tijdh dheras privilegier emoot," enligt T:s egen uppsats om sitt lefnadslopp⁸⁾. Han återwände 1678 hem och blef sin faders medhjelpare. Följande året tjenstgjorde han under fredsförhandlingarna i Lund såsom prest för ambassaden. 1680 blef han medhjelpare åt pastor wid domkyrkan, 1681 andre stadskomminister och hospitalsprest, 1682 notarie i theol. fakulteten och 1685 vice pastor wid Lunds domkyrkoförsamling, med rättighet att genom vikarie bestrida komministerstjensten. Som vice pastor skulle han hålla alla fredagspredikningarna, predika om söndagarna, då pastorerna (Bapke och Linnerius) woro hindrade från att sjelfwe göra det, samt föta de ministeriella förrättningarna, med undantag af dem som föreföllo bland medlemmar af akademistaten, geistlige ståndet, magistraten och det förnämre borgerskapet, om desse önsfåde att af pastorerna blifwa betjenta med barnbop, wigsel o. s. w. 1688 $2\frac{3}{4}$ blef T. med bibehållande af vicepastorsbeställningen kyrkoherde i S:t Peters klostres pastorat, som 1689 utbyttes mot första komministaturen med Bjellerups pastorat. S. å. speciminerade han för magistergraden, som erhöles 1692. Död $16\frac{1}{2}$, 1698; prof. Ihre inviterade genom ett akademiskt program till hans begrafning, hwarwid biskop Steuchius höll lifpredikan. — Gift $4\frac{1}{2}$, 1681 med Abela Maria Erman, f. 1651, d. 1712, dotter af apothekaren Paul E. i Lund och Maria Niklasdotter. De hade tre söner och två döttrar; af de förre war Paul pastor i Halmstad af Luggude härad; af döttrarna war Johanna Maria gift med prosten N. Robelius i W. Bram, och Elisabeth Katrina, f. 1688, d. 1742, blef 1715 gift med Herman Schlüter, rådmän i Carlshamn och fader åt prosten S. Schlüter i Borgeby.

9. Johan Ågrehn, smålänning, blef 1687 kollega wid Helsingborgs skola, prestwigdes $22\frac{1}{2}$, 1695, blef 1696 andre och 1698 $30\frac{1}{2}$ förste stadskomminister. Det berättas att han stått sig så wäl hos de danste, som 1709 infallit i Skåne, att de

⁸⁾ Meddelad af prosten Schlüter i Strö.

offrat åt honom på juldagen i Bjellerups och Råby kyrkor. 1711 afbrann hans gård i Lund. Död i Maj 1719. — Han uppgaf 1695 sig för 4 år sedan hafwa engagerat sig till äkten-
skap med en prestdotter i Förslöf; sednare nämnes att hans
hustru hette Magdalena Staaf; hon war från Norrland
samt syster åt kyrkoh. Uno S. i Gylle. En dotter blef gift med
fadrens efterträdare, och en, wid namn Elsa Maria, med
Peter Binberg, andre stadskomminister i Lund.

10. **Johannes Fabricius**, född i Lemmeströ 1685 och
son af kyrkoherden derstädes Nils F., blef student 1702 och
prestwigdes $1\frac{6}{12}$ 1710 till medhjelpare åt Ågrehn. Då F.
några hade tjenstgjort såsom prest, sökte han med mycken iswer
befordran. Då han 1718 sökte andra stadskomministraturen i
Lund, stref han: "Gud wet hwar jag skulle taga vägen, om
jag för allt mitt swära och trålsamma arbete i Lund skulle nu
omfider gå af utan lägenhet såsom en annan liberlig hund;
då skulle jag wäl förr önska at den dag aldrig varit till, då
jag blifwit prestwigd, än at jag skulle gå ifrån allt, icke allena
uti fattigdom och elände slita min tid, utan ock till spott och
skam för alla menniskor, såsom jag skulle wara oförmögnare
eller owärdigare att förestå ämbetet än någon annan." F. er-
höll den sökta tjensten och blef redan året derefter förste stads-
komminister; tilltr. 1720. 1718 $2\frac{6}{11}$ war han uppkallad för
konsistorium och förmanades till "prudence i sina predikningar
och att afhålla sig ifrå fransöfste och latinske ord, såsom ock ej
tarera ett och annat stånd, hwaraf andre måtte hafwa någon
förargelse." 1720 begärde han att studeranden G. D. Liefferß
måtte blifwa prestwigd till hans biträde; han wille icke hafwa
någon af de förut ordinerade, emedan han fruktade att de skulle
hålla sig för goda till att wara kapellaner under honom, som
war "ensalbig, fattig och nyligen tillkommen," helst när de till
en del förut genom sin morositet och förtretlighet icke kunnat
fämjas med wida äldre pastorers, utan jemt "suttit dem på
näsan." Död 1723. — Hans hustru, som war dotter af före-
trädaren, lefde länge efter honom och försörjde sig med att
baka tårtor och bestyra om matlagningen wid kalaser. En son
dog som student och hade gifwit godt hopp om sig.

11. **Magnus Chorin**, föddes i Werjö $\frac{2}{3}$ 1688; fadren, som uppgifves hafwa varit lektor der, men ej nämnes i lektorsserien i ny Smålandsbeskrifning af Wieselgren, var sist pastor i Agunnaryd af Sunnerbo härads i Werjö stift; modern Sara Evenonia war dotter af biskop Enevaldus S. — Magnus Ch. blef student 1710; 1712 predikade han i Sfwestofta under vakans, prestwigdes $\frac{21}{6}$ 1718 till husprest hos grefwinnan Piper på Krageholm, blef magister 1719, rektor wid Lunds skola 1723, förste stadskomminister 1724, tilltr. 1725. 1732 blef han stadskomminister i Götheborg och föreslogs sedermera till flera pastorater, bland andra till Katrina förf. i Stockholm, men wann ingen widare befordran. Död $\frac{6}{3}$ 1736. Han skall varit en gudfruktig man, allwarlig prest och derjemte kunskapad samt efterlämnade handskrifna arbeten i philologi och filosofi. — Gift med Maria Magdalena Falkman, dotter af kaptenlöjtnanten wid lifdragonregementet Daniel Johansson. Sonen Magnus war assessor i Götha hofrätt och adlades 1770 med namnet Crusenstolpe. En annan son war borgmästare i Laholm. Dottren Susanna war gift med prosten J. Kihlgren i Köpinge af Gårds härads, Ulrika med kyrkoh. i Höreryd Knut Lundqwist och Katrina Maria med kyrkoh. i Jultorp J. Grise. Chorins enka lefde ännu 1783, då hon fick åtnjuta nådår efter sin swärson i Höreryd.

12. **Lorenz Muhrbeck** 1732—1742; se wid Carlströna.

13. **Nils Angelin** föddes $\frac{29}{6}$ 1705 i Glimåkra, der fadren Jonas A., g. m. Magdalena Wallin, war komminister och innehafware af klokkaretjensten. — Wid sex års ålder blifwen faderlös erhöll han en wårdare i komministern på samma ställe Swen Scheding, som ock blef hans styffader. Dimmitterad från Christianstads skola blef han student 1723, kallades 1729 till prest af prosten Tranæus i Dusby och prestwigdes $\frac{14}{12}$ s. å. Han blef vice pastor i Dusby under Tranæi sjukslighet 1733, promovrades till magister 1734 och förordnades 1740 till vice pastor i Frillestad under kyrkoherden von Bergens suspensionstid. Han ådagalade der mycket nit för att uppspana de irrlärer, hwilka von B. kunde hafwa utspridd, eller ännu möjligen förkunnade wid de konventiklar, som han

höll och till hvilka Angelin utfände spejare. Han medgaf att några af von B:s lärjungar woro allwarlige christne, men påstod, att dennes werksamhet i allmänhet åstadkommit dels förtwiflan, dels åter andlig förmåtenhet, och förmente att "det aldrig kunde stå rätt till med von B:s och hans anhangs christendomsprincipier, utan att de måtte hafwa något annat att soulagera sig med än det, som Guds ord of uppenbarar," då de befunnits "öfwa så många konster, inwänningar, funder, ofanningar, exceptioner, förtydningar, contradictioner, upptog, eget olagliga ursåktande, försvarande, berömande, den oftyldiga nåstans missfirmande, skymfande, bedröfwande, försmåbande, bannande, hotande, förföljande, buller, oordning, partie, bitterhet, hårdhet, trotsighet, sjelfklohet, förgripelse, djerfhet och fräckhet, sanningens förnekande, Guds heliga ords förmåtna wrångande och falska uttydande, Christelig ordnings klandrande och upphäfwande etc." Då man tillser på hvilka facta A. grundar beffyllningen för allt detta, finner man uppgifwet bland annat att von B. ej upptagit offer wid barndop, icke låtit sjungas under det grafvarna igenkastades, yttrat sig strängt om dans och spel, m. m. af ungefär lika halt. Träget uppvaktade A. domkapitlet med skrifwelser angående tillståndet i Frillestad. Uti ingen af dessa underlåt han att bedja om snar befordran. Bisk. Bengelius yttrar i ett bref från Stockholm $^{19}/_5$ 1741, att Angelin, som "fatt sig i mycket god kredit hos alla rättfinta" genom sitt förhållande i Frillestad, wisserligen borde ihogkommas; dock önskade biskopen, att han wille "låta det något litet på tiden ankomma, på det de betryckta församlingarna kunde iftåndsättas och Angelin sjelf äfwen hos de afwoege behålla krediten." Långe dröjde det icke med A:s befordran. Utan att förut wara känd i Lund blef han 1742 på samma dag wald först till andre och sedan till förste stads-komminister derschådes, hwilken sednare befattning med der till hörande pastorat tilltråddes $^{1}/_5$ s. å. 1763 blef han prost i Torna härab och war utsedd till att presidera wid prestmöte 1764, men dog $^{26}/_5$ s. å., kort förrän prestmötet skulle hållas. Det till mötet församlade presterkapet biwistade begrafningen, hwar wid predikan hölls af theol. prof. Bildsteen. — Gift 1. $^{24}/_5$ 1734 med Anna Christina Silfwerroth, f. 1711, d.

1753, dotter af en holländsk köpman Hans Jöransson och Maria Calle, som war syster till profstinnan Tranæus i Dusby. De hade 15 barn, af hwilka 5 söner och 3 döttrar öfwerlefde fadren; tre söner blefwo kyrkoherdar, neml. Jonas i Skurup, Erik Johan i Hörröd och Henrik i Ronga. 2. $\frac{5}{7}$ 1754 med Magdalena Christina Leche, dotter af kyrkoherden i Torrlösa Frans L. Hon dog 1758.

14. **Johan Roth**, son af en kronobefallningsman, blef efter dimission från Lunds skola student, febermera magister 1748, prestwigd 1749, andre stadskomminister i Lund 1757, förste stadskom. och pastor i Bjellerup och Råby 1765. Död wid några och femtio års ålder $2\frac{3}{4}$ 1778. — Gift $\frac{4}{9}$ 1759 med Sara Unge; dottren Ulrika war gift med fadrens efterträdare.

15. **Ehuro Liebman** 1778—1793; se wid Mellby i Albo härad.

16. **Henric Schartau** föddes i Malmö $2\frac{7}{10}$ 1757; fadren Anders S. war rådmän, gift med Anna Katrina Falkman. Hennes bror, borgmästaren i samma stad Henrik F., uppfostrade hennes 7 barn, hwilka tidigt blefwo faders och moderlösa. S. blef student 1771, filosof. mag. 1778, prestwigdes 1780 i Calmar på kallelse af riksrådet Falkengren på Björnö och tjenstgjorde derefter i Calmar stift till 1783, då han återkom till Skåne och blef pastorsadjunkt i Söfde samt extraord. bataljonsprest wid konungens eget wärfwade regemente. 1785 blef han 2:dre stadskomminister och hospitalsprest i Lund. I denna egenkap predikade han i den numera förstörda hospitalskyrkan wid södra tullen. 1791 föreslogs han till Köpinge pastorat i Gårds härad, hwarwid konfessorium yttrade, att han "utmärkt under sin härwarande tjenstgöring de ojäfaktigaste prof af oförtruten flit och nit till Guds församlings uppbyggelse samt en rättstfaffens kristendoms utbredande, hwar till han sig helt och hållet uppoffrat, och eger han derjemte företräde för de öfrige sökande genom sin berömliga lärdom, ådagalagd genom pastoralexamen inför domkapitlet i Calmar och genom des flera gånger ådagalagde deltagande i de här wid academien warande lärdomsöfningar, hwilket alltid afslupit så, att det tillskyndat honom lärarens wälbehag och åhö-

rares aftning." 1793 blef han 1:ste stadskomminister och kyrkoherde i Bjellerup och Råby, titulerad proft 1800, häradsproft i Torna härad 1813, riksdagsman 1810. Död $\frac{2}{2}$ 1825. — Gift $\frac{22}{11}$ 1786 med 2:dre stadskomministern J. E. Barfoths enka Katrina Elisabeth Sommelius, dotter af rådman Magnus S. och Abela Cecilia Held. Med afseende på detta äktenkap, som ingicks för att vinna befordran, skall S. sjelf hafwa yttrat, "att allt ondt, som drabbat honom här i werlden, härflutit derifrån att han emot sitt samvetes warning lät förmå sig till att konservera huset." Barn: Lovisa Johanna, f. 1787; g. m. klockaren H. N. Bostedt i Wäsby. — Abigail Sophia, f. 1789; g. m. profsten B. Norlin i Quiinge. — Henrik, kyrkoherde i Mellangrefwie. — Anders Samuel, kyrkoh. i Svaröd. — Gustaf Johan, f. 1794; akad. fäktmästare i Lund; d. 1852. — Anna Katrina, f. 1796; g. m. prof., doct. Johan Norrman, lektor i Hernösand.

Otwiswelaktigt är Schartaus namn det wigtigaste i Lunds stifts historia under den nu förslutna hälften af nittonde århundradet. Under sin 40-åriga presterliga tjenstgöring i Lund utöfwade han som predikant, katechet och ensild själasörjare en wälsignelserik werksamhet, som icke war inifrånkt inom de församlingar, hwilkas ordinarie lärare han war. Genom brefsverling med många, som skriftligen begärde hans upplysningar och råd i andliga ämnen, widgabes kretsen för hans werksamhet under hans lifstid. Efter hans död har den blifwit ytterligare utsträckt genom utgifningen af hans homiletiska, katechetiska och affetiska skrifter, hwilka utöfwat stort inflytande såwål på allmogen som på presterkapet. Detta inflytande, som icke är inifrånkt till Lunds stift, skall säkert länge fortwara, om än det slawiska esterhärmandet mestadels redan upphört. En skildring af Sch:s karakter som församlingslärare och ensild menniska torde här wara öfwerflödig, då wi kunna hänwisa till "Henrik Schartaus lefnad och lära" af N. Lindeblad, Lund 1837, och till biographier öfwer Sch. af H. M. Melin i "Bidrag till Lunds Stifts herdaminne," Lund 1846, och af P. Wieselgren i biographiskt lexicon.

17. **Anton Magnus Ljunggren** föddes på Boarp i Winslöfs socken $\frac{20}{1}$ 1788; fadren Christian L. war krono-

befallningsman med landskamrerstitel; modren Gustava Ziebeth var dotter af prosten Alexander J. i Dwidinge. — Han blef student 1806, phil. mag. 1811, prestwigd 1812, med. doct. 1819, 2:dre stadskom. i Lund 1821, förste stadskom. 1825; död utan att tillträda $\frac{2}{3}$ 1827. — Gift 1822 med Sophia Kröger, dotter af lagman Adam Jordan K. och Helena Sophia Wulff. Barn: Gustaf Jordan Håkan, f. 1823; docent i estetisk vid Lunds universitet. — Helena Euphrosina Elisabeth, f. 1824; g. 1849 med konsistoriinotarien, mag. J. A. Quiding i Lund. — Anton Carl, phil. mag., och Adam Jakob, bokhandlare, födde $2\frac{6}{2}$ 1827.

18. **Achatius Johan Kahl**, född $17\frac{10}{10}$ 1794 på Hven; fadren Maurits Kahl var då pastor der, sedan i Norrwidzinge. — Han blef student 1806, magister 1814, docens i romersk wältalighet 1815, vice rektor wid Helsingborgs skola höstterminen s. å., adjunkt i österländska språken 1821, föreslogs i första rummet till professionen i samma språk 1824, prestwigdes 1825, blef 1:ste stadskomminister i Lund 1827, tilltr. 1830, blef s. å. honorarieprost, 1844 theol. doktor och 1852 L. N. D.

Gift 1828 med Maria Elisabeth Fries, d. 1834, hvars far, Anders Petter F., var med. doktor och stadsläkare i Helsingborg. Barn: Anders Gustaf Maurits, f. 1831. — Helena Magdalena Beata, f. 1833.

Skrifter: se Lunds stifts matrikel 1854.

Andra Stadskomministraturen.

1. **Mats Jönsson Ware** uppgifwes hafwa varit kapellan wid Lunds domkyrka, innan han omkring 1624 blef pastor i Harlösa; se der.

2. **Mogens** war Torbern Hasebarts "medtiener" 1632.

3. **Nils Wadbeck** 1636—1639; se wid Gårdstänga.

4. **Augustinus Andersson** uppgifwes hafwa varit förste stadskomminister 1638—1647, då han skall blifwit affatt för brott mot 6:te budet. Men då Olof Swanne, enligt hwad pag. 245 nämndt är, blef 1642 förste stadskommi-

nister, så kan Augustinus A. icke hafwa haft denna beställning under den uppgifna tiden; troligen har han varit 2:dre komminister 1639—1647.

5. **Hans Mortenssen Torslow** 1647—1667; se pag. 245.

6. **Olof Larsson Sjernås** 1667—1680; se pag. 246.

7. **Severin Torslow** 1681—1688; se pag. 246.

8. **Diderick Dwenius** 1689—1692; se wid Wäsby.

9. **Nicolaus Geslenander** 1692—1696; se wid Gjerdslöf.

10. **Johan Ågrehn** 1696—1698; se pag. 247.

11. **Corwidtz Tulin** 1699—1707; se wid Örtel-
ljunga.

12. **Samuel Fredrik Corvin** 1708—1710; se wid
Malmö.

13. **Lars Terleander** 1710—1718; se wid Dahl-
köpinge.

14. **Johannes Fabricius** 1718—1719; se pag. 248.

15. **Jöran Engellau** 1719—1724; se wid Wäsby.

16. **Peter Binberg**. Flera af Lunds församling
önskade att han skulle blifwit stadskomminister 1719, då En-
gellaus wal genomdrefs af domkapitlet och akademiska konfi-
storium. Efter Es flyttning utnämndes B. i December 1724
till hans efterträdare. Död 1727. — Gift med Elsa Maria
Ågrehn, dotter af 1:ste stadskom. J. Ågrehn.

17. **Lorenz Muhrbeck** 1728—1732; se wid Carl-
frona.

18. **Petrus Sounberg** 1732—1742; se wid B.
Ljungby.

19. **Riks Angelin** 1742; se pag. 249.

20. **Petrus Darin** 1742—1749; se wid Hammarlöf.

21. **Anders Sellman** 1749—1754; se wid Mållby.

22. **Johan Roth** 1757—1765; se pag. 251.

23. **Olof Barohn** 1766—1768; se wid S. Peters
kloster *).

*) Hospitalshyfkomannen i Lund P. Sommelius föreslog 1767 att
Mölleberga socken skulle anslås till hospitalspresten i Lund; konfistorium

24. **Per Christian Malmström** 1769—1779; se wid **Wanstad**.

25. **Ivar Ejler Barfoth**, f. $\frac{9}{10}$ 1747, blef phil. mag. 1768, extraord. regementspred. wid södra stånkska kavaleriet 1772, andre stadskom. och hospitalsprest 1779 samt dog $\frac{31}{7}$ 1784. — Gift 1. $\frac{16}{10}$ 1773 med Hedvig Emerentia Kröger, f. 1743, d. 1781, dotter af prosten i Winslöf Carl K. och A. M. Kling. Barn: Carl Adam, f. 1774; rådman i Malmö; g. m. N. N. Dalberg, hvars far war quartermästare. — Ulrika Katrina, f. 1776. — Charlotta Christina, f. 1777. — Henrik Georg, f. 1778; kallade sig Schartau; d. i Lund 1812; g. m. Elisabeth Knight, f. i England 1781. — Anna Helena, f. 1780. 2. $\frac{10}{10}$ 1782 med Katrina Elisabeth Sommelius, som blef enka 1784 och sedan gift med H. Schartau; se pag. 252. Med B. hade hon sönerna Gustaf Magnus Fredrik, f. 1783, och Ivar Ejler, f. 1785; de kallade sig båda Schartau; den sednare war kapten wid södra stånkska infanteriet och bodde en tid på Hemmeslöfs gård i S. Karups socken i Halland; g. m. en fröken Fuchtländer.

26. **Henric Schartau** 1785—1793; se pag. 251.

27. **Carl Petter Wiebe**, 1794—1799; se wid **Willeberga**.

28. **Johan Fredrik Hünemöber**, 1800—1809; se wid **Nöbbelöf** i Ejunits härad.

29. **Anders Petter Gullander**, 1809—1814; se wid **Malmö**.

30. **Lars Magnus Darin**, 1814—1819; se wid **Bara**.

---

afstyrkte det, enär dels denna socken, såsom belägen 1 mil från Lund, ej skulle kunna af hospitalspresten tillbörligen skötas, dels denne hade tillräcklig inkomst och dubbla tjänstår, tills bättre befordran wunnes. Hospitalspredikantens göromål woro werkligen rätt många; han skulle nemligen hwarje söndag hålla ottesångspredikan i domkyrkan och förrätta altartjensten i högmessan berstädes samt högmessopredikan i hospitalskyrkan, hwarje lördag hålla striftermål, hwarannan onsdag predikan i domkyrkan, hwarje torsdag predikan i hospitalskyrkan och hwarannan wecka dagliga bönestunder i domkyrkan.

31. **Anton Magnus Sjunggren**, 1821—1827; se pag. 252.

32. **Swen Nilsson**, 1827—1844; se wid Borlunda.

33. **Olof Gabriel Hesselgren**, 1844—1852; se wid Wemmerlöf.

34. **Victor Sumbra** föddes i Carlskrona $1\frac{1}{2}$ 1812; fadren war materialförvaltaren wid fgl. flottan Adolf S.; modren hette Martha Carolina Bergqwist. — Han blef student 1829, prestwigd $2\frac{1}{6}$ 1837, domkyrkoadjunkt i Lund 1841, andre stadskomminister derstädes 1850; tilltr. 1852.

Gift $\frac{3}{9}$ 1843 med Charlotta Maria Westerström, f. 1821 $\frac{10}{12}$, dotter af häradsprosten N. P. Westerström i Ausås. Barn: Jenny Maria Christina, f. $\frac{11}{7}$ 1844. — Wilhelmina Ulrika, f. $\frac{12}{5}$ 1846. — Silda Gustava, f. $\frac{10}{2}$ 1850. — Ebba Göthilda, f. $\frac{9}{2}$ 1854.

Kyrkoherdar i Silfåkra och Kefvinge.

1. **Niels** war pastor här 1555, såfom man finner af ett på fgl. geheimearchivet i Köpenhamn befinnligt register öfwer dokumenter antecknade på Lundagård 1577, i hwilket förekommer "ett widtnisbyrdh aff tho prester och thuo borgere udi Lund udgiffuit att Her Niels udi Sylagger beflagett sig for dhennom huorledes Peder Naghesen udi Sylagger haffde slaggett hannom och wiste dhennom huorledhs hand war medhfarende, dat. 1555."

2. **Petrus Johannis** ordinerades till pastor här af Tyge Asmundsen; året då detta stedde är ej utfatt i ordinationslängden, men de som nämnas näst före och efter honom äro ordinerade 1564. Troligen war han pastor ännu 1584, ty hans namn, ehuru utan boningsortens utsättande, finnes på en hyllningsfullmagt af detta år.

3. **Niels Jørgensen** omnämnes af Tryggonius (se wid Brandstad) som pastor här och berömmes som en hederlig och from man. Han har warit pastor omkring 1600.

4. **Mats** war pastor på 1610-talet enligt B. B. Wid biskopsvisitation på våren 1617 befanns att han illa stötte sitt

åmbete; han erhöåll warningar med anledning deraf och för elat sammanlesnad med sin hustru; hon kunde icke förlifas med bönderna och benämnas af biskopen "mala bestia." Herr Mats blef $^{16}/_{11}$ f. å. affatt från pastoratet och blef sedermera kapellan i Östaf. Denna befattning synes han hafwa innehåft till 1620.

5. **Peder Jensen.** Wid biskopsvisitation 1631 woro endast tre eller fyra församlingsboar närvarande; de befunnos okunnige. De andre woro sysfelfatta med fiftande på befallning af "piscator principis."

6. **Peder Pedersen,** född i Ausås $^{13}/_{9}$ 1606 och son af en klockare derstädes, nämnes som pastor härstädes 1646; han torde hafwa blifwit det samma år, ty han uppgifwes hafwa varit pastor 33 år. Död 1680. — I sju år war han gift med Elisabeth Olstedt, som också blef gift med hans efterträdare. Hennes föräldrar woro skogridaren i Malmö län Christopher Larsson Olstedt och Brita Watson, prestdotter från Grönby, hwilka bodde i D. Tweet i Hellestads socken. Hon war syster till pastorerna L. Munthe i Heflunda och Lars Tvædius i St. Røpinge.

7. **Palle Jønsfson Solberg,** son af pastorn i Solberga Jøns Wardus och född der $^{17}/_{11}$ 1641, gif i skola i Lund och blef der student under univertitetets första år. Sedan blef han kollega wid nämnde skola och prestwigdes $^{13}/_{3}$ 1674. Under de följande frigsåren "uppwaktade" han wid Rengs pastorat. Efter krigets slut ställ han varit i fråga till Kerrstors pastorat i Färs härad, hwilket pastorat han ock en tid förestod under det derwarande pastor war suspenderad. Efter kallelse af generalmajor Buchwald på Hjularöd blef han $^{30}/_{9}$ 1680 befullmäktigad till pastor i Silfåkra, der han 1681 installerades af prosten Ewen Knutsfson i Hellestad. 1687 $^{30}/_{4}$ afbrann "prestgården med innehafwande husgerådsfåker och victualieperpler, den fattige mand till störste affaknad och skada." Han dog $^{12}/_{5}$ 1714. — Gift $^{21}/_{6}$ 1681 med företrädarens enka Elisabeth Olstedt. Barn: Pehr, död som barn. — Jøns, f. 1689; d. 1731. — Benedikta, g. 1. m. Jøns Rhydius, 2. m. J. Sjöwall, pastor i Knåstorp. — Ingefred, död som barn. — Metta, g. m. O. Hinström, past. i Görslöf. —

Ingefred, g. 1. m. L. Brumberg 2. m. M. Tertorius, pastor i Burlöf. — Maria Christina, g. m. fadrens efterträdare.

8. **Henrik Brangl** föddes i Lund $^{12}/_{11}$ 1681; fadren Peter W. var såndrik; modren Metta Olofsdotter var syster till kyrkoherden J. Ottorpius i Görslöf. En annan son af Peter W. blef pastor i Hyby. — Henrik W. sattes 1690 i Lunds skola, der nyfnämnde hans morbroder då var kollega, sedan rektor, blef student 1700 och begagnade isynnerhet A. Rydelii undervisning. 1712 $^{2}/_{4}$ prestwigdes han till komministern i Lomma. Detta var den tiden vanligen ett steg till till tidig befordran. Därför blef W. inom tre år derefter, $^{19}/_{1}$ 1715, utnämnd till pastor härstädes, efter att i December 1714 hafwa undergått examen. Död $^{24}/_{5}$ 1741. — Gift $^{14}/_{9}$ 1715 med företrädarens dotter Maria Christina Solberg, som dog 1750. De hade två söner och två döttrar; af de förre var Peter kollega wid Christianstads skola, d. 1786, g. m. Helena Magdalena Bogt, och Palle kollega i Helsingborg; en af döttrarne var gift med hofrättskommisarien Glanholm.

9. **Daniel Hindbeck** föddes $^{25}/_{5}$ 1706 i Överrestad; föräldrarna woro prosten derstädes Olof H. och Elsa Sommar. — Han blef student 1723, prestwigd $^{25}/_{5}$ 1732 till tjänstgöring i Glimåkra, pastor härstädes $^{20}/_{8}$ 1742 och dog $^{12}/_{5}$ 1779. — Gift med Ingrid Wankif, dotter af prosten Anders W. i Glimåkra och Charlotta Stenhoff. Barn: Olof, past. i Wemmenhög. — Ottiliana Sophia, g. 1. m. konnet Güllich, 2. m. kyrkoh. i Billinge C. P. Kåhre, 3. m. prosten i Skaberfjö J. B. Strup. — Elsa Benedikta, g. m. fadrens efterträdare.

10. **Jakob Kröger**, son af en kronolånsman i Ödinge härad, föddes $^{31}/_{7}$ 1729, prestwigdes 1755, blef vice pastor härstädes 1774, kyrkoherde genom enhällig kallelse $^{9}/_{8}$ 1780, honorarieprost 1790; död $^{25}/_{5}$ 1792. — Gift med företrädarens dotter Elsa Benedikta Hindbeck efterlämnade han en dotter wid namn Botilla Patrina.

11. **Andreas Neslöw**, född 1733 i Hörröd, der fadren Jakob N. var pastor, blef prestwigd $^{28}/_{3}$ 1759 och pastor här 1793; död $^{8}/_{6}$ 1794. — Gift 1. med Gunilda Tengstedt,

dotter af profsten Erik L. i Ullstorp, 2. m. företrädarens enka Elfa Benedikta Hindbeck; båda äktenkapen woro barnlösa.

12. **Johan Adam Ringius** föddes 1750 i Gör, der fadren Per R. då war vice pastor, sedan pastor i Tråne; mödren hette B. C. Bagge. — Han blef student 1773, prestwigd^{18/5} 1776, extraord. bataljonspred. 1784, pastor här^{20/8} 1795, tilltr. 1797, erhöill profsetitel 1803; död ^{1/9} 1829. — Gift 1797 med Erika Sinius, dotter af profsten Samuel S. i Åsum; hon dog 1812. Barn: Samuel, f. 1799. — Per, f. 1800. — Johan, f. 1801. — Nils, f. 1803. — Katrina Maria, f. 1805. — Hans Henrik, f. 1808; phil. mag. och prest; utmärkt botaniker. — Erika, f. 1809.

13. **Johan Åkerman** 1832—1849; transp. till Knästorp; se der.

14. **Nils Bendix Mörck** föddes i Carlskrona ^{10/4} 1810; fadren war metallgjutare wid flottans warf derstädes. — Student 1825, vice kollega wid Carlskrona skola 1832, konstituerad kollega wid tyfka skolan derstädes 1833, prestwigd ^{10/11} 1836, vice pastor wid tyfka församlingen derstädes 1838, pastor härstädes genom kallelse ^{3/12} 1847; tilltr. 1849.

Gift med Erika Nyman, hwars fader war handlande i Carlskrona.

Kyrkoherdar i Hellestad, Dalby och Wonderup.

Den sistnämnda af dessa socknar utgjorde före 1680 jemte Esarp, som nu är annex till Kyrkheddinge, ett eget pastorat. De fem första af nedannämnde pastorer i Hellestad hade alltså blott de två socknarna Hellestad och Dalby; af dessa nämnes den sednate som hufwudssocken till år 1645. 1699 begärde biskop Steuchius att Hellestads pastorat måtte blifwa prebende till andra theologiska professjonen, hwilket konungen ej biföll, yttrande derjemte i fgl. br. ^{10/2} f. å. "finnandes Wi i öfrigit att de många bitjenster och långt aflägsne prebender intet annat förorsaka än hinder uti professorernes ordinarie ämbete, förbenffull och Wi hafwe stätt i de tankar dem alldeles att

ffilja ifrån hvarandra, på det att professorerne så mycket idkesammare måga kunna företråda deras professioner till discen-tium nytta, hwartill akademierne förnämligast, ja endast äro anlagde och inrättade."

1. **Henrik Jensen** uppgifves hafwa varit "fogne-präst i Helliga och Broder i Dalby kloster" 1501.

2. **Peder Henriksen** synes hafwa varit pastor här 1584.

3. **Anders Hanssøn** war pastor här 1610, då han på allhelgonadag firade sitt bröllop; han synes hafwa lefwat inpå 1620-talet.

4. **Mogens** förekommer som pastor här på 1630-talet, då biskopsvisitationer höllos i Dalby kyrka $2\frac{1}{2}$ 1631 och $1\frac{1}{2}$ 1635. Wid den förra befanns allt stå wäl till; wid den sednare befunnos Dalbyboarne, som ej hade någon substitut, dåligt underwisade i kristendomen; af Hellestads socken kommo blott få tillstådes, i anseende till det swära wädret. Pastor förmanades till trogen uppsigt öfwer underwisningen.

5. **Morthen Jørgensen** nämnes som pastor här 1645—1655. Förstnämnda är erhöil han tillåtelse att utbyta prest-gården i Dalby, hvars åbyggnader af Swensarna under fri- get blifwit uppbrända, mot ett kronohemman i Hellestad. 1646 bewiljades åt honom understöd af stiftets kyrkor för den honom öfvergångna olyckan och 1647 timmer af kronans skogar till prestgårdens uppbyggande. 1655 om sommaren har han un- derskrifwit en hyllningsfullmagt.

6. **Sven Knutsson** (Sveno Canutius). Om denne i Skånes historia märklige mans släktförhållanden har man ingen kunskap. Af tillnamnet Ronnovius, som stundom til- lägges honom, och en del andra uppgifter kan man sluta till att han varit från Ronneby, och af uppgifter om hans ålder finner man att han varit född 1627 eller 1628. Som student war han informator i professor Olof Baggers hus. Detta antyder att han gjort sig känd för goda kunskaper; också synes hans underwisning haft god framgång, enär en af disciplarne blef biskop på Seland wid 29 års ålder. 1655 $2\frac{1}{12}$ prest- wigdes han till pastor i Hellestad. Han omnämnes i konsist. acad. protokoll 1672 såsom författare till ett poem till biskop

Winstrup, hwilket han låtit trycka utan censur. Efter egen deprecation och på biskopens förbön erhöill han tillgift för denna driftighet. Wid riksdagen sistnämnde år war han sitt stifts ombud. Han ställ då hafwa utwerkat konungens bifall till en ansöfning att Dalby kyrka måtte få uppbåra socknens kronotonde till sitt underhåll, men resolutionen uppgifwes hafwa förkommit, och saken gick aldrig i verkställighet. För egen och efterträdarens förmon begårde han att Bonderups och Esarps socknar skulle förenas med Hellestads pastorat, hwilket K. M. i så måtto bewiljade ¹³/₁ 1673, att Bonderups socken förenades med Hellestads pastorat, då deremot Esarp lades till Kyrkhebdinge. 1677 blef Swen Knutsson prost i Torna härad. Ej nöjd med den wanna tillökningen af sitt pastorat önsfode han 1680 att med bibehållande af detta blifwa pastor i Lund. Medan pastorn der Hans Ernstsen ännu lefde, men ansågs wara "så hart deran, att han i det samma måste affalla," androg Swen Knutsson denna sin plan för biskop Hahn, som då war i Upsala, försäkrande sig hwarken af girighet eller äregirighet, utan endast med affeende på Guds ära och församlingarnas uppbyggelse, önska denna befordran, och åberopande såsom skäl till densamma 1. sin trohet mot konungen, i följd hwaraf han med sin wälfärds och sitt lifs pericel under kriget blifwit qwar wid sitt fall, 2. båda de ifrågawarande fallens ringhet, 3. att flera stadspastorater fått landssocknar sig tillagde och 4. sin capacitet, den han ej wille rosa, men förmenade allom bekant wara. Detta förslag wann ej gehör, och Swen Knutsson synes ej hafwa förtörnats deröfwer. Hans werksamhet för Skånes incorporering med det öfriga Sverige är ofwan p. 62 ff. omtalad. Han ådagalade derwid onekligen mycken "vigilance och dexteritet" samt stor ihärdighet, ehuru han ådrog sig owänskaper och ledsamheter. Af biskop Hahn åtnjöt han ett utmärkt förtroende och användes mycket ofta som domkapitelsledamot och som biskopens ombud wid undersökningar angående presters förhållande i flera härader. Då biskopen ej war i Lund, lämnade Swen Knutsson honom underrättelser om hwad som här nere föregick, bedjande att det skulle hållas tyst "från hwem det kom." Wid alla slags frågor, som af biskopen afgjordes, befinnes han hafwa haft sin hand med i spelet. En f. d.

flockare i Söfde, wid namn Magnus Tideman, angrep honom "i några skrifter," särdeles ett bref till generalguvernören och ett till Swen Knutssons egen swåger Hans Hansson Werming, flockare i Söfde, "uti en och annan mätto med sådana ordeformer, som hans honneur och dignitet toucherade." Biskopen yttrar i ett bref ¹⁴/₁₀ 1684 att T. "måtte wara extreme malitiosus och arg, eller ock intet wid sitt fulla förstånd." T. måste 1685 erkänna, att han "utan rätt, fog eller skäl alltför groft sig utlåtit" emot prosten Sw. Knutsson och "förpliktat sig att aldrig muntligen eller skriftligen, mycket mindre med gerningar sjelf eller genom andra angripa bemelte probst, tackandes derhos för hans wisade indulgence" o. s. w. 1686 war Sw. Knutsson åter riksdagsman och 1688 erhöll han magistergraden, för hwilken han 1684 disputerat. "I anseende till pastoratets ringa wilkor och derföre att han under friget mycket ondt slitit och stor skada tagit" erhöll han en lifstidsdonation af ett hemman i W. Tveet af Hellestads socken. Efter biskop Hahns tid synes hans inflytande hafwa minskats; måhända woro också hans krafter af åldren förswagade. Wid biskopswoalet 1688 erhöll han endast en röst, nemligen af kyrkoherden i Konga Christen Alrom. Prosten Hambræus i Malmö anmälde 1690 att Swen Knutsson på olika tider döpt två barn, som en qwinsperson der i socknen haft med en wantmakare i Malmö Michel Kengel; H. förmente att det bort honom notificeras och att genom Sw. Knutssons förfarande "synd och hordomslasten, som der å orten bedrefs, märkeligen patrocinerades." Död ¹/₁ 1699 och begrafwen i Hellestads kyrka. — Gift 1. 1657 med Ingrid Hansdotter Werming, som dog ⁷/₁ 1687 wid 51 års ålder; med henne hade han tre barn, af hwilka Knut war pastor i Borgeby och Ingeborg g. m. Lars Tyædius, pastor i St. Köpinge. 2. 1688 med Elisabeth Schult, som dog ⁷/₄ 1730 82 år gammal. Öfwer henne och hennes man är ett epitaphium uppfatt i Hellestads kyrka af Mathias Schult, rådman i Christianstad, och Johan Ursell, pastor i Harlösa, af hwilka den förre war son och den sednare swårson till hennes bror.

7. **Dlaus Troilius** blef pastor här 1700, trans:

porterades 1705 till Helsingborg och derifrån 1711 till Jems-
hög; se der.

8. **Simon Aquilonius** 1705—1710; se wid Håslöf.

9. **Thomas Rayng**, son af rådmannen Hans L. i
Christianstad, prestwigdes $21\frac{1}{12}$ 1703 till komminister i Far-
hult. Han skulle bo på annexhemmanet för att sålunda slippa
att wistas i det rustliga presthuset, men prestfamiljen fordrade,
att han skulle bo och hafwa sitt uppehälle uti prestgården, och
wille dertill twinga honom till äktenskap med en af prestdötts-
rarne, som "ide woro så uppfostrade eller artade att man i
framtiden kunde hafwa någon förnöjelse." Han klagade 1705
att det blef hans själ långt att bo bland dem, som friden ha-
tade, och bad att blifwa befriad derifrån. 1709 war han i
fråga till Reslöfs pastorat och blef följande året pastor här-
städes. Han war infallad till examen i Augusti s. å., men
ursåktade sitt uteblifwande med sin sjuklighet. Död i början
af år 1731. — Gift med Anna Borup; deras dotter Anna
Greta blef gift med fadrens efterträdare.

10. **Johan Hedensflog**, köpmansson från Ystad och
kollega wid derwarande skola, blef $\frac{3}{7}$ 1731 pastor härstädes.
Han omtalas såsom en wälmenande och hederlig man. 1748
afbrann prestgården. Då han en påskdag red mellan Dalby
och Hellestad medförande i en påse det offer, som han fått på
förra stället, råkade han ut för en hof tartarer, hwilka togo
från honom alla penningarna, men låto honom ofskadd forisätta
färden. Död $29\frac{1}{4}$ 1753. Under vakansen förestods pastoratet
af A. Ahlström, sedan pastor i Gesste. — Gift med företrä-
darens dotter Anna Greta, med hwilken han hade 8 barn;
af dessa nämnas endast tre döttrar, Hedvig g. m. Lars Thu-
lin, past. i Hofby, Elsa Dorothea g. 1. m. kyrkoh. i Glad-
sar J. Broberg, 2. m. profsten i Borgeby S. Schlüter och
Margreta Helena g. m. Andreas Stolt, som sist war pa-
stor i Høj.

11. **Samuel Guthman** tillträdde detta pastorat 1755
och war här till 1764, då han erhöll transport till Bunkesflob.
De nio år han war pastor i Hellestad woro oroliga genom
hans ständiga tråtor med hustru, medhjelpare och åhörare. Se
wid Bunkesflob.

12. **Petrus Muncz** var som theologie adjunkt pastor här 1764—1772; se pag. 199.

13. **Johan Jakob Sellman** 1772—1778; se pag. 236.

14. **Samuel Lemchen** 1778—1791; se pag. 235.

15. **Carl Johan Eberstein** 1791—1796; se pag. 238.

16. **Christian Wählin** 1796—1808; se pag. 240.

17. **Grik Hallenborg** föddes i Thorestorps pastorat af Götteborgs stift $24/9$ 1762; fadren var landtjägare och landtbrukare. — Han blef student i Lund 1785, i Greifswald 1791; wid det sistnämnda universitetet blef han oc magister s. å., hwarpå han återwände till Lund; blef der theol. kandidat 1799 och licentiat 1801, theol. docens 1802. 1808 blef han prestwigd och utnämndes s. å. till theologie adjunkt samt pastor och proft härstädes. Såsom förste th. adj. behöll han efter 1814 samma prebende. Han ansågs för ytterst klen theolog och erhöil, ehuru licentiat, aldrig doktorshattens. Död ogift 1825.

18. **Bengt Jakobsen Bergqwist** föddes $23/8$ 1785 i Gumlösa socken; fadren var murare. — Efter skolgång i Christianstad blef han student 1803, phil. mag. med andra hedersrummet 1811 ¹⁰⁾, prestwigdes $15/12$ s. å. och blef äfwen s. å. docens wid prestseminarium; 1814 blef han extra-ordinarie adjunkt wid samma inrättning. Ehuru flera gånger föreslagen till akademiska och presterliga befattningar wann han först tolf år derefter någon befordran, då han $1/12$ 1826 utnämndes till theol. adjunkt och pastor härstädes. 1827 blef han proft, 1830 theol. doktor, 1833 tredje och 1844 andre theol. professor med bibehållande af Hellestads pastorat. Död $10/4$ 1847. — Gift $28/8$ 1830 med Christina Maria Blomberg, dotter af en garfware i Lund och enka efter sabelmakaren Henrik Dahl derstädes. Barn: Jakob Otto Henrik, s. 1831, student. — Pjerstin Maria, s. 1834. — Hedvig Elsa Petronella, s. 1836. — Otto, s. 1839.

¹⁰⁾ I fakulteten voterades om primatet wid promotionen, hwilket genom 4 röster bestämdes åt Johan Blomstrand (sedan lektor i Werjö); 3 röster tillföllö Bergqwist. Det beslöts sedan att ultimatet äfwen skulle wara hederstrum.

Utan att egentligen vara vetenskapsman utöfwade B. såsom akademiskt föreläsare en widsträckt och nyttig verksamhet och egde ett hellsamt inflytande på prestbildningen icke ensamt inom Lunds stift. Från 1812 till 1827 förestod han S. Peters klostres pastorat och efter sistnämnde år predikade han nästan söndagligen i sina prebendeförsamlingar. Hans predikstolstal utmärkte sig genom innehållets grundlighet samt framställningens klarhet. Som katechet hade han äfwen en icke wanlig förmåga. Hans predikoutkast, predikningar, förklaring öfwer Matthæi evangelium och öfwer Luthers kateches äro mycket spridda folkböcker, hwilka med nytta begagnas. I sin ungdom war B. phosporist, skref ofta vers och lyckades stundom rätt wäl, t. ex. i en tillegnan af arbetet om Förnuft och Uppenbarelse till dåwarande universitetskansleren. Ekonomiskt obestånd gjorde hans sednare år bekymmersamma och minskade det anseende, som han en tid åtnjöt och som säkert skulle beredt honom biskopsförslag i mer än ett stift, om ledighet inträffat omkring 1830.

Skrifter: se Lunds Universitets Matrikel år 1846.

19. **Ebbe Gustaf Bring** 1850—1851; se wid Uppåtra.

20. **Anton Niklas Sundberg** föddes i Uddewalla $27\frac{1}{6}$ 1818; föräldrarna woro hattmakaremästaren Swen S. och Sara Katrina Lund. Efter att hafwa genomgått Uddewalla skola och Götheborgs gymnasium blef han student i Upsala 1836, magister derstädes 1842 med första hedersrummet, theol. kandidat 1845, docens i symbolik och dogmhistoria s. å., i theologiska pränotationerna 1846, utnämndes $20\frac{1}{5}$ 1849 till theologie adjunkt i Lund och pastor i Kerrstorp, till proft $5\frac{1}{12}$ s. å., till professor i dogmatik och moral samt pastor i Hellestad $2\frac{1}{4}$ 1851. — Gift 1853 med Clara Christina Charlotta Rock.

Kyrkoherdar i Bonderup och Esarp.

1. **Andreas Erasmi Nicopiensis** prestwigdes $22\frac{1}{8}$ 1569 till pastor i Bonderup. Han war ännu 1585 pastor

hår, då han erhöll konungens tillåtelse att utan afgift begagna en kronans fästa i Bunderup. Som han kallas pastor ensam i Bunderup, torde denna socken ensam utgjort ett pastorat, som synes varit patronellt. Konungen skref nemligen $\frac{12}{10}$ 1569 till läns-mannen i Lundegårds län Jörgen Marswin, att han icke skulle "befatte sig med Bunderup sogn, men ubehindret lade Claus von Unger skicke sognepräst dit."

2. **Jens Gregerfen** var pastor i Bunderup och Esarp troligen redan 1611 och dog $\frac{17}{10}$ 1626 samt begrofs i Bunderups kyrka jemte sina hustrur Marna Andersdotter och Magdalena Jörgensdatter; utom dessa har han haft en tredje hustru wid namn Klare Jörgensdatter, som 1628 låtit lägga en grafsten öfver "sin fiere hoshonde Her Jens Greerfön, sognepräst til Bunderup och Esarp sogner."

3. **Peder Jörgensen** omnämnes som pastor här 1626—1657; måhända har han varit det ännu längre. Wid bifstovsvisitation 1631 $\frac{22}{2}$ i Dalby borde äfwen folket från Bunderups pastorat infunnit sig, men få tillstådeskommo; pastor uppgaf att de flesta af nattwardsungdomen dött af pesten. Allhelgonadagen 1634 hölls visitation med dessa socknar, och christendomskunskapen befanns medelmåttig. 1633 erhöll hr Peder konungens bref till läns-mannen i Lundegårds län Thage Thott att "aarligen lade hannem bekomme nogen hielp til sin Ildbrand." 1646 fick han konungens expectansbref på bättre lägenhet, om han till sådan kunde blifwa lagligen vocerad. — Med sin hustru Katrina Erikdotter hade han sonen Erik, som blef häradsprost och pastor i Ausås, och dottren Pernilla, som blef gift med sadrens efterträdare.

4. **Dloff Pärsson**. Den kongl. skrifwelse af $\frac{13}{1}$ 1673, enligt hwilken Bunderups socken wid inträffande ledighet skulle förenas med Hellestads pastorat, innehöll äfwen att "Herr Dloff Pärsson skulle accommoderas med något godt och honom anstående pastorat, så snart något sådant blefwe ledigt." I anseende till sitt dåliga uppförande sattes han 1680 till pastor icke i ett bättre fall, utan i Stångby, som då ansågs för en mycket ringa lägenhet. Se der.

Kyrkoherdar i Eswerlöf och Slimminge.

Deffa socknar synas hafwa blifwit förenade 1555.

1. **Oluff** war pastor här 1618 och troligen ännu 1635. 1618 $\frac{3}{5}$ hölls biskopsvisitation, då folket förmanades till flitigt bruk af Guds ord, men allwarligt bestraffades för wårdslöshet om ungdomens underwisning; klockaren ålades att med mera nit stöta sina åligganden, såwida han wille undwika af sättning. 1635 $\frac{16}{2}$ hölls visitation i Eswerlöf, der folket befanns alldeles ofunnigt, och klockaren måste genom skriftlig förbindelse, hwilken af pastor emottogs, lofwa att före pingsten lära ungdomen katechesen. Slimminge sockens ungdom, som s. å. war kallad till S. Willie till visitation, befanns wara wäl underwisad.

2. **Söffren Lauritzen** nämnes som pastor här 1636 och 1648.

3. **Söffren Jörgenssen** uppgifwes hafwa blifwit pastor 1653; 1655 war han det säkert. En hans dotter blef gift med esterträdaren. H:r Söffren dog 1684. Wid hans begrafning företogo klockarne från Hellestad, Lyngby och Womb sig det orådet att sjunga en latinisk psalm, utan att tillspörja de närwarande presterna. Alla tre klockarne suspenderades, men togos till nåder igen, sedan de $\frac{14}{5}$ s. å. gifwit revers på förbättring och afbedt sin förseelse, försäkrande att de "alldrig tänkt sådant kunna wara någon till wedermöda, långt mindre emot uniformiteten, helst de i Swenska kyrkiofskatten funno de latiniske lif-psalmer införde:" de bedyrade och att, om de känt biskopens wilja uti ifrågawarande post, "då hade de heller önskat aldrig hafwa warit till, än Ed. Högw. dermed förtörna."

4. **Johan Delreich** blef 1685 $\frac{18}{2}$ h:r Söffrens esterträdare och måg. I hans tid utgjorde prestgårdens utfäde 18 å 20 skeppor råg och 2 skeppor korn, stundom mindre; en stor del af prestgårdens åkrar war förderfswad genom flygsand. Tionden utgjorde 54 tunnor spannemål. Delreich erhöll 1696 transport till Åsum, som han 1698 tillträdde; se der.

5. **Pål Billing** föddes omkring 1660 i Billinge, der fadren Johan Hansson war prost. Omkring 1684 blef han student i Köpenhamn, 1688 war han informator hos profsten

Batersson i Stödhaf, som intygade att han war in informando industrius et felix, hade wäl anlagt sin tid till philologiska och theologiska studier och war i lefwernet nykter och tjenstaktig samt dersföre alla goda behaglig. B. war äfwen informator i Torlösa och Bosarp. 1696 war han i fråga till pastorat och konsevation af presthuset i W. Sallerup; 1697 erhöll han kunglig fullmägt å Eswerlöfs pastorat, som 1698 tillträdde. En ryss fånge wistades 1711 i Eswerlöfs pastorat. B. hade af biskopen till länns en traktat om den mustkowitziska religionen, hwaraf han funnit att "de mustkowitzer icke äro så grofwe uti sin Gudstjenst, som han förut trott". Det hade lyckats B. att få ryssen till att erkänna Guds treenighet, och "Rysfarnas transsubstantiation" wiste han allsintet utaf. 1715 afbrann prestgården och B. blef huswill med hustru och åtta barn, af hwilka det yngsta låg wid modrens bröst. 1731 begärde han att få lämna pastoratet åt M. Lindewall, hwilket af konungen bifölls, sedan konsistorium tillstyrkt det med intyg om B:s wälförhållande under friget, "flitiga kunskapande och brefs förfordrande till kongl. ¹¹⁾ arméen." Hwilket är B. dog finnes ej antecknad. — Gift med Anna Maria Hein, dotter af kyrkoh. i Bosarp Christian Hein. Af deras fyra söner war Johan past. i Slågarp, Lars i Öfraby, Christopher i Åkarp och Samuel i Swedala.

6. **Martin Lindewall** war skåning och troligen bror till Olaus L., pastor i Hästveda. 1720 och 1722 responderade han i Lund under A. Rydelius för en afhandling, som han sjelf författat, hwarefter han blef philosophie magister. Han prestwigdes $\frac{5}{5}$ 1725 och blef genom företrädarens resignation 1731 pastor härstädes. Wid visitation 1740 fann profsten Borup att i Slimminge gick allting wid gudstjensten "hederligen och ordentligen" till. L. war skicklig botaniker och läkare, hade mycken medicinisk praktik samt war för öfrigt en andningswård och hederlig man. Om kyrkornas reparation, hwilka i början af hans ämbetslid woro mycket förfallna, drog han oförtruten omsorg. 1747 blef han prost i Torna härad. Död 1763.

¹¹⁾ Notarien hade i konceptbrefwet skrifwit wår armée, men biskop Sinnerius har utstrukit wår och satt kongl. i stället.

7. **Jakob Falkman** föddes i Malmö $21/8$ 1729; föräldrarna voro justitieborgmästaren derstädes Henrik F. och Maria Elisabeth Stein, köpmansdotter från samma stad. — Från Malmö skola kom han 1746 till akademien i Lund och blef student; 1752 reste han till Greifswald och blef der magister 1754. E. å. blef han kollega wid Malmö skola, prest 1760, kyrkoherde här $3/2$ 1765. Död $20/7$ 1781. — Gift 1765 med Anna Elisabeth Mandorff, dotter af prosten Olof M. i Grönby; hon dog $11/4$ 1784 wid 46 års ålder. Rådärspredikanten Erik Kruse klagade 1783 att hon fräntagit honom kyrkans böcker och nekade honom tillbörligt underhåll.

8. **Magnus Stobæus** 1782—1794; se wid Willeberga.

9. **Jöns Henrik Schreil** föddes i Dvarnby 1752; fadren Anders S. blef sedan pastor wid S:t Petri förs. i Östad. — Han blef student 1768, prestwigd $12/6$ 1776, extraord. bataljonspred. wid Mörnersta husarregementet 1783, pastor här $7/5$ 1795; tilltr. genast; honorarieprost 1813; död $11/12$ 1834. — Gift 1795 med Johanna Sophia Taufon, dotter af rådman Gudmund T. i Helsingborg, som war prestson från W. Ahlsted. Barn: Fredrik Magnus, f. 1802; d. som mag. och docens i Lund. — Lovisa Eleonora, f. 1800; g. m. assestor E. Wenster i Lund.

10. **Lars Magnus Strömsten**, född $3/11$ 1796 i Engelholm, der fadren war rådman, blef student 1815, prestwigd $17/12$ 1819, lärare wid Gjörlöffa skolan i Landskrona 1824, bataljonspred. wid Wendes artilleri 1832, pastor här $28/10$ 1835; tilltr. 1836; honorarieprost 1843; död $7/6$ 1846. — Gift 1823 med Sara Juliana Wählin, f. 1804, dotter af prosten, dr. L. P. Wählin i Norrhviddinge. Barn: Maria Lovisa, f. 1823. — Charlotta Wilhelmina, f. 1825. — Lars Magnus Wilhelm, f. 1827. — Carolina Juliana Mathilda, f. 1828. — Peter Samuel Abraham, f. 1830. — Carl Otto Theodor, f. 1834. — Magna Johanna Laurentia, f. 1836. — Ebba Ulrika, f. 1839. — Fredrik Christian Emanuel, f. 1840.

11. **Bror Thure Brorström** föddes i Carlskrona $1/11$ 1807; fadren war då stadskomminister der, sedan prost i

Borreby. — Han blef student 1822, prestwigd $\frac{20}{6}$ 1830, phil. mag. 1832, vice pastor i Fulltofta 1839—1844, prebendekomminister i Husie 1844—1850, pastor här $\frac{20}{6}$ 1847; tilltr. 1850; honorarieprost 1853.

Gift 1844 m. Emma Rosenqvist, dotter af inspektoren på Löberöd Magnus R. och Hedwig Maria Gullander, profsdotter från Branstad.

Kyrkoherdar i Hardeberga och Sandby.

1. **Jens Hammerlén** var pastor i "Sandby og Harrebierre" efter 1611, troligen till 1621 i April, då enligt B. B. dominus Johannes dog; som namnen Johannes och Joannes ofta förverlas, kan gerna Jens H. menas i denna uppgift. Biskopsvisitation hölls i båda församlingarna $\frac{20}{4}$ 1618, då pastor och flockare befunnos försumlige i katechisation.

2. **Jens Adzershön**, som varit skolrektor i Helsingborg, blef efter långvarigt tergiverserande pastor härstädes, hwartill han prestwigdes $\frac{1}{7}$ 1621, alltså icke tre månader efter förträdarens död. Detta ansågs den tiden för ett långt dröjsmål med en pastoretillsättning, som ofta stebde inom en månad efter ledighetens inträffande; nuförtiden har man mera tålmod. Vid visitation 1631 $\frac{22}{2}$ i Sandby befanns kristendomskunskapen flen; likaså 1636, då visitation hölls i Hardeberga med båda socknarna. Jens Adzershön lefde till 1637.

3. **Claus Pedersen Holstrup** blef under biskopsvalens i Lund $\frac{14}{7}$ 1637 prestwigd i Köpenhamn af biskop Hans Resen "till Sandby og Havrebierg i Skaane," enligt uppgift meddelad af Fr. Barfod i Köpenhamn.

4. **Swend Pedershön** (Sveno Petrus) blef pastor här $\frac{17}{6}$ 1644 och var det till 1683. 1672 erhöll han konungens försäkran om att hans son framsör någon annan skulle succedera honom, såvida han befanns skicklig till pastor. Sonen Peder blef också hans successör. Entan hette Kirstine.

5. **Peder Swensson Harrebergh** (Duromontanus) disputerade 1675 i Lund under theol. prof. P. Holm.

1683 $\frac{10}{7}$ prestwigdes han till pastor härstädes. En vecka förut hade han afgifwit följande förbindelse: "Såsom ett flamligt pasquill är utspridat, som H. H. Biskopen och andre redlige män högligen angriper, alltså lofwar jag och mig förpliktat på det högsta att skola mig ombeslita derom att inquirera och ransaka, hwem dertill varit auctor eller det hit till landet fört eller utspridat hafwer, så och hwem samma skandfriskt nu kan hafwa, derom jag strart och utan uppstof skall gifwa H. H. Biskopen och Consistorio tillkänna; men der jag sådant antingen skulle förtiga eller något exemplar (som jag kan öfverkomma eller förnimma hos någon att finnas) fördölja, då skall jag wara skyldig såsom en offentlig menedare detsamma straff utan all enstyllan att lida och undergå, som bemälte pasquillant med sitt lättfärdige och skälmste friskt förtjent hafwer, hwilket jag sålunda med egen hand härmed betygar och med Själs ed bekräftar." Flera studenter afgäfw o samtidigt enahanda förbindelse. Peder Swensson dog 1698. — Hans enka Johanna bodde qwar i Hardeberga, och kyrkoherden Carstens lofwade att skaffa huswärelse åt henne; dottren Anna begärde 1735 "hospitalsåtnjutande i Lund".

6. **Peter Carstens** (Petrus Castanæus), troligen Malmö-bo, född omkring 1656, blef student 1676 och wistades 1680 som informator i Röderup hos prosten Olof Aquilonius. 1688 rekommenderades han af generalguvernören von Ascheberg till Öspihults pastorat. Efter med heder undergången examen blef han $\frac{9}{7}$ 1689 pastor i S. Peters kloster, hwarifrån 1699 transport erhöles till Hardeberga. 1697 klagade han deröfwer att många af hans församling brukade besöka stadskyrkan i Lund. Han wille i början af år 1724 affå pastoratet åt sin hustrus systerson Christian Bagger (se wid St. Harrie). Död i Februari 1724. — Hans första hustru hette Anna Mårtensdotter Wiborg; andra hustrun hette Maria von Brunow och hade förut varit gift med två pastorer i N. Bram, G. Gemzæus och S. Lorell; hon dog 1736.

7. **Andreas Nydelius** war som filosof. prof. pastor härstädes 1725—1730; se pag. 143. Församlingarna protesterade mot att pastoratet skulle bli prebende; domprosten Humerus ansåg härpå affeende böra fåstas, alldenstund det wore

"enligt med kongl. kyrkolagen, kongl. förordningar, praxi apostolorum samt orthodoxorum statutis att församlingarne sige niuta sitt wahl uti hwad som skäligen wara kunde;" prof. Hergardt förmodade att de för den uppbyggelse, som Rydelius kunde bereda dem, snart skulle förgåta det litetla timliga besvär, som det kunde orsaka att pastoratet blefwe prebende.

8. **Carl Tiliander** war son af regementspastorn Niklas T., som tillhörde en småländsk släkt af gemensamt ursprung med den Linnésta. Släkterna Linnæus, Lindelius och Tiliander skola hafwa tagit sina namn efter en lind med tre stammar, hwilken wärte mellan Jonsböda och Lindhult i Sunnerbo härads, och det berättas att lindens tre stammar gått ut samtidigt med de tre nämnda släkterna. — Carl T. studerade under A. Rydelius och blef magister i Lund 1726 samt erhööll som theologie adjunkt fullmagt på Hardeberga pastorat ²⁵/₁₀₀, 1731. Han befinnes hafwa med mycken iswer bestraffat fylleri, hwaröfwer en frögare i Sandby så förtörnades att han hotade att skjuta honom ihjäl samt angrep honom med håniska och smådefulla ord. T. sökte ofta transport, äfwen till mindre pastorater, såsom Wemmerlöf 1733. I slutet af år 1740 erhööll han ändtligen transport till Jönköping. Der tjänade han biskop H. Benzelius och Lunds domkapitel genom att på enstild wäg söka att få de olagliga suspensionedomarna öfwer von Bergen och P. Muhrbeck stadfästade, hwilket litwål ej lyckades. Benzelius har på en pro memoria skrifwit: "Mag. Tiliander får bref med morgondagens post at willa bewaka Hofrätten om v. Bergen, som förliudes årna sig till Jönköping at förswara sig och Muhrbeck." Det war förmodligen med anledning af här äfystade skrifwelse som T. ³/₁₂ 1741 i bref till Lunds domkapitel försäkrade sig hafwa med all flit sökt öfwer tyga hofrättens ledamöter, att mot v. Bergen borde strängeligen förfaras; han lofwade ytterligare "härwid göra allt hwad hans skyldighet fordrade" och önskade: "Gifwe Gud at jag så wist kunde dermed uträtta det, som Ed. Högw. och Max. Ven. Cons. påsyftar, som derwid af mig ingen möda sparad skall." T. presiderade wid prestmöte i Wexjö 1745, blef theol. doktor s. å., war riksdagsman 1742 och 1751 och dog 1765. — Gift 1. ³/₈ 1731 med Sophia Dorothea Schultén, d. 1743,

dotter af theol. prof. i Lund Carl S. 2. med M. Selander. Sonen Peter war theol. dokt. och pastor i Wireslad af Werjöstift samt fader åt Carl T., hwilken dog i Lund 1806 som astronomie observator och besjongs af Ling och Tegnéer.

Utom disputationer, hwilka nämnas i Lidéns disputationskatalog, utgaf T. några predikningar.

9. **Gustaf Ernest Bildstein.** Efter Lilianders transport förordnade R. M. att pastoratet ej längre skulle blifwa prebende, och förslag upprättades af domkapitlet, men församlingarna kallade Bildstein, hwilken också blef som theol. adj. 1741 pastor härstädes och innehade detta pastorat äfwen som 4:de theol. prof. från 1750 till 1763, då han med tredje theol. professionen fick Stångby pastorat; se der.

10. **Sven Johan Munthe** war som 4:de theol. prof. pastor här 1764—1769; se wid Stångby.

11. **Glaes Blechert Trozelius** föddes i Augusti 1719 af föräldrarna prosten i Lofsta af Linköpings stift Bengt T. och Maria Edling. Tidigt fader- och moderlös begagnade han under mycken fattigdom undervisningen i Linköpings skola och gymnasium, hwarefter han 1737 blef student i Upsala. Derefter hade han kondition i flera förnåma och ansedda hus. 1741 kom han till Lunds universitet, blef der magister 1745 och kort derefter docens i praktiska filosofien. 1750 blef han docens i ekonomien i Upsala, höll talrikt besökta föreläsningar i denna wetenskap och war sjelf en flitig åhörare af Linné. På kallelse af past. primar. i Stockholm blef han prestwigd 1754 och tjenstgjorde fem år som adjunkt wid storkyrkoförsamlingen. Under tiden blef han 1756 kongl. hofpredikant med tour och befordringsrätt samt förordnades 1758 att i denna egenkap werkligen "uppvakta wid hofwet," men s. å. utnämndes han till ekonomie professor i Lund, hwilket ämbete han 1759 emottog. Akademikanslern friherre N. Palmstjerna hade fattat ynnest för T. för hans lärda förtjenster och i den tidens mening frisinnade tänkesätt, samt genomdref hans professorsutnämning oaktadt starkt motstånd af akademiska konsistorium, som icke wille till profession föreslå en person "utom wärket." Först 1769 erhöil T. någon betydlig lön som professor, då han utnämndes till pastor och prost i Hardeberga. Året förut sökte

han förgäfwes S:t Peters klosterns pastorat. I sina besvär öfwer utslutning från förslaget yttrade han att, om han finge det lilla pastoratet, kunde han understödja den förre pastorens fattiga familj, och försäkrade att pastoratet skulle blifwa med nitfull omsorg skött, hwarjemte honom "lämnades ett gladt tillfälle att i menlös ro och sina sinnens förfriskning på det prästen tillhörande jordstycke offentligen utwisa hwad theorie förenad med praxis förmår werka till en sannskylbig förbättring af landets allmänna hushållning;" äfwen klagade han öfwer 17 förolyskade ansöfningar och wid akademien öfwergångna lidanden, som han trodde wara allmänt bekanta. Uti sin förklaring öfwer deska besvär yttrade konsistorium att, då dr: Trozelius så mycket klagade öfwer sin fattigdom och pastoratet war litet, skulle det säkert ej sätta honom i stånd att hjelpa den fattiga prestfamiljen, och att jordstycken för återbrukserpenter ej selade, så att prestens tillhörighet icke dertill behöfde brukas, samt hemställde huruwida icke T. gjort sig skyldig till laga näpft och ansvar genom sin klagan öfwer 17 förolyskade ansöfningar. Äfwen den adertonde förolyskades, men T. hade likwäl s. å. den hugnaden att wid universitetets sckularfest blifwa theologie doktor. Som profesfor i Lund utgaf T. öfwer hundrade disputationer, somliga öfwer mycket allmänna ämnen, t. ex. en med titeln: "uppmuntring att rätt nyttja landsens goda," somliga åter öfwer mycket speciela, såsom "om nyttiga inrättningar wid Kjeslinge mölla," "beskrifning på en brukbar och fördelaktig Hackelse-Machin," "ett fördelaktigt Tröskewärk" o. s. w. Några af sina disputationer wille han hafwa ansedda för theologiska, t. ex. "de sacerdote botanico" och en annan "de sacerdote ad res oeconomicas obligato." Alla öfwerflöda de af ypperliga pecoralier, men främst bland dem står i detta hänseende den med titeln "tankar om kronobrännerier," i hwilken han på det naivaste fått söker bewisa fördelarna af denna inrättning, som beredde åt "menigheten en fröjdetår," och beprisar konungens wisshet att "af sjelfwa giftet utfuga den helsosammaste sötma." Författaren war nu lifa ifrig rojalist, som han förut warit frihetstidens regering tillgifwen. Trozelii disputationer blefwo föremål för många spessulla anfall i tidningar, dels för den ymniga anled-

ning dertill, som afhandlingarna sjelfwe och deras förswar erbjödo, dels dertfore att författaren mycket högt skattade sina egna förtjenster och med största förtrytelse upptog att andra wårderade dem mindre högt. I Lunds Weckoblad berättades huru han wid en disputationsakt på en opponents anmärkning icke haft annat swar att gifwa än: "ta måj fan, har icke jag rätt och Ni galit." I Stockholmsposten gjorde man sig lustig öfwer hans afhandling med titeln: "Landtmannagenwäg till frukttrån," hwilken "kunde komma mången wäl till pass, som hittills haft mödan att klifwa öfwer plank, då deremot egare af fruktträdgårdar torde helst önskat att dylika genwägar ej blifwit upptäckte." Särdeles häftiga blefwo anfallen, då T., med åberopande af sina öfwananförda förtjenster som prest och theolog, wille blifwa theologie professor, hwarpå han tyckte sig hafwa mycket wäl grundade anspråk. Han råkade då i kollision med Munk och Heflén och föreflogs werkligen till domprost 1777. Munk troddes hafwa skrifwit åtkilligt mot T. i Lunds Weckoblad samt utrustat en magister Kierrulf (prestson från Gråmanstorp) till att wid disputationsakter molesticka honom. I sina gemålen klagade T., som förtörnades deröfwer bland annat att han blifwit kallad "den Widifrågade, Stora Trozellus," öfwer en anlagd förföljelsesplan, lömska förtydare, uppenbare bespottare m. m. och lät äfwen någongång ett ord framkomma om en ilsten Munk. Men om T:s förtjenster icke erkändes af hans akademiske kolleger, så wann han deremot aktning och wänskap af många andra förståndiga män, bland hwilka må nämnas den hederlige Haquin Bager i Malmö och dennes systerson den ryktbare Hanell, som skref vers till T., då han mottog rektoratet 1775, och hwilken disputationen om kronobrännerier är tillegnad¹²⁾. I sina bekymmer sökte T. en dålig tröst i — buteljen. Det gick så långt att han 1785 war anlagad att ofta hafwa warit öfwerlastad och i sådant tillstånd med åtkilliga ohöfligheter anfallit rektor mag-

¹²⁾ Den Bjugg, som responderat för denna afhandling, är icke, såsom det uppgifwes i biogr. lexikon, "den bekante poetastern," som hette Mathias B. och war tullnär i Guföping (Sw. Siare och Skalde 4. p. 150), utan kyrkoherden i Fjellestad Carl Gustaf Bjugg.

nificus, prof. Tengwall. Prosten Barohn förordnades att vara konsistoriombud wid rättegången. Efter denna skandalösa process ansågs T. litwål af biskop Celsius ej owärdig att abjungeras som domkapitelsledamot. Hans yttranden wid dylika tillfällen äro klassiska. Wid ett förslags upprättande 1787 beklagade han att han nödgades förbigå "flere wänner och wäl uplärde män", såsom E. G. Bjugg och D. Hindbeck (se wid Fjellestad och D. Wemmenhög), hwilka han gerna welat rekommendera hos "wår store och wise Konung, som äfwen i befordringswäg och den academiska spheren har långt djupare insigter än sjelfwa statsmannen Cicero." 1786 erhöll T. afsted från profesjonen. Genom god hushållning hade han samlat en förmögenhet, som satte honom i stånd att donera en fond till stipendium för en ekonomie studiosus och till lön för en adjunkt i samma wetenskap. Huru högt han älskade sin wetenskap kan man se äfwen deraf, att han wäckte fråga om att få examinera blifwande prester i ekonomi. Domkapitlet yttrade med afseende derpå 1783, att det hoppades att Trozeliis ansökan icke blefwe bifallen, enär de fattige prestmännen skulle derigenom betungas med utgifter och hindras i angelägnare studier, men den ekonomiska wetenskapen föga eller ingen förkofran deraf winna. Med sina prebendekomministrar kom T. icke wäl öfwerens. N. F. Elmlund, sedan pastor i Sörby, klagade 1783 deröfwer att Trozelius icke lät honom åtnjuta den rätt i anseende till föda och underhåll, som honom tillkomma borde. Biskopen sökte förgäwes medla dem emellan. Elmlund blef emedlertid entledigad från sin station hos Trozelius. Denne anmälde att E. bönföndagen efter gudstjensten "med tiäcka och frimodiga steg" gått ned på kyrkogolfwet och bedt folket stanna qwar; då T. hade welat hindra det, hade E. sagt: det angår ej Er; jag will blott begära offer till om Torsdag; hwarpå han tagit afsted af församlingen. Detta hade skett i båda kyrkorna, och E. hade Christi himmelfärdsdag enligt församlingarnas erjudande mottagit offer i en bänk i kyrkan, då T. icke tillåt att det skedde wid altaret. T. yrkade näpft för ett så olagligt förhållande och en så lastbar sidowördnad mot honom såsom E:s förman, och konsistorium föreställde E., "huru han genom sitt owar samma beteende wida öfwerfribit de rättigheter, hwilka honom

fåsom komminister tillkomme, då han emot kyrkoherdens samtycke qwarhållit menigheten till samtal i kyrkan, samt huru han, genom den owanliga tillställning att mottaga offer i ett stoltrum, rubbat den ordning som i församlingen bör snarare främjas än störas;" han warnades för dylika förhaftade företag och erindrades om den skyldiga aftning för sin förman, som han, om ån lidande i ett eller annat mål, icke finge åsidosätta. Då G. förnyade sitt påstående att af Trozelius utbetomma 30 dal. samt, bestribde T. denna fordran och yttrade bland annat:" Här skrifwes att jag i godo icke kan öfwertalas. Swartill skall jag wäl låta öfwertala mig? Jo, att gifwa 30 dal. samt tillökning på lönen. Härpå är af mig munteligen swarat: Ifrån den dag I mig i oträngt mål anlagat, hafwen I af mig intet att förwänta, emedan jag emot all förmodan ser mig wara twungen de af Eder mig lemnade och till Eder tienst aflagde och besparade styrrar använda på chartor och renskrifning uti den nu och emellan upptagne process. Alla påminnelser äro och blifwa fördenstull öfwerflödiga till des Kongl. Maj:t, min allernädigste Konung, saken quæstionis afdoimt. Leswer alltså i det så glada som underdåniga hopp, att fåsom Husbonde och närmaste förman blifwa skonad att widare af poek och hot belöna en Domestiques sjelfswäldiga uppförande, inskjänka owett och ohemule tillwitelser. Skulle jag likwäl på gamla dagar få leswa i frid och ro samt förnimma att han hådan efter affår att följa sina förre pipares, loafoglars och förledares röst, will jag skjänka honom några riksdaler öfwer hwad nu spotskeligen pretenderas. — — En enda dylik ohyttelig Casus finnes wara i kongl. Senaten inkommen och afdoimd, då pastor fann sin ofuld hågnad och Comministerns upstudfighet nådrättwisligen tyglad och näpft" m. m. Sedan Gmelund lämnat sin plats, antog Trozelius kastellspredikanten Jonas Gkelund till komminister och uppgjorde med honom den öfwerenskommelse, att han skulle öfwertaga inkomsterna och stöta ämbetet samt betala 200 R:dr sp. till Trozelius. Då Gkelund afflyttat till sitt pastorat Alsheda utan att taga affsed af T., begärde denne att G. måtte inkallas i konsistorium för att göra reda, på hwad sätt och med hwad wilkor han tagit disposition öfwer Hardeberga pastorat. G. insände sitt af 3 personer bewittnade accord, som

han och wifade sig hafwa fullgjort, men **T.** påstod att det war "ensfådig och af intet värde." Konfistorium sökte förgåfwes att bilägga twisten och fann sig föranlåtet att göra **T.** föreställningar för "hårda och mindre christlige uttryck," som han i sina skrifwelser om denna sak begagnat. **T.** dog $\frac{1}{11}$ 1794. — Gift 1. $\frac{21}{9}$ 1760 med **Ewa Hjertzell**, som war från Wermland och dog 1775; med henne hade han döttrarna **Maria Katrina**, f. 1761, g. m. kronolänsmannen i Åsbo härader i Skåne **Nils Tyrell**, och **Ewa Sophia**, hwilken dog som barn. 2. $\frac{22}{3}$ 1786 med **Helena Thim**, som dog barnlös 1800.

12. **Anders Hylander** 1795—1806; se wid Uppåtra.

13. **Johan Lundblad** föddes $\frac{1}{3}$ 1753 i Tönnersjö socken i Halland, der fadren **Knut Larsson** war torpare. Han dog då sonen **Johan** war två år gammal, och enkan blef omgift med en annan man, som ömt wårdade sin styfson. Wid 6 års ålder war denne mycket sjuklig och kunde hwarken gå eller tala rent; han bars af styffadren till sockensfolkmåstaren, som lärde honom läsa och skrifa, hwari han sjelf öfwade sig, då han febermera gick i wall med fåren. En pastorsadjunkt i Harplinge, wid namn **Lund**, blef derefter lärare för den fattige ynglingen, till des denne 1772 intogs på Götteborgs gymnasium. Af tacksamhet mot sin wälgörare antog han namnet **Lundblad** och kom framdeles i tillfälle att genom rekommendation hos hertig **Fredrik Adolph** skaffa honom befordran till pastorat. Understödd genom erhållna stipendier reste **L.** 1774 till Tyssland och blef s. å. student samt 1776 magister i Leipzig, der han och blef känd af nyfnämnde hertig och grefwe **M. F. Brahe**, af hwilka penningebidrag erhöles. Efter att hafwa besökt äfwen **Halle**, **Dresden**, **Greifswald** med flere tyska städer återkom han 1778 till fäderneslandet och begaf sig följande året till **Lund**, der han 1781 blef docens i latin och s. å. prestwiggades till bataljonspredikant wid ett i Götteborg förlagdt regemente. Sebermera blef han akademisk bokauktionator samt anlade bokhandel och boktryckeri, genom hwilka båda inrättningar han uti icke ringa mon gagnade universitet och hela södra Sverige. Han betitlades den tiden: "Auctionsnotarien och Academie Bokhandlaren samt Eloquentiæ Ligatæ Docenten, Prästmannen Magister **J. L.**" 1787 $\frac{16}{10}$ utnämndes han till extra

ordinarie eloqu. et poës. professor med tour och befördringsrätt och $\frac{17}{6}$ 1789 till ordinarie professor i samma ämnen. 1793 erhöll han S. Peters klosters pastorat som prebende, hwilket 1806 utbyttes mot Hardeberga; prosttiteln erhöles 1795. 1798 öfwertog han jemte sin förra professjon den historiska, som lifwål åter lämnades följande året. 1800 blef han theol. doktor och 1817 L. N. D., erhöll 1819 affked från sin professjon och dog $\frac{18}{6}$ 1820. — Gift $\frac{18}{7}$ 1790 med Margreta Beata Sjöberg, dotter af profsten Johan S. i Söderhwibbinge; hon dog 1846. Barn: Johan Fredrik, f. 1791, mag. 1811; legationsråd, förste expeditionsekreterare, generalkonsul i Greifswald, R. N. D.; adlad 1821 med namnet af Lundblad; erhöll affked från sina befattningar 1833; d. 1854. — Knut, f. 1794; ryttmästare wid kronprinsens husarregemente; utgifware af Carl XII:s historia. — Anders Peter, f. 1797; postinspektör i Wenersborg. — Carl Henrik, f. 1800; adjunkt i moderna litteraturen i Lund; d. 1834. — Laura Petronella, f. 1802; g. 1833 med L. D. prof. i Lund B. M. Bolméc.

Lundblad war en mästare uti romerska språkets behandling i obunden och bunden stil, men deremot ej lycklig i modersmålets behandling. Han älskade högt den romerska litteraturen, hwilken han också förstod att göra älskad af den studerande ungdomen. Theologisk lärdom och presterliga gåfswor saknade han, ehuru theologie doktor och föreslagen till domprost 1814. Då han predikade i S. Peters kloster singo åhörarne åtskilliga upplysningar om Rom, des tempel, triumfbågar m. m., om dertill anledning gafes genom kejsarens omnämmande i texten; det skall också hafwa händt att L. predikade på tyfska ur en postilla, den han ämnat under föredraget öfversätta; då misftaget märktes, inföll han: "så lyder det på grundspråket; nu stola wi öfversätta" ¹³⁾. Af biskop Celsus tillkallades han stundom som domkapitelsledamot för att votera och synes warit mycket pålitlig. Wid tillsättningen af rektor i Lund 1792 ¹⁴⁾ war han den ende, som förenade sig med biskopen i att utnämna

¹³⁾ Se Lundblads biographi i biogr. lexikon.

¹⁴⁾ Se pag. 203.

den underårige Ahlman; Lundblad yttrade att, om underårigheten verkliggen lade hinder i vägen för utnämningen, kunde denna uppfejutas tillå detta hinder genom tidens förlopp blifwit undanröjdt. Äfwen sednare fick han i domkapitlet wisa prof på sin lärdom och fintlighet. Då han uppförde N. J. Sundius på förslag till W. Karup med förbigående af P. Roos i Westerstad, yttras med förakt att den sednare utgifwit en del affetiska skrifter, hwilka ej bewisade lärdom, men deremot omtalas Sundii måsterliga skriftetal med stort beröm, och hans öfversättning af Schröths werldshistoria påstås wara i sjelfwa werket en omarbetning, ehuru Sundius heldre welat med tystnad njuta medwetandet af en sådan förtjenst, än gifwa den tillkänna för allmänheten. Då Sundius i sina beswär deröfwer att han ej fått förslagsrum yttrat, att proff. Lundblad och Tegman (hwilka tillerkänt honom förslag) bäst kunde bedömma hans theologiska arbeten, gaf detta biskop Munn anledning att anmärka: "om desse mina wänner icke warit af fgl. nåd theologiae doctorer och likwål sökt förslag till Karup, är owisft om jag kunnat dem på förslag uppföra framför dem, som flera theologiska prof aslagt."

Utom 64 disputationer utgaf L. en del latinska tal och poëmer. Se Marklins disputationskatalog och biogr. lexikon.

14. **Fredrik Cederschiöld** 1821—1824; se wid Ståfwie.

15. **Jonas Albin Engeström** föddes $2\frac{2}{3}$ 1787 i Mjellby i Blekinge, der fadren Carl E. war proft. — Han blef student 1802, magister 1808, biblioteksamanuens 1809, docens i matematik och astronomi 1810, adjunkt i kemi och laborator 1811, samt professor i fysik och kemi $\frac{1}{2}$ 1812, alltså wid 25 års ålder. 1824 blef han prestwigd och s. å. pastor härstädes, proft i Torna härad 1825, theol. doktor 1830, L. N. D. 1837; war fullmäktig för Lunds stift wid 1834 års riksdag, distontrevisor i Malmö 1826—1833, direktör derstädes 1835—1841, ledamot i revisionen af Stats Banco och riksgäldswerken 1832. Död $17\frac{1}{7}$ 1846. — Gift 1823 med Margreta Sophia Fare, dotter af biskopen m. m. W. Fare och Agneta Sophia Lindman. Barn: Helena Sophia Maria Rosalia Wilhelmina, f. 1824. — Lovisa Sigismunda

Josephina, f. 1827. — Wilhelmina Ulrika Albina Jakobina Georgina, f. 1829, g. 1851 m. läraren wid Lunds kathedralskola och amanuensen wid domkapitlet, mag. Esaias Palm. — Anna Emilia Hilma Margreta, f. 1833.

Skrifter: se Lunds universitets matrikel 1846.

16. **Johan Gustaf G** föddes $\frac{3}{9}$, 1808 i Skede församl. af Werjö stift; fadren war rotmästare wid Smäländs dragonregemente. — Efter att hafwa genomgått Werjö skola och gymnasium blef han student 1828 och magister med första hederskrummet 1832, docens i romerska litteraturen 1833, adjunkt i samma wetenskap 1836, lektor wid gymnasium i Göttheborg i samma wetenskap 1837, professor i Lund äfwen i samma wetenskap 1842, pastor härstädes 1848, prestwigd f. å., tilltr. 1849 och erhöi f. å. prostetitel.

Gift 1837 med Christina Laurentia Augusta Bergsdahl, f. 1810. Barn: Laura Christina Margreta, f. 1838. — Hulda Eleonora, f. 1843. — Sigrid Elisabeth Augusta, f. 1849. — Carl Hjalmar Theodor, f. 1853.

Skrifter: se Lunds stifts matrikel 1854.

Kyrkoherdar i Tgelösa och Odarslöf.

1. **Peder Andersson** dog 1592 i slutet af året som lektor wid Lunds kapitel och pastor härstädes. 1590 erhöi han ett kanonikat. I ett tgl. br. kallas han "den fattige læsemester." Efter hans död utsågs Niels Lauritsen, flottsprest i Köpenhamn, till lektor och pastor i Tgelösa, men han kom ej att mottaga dessa befordringar. Sedermera blef han biskop i Wiborg ¹⁵⁾. Huruwida de följande två lektorerna, Thomas Willumfen och Niels Mikkelsen (se pag. 218), haft detta pastorat, är ingenstädes antecknad.

2. **Rasmus** war pastor här 1617, då biskopsvisitation hölls. Biskopen har derwid tecknat en önskan, att pastor lesde

¹⁵⁾ Niep, Skånka flomwäsendets historia; p. 287.

så som han lärde, och nämner att han lefde illa tillsammans med sin hustru och bekylldes för otrohet i äktenskapet, samt att folket war wårdslöft om ungdomens undervisning. Gregers Rasmussen, pastor i Norrwiddinge, lærer varit son af herr Rasmus.

3. Niells Christensøn Salmstad förekommer som pastor här på 1640 och 1650-talen och skall varit det öfwer 40: år. Under kriget på 1640-talet blef prestgården två gånger uppbränd af Swensarna och han sjelf plundrad, så att han med hustru och barn råkade i yttersta armod. Han förmådde ej betala skatt något af åren mellan 1648 och 1652. Pastoratet blef 1650 patronelt till Ulfeldska släkten.

4. Andreas Nicolai Sommerus uppgifwes hafwa blifwit pastor här $\frac{9}{7}$ 1669. 1680 ingaf han en supplik om att få återkomma till pastoratet, som han påstod sig hafwa mot sin wilja under kriget öfvergifwit, då han af dansarna blef fördr till Landskrona. Hans hustru hette Barbara Pålsdotter och war född i Kolding; hon hade 1680 länge legat sjuk och war "fallen i oroliga och swärmodiga tankar." Hans begäran att återfå kallet har förmodligen blifwit afslagen, eller också har han fort derefter aflidit, enär pastoratet följande året bortgafs till en annan. En son wid namn Nils, f. 1674, fick 1704 ett pastorat i Norge och begärde prestbewis från Tgelösa för att bewisa sin hederliga börd.

5. Christopher Lauritsen Hiersås, son af Lars Pålsøn, past. i Hiersås, war född omkring 1641, sändes från Lunds skola 1662 till universitetet i Köpenhamn, der han tog attestats 1666, som 1669 godkändes wid Lunds universitet. 1679 $\frac{29}{12}$ kallades han af Fru Mette Rosencrans till pastor härstädes och prestwigdes dertill $\frac{15}{12}$ 1681. Förmodligen hade han "uppvaktat med predikande" allsedan den förre pastorn lämnade pastoratet. 1683 inkallades han för att predika wid landemötet, då han i förfrågelsen höll sitt föredrag på danska språket, ursåttande sig sedermera dermed att han "detta, som honom ofsedwanligt förekommit, ej dristat framsöra på annan måde, än den han af ungdomen lärt." Anledningen till uppdraget att predika i Lund war förmodligen mistänka hos biskopen om hans bristande nit för uniformiteten. Som prof:

wet så dåligt lyckats för herr Christopher, infann sig någon tid derefter häradsprosten Ewen Knutsson en söndag i Igelsösa, der han insmög sig i kyrkan och ofedd afhörde gudstjensten. Antingen nu herr Christopher hade någon kunskap om prostens närvaro eller motgången i Lund gjort honom till bättre swenskt, så förrättade han ej blott det liturgiska af gudstjensten, utan också en del af predikan på swenska, så att prosten i sin till biskopen afgifna berättelse om besöket i Igelsösa kunde intyga, att allt i kyrkan tillgätt rätteligen, så att biskopen sjelf, om han varit närvarande, säkert deraf skulle haft fullkomligt nöje och mycken uppbyggelse. 1704 begärde herr Christopher till medhjelpare W. Koef, som också sedermera fick pastoratet. Död 1709. — En hans dotter blef gift med efterträdaren.

6. **Wilhelm Koef** war från Småland, hade en tid varit biblioteksamanuens i Lund och prestwigdes till kommissarier härstädes $\frac{15}{6}$ 1705. 1708 omnämnes i konsistorii protokoll att han skulle inkallas till examen och i Maj följande året att han skulle föreslås till detta pastorat. Fullmakt derå erhöles likwäl först $\frac{15}{6}$ 1710. J. Stjernblad beswårade sig $\frac{2}{11}$ s. å. deröfwer att konsistorium med hans förbigående, hwilken egde patronrätt, till pastoratet föreslagit K., som erhållit konungens fullmakt. K. war död före $\frac{21}{2}$ 1712. — Han war gift med företrädarens dotter Elisabeth.

7. **Petrus Sultéen** föddes $\frac{2}{11}$ 1675 i Höfna socken i Westergöthland; fadren Ewen Hansson war fogde på Höfna sätesgård; modren hette Maria Rylander och war prestdotter. Efter åtnjuten undervisning i Ulricehamns och Skara skolor samt Skara gymnasium kom H. 1699 till Lunds universitet. Han hade då mistat båda föräldrarna och måste för att förtjena sitt uppehälle mottaga kondition, som erhöles först hos pastorn i W. Karup Rasmus Karup och sedan hos pastorn i Riseberga Ewen Hansson, hvars son, den sedermera berömda predikanten, prosten i Norrköping David Evensson af H. informerades. 1701 erhöles H. biskopens tillstånd att predika och kom 1705 till kyrkoherden B. Ring i Iwvetofsta, der han qwarstannade till 1708, då han åter begaf sig till Lund. Snart antog han ånyo kondition hos öfverrigskommissarien och öf-

werinspektoren öfwer tullarna i Skåne och Blekinge Josua Stjernblad, hvars fyra styfföners snillen han uppoblade till 1712, då han blef vakanspredikant härstädes. S. å. erhöll han nyssnämnde Stjernblads kallelse till pastor, prestwigdes $\frac{27}{6}$ 1712 och befullmäktigades som kyrkoherde $\frac{5}{6}$ 1713. Då H. prestwigdes, blefwo i anseende till pestens härjningar och deraf förorsakad prestbrist många swaga subjekter ordinerade; de förmanades att beflita sig om förkofran i kunskaper och under rättades att de framdeles borde "in synodo comparera med mera förkofring i studierna, eljest will Consistorium taga embetet igen. Så och måste de wara allwarssamme på sin predikstohl och med sine peruquer sig så ej anställa med pudrande och annat, som mera anstår unge och werldslige personer." Wid prestmöte 1728 war H. respondent. Såsom ansedd för en kapabel man war han i fråga till bättre lägenheter, men war nöjd att blifwa wid "sin litsla hjord." 1738 bad han om att blifwa hedrad med prostetitel, men först 1742 erhöll han den. 1744 $\frac{31}{6}$ blef han, efter enhällig kallelse af häradets presterstap, prost i Torna härad. Andra adventsöndagen 1747 $\frac{6}{12}$ kände han sig illamående om morgonen, men kunde likwäl läsa dagens evangelium, hwaröfwer han gjorde några korta anmärkningar, särdeles fästade sig wid de orden: då nalkas eder förlofning. Efter läsningens slut stod han upp, föll på knä för att bedja och affomnade under bönen. Biskop H. Bengelius höll lifpredikan öfwer honom; i de predikan åtföljande personalierna skildras H. såsom en from och gudfruktig man, flitig bedjare, trogen själasörjare och god husfader. — Gift $\frac{26}{7}$ 1713 med Helena Farenhusen, enka efter kyrkoherden i Bösaryp Swen Munthe. De hade en son och fyra döttrar. Sonen Swen dog som magister och prest. Han anmälde 1765 för konsistorium, att han war sinnad att utarbete en "Bibliotheca universalis selecta eller förföt till ett utwaldt bokförråd i alla wettenskaper undantagandes den juridiska," och begärde att konsistorium wille anmäla werket till prenumeration å 12 dal. smt exemplaret; konsistorium swarade att, när arbetet blefwe färdigt och censureradt samt kunde wid prestmöte uppwisas, wille kons. sig om hans begäran utlåta. Af H:s döttrar blef Maria g. m. kyrkoh. i Gårdsfånga J. Müller, Oreta med

prosten i Wenersborg Swen Elg och Dorothea med fadrens efterträdare.

8. **Swen Aulin** 1750—1769; se wid Åhus.

9. **Lars Billing** föddes i Wisseftosta $^{19}/_{12}$ 1733 af föräldrarna Hans B., pastor derstädes, och Katrina Ellers, blef prestwigd $^{17}/_{12}$ 1757, pastor här 1769, sedermera titulerad prost; död $^{9}/_{4}$ 1801. — Gift med Anna Dorothea Weibull, dotter af prosten Erik Mathias W. i Konga. Barn: Erik Mathias, kyrkoherde i Östra Herrestad. — Katrina, g. m. kyrkoh. Hans Weibull i Reslöf. — Jakobina Carolina, g. m. qvartermästare Krook i Annelöf.

10. **Daniel Gustafsson**, född i Östergötland $^{22}/_{8}$ 1760, blef prestwigd 1791 till huspredikant hos majoren, friherre Gyllenkrook; pastor här 1801. Död $^{10}/_{3}$ 1812. — Gift med en dotter af kyrkoh. S. Angelin i Konga. Barn: Fredrika Amalia, g. m. prosten Wieselqwist i Gylle. Fredrik Thure, kyrkoherde i Rågeröd.

11. **Johan Malmberg**, hattmakareson från Jönköping och född der $^{22}/_{6}$ 1769, blef student i Lund 1789. Han spelade en vigtig rol wid studentuppträdet 1793, föranledt deraf att ortens adel wille neka ofrälse studenter tillträde till den bal, hwarmed minnet af Upsala möte firades. Delande kamraternas förtrystelse häröfwer skiljde M. sig likwäl från dem, när saken tog en äfwenlyrlig wändning. Då studenterna med rektor magnificus, prof. Norberg i spetsen bemäktigat sig de kanoner, hwilka wid högtidligheten skulle begagnas, och började upptränga på trappan till huset, der balen hölls, ryckte M. en sabel från en af kamraterna, högg den fast i dörrposten och fattade sjelf posten der bredwid samt försvarade sin plats, på hwilken ett hugg träffade honom, hwarefter han i all sin tid bar ärr. Wid detta tillfälle skall han hafwa blifwit känd af grefwinnan Gyllenkrook, född Mörner, på Swenstorp, som 20 år derefter kallade honom till pastor i Tgelösa. Han blef magister 1796, prestwigd i Werjö $^{14}/_{12}$ 1794, komminister i Wieslanda af Werjö stift 1806, pastor härstädes 1812, tilltr. 1814, erhöll prostetitel 1821; död $^{9}/_{10}$ 1846. I sina yngre år lär han egt anseende som begåfwad prest. Under hela sin lefnad war han utmärkt för mycken godhjärtighet och wälgörenhet, och

hans hus war ett hem för alla studenter af Smålands nation. Det war han som införde Wieselgren till Werjö skola. — Gift 1799 med Sara Helena Wieselqwist, d. 1834, dotter af prosten i Wieslanda Nils W. Barn: Olof, f. 1803, sänjuntare wid Smålands husarregemente. — Samuel Fredrik, f. 1807; garfware. — Johan Gustaf och Peter Wilhelm, döde i barndomen. — Thure Conrad, f. 1814; landtbrukare. — Ulrika Christina, f. 1799; ogift. — Gustafwa, f. 1804; g. m. kyrkoh. i Öwenneberga af Werjö stift J. P. Ling.

12. Per Klund föddes i Gölöf af W. Sallerups socken $^{30}/_{11}$ 1811; fadren Per Persson war hemmansägare der. — Efter att hafwa genomgått skolan i Malmö blef han student 1828, phil. magister 1838, föreståndare för det nys inrättade skolmästareseminarium i Lund s. å., prestwigd 1841, på kallelse af Öfwerstefammarjunkaren, friherre Gyllentroök pastor här $^{9}/_{3}$ 1848; tilltr. 1849; erhöll prostetitel 1853.

Gift 1845 med Bothilda Elisabeth Sjöström, dotter af rådman Gustaf S. i Lund och Oliva Wilhelmina Lindskog. Barn: Per Gustaf, f. $^{2}/_{3}$ 1846. — Agnes Wilhelmina, f. $^{14}/_{9}$ 1847. — Axel Bengt Magnus, f. $^{10}/_{1}$ 1849. — Magdalena Gustafwa, f. $^{31}/_{7}$ 1853.

Kyrkoherdar i Hoby och Håstad.

1. Johannes Scavenius, kallad Coronensis, hwilket troligen utmärker att han war Landskronabo, war kanik i Lund och innehade i denna egenkap Hoby pastorat i tio år. Han dog $^{31}/_{1}$ 1564 och blef begrafwen i Lunds domkyrka. Hans hustru hette Mathilda Johansdotter; hon öfwerlefde honom och blef gift med hans efterträdare.

2. Laurentius Jaspersi, som också kallades Coronensis, blef 1563 prestwigd till "minister ecclesie Stangby." Följande året blef han såsom kanik innehafware af Hoby pastorat. 1584 waldes han till deputerad wid hyllningen i Köpenhamn. Han dog mått af lefwande $^{17}/_{9}$ 1601 och begrofs i Lunds domkyrka. — Hans hustru Mathilda Johansdotter dog $^{30}/_{1}$ 1606.

3. **Axel Nilsson**, som 1607—1619 var skolmästare eller rektor i Lund, var äfwen kanik derstädes samt pastor i Hoby, Håstads och Råby socknar; huru länge han varit det kan ej afgöras. Han dog wid 56 års ålder 1631 och begrofs i Lunds domkyrka. Han blef 1610 $\frac{29}{10}$ gift med Karna Olofsdotter, hwars fader Olof Etison war pastor i Bur-löf; hon dog i samma månad som mannen, 38 $\frac{1}{2}$ år gammal.

4. **Söffren Christensen Buggi** war, enligt en grafstensinskrift i Hoby kyrka, född i Helsingör, kapellan i Lomma åtta år och pastor här 9 år. 1648 förekommer hans namn på en hyllningsfullmakt. Död 1649. — Hustrun hette Elisabets Clausdotter och blef gift med hans efterträdare.

5. **Jens Oluffen Chleitrupus**, född i Kleiterup i Jutland, blef $\frac{7}{12}$ 1649 prestwid till pastor härstädes, hvilket han war i tio år, enligt inskriften på den grafsten, som hans hustru, den nyss nämnda Elisabets Clausdotter, låtit lägga öfwer sina båda män.

6. **Laurits Nilsson Bager** hade varit frigsprest, innan han 1659 erhöill konungens promotorial till pastorat i Lunds stift, hwarefter han "formedelst sine gaffuer, som menigheden haffuer befalldet," kallades till pastor här och anmälde $\frac{7}{7}$ s. å. af biskopen till att erhålla fullmakt af generalguvernören. Han war pastor till 1670.

7. **Hans Hjort**, som war theol. prof. i Lund 1669—1672, uppgifwes hafwa varit pastor härstädes. Kgl. br. $\frac{27}{7}$ 1670 innehåller att Hoby pastorat, som då war ledigt, skulle disponeras till prebende, enligt förut gifwen resolution att några af de närmast Lund belågne pastoraterna skulle anslås åt theologiska fakultetens professorer. Hoby och Håstads församlingar begärde ändring häri, anförande bland annat att pastoratet wore så ringa, att ingen professor blefwe dermed belåten, hwarefter R. M. $\frac{10}{2}$ 1671 anbefallde biskopen att, om ingen professor fanns willig att mottaga pastoratet, tillfatta det efter församlingens kallelse. Måhända har Hjort, ehuru äfwen pastor i staden Halmstad, någon tid njutit inkomsterna af Hoby pastorat. 1672 blef han pastor i Helsingborg; se der.

8. **Petrus Holm** föddes $\frac{1}{7}$ 1634, enl. Ståhl (i biogr. underrättelser om professorer i Lund) i Ullånger, men enligt Upsala stifts herdaminne i Sidsensjö socken i Ångermanland; föräldrarna voro kapten Anders H. och Elsa Larsdotter. Efter skolgång i Hernösand blef han student i Greifswald 1651, men begaf sig följande året till Upsala, der han 1654 blef philosophie kandidat. Derefter reste han utrikes och uppehöll sig tre år wid tyska universiteter. I Jena utgaf han en bok "om muhamedanska eller turkiska religionen." Återkommen till Upsala blef han docens och snart derpå adjunkt i theologien. Kort derefter blef han Lunds universitets förste professor i österländska språken och 1671 derjemte extraordinarie theologie professor. Han omnämnes som en flitig professor och en rätttrådig man. Hos konungen begärde han att få ett pastorat för att kunna öfwa sig i preståmbetet; K. M. befallte $\frac{17}{7}$ 1672 att han skulle bekomma ett pastorat i närheten af Lund, så snart något sådant blefwe ledigt. På hösten s. å. blef prof. Hjort pastor i Helsingborg, och Holm fick troligen då mottaga Hoby pastorat. Jesper Swedberg, som 1669—1674 studerade i Lund, war en anförwandt till Holm och wistades i hans hus. H., som war en stark logicus och metaphysicus, tillhöll den unge studenten att öfwa sig i dialektikens konst, men denne fann sig icke hafwa haft mera nytta af Scheiblers opus logicum et metaphysicum samt Beckmanni logica, än af ett knappålsbref. Angenämre war det honom såkert att understundom få predika i Hoby och Håstad. I Hoby skall det efter Swedbergs egen berättelse inträffat att, då han predikat der tredje sönd. e. Trin. 1673, hörde både han och folket i byn mot astoneu ljudliga röster från kyrkan, hvilka sjöngo psalmer. S. war öfwerlygad att det war änglar som sjöngo (se Swedbergs biographi i biogr. lexikon). Efter krigets utbrott 1676 begaf prof. Holm sig till Upsala, der han följande året blef professor honorarius och pastor i Hagby och Kamsta. 1681 erhöill han Börje pastorat och blef 1685 ordinarie theol. prof. och pastor i Danmark. Död $\frac{30}{6}$ 1688. — Gift 1. 1666 med Barbara Hedraa, d. 1676. Enl. Ståhl war hon dotter af borgmästaren Thomas H., men enl. Ups. stifts herdam. war professor Bengt H. hennes fader. Holm hade med henne

två söner, som öfverlefde fadren. 2. med Anna Göbrands dotter Folcker, enka efter profsten i Luleå, mag. J. Anthelius.

Skrifter: se Vidéns disputationskatalog, Ståhls biogr. underr. om proff. i Lund och Ups. Str. herdaminne.

Sedan Holm 1676 lämnat pastoratet, bestriddes ämbetet af kapellanen Mats Schovgård, som efter krigets slut ansetts sjelfskrifwen till ordinarie pastor, om ej hans trohet mot svenska öfverheten blifwit mistänkt. Han måste nu åtnöja sig med att vara kapellan, tills pastoratet efter några år åter blef ledigt, då han blef des innehafware; han förekommer nedanföre under n:o 10.

9. **Petrus Laurentii Corvinus**, son af en ryttare och född 1655 i Korparyd af Wirserums socken i Linköpings stift, blef 1674 student i Lund. Sedermera blef han rektor wid derwarande skola och prestwigdes $18/5$ 1682 till pastor härstädes. 1684 speciminerade han för magistergraden och promoverades 1688. 1685 blef han notarie i hofkonsistorium och hospredikant, 1687 pastor i Wirserum och Järedea samt 1704 prost i Åspelands och Tuna härad. Död $29/7$ 1710. — Gift med Christina Danielsdotter Wirænia, kyrkoherdedotter från Wirserum och syster till biskop Wirænius i Werjö. Barn: Ingeborg, g. m. kyrkoh. i Ålsheba af Werjö stift l. Algerus. — Daniel, past. i Hagebyhöga. — Märta, död ogift. — Anna Christina, g. 1. med pastor Björkman i Wirserum, 2. m. past. Sylvius i Myressjö i Småland. — Maria Elisabeth, g. 1. m. Daniel Trevallius. 2. m. A. Forling, båda komministrar i Kärna af Linköpings stift. — Ingrid Christina, g. m. kyrkoh. Planander i Marbäck af samma stift. — Juliana, g. m. kyrkoh. Westelius i Ö. Ryd af samma stift.

10. **Mats Hansson Schovgård** har 1669 blifwit infkrifwen som student wid Lunds universitet och nämnes s. å. som kollega wid Lunds skola. Nedan femton år förut hade han blifwit student i Köpenhamn, äfvensom han varit gift i några år. Han begärde förutnämnde år hos R. M. att hans "giste icke måtte honom präjudicera att blifwa befordrad till presteembetet, ehuru han inlåtit sig i äktenkap med en quinnospersohn, som tillförende sig med lönsfeläger försedt;" hon

habe sebermera i äktenskapet sig ärligen och wäl förhållit. 1671 ²²/₁₂ prestwigdes han för att jemte kollegatets bestridande wara komminister i Hoby. Sedan prof. Holm lämnat pastoratet, stöttes det af S. under krigstiden. 1680 begärde han wid biskop Hahns visitation att få blifwa wid pastoratet, hwilket han säkert också fått, om ej följande året en kommission blifwit på presterkapets begäran förordnad att inquirera angående de prester, som under krigsåren öfwerflöwit sina ämbeten. Inför denna kommission inställdes S. 1682, och i handlingarna förefommer om honom följande: "H:r Mattis i Hoby blef inkallat, gifwandes före alldenstundh dhe Danste hade tagit sitt läger wid Hoby, hans hus och allt hans goda blef afbrändt, år han likwäl qwarblefwen till 14 dagar för Lundh blef afbrändt, och när han blef trugader af dhe Danste att inresa i Malmö effter kundskap, och han det icke wille effterkomma, blef han af Snaphane Capitainen illa handterad, förbuthi åen i waten till sin hals, hwilket han och sådan beklagade sig för General Lieutnant Sperling och begiärte att måtte till någon annor lägenhet promoverat warda, hwilket Hans Excellens swaradhe icke kunna stie förr än wijdare kongl. Ordres. Sedan blef han af Högwyrb. H:r Biskopen D:r Winstrupio sändt till Öhrtofta, hwareft han icke längre än 3 weckors tijdh kundhe för Snaphanar subsistera. Men åther igen derifrån till Hoby förwifwad, då han med samptlige bönderne år uthplundrat blefwen. Och såsom han sin Bostap bortmist hade, reeste han till Landscrona sökiandes något igenlösa, hwarifrån han sedan icke kundhe uthslippa, hwilket in Julio 1678 stedde, hwareft han förblifwa måste intill Nyåhrsafton, då han för träng skull måste öfwerreesa till Kiöpenhamn om Lifsmedel att supplicera. — — — Elliest supplicerandes till Kongl. Maj:ts Nåde, alldenstund han hwarcken skriffeligen eller munteligen med fienden emoth sin Konungh corresponderat hafwer, dhet han med salva conscientia kan contestera, förmodandes effter 17(?) års skoletjenst medh ett litet stycke brödh motte blifwa conserverat. Orsaken hwarifrån han af Biskopen år försändt till Öhrtofta pastorat till widare att upwachta hafwer warit den stora swaghet ibland prästerna, och monga pastoraters i det häradet ledligheter." R. M. öfwerlämnade ³¹/₅, 1682 åt

konfistorii afgörande, huruvida hr Mats skulle få blifwa wid pastoratet; afgörandet utföll till hans nackdel. Dock fick han behålla preståmbetet; han nämnes s. å. som häradskapellan i Torna härad och 1684 som komminister i Goby. Af handlingar från följande åren finner man, att han då war pastor derstädes. 1696 hade han sin son till medhjelpare. Död s. å. — Hustrun hette Marna Larsdotter. Den nyssnämnde sonen hette Jakob och blef pastor i Örtosta; Lars war klockare i Skartosta och dog 1740; Hans war morfar åt prosten Klintberg i Herstlöf, landshöfding W. af Klintebergs fader; en dotter war gift med Christian Larsson i Håstad, som henne på lifwet undfode samt med hugg och slag handterade; han rynde från henne och hon synes hafwa blifwit gift med sin faders efterträdare; en annan dotter, benämnd Johanna Maria, war g. m. kyrkoh. Swen Litholander i Skartosta.

11. **Olof Myræus** uppgifwes någonsstädes hafwa warit från Calmar stift, men war troligen från Linköpings stift och hade, enligt egen uppgift, 1676 blifwit prestwigd af biskop Terferus. Riktigheten af denna uppgift tyckes biskop Hahn hafwa betwiflat, ty han säger i ett bref 1684, att han intet mera wiste om Myræus, än att han i konungens bref kallats en ordinerad person. M. har förmodligen sedan företett testimonium ordinationis. Det af Hahn omnämnda kongl. brefwet war en rekommendation af $22/7$ 1680 för "regementets predikanten för detta af marinregementet" Olof Myræus att "med något anständigt pastorat blifwa accommoderad." Han sändes till Östad och synes hafwa warit ämnad till stadskomminister der, men war ej nöjd med sådan besordran, med anledning hwaraf biskopen $18/11$ 1681 skref till honom: "Eåsom jag förmercker Eder inte vara content medh dhett I hafwen och intet will något större med tiden meritera, så ser jag aldrarådeligast att I begifwen Eder tillbakas upp i Edert fadersland, hwar Eder fritt står största nöje eftersöka." 1683 finna wi M. tjänstgörande i Christianopol, der han uppsöktes af en quinsperson från Östad benämnd Sara, bärande på armen ett barn, till hwilket hon påstod M. wara fader. Han förnekade detta med de gräsligaste swordomar, önskande sig Korahs, Dathans och Abirams öde, om han swor falskt. Då-

varande pastor i Christianopol Wallerman sade sig likväl kunna bewisa M. både factum och concessionem facti. Huru M. redde sig ifrån den saken är icke kändt, men följande året blef han gift i Christianopol. Han skaffade sig der ett anhang och molesterade pastorn Roselius rätt illa, men ådrog sig sjelf suspension 1686. 1684 begärdes han till pastor i Torhamn och 1688 i Christianopol, der man wille hafwa Roselius afsatt. 1689 war M., såsom en "fickelig och fogelig man," i fråga till att blifwa hospitalsprest i Landskrona, der man war mycket nöjd med hans gåfwor; men tjensten blef indragen, emedan inkomsterna woro alltför ringa för en prests underhåll. Sedan M. blifwit enkling och således i stånd att konservera, förbättrades hans utsigter till befordran, som också wanns 1696, då konsistorium $\frac{9}{11}$ beslöt: "Kommer till Hoby H:r Oluf Myræus och förser han dottren i huset genom äktenskap, och hafwer sin fullmagt här wid Consistorium att undfå." Församlingarna wille icke hafwa honom till pastor, påstående det skola lända till förra presthusets ruin; de anmälde också att M. war begifwen på drycken och adventsöndagen hade warit drucken på predikstolen. Jöns Harbo intygade, att han af Myræi geberder, under predikan och för altaret i Hoby, icke kunde sluta annat än att han war drucken, att M. sedermera öfwer bord och derefter druckit öfwerflödeligen med brännwin och före afresan till Håstad warit så öfwerlastad, att han hwarken wisste hwad han talade eller swarade, samt wid återkomsten genast måst söka fången. Ett annat vittne intygade, att M. rökat tobak, då han gick till kyrkan öfwer kyrkogården, samt på predikstolen syntes wara måtta drucken. Konsistorium tillät med anledning häraf Jakob Schovgård att tjenstgöra i Hoby, då Myræus skulle betjena församlingarne i Örtosta och L. Harrie tillswidare; S. hade redan fördrifstat sig att affåga M. all tjenst i Hoby och tillika föregifwit, att en student blifwit förordnad att "förestå enkian i Örtosta," såsom det heter i konsistorii konceptbref. Snart resolverade konsistorium att M. skulle blifwa wid Hoby pastorat, "till des befintligare fel och ordsak. att honom derifrån ställa, kunde sig yppa." Detta skedde aldrig, ehuru han äfwen sedermera war anlagad för oordentlighet i ämbetsförvaltningen och i lefwer-net. 1706 war han

mycket sjuelig och anhöll att, om han fölle undan, hans hustru måtte blifwa "konserverad wid brödet." Död på senhösten 1707. — Den hustru M. fått i Christianopol hade tillnamnet Lambret och dog 1691 efterlämnande fyra barn. 1697 i Mars förehade konsistorium frågan om hans giftermål med Schovgårds dotter, hvars man rymt, och förmodligen lyckades det att anstifta äktenskap dememellan. Myräi enka hette Elsa Morek och omnämnes ännu 1727, då hon bodde i Holmby. Enligt konsistorii protokoll hade hon "haft nog besvär i hans lifstid, samt äfwen efter hans död, af dels hårde och oduglige, dels sjuke och eländige stufsbarn," bland hwilka war en son, som två gånger begått lägersmål och dertföre icke fick åtnjuta någon del af nådårets inkomster. Sonen hette Jonas, och de två efter fadren lefwande döttrarna hette Katrina och Magdalena.

12. **Bero Monthan** omnämnes som uppväxtande wid gudstjensten i Tranås under vakans 1704. 1707 $\frac{2}{3}$ war han i examen inför konsistorium; han nämnes då såsom en gammal man, den der någon tid tjent i församlingen och ett stilla lefwerne fört, hvarföre man wille honom ihogkomma och accommodera med Hoby pastorat. 1708 $\frac{11}{3}$ nämnes i kons. prot. att M. skulle få fullmakt, "och skulle befinnas att M:s käresta skulle brukia någon öhlsalu, så will Cons. sådant styra och hindra, warandes äfwen ett opus misericordiæ, såsom hon en prestenkia är och derhos barn hafwer, der hon kunde conserveras." Prof. Poppelman wille icke tillstyrka Monthans befordran dels för hans "kärestas öhlsalu," dels i anseende till hans ensaldighet, ringa kunskaper, swaga predikogåfwor och oförmåga att skaffa sig anseende, hwilket wore nödigt för en prest i församlingar, der folket war styft och hårdt, disciplinen förfallen och aktningen för presten ringa. Prof. Ihre ansåg deremot M:s ensaldighet i sjelfwa werket wara en christelig förståttighet och war öfwerlygad, att han komme att uträtta mycket godt. Denna mening segrade, och M. prestwigdes till pastor här $\frac{29}{3}$ 1708. Han förmanades s. å. att uppfylla sina skyldigheter mot företrädarens enka, emedan "enligt wore med gudomlig och christelig kärlekslag, att enfor i möjligt måtto befrämjades och intet tillfälle lämnades till deras sudan och

besvär." Döb på våren 1715. — Hustruns namn är icke kändt; hon skall varit gästgifvaredotter.

13. **Jöns Henrik Schreil**, född $\frac{4}{3}$ 1687 i Fjellestad, der fadren Anders S. då war vice pastor, sedan kyrkoherde, emottog Hoby pastorat 1717. Det war i fråga att han 1724 skulle transporterats till Hardeberga, då prof. A. Rydelius skulle haft Hoby pastorat. 1731 föreslogs S. till Elågarp, och biskopen intogade, att han i allt sig förhållit som en "vigilant prestman," wäl förestått ämbetet och byggt prestgården. Afwen annars omtalas han som en begåfwad och aktad prest. Döb $\frac{25}{8}$ 1733. — Gift med Katrina Widning, dotter af prosten Hans W. i Öppmanna. De hade tre söner och åtminstone en dotter; af de förre war Anders kyrkoherde i Östads S. Petri församling; Hans war ock prest, men dog obefordrad; tredje sonen war soderkommisarius under Pommerfka kriget; dottren war presthustru härstädes.

14. **Hans Högström**, född 1696, prestwigdes $\frac{7}{6}$ 1727 till komminister i Lomma och Burlöv och erhöll efter kallelse af församlingarna fullmagt på Hoby pastorat i slutet af år 1733. Han skulle konservera huset, men om han tog entan eller dottren, uppgifwes ej i konsistorii protokoller. 1736 klagades i konsistorium deröfwer att han fordrat åtta skeppor råg i likstol för en dräng, som tjenat hos honom sjelf. Hans döb omnämnes i kons. prot. $\frac{5}{3}$ 1740 och han begrofs $\frac{23}{4}$.

15. **Dlof Denell** war bondson och omnämnes som komminister hos prosten Hellman i Mällby 1734, och 1738 hos kyrkoherden Ahlström i Brandstad, med hvars dotter han war förlofwad. Denna förlofning upphäfdes, och han fattade för en yngre dotter af Ahlström ett tycke, som icke heller ledde till någon stadig förbindelse. Mellan A. och Denell rådde mycken owänskap. 1740 blef D. vakansprest här och erhöll, efter församlingarnas kallelse, $\frac{30}{8}$ s. å. fullmagt på pastoratet. Hans döb omnämnes i kons. prot. $\frac{22}{6}$ 1754. — Gift med Barbro Margreta Schreil, prestdotter på stället. Barfod berättar (i märkwärdigheter om Skånska adeln), att hon ofta wisade sig på marknader i Lund utstyre i en gammal sdennattrock och tofflor. Efter Denells döb gifte hon sig med en komminister, wid namn Hult, och, sedan hon änyo blifwit enka, med en

Waldendorff. Ehuru tillhörande den förut mågtiga familjen med detta namn war han dock stimpel soldat; han skaffade sig likwäl advancement till korporal, innan han fick äkta prestfrun. En ytterligare upphöjelse wedersfors honom, då han wid riksdagen 1765 intog sin plats på riddarhuset. Hans kamrater der skaffade honom nemligen kornettsfullmägt med bibehållande af korporalslönen. Med sin hustru fick han ett litet hemman i Hoby, hwilket han sedan måste lämna; han dog i Rebbelberga. En son af Denell, Johan benämnd, war quartermästare wid norra skånska regementet; en annan, wid namn Jöns Henrik, war språkmästare i Lund och författare till flera witttra skrifter.

16. **Johan Otto Krook** war född i Hellestad; fadren Anders K. war kronobefallningsman, sedan hospitalsföreståndare i Lund. — Det berättas att han under sin studenttid blifwit af en annan student, benämnd Lithovius, illa sargad i näsan med en knif. 1741 $\frac{19}{12}$ blef han prestwigd, tjenstgjorde 4 år i Christianstad och Rosaby och derefter wid Uppåkra pastorat samt kallades $\frac{9}{7}$ 1755 till pastor härstädes och erhöll s. å. fullmägt. 1758 war han respondens wid prestmöte. 1768 sökte han Norrhwidginge pastorat, men förbigicks wid förslagets upprättande, ehuru han war äldre än prosten Schlüter i Borgeby, hwilken blef föreslagen. Det heter här om i kons. prot: "som bemälte Håradsprost snart uti fyra års tid warlt probst öfwer det Contract, hwaråst Krook är kyrkoherde, ty kan Cons. ej föredraga honom för samme Håradsprost." K. dog $\frac{17}{7}$ 1769. — Gift med Petronella Gallin från Ystad. Sonen Anders war prost i Köpinge af Gårds hånad; Johan Georg leswer ån som prost i Dwidginge; döttern Maria Magdalena war gift med gästgifwaren Nils Wred och mor åt prosten Wred i W. Ahlstad; en annan dotter, Anna Margreta, war gift med kyrkoh. Hållén härstädes.

17. **Gottfrid Syphoff**, son af kyrkoherden med samma namn i Bara och född der 1727, prestwigdes 1753 och blef pastor här genom enhällig kallelse $\frac{9}{9}$ 1770. Han predikade andra prestmötsdagen 1776. 1785 klagade han att prosten Schlüter i ett cirkulär angripit honom med hårda och förklenliga tillwitelser, som rörde hans ämbete och heder. Död $\frac{11}{11}$

1787. — Gift med företrädarens enka, som dog 1783 $\frac{1}{10}$ wid 59 års ålder; hennes äktenkap med H. war barnlöst.

18. **Johan Hällén**, bondson och född 1745 i Håstenslöf af Norrhwidginge socken, blef student 1766, prestwigd 1770, tjenstgjorde i Örtosta och blef 1777 husprest hos hofmarschalken C. P. Sack, kallades 1787 till sjerde prosypredikant i Fosie, der han wille konservera dottren i presthuset, och fick wid walet alla rösterna; blef pastor här 1789. Död $\frac{29}{3}$ 1811. — Gift enligt wid ansöfningen till pastoratet gifwet löfte med Anna Margreta Krook, dotter af kyrkoh. Krook härstädes. Barn: Amalia, g. m. efterträdaren. — Sophia Christina, g. 1814 med löjtnant Christian von Mühlenfels.

19. **Nils Christian Jakobsen Quiding**, son af prosten i Fosie Jakob Q. och född i Västad $\frac{15}{12}$ 1775, blef student 1789, magister i Greifswald 1797, prestwigd $\frac{6}{7}$ 1808, vice kollega wid Malmö skola 1803, ordinarie kollega dersammastädes 1807, kyrkoherde här 1812, tilltr. 1813; erhöill profestetitel 1826. Han war en kunskapad och gudfruktig man, men söga praktist. Död $\frac{29}{3}$ 1850. — Gift 1813 med företrädarens dotter Amalia Hällén. Barn: Margreta Maria Elisabeth och Theodora Sophia.

20. **Carl Jakob Dehn**, född $\frac{31}{8}$ 1791 i Dngsjö, der fadren war gästgifware, blef student 1809 och prestwigd $\frac{19}{12}$ 1814, war vice pastor i Ljungby, Fjellestad, Bjereshög, Fjellkinge och Köpinge, innan han 1843 blef pastor i Östra Ljungby, som tillträdde 1844; erhöill transport hit 1851; tilltr. 1852.

Gift 1824 med C. C. Högstedt, som dog 1840. Barn: Carl Gustaf, f. 1828; militär. — Emilia Beata, f. 1825; g. 1853 med sahnjunkaren G. Hult. — Augusta Wilhelmina, f. 1835.

Kyrkoherdar i Stäfwie och Lactalänge.

1. **Hans** war pastor här 1552, såsom man finner af ett i Köpenhamns fgl. geheimearchiv befinnligt register öfwer

en del dokumenter, som 1576 reviderades på Lundagård. Der nämnes "ett sognewidhne aff Steffuie sognesteffne att ihend kirkefeste Niels Suendzen iboer i Onderup haffuer icke giffuit nogen stedh sitt landgilde uden til Steffuie kirke, för end Hr Hans sognepresten lagde hannem paa at skulle giffue hannem nogen hör om aaritt dat. 1552."

2. **Jens Michelsen** nämnes som "Sogneprest til Ladelänge" i ett kgl. br. af år 1558, i hwilket wisfa infomster af några gårdar i Lund tilläggas hospitalet. Han bodde i Lund och war troligen kanik; måhända är han den Johannes Michaelius, hwilken 1590 omnämnes som kantor wid kapitlet.

3. **Joannes Canuti**, som underskrifwit en hyllningsfullmagt 1584, torde warit pastor härstädes.

4. **Knud Jenssøn** nämnes i B. B. med årtalet 1617 som "en god och slitig man." Folket såges dersammastådes wara försumligt och kloktaren ogudaktig, ehuru han underwisade ungdomen bra.

5. **Anders Lauritzen** förekommer som prest härstädes 1637, 1648 och 1655; troligen war han det flera år före 1637; han dog 1668. 1650 erhöll han förföring från utgörandet af 6 tunnor hafre, hwilka bort utgå af annexhemmanet, hvars åbyggnader nedbrunnit. Hans enka Anna beklagade sig 1680 deröfwer "att hon hwarken af Doct. Berndt eller Doct. Schwarz, som samma pastorat haft, det ringaste bekommit." Hon lefde ännu 1699 och begärde understöd af dåwarande pastor i Ståfwie, som enl. konsistorii protokoll borde "henne förnöja och ställa tilfreds efter K. M:s förordning."

6. **Bernhardus Delreich**, profkansler och professor wid Lunds universitet, har enligt nyss anförda uppgift innehaft detta pastorat; det måste hafwa warit under åren 1668—1671; se wid Åsum af Gårds härab.

7. **Josua Schwarz** synes hafwa som professor och tyff pastor i Lund derjemte haft Ståfwie pastorat 1671—1676; se ofwan pag. 223.

8. **Christianus Papke** blef, enligt profsten Sw. Knutsöns bref till biskop Hahn, 4 Sönd. e. Trin. 1680 ad

interim immitterad till Ståfwie pastorat, hwilket han 1682 lämnade; se ofwan pag. 93.

9. **Johannes Winslovius** föddes $20/8$ 1638 i Dusby, der fadren med samma namn war prost; modren hette Anna Clausdotter. — 1653 kom han till Roskilbs skola och blef 1656 efter en examen, som påstod fyra dagar, student i Köpenhamn. Han fortsatte der i flera år studierna, endast med korta afbrott genom besök i Skåne. Året 1665 och en del af det följande tillbragte han uti pastorn i Lund Hans Badens hus och bl-trädde honom stundom med predikande. 1667 blef han hofprest hos riksrådet Ebbe Ulfeld, wistades 1668 en tid i Upsala och blef 1676 fältprest samt dertill prestwigd $20/12$ s. å. 1680 medföljde han såsom notarie biskop Hahn på visitationstrefor och blef 1682 konsistoriinarie samt pastor i Ståfwie. Följande året blef han adjunkt i praktisk theologi och erhöll 100 tunnor spannemål i lön såsom notarie. 1688 promoverades han till magister med främsta rummet. För sina förtjenster om uniformitetens införande i stiftet hade han alltså nu fått goda ekonomiska förmöner sig tillagda; 1689 erhöll han också en motsvarande wärdighet genom en kunglig fullmakt, hwari det heter: "Såsom adjunctus theologiæ practicæ magister Joh. Winslovius, den der och berättas wara Notarius Consistorii Ecclesiastici, skall wara en gammal meriterad man, som icke allenast gjordt Consistorio Ecclesiastico nyttige tjenester, utan och gådt framl. Biskopen Mag. Knuth Hahn, serdeles wid uniformitetens inrättande, willigt tillhanda: Alltså will Kongl. Maj:t till någon hans hugnad och ehrgöyligheet benåda honom med character af Professore Extraordinario Chronologiæ Sacræ et Historiæ Ecclesiasticæ." Han blef installerad i sin nya "Charakter" och höll derwid ett tal på grekiska. Daftadt sitt nit för uniformiteten lärde han ej att skrifwa swenska riktigt, utan begagnade många danska och tyska ord, såsom hånd, ändelig, erönsta, erachta, schwangra, begeгна o. s. w. Han synes ej saknat inslytande, och aspiranter på befordran wände sig ofta till honom med böner om benägen assistence. Prosten Sture i Hwellinge stref engång, att en af hans klienter wille betala 4 specier, om W. wille skaffa honom en flockaretjens, och wille prosten sjelf också det wedergålla, "när han finge se

effecten." 1695 erhöåll W. på begåran affled från notariatet med bibehåållande af de förutnåmnda 100 tunnorna spannemål. Derefter synes han hafwa öfvergiftwit akademien också och bott på landet. I Sommellii biographiska samlingar finnes åttfiligt, som W. dels skrifwit, dels samlat och förwarat. Död $20\frac{2}{3}$ 1709. — Gift $1\frac{3}{7}$ 1683 med Elisabeth Erman, dotter af apothekaren Paul E. i Lund. Hon wistades i biskop Håhns hus, der bröllopet också firades med mycken högtidlighet; hon dog 1708. De hade två söner, af hwilka en wid namn Johan, född 1696, öfverlefde fadren, och två döttrar, nemligen Hedwig Katrina f. 1690 och Anna Maria, g. m. profsten C. A. Junghans i Borgeby.

W. utgaf en lifpredikan öfwer riksrådet C. Ulfeld och en gradualdisputation.

10. **Bonde Numerus** 1711—1716; se ofwan pag. 228.

11. **Carl Schultén** 1716—1728; se wid Stångby.

12. **Petrus Aurivillius** uppgifwes hafwa warit utnåmnd pastor i Ståfwie då han dog; åfwen uppgifwes det att hans enka 1729 haft nådår wid Ståfwie pastorat. A. torde derföre böra här upptagas. Han war född i Gessle $1\frac{3}{11}$ 1677 och son af lektorn, kyrkoh. i Elfskarleby Olof A. och Anna Blir. Han blef student i Upsala 1695 och magister der sammastådes 1707, hwarefter han war informator för kongl. rådet greswe Christopher Gyllenskjernas son Carl Adolph G., som 1716 war rector illustris wid Lunds universitet. A. blef $26\frac{2}{9}$ f. å. akademibibliothekarie och 1717 extraord. prof i Lund samt erhöåll 1720 tour och företråde framför yngre ordinarie profesorer. Död $14\frac{1}{11}$ 1728. — Gift 1717 med en borgaredotter från Gøtheborg, wid namn Maria Elisabeth Radhe, som året derefter blef jemte sin styffader, amiralitetskaptenen Lars Båltman, ablad med namnet Palmencrona. Barn: Katrina, f. 1718. — Anna Ingrid, f. 1719. — Olof, f. 1720. — Elisabeth, f. 1722. — Jonas, f. 1723. — Eva Maria, g. m. kyrkoherden wid S:t Peters kloster i Lund D. Barohn. — Margreta, f. 1728, d. 1785, g. m. kollegan wid Lunds skola Kilia Nilsson Stobæus. — Petrus, f. $29\frac{2}{7}$ 1729.

13. **Carl Papke** 1729—1731; se pag. 154.

14. **Magnus Nydelius** 1731—1735; se pag. 231.

15. **Nils Lagerlöf** 1735—1739; se wid Stångby. Pastoratets inkomst war anslagen "till Consistorii tårswor" 1740—1748. Pastorsåmbetet förvaltades af J. A. Corneer (se wid Kjellstorp) och J. Rolén (se wid Guaröd).

16. **Magnus Sommar**, theol. adjunkt, 1748—1760; se wid Ingelstorp.

17. **Johan Melander** föddes $\frac{4}{10}$ 1709 i Fornåsa af Linsöpings stift, der fadren Anders M. war pastor; modren Margreta Rydelius war systers till biskop Rydelius, i hvars hus Johan M. upptogs, sedan han tidigt blifwit faderlös. 1716 intogs han i Lunds skola och blef 1722 student, 1730 magister och 1735 adjunkt i filosofiska fakulteten. 1732—1737 war han informator för grefve Erif Brahe, som 1756 blef halshuggen. Siftnämnde år blef M. vice akademisekreterare och 1739 förestod han professionen i theoretiska filosofien. 1743 blef han professor i praktisk filosofi och, efter mycken strid med sina kolleger i det akademiska konsistorium, erhöil han genom riksens ständers afgörande 1765 säte och stämman så wäl i filosofiska som i juridiska fakulteten. 1747 affade han sig förslaget till Ståswie pastorat af förtrytelse deröfwer att domkapitlet uppfört honom i tredje rummet, då han förmente sig hafwa warit berättigad att ensam föreläs af filosofiska fakulteten, om han sig hos denna myndighet såsom sökande anmält; nu wille han lämna sin plats på förslaget och förmodade att, utom de redan föreslagna akademiadjunkterna, tillgång funnes på flera, som woro hugade att intaga det tredje förslagsrummet. 1760 sökte han samma pastorat, utnämndes dertill 1763, prestwigdes 1764 och erhöil snart prostetitel; dertill kom theologisk doktorswärdighet 1768. 1782 erhöil han afsted från professionen. Död $\frac{29}{10}$ 1789. — Gift $\frac{10}{2}$ 1744 med Magdalena Moller, f. 1713, d. 1790, dotter af hans företrädare wid professionen Arwid M. och Christina Margreta Lagercreuz. Barn, utom fyra som dogo i barndomen: Arwid Adam, f. 1747; pachhusinspektör i Norrköping med titel af advokatfiskal; g. m. Lovisa Ulr. Lettström. — Gustaf, f. 1750, war docens i Lund, men bosatte sig sedan på en landegendom i Östergötland. — Jakob Edward, f. 1753; sjöfarande. — Margreta Wendela, f. 1746, g. 1778 med aka-

demiråntmästaren i Lund O. Menzelius och död 1781. — Maria Charlotta, f. 1755, g. 1785 med auditören wid Södermanlands regemente Arwid Wählin och död 1796.

N. utgaf många disputationer och några parentationer; ett af honom författadt arbete öfwer allmänna kyrkolagfarenheten har ej blifwit utgifwet, en förlust, som enligt Ståhl skall vara allmänt erkänd.

18. **Per Tegman** war född i Åmål ¹⁰/₁₀, 1757; fadren Olof T. war kronofogde i Norra Dals fögderi; modren hette Anna Katrina Libbeck och war syster till prof. Erik Gustaf L. Efter åtnjuten undervisning i Åmåls och Carlstads skolor samt Carlstads gymnasium blef T. student i Lund 1776, magister 1778 och docens i matematik 1781. Följande året erhöll han förordnande som vikarie för astron. observatorn Lidtgren under hans sjuklighet. Sedan detta förordnande upphört, begaf T. sig till Carlskrona för att taga länneedom om derwarande mekkaniska inrättningar. Återkommen till Lund blef han 1785 ånyo vikarierande observator och 1787, med förbigående af en äldre adjunkt, Cronholm (se bland pastorer i Glemminge), ordinarie professor i matematik. 1790 blef T. prestwigd och pastor samt proft härstädes, 1797 proft i Torna härad, 1809 theologie doktor. Han hade, åtminstone i yngre åren, anseende för lärdom och humanitet. Flera år war han adjungerad domkapitelsledamot. Död ²³/₁₀, 1811. — Gift ¹⁴/₁₀, 1791 med Sara Björkloff, dotter af direktören och handlanden i Landskrona Erik B. Hon dog 1834. Barn: Lovisa, f. 1794, g. 1820 med sjökaptenen H. P. Schulz. — Anna, g. med proften C. Eylvan i Fosse. — Brita Cecilia, f. 1797, g. m. ryttmästaren Knut Lundblad. — Erika Gustawa, g. m. proften B. Christensson i Harlösa.

19. **Esaias Tegnéer** 1812—1823; se wid Reslöf.

20. **Fredrik Cederschiöld** föddes i Sjöås socken af Werjö stift ²⁵/₁₀, 1774; fadren Stephan Casper C. war quartermästare wid Adelsfanan; modren hette Anna Blantina Laurell. Han blef student i Lund 1793, magister 1796, extraord. biblioteksamanuens 1795, ordin. amanuens 1797, docens i theoretisk filosofi 1800, filosof. adjunkt 1803, lektor i historia och moral wid Werjö gymnasium 1807, prof. i moralen wid

Lunds universitet 1808, prestwigd 1821, kyrkoherde i Hardeberga f. å., titulerad prost 1824, mottog Ståfwle pastorat f. å. K. N. D. 1837; erhöåll affsed från professionen 1843. Död $\frac{1}{4}$ 1846. — Gift $\frac{1}{10}$ 1808 med Eleonora Fredrika Wiedegren, död 1826, dotter af borgmästaren i Malmö, lagman Carl Fredrik W. och Christina Maria Rosenblad. Barn: Mathias Nathanael, f. 1810; gr. ling. adjunkt i Lund. — Carl Staffan, f. 1811; med. doktor; d. 1847. — Gustaf, f. 1812; registrator i justitiä-revisionen. — Anna Maria, f. 1813; d. ogift 1848. — Elof Casper, f. 1815; stottsprest i Christianstad. — Fredrika Sophia, f. 1819. — Adolph Anders, f. 1821; militär.

Utom 69 disputationer har E. utgifwit ett större arbete i *Bligtläran*; se hans biographi i biogr. lexikon.

21. **Carl Georg Brunius** föddes $\frac{23}{3}$ i Tanum af Götheborgs stift; fadren Gomer B. war theol. dokt. och prost der; modren hette Mariana Rodhe. — Student i Lund 1803, i Upsala 1811, magister i Lund 1814, docens i grekiska 1815, extraord. adj. 1816, ord. adj. i grekiska 1820 och derjemte i latin 1821, prestwigd 1823, prof. i grekiska $\frac{20}{4}$ 1824, K. N. D. 1843, pastor härstädes 1847, prost f. å., K. N. D. D. 1852, G. W. D. 1853.

Gift $\frac{25}{8}$ 1829 med Maria Charlotta Tillander, hvars fader war fabriksför i Stockholm. Barn: Carl Gomer Johan, phil. mag. — David Fredrik, student. — Wilhelm.

Till den förteckning på prof. B:i utgifna arbeten, hwilken förekommer i Lunds Universitets matrikel år 1846, bör läggas Skånes Konsthistoria för medeltiden och Konstanteckningar under en resa år 1849.

Kyrkoherdar i Stångby och Wallfärre.

1. **Laurentius Jaspersi** prestwigdes 1563 till "minister ecclesie Stångby," men lämnade denna befattning 1564, hwarefter han nämnes som pastor i Hoby; se pag. 286.

2. **Johannes Wilhelmi** prestwigdes $27/4$ 1564 till "minister ecclesiarum Stangby et Wallkier."

3. **Sagæus Nicolai** war, enligt en instrift å preststolen i Wallfärre, 1591 "vicarius Lundensis et hujus loci ecclesiastes." Så wäl han som de två förut nämnde hafwa troligen förestått detta pastorat såsom wikarier för de kaniker, hwilka innehafst det samma.

4. **Niels Jörgenssen Aryleus** war pastor härstädes, sannolikt 1608—1620. Han war född på Jutland $1/1$ 1564, blef lektor i Sorö 1597 och hade tillbud att blifwa professor pædagogicus i Köpenhamn, men mottog det icke. 1608 blef han theologie lektor i Lund och erhöå s. å. ett kanikdöme och ett wikariat wid Jungfru Marie altare. 1611 blef han förordnad till lärare för prins Christian och behöll denna befattning 5 år. 1617 erhöå han erpektans på en prelatur wid Lunds kapitel; en sådan tillföll honom 1620, då defanaten efter Wilhelm Dresselberg blifwit ledigt. 1619 förordnades han af konungen att deltaga i utarbetandet af läroböcker för skolorna. Han dog $1/2$ 1642 och begrofs i Lunds domkyrka, der ett wärdert epitaphium öfwer honom är uppsatt. Till Lunds skola donerade han 500 daler, hwilka sedan blifwit anslagne åt unifersitetet, der ett stipendium ännu efter honom kallas Aryleanum.— Hans enka Maren Jensdatter, som dog 1668, testamenterade de säkallade Sjalaboderna till huswärelse för fattiga samt 100 daler till husens underhåå. Hon war dotter af tullnären och rådmannen Jens Laugesen i Ribe och Dorthie Swaning, dotter af rikshistoriographen Hans S. En dotter af Niels Jörgensen war gift med Jöns Rhydius, pastor i Snåstorp.

Enligt fgl. br. $29/7$ 1618 skulle dessa socknar "perpetueres till Rectoriet" wid Lunds kapitel, då lektorn kunde sköta dem genom en residerande kapellan, som borde lönas med ena prestgården och någon annan inkomst. Förmodligen hafwa alla theologie profesforerna wid Lunds gymnasium 1620—1668 innehafst pastoratet, ehuru det endast finnes antecndadt om de två fista, hwilka här nedan förekomma under n:o 7 och 8. De öfrige två må emedlertid också här upptagas.

5. **Arnold Hanssen Munthe** war född omkring

1590 och son af pastorn i Tikiöb på Seland Hans Munthe; modren Katrina de Fine war dotter af k. Fredrik II:s kapellmästare Arnold de F. Om Munthe-släktens ursprung yttrar Ståhl i biogr. underr. om professorer i Lund p. 191." Thuru denne Attens namn, genom lärdom och förtjenster, beredt sig tillräcklig ärofull äminnelse, bör det ej förtigas, att denna Släkten leder sitt ursprung ifrån Brabant, hwarifrån den måfle flytta för de grymma religionsförföljelser, som anställdes af Hertigen af Alba, då den sökte en fristad i Dannemark och Sverige, och att det Adliga wapen, den fört, förekommer i den gamla Nürnbergska wapenboken." Släkten de Fine skall oå wara från Brabant och kallades förut von Enten samt hade en anka i sigillet. En bror till denne Arnold M. nämnes som pastor i Borgeby, och en swåger förekommer som prost i Helsingborg. — Efter att hafwa studerat i Köpenhamn och der blifwit baccalaureus 1612, begaf han sig till utländska högskolor och disputerade 1616 i Wittenberg. Följande året blef han magister i Köpenhamn och sedermera theologie professor wid Lunds gymnasium. Död $2\frac{2}{3}$ 1629 och begrafwen i Dionysii kapell i Lunds domkyrka. — Gift 1622 med Dorte Jensdatter, hvars fader war Jens Laugefen, tullnär och rådman i Ribe; hon war född 1604, blef gift andra gången med prof. Wolfgang Rhuman i Köpenhamn och dog 1684. Hennes barn med Munthe woro Hans; rektor i Helsingborg och sedan pastor i Bösarp, och Dorothea, g. m. profsten Rasmus Hoffgard i Kropp.

6. **Mogens Grave**, född 1591, blef 1616 konrektor wid Lunds skola, magister i Köpenhamn 1619, rektor i Lund s. å., theol. professor wid derwarande gymnasium 1630. 1644 begärde och erhöil han konungens tillåtelse att till Köpenhamn öfwerföra sitt gods, som han wid Swenstarnas infall i landet fört till Malmö. Död $2\frac{1}{6}$ 1646 och begrafwen bredwid företrädaren. — Gift med Anna Erikdotter, dotter af fgl. hofpredikanten E. Andersson; G. hade med henne 5 söner och 3 döttrar; sonen Erik war rektor wid Helsingborgs skola 1649 och 1650 och blef slutligen biskop i Århus; Måns war pastor i Wegerlöf i Danmark.

7. **Niels Sörensen** innehade, som theol. prof. wid

Lunds gymnasium, detta pastorat från 1647 till 1649; se wid Malmö.

8. **Oluff Johansen Bagger** föddes 1607 i Odense på Fyen, der fadren Johan Burchardsen war rådmän. Sedan han någon tid studerat i fäderneslandet och blifwit student 1626 samt baccalaureus 1627, gjorde han en resa till Tyskland, Frankrike, Holland och England. Hemkommen blef han 1635 magister, 1638 rektor wid Lunds skola och 1640 prestewigd och pastor i Gjelie, hwilken socken då war prebende till rektoratet. 1649 blef han theol. prof. wid gymnasium, pastor i Stångby och prost i Torna härad. Han omnämnes också som generalprofurator wid Lunds kapitel samt notarius synodi. Wid riksdagen 1664 war han ombud för Lunds stift. Uti biskop Terzeri sak, som då förhades i presteståndet, befinnes han endast hafwa yttrat: han bör suam sententiam detestari atque rejicere, et veram fundamentaliter stabilire. Wid Lunds universitets stiftelse blef B. dess främste professor och dess förste rektor; äfwen erhöll han domprostwärdighet, dock utan pastorsbeställning wid domkyrkan. Säkert innehade han Stångby pastorat till sin död. I det akademiska konsistorium synes han hafwa welat, så widt möjligt war, bibehålla fred och enighet. Han war redan 1669 sjuklig och ur stånd att wara synnerligen werksam som professor. Af en del handlingar i de äkten- skapsmål, hwilka förekommit i Lunds domkapitel på 1670-talet, finner man att B. der tjenstgjort såsom notarie. Några lärda arbeten har han ej utgifwit, men efterlämnat i handskrift ett fyrifft lexikon. Död $1\frac{1}{3}$ 1677 och begrafwen i Lunds domkyrka. — Gift 1. med Maria Larsson, död 1650; 2. m. Benedikta Jönsson, som öfwerlefde honom. Med förra hustrun hade han följande barn: Johannes, prost i Trelleborg. — Lars, rektor i Helsingborg, sedan prost i Tanum i Bohuslän; d. 1685. — Hans, f. 1646; phil. prof. i Lund 1671; stiftsprost i Köpenhamn 1674; biskop på Seland 1675; d. 1693. — Christian, pastor i Farö i Danmark. — Peder, pastor i Kjølstrup på Fyen. — Maria Margreta, g. m. Hans Danielsson, pastor i Wäsby.

9. **Oloff Pärsson** (Schening) war, innan han kom hit, pastor i Bonderup och Esarp, hwarifrån han enligt fgl.

br. 1³/₁ 1673 börde transporteras till annan lägenhet, på det att profsten Swen Knutsfon i Hellestad måtte få Bonderups socken förenad med Hellestads pastorat. Hr Olofs transport skedde först 1680, då hans meriter endast ansågos motsvara en ringa lägenhet, sådan Stångby då ansågs vara, emedan socknarna hade under kriget blifwit förhärjade. Han hade i Bonderup blifwit beryktad ej blott för dygdenskap, utan ock för lösaktig lefnad, ehuru han war gift. Efter flytningen wisade han inga prof på förbättring, med anledning hwaraf han 1684 fattes för en tid från ämbetet, hwilket han likwäl 2⁶/₃ s. ä. åter fick emottaga ad interim till michaelistid, på det att konfistorium måtte försöka, "hwad bättring, sctidlighet och märkelig flit i sitt ämbete och uniformiteten, hwari han warit mycket försumlig, han derefter kunde ådagalägga." Han afgaf, då han åter trädde till ämbetet, en revers, hwari han erkände sig hafwa af mencklig ströplighet och djefwulens tillflyktelse så förgått sig, att han warit wärd att priveras in totum både officio och beneficio, och lofwade att ej mera dricka sig full, fly Olu Zöns Hanssons, för hwilken han warit i misstänka och rykte, aldrig söka hennes umgänge eller komma i hennes hus, under hwad pretext som helst, samt att hålla de kläder, som Gud gäfwit honom, äfwen som händer och ansigte rena, så att presterskapet deraf ingen wanheder skulle hafwa; om han bröt detta löfte, skulle han anses för "menedare och lättfärdig." I samma revers bad han också ödmjukligen att konfistorium wille disponera prestgården i Wallfärta, hwilken han sjelf ej förmådde bebygga, och förband sig att förse prestgården i Stångby med åbyggnader. 1687 blef han ånyo suspenderad, derföre att han utan föregången lysning wigt twänne personer, som ej tillhörde hans församling och ej företett behöriga hinderlöshetsbewis. Mannen, en affsedad dansk soldat, befanns sedan vara gift förut i Jutland, anlagades för twegifte samt dömdes till döden och afrättades; ännu på afrättplatsen klagade han öfwer hr Olof, som bort weta bättre än att förrätta den olagliga wigseln. Med anledning häraf och då det tillika upplystes, att hr Olof brukat absolwera och communicera personer af andra församlingar mot betalning i släfsidor m. m., äfwen som på flera andra sätt sig ofctidligen förhållit, blef han

allbeles affatt från pastoratet. Häröfwer klagade han hos K. M., som icke fann skäl att bewilja honom restitution till pastoratet, utan befallte att det skulle förses med en skicklig själasörjare. H:r Olof blef troligen sedan äfwen affatt från prest-ämbetet, ty i fgl. br. $2\frac{1}{11}$ 1689 förefommer följande: "Wi förnimma med misshag utur eder underdåniga skrifwelse dat. 15 hujus hwad för ett otillbörligt förhållande förre kyrkoherden i W. och S. Oloff Wårsson Schening i så måtto brukat, att han understätt sig komma inför Dß med ofansfärdiga berättelser, och som sådant androm till sky och warnagel intet bör blifwa onäpft och orefenterat; alltså är härmed till Eder Wår nådige Willie och befallning, att I denne saken till noga förhör företagen och tillsen om icke slift desß oanständige förhållande wäl förtjenar, att han må warda removerat ab officio, warande det så mycket oförsvarligare af honom gjordt, som han är en prästman, den der skulle förelufa andre med godt exempel och således så mycket större sky draga, Öfwerheten att förleda genom ofansfärdiga berättelser." Hwad sedan blef af h:r Olof är ej kändt. 1683 omnämnes en hans hustru wid namn Bernilla, som synes varit dotter af hans företrädare i Bonderup. Sedan war han gift med pastorn i Ingelstorp Otto Ludwigsson Munthes dotter Sophia, hwilken lefde efter honom 1698 och då begärde understödd af presterkapet i Torna härad.

10. **Nils Daalhem** föddes $\frac{9}{7}$ 1650 i Linsöping, der sadren Daniel D. då war lektor; han war sedan prost i Kets tillstad af Linsöpings stift; modren hette Anna Enander och war syster till biskop Samuel E. i Linsöping. — Från derwarande gymnastium kom D. till Upsala 1668, der han uppehöll sig 12 år, hwarestefter han med sin discipel, assessorn i kommerskollegium G. Schönfeldts son, företog en utländsk resa, som warade 4 år. Hemkommen blef han handledare för en son af Erik Lindschöld, på hwilkens rekommendation han $1\frac{8}{10}$ 1685 blef professor i logik och metaphysik wid Lunds universitet. 1689 mottog han i stället andra theologiska professionen med Stångby pastorat och prestwigdes $\frac{9}{7}$ s. å. Wid prestmöte 1691 war han präses. Död efter 14 dagars sjukdom $2\frac{6}{2}$ 1692. — Gift 1686 med Katrina Hanneman, dotter af öfwerinspektoren wid tullverket i Östergöthland Edward H. Hon blef

1697 $\frac{7}{10}$, omgift med domprosten, febermera biskopen i Werjö Olof Cavallius och dog 1726. Utom två söner, som dogo i barndomen, hade D. sönerna Carl f. 1690 och Johan f. 1691; den förre war gymnasiadjunkt och sedan apologist i Werjö, sist landtman; död 1750; den sednare war också skollärare i Werjö, men tog affsed i anseende till sjuklighet.

11. **Johan Poppelman** föddes $\frac{9}{10}$ 1649 i Warberg af föräldrarne sjötullswaktmästaren Johan Caspersson P. och Katrina Krakau. — Sedan han genomgått Götteborgs skola och gymnasium, blef han 1668 student i Lund, der han i tre år studerade theologi och filosofi. Derefter reste han till Wittenberg och blef der magister 1672. Följande året uppehöll han sig någon tid i Kiel. 1675 blef han filosof. lektor i Götteborg, reste 1680 åter med kungligt tillstånd till Tyskland, besökte universiteterna i Jena och Wittenberg och förvärfwade sig wid det sednare theologiskt doktorsgrad 1683. Derefter besökte han flera utländska universiteter och återkom 1688 till Götteborg. Snart tillagnade sig universitetet den lärde och bereste mannen. P. blef nemligen 1692 andre theologie prof. i Lund och pastor i Stångby, samt prestwigdes i Götteborg. Biskopen föreslog 1699 att P. skulle få Hellestads pastorat som prebende, och Stångby anslås åt domprosten, men R. M. biföll ej förslaget (se pag. 259). 1700 blef P. prost i Torna härab. Enligt hans biograph i biogr. lexikon bewittna hans utgifna disputationer, att han innehafte sin tids dogmatiska wetande. Han utmärkte sig också såsom en praktisk, sjelfständig och kraftfull man, måhända något mycket benågen för att göra sin myndighet gällande; såsom universitetets rektor dirigerade han protokollet efter eget godtycke. Man finner inga spår till att han som domkapitelsledamot delat biskop Steuchii och dåvarande domprosten Linnerii skuggrådsåla för "pietistriet," och han räddes ej för att loforda den för Böhmiansk irrlära misstänkte E. Patersson (se wid Dwidstosta), hwilken Linnerius nekade att examinera. 1711 $\frac{12}{4}$ utnämndes P. till biskop i Götteborg, hwilket ämbete han enligt Rhyzelius bestridde "med mycken sachtmodighet, under hög ålderdom, till allas nöge." Död $\frac{30}{6}$ 1725 och begrafwen i Örgryte kyrka. — Gift 1692 med Rebecka Wallerius, dotter af biskopen i Götteborg

Daniel W. och Margreta Schomerus. Han efterlämnade tre söner och två döttrar; af sönerna war *Elieser*, f. 1693, d. 1767, theol. lektor i Gøtheborg och pastor i Säfve, och *Daniel*, f. 1694, d. 1764, prost och pastor i Starrkärr af Gøtheborgs stift.

12. *Saquin Stridsberg* 1712—1716; se pag 227.

13. *Martin Segardt* 1716—1718; se pag. 230.

14. *Jakob Benzelius* 1718—1728; se wid Uppåkra.

15. *Carl Schultén* föddes i Swedwi af Westerkås stift 1677; fadren war pastorn derstädes *Samuel S.*, en from och rättfäffens prest; modren hette *Margreta Schultin*. Tidigt blifwen student i Upsala slyssellatte han sig i början mest med humanistiska och filosofiska studier, men wände sedan sin hog isynnerhet till den österländska litteraturen. En polsk jude, som wistades i Upsala, gjorde honom god tjenst som underwisare. *S.* lärde sig att tala flera österländska språk, och wid hans gradualdisputation 1703 höll så wäl respondens som præses, prof. *Balmrot*, tal på hebreiska. *S.* blef magister s. å. och utnämndes 1704 till filosof. prof. i Bernau; 1707 mottog han i stället historiska professjonen wid samma lärofåte. I anseende till Rysfarnes fiendiliga infall 1709 flydde han från Bernau och kom nyårsdagen 1710 till Stockholm. Han bodde der $\frac{1}{2}$ år, men flyttade sedan ut på en herrgård nära Strengnäs, der han hyrde sig en bostad samt försörjde sig och sin familj med barnunderwisning. 1713 flyttade han till Tuna i Roslagen och lät kort derefter wärfwa sig till kapten för en frikara af bönder, hwilka "brukade sig manneligen mot fienden." Under den följande wintren war han wittne till en händelse, hwilken han aldrig utan häftig uppskafning kunde erindra sig. Då han i sällskap med sin swärfader på slåda wille fara öfwer en tillfrusen sjö, brast isen; han sjelf kom med plats undan, men måste se swärfadren omkomma i wågorna. 1715 $\frac{2}{5}$ utnämndes *S.* till latinska professjonen i Lund, hwilken han följande året utbytte mot den i österländska språken. Wid installationen, som biwistades af *Carl XII*, höll *S.* ett tal på hebreiska, hwilket konungen med uppmärksamhet afhörde och genom sedan yttrade anmärkningar wisade sig hafwa wäl uppfattat. *S.* blef tillika 1716 pastor i Ståfwie, der han en tid

bobbe, då han till konungens "frigs- och hofmän" måst utrymma sin boning i staden. Då han en dag rest till staden för att hålla sin föreläsning, fick han bud att hans hustru häftigt insjuknat; oaktagt han skyndade sig hem, så fort möjligt war, fann han likväl henne afsliden, då han hemkom. 1728 blef han 3:dje theol. prof. med Stångby pastorat och s. å. proft i Torna härad. Han skall varit af ett allvarsamt och stilla lynne samt aktades allmänt för lärdom och redlighet. Af hans disputationer ega flera, enligt hans biograph i biogr. lexikon, större värde i grammatiskt-kritiskt hänseende. Död $\frac{6}{10}$ 1730. Prof. C. Pape höll parentation öfwer honom. — Gift 1. 1707 med Margreta Sophia Loen, dotter af landtränmästaren Loen i Lissland, som 1709 med sin dotter och måg flydde till Sverige; hon dog 1717. 2. m. Sara Liljengranat, som förut varit gift med proften A. Hellman i Christianstad och med domproften H. Etridsberg i Lund. Med förra hustrun hade S. 12 barn, af hvilka 8 dogo i barndomen; de esterleswande woro: Maria Magdalena, g. m. kyrkoh. i Sandsjö af Werjö stift Zacharias Blackstadius. — Carl, borgmästare i Christianstad 1743; erhöll affted med kommersrådstitel 1775; död på Walljö i Blekinge; g. m. Elisabeth Knape. — Sophia Dorothea, g. m. proften C. Tiliander i Jönköping. — Samuel, f. 1716, war på 1750-talet kontrollör i Christianstad.

16. **Carl Pape** 1731—1732; se pag. 154.

17. **Henricus Benzelius** 1732—1738; se pag. 156.

18. **Nils Lagerlöf** föddes $\frac{7}{1}$ 1688 i Arwika, der fadren Daniel L. war proft; modren hette Magdalena Hofsten. Han genomgick Carlstads skola och gymnasium och blef derefter 1708 student i Lund, der hans farbror Erland L. war professor i latin. Genom danskarnas infall i Skåne afbrötos L:s studier, och han begaf sig till Christianstad; sedan han återkommit till Lund, måste han snart för den härjande pestens skull ånyo begifwa sig derifrån. Han erhöi då 1712 kondition på Össjö gård i N. Åsbo härad, der han informerade en son till juris prof. N. Silfwersköld. Sedermerta blef han informator i dåwarande domproften Linnerli hus. 1717 disputerade han pro gradu, då Carl XII war en bland åhörarne. L. blef 1719 magister, efter att redan förut hafwa blifwit do-

eens wid universitetet. 1722 föreslogs han till professjonen i praktisk filosofi i Åbo och 1724 till den i theoretisk filosofi wid samma lärosäte, men han qwarstannade heldre i Lund som filosof. adjunkt, hwilket han blef 1723. Först ser år der-
 efter wans en ny befordran, då han 1729 blef bibliotekarie med professortitel. 1732 blef han professor i theoretisk filosofi, 1735 pastor i Ståswie, 1736 ständig domkapitelsledamot, emedan 3:dje theol. prof. M. Rydelius såsom bror till biskopen ej kunde taga plats i domkapitlet, 1739 tredje theol. professor, pastor i Stångby och prost i Torna härad. 1741 uppflyttades han till andra theologiska professjonen, utnämndes s. å. till superintendent i Carlstad samt erhöi följande året theol. doktorswärdighet före aflyttningen till Carlstad. Sitt superintendentsämbete stötte han enligt Rhyzelius "såsom en hög-lärd, wälförtient, iuslig och allmänneligen älskad Man." Död $24/12$ 1769. — Gift 1. 1729 med sin kusin Anna Katrina Lagerlöf, f. 1702, d. 1741, dotter af förutnämnde prof. Erland L. och Anna Christina Nordeman, hwars fader Martin N. war prof. i matematik och hwars bror Olof Nordens-tråle war kansler wid Lunds universitet. 2. 1745 med Maria Gamitz, d. 1749, dotter af brukspatron Johan G. på Degernäs och enkä efter theol. adjunkten Gustaf Åman i Upsala. L:s barn, hwilka 1756 abrades med namnet von Lagerlöf, woro följande, alla med första hustrun: Elisabeth Christina, f. 1731, g. 1771 med kyrkoh. i Gillberga af Carlstads stift B. Ollongren och död 1777. — Anna Magdalena, f. 1733, g. 1768 med sin kusin prosten Daniel Lagerlöf i Arwika och död 1769. — Erland, f. 1736, d. 1803, erped. sek. i Inrikes civilerpeditionen; g. m. Agneta Margreta Ugglå. — Olof, f. 1739; d. ogift 1792; aktuarie i bergskollegium.

Utom disputationer af filosofiskt och theologiskt innehåll utgaf L. en riksdagspredikan och sex lifpredikningar.

19. **Ambrosius Westring** 1741—1745; se pag. 233.

20. **Jonas Wählin** 1745—1749; se pag. 234.

21. **Carl Jesper Benzelius** 1750—1763; se wid Uppåkra.

22. **Gustaf Ernest Bildstein** föddes i Stockholm $2/5$ 1703; fadren Gustaf Henrik von B. war kapten wid Stens

bockfa dragonregementet och blef en månad före sonens födelse i slaget wid Bultuff så swårt sårad, att han två år derefter dog i Marienburg af följderna deraf, utan att hafwa kunnat återwända till fäderneslandet; modren Christina Brenner blef sedan gift med prosten P. Hedengrahn i Hwellinge, hennes förre mans förtrogne wän. Denne underwisade styffsonen till des han 1719 blef student i Lund. S. å. erbjöds åt honom fänndrifsplass wid ett regemente, hvars chef war hans fars kufin, generalmajor v. Bildstein, och 1723 gjordes honom af samme slägtning anbud af adoption och fullmäktigskap wid riksdagen, men båda dessa anbud försakades af ynglingen, som på den litterära banan wille söka fortkomst. Han begaf sig, efter tre års studier i Upsala, 1724 till Köpenhamn såsom kommissionssekreterare hos swenska envoyén derstädes. Under wistandet der gjorde han sig så fördelaktigt känd, att han fick hålla offentliga föreläsningar, gaf enskild underwisning i homiletik samt erhöll anbud af theologisk doktorswärdighet och en extraordinarie professjon. Han återwände likwäl till Lund, erhöll $7\frac{1}{2}$ 1728 tillåtelse att predika i Hwellinge, der han wistades hos styffadrens enka, och blef 1729 informator för den sedermera ryktbare Arwid Trolle, som blef akademiadjunkt och kammarherre. 1733 blef B. docens i theologi, witterhet och europeiska språken, 1735 theologie adjunkt och prestwigdes $10\frac{1}{3}$ 1736. Sedan han 1740 försakat anbudet att blifwa kongl. hofpredikant, blef han 1741 utnämnd till pastor i Hardeberga och följande året prost. Efter philosophiska fakultetens förslag blef han 1745 magister med främsta rummet; 1746 blef han efter aflagd specimen theologie doktor. Wid en med anledning af prins Karls (sedermera Carl XIII:s) födelse anställd akademisk fest höll han ett tal, hwari han, jemte en del oförstickiga yttranden mot det då rådande partiet, divinatorskt utlät sig, att den nysfödde prinsen en dag torde komma att bära swenska konungakronan. Den akademiska senaten fann saken så betänkelig, att ett beslut fattades att ingen, som icke wore professor, skulle få hålla något tal, förrän det blifwit af akademiens rektor censureradt. På uppmaning af landshöfding Sjöblad i Malmö att allwarligt beifra saken sändes talet till akademiskanslern greve Johan Gyllenborg, hwarpå B. erhöll befallning

att infinna sig i Stockholm. Han fick der mottaga förmaningar till mera försigtighet, men också försäkran, att hvad som passerat icke skulle läggas honom till last. 1748 anhöll han att få behålla prostetunnorna af Hardeberga pastorat, emedan han icke ansåg sig "fortera under häradspreposituren." Vid prestmötet 1749 presiderade han och blef 1750 sjerde theol. professor. 1753 kallades han till pastor wid Kungsholms församl. i Stockholm, men måste för en iråkad ögonsjukdom affåga sig kallelsen; 1755 föreslogs han till Christianstads pastorat. 1763 blef han 3:dje theol. prof. och pastor i Stångby. Han omtalas såsom en qwick man. Som prebendepastor war han icke owerkksam. 1768 föreslog han att boningsrum för skolmästare borde anskaffas på så sätt, att de hus, som kyrkorna egde, bortstaddes med wilkor att rum upplåts åt skolmästaren; äfwen borde det förbehåll göras, att krog ej finge hållas i dessa hus. Han anhöll också att 4 daler af hwardera kyrkans kasssa finge årligen användas till lön åt en kyrkowaktare; biskop Engeström tyckte att en plåt war tillräcklig lön för en sådan tjänsteman. Död $\frac{1}{8}$ 1769. — Gift 1. 1736 med Lycke Sophie Friis, f. 1692, d. 1747, dotter af borgmästaren Georg F. i Odense på Fyen. Hon war ett owanligt bildadt fruntimmer och stref vers på sex språk, bland hwilka äfwen woro grekiska och latin. Han hade wunnit hennes kärlek under sitt wistande i Trollesta huset, der hon war guvernant. Barn: Lycka Christina, f. 1738, d. 1806; g. m. borgmästaren och postinspektoren i Lund Nils Sommelius; hon skall hafwa liknat sin mor i lärdom. — Gustaf Brenner, död wid sex års ålder, utmärkt för owanlig qwickhet. 2. 1757 med Petronella Munthe, d. 1791, dotter af tullförvaltaren Hans M. i Halmstad. Barn: Gustaviana Regina, f. 1758, d. 1814, g. m. major mekanikus Polheimer. — Hans Christian, f. 1759; öfwerstelöjtn. wid konungens eget wärfw. regmte; d. ogift 1831. — Justus Christopher, kyrkoherde i Bösarp.

23. **Swen Johan Munthe** föddes $\frac{3}{11}$ 1714 i Slågarp, der fadren Jöns M. war pastor; modren Chr. Engeström war biskop Engeströms syster. Efter åtnjuten undervisning i föräldrarnas hus och i Landskrona skola blef han stu-

dent, febermera magister 1738, docens i orientalspråken 1741, adjunkt i samma språk 1742. Rånd som utmärkt orientaliskt erhöå han 1745 förtroendet att i kongl. kansliet wara tolf för den Tripolitanska beskickningen och utnåmndes $\frac{1}{3}$ f. å. till professor i grekiska och orientalspråk i Lund. Enligt stånsta presterkapets för domkapitlet yttrade önskan och på domkapitlets rekommendation utnåmndes han 1764 till sjerde theol. professor och pastor i Hardeberga; han fortfor likwål febermera att i philosophiskt kandidatexamen examinera i orientalspråken. 1765 erhöålls prostetitel, 1768 theol. doktorswårdighet, 1769 tredje theol. professstolen med Stångby prebende. Utom disputationer utgaf han en likprebikan skrifwen i apologetiskt anda mot fritänkeriet. De konsistorii skrifwelser hwilka han uppsatt äro i en temligen gammalmodig stil, hwaraf kan ses ett prof uti kyrk. Cornéers i Kjellstorp biographi. Död $29\frac{1}{8}$ 1774. — Gift $26\frac{1}{8}$ 1746 med Magdalena Ulrika Hellichius, dotter af kyrkoh. i Allerum Olof H. och Katrina Dryselius. Barn: Johan Olof, f. 1747; war kanslist, men blef swagfint och dog på Malmö hospital. — Carl Magnus, f. 1750, d. 1809; borgmästare i Carlshamn, fader åt f. d. statsrådet, presidenten Munthe. — Christina Katrina, f. 1757, ogift. — Åke, f. 1759; philos. mag. och tullskrifware i Dalarö.

Wi anföra ett stilprof ur ofwannåmnde likprebikan: "Den werldsställning wi lefwa uti har wål sin ledja, så konstigt sammanbunden, att wi ganska få leder med säkerhet kunna utreda. Dock medförer des föränderlighet i gemen ett ostridigt vittnesbörd om en oföränderlig ewig grundorsak, i hvars fria wilja och wålbehag wi måste söka första kraften till hela ledjans författning. Här förefomma liflösa ämnen; här spela fria och lefwande wareser, alle ömse om uti en wis ställning sammanparade. Några allmänna naturens lagar känna wi och wörda derutinnan den bästa ordning och djupstannigaste wisheit. Beträktom först den stumma naturen. Himmelens och Jordens kroppar äro uti en bestämd ordning förenade. Wid wisst jordens läge mot solen upplifwas, på bestämda tider, de i jorden befintelige ämnen; några under swarta torfwan dolda frön utreda sig af solenes wärma och behörigt mått af wättsker.

De fatta rot, slå upp stänglar som bära knopp, deruti bladen ligga sfuggewis tecknade, af särskilda faster, som wid anstötande friare luft och ny tillökning af värma uppvisä de sfönaste färgor. All tyckes ropa: Här är Guds finger. Ej bestämma wätstforna luftens lagar, ej luften wätstfornas blanning, hwarfen jord, wätstfor eller luft bestämma solenes wärkan. Detta oaktadt en beständig ordning i naturens lagar. Måste då icke ett ewigt och ordningsmätigt förstånd hafwa danat och sammanparat dem alla." — — "Ett kitsligt hjerta, som helst följer fördomar, kan wäl af naturens ljus låta öfwertryga sig om en föränderlig och tillfällig werlds första upprinnelse af ett ewigt och oföränderligt wäsendes fria wilja och allmagt, men wägar likwäl bestrida des styrkel och fria menniskors ledande." — — "Har Herren i den stumma naturen stadgat en wis harmoni eller ordning, ho will twisla att han ju en dylit i den lesande naturen påsyftar?"

24. Petrus Muncz, 1775—1776; se pag. 199.

25. Nils Sefslén, 1776—1778; se pag. 208.

26. Thure Weidman föddes $10\frac{1}{2}$ 1744 i Glafar, der fadren Johan Gottfrid W. war kyrkoherde, blef student 1756, magister med främsta rummet 1766, extraord. biblioteksammanuens s. å., docens först i historien och sedan i moralen 1767 samt bestridde detta och de nästföljande tre åren publika föreläsningar i olifartade wetenskaper, nemligen latin, orientalspråk, ekonomi och theologi. Han hade kondition först i biskop Engeströms och sedan i kammarherren Arwid Trolles hus och blef 1771 adjunkt i grekiska och österländska språken. Med sin elev, den unge kornett Trolle, som drunknade 1775 (se J. Swananders i Hyby biographi), begaf han sig 1772 till Upsala, besökte följande året Petersburg och återkom 1775 till Lund, blef 1776 professor i grekiska och österländska språken, prestwigd $16\frac{1}{2}$ 1778, tredje theol. prof. och pastor i Stångby 1779, prost och theol. doktor s. å. Thuru swärson till biskop Celsus behöll han sin plats i domkapitlet med kunglig tillåtelse. Han ansågs ämnad att efterträda swärfadren på Lunds biskopsstol, men mottog, reban innan ledighet der inträffade, 1789 biskopsdömet i Skara, hwilket förmodligen ej ansågs kunna wara i wägen för en flyttning till Lund i fram-

tiden. Efter biskopsutnämningen deltog han ej mera i domkapitlets sessioner, ehuru han ännu på sommaren 1790 war kvar i Lund. Det skall varit swärfadrens riksdagsförtjenster, som upphöjde W. på biskopsstolen i Skara ¹⁶⁾. Flyttningen till Lund, ehuru lifligt önskad både 1794 och 1803, blef icke af; icke ens förslag kunde ernås. Schröderheim bedömde W. som "nitiskt undersåte, glad och tolerant prest;" detta sista får ej förstås så som hade han wisat mindre nit för renlärighet, ty wid 1809 års riksdag kämpade han ifrigt för censuren eller, som han lär hafwa kallat det, "det theologiska öfwerseendet" bibehållande för theologiska skrifter. Han besysslades, måhända utan skäl, för att gynna Swedenborgianer och skall i prestreramen af en examinand, som tillfrågades om denna sekt, fått till svar att den ifsynnerhet hade sitt tillhåll i Skara och på Brunnbo (biskopsbostället i Skara). W. war revisor i riksgäldskontoret 1793, i banken 1797 och biwistade alla riksdagar 1792—1812 samt blef L. N. D. 1792 och E. N. D. 1805. Död ¹⁵⁾ 1828. — Gift 1784 med Ingrid Lovisa von Gelse, biskop D. Gelsis dotter, f. 1755, d. 1811. Deras barn, som ablades 1805 och introducerades med namnet Lagerheim samt adopterades af farbrodern, presidenten, friherre Olof Elias L., woro följande: Olof Johan, f. 1785, mag. primus i Lund 1805; justitieråd; g. m. Emerentia Frigell. — Lars Magnus, f. 1786, mag. 1805; öfwerste och major wid Swea lifgarde. — Anna Charlotta, f. 1791; g. m. öfwerstlöjtnanten Axel Fredrik Freidenfelt. — Fredrika Eleonora, f. 1793; d. 1830; g. m. öfwerdirektören Swen Adolf Norling.

Skrifter: 16 akademiska disputationer, en synodaldiskussion och en riksdagspredikan.

27. **Johan Jakob Hellman** 1790—1795; se pag. 236.

28. **Samuel Lemchen** 1795—1805; se pag. 235.

29. **Anders Hylander**, 1805—1808; se wid Uppåkra.

30. **Carl Johan Eberstein** 1808—1812; se pag. 238.

31. **Martin Erik Ahlman** föddes i Lund ^{3/12} 1773; fadren war då prebendekomminister i Lomma, sedan pastor i Brågarp. Efter att hafwa njutit fadrens undervisning till

¹⁶⁾ Se W:s biographi i biogr. Lexikon, hwartill wi hänwisa.

fitt 13:de år, intogs han efter dennes död 1787 i Lunds skola och blef student 1788. Särdeles studerade han latin, grekiska och matematik, blef magister 1793 och prestwigdes $1\frac{1}{2}$ 1799, kallad till huspredikant af landshöfding Gebercrang, hvars styffon han informerade. Följande året blef han adjunkt hos prosten Palm i N. Bram och sökte 1802 förgäfwes klockare-lågenhet i Brunnby. Derefter föll han i en swår sjukdom, som nödgade honom att begifwa sig till Lund för att åtnjuta läkarewård. Sedan han återwunnit helsan, blef han 1803 docens i ekonomi och undergifd pastoralexamen, samt sökte derefter flera gånger pastorat, afwensom adjunktur så wäl i theologiska, som filosofiska fakulteten. 1810 blef han docens och s. å. extraord. adjunkt wid theologiska seminarium samt 1812 prefekt wid samma inrättning, hwarwid nödig utkomst åt honom bereddes genom biskop Fares berömliga frifösthöfhet, som åt honom afstod Komma socken, öfwer hwilken A. s. å. blef prost. 1813 erhöll han Stångby pastorat, blef 1816 tredje och 1830 andre theol. prof. med bibehållande af samma prebende, 1818 theol. doktor och 1832 L. N. D. A. verkade med mycket nit för de theologiska studiernas tilltagande wid Lunds universitet, icke minst genom den uppmuntran och det understöd (äfwen i ekonomiskt hänseende), som han lämnade flera yngre theologiska lärare wid universitetet. Som enskild människa och såsom ämbetsman war han ett mönster af oegennyttia, samwetsgrannhet och råtttrådighet. Af universitetet gjorde han sig förtjent äfwen genom donationen af en betydlig theologisk boksamling. A. utgaf några disputationer, ett band theologiska skrifter, ett bibelsällskapstal och en del uppsatser i theol. qwartalskrift. Död ogift $\frac{7}{4}$ 1844.

32. **Ebbe Gustaf Bring** 1844—1850; se wid Uppåkra.

33. **Wilhelm Flensburg** 1850—1852; se wid Kerrstorp af Örie härab.

34. **Carl Oibers**, född 1819, blef student 1840, prestwigd till tjänstgöring i Götheborgs stift 1844, phil. mag. 1847, docens i pastoralthnologi 1848, theol. adjunkt och pastor härstädes 1853, prost öfwer dessa församlingar 1854.

Kyrkoherdar i S. Peters Kloster och Nöbbelöf.

1. **Severinus Christierni** prestwigdes 1560 till pastor wid S. Petri nunneklosters och Werpinge församling.

2. **Hans Kollische**, pastor härstädes, dog i början af år 1611.

3. **Arelb Pederssen** blef $2\frac{3}{2}$ 1611 af Tage Krabbe till Jordberga, fgl. befallningsman på Öfweidskloster, rekommenderad hos biskopen i Lund och socknemännen i S. Peters klosters och Nöbbelöfs församlingar; säkert blef han kort dert efter pastor. Död på senhösten 1619.

4. **Nils Jenssen Lundegård** blef efter kallelse af Fru Beata Hwitfeld $2\frac{2}{12}$ 1619 prestwigd af Seländska biskopen Hans Resen. Han kallades "Succentor til Domkirken." 1662 afstod han pastoratet åt den nästföljande och dog $2\frac{7}{6}$ 1666. Hans hustru Maren Jensdatter dog påskafston 1640.

5. **Hans Lauritsön Navn** (Naffenus) anmäldes $2\frac{9}{11}$ 1662 af biskop Winstrup till fullmagts erhållande och prestwigdes $\frac{5}{12}$ s. å. till vice pastor härstädes. Efter Lundegårds död skall han blifwit ordinarie pastor, men dog redan 1667.

6. **Wilhelm Laurenberg** 1668—1674; se wid Malmö.

7. **Laurits Hanssen Esbantorp** blef pastor härstädes $1\frac{3}{3}$ 1674. 1676 afbrann hans gård i Lund "med inehafwande gods och förmågo" och 1678 uppbrändes den nybyggda gården af danskarna. Han war 1681 deputerad wid det möte i Malmö, hvarunder uniformitetens införande begrädes, och dog wid 54 års ålder $1\frac{2}{1}$ 1688.

8. **Severin Torslow** 1688—1689; se pag. 246.

9. **Peter Carstens** 1689—1699; se pag. 271.

10. **Petrus Frenning** 1699—1707; se wid Frenninge.

11. **Petrus Winding** war klokareson från Frenninge och kallade sig Frenningia-Scanus; fadren hette Hans Winding och hade en äldre son, som blef prest och pastor i Gjerdslöf. Petrus W. synes varit af ett oroligt lynne och haft icke ringa befordringsanspråk, hwilka dock ej wunno erkännande. 1696 erhöll han kungligt remissforial till Lunds domkapitel, men då han stod sig dåligt i examen ansågs han ej synnerli-

gen förjert till befordran, men rekommenderades likväl s. å. hos Werjō domkapitel, en rekommendation, som man wäl på förhand antog skola blifwa utan påföljd. "Eå förelöpp hans för hastige giftermål och sammanlesnad med sin maka inför Consistorii ögon och all den Academiske ungdomen till en märkelig scandäl," såsom det heter i ett af konsistorii bref; derigenom försämrades W:s utsigter. 1699 erhöil han likwäl "kungelig benådning" på W. Ahlstrads pastorat, med wilkor att han kunde "begå sig i examen." Sålom förut examinerad wille han undslippa widare pröfning, hwilket dock ej medgafs. Wid examen ²²/₈ 1700 fann konsistorium, "at han wäl för sin ruditet kunde rejicieras, dock wille man ännu frästa des bättring" och bewiljade honom "8 dagars tijd at perfectionera sig i sine saker." Wid derefter anställd examen befanns han ännu mycket swag, dock lofwade man så widt görligt wore befordra hans lycka. Han war 1699 adjunkt i Quiinge, men klagade deröfwer att han blef "widrigt bemött" af derwarande pastor, som å sin sida klagade att W. "wisat sig något autoriserad och welat wisa sit wälde." 1701 sändes han till Ystad att profwa för stadskomministraturen derstädes, men blef icke omtyckt af församlingen. Efter att hafwa alldeles öfwerhopat konsistorium med bönestrifter missliverades han i December 1702 till Öwerrestad, under pastoröwakans derstädes, men "han kastade sitt sinne om och sade sig för wärdelstens skull icke kunna resa dit utan lifsfara och defutan af slikt och annat mera fått en så stor alteration, så at han intet wisste hwartut eller hwad han göra skulle, des concepter woro nu alldeles så betagne, at han intet kunde minnas hwad han nyss skrifwit, hwarföre han rätt behöfde Guds nåd, hjelp och tröst, hwarföre han affade sig conditionen." 1705 klagade han hos konungungen deröfwer att konsistorium icke skaffat honom befordran, och i förklaringen öfwer beswären anförde konsistorium hwad här öfwan blifwit berättadt. 1707 ¹⁰/₄ blef han pastor härstädes. Nedan följande året skulle enligt kons. prot. professor Poppelman "förehålla honom att icke så ofta låta studenter predika, hwilket han gjorde med föregifwande, att Biskopen lämnat honom det fritt, hwilket han dock icke gittade förswara." 1710 klagade några af hans åhörare deröfwer, att han öfwer-

föll dem med otidige expressjoner, då de ej kunde förnöja honom med betalning. 1711 $\frac{9}{12}$ "inkom kyrkoherden i Klöfret Hr P. W. med sine åhörare. Först klagades at kyrkoh. predikar på sine åhörare, som förleden söndag isynnerhet skal wara stedt. Kyrkoh. swarade sig förleden Söndag så anstält sin predikan at han förhållet huru de skickligen sig måtte förhålla at undfå sin adventskonung Christus, neml. 1. uti sann gudachtighet så wäl hos åhörare som lärare. Klagade och Kyrkoh. at någre, såsom Jöns Åkesson och Anders Andersson, intet komma till catechismimöte beropande sig på flockarens wittnesbörd at de hafwa tillstånd at hålla sig derifrå, och enår han söker handräkning hos befallningsman, så swaras han måtte bewisat, det han ej gitter som allenast med flockaren häruti ej kan wara angifware eller wittne. Consistorium förhölt at kyrkoh. måtte härutinnan förhålla sig efter ordningen och kalla dem till wittne, som wid examen äro tillstådes, och sedan lämna fermännen at utfordra böterna. Klagade och Anders Andersson, Jeppe Lassesson, Truls Hansson och Jöns Åkesson, at han på predikstolen sagt förleden söndag om de fem och fördömt dem till helfwetet. Kyrkoh. swarade: han straffar i allmänhet för otro och samma fördömmar, men aldrig nämnt fem eller någon specificerat." S. å. klagade bönderna hos guvernören deröfwer, att deras pastor wille att de skulle lämna helgonskylden hos honom, då det deremot förr warit brukligt att han hemtat den från ett ställe i byen, der de blifwit traftrade med öl och tobak. W. förklarade sig hafwa infört denna förändring dertföre, att bönderna wid samlingar i byarne söpo, swuro och bannades; guvernören ålade dem att lesverera spannmålen hos pastor i staden. 1712, då pesten grasserade i Lund, dogo äfwen i S. Peters klostres församling några af den; om flera år anteknadt, att de emot pastors stränga förbud blefwo om nattetid nedgräfde i kyrkogården, sedan de förut på andra ställen blifwit jordade, men åter upptagne. 1714 klagade W. öfwer det rådande föraktet för helgdagarne, hwilket gick ända derhån, att ladufogden Isak på Werpinge uppbudade bönderna att fara till skogen efter wed på stårtorsdagen, då de först på långfredagens afton återkommo. Det befinnes att, då tros och huldhetsbed skulle afläggas efter Carl XII:s död, hafwa "H:r

P. Winding i Klöfret, H:r Henrik Wrangl i Silsfåtra, H:r E. A. Junghans i Borgeby och H:r P. Castanæus i Hareberga funnit något twifwelsmål uti Eden at dhe med lifskola afwärja och emotstå souweräniteten och oinstränkte enwäldet; altfå förklarade H:r Biskopen och Consistorium at de wakta sig at göra något wäsende emot det formular af eden, som af höga öfwerheten är förestrifwet och uti otrågne måhl ej scrupulera uti det som intet behöfwes." Härigenom lugnades förmodligen samwetena så att eden "lif- och skriftligen" aflades. I en skrifwelse till konsistorium klagade W. 1719 öfwer sina ringa inkomster och yttrade att han "altijd warit så efterfatt af Lunde Stads Magistrat, att han långesedan måst i grund creperat, der intet Gud Allsmäktig för honom en synnerlig och nådig försyn dragit." 1726 lyste han för en person, som tillhörde Lunds stadsförsamling, och åstyhde icke konsistorii tillfågelse att dermed upphöra. Äfwen tillegnade han sig tionde af några återlyckor på stadens grund. I skriftwerlingen härom anmärktes af domkapitlets ledamöter, att W. missfirmat dem derigenom att han ej "welat hedra dem med sine af Kgl. Maj:t nådigst tillagge embetscharakterer," hwilket de likwäl wille opåtaladt lämna. W. dog $\frac{4}{12}$ 1729, sedan han i förutgående Maj månad njutit den hedren att blifwa prost öfwer sina församlingar. — Gift i Januari 1698 med Inger Swensdotter Holst, hwars föräldrar bodde i Lund. Barn: Anna Margreta, f. i April 1698; g. 1716 med studenten Johan Fristadius. — Johan; efterträdde fadren. — Patricia Sophia, g. m. kyrkoh. i W. Ljungby Zacharias Munk och mor åt biskop Munk.

12. Johan Winding, son af företrädaren och född $\frac{2}{11}$ 1701, blef student 1717 och gjorde sig under sin studenttid, i likhet med flera af samma namn, känd som en wäldig slagskämpe; på Klosters kyrkogård, den wanliga stådeplatsen för hans bragder, måste mången kämpe af andra nationer bita i gråset för denne skåningen. 1721 och 1723 disputerade han, blef magister sistnämnda år, prestwigd 1728 och 1729 $\frac{1}{12}$ pastor härstädes. Akademikanslern Gyllenborg hemställde 1731 till domkapitlet, huruwida icke S:t Peters Klosters pastorat wore "dräckigare och beqwämligare" till prebende för en theo-

logie adjunkt ån Hardeberga. Johan B. synes haft fredligare sinne ån fadren. Död $\frac{2}{3}$ 1749. — Gift med Maria Goding, som dog 1767 wid 72 års ålder. Barn: Elisabeth Magdalena, f. 1731. — Cecilia Margreta, g. m. fadrens eftertrådare. — Petter, f. 1734; frambarð till dopet af 1:ste stadskomministern Murbeck's fru, och 2:dra stadskom. Sonnberg's fru "tog af hufwudet," som det wanligen heter i kyrkoboken.

13. **Jöns Elvin**, son af kyrkoherden Per E. i R. Swaluf och född $\frac{29}{7}$ 1709, uppfostrades, sedan han 1712 mistat båda föråldrarna, af sin morbror, prosten Corvin i Bosary, som 1731 för honom begårde tillåtelse att predika. Elvin blef prestwidg $\frac{9}{4}$ 1734, pastor härstådes 1749, war mycket fattig och dog af hetsig feber $\frac{21}{8}$ 1767; lifpredikan hölls wid hans begrafning af eftertrådaren. — Gift $\frac{1}{6}$ 1750 med Cecilia Margreta Winding, f. 1733. Barn: Johanna Maria, f. 1756. — Elsa Patrina, f. 1760. — Johan Peter Ludvig, f. 1763. — Ingrid Sophia Elisabeth, f. 1767.

14. **Olof Barohn** föddes $\frac{25}{3}$ 1726 i Mellangreswie, der fadren Anton B. war pastor. Han underwistes dels hemma, dels i Lunds skola tills han 1746 blef student. 1754 blef han magister, prestwidgdes $\frac{29}{8}$ 1755, blef 1766 andre stadskomminister och hospitalsprest i Lund, 1768 pastor härstådes, respondens wid prestmöte 1775 och titulår prost 1788. Det berättas att den bekante kammarherren Arvid Trolle engång hört B. i en predikan uti klosterkyrkan grundligt wederslägga "kejsar Pelagii" farliga willolårer; efter gudstjenstens slut besöfte kammarherren, som warit adjunkt i historien, pastor B. och frågade, huru han kunde tala om en kejsare med namnet Pelagius; den gode pastorn framdrog en tyff postilla, i hwilken "Kåger Pelagius" wederslades, hwarpå Trollen utropade: Kåger Pelagius, hæreticus, non imperator. B. dog $\frac{12}{8}$ 1792. — Gift $\frac{23}{5}$ 1761 med profesör P. Aurivillii dotter Eva Maria, f. 1726. En dotter af B. omnämnes, som hette Petronella Elisabeth och war förlofwad med Carl Svenonius.

15. **Johan Lundblad**, 1793—1806; se pag. 278.

16. **Carl Sonnberg Rönbeck**, 1806—1809; se wid Åsum.

17. **Carl Petter Hagberg** föddes i Rasbo af Upsala stift $23/_{11}$ 1778; fadren, med samma namn, var mjölnare; modren hette Barbara Katrina Hallström. — Han blef student i Upsala 1795, magister 1803, prestvigd $15/_{12}$ f. å. på kallelse af riksmarschalken, grefve J. G. Drenstjerna, adjunkt wid storkyrkoförs. i Stockholm 1805, extraord. hofpred. hos enkedrottningen 1806, ordin. hofpred. 1808, erhöåll f. å. Swenska akademimens dubbla pris i wältaligheten, blef 1809 $28/_{4}$ seminariiprefekt i Lund och pastor härstädes, theol. doktor f. å., professor i pastoraltheologi och seminariidirektor 1811, prost f. å., kyrkof. i S:t Clara förs. i Stockholm 1815, ordenskapellan 1817, öfwerhofpredikant hos enkedrottningen 1818, konfessionarius hos prinsessan Sophia Albertina 1819, en af de 18 i Sw. akad. 1821, kyrkoherde i Rasbo 1823, L. N. D. 1825, pastor primarius i Stockholm 1837. Död $15/_{9}$ 1841 och begrafwen på Stockholms nya kyrkogård, der ej långt från Wallins impofanta minneswård ett enkelt kors, med inskriften Carl Petter Hagberg, utwisar hans hwiåståd. Som andlig talare egde H. bland de säkallade bildade ett rykte, som ännu lefwer. Hans karakter som sådan är allmänt känd och på flera ställen skildrad, t. ex. i Wieselgrens Sweriges sk. Litteratur Del. I. p. 482—487. Årkebiskop Wångård har yttrat att i H:s sista predikningar war frukt, om der än i de första war blott knopp och i de medlersta blott blomman. H:s werksamhet i Lund war för kort för att i betydlig mon inwerka på prestbildningen och predikofåttet i Lunds stift. — Gift 1809 med Erika Dorothea Hising, d. 1843, dotter af handlanden Erik H. i Stockholm. Barn: Carl August, f. 1810; prof. Norbergianus i Lund; gift m. Wilhelmina Romansson. — Euphrosine Carolina Augusta, f. 1813, d. 1842; g. m. prof. L. A. Anjou i Upsala. — Erik Hjalmar, f. 1816; löjtnant wid Uplands regemente. — Jakob Theodor, f. 1825; phil. mag. — Maria Christina, f. 1834.

Till förteckningen på H:s skrifter i biogr. lexikon kan läggas: Högmååspredikningar, utgifne efter förf:s död.

18. **Carl Adolf Agardh** föddes $23/_{1}$ 1785 i Båstad, der fadren Jürgen A. war handlande. Efter underwisning af enskilda informatorer, bland hwilka den sista war A. Kihlgren,

sedan pastor i N. Rörum, blef han student 1799, magister 1805, docens i matematik 1807, extraord. botan. demonstrator 1810, adjunkt i ekonomin s. å., professor i botanik $\frac{2}{3}$ 1812, prestwigd och pastor härstädes $\frac{2}{3}$ 1816, prost s. å., riksdagsman för Lunds stift 1817, 1823 och 1834, banko-revisor 1817, ledamot af kommittéen för granskning af rikets undervisningswerk 1826, L. K. W. A. 1817, L. N. D. 1824, wann dubbla priset i Swenska akademien för ett äreminne öfwer Linné 1821 och blef en af de 18 i Sw. akad. 1831, blef biskop i Carlstad 1834, ordensbiskop och C. N. D. 1837. Biskop A. wann först som matematiker ett wetenskapligt rykte, som på sednare åren öfats genom utgifningen af nya arbeten i matematiska ämnen. Som botaniker har han europeiskt ryktbarhet. Som theolog har han på sednare åren wunnit anseende genom afhandlingar, wittnande ej blott om snille och skarpsinnighet, utan också om en i vårt land owanlig färdedom af äldre och nyare theologisk litteratur. Hans afhandlingar i statsekonomiska ämnen hafwa och med rätta wärdt uppmärksamhet, likasom hans bemödande i lärowerkskommittéen för att bereda de reela kunskaperna erkännande såsom elementer af allmänbildningen. — Gift med Charlotta Lindskoug, dotter af handlanden Jakob L. i Lund. Barn: Jakob Georg, f. 1813; botan. prof. i Lund; g. 1848 m. Margrete Meck. — Ragnar, f. 1815; Kongl. Sekter. — Hulda Botilla Agneta, f. 1825. — Anna Eliana Emilia, f. 1827; g. m. löjtnant Fröding 1852. — Ehrenfrida Gustava Fredrika Brynhilda, f. 1830. — Skrifter: se Lunds stifts matrikel 1854.

19. Hans Fredrik Cedergren föddes $\frac{22}{8}$ 1799 i Löfens socken; fadren war trågårdsmästare. — Han blef student 1816, prestwigdes $\frac{31}{12}$ 1823, erhöll klofarelägenhet i Kiaby 1828 och i Fwetofta 1833, blef kyrkoherde här 1835; tilltr. 1836, prost i Torna härad 1849, har warit adjungerad domkapitelsledamot sedan 1844.

Gift med Christina Charlotta Bokelund, hwars fader war inspektor och bodde i W. Karleby. Barn: Hans Henrik, f. 1833; student. — Sigrid Charlotta, f. 1836. — Amalia Fredrika, f. 1838. — Birger, f. 1845.

Kyrkoherdar i Borgeby och Lyddeköpinge.

1. **Mogens Mattsön** synes hafwa som kanik i Lund innehaft detta pastorat 1557—1589; se pag. 30. År 1566 prestwigdes Johannes Johannis till komminister härstädes.

2. **Anders Andersson Bagge**. Om honom kånner man endast att han wid biskopsvisitation 1617 befanns ståta sitt kall dåligt, att han dog $\frac{2}{3}$ 1625 och varit gift 1. med Botilla Swensdotter, 2. m. Ursula Hemmingsdotter. Wid nämnde visitation befanns folket wårdslost om barnundervisningen och mycket ofunnigt.

3. **Lodevig Hanssön Mynthe**, af Mynthesläkten, hvars namn stundom skrefs Mynth eller Mynthe, föddes i Tikiöb på Seland $\frac{2}{8}$ 1593; föräldrarna nämnas pag. 304, der en hans bror förekommer. Ludvig M. studerade först i Köpenhamn och besökte sedan med några unga ädlingar, wid namn Lindenow, flera tyska univertiteter, blef 1619 magister i Köpenhamn och 1625 pastor härstädes. 1634 blef han hofprest hos Christian V och 1636 biskop i Bergen, der han skall hafwa wisat mycket nit för stoltwäsendets förbättring. Död $\frac{12}{3}$ 1649. — Gift $\frac{30}{4}$ 1620 med Ingeborg Friis, med hwilken han hade 15 barn; en af döttrarne blef mor åt Ludvig Holberg.

Utom ett par disputationer utgaf M. blott några smärre skrifter, bland hwilka en "sandsærdig Beretning om nogle selsomme og underlige Fødseler udi Bergens stift."

4. **Gudmund Olfsen Brock** föddes på Bornholm $\frac{16}{10}$ 1600 enligt en uppgift; enligt en annan war han omkring 10 år yngre. 1634 blef han pastor här, waldes 1655 till deputerad wid hyllningen i Köpenhamn, äfwensom 1681 wid det möte i Malmö, hwarwid uniformitetens införande i Skåne begärdes. 1682 lämnade han ämbetsförvaltningen och inkomsten af Borgeby socken åt vice pastorn Otto Bang, som sedan blef pastor i Torrlösa. Brock dog s. å. — Gift med Anna Hansdotter Friis, dotter af en handlande i Østad. Sonen Hans war pastor i Halmstad af Luggude härad, och Olof borgare i Landskrona.

5. **Rnut Swensson Nonnovius** (Hellundius),

son af profsten Ewen Knutsson i Hellestad och född omkring 1657, blef student 1675 och kallades $\frac{9}{12}$ 1683 till pastor härstädes; ämbetsed aflades $\frac{12}{12}$ s. å. Han ansågs då för ett "capabelt subjectum," som det heter i den af Hans Kamel på Löberöd utfärdade kallelsen. Sedan 1686 hade han komminister; denne skulle uppbära halfwa inkomsterna, men kunde blott med mycken swårighet bekomma sin rätt. I anseende till den sjuflighet, hwaraf Knut Swensson i fyra år lidit, "ity han varit befajad och plågad af en frätande fluß i ansigtet, som allt mer och mer skall tilltaga," bewiljade konungen $\frac{6}{8}$ 1690 åt honom 200 dal. samt årligen af de 1689 års städjepenningar i Skåne, hwilka ännu kunde wara odisponerade; detta förnyades 1692 och 1694. 1695 påmintes han att lämna vice pastorn C. Dahlgren hwad honom tillkom, "förutan det H:r Pastorn sig wänlig, benågen och höfwißt mot honom betar och honom all tillbörlig heder lämnar." Död 1696. — Gift 1684 med Metta Hansdotter Torslow, hvars fader war förste stadsfom. i Lund. Hon blef gift med två sednare pastorer härstädes. Med sin förste man hade hon sonen Bengt och dottrarne Ingri och Ingeborg; en af dem war 1705 gift med studenten Christian Barfoth; se wid Glemminge.

6. Johan Farenholtz, som blef student 1687 och 1693 begärdes till komminister af profsten Laurenberg i Malmö, blef $\frac{19}{11}$ 1696 prestwigd till pastor härstädes, efter erhållen kunglig fullmagt och sedan han $\frac{20}{3}$ s. å. lofwat åtta den nyss aflidne hr Knuts enka. Död 1698. — Gift med företrädarens enka Metta Torslow.

7. Anders Johan Delphin blef student 1687 och curator för stånsta nationen wid Lunds akademi 1697. Följande året erhöill han kunglig fullmagt på Borgeby pastorat och prestwigdes $\frac{21}{12}$ s. å. Dessförinnan hade han lofwat att "taga enkan." Hans äktenskap med Metta Torslow blef sådant som många genom konservation uppkomna. 1703 woro båda makarna inståmda för konsistorium för elak sammanlesnad. Det uppgafs att han slog henne med spanskrör och wedtråd samt hade bitit henne i ena armen. Han blef ålagd att afhålla sig från ämbetet, tills han båttrade sig, och söka sig annan bostad, medan hustrun och barnen blefwo i prestgården. 1705 war

han åter infallad för sin oenighet med hustrun och wälsfamhet mot personer af församlingen, hwilka han öfwerfallit med hugg och slag. Han klagade att han ej kunde styra sitt sinne och förmanades att ej supa brännwin och ej swärja. Prof. Ihre yttrar med anledning af D:s förhållande: "Gud tröste oss för dessa prästers irregularitet." En arrendator på Borgeby, wid namn Johan Kiefer, anklagade 1709 D. derföre att han "förhållit sig oanständigt mot hans hustru och henne med swäre ord antastat." D:s äktenskap lär varit barnlöst. Både han och hustrun dogo 1710.

8. **Christopher Adam Junghans** föddes $\frac{2}{9}$ 1681 i Lund; fadren Adam J., rådmän och akademibokhandlare, war till börden tyf; sammaledes hans hustru. — Efter att hafwa njutit enstild undervisning blef han student 1695, studerade särdeles grekiska och orientalspråk, prestwigdes $\frac{31}{11}$ 1707 till medhjelpare åt 1:ste stadskom. i Lund J. Agrehn, förordnades 1710 att med presterlig tjenst tillhandaga det tyfka frigsfolket, som efter slaget wid Helsingborg förlades till Lund, blef 1711 pastor härstädes med kgl. senatens fullmägt, som af konungen bekräftades s. å. 1712 grasserade pesten innom Borgeby pastorat, då predikningarna höllos på öppna fältet. Wid prestmöte 1714 war han respondens och förrättade sin syfla med heder, blef 1742 prost i Torna härad och dog $\frac{30}{1}$ 1743. — Gift $\frac{16}{3}$ 1711 med Anna Maria Winslow, f. 1685, dotter af prof. Johan W. i Stäfwie. J. instämde $\frac{26}{7}$ s. å. inför konsistorium "för sitt otidige lägersmål" och suspenderades $\frac{2}{8}$ s. å. på tre månader. Hustrun öfwerlefde honom; tre deras barn finnes nämnda, sonen Johan, som war student 1744, och dottrarna Sophia Beata och Elisabeth Christina; den förra, f. 1721, blef gift med fadrens efterträdare.

9. **Severin Schlüter** föddes i Borgeby $\frac{18}{1}$ 1716; fadren Herman S. war rådmän i Carlshamn och son af profsten Lars S. i Hoby i Blekinge; modren hette E. K. Torölow och war dotter af 1:ste stadskom. i Lund Severin T. — S. blef prestwigt $\frac{29}{5}$ 1742 och erhöil redan följande året i Roswember kallelse till detta pastorat; i anseende till hans underårighet wågrade konsistorium att utfärda fullmägt, hwilket förfstredde 1746, då saken warit under konungens pröfning. S

blef häradsprost i Torna härad 1764, sökte flera gånger för-
gäfwes transport och dog $\frac{2}{11}$ 1797. — Gift 1. $\frac{28}{12}$ 1744
med Sophia Beata Junghans, med hwilken han enligt
sin egen anteckning hade "et misnöjt äktenskap i 21 år, som
hårrörde dels af hennes sjukdom, dels af des underliga sinne-
lag, så at Gud gjorde en stoor wälgierning både emot mig
och henne, at hon blef död." I detta äktenskap föddes 13
barn, af hwilka 5 dogo i barndomen; de öfrige woro: Maria
Elisabeth, f. 1745, död ogift 1805. — Anna Katrina, f.
1747, d. ogift 1797. — Christopher Adam, pastor i W.
Åhlstad. — Herman, f. 1751; tullinspektör i Finland; död
ogift 1780. — Hedwig Sophia, g. m. kyrkoh. D. Kellberg
i K. Nöbbelöf. — Ulrika Christina, f. 1757, g. m. kom-
ministern Johan Nerman i Linköpings stift. — Lars; versik-
tex i Haquin Bagers manér; d. 1831, ogift. — Fredrik, f.
1760; häradshöfd. i Tweta, Mo och Wista härader i Små-
land; d. 1820. 2. med Elsa Dorothea Hedenskog, f.
1732, d. 1797, dotter af kyrkoh. i Hellestad Johan H. och
enka efter J. Broberg, kyrkoh. i Gladfar. Barn: Beata
Margreta, f. 1768, g. m. postmästaren i Norrtelje Carl
Olimstedt. — Johan, past. i St. Harrie. — Carl Isak, f.
1775, död ogift 1802 som mönsterstrifware wid skånska husar-
regementet.

S. war en kraftfull och frimodig man, nitist ordnings-
man innom sin församling och en driftig ekonom. Under hans
tid inrättades två fasta skolor i Borgeby pastorat. Han in-
sände 1751 till domkapitlet en bondpraktika, med förfrågan
huruwida denna bok sige spridas bland allmogen, enär han
funnit att många lärde den utantill, men icke wille lära ka-
techesen. Att han 1793 föreslog inrättandet af ett folkskol-
lärarefeminarium är ofwan p. 197 omnämndt. Wid prestmöte
1766 gjorde han förslag angående skolhusbyggnader, prestsed-
lars utfärdande för flyttande, konfirmationens allmänna in-
förande, nattwardsgångars anställande oftare än förut warit
wanligt o. s. w. Dessa förslag och i sammanhang dermed
fällde yttranden om det religiösa tillståndet i stiftet wäkte
uppmärksamhet på högre ort, såsom ofwan pag. 173 är nämndt,
men ökade icke S:s ynnest hos Lunds domkapitel. Wid biskops-

wal 1777 höll S. till sina häradsbröder ett tal, som infördes i Lunds Wedöblad s. å. och föranledde en skriftwerling, hwilken warade öfwer ett år och ej år utan intresse. Talet innehåller en klagan öfwer kyrkans allmänna förfall, för hwilket hufwudsakliga skulden tillskrifwes de lärde wid akademierna, jemte uppmaningar att till biskopsämbetet föreslå mån, utmärkta genom "ren lärdom, förenad med lefwande tro på Christum, sann gudsfuktan och erfarenhet i christendomen samt känneedom om undervisningswerkets och kyrkodisciplinens brister." I n:o 5 af nämnde tidning för år 1778 frågade en insändare, hwarföre endast prosten Schlüter bland stiftets prostrar låtit trycka sitt wid biskopswalet hållna tal, hwarföre han, som säkert egde de egenheter, hwilka enligt talet borde pryda en biskop, icke fått några röster wid walet, hwad synglas han brukade för att se in i menniskors hjertan och der urstilja den lefwande tron från den döda o. s. w. I n:o 9 swarade S. härpå med mycken häftighet, förklarande frågorna för "gudlöse och försmädelige" och önskande, att författaren måtte ångra sig och göra bättring, "så att detta bleswe det lista af hans gamla Adam, som framkomme i ljuset." I n:o 13 kom fortsättning af frågorna, hwari med anledning af S:s klagan öfwer kyrkans förfall frågades, om han tyckte bättre om Nero's och Domitiani tidehwarf än om det närwarande, om han "tilltrodde sig att gråta fram paradiset här i werlden" m. m. I n:o 22, 23 och 28 beswarade frågornas insändare, som nu angaf sig wara prosten Jakob Fare i Dwisstofa, Schlüters replik i n:o 9, med undran deröfwer, att S. icke swarat på frågorna, utan endast "låtit sin galla gåsa öfwer alla bräddar samt röjt sitt stora oförstånd och swaghet" och med sitt beteende wisat, att hans hjerta war "omgäfwet af den tjockaste hud af egentfärlek." Med anledning häraf yttrade en insändare i n:o 33: "om någon hud af egentfärlek existerar, så må man wisst bekänna, att thenna Criticus fournerat allmänheten med nog breda remmar af thensamma, och ser thet nästan ut som wore han sjelf Factor öfwer ett thylift garfweri." I n:o 24 och 29 uppträdde "Dwåldug" till S:s försvar, förklarande anmärkarens frågor för "en bedröfwelig cavillation och lek med de heligaste ting;" härpå följde genmäle i n:o 40 och 41 af "Sanningssälfare," som

uppmanade "Dwåldbug" att blygas "för fina cavillationer och uöla instigt," hwarefter denne åter tog till orda i n:o 43 och 45, lofwande än widare fortsättning. I n:o 30 framkom en ny förswarare för S., förmenande, att ogudaktigheten onekligen tagit öfverhand i landet och att S. således med stål öfwer öfwer klagat, "ehuru hwad Emphatiskt, practiskt och lefwande christendomen widkommer, så har den ej varit så tydeligen och öfwerflödeligen beskriwen, ejheller så mycket påyrkad som nu på en 20 à 30 års tid, igenom våre egne Swenske Böcker, såsom Zions Sångar, Nådenes Ordning, Rambachs wärk, Pontoppidans skrifter, Bold öfwer Epistlar och Evangelier, Norbergs Salighetsordning, åtskillige af Engelstas öfwersatte, Guds Barnas dageliga framträdande till Nådastolen m. fl." Denne insändare föreflog att, likasom "det wållofl. Borgareståndet ingen antager till gesäll eller måstare med blott specimen theoreticum, utan practicum tillika, således borde Herrar kyrkoherdarne jämte läselångderne uppgifwa huru många uti theras församlingar blefwe uppväccte och omwände om året samt theras tillstånd i Nåden, som benådade äro, hwilket kunde verificeras wid probstevisitationerne, samt ingen upföras på förslag till pastorat, med mindre han kunde framwisa någon åtminstone, som igenom honom kommit till rätta, om ej flere." Härpå swarades af "Redebogen" i n:o 33—35 ömsom allwarfsamt och ömsom med gnyckel. Den i n:o 45 utlofwade fortsättningen uteblef, och striden afstannade ändtligen. Domkapitlet anhöll hos akademiska konsistorium om undersökning, huruwida boktryckaren varit berättigad att utan censur trycka det tal, som föranledt de sedan i tidningen införda frågorna och som wäckt uppmärksamhet genom utlåtelse angående rikets högstskolor. S. lät sig emellertid icke afsträcka från tidnings-skrifweri. Det war nemligen utan twiswel han, som 1781 lät i flera numror af Lunds Wedtblad införa underrättelser om reformationen, med uppgift bland annat att enligt Acerra philologica en Schlyter först predikat lutherska läran i Rosstock. En insändare berättade derefter, att en pastor i Helsingborg, wid namn Schlyter, 1710 tjenat som spion åt danskarna. Härpå följde swar af två insändare, och sistnämnde uppgift bewistes vara osann, likwål utan att det upplystes, att den

Herman Schlyter, som war dansk spion i Helsingborg, war icke prest, utan rådmän och utnämndes 1709 af danska konungen till borgmästare derstädes. Åren 1776 och 1777 skref S. i Lunds Westoblad mycket om olämpligheten af att begagna Halländningar till tröstmän i stället för "landets eget folk." S. påyrkade afwen bestämmandet af en taxa för tröstarbetet. En sådan utfärdades också af landshöfdingeämbetet 1777. — S:s beteende war stundom icke egnadt att winna förmåns gunst, t. er. då han, föreslagen till Norrhwäldinge pastorat 1769, påminste konsistorium att genast utsätta profsdagar, "att walet ej öfwer instundande April månad måtte utdragas, såsom stadeligt för dem, hwilka wilja söka transport." Konsistorium svarade att det skulle "åtgjöra hwad wederbör och sig tillkommer utan Probsten Schlyters påminnelse här om."

10. **Nils Peter Kemner** föddes i Malmö $\frac{7}{4}$ 1758; fadren Johan K. war sedan prost i Torrlösa. — Han blef student 1773, phil. mag. i Greifswald 1779, prestwigt i Lund $\frac{31}{5}$ 1781, kyrkoherde här 1798, tilltr. 1800, erhöil profsetitel 1817 och dog $\frac{9}{10}$ 1828. — Gift 1788 med Maria Christina Hjelm, hwars fader war handlande. Barn: Johannes, f. 1792; stadschirurg i Wenersborg. — Katrina, f. 1790. — Eva Johanna, f. 1793.

11. **Michael Malmström** föddes i Nstad $\frac{14}{7}$ 1797; fadren war då rektor der, sedan past. i St. Harrie. — Han blef student 1813, magister med andra hederstrummet 1820, docent i latin 1823, prestwigt i Verjö $\frac{9}{1}$ 1830, kyrkoherde här $\frac{3}{2}$ f. å.

Kyrkoherdar i Sjælie.

Före 1676 innehades Sjælie socken af rektorer wid Lunds skola; de hade förmodligen i egenkap af kaniker densamma åt sig anslagen. Enligt ett bref af bisk. Hahn $\frac{16}{6}$ 1685 hade bisk. Winstrup tillagt kapellänen i Lomma Sjælie socken, emedan kapellänen annars icke kunde subsistera, enär Lomma socken war alldeles ruinerad. I en kgl. resol. $\frac{18}{3}$ 1689 nämnes Sjælie socken såsom annex till biskopsprebendet Lomma.

1. **Clemens Haquini** prestwigdes 1560 som "parochus ecclesiae Fjelie." Han war son af rådmann Haagen Tholdsen i Warberg och bror till Niels Haagensen, pastor i Raus och Wälluf.

2. **Mogens Grave** 1619—1630; se ofwan pag. 304. Han nämnes i kapitelhandlingar såsom pastor härstädes.

3. **Jens Pedersen Skielderup** 1631—1636; se pag. 220.

4. **Ivar Bandal**, son af biskop Hans W. i Wiborg, blef magister 1635, rektor wid Lunds skola 1636 och philos. prof. wid Lunds gymnasium 1638. Han erhöll 1640 expectans på ett pastorat i närheten af Lund; af denna förmon kom han ej i åtnjutande. Han blef affatt från ämbetet, troligen därför att han turberade kapitlet. 1645 erhöll han pass för en resa i Skåne och Blekinge för att corrigera en landkarta, som Swenstjerne uppgjort. 1648 fick han tgl. privilegium att anlägga en pottasfabrik nära Christianopol. Han dog omkring 1655, efterlämnande enka, benämnd Abigail, och betydliga skulder.

5. **Olof Bagger** 1640—1649; se pag. 305.

6. **Jacob Bing**, som war född i Odense, blef rektor wid Lunds skola och såkert också pastor här 1649; dog 1654 och blef begrafwen i Lunds domkyrka. Biskop Winstrup kallade honom "homo indefessi laboris, summæ dexteritatis et probitatis."

7. **Mathias Fos**s föddes i Lund 1627 ¹²/₁₀; fadren Nils F. war kanik och provincialläkare. — Efter skolgång i Lund och Sorø blef han 1644 student och 1648 kollega wid Lunds skola, men lämnade denna befattning 1650, hwarefter han wistades utrikes till 1653. Hemkommen blef han s. å. rektor wid Lunds skola och pastor härstädes, promoverades till magister i Köpenhamn 1655 och blef konungens hofpredikant 1660. Han anklagades 1662 att i predikningar hafwa förehåft politiska ämnen och brukat utlåtelse, som kunde wända undersåtarnas hjertan från konungen, men han försvarade sig och blef frikänd. 1665 blef han theol. prof. i Köpenhamn, 1672 biskop i Ålborg och 1675 theol. doktor. Han berömmes såsom en förträfflig talare samt nitigt skollärare och biskop.

Döb 1/2. 1683 och begrafwen i Wårfrukyrkan i Ålborg. — Gift 1. m. Bodil Brochmand, dotter af prof. Hans Rasmussen B. och således brordotter till biskop Jesper Brochmand. Hon dog 1670 efter att hafwa födt F. sex barn. 2. med Margrete Arelsdatter Mand.

8. **Caspar Jacobsen Weiser** dimitterades 1645 från Frueskole i Köpenhamn till derwarande universitet och blef magister 1653, rektor wid Christianstads skola 1655, flyttades 1660 till enahanda beställning i Lund, hvarjemte han blef pastor härstädes. Med bibehållande af dessa befattningar, hwilka han ensam bestridde, blef han 1669 professor i fysik wid det nya universitetet i Lund. Man synes då haft godt förtroende till hans duglighet och arbetsförmåga, och det wäder undran att han sedermera ansågs ega hwarken ingenium eller judicium och ingen frukt kunde ställa wid skolan eller akademien, dertill och stundom begick sådana actioner, som woro akademien och honom sjelf till stor bespect, enligt ett yttrande af akademien furator Christian Fos. Han sattes 1670 på indragningstat, och fråga war om att ställa honom Färlöfs pastorat för att blifwa af med honom i Lund. Dock lyckades det för honom att följande året erhålla en professon i poesien. Bland sina akademiska kolleger egde han ringa anseende och lyckades aldrig att få beklåda rektorsämbetet. Man inwände mot honom dels att han war rector scholæ, dels att han war pastor i en landsöken och ej höll någon kapellan, dels och att man ej kunde wara "benöjder med hans conduite." Wid Carl XI:s fröning uppwaktade W. honom med en mycket smickrande lyckönsningsskrift på latinisk vers. Fyra år derefter förhållade han sig med ett hyllningsqwåde till danska konungen, som troddes skola återwinna sina förlorade provinser. I detta qwåde, som författades både på latin och danska, yttrade W. bland annat:

Perge triumphator reliquas submittere terras!

Sic redit ad Dominum quod fuit ante suum.

Den sista versen öfversatte han sjelf med: "Saa kommer Giermanden til sit igen;" men man mistänkte att han i sista ordet wölat inlägga en för swensarna förklenlig twetydighet, enär det kan tagas för genitivus pluralis. Anklagad för högförräderi blef

han dömd att umgälla sitt brott med döden; på hans hustrus förbåner fick han likväl behålla lifwet, men måste afbedja sin förseelse och förwistes landet för alltid. Derefter lefde han en tid i Köpenhamn i torstiga omständigheter, blef sedan lektor wid Christiania gymnasium och dog 1686. — Hans hustru hette Elisabeth Rhumann och war dotter af prof. Wolfgang R. i Köpenhamn.

W. har utgifwit en disputation i Köpenhamn och en i Lund samt några poemer. Den sednare disputationen, som handlar de corporis naturalis causis per accidens, Fortuna scilicet et Casu, item de Monstris, är ett ganska kuriöst arbete och förtjenar att man dermed gör den bekantskap, som kan winnas genom Weisers biographi i biogr. lexikon.

Bara härad ¹⁷⁾.

Proftar.

- Arildt Hanssen i Brågarp 1584—1613.
 Oluf Stifson i Burlöf 1613—1615.
 Jakob Lymvig i Skabersjö 1615.
 Nils Lauritsen i Lyngby 1616—1634.
 Hans Andersen i Burlöf 1634—1661.
 Jörgen Fare i Skabersjö 1661—1681.
 Johan Hofwerberg, stadskom. i Malmö, past. i Bjeres-
 hög, 1683—1686.
 Wilhelm Laurenberg, d:o d:o 1686—1699.
 Thomas Ihre, prof., past. i Uppåkra, 1699—1717.
 Bonde Humerus, d:o d:o 1717—1720.
 Martin Segardt, d:o d:o 1720—1729.
 Jacob Benzelius, d:o d:o 1729—1731.
 Andreas Nydelius, d:o d:o 1731—1733.
 Carl Papke, d:o d:o 1733—1735.
 Magnus Nydelius, d:o d:o 1735—1741.
 Olof Brangl i Hyby 1741—1756.
 Paul Bänge i Lyngby 1757—1772.
 Nils Olof Lönnqvist i Bara 1772—1782.
 Samuel Billing i Swedala 1782—1790.
 Johan Birger Struts i Skabersjö 1790—1798.
 Frostén Swanander i Hyby 1798—1801.
 Wilhelm Fredrik Nibelius i Lyngby 1801—1803.
 Carl Johan Eberstein, theol. prof., 1803—1808.
 Swen Didrik Nibelius i Lyngby 1808—1811.
 Lars Frost i Burlöf 1811—1817.
 Erland Christian Sjö Dahl i Skabersjö 1817—1824.
 Anders Eriksson i Hyby 1825—1831.
 Frans Wilhelm Wred i Bara 1831—1846.
 Nils Mårtensson Grönberg i Hyby 1846.

¹⁷⁾ Enligt en anteckning i en gammal handskrift på universitetsbiblio-
 theket i Köpenhamn har häradet fått namn deraf, att landet varit bart
 och saknat skogar.

Kyrkoherdar i Lyngby, Genarp och Göddelöf.

1. **Saf.** En så benämnd pastor synes hafwa varit här på 1590-talet och haft en son wid namn Lars, som blef pastor i Kjellstorp.

2. **Nicolaus Laurentii Leostadius** nämnes först som pastor här 1606. Vid hyllningen 1610 war han deputerad från Vara härads och synes hafwa blifwit prost i häradsdet omkring 1616; han kallas så i Sigw. Grubbes dagbok $\frac{1}{11}$ s. å. S. B. B. kallas han "en god och lärd man." Vid biskopsvisitation d:ca Jubilate s. å. erhööll klockaren allvarsam tillsägelse att "inplugga" Luthers kateches hos ungdomen, som i ringa antal war tillstädes, och pastor ålades att från nattwarden afhålla de föräldrar, som wårdslöfde sina barns undervisning. Vid visitation 1621 befunnos barnen wäl undervisade, och pastor höll "en lärd predikan." 1626—1628 hade han till biträde Bastian Odder, som sedan blef pastor i Håslöf. Den tiden predikades ej blott i de tre kyrkorna, utan äfwen på Hekkeberga gård. Död wid 60 års ålder $\frac{2}{10}$ 1634¹⁹⁾.

3. **Nils Fredriksson Hjorth** war såkert son af kyrkoherden Fredrik H. i Åusås, föddes 1610, dimitterades från Lunds skola till Köpenhamns universitet 1627, blef der magister 1633 och omnämnes s. å. som konrektor wid Lunds skola. 1635 blef han pastor härstädes och dog 1638. — Gift med Maren Mattsdotter, med hwilken han hade en son och en dotter; den sednare nämnes som gift med pastorn härstädes P. Lauridsen.

---

¹⁹⁾ I en gammal choralbok i Lyngby funnos enl. en uppgift i Sommel. Saml. följande underliga anteckningar, som ock torde wara till någon del orätt afskrifna. En anteckning lyder: "Anno 1627 (?) die Divi Michaelis Pastor et Præpositus Toparchiæ harumque Parochiarum constitutus est vir venerandus D. Nicolaus Laurentii, deinde ejusdem anni Dominica 1:ma Adventus confirmationem Dominæ de Hekkeberga Venerandique Doctoris accepit." Den andra anteckningen är skrifwen wid hyndelsmäsjobagens psalmer och af följande lydelse: "Exordium hujus diei Evangelii habitum a Miscellaneo (?) nostro viro venerando D. Andr. Nicolai fuit de noniuis diei et propositiones duæ 1. om Mariæ Kirkegang. 2. om de Försjöddes frihed efter Loven."

4. **Erif Nielsen**, hvars tillnamn Thollosius troligen angifwer att han war från Torrlösa, prestwigdes 1638 till pastor härstädes, hwilket han war till 1651.

5. **Peder Lauridsen Maskow**, född i Maskow på Låland 1621, prestwigdes 1651 till pastor härstädes. 1660 prestwigdes en wid namn Nils Jönsfson till medhjelpare åt honom, och enligt en anteckning uti den i noten nämnda choralboken blef Christiern Sörensen Slangendorff 1665 "vicarius parochiarum Lyngby, Genarp et Gødelöff." P. Lauridsen dog 1668. Gift 1. med Lisbet Hansdotter, med hwilken han hade två barn; 2. med Lisbet Hansdotter Wadsen, som födde honom ett barn; 3. med Helena Nilsdotter, som födde honom en son och fyra döttrar; hon war dotter af pastor härstädes N. Hjorth.

6. **Peder Danielsen Gemsiö** war son af kyrkoherden i Wäsby Daniel Pedersen G. Helsingborgs stad klagade 1664, att biskopen obruderat den en skolmästare, och anhöll att sjelf få wälja "en behagelig scholemästare," hwilket K. M. biföll. Peder Gemsiö blef derefter rektor wid Helsingborgs skola 1666 och pastor härstädes $\frac{2}{3}$ 1668. Han lär stundom begagnat tillnamnet Lillia, hwilket gifwit anledning dertill, att man näst före honom upptagit en pastor med namnet Per Lilja. 1682 begärde biskop Hahn, att ett helgonbeläte, med hwilket mycken widspelfe bedrefs i Genarps kyrka, måtte blifwa införsladt till Lund. H:r Peder skref, att han bedt "Fru Patroninnan" låta ditsöra belätet, som war så tungt att två par hästar behöfdes för att draga det, när wäglaget war dåligt. 1685 bedrefs widspelfe med en kista, i hwilken belätet förwarats, och konsistorium bad pastor, såsom "en wacker nitäskande man för Guds ära," att sådant förefomma. 1687 $\frac{28}{2}$ skref han, att han ej kunde "fullkomligen attestera, att ingen sedan sista inquisitionen försummat kyrkan eller lässemötena, eller att ingen begått sabbatsbrott; dog wett jag inga grofwa förargelser wara passerat." Lyngby pastorat ansågs den tiden mycket godt, enligt Linnerius för ett bland de bästa i stiftet. H:r Peder dog 1695 på sommaren. — Han efterlämnade enka, som hette Ellena och lefde ännu 1714. En dotter, wid namn Elisabeth, omnämnes som gift med inspektoren och hä-

radshomaren Bertel Sörensson; en annan, som kallas Ingeborg Margreta Lillia, war gift med prosten P. Sommer i Lyby.

7. **Andreas Clavi Stragge** war född 1663 i Fahlun; fadren war Wermländning, sist prost i Hedemora och en werksam ledamot i trollkommisjonen. — Andreas S. blef magister i Upsala 1685, prestwigdes 1688 och war pastor wid konungens tyfva lifregemente, då han 1696 erhöå kungligt promotorial till befordran. S. å. utfärdade konungen för honom en wilkorlig fullmagt på Lyngby pastorat, hwilket borde tillfalla honom, om han kunde "begå sig in examine." Konfistorium åmnade honom i stället Allerums pastorat, men konungen befallte att han skulle hafwa Lyngby "enligt des swärfaders Camereraren Schragges begiäran;" pastoratet tillträdde 1697. S. stättade sin magisterswärdighet särdeles högt. 1701 råfde han i en häftig rangstrid med sina häradsbröder, då de wid något tillfälle sammanträdde i en kyrka, efter den tidens sed. I sin iswer gick S. så långt, att han slog på altaret med knytnäfwen, spottade och förklarade att han aldrig wille "cedera pastor i Brägarp," hwilken såsom mycket äldre welat taga plats framför honom. Alla pastorena, som wid tillfället varit närwarande, infallades för konsistorium, som "förehöll det herrens Pastores wille antingen sökia genom en amicabel union sig förena och förlifka, eller oå infomma på både sidor medh sine stål, då Consistorium samma will i underdånighet Kgl. Majt repræsentera och Des utslag begiära." Stragge och Möller i Brägarp begärde att få "vice versa presidera och opponera på hwarannan, då dhe sedan wille efter des omständighet och qualiteter glärna efterlåta hwarandra rangen, som och Venerandum Consistorium samtyckte. Mag. Feuk i Hyby önsfde saken afgjord in Consistorio. Consistorium wille ärendet widare in Synodo föredraga och med universo Clero här om communicera." Om någon disputation blef af, eller om saken drogs under konungens pröfning, är icke bekant, men den förewar wid prestmöte 1701, och i synodalbeslutet gafs en föreskrift i ärendet, hwilken nämnes ofwan pag. 113. S. å. anklagade S. en bonde för kyrkobuller wid ett katechesförhör. Hofrätten fann S. hafwa "genom captieuse och till utseende affectate quæ-

ktioner, frågor och ordfätt gifwit denne bonden anledning och tillfälle till sådane swar som derpå följt," med anledning hwaraf S. instämde för konsistorium. Han afgaf en widlyftig förklaring, hwarit anfördes, att bonden Jöns Andersson, på tillfrågan om han kunde läsa, swarat att han wäl hade funnat läsa danska, men icke swenska, hwilket han likwäl på ett par dagar kunde lära. Widare hade bonden, då fråga war om andra budet, sagt: "Kunnen I förbjuda alla andra att swärja, så kan jag låta bli med: skola alla, som bannas och swärja, komma till helfwete, så kommer presten dit med," hwilket S. ansåg wara att försäteligen injuriera och småda presterkapet. Wid fråga om hwem han förstod med föräldrar i 4:de budet hade han swarat: "näst Gud min sockneprest;" då S. anmärkt att han uteflöt konungen, hade bonden swarat: "konungen går öfwer alla," hwilket S. fann "ogrundadt och prejudicerligt." Derefter hade S. föreställt Guds wrede, förbannelse och dom öfwer synden i ewigheten, då bonden sagt: "gör jag något ondt här, så får jag sjelf swara der, ty på domedag swarat hwarfen konung eller prest för mig; då får jag bedja Gud om nåde och barmhertighet;" hwarwid Skragge tillägger: "wisandes sin otålighet öfwer slikt warning med Guds hämbd: och oförgripeligen som konung eller prest der må de swara för sig; får han så långt rådrum för straffet så kan han säkert synda, han kan sökia der Guds nåd med boot och bättring; alt emot Guds ord, oriuntligt, förargeligt, ogudachtigt och förgripeligt." Så wäl i denna som i andra ämbetskrifwelser röjde S. temligen stor egenfärlek och sjelfbelåtenhet. Han berömde mycket sina församlingsboar för utmärkt christendomskunskap och sedlighet. Med sina adjunkter kunde han aldrig lesa i enighet. 1721 erhöill han prosttitel, "dock utan prejudice för prostarna i Bara och Torna härader," till hwilka hans socknar höra; han fick wäl alltså ej uppbära prostetunnorna af sitt pastorat. Med anledning af inkomne klagomål öfwer för sen gudstjenst förefref konsistorium 1732, att en prest borde predika i de två, och en annan i den tredje kyrkan, samt att nattwardsgång icke borde hållas i flera kyrkor på samma dag. 1735 begärde assessor Silfwerschild att få betjena sig af en annan prest, alldenstund S. "så mist sitt utmähle och målföre, att man icke kunde förstå hwad han sade och predi-

kade." Döb 1735. — S. war 1689 förlofwad med en dotter af kyrkoherden i Köping Peter Jönsson Wagner. Om det tilltänkta äktenskapet blifwit fullbordadt, har det ej warat länge, ty han war 1696 gift med Stina Skraggeskiöld; med henne fick han nio söner och sex döttrar. En gammal anteckning uppgifwer att han, såsom enfaldig och swag, warit en dålig barnauppfostrare. Sönerna artade sig illa, utom en som blef pastor i Högestad; en af dem stjöt eld på fadrens prestgård. Döttrarnes gisten woro ej lyckliga. En nämnes såsom förlofwad med fadrens komminister Johan Rooth, som 1725 rekommenderades till Gimbrishamns pastorat och sedan blef pastor i Wallby.

8. **Paul Bänge** war son af en fortifikationskassör Sven B. och des hustru Anna Grotte; farsfadren Paul B. war kronofogde och utmärkte sig ej mindre genom nit och duglighet i sitt kall, än genom sina wäldiga knytnäswar. Då danskarne på 1670-talet belägrade Bohus fästning, hade en länsmannan kommit åt en del wigtiga dokumenter och begifwit sig på wäg till danska lägret för att lämna dem i danskarnas händer. B. ertappade länsmannen och gaf honom ett så wäldigt slag i ansigtet, att ena ögat flög ut ur hufwudet på honom. Denne B:s hustru war prestdotter från Kongelf och hette Christina Ström. Kasfören B:s swärfar war kronofogde på Droust, och släkten är således äkta Bohus-länsk. Paul B. d. y. war född i Kongelf ^{25/2}, 1707 och sattes wid sju års ålder i derwarande skola. Sedan han blifwit uppflyttad till öfra afdelningen, måste han för sin medellöshet lämna skolan. Han wistades derefter ett år hos en häradsstrifware för att lära bokhålleriet och war derefter bokhållare först hos en brukspatron och sedan hos en köpman i Götheborg. Men läslusten kunde ej besegras, och B. återwände wid första tillfälle till studierna. 1722 intogs han på Götheborgs gymnasium, der han njöt underwising i sju år, under hwilken tid han predikade en gång, opponerade en gång, responderade en gång och höll en offentlig oration "om de yttre sinnena." 1729 blef han student i Upsala och åtog sig kort derefter att blifwa handledare för en yngling, som war lika gammal, stor och kunnig som han sjelf. Han nödsakades då om natten genomgå hwad som på dagen skulle

bibringas eleven, hwilken snart blef prest. 1730 antog B. condition hos generalmajoren baron Roos och kom följande året till Skåne med disciplarna, en son och en styfson till nämnde baron. 1733 blef han informator hos öfweramiralen Sjöblad och kom med sin elev till Lund. B. blef der magister 1738. Redan 1736 hade han på presidenten Silfverskölds anmodan predikat i Lyngby på 8:de sönd. e. Trin. och $1\frac{1}{9}$ s. å. erhållit samma mans kallelse till pastor, hwartill han prestwigdes och befullmäktigades $1\frac{10}{12}$ s. å. Wid prestmöte 1741 war han respondens och predikade wid lika tillfälle 1758. 1757 blef han prost i Vara härab. Han skall hafwa wisat ett för den tiden owanligt nit för katechisation och barnunderwißning. Han åtnjöt mycken aktning och förtroende samt war stundom adjungerad ledamot i domkapitlet. I Lyngby soden fanns i hans tid en "klok" qwinna, som "lärde ensalidiga mennistor att genom Nissars fåstande i sin tjenst komma i förbund med den onde anden." R. M. biföll 1757 att Göddelöfs kyrka skulle utdömmas och församlingen biewista gudstjensten i Genarps kyrka jemte Genarps församling; men det förändrades på Göddelöfs församlings begäran 1775, då gudstjenst åter begynte att hållas i Göddelöfs kyrka. B. dog $2\frac{1}{6}$ 1772. Prosten Eberstein i Ystad predikade wid begrafningen öfwer Matth. 25: 21. — Gift 1737 med Helena Elisabeth Hising, dotter af handlanden Swen H. i Gøtheborg. Hon öfwerlefde honom; af deras sju barn lefde blott två efter fadren, nemligen Paul, som war med. doktor och provinciailläkare i Nyland, samt Christina Maria, g. m. kyrkoherden Åke Tønning i Hjernarp. Det uppgifwes någonstädes att B. fått pastoratet med wilkor att äkta en jungfru Santesson, men icke uppfyllt detta wilkor.

9. **Jonas Niklas Stenhoff** war född 1735 och tillträdde detta pastorat 1774 samt dog $2\frac{1}{6}$ 1785. — Hans hustru Ingrid Magdalena Wandel war prestdotter från Gjerdslöf och dog 1775 wid 32 års ålder. De hade sönerna Per Wandel, Carl, Fredrik och Nils samt dottren Margreta. Hon skall blifwit förlofwad med fadrens efterträdare, då han sökte pastoratet, men den tilltänkt förbindelsen blef ej fullbordad. Med anledning deraf beklagade Swanander (se wid W. Ahl-

stad) wid installationskalaset, då han på vers föreflog wården's skäl, att denne "gjort bröllop utan brud." Man hade wåntat att bröllopet skulle blifwit på samma dag som installationen.

10. **Wilhelm Fredrik Ribelius** 1786—1803; se wid Gustafs församling.

11. **Swen Didrik Ribelius** 1803—1811; se wid W. Karup.

12. **Israel Grönqwist**, son af en torpare och född i Billswik af Grums socken i Carlstads stift 1779, blef student i Upsala 1800, i Lund 1803, prestwigd i Carlstad, efter kallelse till huspredikant hos grefwe Dücker på Ellinge, $\frac{7}{6}$ 1807, kyrkoherde här 1810, tilltr. 1811, erhöll prostetitel 1822; död $\frac{11}{12}$ 1823. — Gift 1815 med Anna Magdalena Wollin, som öfwerlefde honom och blef gift med efterträdaren; hon war dotter af ryttmästaren Jonas W. och des hustru Agneta Sylwan, samt sondotter till professorn, lifmedikus Christian W. i Lund. G:s barn woro: Jonas Alfred, f. 1823. — Mathilda Charlotta, f. 1817; g. m. C. A. G. Åspling, prest och innehafware af klokkarelågenhet i Löderup. — Malin Lovisa, f. 1819. — Maria Christina, f. 1820. — Sophia Josephina, f. 1821, g. m. pastorsadjunkten F. Erman.

13. **Anders Norrsell** föddes $\frac{30}{11}$ 1791 i Torrlösa; föräldrarna woro bönder. Han blef student 1811, prestwigd $\frac{16}{6}$ 1816, prebendekomminister i Uppåtra 1820, extraord. amanuens wid universitetsbibliotheket 1823, kyrkoherde här 1824, tilltr. 1827, erhöll prostetitel 1839.

Gift 1. m. Maria Charlotta Wollin, död 1830, dotter af nyfånämnde ryttmästare Jonas Wollin. Barn: Lars Jonas Julius, f. 1827. 2. m. företrädarens enka A. M. Wollin. Barn: Maria Charlotta, f. 1831. — Fredrika Gustawa, f. 1833. — Lovisa Wilhelmina, f. 1834. — Anna Augusta, f. 1836. — Emma Bothilda, f. 1837.

Kyrkoherdar i Swedala.

1. **Johannes Laurentii** nämnes i superintendenten Tyge Åsmundssons ordinationslängd, och ehuru årtalét då

han blef prestwigd ej år utfatt, kan man af den plats han intager sluta till att det skett 1562; deremot kan det synas omwist om han warit innehafware af pastoratet eller blott förestått det, enär han ej kallas pastor utan "minister ecclesiæ Swædahle."

2. **Andreas Andreæ** prestwigdes till "pastor ecclesiæ Swædahle in vigilia nativitatis Domini anno 1568." Namnet finnes på en hyllningsfullmakt af år 1584 och tillhör säkert samma person.

3. **Hans Olesfön** nämnes som pastor här 1610 och 1624 samt war det troligen ännu 1634. Siftnämnde år kunde ungdomen katechesen temligen bra, enligt anteckning wid biskopsvisitationen.

4. **Hans Hansfön Tinkel**, som förmodligen war af samma slägt som flera andra stänsta pastorer af samma namn (se wid Grönby), förekommer som pastor här 1640, 1648 och 1655. Han erhöll 1641 i anseende till sina ringa inkomster kronotionden af Swedala socken "mot billig fästa och sedwanlig afgift." Död 1668. — Gift 11:te sönd. e. Trin. 1640 med Marne Matsdatter, f. 1604 i Häslöf, dotter af pastorn derstädes Mats Nilsson och förut gift med Nils Fris, "ridefogde till Bierseholm oc Borger i Østad."

5. **Niels Hansen** med tillnamnet Lollöse blef pastor här 1668. Företrädarens enka klagade s. å. deröfwer att herr Niels, sedan han blifwit utnämnd till pastor och öfvertagit ämbetswården, fordrade husrum i prestgården för sig jemte hustru och barn, eller också betalning i stället, samt tillagnade sig offer och andra accidentier såsom S. Hans oft m. m. Niels Hansen blef wid landemötet ålagd att antingen endast för sin person mottaga husrum och uppehälle i prestgården, eller oå afstå från anspråken på betalning derför; derjemte skulle han återbetala, hwad han med orätt tillfångafat sig, till det belopp som af prosten bestämdes; slutligen förmanades han att "mod sin Proust sig med tilbörliq respect comportere;" i motsatt fall skulle både hans "förrige erorbitantier oc denne sag oprippes." Han förekommer som pastor ännu $\frac{7}{4}$ 1681, men dog kort derefter. Hans enka kallas Marina Kosoth och uppgjorde $\frac{4}{6}$ s. å. adord med efterträdaren, som

skulle mottaga kallet $\frac{1}{5}$ 1682. En hennes styffson Hans Nilsson, som kallades "hederlig, och wellärd" och alltså säkert var prest, tackade henne för "god, moderlig medfart."

6. **Per Lorch** föddes i Malmö 1656 och var den äldste bland nitton styffson, af hvilka var endast en syster. Fadren var rådman, hette Baltzar L. och var gift med en rik köpmansdotter från Malmö. Han tillhörde en tyfvt adlig ätt, som kallades på latin Lorichius, hvaraf sedan blef Lorch. — P. Lorch studerade i Lund och tog der attestats, hwarefter han ett år tjänstgjorde som kollega wid skolan i Malmö. 1677 blef han af generalguvernören Fersen kallad till Herrstorps pastorat i Örie härads; men det tillföll en annan, och L. måste wänta till 1681, då han $\frac{14}{12}$ prestwigdes till pastor här. En målare wid namn Anders Sörensson beklagade sig 1691 inför konsistorium, deröfver att han på de 3 heliga konungars dag blifwit af L. slagen och blodig fargad, hans rodd sönderriwen, hans wärja afbruten, och han sjelf sedan genom pastors tröstman tagen ut ur Knut Jönssons stuga och satt i arrest i äldermannens hus. L. blef ålagd att, om han wiste med sig att han förgått sig, bilägga saken; om han ej kunde sig nöjaktigt förklara, skulle annars målarens klagoskrift sändas till generalguvernören, "till att wisa huru en del prester alla Consistorii förmaningar oakadt sig comportera." För öfrigt afhöres intet ondt om L. Han berättas hafwa haft ett wackert och wördigt utseende. Död 1718. — Gift 1. m. Philippa Holst, köpmansdotter från Malmö, död 1683. Med henne hade han sonen Hans, som blef pastor i Fosse. 2. med Helena Fare, död 1703, dotter af prosten Jörgen F. i Skabersjö. Barn: Georg, past. i Löfen. — Philippa, g. 1. med handlanden Nehrman i Malmö; 2. m. prosten D. G. Kolleroth i Färlöf. — Helena, f. 1689, d. 1765, g. 1. m. rådmannen och handlanden i Malmö Jakob Thomeson, hvars barn kallade sig dels Malmros, dels Jakobson; en son, Niklas Jakobsen, war en förmögen grosshandlare i Götheborg; 2. m. rådmannen i Malmö Nils Jönsson, hvars son N. J. Ejöborg blef pastor i Högestad. — Märta, f. 1691, d. 1756; g. m. handlanden i Malmö Dawid Håkansson Bager och mor åt Haqvin Bager; hon begärde 1737 att under sin långwariga sjuklighet blifwa be-

tjenad af stadskommistern Ledebur med predikan hemma i sitt hus. På förfrågan här om svarade konsistorium, att wäl ej solkenn gudstjenst finge hållas i enskildt hus, men att L. borde betjena patienten med lärdom af Guds ord särdeles på Söndagarna. — Christina, g. m. borgmästaren i Malmö Anton Borg, far åt profsten L. A. Borg i W. Karup.

7. **Marcus Klincck**, son af kaptenlöjtnanten Lorenz K. och Maria Reuter, föddes i Malmö $20\frac{1}{2}$ 1686 och kom wid tio års ålder till sin farbroder Markus K., som war traktör i Lund. Denne bemärkte hans goda anlag och lät honom gå i skola der. Han blef student 1707, reste 1710 till sina föräldrar i Holstein och tog kondition hos en der boende adelsman, wid namn Brochdorf, med hwilkens söner han någon tid wistades wid universitetet i Halle. Man finner likwäl icke att han blifwit "suspect för pietismo." 1712 återkom han till Skåne och blef $8\frac{1}{7}$ 1713 prestwigd till bataljonspredikant wid ett regemente, som indrogs 1716, då K. blef pastor wid konungens drabantcorps. I detta ämbete "förhöll han sig så nitålstande," att han följande året antogs till notarie i fältkonsistorium. Skada är att man ej får upplysning om bestaffenheten af den nitålstkan, som beredde K. befordran till notariatet. 1718 blef han pastor härstädes, responderade wid prestmöte 1727 och stötte sitt pastorat till 1742, då han för sjuklighets skull begärde och erhöll vice pastor. I personalierna berömmes han som en from och allwarlig prest; för öfrigt skall han haft en så stark röst, att kyrkofönstren darrade, då han mesjade. Död $14\frac{1}{7}$ 1752. — Gift i Oktober 1717 med tullnären i Lund J. Carneys dotter Anna Maria, som wistats i biskop Linnerii hus, der bröllopet också firades. K. hade med henne fyra söner och två döttrar, af hwilka blott en son, som blef länsmän, och en dotter, g. m. efterträdaren, öfwerlefde fadren.

8. **Samuel Billing** föddes $14\frac{1}{3}$ 1713 i Eswerlöf, der fadren Pål B. war pastor. Efter att hafwa njutit enskild undervisning blef han student 1727, filosof. mag. 1738, prestwigd i Skåne $12\frac{1}{10}$ 1741 på kallelse af landshöfdingen i Wenersborg baron Axel Roos. 1742 blef han pastor wid Westgötha-Dals regemente och Elfsborgs läns wargerning, 1743 vice pastor härstädes, kyrkoherde efter enhällig kallelse $29\frac{1}{3}$ 1753,

titulerad proft 1779, häradsproft i Vara kontrakt 1782. Han omtalas som en arbetsam och välmående man. Död $19/6$ 1790. — Gift 1. 1744 med Maria Elisabeth Klinck, dotter af företrädaren. 2. med Elfa Maria Bernzerus, dotter af kyrkoherden i W. Karleby Henrik B. Hon hade förut varit gift med kyrkoherden i Åkarp D. Kof.

9. **Johan Christian Lundius** var son af en öfverfyrrverkare i Malmö och född der 1745. Han prestwigdes 1770 och blef sedan extraord. bataljonspredikant; han tjänstgjorde 10 år i Löderup, men lämnade 1783 denna plats utan anmälan hos konfistorium, hvarföre han infallades; då han bad om ursäkt för sitt förhastande, blef det honom tillgifwet. Han blef 1784 pastor wid Sprengtportiska regementet. I slaget wid Hogland skall han hafwa hulptit till att ladba kanonerna och att transportera de sårade till sältskärerna. 1790 $20/6$ blef han pastor härstädes och dog $3/7$ 1798. Han var gift med en dotter af borgmästaren i Cimbrishamn Fredrik Wettring och hade sonen Olof Henrik, pastor i Brågård, och dottren Fredrika, g. m. profsten Appelgren i Stödhaf.

10. **Jakob Laurentii Molander** föddes $19/9$ 1759 i Malmö, der fadren var garnisonspredikant, blef student 1777, prestwigdes $31/3$ 1787 och blef pastor härstädes 1799, tilltr. 1801, erhöll prostetitel 1815; död $7/4$ 1820. — Gift 1. 1801 med Christina Katrina Sjöstedt, f. 1777, dotter af profsten S. i Hammarlöf. 2. m. Beata Maria Palm, f. 1783, dotter af kyrkoherden Gilius B. i Skågeröd. Barn: Severin Jakob, f. 1806, d. 1815. — Maria Beata, f. 1803.

11. **Petrus Malmgren**, son af en stomakare i Malmö och född der $29/5$ 1790, blef student 1808, prestwigt $16/6$ 1816, huspredikant hos grefwe Thott på Skaberfjö 1817, kyrkoherde här $20/6$ 1820, tilltr. 1822, titulär proft 1830; död $7/6$ 1845. — Gift 1822 med Katrina Lovisa Böös, hvars fader var kapten wid Götha artilleri. Barn: Lovisa Ulrika, g. 1. m. vice past. F. G. Gransfelt, 2. m. profsten J. Tollin i Skaberfjö. — Carl Theodor, f. 1825; student. — Helena Charlotta, g. m. kyrkoh. härstädes E. Borgström. — Peter August, f. 1830. — Amalia, f. 1832. — Natalia, f.

1834. — Frans Rudolf, f. 1835. — Agneta, f. 1837. — Johan Olof, f. 1839. — Wilhelm Henrik, f. 1840.

12. **Israel Tollin** 1848—1851; se wid Skabersjö.

13. **Erik Borgström** föddes $12\frac{1}{2}$ 1817 i Skabersjö; fadren var traktör derstädes; blef student 1835, prestvigd $19\frac{1}{12}$ 1841, kyrkoherde här 1849, tilltr. 1851.

Gift 1851 med Helena Charlotta Malmgren, f. 1827, dotter af prosten Petrus M. härstädes.

Kyrkoherdar i Hyby.

1. **Jacob Pedersen** var 1390 "fogneprest til Högbye kirke," enl. ett dokument som fanns på Lundagård i en samling, hwilken 1577 registrerades i närvaro af kanslern Niels Kaas, läns-männen Björn Kaas och Hans Skovgaard samt några af kapitlets ledamöter.

2. **Anders**. En med detta namn uppgifwes hafwa varit pastor här 1501. — 1536 erhöll Hans Spandemager, troligen redan då pastor i Lund, "præsentats på Högby kirke, efter Herr Jens i Lund ej försörjdt den med en forstandig Capellan."

3. **Maghe** var pastor här 1552 enligt ett dokument i den nys omförmålba samlingen.

4. **Niels Swendsen** prestwigdes till pastor här $16\frac{1}{10}$ 1577 och förekommer såsom sådan uti hyllningsakterna af år 1584.

5. **Siert Holgersen** var troligen redan före år 1600 pastor härstädes och dog eller lämnade pastoratet 1616. Wid hyllningen 1610 var han deputerad för Bara härad. Han utgaf 1600 i Köpenhamn "Explicationes in Johannis Evangelium olim a Theod. Vito conceptæ."

6. **Jacob Christensen Nold** var förmodligen från Malmö, ty han kallas stundom Malmogianus. 1616 studerade han i Wittenberg och utgaf der en disputation. Uti sin förut nämnda dagbok nämner läns-mannen Sigward Grubbe att han $29\frac{1}{2}$ 1616 hörde Nold predika i Hyby "satis docte et

bene;" förmodligen höll han då profspredikan, ty allhelgonadag s. å. blef han högtidligen inställd i ämbetet af biskopen, som wid samma tillfälle höll visitation. N. dog i början af år 1629. — Gift enligt nyfönamnda dagbok $\frac{1}{12}$ 1616 med Sophia Åkesdotter. Sonen Christian, s. härstädes $\frac{22}{3}$ 1626, blef rektor i Landskrona och slutligen theol. prof. och doktor i Köpenhamn; han affattes från professoratet derföre att han i en logik "inter propositiones probabiles, quas plerique veras existimant," exempelvis anfört: "Et Valgrige faar bedre Konger end et Arvrige," samt derföre att han antog Copernici åsigt om jordens rörelse; dock insattes han åter i sitt ämbete.

7. **Knud Hansøn Steen** (Canutus Johannis Sthenius) waldes enligt ofwan nämnde dagbok till pastor härstädes $\frac{26}{4}$ 1629. Wid biskopsvisitation 1634 befanns ungdomens undervisning försummad, och klostersen ålades strängeligen wid ämbetets förlust att inom sex månader skaffa en annan person till att bestrida undervisningen. Hr Knud erhöll 1649 konungens stadfästelse å ett privilegium på fri eldbrand, gårdes-, täppnings- och byggningsstimmer jemte fria ollon på närmaste krono-stogar, efter det så tillsörene varit hade. Han waldes 1648 till deputerad wid hyllningen och nämnes 1658 som pastor här; måhända war han det till 1666, ty den i biskop Winstrups kopia-bok befintliga förteckningen på pastorer upptager ingen sednare pastor i Hyby. En person benämnd Rasmus Madsen har blifwit intagen i pastorsserien, förmodligen med anledning deraf att en grassen sunnits i kyrkan med följande instrift: "Denne sten hörer mag. Rasmus Mathisen och min hustru Therstene Jensdatter till; under hannem agter vi att hvile vaare ben, om den ewige Gud saa have vill. Knud Hansøn Steen." Rasmus har troligen icke varit prest härstädes, och i stället för mag. torde böra läsas mig. I dansk skrift brukades icke titeln magister, utan mester.

8. **Joachim Hypphauff** war son af en läkare, som från Österrike inkommit till Sverige, samt bror till pastorn i Bara Gottfrid H. d. å. och till den såsom Böhman bekante rektorn i Carlshamn Jakob Melchior H. Joachim H. blef $\frac{2}{11}$ 1666 prestwigd till pastor härstädes och dog wid 37 års ålder

2 $\frac{1}{2}$ 1677. Hans hustru Dortha Clausdotter lefde efter honom och klagade 1680 deröfwer att hon ej kunde utbekomma sin entegenant.

9. **Gustavus Wisingsh** war född på Wisingsö 2 $\frac{1}{2}$ 1647 och blef 1668 student i Lund, 1674 pastor i Söderhviddinge och 1678 härstädes samt phil. mag. 1684. Han klagade 1680 att Otto Lindenow hade borttagit kyrkans kalk och dissk samt messekläderna och, då pastor genom klockaren begärt dessa sakers återlämnande, swarat att presten "kunde tage vare paa sin prædiken og lade hannem være umolesteret." W. war en orolig och tråtlysten menniska och kom sällan öfwerens med de personer, till hwilka han stod i något förhållande, aldraminst med sina förmån. Då stadskomministern Hofwerberg i Malmö, som tillika war pastor i Bjereshög, 1683 blef, "på Consistorii academici rekommendation och kallelse" såsom warande philosophie kandidat, utnämnd till prost i Vara härad, wäckte det fleras bland pastorerna, men isynnerhet Wisingshs förtörnelse. Då prosten Hambræus 10 $\frac{1}{2}$ infann sig i Mölleberga kyrka för att installera den nye prosten, förmärkte han genast de närwarande häradspresternas misnöje. Mot slutet af talet och då sjelfwa installationsakten skulle försiggå, begynte de sätta hufwuden ihop och göra miner, hwaraf prosten kunde förmärka, att de hade i sinnet att förhindra introductionen; han skyndade derföre att affluta akten, hwarefter söngs Te Deum laudamus och Wälsignelsen lästes. Derpå "framträdde H:r Jöran i Burlöf att klaga att med detta werket icke war procederadt efter ordinansen, dock beffedeligen och fogeligen; likså h:r Peder i Lundeby (Lyngby); men h:r Gustaf Wisingsh i Hyby begynte disputerera hwad som till profstekallet hörer, hurudane Personer böra dertill wäljas, och såsom detta wore allt förbigånget wid detta profstekallet. Först är det stedt emot ordnangen, den som hos oss för en lag hålles, ingen communication hållen med presterne i häradet häröf, inge vota insamlade; h:r Johan hade desutom många sine öfwermän uti ålder och i lärdom, så gode som han, ty han kunde intet råknas inter presbyteros, som war den yngste i häradet." På prostens inwändning att h:r Johan blifwit tillsatt efter den nu gällande kyrkoordningen, swarade W. sig icke weta af någon swenssk

kyrkoordning, enär den icke wore i församlingarne utskifstad. H:r Gottfrid i Vara "föll in wiljande göra h:r Johans kallelse ogil och otjänlig, alldenstund han war den yngste i häradet." Då prosten bad dem besinna hwad det betydde att sätta sig upp emot biskopen, swarade Wisingsh: "jag hade förmodat att wi skulle fått en redelig man och en fredsam man och ingen slagskämpe." Prosten frågade då, "om h:r Johan icke wore årlig, och bad alla erinra sig hwad som passerat, och Autades så werket." Hofwerberg tillägger i sin berättelse om uppträdet, att h:r Per i Lyngby yttrat, att de finge vara nöjde med hwad som skett, men h:r Gustaf hade sagt, att han icke wille erkänna den för probst, som war en narr, att h:r Hans i Heddinge wid låssångens affjungande intonerat med ett lustigt Fall, la, la, le, att h:r Gustaf sagt, att de wäntat att enligt biskopens löfte få secundum theologum till probst o. s. w. Alla pastorerna i Vara härad infallades till Lund $2\frac{1}{5}$ och de fyra af dem blefwo suspenderade. Hofwerberg bönföll $2\frac{5}{8}$ för dem hos biskopen, i hopp att, om biskopen remitterade sin rätt, wille också generalguvernören, som war en mycket from herre, gifwa efter, emedan honom ömtades öfwer presterna, särdeles öfwer h:r Gottfrid i Vara. På prostarna Hambræi och Laurenbergs intercession öfwerlämnade generalguvernören de tre åt biskopens godtfinnande, men h:r Gustaf wille han hafwa hårdare nåpft. Hofwerberg lofwar i en ytterligare strifwelse att hos greswinnan Ascheberg intercedera för presterna och råder biskopen till att förmå prof. Bayke att göra detsamma, emedan han stode mycket wäl wid hofwet. För de tre blef suspensionen upphäfd redan före pingsthelgen, att ej swårighet måtte uppstå för gudstjensernas förrättande; för h:r Gustaf blef den också kort derefter upphäfd. Prosten Hofwerberg fick likwäl äfwen sedermera erfara åtskillig affront och sidowördnad af B. Denne gjorde sig sedermera känd som "en redelig patriot" och blef på egen begäran och "för den oförtröttade flit han användt på uniformitetens drifwande (och ämbetets förrättande" — är sedan tillagdt) 1686 $1\frac{3}{4}$ utnämnd till prost öfwer sin församling. S. å. blef han inständ för konsistorium med anledning af Jochim Schults anklagelse, att han "låtit utstida hans fiskebam, så att hans fiskar blifwit swin, kråkor

och rambnar till roof och bytte, honom till stor skada och sjelfwa Cronohemmanet till märkelig affaknad." S. å. begärde Götta hofrätt, att konsistorium wille förhöra prosten i Hyby och pastor i Vara derom att de "tagit sig före att ransaka öfwer ett förmodadt barnemordh, hwarföre en kohna Gunnila Mårtensdotter är blefwen mistänkt, warandes en sådan confusion uthi jurisdictionerna ingalunda tilläteligh." De blefwo infallade för konsistorium och afgåfwo en exculpationsfrist, hwilken konsistorium hos hofrätten instnuerade. H:r Gustaf hade att beklaga sig öfwer åtskilliga excesser, som begingos innom hans församling af klockaren B. Lingberg och andra personer. Klockaren war "den ena tidhen efter den andra icke allenast försummelig uti åtskilligt som till hans ämbete hörde, uthan wisade sig och upstudsig, förtreteligh och argh, så med ord som gierningh, hwilken arghet han inkommen i Pastors hus med snorkande utwisade, åfvensom han wid ett gästebud nefario quodam furore et audacia instinctus med sådane blasphemise ord sig utlätit: djefwulen må sjunga i Hyby degnestohl i mitt ställe, samt annandag pingst med faseligt skjutande och drickande hela dagen sin otidighet och gudlöse handel förspörja låtit." Han hade förut blifwit warnad och skonad såsom warande "swenskt och en främpling på orten." 1687 anmålde W. att möllaren Hans Rasmusson "uppkastat i kyrkan;" denne nekade det icke, men försäkrade sig hafwa gjort det "af swaghet och icke af fullskab," men andra personer intygade att han "så skamligen uppkastat, lifasom man en hel pott bränwin utöft hade." En annan wille ursäktta en ännu wärre excess dermed, att han "förlyft sig på en stof." 1692 anmålades af W. att en bonde hade "en gammal, förtorkad köttknippa, hwilken förorsakade stor widspelsse;" biskopen önskade att generalguvernören wille utfärda befallning att den blefwe uppbränd eller nedgräfd i jorden. Åfwen på sina sista år stod W. ej i godt förhållande till sitt herrskap och "föregaf wid prestmöte 1695 att Welb. jungfru Sophia Lindenow lät sig i sin salighet betjena icke uti Högby församling, hwarest hon nu wistas, utan uti Eweryds kyrka hos hr. Jacob Simonsson. Resolv. att Domini Pastores correspondera sig emillan och beslijta sig att hålla folket uti god humeur." W. dog 16/6 1697. Han

var gift med Gundela Timbermann, som war född i Stockholm 1636. Hon skall warit förut gift med en ryttmästare Berckman och lefde efter W., samt hade många tråtor med efterträdaren, som war gift med hennes och W:s dotter Helena.

10. Lars Feuf, född 1673 i Åkarp af W. Göttinge härads, der fadren Hans F. war pastor, blef student 1689, phil. mag. 1698, pastor härstädes och prestwigd $\frac{6}{10}$ s. å. Guvernören Wellingk wille haft P. Quiding, sedan past. i Bärslöf, till kyrkoherde här, men konsistorium gynnade Feuf, som wille konservera huset. Konsistorium skref till guvernören $\frac{27}{5}$ 1698, att Quiding ej befunnits "wärdig och capabel att föreslås till sådant rum, hwarest K. M:s högsta minister i landet sjelf sitt säte hafwer och ibland de bästa lägenheter i orten är," samt beklagade att hos hans Excell. skulle wara angifwet dels att konsistorium welat hafwa äldsta jungfrun, som ej war af prestslägt, konserverad, då frågan endast warit om den yngre, som war dotter af prosten Wisingh, dels att prof. Ihre skulle hafwa mottagit någon gäfswa af presthuset för att wara det samma och kandidat Feuf till faveur, då han ingen fyrks wärde erhållit m. m. Om F. är någonstädes yttradt, att han warit en "flitig, rådig och strång man, men alltför stor ålskare af rättegångstwister." Han synes hafwa mycket lifnat sin företrädare och wisade "sidwyrkning och genstörtighet" ej blott mot häradsprosten prof. Ihre, utan ock mot biskopen, samt behandlade sina åhörare med hårdhet. Han anmälde att en del personer, så wäl gamle som unge, icke wille sjunga wid gudstjensten, och då han trodde detta härröra af "försätelig genstörtighet emot konungens bud och biskopens påminnelser," så hemställde han till konsistorium, huruwida han icke för denna förseelse kunde få stänga de gamle från Herrans nattward och sätta de unge i stocken. Åfwen klagade han deröfwer att signeri mycket öfwades i Hyby och Ydinge byar. 1699 blef han "citerad till synodum för att swara för otidigt sängslag med sin hustru" och dömdes att plifwa 20 daler till kyrkan och 10 daler till de fattige i Hyby. Smeden Rasmus Knutsson i Hyby blef 1704 af Feuf anklagad att hafwa utgjutit injurier och smådeord på sin pastor och på predikoämberet; han påstod

fig endast hafwa sagt hwad han hört kyrkoherden Möller i Brågarp yttra, neml. "att likpredikningar woro lögnpredikningar och att den, som gaf presten en god likstol, finge beröm, om han än wore en skälm." Möller förklarade "att der han sådant sagt discursive uti något lag, så har likwäl sådant ej warit definitive, dermed att touchera någon hederlig prestman." Inför rätten bewistes icke att smeden haft någon annan utlåtelse än den ofwan anförda och af honom erkända, men deremot upplystes och bestryktes att en substitut i ångest yttrat: "jag skall wittna för presten emot smeden, ehuruwäl jag intet har att säga, utan måste wittna falskt." Smeden blef frikänd för besyffningen att hafwa smådat pastor och predikoämbetet, men måste plitta 10 daler dertfore att han "sin wederspart under actionen med ohöflige ord angrepet och i sina skrifter brukt en piquant penna." Feuk antyder i bref till bisfopen att häradsprosten, prof. Ihre, höll med smeden. 1705 blef F. anlagad dertfore att han, då han erhöll ringa likstol, brukade hålla lifsermon på kyrkogården och icke i kyrkan, med anledning hwaraf han infallades inför konsistorium för att mottaga föreställningar. Honom förehölls då äfwen, det han borde "moderera sina predikningar att de icke lände till förargelse utan till uppbyggelse." Följande året blef han åter anlagad, med anledning deraf att han afhållit förutnämnde smed från nattwardsgång samt från predikstolen apostropherat samme person för äktenkapsbrott. Wid den inquisition här om, som hölls i Nyby af prof. Ihre, biträdd af några pastorer i häradet, wille magistersthan Feuk alltjemt wara närwarande, ehuru Ihre anmodade henne att aflägsna sig. Då inquisitionen war slutad och middagsmåltiden börjad, "ställde hon smeden och hans hustru," hwarpå professorn, enligt sin relation om förloppet, sade: "Hwad går eder mans ämbete eder an? Skulle I sittja och ställa smedens hustru i allas vårt förhör för en fyllemår? kanhända hon tör hafwa at tala om Magistersthan det föga hederligare är. Hwarpå steg hon op på gålfwet, hwijade, greet och knäpte, säjande: skall den fyllemär säja något på min ähra, jag är en ärlig hustru. Assidentes fasade allesamman och dermed stege up, tackade Gud, och jag och Hr Hans ginge in i den högre kammaren. Han hysnade öfwer

hennes åtbörder, och mag. Schragge (ty Schraggen kom då wij futto til bords) och Hr Gotfrid woro medlertid occuperade att tyfta henne; men Mag. Feuk höll med henne, så at jag tog mit pit och pat, tackade Gud att jag servo jejuno slapp derifrå." Feuk inkallades för konsistorium och erhöll föreställningar med affeende på den ifrågawarande saken. Han wille på prof. Ihre fjuta skulden för en sanguinis fluxus, hwaraf magisterkan efter uppträdet i Hyby lidit, och hennes derefter inträffade olyckliga barnfång. Biskopen förehöll honom flera förseelser, nemligen att han sjungit brudmessan öfwer en enka, wisat biskopen sidowördnad i häradsprostens närwaro wid en visitation i Hyby, kommit till biskopen "uthan kapp och frage medh en klapp och resehalsduk om halsen," så att biskopen ej kunnat stönja, om han war prest eller någon annan, samt att han ställt unga och gamla tillsammans wid förhören, hwilket icke borde ske, "på dhet ingen förargelse måtte ske them gamblom af dhe unge, der dhe sin catechismum så ord ijrån ord som dhe unge ej kunde läsa." F. klagade att de jemte honom såsom wittnen inkallade pastorerna från Vara och Kyrkhebdinge strattade åt honom, hwarpå de af biskopen förmanades till stillhet och allwarsamhet. Wid en annan domkapitelssession insände F. några handlingar, hwilka icke mottogos af den orsak, som i protokollet uppgifwes, der det heter: "Hr Mag. Feuk welat upsända sine acter medh en gåsfe, hwilket befans hwarcken medh tijden eller personen wara lijkmåtigt, hwarföre swarades pedellen Boje, som samme Skrift bracte fram, at den icke kunde emottagas." F. dog $11\frac{1}{4}$ 1715 och hans hustru Helena Wisingh, med hwilken han blifwit gift 1698, dog dagen efter mannens död, 36 år gammal. Utom fem barn hwilka jemte föräldrarna äro begrafne i Hyby kyrka, hade de tio barn, som öfwerlefde föräldrarna. Så wäl en del bönder i Hyby, som Feuks swåger, kyrkoherden Eurenus i Åkarp, begärde hos biskopen att han täcktes "efter högstberömlig och wanlig godhet höggunstigt förhielpa dertil at någon af sal. Mag. Feuks högstbefulgelige Sterbhuus måtte blifwa conserverat wid pastoratet," men biskopen gjorde denna gång ett undantag från sin "wanliga godhet" och benägenhet för konservationer.

11. **Dlof Brangl**, son af fändriken wid drottningens lifregemente Peter W. och Metta Dlofsdotter, föddes i Lund $\frac{2}{3}$ 1685, blef efter skolgång i samma stad student 1700, stude-
 derade isynnerhet under A. Rydelii ledning och erhöll på hans rekommendation en informatorplats i Östergöthland hos öf-
 werinspektor Sandwall, sedan hos öfwerstinnan Stael von Hol-
 stein. Med sina disciplar wistades han en tid i Upsala, der
 han begagnade professorerna Esbergs, Törners och Uppmarks
 föreläsningar. 1710 återkom han till Lund och förordnades
 s. å. till kollega wid skolan derstädes, prestwigdes $\frac{2}{4}$ 1712
 och blef 1715 pastor härstädes på kallelse af jungfru Anna
 Sophia Lindenow. 1735 erhöll han prostetitel och blef $\frac{9}{12}$
 1741 häradsprost. 1739 afbrann prestgården. Han synes hafwa
 lefwat i wänskap så wäl med sin patronessa, som med sina
 öfriga åhörare och war en ansedd och förmögen man. Wi an-
 föra en hans egenhändig "upsats på the nödige måhl, som
 iag wid alla mina Bistationer undersöker. 1. Om sällket kom-
 mer flitigt i kyrkian och thet blir till Gudstiensten är förrettat.
 2. Om någon utom theras förordnade lärare predikar och Guds-
 tjensten förrettar. 3. Om kyrkians ser- och Upsyningmän
 gifwa acht uppå them, som Sabbathen öfwertråda, och an-
 gifwa effter kongl. Maj:ts Resol. af d. 10 Mart. 1719. 4.
 Om Upsyningmän uttaga strax böter af them, som Catech.
 förhör försumma. 5. Om Barndop upskiutes öfwer 8 dagar.
 6. Om Enklingar och Enkior sitta sin retta tid. 7. Huru
 med kyrkiobyggnaden tillstår. Om Crono och Kyrkiotinden
 riktigt utgiöras. Om kyrkiegårds Muren, och fattiga Stu-
 gan. Om kyrkians Inventarium och thes Mebel i Cassan.
 8. Förmanas Upsyningmän gå kyrkioherden tillhanda och an-
 gifwa, hwad förargelse i försambl. förnimmes. 9. Om någon
 widstepelse eller andra Casus finnas i Försambl. 10. Om
 the som komma till Försambl. hafwa Prästezedlar. 11. Om
 Apostla dagarna med Ungdomens förhör. 12. Om läsemöten
 hållas flitigt af Kläckarna i Sochnarna, serdeles af them, som
 hela Helgonkylden behålla. Om the äro nychte, Prästenom
 i Embetsyslor lydige, förja för ringningen, såsom på aften
 och mårgon, med mehra." Död $\frac{28}{3}$ 1756. — Gift 1712 med
 Elsa Elisabeth Karup, prestdotter från W. Karup, s.

1681, död 1772. Hon war ett rafft fruntimmer. Hennes man beklagade sig 1735 inför konsistorium, deröfwer att komministern Högftröm "bragt hans hus i blåme i det han bestykt hans hustru att hafwa farit omkring och lockat samt med brånwinspandage förmått bönderna i Brägarp att wid prästewalet gifwa sina röster åt comministern Kahl, det hon på sin själs salighet bedyrade wara osant." Prosten Wrangl hade, utom en son och en dotter, som dogo i späda åren, sju döttrar, hwilka för sin skönhet kallades för sju stjerner. De fem af dem blefwo gifta med kyrkoherdar i Skåne, nemligen Anna Stina med W. J. Leдебур i S. Willie, Metta Maria med J. Agrell härstädes, Sophia Margreta med P. Rod i Mjellby, Petronella med J. Backer i Hofby och Oliva med N. R. Borup i Brunnby. Eva Elisabeth och Lovisa lefde ogifwa. En af dem wistades i prosten Swananders hus och presenterades wid något tillfälle af denne såsom "f. d. en af sju stjerner, numera en af de sju botpsalmerna."

12. **Jonas Agrell**, son af pastorn med samma namn i Bunkesfod och född der $\frac{1}{5}$ 1718, blef student 1733, magister 1741, docens wid Lunds akademi 1743 och antog 1744 kon-
 dition hos lagman Knorring, som bodde wid Jönköping. Med dennes två söner anträdde han 1745 en utrikes resa, under hwilken de märkligaste orter i Tyskland och Frankrike besöktes. I Helmstädt, der Agrell war Mosheims flitige lärjunge, wistades de öfwer ett år, i Göttingen halstannat och i Paris ett år. Från sistnämnde stad begåfwo de sig till Havre, der de gingo ombord, och kommo efter en beswärlig sjöresa, under hwilken de fått bese Englands och Hollands kuster, 1749 åter till Sverige. A. medföljde sina disciplar till Stockholm, der han sedermera blef lärare för en grefwe Carl Johan Gyllenborg (död som president i Kamrarrätten 1811), med hwilken han en tid wistades i Upsala och gjorde betydliga resor inom Sverige. Han uppgifwes också hafwa varit extraordinarie amanuens wid kongl. biblioteket. 1750 blef han extraord. filosof. adjunkt i Lund och 1751 ordinarie theol. adjunkt samt prestwigdes s. å. i Stockholm till bataljonspredikant wid Hamiltontska regementet. 1752 kom han till Malmö för att stå sistnämnde befattning och blef halstannat år derefter vice pa-

stor härstädes. 1755 var han en tid i Lund och beskribde en theologisk professjon under prof. Bildsteens tjenstledighet, blef 1756 $\frac{11}{8}$ pastor härstädes, tilltr. 1757, presiderade wid prestsmöte 1759 och utmärktes med prostetitel med anledning af berömligen fullgjorda åligganden wid detta tillfälle. N. var en man med godt hufwud och goda kunskaper samt utgaf flera disputationer, som wisa att han följde med den theologiska wetenskapens utveckling. 1763 begynte han lida af blodspottning och swindel samt fick 1764 ett slaganfall, hwarefter han dog någorlunda återställdes. Död $\frac{3}{6}$ 1769; prosten Lönqwist i Bara höll lifpredikan öfwer honom. — Gift $\frac{17}{1}$ 1752 med Metta Maria Wrangl, f. 1715, d. 1792, dotter af företrädaren. Barn: Carl Johan, kongl. sekreterare. — Jonas Fredrik, kansliråd. — Olof, f. 1755, d. 1831, kansliråd, konsulatssekreterare i Marocko; känd genom sina bref om Marocko. — Elsa Maria, g. m. fadrens efterträdare.

13. **Frosten Swanander** 1772—1801; se wid B. Ahlsted.

14. **Anders Folker**, son af prosten i Töfsö af Carlstads stift Håkan F. och född $\frac{10}{7}$ 1771, blef student i Lund 1797, magister 1800, prestwigd $\frac{14}{6}$ 1801, kyrkoherde här s. å. Död $\frac{30}{5}$ 1807. — Gift 1. 1800 med Maria Charlotta Swanander, företrädarens dotter, f. 1775, d. 1803, efterlämnande sonen Jonas Adolph, d. i barndomen. 2. 1805 med Fredrika Lovisa Olin, f. 1770, dotter af prosten N. Olin i Wäsby; dottren Beata Christina dog i barndomen. Fredrika L. Olin blef 1811 gift med v. pastor Swen Möller.

15. **Anders Ericsson**, bondeson från Grava af Carlstads stift, föddes $\frac{7}{12}$ 1773, blef student i Upsala 1796, prestwigdes i Carlstad $\frac{11}{6}$ 1799, blef magister i Lund 1805, extraord. bataljonspred. wid konungens eget wärfwade regimte s. å. och ordinarie 1807, theol. kandidat 1806, pastor härstädes 1807, theol. licentiat 1809, tilltr. pastoratet 1810, erhöil prostetitel 1820, blef häradsprost 1825 och dog $\frac{1}{1}$ 1831. — Gift 1812 med Katrina Johanna Pettersson, dotter af en sidenhandlare i Köpenhamn. Barn: Ebba Maria, f. 1814; d. ogift 1850. — Erik Wilhelm, kyrkoh. i Bosjö kloster. —

Nils Gustaf, f. 1817; död som student. — Olof Edvard, f. 1822; d. 1841. — Anna Wilhelmina, f. 1820.

16. **Nils Mårtensson Grönberg**, bondefson från Linneruds socken och född $\frac{7}{9}$ 1801, blef student 1825, prest $\frac{24}{6}$ 1827, pastor härstädes $\frac{20}{11}$ 1833, tilltr. s. å., erhöll profestitel 1845 och blef häradsprost 1846.

Gift 1. med Anna Elisabeth Gyllenswärd, död 1836, dotter af kapten A. G. Gyllenswärd. Barn: Hedvig Maria Lovisa Christina, f. 1834. — Martin Elias, f. 1836. — 2. 1837 med förra hustruns syster Emilia G. Barn: Anna Elisabeth, f. 1838. — Hilda Emilia, f. 1839.

Kyrkoherdar i Bara och Mölleberga.

1. **Hans Pedersen** uppgifwes hafwa varit pastor här 1549.

2. **Christopher Rasmussön** förekommer som pastor här i hyllningsakterna 1584 och 1610. Mölleberga socken war den tiden och ännu på 1660-talet patronell till archidiaconatet wid Lunds kapitel.

3. **Christen Olufsen** synes hafwa varit pastor här 1614 och nämnes i en förteckning på stånsta pastorer af år 1624. Han fallas i V. B. "vir bonus et doctus" och berömmes för nit i ämbetet; deremot klagas deröfwer att bönderna i anseende till hofveriet sällan kommo i kyrkan.

4. **Peder Olsen** omnämnes som pastor härstädes 1624.

5. **Jörgen Madsen** (Georgius Mathiæ) förekommer som pastor här 1631 och dog $\frac{16}{11}$ 1663 samt är begrafwen i Bara kyrka jemte sina två hustrur, Mette Christensdatter och Else Jensdatter; en dotter blef gift med efterträdaren och en annan, wid namn Bengta, med en bonde benämnd Måns Lason. En prest med namnet Christen skall hafwa varit här 1656; troligen har han varit hr Jörgens medhjelpare och njutit inkomsten af ena socknen.

6. **Mats Påfvelsön Kragh** hade, enligt biskop Winstrops bref till generalguvernören $\frac{20}{11}$ 1663, "ubi lang-

sommelig tiidh i den gamles suaghebdy bemelte kaldh saasom en Capelan troligen oc slitteligen betient oc forvaltet;" 1662 wille Jörgen Madsen till honom afstå kallet, hwilket bisöls af biskopen och guvernören, men han "forandrede sit sindh af sin hustrues indffiudelse, uachtet at forenemde hans medtiener paa den tilfagn haffde echtet een hans daatter, saa det dengang iche bleff stillet i werck medh nogen fuldkommen vocation." 1663 erhööll hr. Mats fullmagt på pastoratet. Både han och hustrun dogo under kriget 1676.

7. **Gotfried Gyphof**, bror till Joachim G. i Hyby (se p. 349), war född omkring 1642 och prestwigdes $\frac{3}{4}$ 1676 till tjenstgöring härstädes, men synes först 1688 hafwa fått ordentlig fullmagt på pastoratet; han aflämnade nemligen då sin prestförbindelse. 1683 war i fråga att han skulle byta kall med stadskommunistern i Malmö J. Hofwerberg, men det blef ej af. Gyphof anhöll 1685 att jemte sin hustru få resa till Helene fälla på Seland "för någon wår familiar swaghets skull." 1695 stref han till biskopen och begärde, att han och andre pastores, som sutto wid ringa lägenheter och lidit mycket under kriget, men "intet njutit den soulagement dersfore, som K. M. allernädigst utlofwat," medan många unge personer kommit till fördelaktigare pastorater, måtte nu befordras till bättre platser och de yngre deremot få de kall, som lämnades af de gamle. Äfwen föreslog han att, då en pastor afginge, två hans grannar kunde få hwardera en af hans socknar, då den vakanta prestgården kunde blifwa kapellansbofäställe eller af tronan begagnas till soldaters underhåll. G. skall warit en funnig man, men en dålig hushållare. Han dog wid påsttiden 1719 efter att hafwa warit pastor i 43 år, men i flera år ur stånd att tjenstgöra. — Gift med Maria Block, som äfwen dog 1719, 59 år gammal. Sonen Gottfrid war flera år fadrens kommunister och blef äfwen hans efterträdare; dottren Elsa Sophia war gift med inspektoren på Maltesholm Christen Mårtensson och mor åt Gottfr. Hoffgard i Träne och W. J. Hoffgard i Söfde. I kons. prot. $\frac{1}{10}$ 1702 heter det: "Pastor i Bahra hr. Gotfrid kan sökia om sin Doters giftermål medh Befallningsman Christen Mårtensson, som in affinitate något förbiuder, på wederbörande ort." En an-

nan dotter till Hyphof war wäl den som omnämnes i biskop Swedbergs biographi. Biskopen berättar att han engång reste från Lund till Malmö för att tala med den besatta prestdottren i Bara. Återkommen yttrade han för Carl XII, som då war i Lund, att i Bara prestgård woro grusliga synder bedrifna, och då konungen sporde, hwad det wore för synder, pekade biskopen på huswudet och sade: det kostar detta att dem uppenbara.

8. **Gotfried Hyphauff**, den förres son, war i flera år sin faders medhjelpare, blef pastor 1719 och dog 1730 utaf följderna af ett benbrott, förorsakadt af hästarnas stenade och wagnens fullstjelpning. — Gift 1. med Elisabeth Maria Plantin, med hwilken han hade sonen Gottfrid, som blef pastor i Hoby af Torna härad. 2. med Johanna Maria Torslow, som war "bitter och widrig mot honom." Hon blef gift med hans esterträdare.

9. **Anders Darin** war son af pastorn i Daretorp af Stara stift Lars D. och född 1691. Hans bror Magnus D. (se wid N. Bram) begärde 1710 åt honom tillstånd att predika, hwilket i anseende till hans ungdom icke bewiljades. 1716 $\frac{26}{6}$ blef han efter undergången examen prestwigt på samme sin broders kallelse. 1719 war han nådårsprest i Ausås och tjenstgjorde 1726 i Allerum, hwarifrån han s. å. återkom till N. Bram. Första sönd. i Advent 1730 predikade han prof härstädes och begärdes enträget till pastor af Mölleberga socken, men Bara socken wille hafwa en wid namn Albert Högström (se p. 356); D. utnämndes $\frac{30}{12}$ s. å. och erhöll derwid af konsistorium ett ganska fördelaktigt witsord. Död i Mars 1741. — Han förlofwade sig med företrädarens enka, men instnuerade $\frac{14}{6}$ 1732 hos konsistorium en begäran "att blifwa från henne skild, enär hon efter åtskilliga förlikningar ånyo wist sig kallsinig," och han i en förening med henne icke kunde wänta annat än ett dagligt helfwete. De remitterades till werldslig domstol, der han såsom orsak till den önskade skilsmessan anförde, att madam Torslow "swurit att hon ej wille hafwa honom, önskat att den onde måtte bryta halsen af honom och sagt, att om ej hennes barn wore, skulle hon se hans hjerteblood rinna" o. s. w. De blefwo lifwäl gifta 1733

och hade två döttrar Christina Maria, f. 1734, g. m. profsten härstädes N. O. Löngwist, och Judith Magdalena, f. 1736. Johanna M. Forslow begärde 1743 i anseende till oenighet med kyrkoh. Bering att få gå till skrift hos profsten Wrangl i Hyby. 1751 höll hon på att få en tredje man, nemligen kyrkoherden Jakob Fischer på Hven; se hans biographi.

10. **Pehr Bering**, son af kyrkoherden Vitus B. i Finja och född der $^{10}/_{10}$ 1708, njöt underwisning i Helsingborgs skola och war, innan han blef pastor här, huspredikant hos en Bedfriis, hwars dotter enligt fadrens sista wilja och med sin förmyndares, öfwerstelöjtnant B. Ingelofs' samtycke kallade B. till kyrkoherde i Juni 1741; han tillträdde pastoratet 1742. Död $^{14}/_{5}$ 1747. — Gift med Brita Sophia Bruun, som war dotter af en ryttmästare och öfwerlesde B. samt blef gift med kyrkoh. i Åhus Johan Bjugg. Barn: en son, född kort före fadrens död, och två döttrar, Maria Sophia, g. m. profsten Rusch i Broby, och Anna Katrina, g. m. kyrkoh. N. Westring dersammastädes.

11. **Nils Olof Löngwist** war född i Sölvesborg $^{27}/_{7}$ 1710; fadren Olof L., som war quartermästare wid stänsta adelsfanan och gift med Katrina Espman, bodde sedan i Håstad wid Lund. Han blef student 1731, hade konditioner hos kyrkoherden Espman i Tranås, hos ryttmästaren Cronacker och hos kyrkoherden D. Kjellman i Löwestad, kallades till prest af profsten Pontoppidan i Wanstad samt prestwigdes $^{24}/_{3}$ 1738. Från 1743 till 1749 war han vice pastor i Gimbrishamn och blef $^{18}/_{4}$ f. å. pastor härstädes samt tillträdde pastoratet f. å. 1772 $^{12}/_{8}$ blef han prost i Vara härad. Han war af en reslig och stark wårt, hade angenäma umgängsgåfwor, war slägtfår och wälgörande samt samlade många handlingar angående ecclesiastika förhållanden; denna samling stänktes till Vara härads prost-archiv. Död $^{20}/_{5}$ 1782; profsten Struts i Ekaberfjö höll likpredikan öfwer honom. — Gift 1. 1743 $^{29}/_{3}$ med en swägerka till nyfnämnde prost Pontoppidan; hon hette Helena Unge, war född 1698 och dog $^{14}/_{5}$ 1767, dotter af en kronobefallningsman i Westergöthland Jöran U. och Christina Luthman. 2. 1767 med Christina Maria Darin, hwars föräldrar nämnas p. 360. Båda äktenkapen woro barnlösa.

12. **Nlof Borup** föddes 1747 i Malmö; fadren war då rektor der, sedan pastor i Brunnby. — Han blef student 1764, prestwigdes $1\frac{1}{12}$ 1773, blef extraord. bataljonspred. wid Åbo låns regemente 1781, pastor härstädes $\frac{2}{3}$ 1783, titulerad proft 1797. Död $\frac{2}{7}$ 1819. B. war en man af gamla werlden och ett stort original. Han saknade ej kunskaper efter sin tids fordringar, icke heller predikogåfwor, men war något grof i sitt tal och i sitt sätt att wara. Många karakteristiska anekdoter berättas om honom, bland andra följande. Då han en gång besökte en akademisk språklärare, som war hans släkting och goda vän, berättade denne sig wara sinnad att ingå i presteståndet. När B. yttrade twifwelsmål om hans duglighet för prestämberet, inwände han, att han wäl kunde genom studier låra att förstå hwad till ämbetet hörde; B. inföll då med häftighet: du skall icke förstå, utan du skall tro, din hund! — B. war gift med Katrina Sundius, dotter af kyrkoh. i Grönby Simon Petrus S. Hon lefde flera år efter sin man; äktenskapet war barnlöst.

13. **Lars Magnus Darin** föddes 1781 i Christianstad, der fadren då war handlande, sedan tullinspektör i Sölvesborg; modren hette Dorothea Schenk. — Han blef student 1800, prest $\frac{3}{7}$ 1807, domkyrkoadjunkt i Lund 1809, phil. mag. 1811, andre stadskomminister i Lund 1814, kyrkoherde här $10\frac{1}{12}$ 1819, men hann ej att tillträda pastoratet; död $\frac{2}{4}$ 1820. — Gift med Johanna Lindahl. Barn: Theodor Wilhelm, f. 1812; med. doktor och provincialläkare i Calmar län. — Helena Dorothea Rebecka, f. 1815. — Charlotta, f. 1817. — Mathilda Lovisa, f. 1818.

14. **Frans Wilhelm Wred** 1820—1846; se wid W. Ahlström.

15. **Anders Lindberg**, född i Malmö $\frac{2}{4}$ 1800, son af en timmerman derstädes, blef student 1819, prest $10\frac{1}{12}$ 1824, innehafware af flokarelägenheten i S. Rörum s. å., kyrkoherde här 1846.

Kyrkoherdar i Stabersjö och Törringe.

Törringe kyrka war i gamla tider hufvudkyrka, och pastor bodde wid den. Fru Thale Ulfstend, som hade patronrätt till pastoratet, donerade 1595 $\frac{29}{7}$ till dåwarande pastor en gård, som sedermera blef prestgård.

1. **Jakob Michelsen Lymwig** war pastor här 1595 och uppgifwes hafwa dött wid 56 års ålder 1612. Han har sjelf låtit lägga sin grafsten i Stabersjö kyrka.

2. **Jakob Lymwig**. Om den förre werkligen dött 1612, så har efterträdaren haft samma namn, ty enligt B. B. blef Jakob Lymwig 1615 $\frac{14}{6}$ utnämnd till prost i Vara härab efter pastorernas enhälliga kallelse. Han dog följande året.

3. **Michel Pedersen** (Michael Petrejus), född 1580, omnämnes som skolrektor i Landskrona omkring 1605 och blef pastor här 1616. Tryggonius kallar honom musarum splendor. Wid biskopsvisitation 1627 woro nattwardsbarnen okunnige med undantag af en blind flicka, som hade god kristendomskunskap. Död $\frac{13}{9}$, 1642. Hans hustru hette Maria. En deras son, wid namn Nils, f. 1605, war 1630 student och kallades af herrskaperna i Hörby till pastor härstädes, men gick likwäl miste om kallet (se wid Hörby). Michel Pedersen erhöll 1641 konungens tillåtelse för sin enda dotter att ingå nytt gifte; hon hade varit gift med en person, som fadren kallat till sin medhjelpare, men hon hade blifwit af honom förskjutet dertfore att hon förut blifwit "lockad af en karl."

4. **Jörgen Jensen Fare** (Georgius Faxovius), stamfader för den skänka Fareslågten, hwilken biskop Fare i Lund och landshöfding Fare i Karlskrona tillhöra, war född i Farö på Seland $\frac{6}{6}$, 1614; fadren Jöns Sörensen war ridefogde på Näsbyholm; modren hette Margrete Christophersdatter; hennes morfader war en lärd kanik i Lund wid namn Jonas Turesen. — Jörgen F. kom 1625 i skola i Kiöge och 1634 i Roskilde, blef student i Köpenhamn 1639 och baccalaureus 1640. S. å. erbjöds honom sjerde lectien (sjerde klassens kollegat) wid Sorö skola och likaledes den femte wid Lunds skola, men han wille heldre qwarstanna wid universitetet, till des han kunde erhålla attestation och dimission, hwilket stredde

1642. Han hade då i två år såsom domesticus och informator wistats i hofpredikanten Jakob Madsens hus. Af biskop Brochmand rekommenderades han hos Tage Thott på Skaberfjöö, predikade prof i Skaberfjöö $2\frac{3}{10}$ och i Löringe $3\frac{0}{10}$ s. ä. och utnämndes derefter till pastor. Philosophiska fakulteten i Köpenhamn inviterade honom att antaga magistergraden 1649, men han tyckte sig såsom landtprest icke behöfwa den hedren. 1661 $\frac{9}{10}$ blef han prost i Bara härads och understref 1662 Malmö receß. Under det såkallade Gustaf Horns krig eller "mellankriget," som fördes i Skåne kort efter F:s tillträde till pastoratet, gjorde han stora ekonomiska förluster. Om de swårigheter, som han måste utstå under 1670-talets krig, berättar han sjelf i bref till biskop Hahn $2\frac{1}{10}$ 1680: "jeg er ey allene af fiendtlige Partier ofte blefwen antastet, men också af Snaphaner ganske udplyndret, ja fordi jeg ey med en god samvittighed imod min rette öffrigheds villie kunde efterkomme deris befalning, har de bragt mig Ordre at jeg fengselet paa en dyne (effterdij jeg laa stug ved sengen paa den tid) skulle indföris, hvilket de också saaledes i verck stillede, at der de ey for min amectigheds skyld kunde före mig med dem motte jeg dog (Gud ved med hvad hierte) see min Sön af en saadan ugun- delig hop henføres och ilde hanteris; mitt bostab bortröfwede de ganske och mine rebe midler motte jeg, at de med brenden skulde holde inde, gifve dem." Som prost hade han allehanda ledsamheter af den orolige och trätlystne Wisingh i Hyby, hwar- öfwer han i samma skrifwelse beklagar sig. Till sin son yt- tade han: "hvad du bliver, saa bliv aldrig provest; det er en slem Ting." F. war en from man, men saknade ej sjelfständighet, såsom man kan finna af hans beteende, då prosten Swen Knut- son började sina bearbetningar för petitionen om uniformitetens införande (se ofwan p. 64). Död $2\frac{4}{10}$ 1681. — Gift 1. $2\frac{3}{9}$ 1647 i Köpenhamn med Dorothea Hermansdotter, hvars far Herman Nielsen war professor i österländska språken; hon dog wid 28 års ålder 1653. Af deras tre söner och två döttrar hann blott en dotter Dorothea till mogen ålder. I en uppsats om sitt lefnadslopp skrifwer F. att han efter denna hustrus död "förgede saa umaadeligen at han hafde nær græm- met sig til döde, men der han omsider saae at han kunde intet

vinde med sin forrig, gaf han sig tilfreds och lod sig Guds villie befale." Han gifte sig 2. ¹²/₄ 1657 med Helena Jakobsdotter, f. 1638, d. 1705, dotter af borgmästaren i Malmö Jakob Clausen och Anna Level. Barn: Jakob, pastor härstädes. — Margreta, g. m. rådman P. Hegardt i Malmö och mor åt domprosten Martin H. i Lund. — Ingeborg, g. m. handlanden i Malmö Hans Mehrman, hvars son David N. var juris prof. i Lund och blef ablad med namnet Ehrensträhle. — Jöns, handlande i Malmö. — Elena, g. m. handlanden Albert Mehrman i Malmö. — Helena, g. m. kyrkoherden P. Lorch i Swedala. — Christina, g. m. rektorin wid Malmö skola Lars Petrus. — Tage, reste utrikes och disputerade 1698 i Rostock och 1699 i Wittenberg. F. yttrar i nyssnämnda uppsats: "Herren hafver ofversködeligen velsignet mig med all aandelig og legemlig velsignelse, hvorfor hans navn være evindelig lovet. Men udi et stycke hafver min store lycke været usfattelig. Jeg hafver haft tvende hustruere, af meget fornemme og ypperlige forældre og begafvet med alle de qualiteter, som nogen erlig qvinde kan roses af, som er gudsfryet, förstunlighed och ductighed, kydsfthed og en usorfallstet kierlighed imod mig, deris mand. Og er jeg vis paa at de baade elskte mig mere end dem selfff, och de hafve giort mig den tiid saa kort, som jeg hafver lefvet udi ectenskab, som det hafde ikkun været 8 dage. Til min store lycke hafver ogsaa kaarsfet været mig meget tienlig, under hvilkit Gud hafver stede holdt mig varm; thi jeg hafver icke længe tilige været uden anfæctning og fristelse. — — Men lofvet være Herren, som dagligen legger os byrden paa, vor saligheds Gud; vi hafve en Gud som hielper, og den herre, herre, som frelser fra döden." — Till hustrun yttras: Far vell min allerkiereste, og taaf for hver god dag, som vi har lefvet sammen; haf dig vell och gif dig tilfreds; du kand intet giöre det ret, som Gud og naturen har giort kroget. Du kand intet forandre Guds forset, som hafver været sluttet af ewighed; om Du wilde græmme dig till döde, vinder du intet dermed; en god taalmödighed er det beste middel udi saadan tillfald. Sätt din tillid till Herren; hand skal vell hielpe dig, som hand lofvet och befaller Erod. 22: 22. Du skal icke være fortredelig

imod Gæder og faderløs børn; est du fortredelig imod dem, da robe de till mig og jeg vil visfelig høre deris rob" m. m. Till barnen heter det: "Mine hierte børn lille, farer vell og tað for I har været lydige børn. Wille I nu frycte Herren, da skal det gaa eder vell alle Eders dage, och Herren skal Self være eder udi faders sted; styr og styr synd og onskab — — — Betyrmer eder intet derom at I ere mange och der blifver idun lidet til huer; Vor herre hafwer ofverflødelig noð till Eder alle, thi hans haand er icke forkortet, om I ellers vil frycte hannem. O velsignet være I, mine hiertens børn, udi ewigheds ewighed. Amen."

5. **Jakob Faxe**, den förres son, föddes härstädes $16\frac{1}{2}$ 1659 och fattes 1670 i Malmö skola. Huru han i sin faders ställe blef fångslad af danstärne är ofwan nämndt; han skall hafwa hållits i fångenskap i Köpenhamn i tre månader. Af rektorn P. Stuure dimitterades han 1676 till Lund och blef student; han studerade isynnerhet under Christian Bapkes handledning, hwilken han äfwen begagnade i Malmö, då P. under krigsöroligheterna uppehöll sig der, Efter fadrens död blef han pastor härstädes och dertill prestwid $17\frac{1}{3}$ 1682. Kloakaren härstädes intygade 1687 att intet war "perferat" mot öfwerhetens ordres om gudstjenstens och lässemötenas biwistande. F. predikade wid prestmöte 1689. Af hans fromhet och samwetsgrannhet må ett prof ansöras. Det fordrades den tiden att presterna skulle beswärja mantalslångderna; F. wille undandraga sig denna ed och anförde i skrifwelse till guvernören $16\frac{1}{12}$ 1696 följande skäl dertill. "1. är det ju att beklaga att, som alla synder taga öfwerhand, så är och Guds namns misbruk myckät gement, och kan det intet tillbörligen hindras, med mindre man, så myckät möjligt är, afhåller sig ifrån eder efter Christi egen befallning: Edert tal skall wara ja, ja, nej, nej; hwad deröfwer är det är af ondo. Öfögräpligen derföre är det min mening att man intet utan Guds namns misbruk till ed förpliktas borde i sådana mål, deruti lätteligen emot eus intention och gode wilja någon förseelse undertiden kunde förelöpa helst för pastore, som icke annars kan, än sin utfago på kyrkiones sermäns och andras relation fundera; 2. kan ingen neka att ju oftare man swärjer, ju ringare aftas eden

och ju mindre fruktar man sig för mened. — — Den der intet fruktar sig för ed är intet långt ifrån mened. — — Då jag d enförste gång wardt anmodat derom" (om ed wid mantalskrifningen) "och jag lät mig förstå att det föll mitt samwete alltför swårt, blef mig af en eljest i werldsliga saker mycket förnuftig man swarat att den ed hade så litet att betyda, som (s. v.) att slå en lus ihjäl, hwilket swar jag må bekänna förorsakade hos mig en sådan affky, att jag stadigt mig förefatte derföre att ursäkta mig, intill des jag så andelig som werldslig öfwerhet sådan själawäda och Guds namns misbrut, som sådane många eder föra med sig, hade i underdånighet tillkännagifwit och jag antingen måtte derföre förskonas eller mitt samwete genom bätte underwisning försäktas; 3. Ser jag intet huru jag med trykt "(tryggt)" samwete andras tillstånd edeligen kan bekräfta, när en angifwer sig för en fattig och sjuelig menniska, hvars tillstånd jag ej annorlunda wet, utan håller honom så torftig att jag den icke allenast sjelf efter mina wilkor almofa gifwer utan ock andra dertill förmanar, kunnandes dock understundom finnas de, der till anseende äro mycket swaga, som likwäl sjelfwe kunna förtjena sig något, och dels som mycket beklaga sig, wäl ändå torde hafwa 24 öre i penningar eller wärde, hwarmed de mantalspenningarne kunde betala, hwarom jag icke kan så noga wara eller blifwa underrättad, så ehuruwäl owetenhet in foro politico kan excuseras, kan den dock intet tillfredsställa och förnöja samwetet" m. m. F. blef med anledning häraf infallad i konsistorium för att blifwa bättre underwisad om beskaffenheten af denna ed. Han skötte ensam sitt ämbete till 1722, då han fick sin son till medhjelpare. Död $\frac{2}{5}$ 1725 och begrafwen i Töringe kyrka. — Gift $\frac{20}{2}$ 1683 med Anna Ledebur, dotter af borgmästaren i Malmö Cornelius L. och Katrina Berens. Barn: Cornelius, prost i Christianstad. — Katrina, f. $\frac{22}{1}$ 1686. — Helena, f. $\frac{21}{2}$ 1687; g. m. handlanden P. Hegardt i Malmö. — Anna, f. $\frac{15}{7}$ 1688. — Törngen, f. $\frac{11}{4}$ 1691. — Anna Maria, f. $\frac{12}{1}$ 1693. — Margreta, f. $\frac{4}{11}$ 1694. — Wilhelm, efterträdde sin fader; af desse dog en son och en dotter före fadren.

6. **Wilhelm Fare**, född härstädes $\frac{7}{5}$ 1696, blef efter att hafwa njutit enfsild underwisning student 1715, prest $\frac{1}{6}$

1722 och phil. magister 1723. Medan fadren ännu lefde, kallades han $1\frac{1}{4}$ 1725 till pastor härstädes och erhöll konsistorii konfirmation på pastoratet. Vid prestmöte 1729 var han opponens. I början af Mars 1743 började han lida af bröstplågor, men predikade likväl följande söndag; derpå måste han gå till sängs och afled $\frac{1}{4}$ 1743. Han begrofs i Skaberfjö kyrka, hvarwid likpredikan hölls af prosten Büchow från Malmö. — Gift $1\frac{10}{11}$ 1729 med Anna Christina Moller, dotter af professorn i moralen Arwid M. och Christina Lagercreuz. De hade sju söner och två döttrar, bland hvilka två söner dogo före fadren. De öfrige woro: Jakob, prof. och past. i Öwistofsta. — Christina Margreta, g. m. amir. superint. L. Petersson i Carlskrona. — Arwid, f. $\frac{7}{9}$ 1733; med. doktor, förste amiralitetsmedikus i Carlskrona; d. 1793. — Anna Maria, g. m. prosten P. Klintberg i Herslöf. — Axel Christian, f. $1\frac{10}{10}$ 1737. — Jöran, $2\frac{3}{4}$ 1739. — Carl Cornelius, f. $1\frac{1}{4}$ 1742, d. 1782, handlande i Malmö. — Wilhelm, f. $2\frac{7}{7}$ 1743. A. C. Moller blef gift med efterträdaren.

7. **Petrus Wåhlin** war född $2\frac{9}{7}$ 1707 och son af kyrkoherden i S. Stenby af Linköpings stift Anders W. och Ingeborg Bellnera; han war alltså bror till domprosten Jonas W. i Lund. — Efter att hafwa genomgått Linköpings skola och gymnasium blef han student i Upsala 1726; följande året kom han till Lund, der han blef magister 1734. S. å. $\frac{3}{9}$ prestwigdes han i Stockholm af biskopen i Linköping E. Benzelius, blef 1735 bataljonspredikant och medföljde 1739 arméen till Finland, blef 1742 regementspastor och 1744 $3\frac{1}{5}$ på ryttmästaren Otto Thotts kallelse pastor härstädes. 1757 erhöll han prostetitel och dog 1768 $1\frac{1}{1}$ samt begrofs i Lörringe kyrka. — Gift 1. $2\frac{9}{11}$ 1735 med Katrina Dorothea Hallander, dotter af kyrkoherden i Hjortsberga Petrus H. Hon dog 1740 efterlämnande sonen Petrus, som war extraord. regementspastor och innehafware af klokkarelägenheten i Glimåkra samt far åt doktor L. P. Wåhlin i Norrhwiddinge. 2. $2\frac{9}{6}$ 1744 med Anna Christina Moller, enka efter företrädaren härstädes; hon war född 1709 och dog 1750; med henne hade W. sonen Otto Christian, hwilken war född

1746 och dog 1808 som akademisekreterare i Lund. 3. 1752 med Katrina Wollin, dotter af rådman Magnus W. i Cimbrishamn och Maria Mörk. Hon öfverlefde sin man och qwarblef wid pastoratets disposition ett helt år efter nådårets slut i hopp att blifwa konserverad (enligt en konsistorii strifwelse), det hon likwäl icke blef, men gifte sig sedan med N. G. Boman, som blef pastor i Borreby. Med Wählin hade hon flera barn, bland hwilka Arwid war landsfiskal i Christianstad, Christian domprost i Lund, Ulrika g. m. profsten Schlyter i Trelleborg och Maria g. m. profsten Bagge i Stora Herrestad.

8. **Johan Birgersson Struts** föddes i Åsmåsa af Söfde socken $1\frac{1}{3}$ 1724; fadren Birger S. war krigskommissarie; modren hette Johanna Hansen. — Han blef student 1740, magister 1751, prestwid $\frac{2}{3}$ s. å. till husprest hos grefwinnan Mejerfelt på Söfdeborg, pastor wid norra skånska kavalleriet 1755, kyrkoherde här 1769, tilltr. 1770, blef titulerad prost 1783, vice prost i Vara härad 1786, ordinarie häradsprost 1790, affade sig denna befattning 1798 och dog $1\frac{4}{5}$ 1804. Professorn, sedan bist. i Wisby, Eberstein höll lifpredikan öfwer honom; den är tryckt jemte ett äminnelsefetal, deri S. skildras såsom egande en reelig wårt och ett wördnadsbjudande utseende; "umgångsfättet aspafadt, angenämt för högre och lägre, lefnadsfättet warsamhetens. Hans hjerna war öppen, hans ombedmesgåfwa skarp, hans hjerta så rent, som det kan finnas innom ett fallst slägte. Hans tunga war ledig och hans strifätt redigt, som hans hand lätt ända till lista tiderna af lifwet." — Gift 1. 1756 med Brita Dorothea Roth, dotter af kyrkoherden i Wallby Johan R. Hon dog 1780 esterlämnande dottrarne Johanna Margreta, död efter 14 wedors äktenskap med qwartermästaren Adrian, Anna Christina, g. m. rådman N. Wannerberg i Christianstad, d. 1790, och Charlotta Louise, d. ogift 1783. — 2. 1782 med Ottiliana Sophia Hindbeck, dotter af kyrkoherden Daniel H. i Silfåkra; hon hade förut varit gift 1. med kornetten Göllich 2. med kyrkoherden Skåhre i Billinge, samt öfverlefde äfwen den tredje mannen.

9. **Erland Christian Sjö Dahl**, stråddareson från

Öfstad och född der 1774, blef student 1791, magister 1796, prestwigd $17/6$ 1798, bataljonspredikant 1799, pastor härstädes 1804, tilltr. 1806, erhöll prostetitel 1811, blef prost i Vara härad 1817 och dog $20/12$ 1824. — Gift med Beata Magdalenä Palm, f. 1781; d. 1847; dotter af kyrkoherden Simon P. i Slågarp. De hade en dotter Maria Christina, g. med prosten J. L. Hollenius i W. Ahlstaad.

10. **Esaias Collin**, son af en kronobokhållare och född i Söderåfra wid Calmar $9/7$ 1784, blef student $9/11$ 1802, prestwigd i Werjö $17/5$ 1811, erhöll infödingsrätt i Lundas stift 1814, blef fgl. hofpredikant 1815, regementspastor 1816, pastor härstädes $27/3$ 1825, tillt. 1827, erhöll prostetitel 1828. Död $17/1$ 1849. — Gift med Jeannette Stenberg, dotter af prosten Jaf S. i W. Bram. Barn: Ebba Charlotta, f. 1818. — Johan Wilhelm, f. 1820; handlande. — Hilda Maria, f. 1822, g. 1848 med M. G. Ammilon, kollega wid Malmö skola. — Otto Ulrik, f. 1826; handlande. — Gustaf Adolf, f. 1830; prestwigd 1854. — Tage Alfred, f. 1833; bokhållare.

11. **Israel Collin**, född i Östergöthland 1803, blef student i Upsala 1822, i Lund 1827, magister i Lund 1832, docens i estetik 1838, prestwigdes 1844, blef pastor i Swedala 1845, tilltr. 1848, erhöll transport hit 1849; tilltr. 1851, blef honorarie-prost 1849; erhöll 1839 andra priset i Swenska akademien och har utgifwit en samling dikter samt åttifviga tillfällighetspoemer.

Gift 1. med Ulrika Thott, dotter af grefwe Otto T. på Ekabersjö. 2. med Lovisa Ulrika Malmgren, f. 1823; dotter af prosten Petrus M. i Swedala och förut gift med vice pastor Fredrik Gustaf Gransfelt.

Kyrkoherdar i Kyrkheddinge och Esarp.

Kyrkheddinge socken war på 1500-talet förenad med Råby och innehades af en kanik i Lund. Den förenades sedan med hospitalet i Lund och sköttes af hospitalspresten. Sedan Chri-

ftian IV stadgat, att de prefter, som hade landsfognar, borde blifwa wid dem, erhöil pastor i Kyrkheddinge i egenfkap af hospitalsprefst 50 daler om året. Till prestgård erhöills $\frac{1}{4}$ hemman, hvars innehafware förut warit skyldig att förfe den skolungling, som om helgdagarne kom ut från Lund och förrättade kyrkofången, med mat och öl. 1680 förenades Esarps socken med Kyrkheddinge, då Bonderup lades till Hellestad (se pag. 259).

1. **Peder Knudsen** nämnes som pastor i Kyrkheddinge och Råby 1588.

2. **Christian Jakobsen**, succentor Lundensis, war pastor wid Kyrkheddinge socken och Lunds hospital 1615. Wid biskopsvisitation detta år predikade han "lärdt och wäl" samt klagade öfwer sina åhörares otacksamhet, hwilka ej wille utbetala hans lön.

3. **Peder Bertelsen**, (Petrus Bartholinus) synes hafwa warit pastor här 1616, då han skänkt några böcker till Sodalitium Lundense. Han förekommer äfwen i hyllningsakterna för år 1648 och i förteckningen på prefter, som refterade med stätt 1649.

4. **Nicolaus Andreæ** förekommer i hyllningsakterna af år 1655.

5. **Olof Rasmussen Morstinus** blef pastor härstädes $\frac{7}{9}$ 1655 och dog 1669.

6. **Mårten Ottesson**, som warit komminister hos biskop Winstrup och gifte sig med en jungfru som tjenat i biskopshuset, blef pastor här 1670 och war det blott några år. 1671 beklagade han sig hos generalguvernören deröfwer att han endast utbetommit 30 daler för sin tjenstgöring wid hospitalet, då han borde hafwa 50. Han hustru hette Marna Jakobsdotter, kallades allmänt galna Marna och hade många upptåg för sig. I Acta Synod. Cleri Scan. 1671 förekommer följande: "Herr Morten i Heddinge war citerad för hans hustrue lod sig tage til Maij Grevinde og blev dherfore foråred to Sölffteder. Söndagen näst efter gif hun til kircken med sin comitatu medh Pibe oc Trumme oc to frandsje forswiis paa sig oc offrede; oc efter som Herr Morten formente, at den rette Degn icke var dyetig nok paa den tid at synge for hans hustrue, substituerede han en anden i dhen rette Degnens

sted, hvilken tog offeret som da falt, det dhen rette Degn coram Nobilissimo angaf. Herr Morten blef mulcteret paa 10 Riksdaler til dhe fattige, de to Söloffteer til Hospitalet oc den fremmede Degn fra sig til dhen rette Sogne Degn at erlægge hver den Schilling af offeret hand hafde optaget." Under sina uppståg skall den galna Marna ofta hafwa sagt skarpa sanningar. Hon lefde ännu 1703, då hon begärde att biskopen och konfistorium wille efter hennes död draga försorg om att hon hederligen komme till grafwen.

7. **Hans Person Melby** (Johannes Petri Mediapolitanus) war pastor här redan 1676. Han wisade sig såsom en ifrig swenskt och deltog som deputerad i det möte i Malmö, wid hwilket uniformitetens införande begärdes. Hans hustru Malena nämnes i Lunds dopbok 1676. Han blef 1688 suspenderad, derföre att han icke fullgjort sin gifna förbindelse att hemstafva sin hustrus systerdotter, hvilken, som det sedes i hafwande tillstånd, rymt öfwer till Danmark. Död 1689. Enfan, som haft "ett kort och bedröfligt äktenkap," war i fråga att blifwa konserverad, men om det stedde är ej kändt. En i Esarp boende ryttmästare, wid namn Gustaf Sjöberg, förmente sig "såsom Patronus och bästa kaldsmand hafwa rätt att uppspörja en ärlig karl att deras schiålar med ordet besörja," men förklarade sig likwål nöjd med att biskopen föreslog tre personer, då man kunde wälja en af dem; dock borde den walde åfta enfan. Konfistorium, som intet wiste om ryttmästarens patronrätt, anhöll att få weta, om han hade "någon särdeles konglig benådning derpå."

8. **Hans Hansson Torstlof** war son af 1:ste stadsfomministern Hans Wärtenson i Lund och född omkring 1656, blef student 1677, war 1682 kollega wid Lunds skola och lämnade denna tjenst 1689, då han $\frac{1}{7}$ afgaf sin ed som pastor härstädes. Hans syster war gift med biskop Christian Pappe, och detta swägerkap smidtrade den gode landtpresten mycket; likwål wågade han, då han nämnde högwördige herr biskopen, endast tyft och lifsom för sig sjelf tillägga: min kåra swäger. En "styf och skamlös" kloakare, benämnd Erik Dalin, beredde honom åttfilliga ledsamheter. 1718 begärde han i anseende till "ålberdom och swaghet, hwarmed han länge warit bekajad,"

att få lämna pastoratet åt sin son. Han lefde ännu 1723, men dog i slutet af detta år eller i början af 1724. Hustruns namn känner man icke; ej heller om de haft flera barn än efterträdaren.

9. **Hans Torslow**, den förres son, undergick 1713 examen inför konsistorium och blef antagen till ordination för att blifwa fadrens medhjelpare; "dock," heter det i protokollet om honom, "lärer fuller besynnerligen ultimus behöfwa någon afswarsam förmaning til god förbättring uti sine studier." 1718 ³⁰/₁₂ erhöll han fullmakt på pastoratet, hwilket han efter fadrens död fullkomligen tillträdde 1724. Fjerde dag Jul 1720 inträffade i Esarp följande händelse. Kyrkoherden Hypphoff från Vara, som förrättade gudstjensten och äfwen åtagit sig att derwid bestrida sången, fick wid ankomsten till kyrkan höra att en del af församlingen war samlad i Smörbodhusen för att följa ett lik till grafwen, men, då han ej blifwit af pastor anmodad att förrätta någon begrafning, började han gudstjensten, utan att afwakta likets framkomst. Under sången kom en person, som sedan sådes wara Christian Snickare, in i kyrkan och frågade H. om han ej wille begrafwa liket. Då han förklarade sig ej wilja utan wederbörande pastors uppdrag företaga denna förrättning, swarade snickaren, att han wille sjelf begrafwa det. Likwäl förhöll han sig stilla under gudstjensten, men då han efter des slut änyo frågat Hypphoff, om icke liket skulle begrafwas, och fått samma swar som förut, tog han församlingen till vittne, att H. ej wille jordsätta liket, läggande dertill "otidiga expressjoner, t. ex. jag wet intet hwad för ordning här i församlingen hålles, att här kommer hwarken prest eller klofware tillstådes." Hypphoff "replicerade simpliciter frågande: hwad han hölle honom för? om han ej warit dem Präst god nog den dagen?" Snickaren medgaf att gudstjensten rätteligen försiggått, men fordrade att liket skulle begrafwas, och då H. "simulate swarat, att det war honom förbudet att begrafwa det," gick han sjelf bort till grafwen och kastade mull på liket, hwarefter grafwen igenkastades. H. wiste ej om snickaren också uttalat begrafningsorden. Torslow anmälde saken och uppgaf, att snickaren war en ogudaktig menniska. Hwad straff denne fick för sitt djerfwa tilltag är icke kändt, emedan

konfistorii-protokoller saknas för detta år. **T.** dog på hösten 1730. Han war en saktmodig och stilla man, men dälilig hushållare och mycket fattig. Hans hustru Christina Katrina Plantin öfwerlefde honom samt blef gift med hans efterträdare. **T.** hade fem barn, hwilka icke gjorde någon lycka.

10. **Peter Cronius**, sträddare från Landskrona och född derstädes $10\frac{1}{4}$ 1685, genomgick nämnde stads skola och blef student 1703. Kort derefter antog han kondition och erhööll, sedan han återvändt till Lund, understöd på kommunitetet. I Maj 1713 förordnades han ad interim till kollega wid Landskrona skola och blef 1715 ordinarie kollega derstädes; kyrkoherde här $2\frac{1}{1}$ 1731. Död $7\frac{1}{5}$ 1752. Han skall också varit en fromsint och saktmodig man. — Gift 1. $15\frac{1}{2}$ 1732 med företrädarens enka, som dog $23\frac{3}{5}$ 1738; med henne hade han tre barn. Efter hennes död förlofwade han sig med Apollonia Klerck, men blef sedan skild från henne 1741. Han gifte sig 2. $13\frac{1}{10}$ s. å. med Helena Ring, dotter af kyrkoherden Petrus R. i Skwetosta; med henne hade han också tre barn, och hon dog 1751. En af sönerne med sednare hustrun hette Lars och blef en förmögen handlande i Christianstad; en dotter blef gift med efterträdaren.

11. **Samuel Clarén** föddes $20\frac{1}{1}$ 1712 i Ösphyult; fadren, som war klofkarer der, hade varit student och underwiste sjelf sin son i latin; modren hette Benedikta Ösphyholm. 1725 sattes han i Lunds skola, blef student 1731, kallades 1740 af prosten Tauson i W. Ahlsted till prest, ordinerades $18\frac{1}{12}$ 1741, blef pastor här $5\frac{1}{9}$ 1753 och tilltr. 1754. Strax efter sin hitkomst blef han sjuklig af "swår kolik och vomerande" samt led af "torrhet och hetta i mage, mun och hals." Död efter fyra dagars häftig sjukdom $10\frac{1}{6}$ s. å. Man trodde att han blifwit förgifwen, och mistänka föll på en prest wid namn Nils Hornell, som varit nådärsprest härstädes. Denne blef sedan anlagad för mord på en piga och rymde till Amerika, der han med lögnaktiga berättelser sökte winna förtroende hos derwarande swenskar och blifwa antagen till deras prest. Det lyckades icke, emedan de från hemlandet begärde underrättelse om hans uppförande. Sedan skall han hafwa som spion blifwit ertappad af indianerna och scalperad. Clarén hade elloswa

wefcor före sin död blifwit gift med företrädarens dotter Magdalena Cronius.

12. **Peter Johan Lunnius**, född $22/_{11}$ 1714 i Barkåkra, der fadren Anders L. war pastor, gif i Helsingborgs skola, blef student 1734 och war i fyra år informator hos professor Nils Stobæus. På kallelse af prosten M. Rönbeck i Mlad prestwigdes han $18/_{10}$ 1743; blef pastor härstädes $10/_{6}$ 1755; tilltr. 1756. Prestgården afbrann 1781 genom en tobaksrökande taktäckares wårdslöshet. Död $27/_{4}$ 1792. — Gift 1. med Botilla Maria Wallersten, dotter af kyrkoherden Ernst W. i Kerrstorp af Färs härad. Bland deras barn woro två söner, Anders och Ernst, af hvilka den ene blef magister och ingick i något ämbetswerk i Stockholm, den andre dog ung. En dotter wid namn Anna Christina war gift med prosten W. F. Ribellus i Lyngby, sedan i Lemmeströ. 2. med Ingeborg Bleckman, som dog 1782 wid 40 års ålder. Sonen Lars Albrekt, som war student, och döttrarna Cecilia Henrietta, Susanna Botilla och Sophia Magdalena sökte nådår 1792. Den första af dessa tre döttrar blef gift med qwartermästare Molin.

13. **Måns Larsson Lödman**, son af en qwarnegare i Håstad och född der $23/_{6}$ 1759, blef efter dimission från Lund's skola student 1777, magister 1784 och studerade sedan någon tid juridik, men ändrade yrke och blef prest $13/_{8}$ 1786, sedan bataljonspredikant och garnisonsprest i Malmö 1789. Följande året medföljde han flottan och blef $3/_{7}$ f. å. fången wid Cronstadt, men kom snart tillbaka och blef nådåröprest wid en stadskommunistratur i Malmö. Han dömdes f. å. skyldig att undergå bysättning för skuld. Konfistorium begärde att riksdrotset Wachtmeister wille utwerka en kunglig förklaring af den lagparagraph, som ålägger gäldenär under wißa wilkor skyldighet att med arbete aftjena sin skuld, så att, om detta skulle tillämpas på prester, intet för ämbetet skymfligt och wanhedrande arbete måtte dem åläggas. L. blef $17/_{12}$ 1792 pastor härstädes, erhöll 1806 fältprost-titel och dog $10/_{12}$ 1814. — Hans hustru hette Rebecca och war dotter af en inspektor, som bodde i Dahlby; hon hade tjenat som hushållersta i biskop Munds hus.

14. **Wilhelm Julius Leche** föddes 1757 i Södra Willie, der fadren Jöns L. war pastor. Han blef student 1770 i Lund och 1775 i Greifswald, der han ock blef magister. 1783 blef han lärare wid Wurmiska seminarium och 1785 lektor i lefwande språken wid Lunds akademi. Med kongl. tillåtelse utgaf och försvarade han några aphorismer i stället för prest- och pastoralexamen, prestwigdes $^{19}/_{12}$ 1811 och blef $^{12}/_{7}$ 1815 pastor härstädes samt erhöll s. å. professorstitel. Pastoratet tillträdtes 1817, då äfwen prostetitel erhöles. Död $^{19}/_{10}$ 1826. — Gift 1801 med Katrina Markman, hvars far war konstapel. Barn: Carl Fredrik, f. 1801; postmästare i Helsingborg. — Anna Maria, g. m. prof. Ebbe Samuel Bring (se wid Bjereshög). — Sophia Wilhelmina, f. 1805; g. m. med. doctorn, prof. C. G. Schönbeck i Göteborg. — Katrina, f. 1807. — Frans Johan, f. 1809. — Wilhelm, f. 1812. — Henrik, f. 1814.

15. **Carl Fredrik Adrian** föddes $^{13}/_{10}$ 1777 i Fars hult, der fadren Samuel A. war kyrkoherde, blef student 1795, prestwigt $^{24}/_{6}$ 1802, stadskomminister i Ystad 1809, kyrkoherde i Röddinge $^{30}/_{6}$ 1823, tilltr. s. å., transp. hit $^{17}/_{6}$ 1828, tilltr. 1829, prost 1836.

Gift 1822 med Maria Åkerman, dotter af kyrkoherden i R. Röbbelöf Richard Å. Barn: Johan Magnus, f. 1825; död som student 1846. — Julia Lovisa, f. 1826; g. m. kollegan wid Lunds skola, mag. J. H. Grönwall. — Ebba, f. 1827. — Augusta, f. 1831. — Lars, f. 1835.

Kyrkoherdar i Knästorp och Cottarp.

1. **Bertel Jbsen** nämnes som sogneprest till Totterup 1552—56.

2. **Niels Magisön Lund** har understrifwit fullmagten för häradets deputerade wid hyllningen 1610. J. W. B. om- nämnes han som "en ömkelig gubbe, som war föga aktad af åhörarne och kunde dåligt förestå sitt eget hus, än mindre församlingarna." En hans dotter blef 1624 gift med klockaren i Östra Torp Måns Olsson Rottnovius.

3. **Hans Stifson**, son af Olof Stifson i Burlöf, blef pastor här omfr. 1616 och war det till 1661 $22\frac{2}{3}$, då han dog wid 70 års ålder. Enligt B. B. stötte han ämbetet bra. 1649 erhöill han tillstånd att insamla brandstodshjelp af presterna och kyrkorna i Skåne. — Gift med Margreta Munthe, hvars far Ludvig M. war archidiaconus i Lund. Hon dog i barnsång wid 20 års ålder $\frac{1}{4}$ 1627. Deras son Christen war en kort tid pastor i Arrie.

4. **Hans Pedersen Cimbres**, född i Cimbrishamn 1633, prestwigdes till pastor härstädes $\frac{3}{5}$ 1661 och dog 1676. Han war gift och hade nio barn; enkan blef konserverad wid pastoratet.

5. **Jöns Rasmusson Rhydius** prestwigdes till pastor härstädes $19\frac{1}{1}$ 1677. Prestgården blef under kriget ruinerad och hela soännen alldeles förödd, så att R. de första åren hade nästan inga åhörare och inga inkomster. Han blef 1692 jemte pastor i S. Torp Clas Kock instånd för domkapitlet för någon excess, som passerat i Malmö $19\frac{1}{7}$ f. å. och blifwit anmäld af general-gouvernementssiskalen Donner, hwarpå prostarne i Wemmenhögs och Vara härader hållit undersökning om saken. Rhydius medgaf att han jemte h:r Clas i monf. Anders Griis' hus, dit han kommit för att köpa fisk och sill, "mot sin wilja bivistat ett litet compaignie och måst tillåta sina öron höra på ett spel, det honom hel oplacerligt war," men beropade sig "på Griefen, att han hwarfen kastat tärning eller begått någon annan excess;" en monf. Meyer, som enligt fiskalens uppgift war en orolig menniska från Köpenhamn, hade först warit i "courell" med h:r Clas Kock, men sedan låtit hemta stadsmusikanter och skalmejelblåsare, och på hans enskändiga begäran hade h:r Clas tagit sin hustru och spatserat ett par gånger om golfwet, hwarefter båda presterna "snikt" sig ut om en badbör. Sedan konsistorium öfwerwägt och ventilerat saken, resolverades: "Åldenstund ex actis nogsampt sees, dett H:r Jöns och H:r Claes 1. icke allenast wahrit in caupona publica, hwilcket prestmän icke wähl anståår, utan och 2. derstädes spelat och dansat och sådant icke een dag allenast uthan 2:ne och särdeles 3. på en lögerdag, då de billigt hade bordt wahra hemma och deras embethe tilbörigen i acht taga,

altså, ehuruwähl Conf. kunde i anledning af kyrkolagen dem med högre straff beläggia, dock såsom de tilförene ett godt namn och ryckte hast, stadnar Conf. derwid att H:r Claes, såsom den der mest brättslig härutinnan befinnes, böhr inom 14 dagar härefter till Tyfka kyrkian i Malmö erläggia och betahla Trettio Dahler smt. och H:r Jöns till bemalte kyrkian äfwenwähl erläggia Femton Dal. smt. och sådant owägerligen efter 14 dagars förlopp. Blifwandes begge derjämpte alfwarsamligen förmaante wähl att härefter taga sig för slijke excesser till wahra, wettandes att der de komma igen på sådant sätt, skola de mista deras kall" (konf. prot. ²⁶/₁₀ 1692). H:r Jöns befinnes icke sedermera hafwa begått någon excess. Han begärde 1705 att få uppbåra kollekt till en qwinna, "som tre gånger låtit affåga sitt ben och wågat sin egendom på fältskären." Knåstors kyrka war 1706 mycket försfallen. Död 1710. — Gift 1. med en dotter till Nils Grylaus, kanik i Lund och pastor i Burlöf; hon war troligen enda efter Rhydii företrädare. 2. 1706 med Benedikta Solberg, f. 1683, dotter af kyrkoherden Palle S. i Silfåkra. Hon blef gift med Rhydii efterträdare. H. hade troligen endast i förra giftet barn; af dem kom intet till walmåga; en son Nils blef prest 1711 och dog 1739, utan att hafwa wunnit annan befordran än till klockarelägenheten i Mällby.

6. **Johannes Sjöwall** prestwigdes till pastor här 1710 och transporterades 1723 till Tygelsjö; se der.

7. **Nils Frostman** war född 1684 i Carlshamn, der fadren Måns F., till börden smålänning, war stadskomminister; modren hette Gunilla Nilsson Dotter Deander. — Sedan han wid 7 års ålder förlorat sin fader, uppfostrades han af en prest i Småland. Sedan studerade han i Åbo och blef magister der 1712, hwarefter han 1713 blef prest och tjenstgjorde wid arméén, tills han 1723 mottog Knåstors pastorat, hwartill han 1722 blifwit utnämnd. Han war känd som flen predikant och war icke wäl liden i anseende till sin snålhet och tråtgirighet. 1731 beklagade han i ett bref till biskopen, att han af denne i biskopinnans närvaro blifwit tilltalad för elak sammanlesnad med sin hustru. Han sökte ofta transport till stiftets bästa pastorater, men afwistes af konsistorium på

den grund att han hade ett temligen godt pastorat och war en förmögen man. Då han beröfwer beswårade sig, yttrade konsistorium, att hans förhållande ej varit klanderfritt och att han, då en bonde bedt honom skyndsamt komma och döpa ett swagt barn, sagt "att jordgumman kunde droppa på det." Med anledning häraf anmärkte rikens Ständers protokollsdeputation, att han borde blifwit ställd till ansvar för en så förargelsewäckande utlåtelse; konsistorium yttrade i sin förklaring, att bonden, som berättat S:s yttrande, troligen ej rätt fattat hans mening. 1746 war han infallad i domkapitlet och warnades "att hådanester wid jordkastningen ej göra någon skillnad emellan de rikas och fattigas lif, utan stricte efterfölja lag och handboken." 1753 war han anlagad för åstulliga ämbetsfel och för ett förargligt lefwerne. Död $2\frac{1}{6}$, 1754. — Gift med en dotter af kyrkoherden Carl Bolhemius i Markaryd i Werjö stift. Af deras fyra döttrar war en gift med boktryckaren i Lund, direktör C. G. Werling; Christina war gift med komministern Bolmstadius och Elisabeth med fadrens efterträdare; Sara war sinnesswag och dog ogift.

8. **Ludvig Palm**, son af prosten Anders P. i Björnekulla och född der 1713, blef prest 1742 på sin faders kallelse och 1754 $1\frac{3}{10}$ genom församlingarnas wal pastor härstädes. 1776 utwerkade han på sodenstämma en öfwerenskommelse af församlingsboarna "att icke köpa något annat Sædesbrånwin än det som för Kongl. Maj:ts och Cronans räkning tillwerkas och allmänt säljes och det jemwål icke af någon annan än den, som wisar sig til försäljningen hafwa lof och tillstånd." Landshöfding och konsistorium uppmanade presterkapet till att åwaga bringa dylika öfwerenskommelser till befordran af kronobrånneriernas flor. P. blef prost 1783 och dog $1\frac{6}{6}$ 1796. — Gift med företrädarens dotter Elisabeth Frostman, som dog $2\frac{6}{6}$ 1796. En deras dotter war gift med prosten S. Holm Carls-son i N. Swaluf, Ingeborg med prosten J. Olsson i S. Willie och Charlotta Christina med fadrens efterträdare.

9. **Fredrik Gottlieb Spörner**, son af en konstapel och född i Landskrona $\frac{9}{6}$ 1751, blef student 1771, prestwigd $1\frac{4}{12}$ 1777, kyrkoherde här $\frac{9}{6}$ 1797, tilltr. s. å., erhöll prostetitel 1813 och dog $1\frac{7}{6}$ 1823. Tal hölls wid hans begrafning

af profsten, febermera pastor primarius i Stockholm, A. J. Bettersson. — Gift $\frac{2}{7}$ 1797 med företrädarens dotter Charlotta Christina Palm, som dog i Lund 1850 wid 85 års ålder. Äktenskapet war barnlöst.

10. **Gustaf Adolf Båth** war son af en handlande i Ystad och född der 1762, blef student 1777 och prestwigdes $\frac{21}{3}$ 1787. Han tjenstgjorde 1791 i Sölvesborg, der han i årlig lön åtnjöt 6 R:dr 32 ff. sp. Utan särskildt förordnande läste han ock i skolan, wid hwilken stadens pastor den tiden war rektor; då B. i konsistorium anhöll om lön för arbetet wid skolan under $4\frac{1}{2}$ år, swarades att konsistorium derom wille yttra sig, då han företebde sitt förordnande. Sedan erhöll B. flockarelägenheten i Finja och blef $\frac{14}{1}$ 1824 pastor härstädes; tilltr. 1826. Död $\frac{19}{2}$ 1827. — Gift 1790 med Anna Katrina Nettelbladt, dotter af en handlande i Sölvesborg; sönerna Jöns Fredrik och Ewen Adolf woro sinnesslöa och dogo i elände i Lund.

11. **Jonas Ahnfelt** war son af en kronolänsman och född i Sfwetofsta socken $\frac{9}{10}$ 1765, blef student 1779, prestwigd $\frac{26}{10}$ 1794 till huspredikant hos landshöfding Sparre i Christianstad, kyrkoherde i Gullarp 1800, tilltr. 1801, titulerad prost 1816, prost i Onsjö härad 1820, erhöll transport hit 1827; tilltr. 1829. Död $\frac{16}{12}$ 1846. Doktor Thomander talade wid hans begrafning. — Gift med Elisabeth Margreta Florman, dotter af en inspektor på Rosendal och syster till med. prof. A. S. Florman. Barn: Nils Otto, f. 1801; d. 1837; theol. docens i Lund, utmärkt botaniker och af många åstakad för sin redlighet och flärdlöshet samt sitt glada lynne. Thomander talade äfwen wid hans begrafning. — Paul Gabriel, prost i Farhult. — Arwid Henrik, f. 1804; d. som vice häradshöfding. — Justina Charlotta, f. 1806. — Lars Wilhelm, f. 1808; landtbrukare. — Carl Niklas, f. 1810; prebendekomminister i Hellestad. — Oskar, f. 1814; känd som gitarrspelare och kompositör samt på sednare åren för sin werksamhet för inre missionen.

Profsten A. utgaf en prestmötspredikan och några minnestal.

12. **Johan Åkerman**, gästgifwareson från Tyringe i Finja socken och född $\frac{17}{1}$ 1784, blef student 1805, prestwigd

²¹/₁₂ 1809, prebendekomminister i Hellestad 1814, kyrkoherde i Silfåkra 1830, tilltr. 1832, titulerad prost 1835, vice häradsprost i Torna härad 1841, ordinarie 1846; kyrkoherde här 1847; tilltr. 1849. Död ¹⁶/₁₀ 1852. — Gift 1816 med Johanna Christina Lindblom, dotter af förste landtmätaren i Christianstads län Axel L. Barn: Axel Johan, f. 1817; vice pastor i Björnefulla. — Bengt August, f. 1820. — Frans Edvard, f. 1822. — Carl Wilhelm, f. 1825. — Jakob Alexander, f. 1830.

Prosten Å. har utgifvit en beskrifning öfver Hellestads pastorat och ett par minnestal.

13. Johan Abraham Åsping föddes ²⁴/₄ 1801 i Östra Torp; fadren Ludvig Gustaf A. var klofåre derstädes samt inspektör på Dybeck; modren Maria Gustava Brugelius war prestdotter från Böfarp. — Han blef student 1818, prestwigd ²⁰/₆ 1824, kollega wid Malmö skola 1832, förestod derjemte Görslöfs pastorat öfver ²/₂ år, andra stadskommunistraturen i Malmö 1 år och garnisonspredikantstjensten dersamma städes nära ett år, blef 1841 flottspastor derstädes, kyrkoherde i Görslöf 1842, tilltr. 1844, erhöll transport hit 1853, tilltr. 1854.

Gift med Wilhelmina Segerström, dotter af qvarnsegaren Jonas S. i Håstad.

Skrifter: se Lunds stifts matrifel 1854.

Kyrkoherdar i Görslöfs Kyrkoby och Särslöf.

1. Gedeon Laurentii prestwigdes i början af år 1567 som "pastor ecclesie Kyrkeby."

2. Mats Pedersen.

3. Anders Gierttssenn har underskrifvit fullmagten för häradets deputerade wid hyllningen 1584.

4. Påfwel Wärtensson nämnes i Lunds stifts matrifel af år 1842 och skall hafwa dött 1592.

5. Anders Pedersön. På en grafsten, hwilken fördom låg på norra gången i Lunds domkyrka, uppgafs att han

och de under nr:is 2 och 3 förekommande varit pastorer härstädes före 1593 och alla tre efter hvarandra gifta med Mette Jensdatter, som efter 20-årigt enkofstånd aflidit 1613. Anders Pedersön fallas någonstädes Trilesburgius och har alltså troligen varit född i Trelleborg.

6. **Jens Brandzönn** nämnes i stiftsmatrikeln med årtalet 1604; af Tryggonii poemer, som utkommo 1606, ser man också att han wid denna tid war pastor här. J. B. B. omnämnes han med mycket loford. Wid biskopsvisitation 1615 berömdes han för sädligghet, trohet och nit, åhörarne befunnos tillwåra i gudaktighet, och pastors sätt att underwisa ungdomen war särdeles lämpligt. Åfwen 1619 befanns allt wara *εὐοχημονος καὶ κατὰ ταξίν* Paulinam.

7. **Johannes N. Tholofius** nämnes i en förteckning på skänsta prester af år 1624, hwilken är införd i Suhms samlingar till danska historien.

8. **Christopher Bring** förekommer i stiftsmatrikeln och uppgifwes hafwa dött 1645.

9. **Claus Nielsen Hörbye** prestwigdes till pastor härstädes $28/3$ 1645 och war här ännu 1655.

10. **Joest Krutmejer** uppgifwes i stiftsmatrikeln hafwa varit här omkring 1657.

11. **Christen Matsson Holstbro** prestwigdes till pastor här $22/7$ 1659 och nämnes åfwen år 1675; troligen war han pastor till 1677.

12. **Mats Hansson** (Mathias Johannis Magirus) prestwigdes till pastor härstädes $2/5$ 1677 och dog 1684. Hans enka Thyre Jöransdotter blef konserverad wid fallet; en son wid namn Göran stötte flokaretjensten här 1698; en annan begick något brott och rymde till Danmark.

13. **Jöns Andersson Syltrop** war född i Swedala omkring 1654 och kom från Malmö skola till Lund 1676. Han förband sig med rewers $18/2$ 1685 att åkta företrädarens enka och prestwigdes till mottagande af detta pastorat två dagar derefter. 1687 intygade kyrkans sermån att intet försumrats med afseende på kyrkogång och lässemötens biwistande. Han dog 1697 på våren. Under ledigheten förrättades predikningarna af Swen Sylwius, som sedan blef pastor i Böfarp.

Klockaren Isenberg blef för sin otidighet mot Sylwius suspen-
derad 1698, då församlingarna klagade att deras barn blefwo
försummade och ingenting fingo lära. — Thyre Jöransdot-
ter öfwerlefde äfwen denne mannen och tänkte på konsevation,
hwaritill Lars Thulin (sedan pastor i Wankiswa) war i fråga;
hwarföre det ej blef af år ej kändt.

14. **Johannes Ottorpius**, bondson från Göinge
härad, gick i Christianstads skola och blef derefter student 1683
samt erhööll för sin fattigdoms skull stipendium. Han war en
tid kollega wid Lunds skola och blef 1692 rektor derstädes.
1698 ²⁰/₆ prestwigdes han som pastor härstädes och mottog
pastoratet s. å. på hösten. I Särslöf fanns en stock, hwar
penningar synas hafwa samlat till icke obetydligt belopp, enär
personer från aflägsne orter fingo understöd deraf, t. ex. den af-
satte stadskomministern Delphin i Landskrona 1706. D. dog
¹²/₆ 1709. — Gift i Lund 1692 med Christina Clausdot-
ter, som öfwerlefde honom och blef gift med N. Ekdahl, pa-
stor i Skårby. — Barn: Jonas, f. 1692. — Katrina, f.
1695. Sonen war illa uppfostrad och blef hofslagare wid ett
regemente, enligt Elmgrens anteckning, hwilken ock som bewis
på hans dåliga uppfostran anför, att han till fadren, som bar
långt skägg, sade: "Far, I är så lik Per Mickels raggige hund,
som I wore den samma menniskjan."

15. **Olof Hinström**, bondson från Hindby nära
Malmö, tjenstgjorde i N. Bram och begärdes der till pastor
af några församlingsmedlemmar 1709, blef 1710 pastor här-
städes och dog ¹⁴/₃ 1729. Han hade owanligt födsgeni och
samlade som stogosse i Malmö 200 dal. smt, hwilka han
mest på kägelspel hade wunnit. I ett bref ²/₅ 1720 berättade
han, att en till klockare ämnad skomakare gått sin väg, då han
blifwit ålagd att lära de stycken, som till klockaretjensten nöd-
wändigt fordras. H. hade sålunda funnit den erfarenhetsats
beträstad, hwilken biskop Linnerius honom "höggunstigt före-
ställt, nembligen at skomakare äro sållan sticket till kloc-
kare." — Gift 1710 med Metta Solberg, f. 1686, d. 1729,
dotter af kyrkoherden Palle S. i Sillfåkra, der H. varit ad-
junkt. De hade två söner, Per, som blef kyrkoherde i Dahl-
köpinge, och Palle, som war kollega wid Lunds skola, egde

en stor samling af disputationer och dog ogift 1751, samt en dotter Elisabeth Sophia, som war gift med kyrkoh. A. Barohn i Mellangreswie.

16. **Nils Krutmeijer** war född $13\frac{1}{12}$ 1699 i Malmö, der fadren Jöns Nilsson war handlande; modren hette Anna Hansdotter. Sedan han njutit underwising dels af privata lärare, dels i Malmö skola, blef han student 1718 och prestwigdes $\frac{1}{12}$ 1727 på kallelse af prosten Hofwerberg i Malmö. Af många önsfades han till stadskomminister der 1729; blef pastor härstädes $30\frac{1}{8}$ s. ä. 1736 begärde han ämbetsbiträde till "den sanna gudaktighetens rätta drift." Säsom skäl för sin önskan att få medhjelpare anförde han, att den mellan båda kyrkorna flytande ån stundom icke utan lifsfara kunde öfverfaras, hwilket hindrade "ämbetets rätta drift." Han skall warit utrustad med goda predikogåfwor och en sträng lagpredikant. I personalierna berömmes han säsom en i alla affeenden förträfflig menniska. Sedan han en tid lidit af ärsfulliga främpor, "besynnerliga magens passioner," afled han $10\frac{1}{5}$ 1748. — Gift $7\frac{1}{4}$ 1730 med prosten Hofwerbergs dotter Maria Elisabeth, s. 1706, d. 1776; hon war oc gift med esterträdaren. Af deras sju barn dog en son i barndomen, en war inspektör på Öfwebskloster, en dotter war gift med kyrkoh. Bottsack i Röke och en med kyrkoherden Rudelius härstädes.

17. **Johan Georg Ristner**, son af en kopparslagare i Malmö och född der $12\frac{1}{4}$ 1716, gick i Malmö skola från 1727 till 1736, då han blef student. 1739 begaf han sig till Greifswald, uppehöll sig 1742 någon tid wid Rostocks akademi, men återwände till Greifswald och blef der magister 1744. Deretter reste han åter till Sverige och blef $20\frac{1}{2}$ 1745 prestwigt till tjenstgöring wid tyfka kyrkan i Malmö. Han kallades till kompastor wid samma kyrka, men twist uppstod om walet, före hwilkens afgörande han blef pastor härstädes $13\frac{1}{9}$ 1749; tilltr. 1750. Han war respondens wid prestmöte 1751. Död på sommaren 1765. — Gift 1750 $7\frac{1}{4}$ med företrädarens enka Maria Elisabeth Hofwerberg.

18. **Olof Rudelius**, son af stadskomministern i Ystad Olof R. och Hedwig Elisabeth Hedeman, prestwigdes 1746 på kallelse af kyrkoherden Hegelund i Broby. 1753 erhöi han

befallning att från Förslöf begifwa sig till Söfwestad för att der tjenstgöra. Han skref derpå till domkapitlet och anhöll att blifwa försäkrad om erfättning för reskostnaden, som han sjelf i sin fattigdom ej kunde bestrida och prestenkan i Söfwestad måhända ej godwilligt lämnade honom, helst han mot hennes önskan blifwit dit misöfwerad. Domkapitlet beslöt att genom en skrifwelse förehålla honom "hans ofog att raisonera med Consistorium," och underrätta honom att "så framt han icke genast reste till Söfwestad, skulle han af Consistorio intet mera påtänkas med Nådåhrs förrättande eller annat." 1755 war han nådårsprest i Christianstad. Han anlagade hospitalspredikanten derstädes Martin Åkerman och komministern J. P. Åkerman (sedan pastor i Kerrstorp af Färs härad) för ämbetsfel, och alla tre inständes för konsistorium, men R. utblef, emedan han för skuld war portförbuden; som likwål detta förbud war sednare än konsistorii kallelse, så anmälde saken hos justitiefångersåmbetet. 1757 lät biskopen genom konsistorii-notarien till R. återställa en förskrifning å 200 daler s:mt, med allwarlig förmaning att ej genom slika medel söka främja sin lycka. 1759 war R. nådårsprest i Isvetofta och begärdes till fjerde profpredikant, hwilket afflogs derföre att han, som wål förut warit nådårsprest, likwål icke förr haft sådan befattning der på stället. Sedan stämde han några bönder i pastoratet till tinget för ogudaktigt lefwerne och sakramenternas misöbruk, men kunde ingen bewisning åstadkomma. Han anfågs skyldig till wårjemålsed, men befriades derifrån, emedan domstolen befarade själawåda. 1767 blef han pastor härstädes. Död på hösten 1770. — R. war några månader gift med företrädarens styfdotter Emerentia Krutmeijer. Om hwad som föregått giftermålet upplysa konsistorii protokoller; 1769 blef R. utesluten från förslag till ett pastorat, dels såsom nyss befordrad, dels derföre att han war "sub reatu för en äktenkapshandel och derunder föröfswadt lågersmål." S. å. 23/8 anmälde kyrkoh. Ristners enka i konsistorium, "att wid tinget skulle förekomma äktenkapshandeln mellan kyrkoherde Rudelius och samma enkepastorstas af honom under både troslofning och äktenkapslöfte långt för detta håfdade dotter Emerentia Krutmeijer." 1770 28/2 anmälde samma enfesfru att R.,

ehuru lysning skett, icke wille fullborða äktenskapet med hennes dotter, som hon alltså jemte barnet måste underhålla. R. måste slutligen beqwäma sig till giftermål och wigdes $\frac{20}{3}$ 1770, men skall derefter ej haft någon glad stund.

19. **Jonas Goldewijh**, son af en handlande i Trelleborg och född der 1734, blef prestwigd 1758 och magister 1763 samt war prebendekomminister i Hardeberga, innan han 1772 blef pastor härstädes. Död $\frac{20}{4}$ 1789. — Gift $\frac{10}{10}$ 1772 med Dorothea Sophia Munthe. De hade tre döttrar, af hwilka en war gift med kyrkoh. i Brägarp Campus Ahlgren.

20. **Abraham Björk** föddes i Lund $\frac{24}{10}$ 1738; fadren Truls B. war flockare i S. Peters klosterns pastorat; modren hette Christina Kolmodin. Samme flockare hade en son, som blef prost i Runneby, och en som blef pastor i Gimbris. En syster till Chr. Kolmodin war mor åt doktor Lænarus i Ingelstorp. — Abraham B. blef student i Lund 1754, i Greifswald 1758, magister derstädes s. å., och prestwigd till tjenstgöring i Stödbas $\frac{17}{12}$ 1763. Under ledigheten efter kyrkoh. Ristner war han vice pastor härstädes 2 år och förestod derjemte Burlöfs pastorat $\frac{1}{2}$ år; derefter tjenstgjorde han wid Lunds domkyrkoförsamling och Råby pastorat samt wid S. Peters klosterns pastorat till 1768, då han antog tjenstgöring i Götheborgs stift. 1769 blef han extraord. regementepredikant wid Elfsborgs regemente, erhöll vice pastorefullmagt och förordnades att förestå Örby pastorat. 1774 erhöll han infödingarrätt i Götheborgs stift. Enl. Ståhls uppgift måste han för något brott öfswergifwa fäderneslandet, men hwari detta brott bestod, är ej kändt. I Götheborgs Allihanda 1779 omnämnes ett honom öfswergånget olycksöde såsom allmänt bekant. 1779 återkom han till fäderneslandet och begaf sig till Lunds stift. Från Götheborgs konsistorium begärdes upplysning om hans förhållande under sin tjenstgöring i det stiftet, hwarefter intyg meddelades i allmänna ordalag att den icke klandrats. I Lunds konsistorium synes han hafwa njutit aktning som en kunskapad och witter man. Han erhöll 1790 uppdrag att resa öfwer till Köpenhamn för att i swenska ministerns hotell derstädes hålla högtidlig gudstjenst och tackfägelse med anledning af segren wid Swenksund, hwilket utmärkta förtroende han förklarade

fig icke kunna utan värdsam erkänsla efterkomma, ehuru han helst skulle sett sig derifrån befriad. 1790 blef han pastor härstädes och erhöll s. å. profetitel. Död $2\frac{1}{2}$, 1800. — Gift 1. $19/9$ 1762 i Lund med en prestdotter från Halland wid namn Dorothea Elisabeth Bennich. En dotter med namnet Clara Aurora, f. 1763, dog 1764; en med samma namn föddes 1765. 2. med Maria Kohrtz, som dog 1808 wid 51 års ålder.

B. lät trycka några mindre afhandlingar, t. ex. en "om människan," och en del tal och verser. Af hans "Tankar om yttersta domen," införda i Götheborgs Ållehanda 1779 och der berömda såsom rätt vackra, anföra wi som prof ett par verser:

Min wän, et enda ord,
 Tillåt at jag må sjunga,
 Och slå ett litet slag
 På harpans matta sträng.
 Hör Himmel, Haf och Jord!
 Förkunna mun och tunga
 Brudgummens stora dag
 Och Brudens prydda säng.
 Allmagtens starke Gud,
 Upväkd lifsom af dwala,
 Gaf Doms-Basunen ljud
 Och började at tala:

Hålt up med Tidens gny:
 Kom ljunga, kalla jorden:
 Jag bryter Stjernors hwalf
 För majestätets Stol:
 Jag breder ut min sky
 Från Söder up til Norden:
 Haf fram min gödda kalf:
 War mörk du werldens Sol:
 Du Eld, lyd röstens wink
 I ögnablicksminuten:
 Kom Brud, känn ögats blink:
 Jag slagtar Offerstuten.

21. **Sarald Arvid Segerwall** var född 1746; föräldrarna voro rådmannen i Malmö, postinspektoren Anders S. och Hedwig Blanrius, dotter af prosten Priddbjörn B. i Köpinge. Han prestvigdes 1770 och blef pastor härstädes 1801; tilltr. 1803. Prof. Hellman utnämndes 1803 till prost öfver detta pastorat; förmodligen var färfild uppfigt nödig för S. Församlingarna hade begärt att vice pastor måtte förordnas, enär S. saknade "en del af det nödiga minnet och uppmärksamhet, som fordras till gudstjenstens tillbörliga widmagthållande och ämbetets laga wärd." Död $1\frac{1}{2}$ 1807.

22. **Per Gårdström**, bondson från Gårdstånga och född 1755, blef student 1774, prest $\frac{30}{6}$ 1780, extraord. rege-
mentspastor 1783, innehafware af flockarelägenheten i Wankstad 1787, pastor härstädes $\frac{24}{3}$ 1808; tilltr. 1809. Död $\frac{6}{6}$ 1833. — Gift 1787 med Elisabeth Maria Lindegård, hwars far Martin L. war komminister i Wankstad. Deras enda barn, Engel Christina, f. 1788, war gift med löjtnant B. A. Björk, som under swärfadrens lifstid bodde härstädes.

23. **Jakob Adrian**, son af en bokbindare i Christianstad och född der $\frac{13}{3}$ 1770, blef student 1790, prestvigd $\frac{26}{10}$ 1794, kyrkoherde i Frillestad 1803; tilltr. 1804; titulerad prost 1816; transp. hit $\frac{4}{12}$ 1833; tilltr. 1835. Död $\frac{3}{3}$ 1842. — Gift 1. $\frac{17}{3}$ 1804 med M. Christina Princek, hwars fader war öfwerflöjtnant. Sonen Johan Edvard, f. 1805, blef student, men öfwegaf studierna. 2. $\frac{4}{10}$ 1815 med Charlotta Lovisa Lindahl, som öfwerlefde honom och dog 1847.

24. **Johan Abraham Åspling** 1844—1854; se pag. 381.

25. **Gustaf Fredrik Kjellman**, son af kyrkoherden i Löwestad Christian K. och född der $\frac{16}{6}$ 1794, blef student 1813, prestvigd $\frac{26}{2}$ 1819, pastor i Ålstorp 1844; transp. hit 1853; tilltr. 1854.

Kyrkoherdar i Burlöf.

Denna församling lades 1306 af ärkebiskop Isarnus till Lunds kapitel som prebende. Innehafwaren borde på stället

hålla en tjenlig och "beständig" vikarie. 1696 begärde biskop Steuchius att detta pastorat måtte anslås åt domprosten Linnerius "till ersättning för de förmoner, som dess antecessorer åtnjutit," men konungen resolverade $\frac{25}{6}$ s. å. "Och ländert Eder härpå till nådigt swar, det kunne Wij dertill intet be- willia, börandes bemålde pastorat med en enskildt pastore så mycket mera blifwa försedt, som det aldrig tilförene Lunds domkyrka som präbende för Pastore hafwer varit underlagdt."

1. **Thomas**, kanik i Lund, uppgifwes hafwa innehåft pastoratet 1306.

2. **Joannes** nämnes som Sacellanus härstädes 1534.

3. **Olof Stifson** war född i Landskrona omfr. 1542.

Han war informator för en ädling, benämnd Sigward Grubbe, som blef kgl. länsman i Malmö. Med tre ädlingar gjorde han sedan en utländsk resa och förvärfwade sig magistergrad i Wittenberg. Efter hemkomsten blef han kanik i Lund och förordnad till prest wid Burlöfs pastorat, hwartill biskop Niels Huid såsom dekanus i kapitlet hade patronrätt. Detta skedde före år 1584, då han befinnes hafwa varit här. Prost i Bara härads skall han också varit 1613—1615. Han bodde i Lund, der han också dog 1617 och begravdes i Lunds domkyrka. Den ofwännämnde Sigward Grubbe yttrar om honom i sitt curriculum vitæ (mscr. på kgl. bibl. i Köpenhamn): d. 19 Mart. Lundiae ad exequias viri reverendi, M. Olai Stisonii, Canonici Lundensis, qui ut erat primus meus præceptor et pueritiæ institutor, ita illum ad mortem usque amavi et funus illius cohonestavi mea qualicunque præsentia, extremum amorem et honorem testatus. Vir fuit bonus et integerrimæ famæ. — Gift med Agneta Mårtensdotter, som dog 1611 wid 58 års ålder. Barn: Nils, pastor härstädes. — Hans, pastor i Knästorp. — Katrina, g. m. Axel Olsen; se pag. 287. — Metta, g. m. Nils Allesen, p. i Bunkeslod. — Boild, g. m. prosten Jens Lauritsen i Brönnefad.

4. **Niels Stifson** efterträdde sin förutnämnde fader som pastor härstädes. Ett bref från Wilhelm Dresfelberg, dekanus i kapitlet, $\frac{1}{6}$ 1618 upplyser, att då anstalt fogades för att skaffa Nils Stifson en gård till boställe i Burlöf, enär han

enligt kungligt påbud skulle bo wid sin kyrka. Wid biskops-
visitation 1617 befanns allt skötas rätteligen. H:r Nils har
författat en beskrifning öfwer Lunds domkyrka, som är tryckt i
Lagerbrings monumenta scanensia. Han dog $26/8$, 1625. —
Gift med Berrite Jörgensdatter, som äfwen blef gift
med hans efterträdare. Dottren Karine war gift med Jens
Smidt, pastor i Gessle.

5. **Hans Andersen Weile** eller **Wedel** (Johannes
Andreæ Wellejus), son af den ryktbare historiographen Anders
Sörensen Wedel, föddes 1595, åtnjöt underwisning i Sorö
och Hamburg, besökte derefter flera tyfska universiteter och blef
magister i Wittenberg 1616. Tre år derefter blef han konrek-
tor wid Lunds skola och 1625 pastor i Burlöf, hwartill han
prestwigdes i Lund $9/10$ s. å. Wid biskopsvisitationer 1631 och
1634 befanns allt wara i god ordning. Siftnämnde år blef
han prost i Vara härad. Han åtnjöt mycken ynneft af Chri-
stian IV, som besökte honom på hans prestgård och 1645 be-
wiljade honom för hans och hustruns lifstid en öde gård i
Burlöf, med wilkor att bebygga och underhålla den samt er-
lägga preste- och kyrkionde af den. Carl X Gustaf besökte
också pastorn i Burlöf och wisade honom stor gunst. Han
war af swag helpa och led af störbjugg, stenplågor och poda-
ger. Död $7/9$, 1661. — Gift 1. med företrädarens enka Ber-
rite Jörgensdatter, som dog $26/8$, 1631. 2. m. Agneta
Nilsdotter, som öfwerlefde honom; hon war prestdotter från
Bunkelod. En syster till mester Hans war gift med biskop
Boul Mortensen i Lund.

6. **Jöran Madtzen Gram**, född i Landskrona, blef
efter dimission från Lunds skola student i Köpenhamn 1653.
Biskop Winstrup rekommenderade honom $26/10$, 1661, med myc-
ket fördelaktigt witsord om hans predikogäfwor, till att erhålla
kollationsbref af generalguvernören på detta pastorat; han
prestwigdes allhelgonadag s. å. 1671 blef han instånd för
landemötet såsom anlagad för "hoor medh en kohna Mar-
greta Christensdotter samt föröfwade injurier och annan för-
griplighet emoth Biskopen." Stämningen innehåller att bi-
skopen "fig i höjeste maader beswergede öfwer hannem, saa-
som den der imod Ordinantzen, lou och al billighed til

hans höie anförtroede Biscopelige Embedis störste foracht, skall ausu temerario absolveret det 3 gange beleiede quindsolck Margrete Christensdatter, for huilcken han war selff i grofft ry och rygte, och ofweralt anstilt sig imod Biscopen een traadtzig, gienstörtig prest, som icke allene skall hafwe attenderit med förlystelse paa hans höywyrdige Biscopelige och adelige Nasns forhaanelse, Spee och bagtalelse, men oc sögt legenhet udi andre groffue stycker Biscopen att præjudicere, offendere och forulempe," och wille biskopen wid landemödet $\frac{27}{6}$ 1671 "have paakiendt om herr Jörgen icke for saadane grofwe enormiteter och forseelser sit kald och Embede hafde forbrudt." Herr Jörgen exciperade forum med affeende på lågersmålsaffären, som war dragen under hofrättens pröfning, och hofrätten godkände denna exception, medgifwande att landemötet egde att dömma angående striftermålet och injurierna mot biskopen. Det gick denna gång som ofta annars, att biskop Winstrups stora ord ej ätföljdes af motsvarande werkan, och herr Jörgen blef frikänd, åtminstone ej dömd till något strängare ansvar. Men en studiosus wid namn Kählman anlagade s. å. biskopen "för wäld på lagen, såsom den der intet wille akta och efterfinna fatalia juris, utan wore ett satans exempel, som hindrade och utelyckte rätt och skäl samt i mångfaldiga stycken wisat besaffection emot akademien och dess cives, åswensom persecuerat och förhatat en heberlig prestman och med tortur och pinsel extorquerat af quinnan Margareta Christensdotter bekännelse mot h:r Göran i Burlöf, den han welat bestämme och göra till en gewaljer." 1685 blef h:r Göran inkallad i konsistorium derföre att han predikat 3:dje dag jul, hwilken då ej mera skulle anses för helgdag; han uppgaf sig hafwa 2:dra juldagen tillsagt, att den tredje icke skulle firas, utan betraktas som en sönddag, men om några wille komma till kyrkan och låta sig underwisas $\frac{1}{4}$ eller $\frac{1}{2}$ timma, stode det dem fritt; några hade infunnit sig och en kort predikan hållits; enligt hans förmenande hade på flera andra ställen sjerde dag påst och pingst icke blifwit firad, hwilket wore lika stort fel som att fira tredje dagen. 1687 $\frac{19}{2}$ war visitation utfatt att hållas af profsten Hofwerberg, men då han icke på bestämd timma infann sig, gick allt folket från Sunnanå by bort från kyrkan, hwarföre

böter dömdes. Jöran G. dog i början af år 1692. — Vid hans kallelse till pastoratet synes varit fråga om konservation; i biskopens ofwan nämnda bref $26/10$ 1661 yttras (owanligt nog) att "der findis ingen bogstafwer at de der kaldes til prestekald endeligen skulle echte Gænderne, huilcke med Rette intet widere have at niude end Naadsens aar." Med hwem Gram varit gift finnes icke antecknad, men hans hustru skall varit af ett mycket swårt och bittert sinnelag. Sonen Mathias war prest och komminister i Röddinge (se der), och dottren Elisabeth war gift med fadrens efterträdare. Sonen Dominicus sötte 1704 att blifwa kloclare i Womb, i hopp att biskopen "icke till argaste tillwitade honom hans giftermål."

7. **Olof Christopher Nilsson Opman** war född i Öppmanna $17/4$ 1663 och son af kyrkoherden derstädes Nils Olsön Löderup och Barbara Knopf. Efter att hafwa gått i Christianstads skola 1678—1681 blef han student i Rostock, men begaf sig 1682 till Lund, der han 1691 $17/8$ blef kurator för skånska nationen. Han studerade isynnerhet under professorerna Chr. Wapke och J. Lundersten, hwilken sednare 1688 antog honom till informator för sin styffson, sedermera universitetsskanslern Olof Nordenstråle. 1692 $20/1$ blef han pastor härstädes och installerades $19/2$ s. å. Efter en lång och mycket plågsam sjukdom afled han $27/7$ 1695; rykte gick att han blifwit förgifwen af sin swärmöder. Sjelf utfåg han till text för likpredikan Mich. 7: 8—10: Fröjda dig intet, min fiendska, att jag nedre ligger o. s. w., men biskop Steuchius walde i stället 1 Pet. 1: 7—9. — Gift $19/4$ 1692 med företrädarens dotter Elisabeth Gram, som skall varit "en bygdig och liuslig maka." Hon födde honom endast ett dödsfödt barn och blef efter hans död gift med kamrer Monthan i Malmö.

8. **Lars Larsson Fogelsång** war född i Hålgary (Hållaryd?) i Blekinge omkr. 1644, blef student 1672 och uppehöll sig 1677—1680 hos prosten Fare i Eskabersjö. 1684 $21/3$ prestwigdes han till att wara biskopens prebendekomminister i Lomma och Flädie. En arrendator på Alnarp beswärade sig 1685 deröfwer att "H:r Lars inbillar sig temmeligen mycket och står som dhett wore en Doctor eller Magister för höga altaret med en Colet på hufwudet så wäl som i

präbikstolen, sådant intet står en Capelan an och är tillförene Capelaner och unga prester förbudt och abrogerat." 1697 blef han pastor härstädes och dog 1720. — Gift med Anna Flensburg, dotter af kyrkoh. Hans F. i Foste.

9. **Lars Brumberg**, son af stråddaren Anders Måns-son och Katrina Pålsdotter, föddes i Skaberfjöd 1682 och åtnjöt från sitt fjerde år en faderlig omvårdnad af pastor Fogelsfång, sattes 1694 i Lunds och 1695 i Malmö skola samt blef 1701 student. Derefter hade han informatorplats hos kyrkoherdarna Pontoppidan i Straby och Wanfif i Köpinge af Gårds härads och predikade på nämnde ställen under ledighet 1705 och 1707. Derefter uppehöll han sig tre år wid universitetet. 1713 kallades han till prest af Fogelsfång och efterträdde denne som pastor $27/7$ 1720. En häft störtade med honom 1727, och genom följderna af detta fall war han sjufelig under sista lefnadsåret. Förut skall han varit en färdeles munter man. Död $12/2$ 1728. — B. blef 1710 frib från sin fästmo Dorothea Tomelin och betalte till henne 150 daler. Sedermera blef han gift 1. $9/4$ 1721 med Lisa Litovius, dotter af kyrkoh. i Dörby af Calmar stift Magnus L. Deras bröllop firades i biskopshuset i Lund. Hon dog i barnsång $29/2$ 1722. 2. $9/12$ s. å. med Ingefred Solberg, f. 1691, dotter af kyrkoh. Palle S. i Silfåkra. B. hade en son, som war student, men förföll och blef slutligen soldat, samt två döttrar, af hwilka en blef gift med kyrkoherden härstädes Lars Finerus. Då pastoratet 1728 blifwit ledigt, skref presten Nils Rhydius till biskopen och anhöll att komma i åtanka wid des återbesättande. Han tillägger: "Det wore så mycket önsfligare för mig, som der är en högtbedröfwad Enka, den jag har varit förlofwat med på 8:de år, men måtte då för tidernas conjuncturer och fattigdomen, förlåta hwarannan, som högw. Conf. nog bekant är, men blef alt uti en wälment lyckönskan å begge sidor besluten. Och Gud hörde min bön och satte henne uti wälstånd, som nu Gud har behagat uti et bedröfweligt tillstånd kalla. Alltså synes mig genom min Guds inråbände det Gud härmed något synnerligt uthsedd, som den der will att första rättfärdiga kärleken emellan oss förnyas och upprättas skall, emedan nu intet hinder är i vägen; ty Gud,

hennes och mitt hjerta wet det war nöden och swårheten det första gjorde. Men nu är det lyckan med Guds hjelp at det senare till hans ära sker" m. m. Men "den första rättfärdiga kärleken" blef ej förnyad; Ingefred Solbergs hand ätföljde pastoratet och tillföll M. Tertorius, och N. Rhydius wann aldrig befordran till pastorat; se pag. 378.

10. **Maltho Tertorius** war son af en prest Daniel T., som aldrig wann befordran, och Helena Andersdotter. Han war född $\frac{2}{3}$ 1681. I anseende till föräldrarnas fattigdom hade han att kämpa med mycken brist under sin skolgång i Malmö 1691—1704. Sedan han sistnämnde år blifwit student, hade han kondition i flera presthus och prestwigdes $\frac{2}{7}$ 1713 till tjänstgöring i Åhus. 1718 kom han till Fulltofta och 1720 till Söfde, der han predikade icke blott i Söfde och Blentarp's kyrkor, utan ock på Söfdeborgs gård. 1729 $\frac{20}{7}$ blef han pastor härstädes. Klofaren Ahlqwist klagade 1735 "1. at han af pastoris hustru blifwit öfwerfallen med någre öhrfihlar; 2. at pastor will ha honom stedsse till sin kuff, och då han sådant wägrar, blifwer han med hotande ord af pastoren tiltalt; 3. at pastoren aldeles föker honom utrota och fördrifwa, i det han den lilla gatugrund, som af byen warit förunt till klofaren, sig till en del tillegnat och deruppå hafwer ett hus stående" m. m. Pastor erkände att klofaren fått örfilarna af hans hustru, men tillwitade å sin sida klofaren försumlighet i tjensten, bestående bland annat deruti, att han icke welat passa upp gästerna wid ett af pastor anställt bröllop samt lagt hans nya kapp på ett ställe, der den af talgdroppar blifwit förderfwad. Han förmente att klofaren såsom en rättfärdig underhafswande borde göra sig ett nöje af att tjena sin pastor, så mycket mer som denne, bewekt af hans moders böner och tårar, hos biskop Linnerius utwerkad hans befordran till klofaretjensten. Saken flöts med förmaningar så wäl till pastor som klofaren. T. skall warit en stilla och beskedlig man. Död $\frac{2}{3}$ 1738. — Gift 1730 med företrädarens enka Ingefred Solberg; äktenskapet war barnlöst.

11. **Lars Finerus**, son af en tullförwaltare i Helsingborg och född i Stora Harrie 1698, blef efter skolgång i Christianstad och Landskrona student 1719 och erhöll sedan kon-

dition hos sin förre lärare, kyrkoherden i Andrarum P. Rubenius. 1728 $\frac{2}{3}$ prestvigdes han till tjänstgöring wid Fjellie och Glädie församlingar och blef 1730 phil. magister. Konfistorium rekommenderade honom 1735 hos landshöfding W. Bennet, som då egde att tillsätta W. Sallerups pastorat; då denna rekommendation icke haft önskad påföljd, föreslogs hans 1736 till Gladsfar pastorat och förordades såsom den der varit mycket nitisk att värda biskopens församlingars andeliga välfärd, att förmera Christendomskunskapen och sedligheten, "egande desutom wacker lärdom och förträffeligen goda manér att befordra åhörarnes kunskap i deras christendom." F. gick äfwen den gången miste om befordran, men erhöll 1738, således efter 10 års tjänstgöring, Burlöfs pastorat. Han war en from och arbetsam man. Död i Juli 1768. — Gift 1. $\frac{13}{7}$ 1739 med företrädarens styfdotter Benedikta Katrina Brumberg, som dog barnlös. 2. med Katrina Sophia Hjort, prestdotter från Söderhwiwdinge. Barn: Maria Helena, f. $\frac{2}{1}$ 1745. — Magnus, f. $\frac{8}{12}$ f. å. — Gustaf, f. $\frac{10}{2}$ 1747. — Benedikta Katrina, f. $\frac{15}{9}$ 1748, g. m. fadrens efterträdare. — Ulrika, f. $\frac{8}{10}$ 1750. — Ebbe och Beata, f. $\frac{12}{7}$ 1752. — Magnus, f. $\frac{8}{6}$ 1755.

12. **Anders Kjellman** föddes $\frac{8}{12}$ 1717 i Wå socken; fadren blef sedan pastor i Lövestad. Efter åtnjuten enskild undervisning blef han student 1737, phil. mag. i Greifswald 1750 och prestvigdes 1751 på kallelse af kyrkoh. Tengwall i Lemmeströ. 1766 kallades han till fjerde profspredikant i Fjö pastorat, blef $\frac{14}{10}$ 1769 genom enhällig kallelse pastor härstädes och tillträdde pastoratet 1770. Död $\frac{29}{12}$ 1778. Doktor Munthe i Malmö höll lifpredikan öfwer honom. — Gift $\frac{10}{8}$ 1770 med företrädarens dotter Benedikta Katrina, som äfwen blef gift med K:s efterträdare. K. hade med henne sönerna Dlaus, f. 1776, och Lars, f. 1777, samt döttrarne Katrina Sophia, f. 1771, och Anna Helena, f. 1774.

13. **Jöns Willberg**, son af kyrkoh. i Ingelstad Gustaf B. och född der $\frac{12}{7}$ 1738, kom 1753 till Malmö skola, blef student 1756, prestwigd 1760 på kallelse af kyrkoherden Sundius i Grönby, hwilken han biträdde i 14 år; kyrkoherde på Söwen 1774; transporterad hit 1779; titulerad prost 1795.

Han var afhållen inom sin församling, hushållade bra och var ganska förmögen. Död $^{31}/_7$ 1801. — Gift 1. med Märta Katrina Cronholm. Barn: Gustaf Johan, student och magister i Lund, kopist i frigskollegium, sedan rådman och handlande i Lund; död 1809; g. m. Caïsa Maria Centerwall. — Knut Petrus, död som barn 1788. 2. 1780 med företrädarens enka Benedikta Katrina Finerus, som dog $^{17}/_{12}$ 1788. B. hade med sednare hustrun inga barn.

14. Lars Frost 1802—1816; se wid Broby.

15. Jonas Erasmus Palm föddes $^1/_5$ 1784 i Carlshamn, der fadren Andreas P. (prestson från Björnefulla) var tullskrifvare; modren Helena Margreta Sommar var prestdotter från Backaryd. Han blef student 1799, magister 1805, kollega wid Malmö skola 1808, konrektor wid samma skola 1812, prestwigd $^{20}/_{12}$ f. å., pastor här $^{17}/_{12}$ 1817, tilltr. 1818, honorarieprost 1822; död $^1/_4$ 1824. — Gift 1815 med Margreta Barck, dotter af handlanden i Uddewalla B. Barck och Magr. Chr. Krull. Barn: Agneta Helena Christina, f. 1817; g. m. regementsläkaren A. Brisander. — Esaias Laurentius, f. 1820, phil. mag., lärare wid katedralskolan och amanuens wid domkapitlet i Lund.

16. Jöns Henrik Seldener föddes i Andrarum $^{15}/_2$ 1783; fadren Daniel S. var då komminister der, sedan skollärare och barnhusföreståndare i Carlshamn. — Efter detsamma från nämnde stads skola blef han student 1796, magister 1799, lärare i ett handelsseminarium i Götheborg 1801, biträdde som barnhuslärare i Carlshamn 1804, företog utrikes resor till Finland, Danmark och Holland 1800, till England 1803, till Westindien 1805; återkommen derifrån blef han kollega wid Carlshamns skola 1809, opponerade wid prestmöte i Lund 1814, prestwigdes $^{15}/_2$ 1815, blef vikarierande lärare wid Adolf Fredriks samt Danwicks och Silla-ö församlingars skola i Stockholm 1816, rektor i Helsingborg $^1/_4$ 1817 och i Lund $^{25}/_8$ 1818, kyrkoherde här 1824 $^{12}/_{12}$; tilltr. 1827.

Gift med Sophia Agneta Klinghammer, hvars fader var kommerseråd. Barn: Maria f. 1824. — Eduard Simon, f. 1825.

Skrifter: se Lunds stifts Matrikel 1854 och Ries, Skänsta Skolväsendets historia p. 279.

Kyrkoherdar i Stora Uppåkra och Slackarp.

1. **Acho Jacobi** nämnes som presbiter, curatus ecclesiae Flackorp 1413.

2. **Tycho Utzeri** innehade, förmodligen såsom kanik, detta pastorat 1517.

3. **Adzer Petri** erhöll 1517 biskop Birgers bref på detta pastorat, som han egde att tillträda efter Tychos död. Adzer var från Helsingborg och kantor wid kapitlet i Lund. Som innehafware af prelaturs stötte han förmodligen pastoratet genom en vikarie. Han utmärkte sig som en ifrig kämpe för katolicismen och nämnes i stridskrifter från reformationstiden, samt utgaf 1530 "en liben disputation mellem Borgemeister i Malmö och Cantor i Lund."

4. **Thure Nielsen** (Montanus) prestwigdes $\frac{2}{10}$ 1565 såsom minister ecclesiarum Opager et Fladerup, hwilken befattning han ännu 1610 innehade. Han kallas Thruud Nielsön i ett bref af år 1586, hvarigenom honom tillförsäkras det första ledigblifwande vikariat wid Lunds domkyrka.

5. **Hans Hansen** affade sig kallet 1613 efter kgl. länsmannen Sigward Grubbes wilja och befallning, enligt anteckning i B. B.

6. **Hans Hansen**. Då nyss citerade källa ej uppgifwer att den Hans Hansen, som 1613 lämnade kallet, sedan återfått det, så är det förmodligen icke samma person, hwilken sedan nämnes som prest härstädes, ehuru namnet är det samma. Wid biskopsvisitation 1615 predikade pastor och erhöll allwarliga förställningar att med mera trohet stöta sitt kall och tala långsammare, så att åhörarne kunde förstå honom. S. å. blef han anlagad för lastbar lefnad och genast affatt från ämbetet, hwari han likwäl enligt öfwerhetens wilja 1616 åter insattes och blef på biskopens wagnar af H:r Arnold upptagen i församlingen efter undergången offentlig penitens. Han synes icke hafwa stött sitt ämbete bättre derefter än han gjort förut.

Sigward Grubbe omtalar att han 1617 ^{28/11} cum nausea hörde honom predika. Vid biskopsvisitationer 1615, 16 och 21 erhöles församlingarnas medlemmar stränga förebråelser för wårdslöshet om barnundervisningen och försumlighet i kyrkobesök. Vid visitationen 1621 kom ingen ungdom tillstådes. Af en uppgift öfver kallets inkomster, daterad ^{12/4} 1630, ser man att Hans Hansen hade "en fattig hustru oc smaa uopfödde Börn." Sannolikt war han här till 1648.

7. **Jakob Carstensön Pall** uppgifwes hafwa kommit hit 1648 och dött 1663.

8. **Iwar Wandalin** (Wandel), född ^{10/3} 1625, war son af en mågta lärd prest i Magstrup och Jägerup wid Haderslev, benämnd Jens Zwersen W., hvars hustru hette Marine Pedersdatter. 1637 sattes han i skola uti Wiborg, der han fick tillträde till sin farbroders, biskop Hans Wandals dist och bibliothek. 1642 blef han student i Köpenhamn och reste 1644 utrikes, samt uppehöll sig i Tyskland och Holland ett år. 1648 omnämnes han som kollega wid Lunds skola och blef s. å. baccalaureus i Köpenhamn. 1649 gjorde han åter en resa till Holland. 1652 blef han konrektor wid Odense skola, 1653 magister och 1655 eloquentie professor wid Lunds gymnasium. 1664 blef han derjemte pastor i Uppåkra; denna uppgift har blifwit betwiflad, men är säkert riktig, enär han i en egenhändig skrift af år 1682 uppgifwer sig hafwa innehafwt pastoratet i 18 år. Såsom innehafware af löneformoner, hwilka framdeles skulle tillhöra Lunds universitet, blef han 1668 extraordinarie och 1669 ordinarie professor i historien, men snart blef han af en kongl. kommission affatt från detta ämbete. Sedan han ofta hos regeringen anhållit att återfå sin professor och förgåfwes af universitetets kansler blifwit rekommenderad till att erhålla Bunkeslods pastorat, blef han åter insatt i sitt akademiska ämbete. Af akademikuratoren Fos ansågs han icke vara någon "incapable man," men sakna "de dona, att han in civili conversatione kunde anstå hwar man;" han war och "mycket glorieux och piquant," efter han war kommen af förnämt folk, och synnerligen förtröt det honom att han erhållit sista rummet bland alla akademiens professorer, då han wid gymnasium warit öfver Canutus Hahn, som nu fick ett för-

nåmligare rum i filosofiska fakulteten. W:s stolthet blef febermera på flera sätt dämpad. Under kriget på 1670-talet blef hans gård i Lund uppbränd, och han mistade sedan äfwen sina kapitelgods och fick endast behålla pastoratet, hwilket den tiden war en ringa lägenhet. Han synes numera icke hyst några tankar på att elucera ur sin obskura ställning. Biskop Hahn skref $\frac{1}{2}$ 1682 till G. Lindschöld, att Bandalin "ställt sig ärligt under kriget och lidit odräglig skada samt nu mistat sitt kanikgods, och efter han ej är alldeles af de qualiteter, att man kan anförtro honom en profession, särdeles wid denna knappa staten och hans ålder, alltså wore önskeligt han måtte få wara emeritus, hafwa sin rang inter professores och åtnjuta sitt pastorat, och sedan där man kunde finna någre små medel, som intet för mycket graverade academiska staten, att soulagera honom med." S. å. Ingåfwo några bönder i Uppsåkra till konsistorium en skrift, hwari de klagade att mester Iwar "1. kommer som oftast i kyrkan hel brucken af brännewin, 2. hafwer med sig en flaska med brännewin och dricker af för altaret och sätter på altaret, 3. brukar en Guds wanhelgelse uthi dhett att han går ifrå Altaret medh Messen Särcken på och går baak om Altaret och salva venia dher kastar sit watern ifrån sig på kyrkiogolfwet och sedan går tillbaka för Altaret igien at stå; 4. har han och i Skriffestohlen brukat samma Maneer uthi godt folkets kiedlar och kähril, som dher uthi ofredstiden woro insatta; 5. på predikstohlen brukar såfenge ord, hwaraf åhörarna taga förargelse, så undertiden er uthi kyrkian et sådant färl, som kunne dhett wara uthi et kroghuus; 6. i predikningarna ropar mer på sin fördel än att straffa, förmana och trösta af Guds ord; 7. då han skulle tacka för offer, banar den fattige, som icke har så mycket han önskar att gifwa; 8. dricker af communionwinet af kalken, äfwen när det är så mycket öfwer, att han måste dricka två gånger för att tömma kalken; 9. ständes med menigheten utanför kyrkian; 10. då Nils Jbsön hafwer påmint, att det war offkieligt dricka Herrans wålsignade blod uthaf kalken efter communionen, hafwer han utställt honom, hwilket förmenas härröra af hat mot Nils Jbsön, dershöret att han såsom kyrkowård tillskyndat honom att tillbakastaffa kalk och dist, som han till Kiöpenhampn hade bort-

fört." Öfwer dessa klagopunkter förklarade sig W. på följande sätt. "1. Sworledes kunde jag giöre min Guds-tienste, om jeg war drucken? at jeg jo motte försömme noget deraf? och de self offentlig for Consistorio bekient att jag har intet försömt af min tienste; hwad giöre de andet dermed en de giöre sig self til lögnere och påsnelige Mend; 2. der de blef tilspurt i Consistorio, hwad det war for en flaske? sade Niells Jbsön til Peder Hanssön: war den icke af steen? eller hwor af war den? Skall de icke bedre vide hwad de angifwer en god mand fore? — — Sworaf sluttis at de icke have seet nogen flaske; 3. och 4. Hafwer jeg icke lof at gaa for och bag Altaret at meditere naar mig lyfter; mens at giöre det de angifve mig fore, eller at de hafwe seet, at jeg har gjort det de sige, der hör sterck bewisning til. — — hvor mange hunde kaster vell deris Band fra sig baade paa Altaret sampt bag Altaret? skall daa noget erligt Menneffe kunde besyldes deraf? Saa mand her udi maa begripe Niells Jbsöns store dårlighed och tölperfke grofthed imod sin Siælesförgere, som han burde giöre större respect, som han saasom en grobian och tölper aldrig har lært; 5. det bör de gode mænd at bewise, thi jeg er intet vand til forfenglig ord, mens af ungdomen er vant til Guds fryet och gode studeringer baade inden och udenlands; 6. och 7. begge stycker ere usandferdige; jeg er icke så gerig; dog jeg i 18 aar, medens jeg hafwer verit deris præst, hafwer aldrig faaet min rettighed, hafwer jeg aldrig bandet den fattige. — 8. Det skede ikun en gång, och kom deraf at jeg engang af predikener och arbejde som en gammel mand var vansmeattet och draet en gang af det lefnebe Wijn til at vederqvæge och styrcke mit hierte med, ligesom David, med sine udi sin nöd, daa hand manglede bröd, tog och aad i templet och Guds huus Skuebrödet; dertil finder jeg i Guds ord at hoo der betiæner Altaret skal lefve af Altaret. Jeg vill intet tale om Jesuiterne, som gandske udbricker kalden; dog jeg holder intet med dem i det fall; 9. och 10. Er det at skiendis naar jeg med föye och lempe krefwer min rettighed? naar jeg paaminder hwad last och udyd der gaar i swang, som for exempel sist forleden tredie Paaschedag ringede de 2 gange sammen; jeg sade til Hendrik Pedersen, hwad han ofrede mig; swarede han mig offentlig at hand gaf

mig Djeswelen" m. m. På biskopens förfrågan om **W.** öns-
 skade förlifning, förklarade han sig bertill willig och afgaf $\frac{23}{7}$
 en revers af innehåll att, som åtskilligt hans heber, ämbete och
 wälsfärd toucherande spargeradt war, hwilket han för sin hon-
 neurs maintien gerna sedt per viam juris utfördt, men han
 lifwål warit benägen för composition och förlifning med sitt
 socknesfolk, så försåkrade han sig icke skola gifwa anledning till
 brytande af den ingångna föreningen; då några Uppåtraboar
 honom hårdt angripit och han dem af iswer kanske lifså be-
 gegnat, så skulle nu allt detta wara dödt och magtenslöft o. s.
 w. 1685 $\frac{13}{7}$ afgaf **W.** en "underdånig erklåring" för att pur-
 gera sig från en förseelse, som communis fama imponerade
 honom att hafwa committerat; det heter i denna förklaring, att
 han Dom. 1 Trin. först haft någon förtret i skriftestolen af
 en trodfig bonde, som tergiverserede at giöre sin confession,
 hvorutöver han icke lidet blef altereret; sedan hade han hållit
 full messa och predikat med möda och kommit nesten ifrån sine
 concepter, det honom icke tilforne nogensted wedersarits; då han
 kommit till altaret att administrera nattwarden, blef han så
 perplex i hufwudet och såsom exstacticus, att han i Altarbofen
 ej kunde finna, hwad han skulle sjunga, derhos hess och trång-
 bröstig, grep så til *ὦς ἐν ἐκστασει* och utdelade winet före
 brödet; dock torde han giöre sin högste jurament på, att han
 ej war drucken eller giort någon excess den dag eller natten til-
 forn, som och hans ringe leyflichkeit i desse beswärlige tider icke
 tillåt; han beder alltså konsistorium pallio charitatis öfwerflyla
 hans fel, helst enligt Augustini ord ministerium grave est
 onus etiam Angelis. För sitt förhållande wid ifrågawarande
 tillfälle blef **W.** suspenderad från ämbetet, hwilket han lifwål
 $\frac{21}{10}$ s. å. fick återtaga, då han afgaf följande revers: "Eäsom
 jag förmedelst någon förseelse hafwer ifrån mitt ämbete en tid
 långt warit suspenderad och pl. Ven. Cons. i anseende af
 min ålderdom och medföljande swaghet mig igen hafwer resti-
 tuerat, helst emedan ingen af församlingarne för Cons. der-
 öfwer ännu sig hafwa beswärat, altså lofwar jag härmed och
 mig förpligtat att skola med all flit taga mig till wara i mitt
 ämbetes för rättande, att icke genom oaktsamhet eller försummelse
 någon förseelse widare skall ske, utan jag fast mera på nykter-

het och sticket mig skall winlägga. Men der (det Gud dock nådeligen förbjude!) något widare om mig skulle förspörjas i sådana eller andra motto, som kunde wara någon till förargelse eller församlingen deröfwer skulle klaga, då skall både denna och den förra saken stå mig öppna." Derefter afhöres intet om mester Iwar mer än att han dog $\frac{11}{6}$ 1693 och be-
grofs i Uppåkra kyrka, der en grafsten blef lagd öfwer honom. De sednaste åren hade en vice pastor förestått pastoratet. Då biskopen 1689 introducerade Hans Textorius i denna be-
fattning, gjorde en del bönder buller i kyrkan och sade, att de icke wille hafwa herr Hans, hwilken de mente kunde blifwit qwar på den ort, der han varit; de dömdes att göra biskopen afbön. — W. trolofwade sig wid 17 års ålder med sin kusin, biskop Wandals dotter Karine; då hon gaf sin hand åt rådmän Nils Jönsson, wände W. sig för en tid till "de widskabelige Møer, hvis løfter och tilsigelser ingen beswige;" men sedermera blef han gift twänne gånger. Första hustrun hette Kerstin och skall varit systers till en biskop i Norge; hon dog 1682 efter att hafwa födt åt W. flera barn; en son Jörgen war född 1675; för en annan son, benämnd Iwar, begärdes 1693 plats på Lunds hospital. 1683 $\frac{16}{10}$ gifte W. sig med Anna Jyft-
dotter Rudewich, som öfwerlefde honom och med hwilken han hade åtminstone en dotter Kerstin, f. 1691, d. 1694.

9. **Thomas Ihre** war född i Wisby $\frac{3}{6}$ 1659; fadren Nils J., af skottsk slägt, war rådmän derstädes; modren Elisabeth Thomasdatter war prestdotter från Martebo på Gottland. Efter att hafwa gått i skola i Wisby kom han 1677 till Köpenhamns universitet och blef der baccalaureus; derefter besökte han universitetet i Rostock och utgaf der sitt arbete "in nuce Roma," hwilket sedan blifwit utgifwet i Lund och Upsala. 1680 begaf han sig till Upsala och blef der med heder magister 1685, hwarefter han som guvernör för två ädlingar företog en resa till Danmark, Tyskland, Holland och Frankrike. Återkommen till fäderneslandet blef han 1692 extraordinarie theologie professor i Upsala, men utnämndes följande året $\frac{23}{12}$ till ordinarie theol. prof. i Lund och pastor i Uppåkra. Detta pastorat behöll han äfwen sedan han 1711 blifwit andre theol. professor. 1716 utnämndes han till domprost i Linköping och

tillträdde detta ämbete 1718. Död $1\frac{1}{3}$, 1720. — Gift 1. $2\frac{1}{9}$, 1696 med biskop Steuchii dotter Brita Steuch, som dog 1710. 2. $1\frac{9}{8}$, 1713 med Petronella Wilde, dotter af Christian B. på Dybeck. Med förra hustrun hade han följande barn: Mathias, f. 1697, d. 1710; han kunde wid 13 års ålder tala latin, grekiska, engelska och franska samt war skicklig i musk. — Anna Elisabeth, f. 1698, d. 1706. — Katrina, f. 1700, d. 1739, gift med biskop A. Rhyzelius i Linköping och stammmoder för adliga ätten Odencrans. — Maria Margareta, f. 1702, d. 1722. — Nils, f. 1703, d. 1704. — Nils, f. 1705, d. 1706. — Johan, f. 1707, d. 1780; prof. Skytteanus i Upsala, kansliråd. — Carl, f. 1709, d. 1710.

J. war en man med stark sjelfständighetskänsla och utmärkt genom lärdom, humanistisk bildning och talaregåfvor. Hans utseende skall hafwa haft någon likhet med Luthers. Hans kolleger inom kapitlet synas icke gerna hafwa inrymt något inflytande åt honom, som i sjelfwa werket war dem öfverlägsen i talanger. Han anmälde 1695 för biskop Steuchius, som war i Stockholm, att wid två föregående konsistoriisessioner hade Linnerius "genom hårdt tilltal och critique öfwer allt, hwad han yttrat, färdwördat hans person och ämbete"; då J. derpå welat swara hade Poppelman, "i stället att afråda L. från sådan rud tractament," stigit upp och gått sin väg, då L. följde honom, "och alltså båda qvitterade Consistorium och deras ämbete;" J. mente att de så gjort för att sedan kunna utropa honom för en "turbulent och buldersam menniska" o. s. w. På sednare tider war förhållandet mellan J. och biskopen, oaktadt slägfkapen, icke det bästa. Deremot åtnjöt J. för sin frifinnighet och raske wäsen popularitet bland den studerande ungdomen. Efter sin återkomst till Sverige ämnade Carl XII taga till soldater de studenter, hwilka i examen ej kunde ådagalägga några framsteg i studier. Dag och timma utfattes för förhöret, och studenterna tillfades att inställa sig; examinerarna infunno sig på bestämd tid, men ingen enda student. Det berättas att prof. Ihre gifwit studenterna rådet att så förhålla sig, och han blef med anledning deraf anklagad, dock utan påföljd. Hans häftiga lynne synes stundom hafwa yttrat sig på ett något brutalt sätt. Enligt kons. prot.

21/7 1710 "skulle examen med någre candidater hållits in loco publico, men som något buller och owäsen af Herr professor Ihre derwid yppades, förrän examen kom att företagas, alltså nödgades H:rr Consistoriales H:re professor Linnerius och H:re Doctor Poppelman stillas åt och tråda hwar och en hem i sitt hus och der förrätta samma förhör." 27/7 s. å. "blef Bedellen Boje inkallat och tillfrågades om han och tillsagt H:re prof. Ihre till Consistorium. Bojen swarade at för dhe swäre hostelser H:re prof. Ihre honom undsagt, som honom tillsagt olycka, der han komme till honom och hade ej något skrifteligt, har han ej toridt komma i des hus, och såsom han är en gammal man och tähl ingen hug och slag, desutan och bräcklig til at undfly det onda, ty har han ej funnat hwarken sidst eller nu säga H:re Professoren til, lembnandes uti Consistorii höggünstiga behag, hwadh dhe täktes göra med honom." För öfrigt saknas ej bewis på hans rättskänsla och sinne för det passande. Biskop Steuchii iswer för konservationer syntes honom stundom vara öfwerdrifwen ¹⁹⁾. Då i en konsistorii skrifwelse 1694 till prosten Lacander i Ystad influtit en förfrågan om aflidne biskopen Pappes åtgärder wid en visitation, skref Ihre i konceptboken: "Då är intet lofligt, att hålla visitation öfwer sal. biskopens visitation, och än mindre att ställa hans försorg i ämbetet hos prostarne i twifwelsmål, som lätt kunne, hans döda mull och höga ämbete till prejudice, fasta skull på hans döda ben, de sig intet nu mera kunna förswara. Jag twiflar intet att han ju gjort sitt ämbete i lifstiden så, att han må wäl häruti vara utan fiffal. Deleatur ille paragraphus." Utom sina andra talanger war J. äfwen stiklig i musik. Rektorn i Carlshamn Hyphoff, som råfat i en twist med organisten derstädes, hwilken han förklarar för oduglig, wille icke undertasta sig konsistorii omdöme, utan endast prof. Ihres, "som wet hwad musica figuralis etiam in clavibus är och hwad musiquen i alla sina omständigheter med sig förer." Äfwen hade J. stundom rätt qwicka infällen. Som prof derpå berättas att, då medicine professorn Döbeln, som ansågs penningefår och åtagit sig en leverans af skor för arméens behof, en gång infann

¹⁹⁾ Se stadskom. i Malmö G. Bredahls biographi.

sig som extra opponent wid en disputationssakt, då J. presbiterade, hellsades han af denne med orden: exue calceos, quia locus sacer est (drag skorna af, ty rummet är heligt).

10. **Bonde Humerus** 1717—1720; se pag. 228.

11. **Martin Segardt** 1720—1728; se pag. 230.

12. **Jacob Benzelius** föddes $2\frac{1}{2}$ 1683 i Upsala, der fadren Erik B. då war theol. prof., sedan ärkebiskop; modren hette Margreta Odhelius. — Han studerade i Upsala och blef der magister 1703, adjunkt i filosofiska fakulteten derstädes 1704, i den theologiska 1706. Följande året företog han en utrikes resa, under hwilken de berömdaste universiteter i Danmark, Tyskland, Holland och Frankrike besöktes, samt bekantskap gjordes med de utmärktaste lärde. Han återkom 1709 till Sverige och erhöll s. å. Näs prebendepastorat. Derefter sökte han flera gånger utan framgång befordran till pastorat, t. ex. till Carlshamn 1711. 1718 $2\frac{2}{7}$ blef han tredje theol. prof. i Lund och pastor i Stångby samt kort derefter prost i Torna härad, 1725 theol. doktor, 1728 $1\frac{3}{8}$ andre theol. prof. och pastor i Uppåkra och 1729 prost i Vara härad. Som professor åtnjöt B. aftning för lärdom, och hans repetitio theologica begagnades länge som lärobok. I egenkap af domkapitelssledamot war han mycket werksam; han befinnes nemligen dels hafwa författat många konsistoriella strifwelser i wigtigare ärender, dels ofta hållit prestwal, visitationer och dylika för rättningar i stiftet. Uti nit mot pietisteri och Dippelianism gaf han icke sina kolleger i kapitlet efter. Han uppfördes åtta gånger på biskopsförslag, nemligen två gånger i Lund och i Eskara och en gång i Götheborg, i Werjö, i Calmar och i Upsala. De två gångerna följde utnämning, nemligen då han 1731 $1\frac{0}{8}$ blef biskop i Götheborg och 1744 $\frac{3}{8}$ ärkebiskop. Han biwistade åtta riksdagar. Död i Stockholm $1\frac{0}{6}$ 1747. — Gift $2\frac{8}{7}$ 1709 med Katrina Edenberg, dotter af legationssekreteraren Mathias E. och Margreta Katrina Elo. Deras barn, som kort efter fadrens död erhöillo det adelskap, hwilket han ej welat mottaga, och införlifwades med den från farfadren, ärkebiskop Erik B. d. å. härstammande ätten Benzeltjerna, woro följande: Margreta, g. m. biskop Engeström i Lund. — Erik, f. 1712, d. 1793; assessor i Swea

hofrätt. — **Mathias**, f. 1713, d. 1791; statssekreterare. — **Johan**, f. 1720, d. 1773; prof. i Greifswald, kammarråd. — **Beata Jakobina**, f. 1728, d. 1791; g. m. lagmannen på Gottland, kammарherren Gustaf Psaan.

Skrifter: se biographiskt lexikon och Videns disputationsskatalog.

13. **Andreas Nydelius** 1731—1733; se pag. 142.

14. **Carl Papke** 1733—1735; se pag. 154.

15. **Magnus Nydelius** 1735—1740; se pag. 231.

Han klagade 1738 deröfwer att "så främmande som socknemännen i Uppåkra öfwade ett grufweligt swalg och dryckenskap på kroget derstädes, så at the ej hade försyn at under sjelfwa gudstjenstens förrättande sitta och fylla sig, ja ock under tiden spela kort med."

16. **Nils Lagerlöf** 1741; se pag. 310.

17. **Johan Engeström** 1742—1744; se pag. 161.

18. **Ambrosius Westring** 1745—1749; se pag. 233.

19. **Jonas Wählin** 1749—1765; se pag. 234.

20. **Carl Jesper Benzelius** föddes $10\frac{1}{2}$ 1714 i Upsala, der fadren Eric B. då war universitetsbibliothekarie, sedan ärkebiskop; modren hette Anna Swedenborg och war dotter af biskop Jesper Swedberg. — B. blef student 1723 i Upsala, 1729 i Lund, prestwigd 1738, magister med första hedersrummet s. å. Åren 1738, 39 och 40 wistades han i England, Frankrike och Holland, blef 1741 extraordinarie och 1742 ordinarie kongl. hofpredikant, hwarefter han 1743 åter reste utrikes och förwårswade sig 1744 theologiskt doktorsgrad i Helmstädt. 1750 blef han tredje theol. prof. i Lund och pastor i Stångby, adlad 1751, 1763 andre theol. prof. med Uppåkra prebendepastorat samt utnämndes $10\frac{1}{10}$ 1776 till biskop i Strengnäs. Innan han ännu afflyttat från Lund blef han kallad till biskop der efter Engeström, men uteslöts från förslaget på sätt ofwan (pag. 180) nämndt är. 1786 blef han ledamot af nordstjerneorden. Han war en stilla och saktmodig man och saknade ej lärdom. Släktens stora anseende war wäl egentligen det som upphöjde honom på biskopsstolen, men han war ingen biskop efter Gustaf III:s sinne. Död i Strengnäs $2\frac{1}{2}$ 1793. — Gift $15\frac{1}{12}$ 1748 med Johanna Helena Arnell,

dotter af kyrkoherden wid Jakobs och Johannis församlingar i Stockholm Lars A. och Johanna Kolthoff. Deras barn, som antogo namnet Benzelsstjerna, woro Carl Erik, f. 1749, d. 1826; öfwerstelöjtnant. — Anna Elisabeth, f. 1752, d. 1782. — Johanna Ulrika, f. 1754, d. 1755. — Carolina Helena, f. 1755, d. 1825. — Johanna Christina, f. 1759, d. 1811; g. m. bergsrådet Jonas Cederstedt. Biskop innan Benzelius dog $14/1$ 1793.

Skrifter: se Lidens disputationskatalog och biogr. lerik.

21. **Petrus Muncé** 1778—1779; se pag. 199.

22. **Nils Hefslén** 1779—1794; se pag. 208.

23. **Johan Jakob Sellman** 1795—1809; se pag. 236.

24. **Anders Hylander** föddes $23/2$ 1750 i Tunhems socken af Skara stift, der fadren Swen H. war komminister; modren hette Christina Davidsson. Wid 15 års ålder war han redan både faders och moderlös; under sin skol- och gymnasitid i Skara understöddes han af prosten A. Forsenius i Tunhem. 1771 blef han student i Uppsala, 1773 i Lund, magister derstädes 1775. Följande året blef han docens i österrländska och grekiska språken, 1782 adjunkt i samma språk. Derefter sökte han sig in i theologiska fakulteten, men rönste der såsom "utbörding" icke hastig framgång. 1790 $25/4$ erhöll han professortitel, prestwigdes $10/12$ s. å. och blef $21/11$ 1792 extraord. theol. professor, erhöll 1795 $10/6$ Hardeberga prebendepastorat, blef honorarieprost 1796, theol. doktor s. å. och utnämndes 1798 $10/6$ till tjänstgörande extraordinarie theol. professor; följande året wanns också löntour. 1800 föreflogs han till domprost i Skara och 1805 i Lund, blef 1806 tredje theol. prof. och pastor i Stångby, 1808 andre th. pr. med Uppåkra prebendepastorat, föreflogs 1814 åter till domprost i Lund, blef 1818 L. N. O. och 1826 jubelmagister. Wid 80 års ålder war han åter sökande till Lunds domprosteri, då han dog $1/6$ 1830. Biskop Fare höll tal wid begrafningen. — Gift $9/12$ 1796 med Hedwig Juliana Troberg, dotter af bergsfogden wid Andrarums alunbruk Henrik T. Hon dog 1841. Deras enda barn war Swen, f. 1797, d. 1825 som extraord. histor. adjunkt i Lund, allmänt älskad och aktad för sin älskvärda karakter, grundliga lärdom och outtröttliga forskningsnit.

H. var i sin ungdom särdeles intim vän med Thorild, lifwål utan att dela dennes åsigtter. Utmärktare än som universitetslärare var H. som folklärare. Hans "frågor och svar rörande salighetens grund, medel och ordning" begagnas ännu på åtskilliga ställen wid den katechetiska undervisningen. Hans predikningar utmärkte sig genom mycken hjertlighet, förbind med stor enkelhet och klarhet. Daktadt de hafwa en stark anstrykning af herrnhutism, kan den strängaste orthodori intet hafwa att inwända mot deras innehåll. I sällskapslifwet war han ännu i sena ålderdomen glad och skämsam. Hans skämt war ofta ganska saltadt.

Skrifter: se Marcklins disputationskatalog och Etåhls biograph. underrättelser om professorer i Lund.

25. **Henrik Neuter Dahl** 1833—1844; se pag. 242.

26. **Johan Henrik Thomander** föddes i Hjelkinge $16/6$ 1798; fadren Albert Wisarffi war pastorsadjunkt; modren Maria Sophia Thomæus war dotter af Thomas Th., kyrkoherde i Hjelkinge. Af dennes enka uppfostrades Thomander, blef efter att 6 år hafwa gått i skola i Carlshamn student 1812, vikarierande kollega wid Carlshamns skola 1815—17, prestwigd $20/6$ 1821 till kastellspredikant i Carlshamn. På hösten 1826 kallades han på professor M. G. Ahlmans begäran af Lunds universitets profkansler till Lund för att föreläsa wid prestseminarium derstädes, förordnades $29/1$ 1827 till docens och 1831 $11/2$ till extraord. theol. adjunkt. Redan då egande förtjent anseende som wetenskapsman och predikant ansågs han af den samwetsgranne och fördomsfrie Ahlman wärldig att blifwa professor primarius och domprost, men A. blef i det akademiska konsistorium ensam om denna mening. Th. blef $16/11$ 1833 professor i pastoralthologi och pastor i Guste, erhöll 1836 theologie doktorsdiplom af Köpenhamns universitet, utbytte 1844 som tredje theologie prof. nyfönamnda presbendepastorat mot Uppåkra, öfvertog 1845 professionen i dogmatik och moraltheologi, samt blef 1847 andre theol. prof. med bibehållande af Uppåkra pastorat. 1838 förordnades Th. till ledamot i kyrkolagskommittén och deltog i utarbetandet af det förslag till kyrkolag, som denna kommitté afgaf 1845 och som ännu hwarfen blifwit antaget eller förkastadt. Han har bi-

wistat alla riksdagar sedan 1840, blef 1849 L. N. D. och kallades 1850 utan ansöknin till domprost i Göteborg, hwilken befattning mottogs 1851²⁰⁾.

Gift 1834 med Emilia Lovisa Katarina Meyer, f. 1811, dotter af brukspatronen E. F. Meyer i Carlshamn och Chr. K. Taufon. Barn: Fredrika Katarina, f. 1834. — Ida, f. 1837. — Emma Christina, f. 1839.

Skrifter: Se Lunds universitets matrikel 1846; till den der anförda förteckningen kan läggas: predikningar öfwer alla årets sön- och högtidsdagars Evangelier 1849, en öfwersedd upplaga af Hübners bibliska historia och af Lindbloms kateches 1850 samt en brochyr om swenska kyrkans och skolans angelägenheter 1853; 2 uppl. 1854.

27. **Obbe Gustaf Bring** föddes i Åfersund $\frac{4}{7}$ 1814; fadren Swen Håkan B., son af prosten, doktor Obbe Bring i Malmö, war med. doktor och assessor; modren hette Ulrika Sophia Silfverswård. — Efter enskild undervisning blef han student i Upsala 1829, i Lund 1832, magister i Lund 1835, docens i dogmatik och moraltheologi 1837, prestwigd $\frac{20}{12}$ s. å., theol. adjunkt, kyrkoherde och prost i Stångby $\frac{30}{11}$ 1844, profesor i pastoraltologi och pastor i Hellestad 1848; fästnämnde pastorat tillträdde 1850, men utbyttes 1851 mot Uppåkra. B. förordnades 1849 till ledamot i en komitté för utarbetande af förslag till nya predikoterter och 1852 till ledamot i en komitté för omarbetning af den antagna handboken och katechesen, samt biwistade 1853 års riksdag såsom ombud för Lunds stift.

Gift $\frac{4}{7}$ 1841 med Ulrika Ehrenborg, dotter af landshöfdingen i Mariestad Casper E. och Fredrika Carlqwist. Barn: Swen Casper, f. 1842. — Fredrika, f. 1845. — Isak Martin Gustaf, f. 1849. — Ernst Julius, f. 1850. — Obba Maria, f. 1852. — Märta Amalia Euphrosyne, f. 1854.

Kyrkoherdar i Bjereshög och Örie.

Örie socken synes hafwa blifwit lagd till Malmö hospital 1520; i ett på fgl. geheime-archivet i Köpenhamn befint-

²⁰⁾ Wi hänwisa för öfrigt till biographien i biographiskt lexikon.

ligt register öfwer en del bref, som förwarades i Lund, förekommer "en priors breff til Helliggeisthus udi Malmö at handhaffuer annammett Orie kircke som Konningen gaff till Hospitallit dat. 1520." 1536 anslogs socknen åt en lektor wid Malmö gymnasium; förmodligen återgick den efter detta lärwerks snara upphörande åter till hospitalet. 3 fgl. br. $21\frac{1}{12}$ 1565 heter det, att konungen upplåter hela Cronones rättighet till Orie kyrka åt hospitalet samt tillståndjer Inspectores att insätta Pastorem wid samma församling. Bjereshögs socken war på 1500-talet och, som det will synas, ännu i början af 1600-talet ensam ett pastorat. 1627 hade den någon tid varit förenad med Orie, från hwilken den wid då inträffad vakans wille skiljas; det bewiljades icke af konungen enl. fgl. br. $17\frac{7}{7}$ 1627. År 1681 förbehöll sig Carl XI utnämningsträtt till pastoratet, men detta ändrade förmodligen icke förhållandet mellan Malmö hospital och ifrågawarande pastorat. 1731 erhöll pastorn wid tyfka kyrkan i Malmö L. Bügow detsamma såsom prebende, men efter hans död anslogs det på grund af fgl. br. $\frac{9}{3}$ 1766 åt båda stadskommunistrarna i Malmö, hwilka innehade det till 1794, då det åter, såsom otillräckligt för två, förenades med hospitalspredikantsbeställningen.

Af det ofwananförda följer att ej alla här upptagna pastorer haft båda socknarna, men de upptagas lifwål i samma nummerföljd.

1. **Peder Lauridsen** (se ofwan pag. 216) war läse-mästare wid Malmö gymnasium och erhöll $\frac{1}{8}$ 1536 "präsenzats" på Orie kyrka samt underskref 1539 den då utfärdade danska kyrkoordningen. Han dog som theologie lektor i Lund 1552. — Gift med Anne, syster till Claus Mortenssen, pastor i Malmö. Peder Lauridsen hade med henne två söner. Hon gifte sig 1555 med "Gertt Barbir vonn Glensburgk, burger zu Lundenn;" i en skrift af år 1556 klagar denne deröfwer att Claus Mortensen redan ett halft år efter brölloppet anstiftat oenighet mellan makarna; hon hade mer än 12 gånger lupit från mannen, medtagande kläder och annat, och han hade af nämnde sin swäger blifwit fastad i fängelse.

Skrifter: se Ries, Skånska Skolväsendets historia p. 283 f.

2. **Peder Hansen** prestwigdes omkring 1562 som

"pastor ecclesiae Bierriöse" och erhöll 1564 transport till Arrie, der han dog 1596.

3. **Johannes Theodorici** prestwigdes $\frac{5}{11}$, 1564 till "pastor ecclesiae Bierriöse et comminister pastoris ecclesiae Sallerop."

4. **Didrik Wårtensson** och 5. **Hans Petersson** nämnas i stiftsmatrikeln af år 1842 utan årtal eller uppgift huruvida de varit pastorer wid Bjerseshögs eller Drie socken, eller wid bådadera.

6. **Jens Kortsen** synes hafwa varit här 1610 och 1615, men dött icke långt derefter. Honom angår troligen det som är antecknadt i B. B. år 1615, att pastor war en fnarrig gubbe, hwilken ehuru i behof af medhjelpare likwäl af skamlig snålhet ingen wille hafwa. Biskopen hörde honom predika 5 Sönd. e. Trin. och yttrar derom: "Quid dicam? præ raucedine vix poterat audiri, licet quæ dicat bona sint." Messan söng han med stor swårighet. På 53 år war ingen vistation hållen i Bjerseshög. Om folket heter det: "Populus rebellis et ingratus, licet exiguus."

7. **Peder Brang**. I Malmö stads räkenskaper 1616—17 förekommer om honom: "Her Peder Brang ehr foræritt thill en preste-tiortell 20 d:r, for hans lange och mödsommelig thienliste hannb haffuer haft her i skullen, ungefærlig paa X aars thid." Det war förmodligen då Herr Peder lämnade skolan, som han erhöll denna föråring. 1627 war Bjerseshögs pastorat ledigt. Biskopen höll vistation s. å., men war icke belåten med ungdomens christendomsfunskap.

8. **Laurids Jensen** efterträdde Peder Brang och omnämnes i ett fgl. br. $\frac{5}{2}$ 1631, hwilket ålägger Tage Thott och biskopen i Lund att anställa undersökning med anledning af sogneprestens i Drie och Bjerseshög Laur. Jensens klagan, att magistraten i Malmö fräntagit honom prestgården och all tionden mot ersättning af 50 riksdaler. Förmodligen skulle inkomsterna af Drie socken för öfrigt användas för hospitalets räkning. Wid biskopsvistation i Bjerseshög 1634 kunde nattwardsungdomen katechesen "mediocriter;" måhända bör detta uttryck ej här tagas i dålig bemärkelse, ty ungdomen från Drie, som 1635 förhördes i Husie, fick då witsordet att ej

vara ofunnig. Hr Laurids uppgifwes hafwa fått transport till Lemmeströ 1644.

9. **Hendrik Cron** 1644—1648; se bland stadskommissionrar i Malmö.

10. **Söffren Jensen** omnämnes som prest härstädes i hyllningsakterna för åren 1648 och 1655. Han erhöll 1651 brandstodshjelp dertfore att prestgården asbrunnit. Han war död 1657, då hans dotter Johanna blef skild från Nils Ulfö i Malmö, hvilken hon mot sin wilja gifwit äktenstapslöfte för att ej förtörna föräldrarna, "deres wrede at stille och wenstak at beholde."

11. **Nads Pedersen Sobro**, som efter dimission från Malmö skola blef student i Köpenhamn 1648, nämnes som pastor här och uppgifwes hafwa dött 1668.

12. **Hans Mårtensson** war prest i Bjereshög i början af 1670-talet enligt prosten Jörgen Fares visitationsanteckningar.

13. **Chrysofostomus Nielsen Solbeck** dimitterades från Lunds skola och blef student i Köpenhamn 1660. Han erhöll 1664 befodringsrätt i Lunds stift, ehuru icke född inom detsamma. Under friget på 1670-talet war han här och wisade mycken trohet mot swenska öfwerheten, enl. generalguvernören Aschebergs bref $\frac{3}{2}$ 1682. Att han genom sin efterträdarens bedrifwande blifwit affatt, är troligen en felaktig uppgift, men sannolikt är att han af denne öfvertalades att söka transport. Han kallades $\frac{26}{1}$ s. å. till stadskapellan i Östas och förklarade sig willig att mottaga denna ringa lägenhet för att kunna "sina studier ercolera och sina af Gud förlänta gåfwor få mycket bättre uti en stad employera." Död i Östas 1694.

14. **Johan Hofwerberg** 1682—1686; se bland pastorer i Malmö.

15. **Wilhelm Laurenberg** 1686—1687; se bland stadskommissionrar i Malmö.

16. **Per Thomæson Leth** war född i Malmö $\frac{21}{12}$ 1659 och blef 1687 pastor härstädes derigenom att hans swärfader, prosten Laurenberg, åt honom öfwerlämnade ej blott pastoralwården, utan oå pastoratets inkomster med undantag

af prestgården i Orie, hwilken Laurenberg sjelf under sin lifs-
 tid skulle behålla och hans enka efter honom, så länge hon
 lefde. I en skrifwelse från Per Leth ²⁸/₁₂ 1714 till prof. Thre
 förekomma följande yttranden: "Som det war mig redan Gudi
 lof! funnugt om H. K. M:s lyckosam ankompt, gjorde iag
 therföre tacksägijelse D:nica 1 Adv. hålft och emedan dagsens
 hel. Ewang. gaf mig tillfelle. Sij tin Konung kommer, hwilcke
 ord iag accommoderade till wor allernådigste Konungs hem-
 kompt. — Ottermehra då Pl. Ven. Cons:i ordre kom, at man
 stole D:nica II Adv. holla Tacksägijelse för H. K. M:s glä-
 delig hemkompt til Pomern, tog iag det dictum Psal. 4: v.
 4. att Herren förer sina heliga underligen. — — Men att
 iag stole framföra sådana Marachtiga och fuule ord, den el-
 ler den Mans hustru är död i Natt, det är wist,
 hoc est mendacium diabolicum. Neij, Gudi lof! Jag är
 intet barn, iag iu wet hwad iag bör, och intet bör tala. Jag
 kan intet förbiuda att korpen flyger öfwer mit hufwud, men
 at giöra sin Råste, det skal iag wåll med Guds hjelp förbiuda.
 Det är intet at räkna, andre orter swårma Pijstister, andre
 rum Calumnianter, Coricæi (?), Parasiti. Lidder han såsom
 en Christi Tienare skämme sig intet utan prise Gud för then
 delen" m. m. 1727 war Per Leth ur stånd att sjelf länge
 bestrida ämbetet, och hans son Wilhelm hade nyligen blifwit
 prestwigd till hans biträde. Magistraten i Malmö stref ¹⁹/₆
 s. å. till konfistorium, att L. sades wilja afstå pastoratet åt
 sin son, hwarwid magistraten wille anmärka, att den egde rätt
 att falla prest wid hospitalet, hwartill Orie socken hörde. Per
 Leth war enligt Elmgren "en bekant putsmakare" och berättas
 hafwa i sina predikningar begagnat det aldrawanligaste hwar-
 dagspråk. Död ¹⁰/₂ 1730. — Med sin hustru Ingrid Ma-
 ria Laurenberg, företrädarens dotter, hade L. 5 söner och
 7 döttrar. En son wid namn Thomas dog som student och
 är begrafwen i Bjerseshögs kyrka; Wilhelm war som nämndt
 är prest, begärde 1730 att få eftertråda sin fader och blef 1731
 klockare i Wanstad, der han dog 1753; g. m. Ingrid Bangia.
 En af döttrarna war gift med en student wid namn Lund-
 qwist, för hwilken fadren 1709 begärde ordination.

17. Ludvig Bützow 1731—1771; se bland pastorer

wid Tyfka församlingen i Malmö. Bjereshögs församling anhöll hos konungen, att den, om Orie skulle läggas till Malmö tyfka församling, måtte få egen, på stället boende pastor, och önskade att få behålla W. Leth. P. Muhrbeck predikade ofta här, då han war Buzows adjunkt 1731—33.

18. **Niclas Wulff** 1771—1772; se bland stadsfom. i Malmö.

19. **Jöran Peter Herelow** 1771—1778; d:o d:o.

20. **Anders Norén** 1772—1779; d:o d:o.

21. **Nils Malmros** 1778—1793; d:o d:o.

22. **Peter Hegardt** 1780—1789; d:o d:o.

23. **Elias Follin** 1780—1785; d:o d:o.

24. **Johan Carsman** 1786—1794; d:o d:o.

25. **Joachim Niber**, son af en handlande i Malmö och född der 1765, blef magister 1787, kollega wid Malmö skola 1790, hospitalsprest och pastor härstädes 1794, prestwigd s. å. Död $\frac{7}{3}$ 1807.

26. **Samuel Johan Cavallin** 1809—1820; se wid Borlunda.

27. **Anders Otto Lindfors** föddes i Råsby socken af Östra härad i Werjö stift $\frac{28}{7}$ 1781; fadren Anders L. war komminister; modren hette Brigitta Christina Hjelm. Förut underwist af sin fader kom han wid 14 års ålder till Werjö skola, blef 1798 student och 1802 magister i Lund, docens i pædagogik och didaktik 1803, tillika i theoretisk filosofi 1805, undergif sig juridisk examen 1810, blef adjunkt i historien $\frac{6}{4}$ 1811, erhöll $\frac{5}{10}$ 1814 professorstitel med säte och stämma i filosofiska fakulteten och förordnades att förestå professjonen i historien under prof. Sjöborgs tvååriga tjänstledighet. 1815 $\frac{6}{9}$ blef han extraordinarie och $\frac{3}{4}$ 1816 ordinarie professor i nämnde wetenskap, prestwigdes $\frac{17}{12}$ 1819 efter att hafwa erhållit Bjereshögs pastorat som personelt prebende, blef 1820 prost öfwer detta pastorat och öfverslyttades $\frac{8}{6}$ 1826 till professjonen i latin, hwilken han 2 år bestridt jemte den historiska. 1824 erhöll han många röster wid biskopsvalet i Werjö stift. Som universitetets prorektor 1829 hade han det swåra åliggandet att ransafa och dömma angående det mord, som af studenten Blomdahl blifwit begånget på en annan student, wid

namn Landén. 1826 och 1828 var han ledamot i kommittéen för granskning af rikets undervisningsverk, blef 1830 theologie doktor och 1832 L. N. D. Död $\frac{2}{3}$ 1841. — Gift 1816 med Maria Margreta Ahrenberg, dotter af kryddkamhandlaren i Stockholm Johan A. och styfdotter till prof. Holmbergson i Lund. Barn: Johan Otto, f. 1817; adjunkt i latin wid Lunds universitet; g. m. Cecilia Forshäll. — Margreta Christina, f. 1819. — Anders Fredrik, f. 1821; med. lic. — Elisabeth Maria, f. 1827, g. 1850 med lektor torn wid Werjö gymnastium J. Andersson. — Lovisa Amalia, f. 1829.

En minnesteckning öfver L. förekommer i biographiskt lerikon; äfwen är utgifwet ett minnestal öfver honom, hvilket hölls af Wieselgren $\frac{2}{5}$ 1843, då det monument afstäcktes, som på St. Peters klosters kyrkogård blifwit uppsatt öfver L. på befohnan af Småländska nationen, hvars inspektor han varit. Wi hänwisa till dessa skildringar och anföra ur den förra några ord. Der yttras om L.: "Han war i aldra egentligaste mening en praktisk man af stor och sann hwad man kallar duktighet. En sällsynt ihärdighet, en otrolig arbetsförmåga, en klar, ordnande, redig blick, en owanlig rörlighet satte honom i stånd att fylla sin plats och gaf honom merändels sjelfmant förtroendet att wara den ledande principen, hwarhelst han ställdes, i konsistorier, comitéer eller annorstädes. — Han war en äkta smålänning. Man behöfde blott hafwa studerat i Werjö eller tillhöra Werjö stift för att i honom hafwa en fader, en beskyddare, en vän för lifstiden. Därför war han, såsom inspektor för Smålands nation, en verklig fader för des ungdom."

Skrifter: se nyssnämnde minnestal af Wieselgren.

28. **Obbe Samuel Bring** föddes i Dösjö $\frac{24}{7}$ 1785; fadren Olof B. war häradsprost och pastor derstädes. — Han blef student 1798, magister 1808, docens i litteraturhistorien s. å., juris kandidat 1815, extraord. adjunkt i juridik s. å., ordinarie adjunkt i samma wetenskap 1819, professor i theoretisk filosofi 1821, i historien $\frac{6}{2}$ 1828, prestwigdes $\frac{30}{6}$ 1841, erhöll $\frac{26}{11}$ 1842 Bjereshögs pastorat som personelt presbende, hwartill kom prosteititel 1843 samt nordstjerneorden 1847.

Gift 1826 med Anna Maria Leche, f. 1804, dotter af prof. W. J. Leche (se pag. 376). Barn: Ebba Maria f. 1835.

Skrifter: se Lunds universitets matrikel 1846.

Kyrkoherdar i Brågarp och Näfwitshöj.

1. **Thorstanus** nämnes som "presbyter ecclesie Næwitshöj" 1413.

2. **Arildt Hanssen** (Arnoldus l. Haraldus Johannis) prestvigdes $27/4$ 1564 till "minister ecclesiarum Brogarop et Næfshöj." Förmodligen kallades han minister och icke pastor dertill att han egentligen war kanik i Lund och i denna egenkap innehafware af pastoratet. Att samma person förefommer under tre namn gör ingen swärighet, ty namnet Arild latiniserades dels till Haraldus dels till Arnoldus. På den förra förwandlingen förefomma åtfylliga exempel i gamla anteckningar, och den sednare företer sig t. ex. i den bekante historikern Arild Hvitfeldts latinska benämning Arnoldus Hvitfeldius. Arild Hansson bodde åtminstone under en del af sin ämbetsstid i Lund. 1584 äfwensom 1610 omnämnes han som prest i Bara härad. Han dog troligen 1613.

3. **Peder Nielsen** war pastor här 1614 och erhöll $16/1$ s. å. konungens bekräftelse på åtnjutandet af wisfa förmoner, som företrädaren Arild Hansson i anseende till kallets ringhet bekommit, äfwensom på några friheter dertill att han uppbyggt prestgården. I W. B. kallas han "perfidus socius," och der omnämnes, att han varit anlagad för mord, men blifwit frifänd, hwarwid biskopen tillägger: "nescio quibus mediis et quo jure." Det berättas att han i wredeemode kastat en nyckelknippa på en piga, som stod wid en brunn för att upphemta watten, hwarwid hon skall blifwit så försträckt, att hon föll ned i brunnen och sålunda omkom. För att försona detta brott skall han hafwa befostat ett nytt altare i Brågarps kyrka. W. B. nämner ytterligare, att wid biskopsvisitation 1616 höll pastor "en lärd predikan" och att wid dylikt tillfälle 1634 befanns ungdomen wäl underwisad. 1616

klagade pastor öfwer sina åhörare's otacksamhet. H:r Peder nämnes som pastor 1624 och war det troligen ännu 1634; i B. B. omnämnes intet pastorsombyte mellan dessa årtal.

4. **Niels Hansen Busch**, troligen son af pastorn i Maglarp Hans Nilsson, blef efter dimission från Lunds skola student i Köpenhamn 1626 och war 1630 kollega wid Malmö skola. Hwilket år han blifwit pastor här är icke kändt, men 1648 war han det. Han war mycket fattig. Död 1663. — Hans hustru hette Agnes och blef äfwen gift med efterträdaren. Sonen Johannes war student, "lård, men högmödig och egeninnad;" han begärdes 1698 till medhjelpare af styffadren Möller härstädes och af Feuf i Hyby, men slutade sin bana i Gårdstånga hospital, dit han förmodligen genom sin halfbrors, derwarande pastors, försorg blifwit förhulpen.

5. **Mårten Hansson Möller** föddes 1633 i staden Halmstad, der fadren war möllare. Han gick en tid i Helsingörs skola och begaf sig utan föräldrarnas wetskap till Köpenhamn och blef student. Der wann han så stor ynnest hos en rik borgarenska, att hon underhöll honom under hans studenttid. Af biskop Winstrup förordnades han till rektor wid Laholms skola och blef 1665 pastor härstädes. Under danska kriget led han många beswårligheter för sin trohet mot Sverige. En af hans sockenboar skall hafwa röjt hans breswerling med generalguvernören Fabian Fersen, hwarefter han af danskarna blef gripen och hållen i fångsligt förwar i Landskrona. Det berättas oc att, då M. fått förklara sig för danska konungen, lösgaf denne honom, berömmande hans trohet mot sin lagliga öfwerhet, och erbjöd honom tillika att blifwa pastor i någon stad, hwilket M. undanbad sig. Wid återkomsten till Brågarp fann han sin hustru död och all sin egendom förfingrad. Han menas förmodligen med "Mårten i Borup," som enligt Cronholm (Skånes pol. hist. 2. p. 358) berömdes för sin trohet mot swenska öfwerheten, men dock "icke alltid war riktig." Han war werksam för uniformitetens införande i Skåne. M:s son, som war pastor i Gårdstånga, plågade berätta följande spökhistoria. Då h:r Mårten en månljus natt war stadd på hemresan från Womb, der han besökt profsten Bewerlin, mötte han wid en bro en täckt wagn bespänd med

fyra hästar och omgifwen af många hundar, hvilka i lifhet med hästarna hade glöddande ögon och tungor. I wagnen satt en herre och en fru, båda eldröda. Wid förbifarten ropade herren, så att marken skalf: "Skör du om dagen och låt oss föra om natten! Gud har gifwit dig dagen, men oss natten." Denna händelse, som tyckes temligen lätt kunna på naturligt sätt förklaras, gjorde ett så starkt intryck på h:r Märten, att han mer än en månad natt och dag hörde samma rop och reste efter den dagen aldrig mera nattetid, som han förut ofta plågat göra. 1687 intygade han, att man ej kunde klaga öfwer ungdomens framsteg i läsning, utan fastmer glädja sig deröfwer. Han war enligt en gammal anteckning "ej blott en nitist prest, utan ock en slug jurist." Död $23\frac{1}{2}$ 1705 och begrafwen i Brågarps kyrka. — Gift 1. med företrädarens enka, som födde honom en dotter Johanna. 2. med Anna Zachumsdotter Sarnow från Malmö, hvilken öfwerlefde honom och blef gift med hans efterträdare. Barn: Joachim, pastor i Gårdstånga. — Hans, handlande i Malmö. — Helena, g. m. kornetten Bengt Elmgren och mor åt profsten M. Elmgren i Vårslöf.

6. **Jakob Flensburg** föddes 1679 i Fostie, der fadren Hans F. war pastor, studerade först i Lund, sedan i Rostock under den bekante prof. Fechts ledning, och blef $\frac{3}{6}$ 1703 prestwigd till tjenstgöring wid Östsjö pastorat, hwarmed Munkaljungby och Engelholms församlingar den tiden woro förenade. 1705 $\frac{7}{12}$ blef han pastor härstädes. I lifhet med företrädaren hade han under frigosoroligheter mycken wedermöda att utstå. Det berättas, att en af de danske generalerna kort före slaget wid Helsingborg frågade F., hwad han trodde om utgången af kriget. Då F. dröjde att svara, yttrade generalen: "De wil saamend ikke ud med deres mening. Jeg skal derfor sige det. Bores folk er aldeles for sövniqt og sikkert, og vi faaer skam og ulykke, inden vi slipper fra Staane. Jeg kender Stenboken, thi jeg har tient med ham i den franske krig; mens vi sover, vaager han." F. dog hastigt af slag $\frac{2}{11}$ 1727 och är begrafwen i Näswitshögs kyrka. — Gift 1. med företrädarens enka Anna Sarnow, som dog 1724; 2. med

Kaisa Wagger, proffbotter från Trelleborg, som ännu lefde 1738. Båda äktenskapen woro barnlösa.

7. **Johan Kåhre** föddes $^{10}/_{11}$ 1680 i W. Bram; fadren Peder K. war då vice pastor der, sedan hospitalsprest i Christianstad; modren Elisabeth Wandenberg war köpmansdotter från nämnde stad. Från skolan dersammaflädes dimitterades han 1700 till Lund och blef student. Derefter hade han kondition i flera presthus, från 1706 i W. Karup hos prosten Knut Tulin, till hwars biträde han $^{1}/_{6}$ 1711 prestwigdes. Det uppgifwes, att de ej långt derefter blifwit owänner, då K. skall hafwa lofwat, att aldrig predika i någon annans pastorat, samt derefter bott, under mycken fattigdom och utan presterlig tjenstgöring, i Houfs socken, ända tills han flyttade till Brågarp. Denna uppgift är troligen alldeles oriktig, ty 1723 tjenstgjorde han i W. Karup. 1728 $^{1}/_{6}$ emottog han Brågarps pastorat, "der han tillbragte sin öfriga lilla tid ej utan omsorg och satans frestelser," enligt en anteckning i Sommel. saml. Han omtalas som en rättstfaffens och uppbyggelig prest och skall warit intim wän med Andreas Rydelius och Carl Papke, hwilka besökte honom under hans sista sjukdom. Under det han 21 Sönd. e. Trin. 1733 förrättade gudstjensten i Näfwitshög fick han ett slagansfall, efter hwilket han ej fullkomligt repade sig. Död $^{11}/_{4}$ 1735. Han är begrafwen i nyfnämnda kyrka jemte sin hustru, Anna Maria Karup, som war prestdotter från W. Karup, född 1687, död $^{6}/_{2}$ 1735. De hade 7 barn, bland hwilka nämnas Carl Peter, pastor i Billinge, Erasmus, prest och klofare i Reslöf, Henrik, pastorsadjunkt, Jöns, klofare i Brågarp, och Elisabeth, g. m. fadrens två närmaste efterträdare.

8. **Andreas Kahl**, son af kyrkoherden Maurits K. i Gessle, tjenstgjorde som adjunkt i Christianstad då han på hösten 1735 blef pastor härstädes genom enhällig kallelse. Komministern Albrect Högstrom anlagade så wäl honom som prokinnan Braugl i Hyby för röstwärfning ²¹⁾, men K. blef wid underfökning uti församlingarna ostyldig förklarad; deremot påstods Högstrom hafwa wärfwat röster för sig sjelf. H. Wen-

²¹⁾ Jfr. pag. 356.

jelius wille att saken icke dermed skulle afstanna, men Rydelius och Papke delade ej hans åsigt, och K. befullmäktigades till pastor. 1737 anlagades han att hafwa nefat att förrätta en begrafning, derföre att han icke war belåten med den erlagda likstolen. Han uppgifwes hafwa warit en god poet. Död $20/7$ 1743. — Gift med företrädarens dotter Elisabeth Kåhre, som äfwen blef gift med efterträdaren. Barn: Johan Maurits, kyrkoh. här. — Christian, auditör, boende i Stralsund.

9. **Olof Plantin** war son af den lika benämnde kyrkoherden i Röke och född 1704. Af fadren kallad till prest inwigdes han till detta ämbete i Maj 1732. Presthuset i Röke war ej på fördelaktigt sätt kändt, och P. påstods under sina första prestår deltaga i det ostidliga lefwerne med supande och spelande, som der bedrefs. En prest wid namn Carl Bagger (son af prosten Bagger i Trelleborg), som innehade klosterslägenheten i Röke, klagade 1735 "öfwer den på honom föröfwade wäldsamhet af komministern Plantin;" B. hade derwid blifwit illa handterad. Plantin friade sig med ed från beskylningen att hafwa slagit B. så att blodwite förorsakats, men pliktfälldes för några kapprapp, som han tilldelat Bagger. Under ledigheten efter fadren företog P. sig att för bönderna i pastoratet uppläsa ett bref, som föregafs vara från konsistorium, af innehåll att han skulle eftertråda sin fader som pastor. Detta försök hade ingen påföljd. Efter enhällig kallelse utnämndes han $4/10$ 1744 till pastor härstädes och mottog genast pastoratet samt gifte sig med företrädarens enka. Han skall hafwa warit en god hushållare, men förlorade genom en eldswåda det mesta af den förmögenhet, som han hopsamlat. På sina sista år war han blind. Ståhl berättar, att P. war "så öfwerwäldigad af strattsjuka, att han under de hårdaste misöden af eldswåda och flera års blindhet ej utan det starkaste löje kunde omtala dem." Han dog $15/6$ 1775 och begrofs i Brägarps kyrka. Med sin hustru Elisabeth Kåhre, som dog i Gjerdslöf 1776 wid 57 års ålder, hade han en son Olof, som war härads höfding på Åland, och en dotter Elsa, som blef gift med brukspatronen Nils Santeson i Carlshamn.

10. **Johan Ahlman**, född $18/6$ 1727 i Lund, der fadren Georg A. war borgare, blef efter att hafwa gått i Lunds

skola student 1747, prestwigdes 1755 och tjenstgjorde i Lyngby af Vara härad, sedan i Lund och i Lomma. 1763 blef han notarie i domkyrkorådet och erhöll sedan flockarelägenheten wid Lunds domkyrkoförsamling samt blef 1776 pastor härstädes. Han ställ warit en wälbegåfwad prest samt en klok och om-
tänksam hushållare. Död $17\frac{1}{12}$ 1786. — Gift med Katrina Margreta Åkerman, hwars far war pastor wid S:t Petri församling i Ystad. Barn: Georg Richard, f. 1768, d. 1838; rektor wid Malmö skola, professor och R. N. D. — Martin Erik, se pag. 316. — En dotter war gift med en wid namn Palm, hwars son Anders Joachim P. är kronolånsman.

N. är öfwerfättare till en mycket begagnad och ofta ut-
lagd andaktsbok, nemligen "Guds barns dagliga framträdande till Nådastolen" af biskop P. Hersleb.

11. Johan Maurits Kahl, född härstädes $29\frac{1}{4}$ 1737, blef student 1752, magister 1758, prestwigd $7\frac{1}{6}$ 1760, pastor härstädes $19\frac{1}{6}$ 1787, tilltr. 1789. Död $27\frac{1}{4}$ 1815. — Gift 1. med Anna Margreta Krook, som dog 1801 wid 44 års ålder, dotter af kronobefallningsmannen Frans K. 2. med Juliana Charlotta Gren, enka efter kyrkoherden Nils Stare i Gullarp. Hon öfwerlefde K. och dog 1816. Båda äkten-
skapen woro barnlösa.

12. Hampus Ahlgren, född $29\frac{1}{4}$ 1764 i Kerrstorp af Färs härad, der fadren war flockare, blef student 1782, prest $20\frac{1}{12}$ 1789, pastor i Jfö och Kiaby $4\frac{1}{2}$ 1809, tilltr. 1810; erhööll transport hit $27\frac{1}{8}$ 1815, tilltr. 1816. Död $22\frac{1}{8}$ 1826. — Gift 1797 med M. U. Goldeweyh, dotter af kyrkoherden i Görslöf Jonas G. Barn: Jonas, fahnjunkare. — Sophia Amalia, g. m. prof. C. G. Schönbeck. — Jeanette Marie. — Annette.

13. Nils Peter Ahlström, son af en trädgårds-
mästare och född i Carlskrona 1749, blef student 1767, vika-
rierande lärare wid amiralitets-barnskolan i Carlskrona 1769, prestwigd i Skara 1783, extraord. bataljonspredikant wid Elfs-
borgs regemente s. å., kyrkoherde här $4\frac{1}{4}$ 1827. Död $25\frac{1}{2}$ 1829.

14. Pehr Larsén, bondeson från Quidinge och född $9\frac{1}{12}$ 1777, blef student 1798, prestwigd $21\frac{1}{6}$ 1803, filosof. mag.

1805, vice rektor i Helsingborg 1804, kollega och kantor wid berwarande skola 1807, vice rektor dersamstädes 1816, kyrkoherde i Ingelstad $10/5$ 1819; tilltr. 1821; erhöll transport hit $25/8$ 1830; tilltr. 1831, blef honorarieprost 1837 och dog $3/4$ 1841. — Gift 1820 med Petronella Constantia Hjertstedt, dotter af fältprosten Carl Fredrik H. i Oberljunga. Barn: Carl Johan Fredrik, prest, m. fl.

15. **Olof Henrik Lundius** föddes $25/6$ 1787 i Landskrona; fadren var då regementspastor, sedan kyrkoherde i Swedala. — Han blef student 1799, prestwigd i Werjö $17/3$ 1811, pastor wid Södra Skånska infanteriregementet $17/11$ 1812, åtföljde arméen under fälttågen 1813, 14 och 15, blef kyrkoherde i Sallerup $22/1$ 1831, tilltr. 1832, fältprost 1839, transp. hit 1842; tilltr. 1843.

Gift med Elisabeth Margreta Bergström, hvars far var kyrkoherde i Östra Lyngby. Barn: Henrik August, f. 1815; sergeant. — Christian Fredrik, f. 1818. — Swen, f. $4/7$ 1830. — Christina Margreta, f. 1817. — Fredrika Erika, f. 1820. — Wilhelmina Magdalena, f. 1822, d. 1854. — Charlotta Elisabeth, f. 1824. — Carolina Lovisa, f. 1828. — Hedwig, f. $4/7$ 1830. — Emma Mathilda, f. 1834.

Kyrkoherdar i Lomma och Flädie.

Desse sodnar hafwa från urminnes tider varit anslagna åt biskopen i Lund, och deras pastorsserie är alltså densamma som biskopsserien. Hvilket är Fjelle socken med dem förenades, är icke känt; förmodligen skedde det i början af biskop Hahns tjänstetid. Såsom annor till Lomma nämnes Fjelle socken, så widt utg. känner, först i en fgl. resol. "på Biskopens uti Skåne Canuti Hahns puncter," daterad $18/4$ 1689, således öfwer ett år efter nämnde biskops död. I denna resolution, som blifwit utg. meddelad ur pastorsarchivet i Lomma af vice pastor J. Hårstedt, heter det, att biskopen "har at niuta Präbende pastoratet Lomma med dess Annerer Fjelle och Flädie."

210 F